

The Great 250 Year Machlokes about Torah Lishma

Show# 171 | May 24th 2018

Dovid Lichtenstein

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיג עמוד ב

אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב: מותר לשנאתו. שנאמר כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו מאי שונא? אילימא שונא נכרי - והא תניא: שונא שאמרו - שונא ישראל, ולא שונא נכרי. אלא פשיטא - שונא ישראל. ומי שריא למסניה? והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך - אלא: דאיכא סהדי דעביד איסורא - כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי? אלא לאו כי האי גוונא, דחזיא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לשנאתו, שנאמר יראת ה' (שונאי) + מסורת הש"ס: [שנאת] + רע.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יג הלכה יד

השונא שנאמר בתורה הוא מישראל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשנאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו, ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה, אם מצאו נבהל במשאו מצוה לפרוק ולטעון עמו ולא יניחנו נוטה למות שמא ישתהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת, שנאמר אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות פריקה וטעינה ודין הולכי דרכים סימן רעב סעיף יא

השונא האמור בתורה לא מעו"ג הוא אלא מישראל. והיאך יהיה לישראל שונא (מישראל), והכתוב אומר: לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא יט, יז) אמרו חכמים: כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר, הרי מצוה לשנאותו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעתו; ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה, אם מצאו נבהל במשאו מצוה לטעון ולפרוק עמו, ולא יניחנו נוטה למות שמא ישהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה, והתורה הקפידה על

נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם נלוים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת, שנאמר: אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה) (יחזקאל יח, כג).

חפץ חיים - אהבת חסד מרגניתא טבא

יז. להשתדל בטובת חברו ולרדוף אחר השלום ולהזהר מלאו דלא תשנא ואף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"מ מלובלין לשנאותו כ"ז שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל וטבעו הרע גרם לו כמ"ש ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו וכמ"ש שאסור לקלקלו [נ"ל שצ"ל וכ"ש שאסור לקללון] רק יבקש רחמים עליו שיעזרהו ה' על תשובה שלמה ולא יכנה שם לחבירו ולא יקראהו בכינוי שכינוהו אחרים:

חזון איש יורה דעה סימן ב ס"ק כח

(כח) בח"א ה"ה"ט נשים סימן קי"ח כתבנו נדעת הגאונים דאין מומר זוקק ליצום כל אותו שדינו כמין לענין שחיטה הינו זוקק ליצום, וכתבנו שם דמוקד נד"א להכעיס או כופר בתורה שצ"פ בכלל זה, הצל למה שנחצהר לעיל אין מומר להכעיס נד"א בכלל זה רק ברודף אחר האיסור נדעת הר"ה"ה, וכן כופר בתורה שצ"פ דוקא כופר גם בעיקר עול המלות, ועוד יש צזה תנאי שלא יכ"י חנוס וכמ"ש"כ הר"מ פ"ג מהלכות ממרים ה"ג דצנייהם ותלמידיהם השיבי כאנוסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מציא קרבן כדאמר ר"פ כנל גדול, ומלווין חנו להחיותו ואף להלל עליו השבת צשציל הללחו, ובהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כתב דאין רשאין לשנאתו חלל אחר שאינו מקבל תוכחה וצסוף ספר חכמת חסד כתב צשס הגר"י מולין דמלוה להבוז את הרשעים מה"ט והציא כן מתשובת מהר"מ לובלין כי חללנו הוא קדם תוכחה שאין חנו יודעין להוכיח, ודיינין להו כאנוסין ולכן אי אפשר לנו לדון צזה לפעור מן היצום, וכן לענין שאר הלכות.

§ מצות השם §

רמד (צט) מצות עשה לאהוב כל אחד מישראל כגופו, שנאמר (ויקרא יט, יח): "ואהבת לרעך כמוך":

לכן צריך לחוס על גוף חברו וממונו וכבודו כמו על עצמו. והמתכבד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא. ובכלל זה, הבאת שלום בין אדם לחברו. ונוהג בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות:

מצוה רמד

והיא להרמב"ם מצות עשה צ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה רי"ט ומצות עשה ע"ט.

(שם דף ס"א ע"ב) וגם רש"י בתורה אע"ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך לזה לא תאצה לו, מכל זה משמע דגם לרשע איכא ואהבת וקשה כנ"ל.

ולפי מ"ש בספר התורה והמצוה בפירוש על התורה כהניס דפסוק זה ואהבת נראה עיקר הקרא שלא לעשות רעה לחבירו לכך כתיב לרעך ולא כתיב את רעך, ולכך אמרו חז"ל (שבת דף ל"א ע"א) מה דעלך סני לחברך לא תעבד, מזה עיקר הציווי כי אפילו מי שאינו ירא שמים כיון שהגוף הוא מעון ודירה לנשמה הקדושה שהוא חלק אלקי וכמו דמסיים הקרא אני ה' אלקיך, אין ראין לבזות הגוף במה שאינו צריך, והוא כעין לא תקום דאמרנו לעיל דכולל ג"כ אינס עובים, נהי דגם מלות אהבה בכלל הקרא מכל מקום מדכתיב לרעך ולא כתיב את [רעך] כולל גם זה שלא להזיק או להפסיד קנינו ולנער גופו לכך כתיב לרעך, וא"כ הגמרא דמיירי שם מן הנער ולהפסיד שפיר דרשינן אפילו על הרשעים ואהבת לרעך ברור לו מיתה יפה כנלענ"ד ליישב.

מצות עשה לאהוב כל אחד מישראל כגופו שנאמר (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך.

לבן צריך לחוס על גוף חברו וממונו וכבודו כמו על עצמו, ובקרא כתיב לרעך ולא לעמיתך וגם לא כתיב לאחיך אלא סתם לרעך משמע דכולל בין ירא ה' בין שאיננו ירא ה'. וזה לכאורה קשה דהא לעיל במצוה רל"ט הבאתי הגמרא צבא מניעה ל"צ (ע"א) ובפרק ערבי פסחים (פסחים דף קי"ג) שאם יודע בחבירו שעבר עבירה ואינו חוזר מזה לשנוא אותו ואיך נאמר כאן ואהבת לרעך כמוך בסתם ובכמה מקומות צ"ס משמע ואהבת לרעך קאי גם על רשעים.

[עיינן] בסנהדרין דף נ"ב ע"א ילפינן מואהבת לרעך כמוך דמלות שריפה צעינן שיברור לו השריפה באופן טוב משום ואהבת לרעך כמוך, וכן ילפינן (שם) בסיף האך אופנו במיתה יפה מואהבת לרעך, משמע גם בעוברי עבירה נשאר מלות אהבת לרעך, וכן גבי מסית כתיב (דברים י"ג ט) לא תאצה לו ודרשו חז"ל

תניא ליקוטי אמרים פרק לב

וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחווה אמיתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור א"ס ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פגים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות:

ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתיהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דה"ע תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

Too see Hilchos Nidui in Shulchan Aruch [click here](#)

Questions of the week

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ו עמוד א

אמר רב עמרם: הא מילתא אמר לן רב ששת, ואנהר לן עיינין ממתניתין: סוטה שיש לה עדים במדינת הים - אין המים בודקין אותה.

משנה למלך הלכות סוטה פרק ב הלכה ח

ונראה דע"כ אית לן למימר דמשום שוגג אינה נמנעת בדיקת המים מההיא דכתבנו בשם הרא"ש דהכריח דהא דאמרין דמשום עון בנותיו וכלותיו שלא היו המים בודקין דהיינו דוקא כשידע ולא מיחה דאי לא תימא הכי היכי דייק רב ששת וכו' יע"ש. והשתא אי אמרת דמשום שוגג נמי אין בודקין היכי קאמר רב ששת סהדי שקרי הוו ודלמא בעל בעילה אסורה והוא לא ידע ומשקה אותה ומה שלא בדקוה המים הוא משום דיש בידו עון אשר חטא וכי תימא דמאי דפשיט רב ששת הוא משום דס"ל דמאי דקתני מתני' ושבאו עדים הוא עד אחד וכמ"ש התוס' שם. עכ"ז לא הועלנו כלום. חדא דרבינו בפ' חולק על זה וסבירא ליה דלא האמינה תורה עד אחד אלא קודם שתייה אבל לאחר שתייה לא וכבר הארכנו בזה לעיל) א"ה יתבאר לך לקמן פ"ג מהלכות אלו דין כ"ג יע"ש. ועוד דאף כפי סברת התוס' אכתי קשה דנהי שאם היה הבעל מכחיש ואומר שמעולם לא חטא בשום ביאה אסורה היינו יכולים לומר דע"כ עד זה שקר ענה מדלא בדקוה המים והיה מכריח רב ששת סברתו. אבל אי אמרת דאפילו משום שוגג אין המים בודקין איך נדחה דברי העד משום שלא בדקוה המים. נימא דמה שלא בדקוה הוא משום דחטא בשוגג והוא לא ידע כי היכי דאמרין מה שלא בדקוה הוא משום דלמא יש עדים במדינת הים. שהרי כתבנו) א"ה שם במקום הנזכר) דאף אליבא דהתוס' מ"מ משום עד אחד דטומאה אינה נמנעת בדיקת המים. וא"כ כפי זה סברת רב ששת היא דהיכא דבא עד אחד אנו מאמינים אותו ואנו דנין דמה שלא בדקוה המים הוא משום דילמא יש עד אחד במדינת הים. ויותר קרוב הוא לומר שחטא באיזו ביאה אסורה ומש"ה לא בדקוה המים. ומלבד כל זה נ"ל שממקומו הוא מוכרח שהרי האשה שקינא לה בעלה ונסתרה כבר נאסרה לבעלה מן הדין שהכתוב עשה בה ספק כודאי מפני שיש רגלים לדבר ואפילו שהיא טהורה אסורה לו ואם בא עליה עבר על לאו הבא מכלל עשה וכמ"ש התוספות בפרק כשם) דף כ"ח) ד"ה מה ת"ל יע"ש אלא שהכתוב חידש השתייה להתירה לבעלה לומר שע"י השתייה יתברר הדבר אם נטמאה אם לא נטמאה וכשנמנעה השתייה כגון שהיא מן הנשים שאינן שותות או בזמן הזה נשארה באיסורה וכמבואר. והשתא אי אמרת בשלמא דמשום חטא דשוגג אינה נמנעת בדיקת המים ניחא מה שהתירה אותה התורה לאחר השתייה אם לא נבדקה דלמאי ניחוש אי משום דאינו מנוקה להא ליכא למיחש דפשיטא דאינו משקה אותה כיון שיודע דאין המים בודקין ואי משום דשמא יש עדים במדינת הים להא לא חיישי' וכמ"ש בגיטין עלה דההיא דתקנו זמן בגיטין דזנות בעדים לא שכיחא יע"ש. אבל אי אמרת דאפילו משום שוגג אין המים בודקים הוא תימה בעיני דנתיר אותה לבעלה משום שתייה שלא בדקוה דאפשר דחטא בשוגג והוא חששא קרובה יותר מכל החששות שבעולם וכ"ש באותה דרב ששת דאיכא עדים שהיא טמאה דפשיטא שנתלה מה שלא בדקוה המים משום עון

דשוגג אלא ודאי דמשום שוגג אינה נמנעת בדיקת המים:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף כו עמוד א

לכדתניא: ונקתה ונזרעה [זרע] - שאם היתה עקרה נפקדת, דברי ר' עקיבא; אמר לו ר' ישמעאל: אם כן, יסתרו כל העקרות ויפקדו, וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה! אם כן, מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע? שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, נקבות - יולדת זכרים, קצרים - יולדת ארוכים, שחורים - יולדת לבנים.

תורת משה פרשת נשא פרק ד) פס' כא-מט)

נשא את ראש בני גרשון גם הם. מה לשון גם הם, ומ"ט לא ישא ראשם כמו בני קהת. והנה בבני מררי לא כתיב נשיאות ראש. כבר כתבתי במק"א כי שלשה בני לוי בהם מרומזים כל אשר אירע לישראל, כי קהת הוא על זמן קהלת ישראל בארצם ומקדשם וה' עמהם, והיינו קהת לשון קהלה [כמו] לו יקהת עמים (בראשית מ"ט י', ורש"י שם). ובניו עמרם שהם ברומו של עולם, יצהר כצהר צחר, וחברון חברותא ודביקות, ועוזיאל תוקפו וגבורתו של אל, אמנם גרשון בזמן שמגורשים ובנים גלו מעל שולחן אביהם בעו"ה, מלבן עוונותיהם במקום קרבן כשהם שומעים לחכמים שביניהם, כדכתיב בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה, ודרשו חז"ל (ויק"ר ז' ג', ומנחות ק"י ע"א) אלו ת"ח שבבבל שעוסקים בתורה כאלו הקריבו כל הקרבנות, והיינו בני גרשון לבני, ליבון עוונותיהם כמו ההר הטוב הזה והלבנון (וכמו שדרשו חז"ל) ספרי שם (לבנון שמלבין עוונותיהם של ישראל), ע"י ששומעים פי חכמים. ואמר נשא את ראש בני קהת וגו' למשפחותם לבית אבותם, שימשיך ראש נשמתם לבית אבותם הראשונים ואבות העולם, ואמר נשא את ראש בני גרשון, אעפ"י שהם מגורשים בגלות מ"מ אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת, ונשא גם הם לבית אבותם כמו בני קהת. אך מררי הם דורו של שמד רח"ל אשר מררו חייהם ביסורין קשים, ובניו מחלי, כל חולי ומכה אשר לא כתובה סבלו, ושם השני מושי, משו מאהליהם ובחוצות הושלכו לעוף השמים בעו"ה, ואין ברי' יכולה לעמוד במחיצתם, (כמו שאחז"ל פסחים נ' ע"א הרוגי מלכות אין ברי' יכולה לעמוד במחיצתם), ומה יאמר אליהם נשא ראשם לבית אבותם, הלא אבותם טפלים להם והם גדולים מהם כנלע"ד.

אור האמונה - רב נחמן

צו. עיקר הבקיות בהלכה של תשובה. שהוא בחי' בקי בעייל. בקי בנפיק. בחי' אם אסק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנך. היינו לחזק א"ע להתקרב להשי"ת תמיד מכל מקום ומדרגה שהוא. אפי' אם הוא בתכלית דיוטא התחתונה ח"ו. עיקר כל הענין זה הוא ע"י אמונה. כי מי שמחזק א"ע באמונה בפשיטות בוודאי לא יפול לעולם. כי זה עיקר האמונה להאמין שהשי"ת הוא אחד ראשון ואחרון, ומבלעדו אין עוד ובכל מקומות ממשלתו ואין מקום לברוח ולהסתיר ממנו. שזה בעצמו בחי' הבקיות הנ"ל:

Selected audio from our listeners

Last week's show

Comments regarding last week's show 1 *click here*

Comments regarding last week's show 2 *click here*

Comments regarding last week's show 3 *click here*

Comments regarding last week's show 4 *click here*

Comments regarding last week's show 5 *click here*

Comments regarding last week's show 6 *click here*

Comments regarding last week's show 7 *click here*

Comments regarding last week's show 8 *click here*

Comments regarding last week's show 9 *click here*

Comments regarding last week's show 10 *click here*

Comments regarding last week's show 11 *click here*

Comments regarding last week's show 12 *click here*

Comments regarding last week's show 13 *click here*

Comments regarding last week's show 14 *click here*

Comments regarding last week's show 15 *click here*

Questions of the week- Answers

Answers to the questions 1 [click here](#)

Answers to the questions 2 [click here](#)

Answers to the questions 3 [click here](#)

Answers to the questions 4 [click here](#)

Answers to the questions 5 [click here](#)

Comments on the show

Comments on the show 1 [click here](#)

Comments on the show 2 [click here](#)

Comments on the show 3 [click here](#)

Comments on the show 4 [click here](#)

Comments on the show 5 [click here](#)

Comments on the show 6 [click here](#)

Comments on the show 7 [click here](#)

Comments on the show 8 [click here](#)

Comments on the show 9 [click here](#)

Comments on the show 10 [click here](#)

[Show suggestions](#)

Show Suggestion- Divulging Due Dates [click here](#)

Show Suggestion- Moshiach [click here](#)

Selected emails from our listeners

Answers to the Questions

Shalom R' Dovid,

Thanks for your amazing show. I enjoy listening every week.

Regarding the two Shailos/Kushyos you asked last week.

Firstly, you asked that according to the Mishneh Lemelech that a single witness in Medinas Hayam is able to prevent the Mayim from being Bodek the Sotah, why can the Bo'eil himself not count as a valid Eid since we can apply Palginan Diburah to his Eidus? Excellent kushya! That is the Kushya of the Minchas Chinuch 365:30 on the Mishneh Lemelech and he uses this to disagree with him. However, if you look in the Mishneh Lemelech himself you will notice that he disagrees with the Rashba (1:552) in applying Palginan Dibura here because if we were to believe the Bo'eil that she was Mezaneh but disregard his Eidus on himself (and interpret his words that she was Mezaneh with someone else per Palginan) then his Eidus would not correlate with that of the Edei Stirah who say that she had Yichud with the Bo'eil. In other words, the Edei Stirah are testifying that she had Yichud with the Bo'eil but the Bo'eil is saying she was Mezaneh with him, but the Beis Din cannot accept his Eidus on himself (Ein Adam Meisim Atzmo Rasha) so they re-interpret his words (per Palginan Dibura) that she was Mezaneh with someone else. But this is unacceptable because the Eid Tumah has to be testifying about the same person as the Edei Stirah. So the Mishneh Lemelech rejects applying Palginan Diburah here and hence according to his own Shitah he does not have this Kushya.

And regarding the second kushya of why the Sotah is rewarded with children when she clearly was Oveir on the Issur of Yichud Deoraisa: My chavrusa R' Yoni Sagal suggested a beautiful idea that we find in the Torah that lack of children causes tension between husband and a wife whereas having children brings Shalom to the home. For example, when Rachel Imeinu could not have children it caused tension between her and Yaakov Avinu. Similarly, when Leah had her third child she called him Levi because Atah Yilaveh Ishi Alai (Yaakov Avinu would be more with her). Also, Rashi says on

Vehayu LeBasr Echad that this is referring to having children - a home is more whole when there are children. So my chavrusa suggested that perhaps her having children is part of the function of the Mei Sotah bringing Shalom between the husband and wife. It's not there to reward her for acting improperly Chas Veshalom but instead to strengthen the bond between the couple.

Again, thank you for your show and your great work! Looking forward to hearing more from you.

Kol Tuv and Hatzlacha Rabah.

Michoel Stein

Comments on the show

I heard a similar story to the beautiful one you said over with Rav Aharon Leib zt"l that he didn't let the Principal throw out a kid from Yeshiva if he didn't daven for him.

The Gadol asked the Principal or Rebbe what color eyes the kid has. When they couldn't answer, the Gadol said that obviously they never really sat down with the boy and had a heart-to-heart talk to him so they have no right to throw out the kid.

You know they say that the Alter asked Rav Hutner for his mother's name to daven for him.

With regard to the Chazon Ish's Shita about not hating even a big Rasha, in a similar vein but not exactly, I remember reading, I think in Maaseh Ish that someone mentioned Ben Gurion's name and then said Yemach Shmo. The Chazon Ish said that you can't say Yemach Shmo on any Jew because if he would die, his brother would have to do Yibum (if he's willing) and Yibum is L'hakim Shaim so you can't be Frummer then the Torah.

Thanks for the shows; I always love!

Yaakov M. Berger

Gutte Voch Reb Dovid.

Regarding this week's episode

1. Regarding the fellow who called in a response to the episode on alternative lifestyle. I would respond differently though maybe it is somewhat what you meant. I would say that there's a difference between a person who is giving in to his desires and/or inclinations, against the Torah but is hurting nobody (besides perhaps himself) and between someone who is giving in to his desires/inclinations but hurting others in the process. You can't compare two sinners just because they both sin - one is hurting others and that makes all the difference.

2. Regarding the topic itself, a Rav once said, somewhat critically, that in today's Yeshiva a person could sit and learn Torah all day long and not think once about Hashem.

3. When the issue was mentioned of one who would take off his hat and jacket to learn and other who would put it on to learn... I would like for you to take this on as a topic for a future episode. What is the purpose, Halachically and Hashkafically, of the hat and jacket. Sometimes it is described as a social uniform while other times it is treated as a halachic obligation and at other times a sign of respect and honor for such as the person wearing it to learn Torah)...

Kol Tuv

Rafi Goldmeier

Reb Dovid,

Thank you for your efforts in trying to smooth out the differences between Chassidim and Litvaks. Pertaining to your last class I found this online and I think it gets to the core of the argument much better.

<http://www.toratchabad.com/files/maynotecha/or/or5.pdf>

Yochanan Gordon

Was blown away by this program! Great guests with great Tochen. Thank you.

Eli Cohen

Fascinating discussion - very deep (maybe too deep) and above the heads of most listeners.

I loved your point about how the original Machlokes may have resulted in the stark contrast between the Litvishe & Chassidishe in how they learn (and where most of the Talmedei Chachaim come from).

But now it seems many of the Chassidim are coming over to the Litvishe side - look how many of them are in the Mir and they hire Litvishe Roshei yeshiva.

Keep the good stuff coming!

P.S. Rabbi Feldheim sounds like a very interesting fellow, I would love to get to know him better

Aaron Parnes

Rav Nochum zt"l said..

I heard the version a little different, that Rav Nochum said; "With you (Chassidim), Torah is Avodah and Avodah is with a jacket. With us, Torah is life and life is even without a jacket!

Thank you for the informative programs.

Attached is a summary of the Shitas of the Baal Hatanya and the Nefesh Hachaim on Torah Lishmah. All positions are sourced and the author (Chabad publication called אור

וחיות) shows the two are in general agreement, although there are a few narrow differences.

Hi,

Let me Preface by saying that I enjoy listening to your show. I just wanted to comment on one a point that was brought up several times throughout different broadcasts. To me it sounded (I could be wrong on my interpretation) that you were insinuating that Chassidus was sort of proven to be "correct' due to the fact that it had a better success rate against Haskala. To this I would respond in a number of ways.

1. Does the validity of an argument such as determining the correct approach to a religion get measured by its (short term) success rate? Does the religion of Islam have more credibility than other religions by that measurement?

2. The very nature of Chassidus which imbued the idea of not dealing with matters on (purely) rational levels was specifically designed to battle the advent of Haskala, so it certainly makes sense that it may have had more success. The question is, is that what Judaism is all about? Think of a "Na Nach" (Breslover Chosid) which by some accounts (Rabbo Elioch's book on Chasidus Volume 3)is what Chassidus looked like back then, do you think a Maskil would have an easy time convincing him to join? I don't think so. Does that make it correct? Certainly not.

3. Regarding most of the matter debated 250 years ago, at least 85 percent of them have nothing to do with Litvaks per se. That is what Jews were doing before the Bal Shem Tov came around. It was Chasidus that began 250 years ago, not Hisnagdus. The term Hisnagdus means-opposition. So If Misnagdim were wrong then so were the Rishonim etc.. So this would be similar to the Mussar movement. Were the Misnagdim to it, namely - anyone that lived pre Musser Era, incorrect? (assuming it was a success) of course not! Except that in the case of Chassidus there were bigger issues with it (according to the Gr"a).

4. Even during pre WW11 while the Chasidim seemed to have been "dealing" with Haskala, things were not that Rosy there either, and give it another couple generation or 2, the entire thing could have collapsed.
5. Looking at Judaism today. If one were to argue (and prove) that Litvishe Derech is producing more quality than the Chasidim, would you agree that the Litvishe Derech is correct? Or perhaps Litvaks today have adopted some stuff from the Chasidim? (Which by the way would make for a fascinating discussion).
6. A somewhat supporting idea to the above would be that you don't really find any Litvishe Gedolim "converting" based on the success rate against Haskala.
7. Finally- One big Shita of the Litvaks was that we don't accept the concept of doing an Aveira Lishmo- we don't look at the results, we do what the Torah thinks is correct. So while it may be possible that Chasidus would keep a larger percent of the population Frum- it still does not justify joining them. From the very fact that an Aveira Lishmo exists we can see that on the surface an act could be forbidden, yet the result can look more productive (spiritually) if committed. Yet still if in our view the Torah forbids it- we refrain. The same is true for Chasidus.

Zvi Erblich

Dear Reb Dovid,

Yasher Koach for your fascinating weekly podcast which is filled with תורה, ישראל, שמירה and care לטובת כלל ישראל.

I recently listened to the podcast about the מחלוקת between the בעל התניא and the נפש החיים which was really interesting. Unfortunately though I did not come out feeling that the topic was properly addressed in a clear and understood manner במחילת כבוד תורתם of the guests.

Being a Lubavitcher, naturally I'm more comfortable speaking on the שיטה of the בעל התניא or as we call him the אלטער רבי.

There are different points that are discussed in תניא regarding לימוד התורה. There is a מעלה in learning תורה over other מצות and the כוונה that should be had when learning תורה.

In הקב"ה and לומד that there is between the יחוד נפלא he writes about the תניא of פרק ה In his words " וגם שכלו מלובש בהם. " והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד "ופנה". Over here the התניא בעל doesn't discuss the כוונה of what is לשמה just תורה and unbelievable יחוד that is formed through לימוד התורה. And he explains what is unique about התורה לימוד over other חכמות is that "הוא וחכמתו אחד" so when you are one with the תורה you are in effect one with הקב"ה. Unlike when you think about the sun, you are one with the idea, not with the sun.

In תניא of פרק מא he describes the כוונה that should be had before fulfilling מצות including לימוד התורה. And that is ושכינתיה קוב"ה לשם יחוד קוב"ה. This is how he categorizes לשמה תורה having this כוונה (though he explains how to have this כוונה properly in the highest level). He clearly writes that this כוונה is not for the duration of the learning rather "לפחות" ללמוד צריכה הכנה זו לפחות". He compares it to כוונה that the כוונה has to be in the beginning only for throughout learning your concentrating on "שור שנגח את הפרה". I must add that the התניא adds that you should have this כוונה once per hour as there is a new אור and המשכה that shines with each צירוף of הוי"ה.

When reading the נפש החיים שער ד פרק א, it seems that the נפש החיים is primarily taking issue with a הנהגה more than a שיטה and that is that many were replacing לימוד with only learning המוסר גפ"ת. In the end he mentions that some explain לשמה as דביקות although that does not seem to be the שיטה of the התניא בעל in his explaining the main כוונה לשמה תורה although he clearly says that a דביקות is formed. And in the הנהגה that he admonishes, חב"ד never took that approach as the רבי אלטער had a ישיבה with tremendous גאונים in all areas of תורה. Many of his חסידים and those of subsequent דורות wrote שו"ת and הש"ס על הש"ס. I am not familiar with the שיטה of the נפש החיים however when reading the above I'm not convinced that he is referring to the התניא בעל or his חסידים.

This is a glimpse as I understand it and I'm sure ממני טובים גדולים can illuminate the topic more broadly and clearly.

Respectfully,

Rabbi Yoel Wolf

Show suggestions

What is Talmud Torah

1: With regard to the Gemara, there is a fundamental question to consider: Is any information included in the Talmud by definition regarded as Torah? For example, the Gemara in the beginning of the third Perek of Pesachim says:

Any food or medical treatment that is effective in healing this sickness or this limb is deleterious for that one. And any food or treatment that is deleterious for this one is effective in healing that one, except for moist ginger, long peppers, and bread made of refined flour, and fatty meat, and aged wine, which are effective to heal all limbs of the body.

There is no "Torah" content here. This was cited in connection with a list of items recorded in the mishna that may or may not have the status of Chametz, but this is purely nutritional/health advice. Why the editors of the Talmud saw fit to include this type of information is another question, but after they have included it, does it assume the status of Torah? Does it matter why someone studies those lines? I.e., is there a difference if one studies them in the course of learning the masechta, or if one studies them in an attempt to research Babylonian nutritional advice from the 4th century?

To take it a step further: The Rambam includes many statements about health in Hilchos De'os. We also have several medical texts written by the Rambam. It seems clear that the study of the latter is not Talmud Torah at all. But what if the exact same information is presented in both locations? It would be difficult to understand that the same information, written by the same person, could have the status of Torah when written in book A but not when written in book B.

2: Another example from the same Masechta (113a):

Rav said to Ayvu, his son: I struggled to teach you Halacha but my efforts did not succeed, as you did not become a great scholar. Come and I will teach you about mundane matters: Sell your merchandise while the dust from the road is still on your feet. As soon you return from your travels, sell your wares, lest the prices fall in the meantime. Furthermore, it is possible that anything you sell might later cause you to regret the sale, except for wine, which you can sell without regret.

Here, Rav himself refers to what he is teaching as “mundane matters (מילי דעלמא).” The business advice he gives his son is sound advice, but is it Torah? I am sure that Rav himself did not ask his son whether or not he had recited Birchas HaTorah before giving him the advice. Is there any logic by which the words of Rav himself, spoken at the time, did not have the status of Torah, but by virtue of being recorded in the Talmud now have that status?

3: Everyone has seen the Tosafos (in Eiruvim and Sukka) that discusses mathematical issues, such as the diagonal of a square, or the relative area of a square to a circle. Tosafos cites mathematical proofs to back up the assertions made in the Gemara about these matters. So, is studying that Tosafos talmud Torah? What if one is studying the Tosafos in researching mathematical proofs employed in 12th century France? What if one struggles to understand the Tosafos, so instead watches a video on YouTube explaining how to calculate the diagonal of a square, or the relative area of a square to a circle? Is that different from learning the Tosafos, and if yes, in what way?

4: There are entire Perakim in Maseches Nedarim that try to define terms used in a Neder to decide what they include. This is not halachic content per se, rather an analysis of לשון בני אדם. So if I would embark on a study of the corpus of spoken English in order to determine what would be included in a Neder not to derive benefit from, e.g., furniture, trying to figure out what exactly falls under the definition of furniture, is that Talmud Torah? How is that different from studying those Perekim in Nedarim?

These are a few examples; I am sure you can come up with more.

Would really appreciate to hear a class on תוסת Wine in today's time is it נסך?

Love your classes!!!!

Mordy Gluck

Hi!

Thank you so much for an informative show; I really enjoy listening to the various interesting Halachic discussions!

If it's possible, can you please make a show regarding movies and TV, or if not please respond to my email.

I work in a Yeshiva, yes it is a bit more open minded, but I am so confused why watching movies is such an acceptable thing. Understandably, people will be influenced and watch, but when has it become a norm in the Torah world? Is there a Heter in Halacha for watching Goyishe films? The things my young students talk about is startling!!

Second question, isn't Judaism more than just Halacha? Like aren't there prerequisites for a Jew before the acceptance of Torah, for example being a Mentch, Middos, being separate from the goyim etc. I would appreciate if you can respond.

Thank you!

Malka W.

Table of Contents

Rabbi Hartman

Maalos Hatorah

Gemara Nedarim- Rosh Nedarim

Ruach Chaim

Zohar

Gemara Sanhedrin- Rashi Sanhedrin

Hakdama of the Ramban to the Torah

Maharal, Nesivos Olam- Nesivas Havodah Perek 2

Gemara Berachos

Maharal, Hakdama to Tiferes Yisroel

Nefesh Hachaim

Gur Aryeh- Bereshis

Maharal, Nesivos Olam- Nesiv Haemunah Perek 2

Maharal, Derush Al Hamitzvos

Maharal, Nesivos Olam- Nesiv Hatorah Perek 1

Rabbi Hartman- The Maharl's three explanations of the word Torah

Rabbi Greenwald

The Lubavitcher Rebbe on Tzimtum

Rav Dessler on Tzimtum

Tanya- Shaar Hayichud Vhaemunah

Story of Reb Zev from Vitepsk and the Radal- Shofar out of the T'Chum

Maharal, Hakdama to Tiferes Yisroel

Zohar

Nefesh Hachaim

Yosher Divrei Emes

Shulchan Aruch Harav

Tanya

Shulchan Aruch Harav

Gemara Berachos

Rambam

Rabbi Feldheim

Tanya

Nefesh Hachaim

Likutei Torah

Shulchan Aruch Harav

Gr"a- Tikunei Zohar

Tzaavis Harivash

Yosher Divrei Emes

Hemek Davar

Rabbi Greenstein

Avos Perek 6

Tosafos Berachos ;Tosafos Pesachim

Gemara Nedarim- Rosh Nedarim

Gemara Nedarim- Ran Nedarim

Bach

Zohar

Maharal, Derech Hachaim

Yosher Divrei Emes

Tanya

Maaor Vshemesh

Degel Machne Efraim

Toldos Yaakov Yosef

Yesod Havodah

Tanya

Maor Einayim

Nefesh Hachaim

Iglei Tal- Hakdamah

Likutei Torah

Sifsei Tzadikim

Nefesh Hachaim

מעלות התורה

רעא

רצה לומר שאינו יכול לקום בתחיה, וכמו שכתוב במסכת סוטה (פרק קמ"א, ה, א): כל מי שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער בתחית המתים, וכמו שאמרנו: שאי אפשר לאדם לקום בתחיה אם לא על ידי שמקשר באור תורה, שאז אור תורה מחיהו, וממשיך עמו רוח הבהמה להיות בגדר אדם להיות חי וקים לנצח סלה:

עוד איתא שם בפרק קונים י"ן (דף ס"ב, א), תניא לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו (דברים ל, כ), שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנה שאהיה זקן ויושב בשיבה, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא, שנאמר: קשרם על אצבעותיך, כתבם על לוח לבך (משלי ז, ג), ואומר: דרכיה דרכי נועם (שם ג, יז), ואומר: עץ חיים היא למחזיקים בה כו' (שם פסוק יח). ר"א בן רבי צדוק אומר: עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשם, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ואל תעשם קורדום להיות עודר בו, ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול, נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של תורה על אחת כמה וכמה עד כאן. הורה לנו דרך למוד התורה בשלמותה על ידי תקון מדותיו, שעקר יהיו מאהבתו יתברך ולדבק הכל בו יתברך, שיהיה כל המציאות כאין נגדו יתברך, שזהו עקר שפלות הרוח לידע פי אין עוד מלבדו, וכל המציאות מצדו יתברך הוא אין ואפס, ואז ממילא הוא מתדבק בו יתברך, ואין לשום נברא שליטה עליו, וכמו שהאריך בזה הגאון מוהר"ח בספרו הנכבד נפש החיים. אבל כל שנוטל לעצמו עטרה מן התורה להתגדל בה, אז נעקר משרשו העליון כמו שכתבתי בבאור מאמר הקודם, פי נופל למדרגה התחתונה, מאחר שאין לו קשר בשורש העליון של התורה שהיא דבוקה בו יתברך, והוא מה שהביא ראיה מפסוק: קשרם על אצבעותיך כו', שלכאורה אין לו שיכות למה שקדם, ולפי מה שכתבתי הוא מבאר, שעל ידי שהאדם לומד תורה לשמה ואינו מבקש גדלה על ידה, אז התורה קשורה עמו בכל אבריו ונעשה אחד עם התורה, ואז הוא מקשר באמצעות התורה בו יתברך, כמו שנאמר: ולדבקה בו, והוא נהנה מנועם זיו העליון מזיו השכינה, והוא מה שנאמר: דרכיה דרכי נועם כו', והוא עץ חיים היא למחזיקים בה, רצה לומר שהם

קשורים ומיוחדים בה פמבאר, ולכן אמר שלא יעשם עטרה להתגדל, שעל ידי זה יהיה נעקר מן העולם מאחר שנפרד משרשו פמבאר, ומה שכתוב עשה דברים לשם פעלים, ודבר בהם לשמם, באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו דבר נפלא בכוננת דבריהם, להוציא מלב הפסילים שחשבו שענין למוד התורה לשמה, הוא בדכיקות לעשות יחודים למעלה, וכל שאי אפשר לו לבא לידי מדה זו הרי הוא בכלל למוד שלא לשמה, שנח לו שלא יצא לאור העולם, וכמה נשתבשו בזה, והוא בעוונותינו הרבים בעצת הסטרא אחרא אשר רוצה להדיחו מחיי עולם, שבאמת עקר לשמה רצה לומר לשם התורה, ולא אמר לשמו, רצה לומר כפי הוראות שמה תור"ה, שהוא מורה דרך לאדם לידע פרטי המצות וחקותיהם היאך לקימם, וזהו עקר פונתם כמה שאמר לשמה, ולכן דקדק באמרו עשה דברים לשם פעלים, רצה לומר שבקיים המצות במעשה צריך עקר הפונה לשם בוראו שפעל אותם וצוה עליהם, אבל למוד התורה הוא לשם תורה עצמה וזה שכתוב: ודבר בהם לשמם, והוא באור אמתי בכוננת דבריהם. וכן מבאר עוד בדבריהם, שעקר התורה נקנה לאדם על ידי שפלות רוח, והוא מה שכתוב בפרק קמא דסוטה (יג, ב): כשמת משה רבנו עליו השלום מלאכי השרת אמרו כו', והקדוש ברוך הוא אומר כו' ור"י אומר: והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), רצה לומר שאי אפשר לתורה שהיא נובלות חכמה של מעלה, להיות נקנה פי אם במי שמשים עצמו כאין, ולפי שהיה משה רבנו עליו השלום ענו מאד מכל האדם, שלכך זכה ונתנה תורה על ידו, לכן נאמר עליו מקרא זה:

ובפרק היה נוטל (סוטה כא, א) איתא, דרש רבי מנחם בן רבי יוסי, מאי דכתיב: כי נר מצוה ותורה אור (משלי י, כג), תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר לומר לה מה נר אינו מגין אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור לומר לה מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם. ומסיק שם רבא שהחילוק בין מצוה לתורה, תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלי, מצוה בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא אצולי לא

רשי קונם יין פרק שמיני נדרים ר' סב

עין משפט
נר מצות

מותרות משום גדל. שמתאססין הן ממה שנשאר צדקה אחר שקטלו משום דהפקירה מינה; מרייהו. עילים של תמיים; והוכפלו כו'. דשרו למיכל כל אדם; משום סניות מילתא. כלומר מרוע לב היה אומר כן ולא משום עין יפה דעדין לא הפקירן; אשכחיה. לרבי טרפון גופיה דקאמל מן התמיים תורה אור

מותרות משום גדל. שמתאססין הן ממה שנשאר צדקה אחר שקטלו והכניסו רוב המקצועות; ופטורות מן המעשר. דתמיז (דברים יד) וצא הלוי כי אין לו חלק ונתלה עמך יצא הפקר שיש לו חלק ונתלה עמך; משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא. מפני רוע לב לומר כבר התרם אותם לעמכם; שמע ההוא גברא. הכי שר' טרפון היה: שנשתמשתי בכרתה של תורה. שהייתי כשהייתי שהוא ר' טרפון ולא הייתי אלא לכבוד תורתו; אי הכי ר' טרפון אמאי ציער נפשיה. אי אמרת בשלמא דלא היה קפיד הוא גברא אלא היה שעתא מש"ה הוא מלמעט היך לא הוה ציער דבזמן שהוקטלו רוב המקצועות הפקרה מינה ולא נמי לא ציימת ליה דלישלם ליה ההוא פורתא אלא אי אמרת דכולה שמה הוה גנבי ליה עינבי מאי הוה ליה למעבד לר' טרפון וכי הוה ליה לשלומי דמי טובא דלא מתייב כהו. ומסקינן דאין הכי נמי כיון דעשיר גדול היה. מיהו דוקא כמי האי גוונא הוא דלאקור משום דהוא גברא עדין היה חושבו ולכבוד תורתו הוא שהייתי אבל דאלי לפטור עמנו ככבוד תורה כמה שאינו חייב בו שרי דלמחריץ לקמן שרי ליה לזרצא מדרבנן למימר לא יתיבנא כרצא. ושרי ליה נמי למימר שרו לי מיגרלי ברשע שיכולא צדנרים הללו וכתה תורה לתלמידי חכמים כשם שכתה לכהנים וללוי תרומות ומעשרות; קשרם עלי אצבעותיך. כלומר לא תחזיק להלכות אלא כדי שיהיו שגורין בפיך והוסף על זה ואמר עתה על גגרותיך ואמר כן הניח ר' אליה שסוף הכבוד לבא שנאמר דרכיה דרכי נועם ואומר ותומכיה מאושר; לפעלים. לשם הקב"ה שפעלים וזה עליהם: שנאמר ועבדך ירא את ה'. דלפטר דלתינו לא היה ידע ליה: שרו לי מיגרלי ברישא. המירו מגר שלי כלומר פסקו לי דמי ^לס: תלמי: ובני דוד כהנים היו. שהיו חכמים והי' דינם ככהנים: לפתוח

כד א ב ג מ י פ יו
מכיל מ"ה ה' י
ו פ"י מהל' פ' ש"ה הל"ה
ד טו"ט פ' י"ד פ' י"ו
פ"י כ"ה ט"ה:
כ"ה ד פ"ג ע"ש ג
[טו"ט ע"ש]:
כ"ה מ"ה פ"ו מהל'
מ"ה ה' י ו פ' י
מ"ה י ו פ' י
ו פ"י מהל' פ' ש"ה הל"ה
ד טו"ט פ' י"ד פ' י"ו
פ"י כ"ה ט"ה:
כ"ה ד פ"ג ע"ש ג
[טו"ט ע"ש]:
כ"ה מ"ה פ"ו מהל'
מ"ה ה' י ו פ' י
מ"ה י ו פ' י
ו פ"י מהל' פ' ש"ה הל"ה
ד טו"ט פ' י"ד פ' י"ו
פ"י כ"ה ט"ה:
כ"ה ד פ"ג ע"ש ג
[טו"ט ע"ש]:
כ"ה מ"ה פ"ו מהל'

תנא הוקפלו רוב המקצועות מתורת משום גדל ופטורות מן המעשרות רבי ורבי יוסי בר רבי יהודה איקלעו להוציא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות רבי הוה קא אביל רבי יוסי בר ר' יהודה לא אביל אתא מרהון אמר להו אמאי לא אביל רבנן הוקפלו רוב המקצועות הוא ואף על פי כן לא אביל ר' יוסי בר ר' יהודה קסבר משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא רבי המא בר רבי חנינא איקלע להוציא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות הוה קאביל יוסי לשמעיה לא אביל אמר ליה אבול כך אמר לי רבי ישמעאל בר רבי יוסי משום אבוי הוקפלו רוב המקצועות מתורת משום גדל ופטורות מן המעשר ר' טרפון אשכחיה הוה גברא בזמן שהוקפלו המקצועות דקאביל אחתיה בשקא ושקליה ואמשייה למשריה בגורא אמר (6) לו איי לו לטרפון שזה הורג שמע ההוא גברא שבקיה וערק אמר רבי אבהו משום ר' חנניה בן נמיה"ל כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה אמר ר' יוחנן ^אכל המשתמש בכרתה של תורה ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ^בכל המשתמש בכרתה של תורה נעקר מן העולם קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קדש שנעשו (3) כלי חול שנאמר ^וובאו בה פריצים ודללוה כיון שנפוצו נעשו חול נעקר מן העולם דכתיב ^בבה בליליא קטיל בלשצר המשחמש בכרתה של תורה שהוא (1) חי וקיים לעולם על ארת כמה וכמה ורבי טרפון כיון רבי אביל דהוקפלו רוב המקצועות הוה אמאי צעריה הוה גברא משום דהוה הוה גנבי ליה ענבי כולה שתא וכיון דאשכחיה לר' טרפון סבר היינו דגנבן אי הכי אמאי ציער נפשיה משום דרבי טרפון עשיר גדול הוה הוה ליה לפייסו ברמיס תניא ^ללאהבה את ה' אלוהיך לשמע בקולו ולדבקה בו ^בשלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי (2) אשנן שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא (5) למד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר ^קקשרם על אצבעותיך כתבם על לחי לכה ואומר ^דדרכיה דרכי נועם ואומר ^עעין חיים היא למחויקים בה ותומכיה מאושר רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר ^עעשה דברים לשם פעלים ודבר בהם לשם ^אאל תעשם עשרה להתגדל בהם ואל תעשם קודרים להיות עודד בו וקל וחומר ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש שנעשו כלי חול נעקר מן העולם המשחמש בכרתה של תורה על ארת כמה וכמה אמר רבא ר' שרי ליה לאיניש לאדועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה דכתיב ^וועבדך ירא את ה' מעורויו אלא קשיא דר' טרפון (1) דעשיר גדול היה והוה ליה לפייסה בדמים רבא רמי כתיב ועבדך ירא את ה' מעורויו וכתיב ^ויהלך זר ולא פיך הא באתרא דידיע ליה הא באתרא דלא ידעי ליה אמר רבא ר' שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי מיגרלי ברישא דכתיב (1) מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בו אש וכהן מנא לך דכתיב וקדשתו כי את לחם (ה') אלוהיך הוא מקריב ^אותנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח

תוספות
הוקפלו ט' תמיים
משום גדל.
הפסלים תפקיין
לחנם: ופטורות מן
המעשר. הפקר:
שנשתמשתי בכרתה של
תורה. שהייתי אותו
האיש כשכיל נכוד
תורתו: (א"ה אחאי
ז"ל). מאי הוה ליה
למיעבד כיון שלא היה
זולת להיטו בענין
אחר בשלמא אי הוה
ענין ליה כי אמר
הוקפלו רוב המקצועות
למה שיהיה מלמעט כל
מה שלא אמר לו:
לכהנה את ה' אלתיך.
שנשחמש מאהבת התורה
ולא לכבוד פתח: שרו
לי מיגרלי. כלומר פסקו
די שרי תמיים:

—○○○—
מוסף רשי
אל תעשם עשרה.
לדברי מורה להתגדל
בהם. שלל תלמוד
על מנת לעולם
עטריה שיקראו אותך
בר ותתגדל בה.
ואל תעשם קודרים
לחפור בה. שאדם
עושה בו מלאכה, וכן
לא תלמוד אותה על
מנת שלא תפסק
לכרות שאלת אותה
לכבוד אלא על מנת
ללמד חכם (אבות מ"ד
מ"ה).

[עין תוספות סוטה ה'
ד"ה נכין]
[שם] יתקבל
דמ"ה
דברים 3
מ"ה
ס"ג
[מ"ה ד"ה ושא פ"י]
[א"ה פ"ד מ"ה]

מלכ"ט 6 ה
מל"י כ
מחל"ט כ
י"ק"ה כ"ה
י"ט"ן כ"ה
הו"ה כ"ה

פ"י הראש
מותרות מן כהן.
דמקמהם הפקירות
הכמלים והפקר פסוק
מן המעשר: משום
סניות מילתא. דבר
כמי ונבא היה לו אם
לא יאמר להם שיאכלו
ולא תגדיות לב אמר
כן: אי לי שנשתמשתי בכבוד תורתו. של עמפך מלאמו האיש כשכיל נכוד תורתו. וכיון דשמע שאלה לברנו מל ענגב תמינו היה לו ליה טעודאי יבשה כן ואל"ה אחאי מעפיר והלא יפה עשה שחיל את פלגו מן המימה וחק עלה מימה נמי אמריין לקמן שרי ליה לאיניש לאדועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה: ומשני כיון דעשיר גדול הוא היה לו לפייסו בדמים ושלם לו כל התמיים שנגנב לו: עשה דברים לשם פעלים. לשון של הקב"ה שפגל הכל למעטו: ודבר כהן לעתון. כל דעורך ומחייך בדברי תורה יסיה לשם הסורה כיון לידע ולהכין והוסף לקח ולפול וללוקח ולתגלות: ולא תעשה עברה להתגדל בהם. שתלמוד כדי להתעשר ולהתגדל: ולא קדוים לתמן כהן. שתלמוד כדי שהיה כלי מלאכה לתעשרו בה: כפי שלא ילגו בכבוד תורתו הוה יוטמו: שרו לי מיגרלי ברישא. פסקו לי דיני כמי (2) שם כהנא כל אהכפל תלמודי: לכל דבר שבקדושה. בכל דבר שיצאה גדול ומקודש: (ה') וקדשתו כי את לחם (ה') אלוהיך הוא מקריב ^אותנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח

הגרות הב"ח (ה') אמר ר' לו לטרפון כ"ל ויטל לו ממחן: (3) שם קודש כמנוח חול כליל וזכית כלי ממחן וכן לקמן: (2) שם כהנא כל אהכפל תלמודי: לכל דבר שבקדושה וועד על אחת כהן ואת' ומחן: (1) שם אבנא כ"ל ויטל לו לחם מלכנס: (1) שם דר' טרפון משום דעשיר גדול. (1) שם וני דוד כהנים היוכי כהנים היו אלא מה כהן ע"ל (ת) רשי"ר ד"ה אלא שרי ליה: גליון הש"ס ג"ח ל"ט טעמיה. ש"ן כ"ך דף נ"פ פ"ז ומתכסא ח"ל ש"ס: שם כיון שהי' גשו חל. ש"ן כה"ן פ"ך נ"ב פ"ג: ש"ש ס"ז לי מיגרלי ברישא. ש"ן טעמיה דף ג' ע"א:

פרק ו

א שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. בְּרוּךְ שֶׁבָחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם
 רַבִּי מֵאִיר אָמַר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְיָהּ זוֹכֵה לְדַבָּרִים
 הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלוּ כְּדָאֵי הוּא לוֹ. נִקְרָא
 רַע, אֲהוּב. אֲהוּב אֶת הַמָּקוֹם, אֲהוּב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמַּח אֶת
 הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמְלַבֶּשְׁתוּ עֲנוּה וַיִּרְאֶה.
 וּמְכַשְׁרֵתוּ לְהִיּוֹת צַדִּיק, חֲסִיד, יִשְׂרָאֵל, וְנֶאֱמָן. וּמְרַחֲקֵתוּ מִן
 הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵּתוּ לְיַדֵּי זְכוּת. וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשֵׁבָה, בִּינָה
 וּגְבוּרָה, שְׁנֵאָמַר (משלי ח) לִי עֵצָה וְתוֹשֵׁבָה, אֲנִי בִינָה, לִי
 גְבוּרָה. וְנוֹתַנָּת לוֹ מַלְכוּת, וּמְמַשְׁלָה, וְחַקוֹר דִּין. וּמְגַלִּין לוֹ
 רְזֵי תּוֹרָה. וְנַעֲשֶׂה כַּמַּעֲזֵן הַמִּתְגַּבֵּר, וּכְנֶהֱר שְׁאִינוּ פּוֹסֵק. וְהוּהוּ
 צָנוּעַ וְאֶרְךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלָבוֹנוֹ, וּמְגַדֵּלְתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ עַל
 כָּל הַמַּעֲשִׂים:

שְׁנֵי חֲכָמִים וְכוּ'. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְיָהּ וְכוּ'.

עֲנִין הַלְשָׁמָה, עֲקָרָה לְשֵׁם אֲהַבַת הַתּוֹרָה, לִיגַע וְלַעֲמֹד עַל שְׂרָשָׁה^(א)
 (עֵין נֶפֶשׁ הַחַיִּים שֶׁעַד ד' פָּרָק א' ב' ג' וְכוּ').

אֲבָל אִם יַחֲשֵׁב אָדָם, כִּי לְשִׁמְיָהּ הַכּוֹנֵנָה לְדַבְּקוּת, וְאִם כֵּן, לְדַעַתּוֹ
 וְדַמְיוֹנוֹ, יַחֲשֵׁב שֶׁיַּעֲסֹק בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבָּחוֹת, וּבְפָרֵט בְּסִפְרֵי תְהִלִּים
 מְנַעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל, הַמַּעֲזוּרִים אֲהַבַת ה' וְקִרְבָּתוֹ, וְזֶה דֵּי לוֹ, וּבְזֶה
 יַחֲיֶה חַיִּים עֲרָבִים. אֲבָל לֹא כֵן הוּא, כִּי הֵלֵא מְצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט
 שְׁמַעוֹנֵי תְהִלִּים רַמְז' תרי"ג) שֶׁדָּוִד בֶּקֶשׁ שֶׁהָעוֹסֵק בְּשִׁירָיו וּבְזִמְרָיו, יַחֲשֵׁב לוֹ
 כְּעוֹסֵק בְּנִגְעִים וְאֲהַלּוֹת, הֲרֵי שֶׁנִּגְעִים וְאֲהַלּוֹת יִקְרִים יוֹתֵר, וְלֹא מְצִינוּ

א. עֵיזוּ מִלּוֹאִים אוֹת פּוֹ.

שהסכים הקדוש ברוך הוא לו, בזה.

לפי שעקר הלמוד, לא לעסק רק בדבקות, כי אם להשיג על ידי התורה, והמצוות והדינים, ולידע כל דבר על בריו, כלליו ופרטיו. ולהשיג גם כן סתרי פלאי מעשיו, וחקר כבודו^(ב). ולזה צריך ללמד ביגיעה עצומה, להשיג אמתת פונות התורה, לפי השגתו, וכל אשר יוסיף ללמד, כן יוסיף לחפץ ללמד עוד. ובאהבת התורה ישגה, ויחשב, והלואי שיוכל לא לישן, ולא לאכל, רק כל הימים וכל הלילות, ליגע ולעין, ולשתות בצמא את דבריה. וכמאמר רז"ל (ברכות מ' א) אם שמוע בישן, תשמע בחדש, כלי מלא מחזיק וכו'.

וכמו שנאמר (תהלים ל"ו, י) "באורך נראה אור". רצונו לומר, בתורתך נראה עוד אור תורה^(ג), כי על ידי אור שהשגנו, נראה יותר שיש עוד אור, ונקנה להשיגו, כדמיון הנכנס לחדר המלך בבית גנזיו, המלא אור יקרות, ומשם רואה דלת לחדר פנימי עוד, וחפץ לכנס לתוכו. ומשם רואה עוד חדרים פנימיים, וכל הקרוב יותר לחדר המלך עצמו, יותר יקר ומתדד, עד אין חקר מהחדר החיצון. ואם לא נכנס מתחלה בחדר הראשון, לא היה יודע מאומה אם יש חדרים פנימיים, זה לפני מזה. וכן לענין התורה, כי על ידי אור שמשגי מתחלה, רואה כי יש עוד אור גדול מזה, וכן להלאה. ועל ידי זה יתאנה תאנה, להבין ולהשיג עוד, עד פי ישיג כל סתרי העולם ומלואה, כרבי יוחנן בן זפאי, אשר אמרו עליו (ספ"ח, א) שלא הניח וכו' עד דבר גדול וקטן וכו', לקיים מה שנאמר "להנחיל אוהבי יש וגו'" (משלי ח', כ"א). וזהו זוכה לדברים הרבה, שאמור במשנה.

ועין ריטב"א בחדושי, מה שכתב "לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו'", רצונו לומר, בו ברבי יוחנן בן זפאי נתקיים, מה שנאמר וכו' ואין הלשון סובלו. ועל פי דברינו יתבאר כפשוטו, כי מי

ב. עיין מילואים אות קט. ג. עיין מילואים אות קיא.

שְׁלוּמֵד רַק לְדַבְּקוֹת, הֲלֹא דַי לְפָנָיו, אִם יִקְבַּע לְמוֹדוֹ בְּפִרְק אֶחָד, אוּ
בְּמִסְכַּת אַחַת. אֲבָל לְפִי מַה שֶּׁפִּרְשָׁנוּ, לְשִׁמָּה, הוּא לְאַהֲבַת הַתּוֹרָה,
וְרִצּוֹנוֹ לְהַשִּׁיגָה כְּלָה, וְלִידַע עַל בְּרִיָּה, כָּל פְּרֻטִיָּה, וְלִבֵּל יֵנִיחַ דְּבַר
קָטָן, וְדַבֵּר גָּדוֹל מִמֶּנָּה, כְּמוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי כְּנ"ל.

וְזֶה הַפְּסוּק מְבֹאֵר בְּמִשְׁלֵי (פֶּרֶק ח') כִּי הוּא מֵאָמַר הַתּוֹרָה בְּעֲצָמָה,
"הֲלֹא חֲכָמָה תִּקְרָא וְגו' - אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְגו' לְהַנְחִיל אוֹהֲבֵי
יִשׁ". הֵינּוּ אוֹהֲבֵי הַתּוֹרָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי לָקִים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר
לְהַנְחִיל אוֹהֲבֵי כְּנ"ל, שֶׁצָּרִיף לְדַבֵּק בְּאַהֲבַת הַתּוֹרָה, לְמַד כָּל דְּבַר
וְדַבֵּר, עַד כִּי לֹא הֵנִיחַ מְאוּמָה מִמֶּנָּה שְׁלֹא יִדְעָה, הַבִּינָה וְחִקְרָה וְכְנ"ל.

וְזֶה מֵאָמַר רַבִּי (נְדָרִים ס"ב, א') רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן צְדוּק אוֹמֵר, עֲשֵׂה
דְּבָרִים לְשֵׁם פְּעֻלָּם וְדַבֵּר בָּהֶם לְשֵׁמָם. וְשָׁנָה בְּלִשׁוֹנוֹ, גִּבִּי עֲשֵׂיהָ אָמַר
"לְשֵׁם פְּעֻלָּם", וְגִבִּי דְבֹר אָמַר "לְשֵׁמָם". כִּי בְּעֲשֵׂיית הַמְצוּוֹת צָרִיף
לְהִיּוֹת בְּדַבְּקוֹת גָּדוֹל מְאֹד, וְלָקִימָם רַק מִחֲמַת צוּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים ד', ה') "כִּפְאֲשֶׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי", לָכֵן אָמַר לְשֵׁם פְּעֻלָּם⁽⁷⁾.
אִף הַדְּבֹר בָּהֶם, דִּהְיֵנוּ לְמוֹד דִּינֵיהֶם, יִהְיֶה לְשֵׁם הַדְּבָרִים עֲצָמָן, כְּמוֹ
שֶׁבְּאֲרָנוּ. וְכְמוֹ שֶׁכְּתַב שֵׁם הָרֹא"ש זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה, כְּדֵי לְהַבִּין, וְלְהוֹסִיף
לְקַח וּפְלִפּוֹל. וְלֹא רַק בְּדַבְּקוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּשְׁתַּבְּשׁוּ בְּזֶה הַרְבֵּה, כִּי אִם
צָרִיף לְהַעֲמִיק וּלְעֵין בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, בְּגִשְׁמִיּוֹת הַדְּבָרִים, כְּגוֹן בְּדִינֵי נְזִיקִין,
וְכֵן צָרִיף לְפַעְמִים, לִישָׂא וּלְתַן בְּמִיגוֹ שֶׁל רַמָּאִים, מַה שֶּׁהִרְמָאִי יָכוֹל
לְטַעַן וְכִדּוּמָה.

אוּ יִתְכַּן לְפָרֵשׁ כָּל דְּבָרֵי הַגְּמָרָא, הַכֹּל עַל הַתּוֹרָה. דִּהְיֶה קָדָם לְמוֹד
הַתּוֹרָה צָרִיף לְהַרְהֵר בְּיִרְאַת ה', כְּדֵי שִׁיְהִיָּה יִרְאַתוֹ קוֹדֶמֶת לְחֲכָמְתוֹ⁽⁸⁾,
וְכֵן לְהַתּוֹדוֹת עַל חֲטָאֵיו, כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד אַחַר כֵּן בְּטְהָרָה. אֲבָל בְּשַׁעַת
עֶסֶק הַתּוֹרָה, אָמַר "וְדַבֵּר בָּהֶם לְשֵׁמָם", לְשֵׁם עֶסֶק הַתּוֹרָה. וְאִף שְׁלֹא
יִכּוֹן בְּעַת הַלְמוּד עֲנִינֵי יִרְאַת ה', מְכַל מְקוֹם, כָּל הַלְמוּד הוּא לְשֵׁם

ד. עיין מילואים אות פו. ה. עיין מילואים אות כב.

יחוד קדשא בריך הוא. וכשהוא מיגע את עצמו בדבר הלכה בפשטות, בודאי השכינה שורה עליו בשעת למודו ממש. כמאמר חז"ל (ברכות ח', א) "אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד".

אוצר החכמה

ויתבאר עוד ענין לשמה, לשם התורה, על דרך משל. כענין הדוברות העושים בים הדרה, אשר האדם יושב עליהם, ומנהיגם למחוז החפץ, אשר שם יעשה מהם, קורות בנין, או פלים. וכאשר האדם יושב עליהם ומנהיגם למחוז החפץ, הנה הוא מציל את נפשו מן הנקר, וגם העצים יבואו לתכליתם. אבל אם יבדל מהם אל הים, שוב אין לו חיים, וטובע, וגם להם אין מי שיובילם, ויאבדו, ואין להם תקון לצאת מגלמי עצים, לצרף בנין או פלי. אבל אם יוליכם למקומם, הוא חיה יחיה עליהם, וגם שכר רב יהיה לו על הולכתם, והם יבואו לשלמותם.

כן עסק התורה, אם חס ושלום אגחנו פורשים ממנה, אין לנו חיים, וגם לה פדי בזיון. וכמו שאמרו במדרש (עין אסתר רבה פרק ז' י"ג) לבשה התורה בגדי אלמנות, ונכנסה לפני הקב"ה, ואמרה, אם אין עוסקים בך, אין לה קיום. ואם אגחנו עוסקים בתורה אגחנו חיים וקיימים, ומקבלים עוד שכר, וגם לה יש שמחה, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי תגיגה פ"ב ה"א) "והיו הדברים שמחים פנתינתן מסיני", שהדברים עצמן שמחים.

מה שאין כן להפך, חס ושלום, גורם עלבון לתורה, וכמו שאמרו "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". וגם האדם אז טובע ברפש העולם, ומימיו מים עכורים. לולי התורה שעשועיו, ובה חיה יחיה לארץ ימים⁽¹⁾. (ובפרט בעת שהאדם מחדש חדושים, מה שאין זה ביכלת מלאך, שהשם יתברך בראו בתכלית שלמותו, ואין צריך

ו. עיין מילואים אות קיג.

להוסיף, ולית ליה מדיליה כלום. מה שאין פן האדם, הולך ושכלו מתחזק מעלה מעלה.

וגם הרבה הוסיפו חז"ל גדרים וסגים, מה שאין פן אם היתה התורה למלאכים, היתה עומדת לעד במצב אחד, בלי מגרעת ובלתי תוספות. וכאשר כתבו המפרשים כי המלאכים נקראו עומדים, כמו שאמר הכתוב (זכריה ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". ולכך נתנה לנו למורשה והיא חיינו וארך ימינו). ואם פן אפוא, יתכן שילמד האדם תורה לכוננה זו, להציל את עצמו מני שחת, וגם זו כוננה טובה היא. אף השלם האמת, יחשב בעצמו, מה אני ומה חיי, נגד בזיון מעלבון התורה, אם יעזבנה. וזהו פרוש לשמה, למענה ממש.

ויתפרש מה שכתוב (משלי ג, י"ח) "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר", כמו מי שטובע בנהר, ומתחזק לאחז בעץ, למען ינצל. פן התורה, למי שלומד בה ומחזיק אותה, וכוננתו, להציל נפשו מטובע, נקראת התורה לו עץ חיים, למחזיק בה. אבל אם לומד למען התורה, לתמכה ולסעדה, לשמה ולמענה, וזהו תומכיה מאשר יותר. זוכה לדברים הרבה.

מלבד מה שחושב לקמן בהמשנה (פינן שאמר לקמן ולא עוד וכו'). משמע שהוא מלתא באנפי נפשיה). ואמר דרך כלל, לפי שאין הפה יכול לדבר ולחשב, כי הנה יש הרבה פגנות בשלא לשמה, כמו קמון, כבוד, ורפנות, וכיוצא בזה. וקבלו רז"ל (שבת ס"ג, א) למשמאלים בתורה, הינו שלא לשמה, עשר וכבוד איפא. ולמימינים בה הינו לשמה, ארך ימים איפא, וכל שפן עשר וכבוד. ועין שם שכל שכרו של הלומד שלא לשמה וכל פגנתו יתן ממילא להעוסק לשמה. וזה אצלו לטפל לשכרו הגדול.

והלומד שלא לשמה. כגון לשם קמון, נותנים לו קמון. לשם כבוד, נותנים לו כבוד. וכן כל מה שהיתה פגנתו כיוצא בזה, נותנים

לתתא (מנייהו) עץ ארז ואזוב ושני תולעת אשתכחו (בשמא) ברביותא דא ותליין מאלין עלאין.

אוצר החכמה

רבי יהודה ור' יצחק הוו אזלי בארחא יתבו בההוא בי חקלא וצלו, בתר דסיימו צלותא קמו ואזלו, פתח ר' יהודה במלי דאורייתא ואמר (משלי) עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, עץ חיים דא אורייתא דאיהי אילנא עלאה רבא ותקיף, תורה אמאי אקרי תורה בגין דאורי וגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע, חיים דכל חיים דלעילא בה אתכלילו ומנה נפקין, למחזיקים בה לאינן דאחדין בה דמאן דאחיד באורייתא אחיד בכלא אחיד

— ❖ ❖ זהר בהיר ❖ ❖ —

בשציל שנטהר (ג), לקבל אלין לתתא עץ ארז ואזוב ושני תולעת אשתכחו ברביותא דא ותליין מאלין עלאין כנגד אלו דכרים למטה צעוה"ז נמלאים בגדולה זו של המדות, כי אלו תלויים מאלו העליונים וממשיכים מדות דז"א להמלורע הצא לטהר ע"י דכרים אלו.

פ"י הפסוק עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר

מי שדבוק בתורה הוא אחוז בכל פרצופי האצילות, ותומכי התורה הם בסוד נצח והוד התומכים את גוף התפארת, והם זוכים לבנים שיהיו נביאי אמת

ר' יהודה ור' יצחק הוו אזלי בארחא יתבו בההוא בי חקלא וצלו רבי יהודה ורבי יצחק היו הולכים בדרכך, ישבו צלותו שדה והתפללו, בתר דסיימו צלותא קמו ואזלו אחר שסיימו התפילה עמדו והלכו משם, פתח ר' יהודה במלי דאורייתא פתח רבי יהודה לדרוש צענין המורה הק', ואמר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, עץ חיים דא אורייתא דאיהי אילנא עלאה רבא ותקיף עץ חיים קאי על המורה סוד ז"א, כי הוא עץ עליון גדול מחמת החסדים הנכללים בו ומקיף מחמת הגבורות כי ז"א הוא צסוד תפארת עדה"כ כתפארת אדם וע"כ נכללים בו סו"ג, תורה, אמאי אקרי תורה למה נקרא ז"א תורה, בגין דאורי וגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע כי הוא מורה ומגלי אורות דא"א שהיו סתומים ואורות דעת"י שלא נחידעו, כי הם משפיעים לאו"א, ואו"א משפיע לז"א וצו הם מתגלים, חיים דכל חיים דלעילא בה אתכלילו ומנה נפקין והוא נקרא חיים דכתיב עץ חיים כי כל חיים שלמעלה שהם מוחין דאו"א נכללים בהמורה סוד ז"א וממנו הם יוצאים, כנודע שהמוחין נקראים חיי המלך, למחזיקים בה לאינן דאחדין בה, דמאן דאחיד באורייתא אחיד בכלא אחיד לעילא ותתא והפסוק ממשיך שהיא עץ חיים למחזיקים בה, הם אומם האוחזים ודכקים בתורה,

— בהיר בשחקים —

(ג) וצ"ע למה לא מנה התורה"ק גם מדת החסד, ואפשר שלפיכך צריך לבא אל הכהן שהוא מדת החסד, והוא ימשיך עליו החסד ביחד עם שאר המדות שהם עץ ארז וגו' (נלעד).

לעילא ^{ותתא} ותומכיה מאושר מאן תומכיה אלין אינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח כמה-דאוקמוה, ותומכיה זכי לנביאי מהימני דיפקון מניה, מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו אינון תמכין לאורייתא מראשו ועד סופו, מראשו דא רישא דכלא דאקרי ראש דכתיב (שם ה) מעולם נסכתי מראש, וראש דא חכמה דאיהי רישא לכל גופא וגופא אתפשט ביה עד סיומא דשית סטרין ותומכיה כמה דאת אמר (שיר ה) שוקיו עמודי שש, דאינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא וכל

— ❖ ❖ זהר בהיר ❖ ❖ —

כי מי שהוא אחוז בתורה קוד ז"א הוא אחוז בכל, הוא אחוז למעלה בעת"י וא"א ואו"א כנ"ל שאורותיהם מתגלים בו, והוא אחוז גם למטה, כי כשז"א משפיע להנוק', אז האוחז בז"א הוא אחוז בהנוק', והפסוק ממשיך ותומכיה מאושר, מאן תומכיה אלין אינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח כמה דאוקמוה תומכיה הם אותם שנותנים סחורה לת"ח כדי שישתכרו בה ויהיה להם פרנסה צדק כבוד, וצדק קוד הם המדות נלח והוד שהם הטרין שוקין החומכים את הגוף קוד התפארת שהוא קוד ז"א קוד התורה, ותומכיה זכי לנביאי מהימני דיפקון מניה ותומכים אלו זוכים שיוצאים מהם צנים נביאי אמת, כי יניקת הנביאים הוא ממדות נלח והוד כנודע, והפסוק ממשיך מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו מאושר הם אותיות מראשו, לרמוז שתומכים אלו שתומכים את ז"א קוד התורה, אינון תמכין לאורייתא מראשו ועד סופו הם תומכים את ז"א מראשו ועד סופו, דאע"ג שהם נלח והוד והם תומכים רק התפארת, אבל היות שכל ז"א נכלל בתפארת כנ"ל, ע"כ נחשב שנלח והוד תומכים כל ז"א מראשו ועד רגליו, ומפרש מראשו דא רישא דכלא דאקרי ראש מראשו הוא קוד חכמה של ז"א שהוא הראש אליו, כי הכתר לא נחשב צמנין ספירות הקומה כנודע, דכתיב מעולם נסכתי מראש התורה אומרת שמעולם היה הממשלה שלה ע"י הראש, ומפרש מי הוא הראש שלה, וראש דא חכמה דאיהי רישא לכל גופא וגופא ספירות החכמה הוא הראש של כל גוף בכל פרלוג שהוא, ואתפשט (כצ"ל לפי פי' הרמ"ק שפי' שתיבת וגופא קאי על תיבת גופא שלפניו) ביה עד סיומא דשית סטרין וזו"א החכמה מתפשט עד סיומא דה"ק שהם קוד ז"א, ותומכיה כמה דאת אמר שוקיו עמודי שש ותומכיה שהם נלח והוד קוד השוקים, עליהם נאמר שהם עמודי שש שהם מעמידים את ז"א שהוא קוד ו"ק (ד), דאינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח, אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא כי גם צעוה"ז אותם הנותנים סחורה לתוך כיס של

— בהיר בשחקים —

(ד) ואע"ג שגם נצח והוד הם מכלל הו"ק, ואיך אמר שהם עמודי הו"ק, אלא כיון שהם תומכים את התפארת שהוא סוד הגוף סוד כל הז"א כנ"ל, ע"כ שפיר י"ל שמלבד מה שהם שתי מדות מן הו"ק הם תומכים כל התפארת הכולל בתוכו כל הו"ק (נלע"ד).

מהימנותא ביה תלייא ואתמך וזכי לבנין דיתחזון לנביאי מהימני.

רבי יצחק פתח ויקרא אל משה וידבר יי' אליו מאהל מועד לאמר ויקרא אלף זעירא אמאי, אלא בגין לאחזאה מאן הוא ההוא דקרא ההוא דשרי במקדשא וכדין זמין למשה כמאן דזמין אושפיזא, הכא א' זעירא התם א' רבתא אדם שת אנוש, (ס"א אדם) דא שלימו דכלא, ת"ח מה בין משה לאהרן הי מנייהו עלאה אלא משה עלאה משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא, מתל למלכא דה"ל מטרוניתא עלאה מה עבד יהב לה שושבינא לתקנא לה ולאסתכלא במלי דביתא ועל דא כד עייל שושבינא דא

— ❖ ❖ זהר בהיר ❖ ❖ —

12.38567.100

ת"ח להרויח צה, הס תומכיס החורה מראשו עד סיוס הגוף, כי כל גוף הת"ח נהנה מזה, וכל מהימנותא ביה תלייא ואתמך וכל האמונה שהס סוד פרנוף השלם של ז"א תלוי ונתמך ע"י תומך זה, וזכי לבנין דיתחזון להיות נביאי מהימני והוא זוכה לצניס שיהיו ראויים לנביאי אמת.

טעם למה לקח הכהן שתי הצפרים, ולא לקחם המיטהר

אהרן הוא שושבין של השבינה, וכל תיקון ביתה שהוא המשכן מוטל עליו, וע"כ באחריותו הוא שלא יבא טמא לתוך המשכן, והוצרך בעצמו ליקח השתי צפרים בשביל המצורע שעל ידם יטהר המצורע ולא יבא אל המשכן כשהוא טמא

רבי יצחק פתח ויקרא אל משה וידבר יי' אליו מאהל מועד לאמר ויקרא אלף זעירא אמאי, אלא בגין לאחזאה מאן הוא ההוא דקרא למה נאמר אלף קטן, אלף הוא צביל להראות מי קרא למשה רבינו והיינו, ההוא דשרי במקדשא המלכות שהיא שורה צבית המקדש, והיא מרומזת צאות קטן כי צחלה היא צבתי נקודה קטנה, וכדין זמין למשה כמאן דזמין אושפיזא ואז הזמינה המלכות את משה רבינו שיצא לציתה שהיא המשכן, כמו מי שמומין אורח שיצא לציתו, הכא א' זעירא התם א' רבתא אדם שת אנוש כאן צפ' ויקרא נאמר אלף קטן, וצדברי הימים נאמר צתיצת אדם אלף גדול, אדם דא שלימו דכלא כי אדם זה רומז על ז"א שהוא שלימות הכל, ת"ח מה בין משה לאהרן, הי מנייהו עלאה איזה מהס יומר עליון, אלא משה עלאה, משה שושבינא דמלכא, אהרן שושבינא דמטרוניתא אלף משה הוא העליון כי הוא שושבין של המלך ז"א, ואהרן הוא שושבין של המלכה סוד הנוק', מתל למלכא דה"ל מטרוניתא עלאה מה עבד יהב לה שושבינא לתקנא לה ולאסתכלא במלי דביתא הוא משל למלך שהיה לו מלכה עליונה, היינו חשובה, מה עשה נתן לה שושבין שימתק אותה צמה שהיא נריכה, ולהסתכל צדברי ציתה מה שחסר, ועל דא כד עייל שושבינא

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי ייכל התורה כלה שמותיו של הקב"ה, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר, כאלו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות, כגון "בראש יתברא אלהים", וכל התורה כן, מלבד צירופים וגימטריאות של שמות. וכבר כתב רש"י בפירושו בתלמוד (בבבא מצ' א) ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בג' פסוקי ויסע ויבא ויט (בשמות יד, י"ט-כ"א), ומפני זה ספר תורה שטעה בו במלא או בחסר פסול, כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו וי' אחת מן מלת אותם שבאו מהם לט' מלאים בתורה, או שיכתוב הו"ו באחד משאר החסרים, וכן כיוצא בזה, אע"פ אינו מעלה ואינו מוריד כפי העולה במחשבה. וזהו הענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וחסר בכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה, כמו שדרשו (במגילה ג, א) מפסוק (בנחמיה ה, ח) "ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא". ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה כענין הזה שהזכרנו היה, שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, ונתנה למשה רבינו על דרך חילוק קריאת המצוה, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי כלו רצוף ויתחלק לתיבות של שלש שלש אותיות לחילוקים אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה.

ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה. אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יעפי הגלות והצרות הקוראים בסדר בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים, לשומעים וליודעים חן. ואל חנון יחנונו ויברכנו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

ואני הנני מביא בברית נאמנת, והיא הנותנת עצה הוגנת, לכל מסתכל בספר הזה, לכל יסבור סברא ואל יחשוב מחשבות בדבר מכל הרמזים אשר אני כותב בסתרי התורה, כי אני מודיעו נאמנה שלא יושגו דברי ולא יודעו כלל בשום שכל ובינה זולתי מפי מקובל חכם לאוזן מקבל מבין, והסברא בהם אולת, מחשבה מועלת, רבת הנזקים, מנועת התועלת, אל יאמן בשוא נתעה, כי לא תבואהו בסברותיו רק רעה, כי ידברו אל ה' סרה אשר לא יוכלו כפרה, שנאמר (במשלי כ"א, טו) "אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח". אל יהרסו אל ה' לראות, כי ה' אלהינו אש אוכלה הוא, אל קנאות, והוא יראה את רצונו מתורתו נפלאות. אבל יחזו בפירושינו חדושים

תכלת מרדכי

(ח) כ"ה התורה כול"ה שמותיו של הקב"ה. ע"י רדב"ז חלק ג' סימן תרמ"ג¹⁷.

(17) וז"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי למה אין כותבין הנקרא בס"ת, כיון שהכל נתן למרע"ה בסיני, וגם הטעמים היו ראויים שיכתבו אותם כדי שיקרא הקורא קריאה ישרה בלי שיבוש, שהרי גם הטעמים מבארים טעם הכתובים לפעמים. תשובה: שאלתך זו תלויה במה ששאלו המלאכים להקב"ה כשעלה מרע"ה לקבל את התורה. אמרו מלאכי השרת מה לילד אשה בינינו. אמר להם הקב"ה לקבל תורה בא. אמרו לו תנה לנו והיינו דכותב אשר תנה הודך על השמים. אמר להם משה תורה מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף וכו', רציחה יש ביניכם וניאוף יש ביניכם, תורה למה לכם. והודו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. ויש להקשות וכי המלאכים לא היו יודעים התשובה הזו, אלא מאי אית לך למימר שהם היו קוראים בתורה קריאה אחרת ורחנית בלא פיסוק תיבות על דרך שמותיו של הקב"ה, וכן אמרו חז"ל כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה. והודיעם הקב"ה שיש לתורה קריאה אחרת גשמית על דרך פיסוק תיבות בעניני בני אדם בטומאה וטהרה ואיסור והיתר ופטור וחייב וכן כל שאר דיניה. ואחר שידעת זה תבין שאלתך וכו', עיי"ש.

בפשטים ומדרשים, ויקחו מוסר מפי רבותינו הקדושים. ^(ט) "בגדול ממך אל תדרוש, בחזק ממך בל תחקור, במופלא ממך בל תדע, במכוסה ממך בל תשאל, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק בנסתרות" נב"ד ה, ב.

תכלת מרדכי

(ט) בגדול ממך אל תדרוש וכו'. ע"י חגיגה י"ג א' הגירסא בנוסח אחר¹⁸.

^{אנדרה}

(18) וכונתו למה שמובא בשם רב אמי דאין מוסרין סתרי תורה [כגון מעשה המרכבה וספר יצירה — רש"י] אלא למי שיש בו חמשה דברים: שר חמישים, ונשוא פנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונכון לחש.

^{הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה}

פירוש הרמב"ן על התורה <מכון ירושלים> - א (בראשית) משה בן נחמן (רמב"ן) עמוד מס: 66 הודפס ע"י א

מבוא

התורה והנפש קשורות זו בזו. ולכן, המסיר אזנו משמוע תורה, שהיא שכלית—רוחנית, גם תפילתו תועבה ממש. שכן בלא שלימות השכל, הרי תפילתו כתפילת שכור שהיא נמאסת. תפילת האדם היא בדבור, שהרי היא באה לעשות אותו מקבל וראוי לברכתו של הקב"ה, מצד היותו חי מדבר, שזו מהותו של האדם. התפילה, צריך שתהא בדבור, אך לא בקול רם, שאז הוא מקטני אמנה וכנביא שקר. וזאת, משום—שהתפילה והאמונה הטמונה בה, מגיעות עד מרום המעלה העליונה והנסתרת ביותר. ולכן הקול הגלוי והגשמי, פסול הוא בתפילה, שהרי יסודה של התפילה, הוא בטמיר ובנעלם. המונע בניו מן המליצה והדבור ומלמדם תורה, ולמעלה מזה הנזהר בכבוד חביריו, ועוד למעלה מזה היודע לפני מי הוא מתפלל, ועד היכן כחה של התפילה מגיע, הרי הוא זוכה לחיי העוה"ב.

בספר משלי⁵³, מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה. שלמה המלך ע"ה ר"ל בזה, כי שני דברים נתנו לאדם מן השם יתברך, התורה והנפש. ואם מסיר אזנו משמוע תורה, שדוחה התורה שהיא מן השם יתברך לאדם, ואינו רוצה בה, גם תפלתו שהאדם שופך נפשו לפני השם יתברך, היא תועבה. כי אלו שני דברים, דהיינו התורה והנפש, תלויים זה בזה. וכבר התבאר זה למעלה בנתיב התורה⁵⁴, איך אלו שנים תלויים זה בזה. כמו שאמרו במדרש⁵⁵, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, שמרני כאישון בת עין⁵⁶. אמר לו הקדוש ברוך הוא, שמר מצותי וחיה⁵⁷. משל לשנים אחד בגליל ואחד ביהודה, אותו שבגליל היה לו כרם ביהודה, ואותו שביהודה היה לו כרם בגליל כו'. אמר אותו שביהודה

(53) כח ט.

(54) פרק טז.

(55) ילקו"ש משלי סוף רמז תתקלה. וראה למעלה שם הערה 855.

(56) תהילים יז ח. וראה שם הערה 856.

(57) משלי ד ד. וראה שם הערה 854.

[קצ]

אל אותו שבגליל שמור כרמי שבגליל, כמו שהתבאר מדרש זה למעלה בנתיב התורה, עיין שם⁵⁸. וזה עצמו מה שאמר, מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. כאשר הוא מסיר אזנו מן התורה, גם השם יתברך אינו רוצה, מה שנושא נפשו ומקרב עצמו אל השם יתברך בתפלתו. כי אם אין האדם מקבל התורה מן השם יתברך, גם השם יתברך אין מקבל נפש כאשר שופך נפשו בתפלתו לפניו, כמו שהארכנו למעלה⁵⁹. אמנם לשון תועבה לא היה לומר, רק היה לו לומר, גם תפלתו לא נשמעת⁶⁰. אבל רמז בזה עוד ענין מופלג, כי כאשר מסיר אזנו מן התורה, התפלה נמאסת והיא תועבה לגמרי אל השי"ת, וכמו שאמרו⁶¹, תפלת שכור תועבה. וענין זה, כי תועבה נקרא כאשר האדם נוטה אל ענין זר, כמו שכתוב בכל העריות שהם זנות של חמרי, תועבה היא⁶². שתראה מזה, כי מי שהוא מושך אחר הגופני יותר מדאי עד שנעשה בעל גוף, והוסר השכל מכל וכל, דבר זה הוא תועבה אל השם יתברך. ומפני כך תפלת שכור תועבה, כי השכור כבר סר ממנו השכל עד שנעשה גופני, וכאשר מתפלל אל השם יתברך לעשות צרכיו, וכאלו הוא רוצה שהשם יתברך יתן לו שאלתו למלאות תאותו הגופנית, כמו שהוא עתה שכור בעל גוף בלא שכל, והרי תפלה הזאת בודאי תועבה היא אל השם יתברך. כי ראוי שיתפלל האדם שיתן לו השם יתברך צורכו, כדי שיעבוד השם יתברך וילמוד תורה, ואז תפלתו בודאי רצויה אל הקדוש ברוך הוא. אבל השכור, בעת אשר נטה אל ענין הגוף ביותר, ומתפלל אל השם יתברך שיתן אליו צרכו, והתפלה היא כמו שהאדם הוא בשעת תפלה שהוא בעל גוף לגמרי, ויתן לו עוד שיהיה נמשך אחר הגוף לגמרי, ודבר זה הוא תועבה בודאי. ועל זה אמר, מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. כי מאחר שהוא דוחה התורה שהיא שכלית, בשביל התפלה שהוא לצורך חיות גופו, אם כן תפלה כמו זאת היא לצורך גופו בלבד. שאם היה תפלתו שיתן השם יתברך אליו צורך חיותו, כדי שיעבוד השם יתברך וילמד תורה שהוא דבר שאינו ענין גופני, אם כן למה מסיר אזנו משמוע תורה. ומאחר שמסיר אזנו משמוע תורה, אם כן התפלה היא לצורך גופו בלבד, ודבר שהוא לצורך גופו בלבד דבר זה הוא תועבה. ולכך, האדם כאשר יתפלל אל השם יתברך על צרכיו, לא יהיה כונתו שיתן לו עושר וכבוד וכל הדברים אשר הוא צריך בשביל הגאון גופו, רק שיתן לו השם יתברך מה שהוא מבקש לעבוד השם יתברך. ואם יבקש על חייו, לא יהיה כונתו רק שיתן לו השם יתברך חיים, כדי שיעבוד השם יתברך בתורה ובמצות.

(58) פרק טז, כנ"ל.

(59) שם.

(60) כלומר, על דרך מה שאמרו בברכות ו א; אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"ג. ובתענית ח א; אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו.

(61) עירובין סד א. וראה בח"א מהרש"א שם, ובשו"ע או"ח סי' צט סעיף א, ובגיליון הש"ס שם שציין לברכות לא א בנוגע לתפילת חנה, ובנתיב העונה פרק א ד"ה ואמר ריב"ל.

(62) ויקרא יח פסוקים כב, כז—כז, כט—ל, ופרק כ יג, ובעוד מקומות.

ואם מכוין להגאת גופו, דבר זה הוא תועבה לפני השם יתברך, וכמו שרמז הכתוב, מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. ויותר מזה, התפלה שהאדם מתפלל אל השם יתברך על צרכיו, אינו מה שהוא מצד הדין, רק שיתן השם יתברך אליו שלא מצד הדין, וכמו שיתבאר דבר זה⁶³. וצריך שיהיה האדם מתחזק בתפלה כמו שיתבאר⁶⁴, ומפני כך גם כן ראוי שתהיה תפלתו בצד היותר ראוי שישמע תפלתו, וכמו שאמרנו שיהיה תפלתו שיתן לו השם יתברך בקשתו כדי לעבוד השם יתברך.

ויש שואלין על התפלה⁶⁵, אם ראוי האדם שיתן השם יתברך אליו הדבר שהוא מתפלל, למה לא יתן אליו בלא תפלה. ואם אין ראוי אליו, אם כן אף אם יתפלל ויבקש, וכי בשביל תפלתו יתן אליו. ועוד הקשו⁶⁶, כי למה צריך להתפלל בדבור, והרי השם יתברך יודע מחשבות בני אדם, ודי היה במחשבה. וכיוצא בזה מדברי שבוש, עד שקצת נזרקה בהם רוח חיצונים לסכלות דעתם. אבל דבר זה, כי התפלה היא להשלים את האדם מה שהוא חסר, ואז השם יתברך שומע תפלתו ובקשתו, כאשר האדם הוא חסר וצריך אל השלמה⁶⁷. והאדם הוא נחשב אדם מצד הדבור, ובזולת זה אינו אדם, וכאשר אין אדם מתפלל ומבקש בדבור אין כאן מקבל, כי כל מקבל מבקש לקבל מה שהוא חסר. ולכך צריך שיהיה מבקש חסרונו בדבור, ואז הוא מבקש חסרונו במה שהוא אדם חסר. ואין זה מוכן להשלמה מן העלה, רק כאשר יוציא חסרונו אשר הוא חסר מצד שהוא אדם, ואז הוא מוכן לקבל השלמה מן העלה. ולפיכך, צריך שיתפלל האדם אל השם יתברך שהוא העלה, בדבור, כי בזה האדם מצד שהוא אדם, אז מוכן לקבל השלמה מן העלה כאשר הוא אדם חסר. וזה, כאשר יוציא חסרונו בדבור, שמצד הדבור הוא אדם, אבל כאשר הוא מתפלל בלבו בלבד לא נקרא שמוציא חסרונו מצד שהוא חי מדבר⁶⁸. רק אם הוא צדיק גמור והוא שכלי, אז השם יתברך שומע אף שקורא אל השם יתברך בלבו בלבד.

ובפרק אין עומדין⁶⁹, אמר רב המנונא, כמה הלכתא גבורתא איכא למשמע מהני קראי דחנה. וחנה היא מדברת על לבה⁷⁰, מכאן למתפלל שצריך שיכוין. רק שפתיה

63) להלן פרק ט בסופו, בענין י"ח האזכרות שכנגד מדת הרחמים. העירני לזה הרב ע. קלכהיים.

64) כדלהלן בדברי רבינו.

65) ראה למעלה הערה 2, ובמקורות שצויינו שם.

66) ראה שם בכוזרי הנזכר בהערה.

67) זו היא התשובה לשאלה הראשונה, שערכה של התפילה הוא שהיא משלימה את האדם ומרוממת אותו בדבקות עליונה. וראה להלן בדברי רבינו.

68) זו היא התשובה לשאלה השניה, בדבר הצורך בדבור בתפילה. וראה בענין כח הדבור שבאדם, במבוא שלי לדרך חיים פרק ד עמ' יט—כד.

69) ברכות לא א. וראה בדרך חיים פרק ג עמ' רצב שכתב; שהרי תמצא וכו', וחנה היא מדברת על לבה, ואין זה דבור ממש. עכ"ל.

70) שמואל א א יג.

נעות, מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע⁷¹, מכאן למתפלל שלא ישמיע קולו בתפלתו. עד כאן. הרי כי לא חייבו חכמים רק להתוך בשפתיו בלבד הוא הדבור⁷², מן הטעם אשר התבאר למעלה, כי התפלה היא לאדם במה שהוא חי מדבר, אבל לא ישמיע קולו. ובגמרא⁷³ תניא, המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר. ואף כי רש"י ז"ל פירש⁷⁴, המשמיע קולו בתפלתו מראה כאלו אין השם יתברך שומע תפלתו, כאשר תפלתו הוא בלחש. אבל לפי האמת פירושו, כי התפלה הוא שמאמין בו יתברך שיעשה בקשתו, והאמונה בו יתברך הוא דבק במדריגה העליונה הנעלמת. וזהו עיקר האמונה, כי המאמין בו יתברך, אמונתו מגיע עד המדרגה הנעלמת. וכמו שמורה עליו האל"ף, שהיא ראשונה במלת אמן, כן מגיע עד ההתחלה⁷⁵. גם כי האל"ף אותיות פלא, שהיא לשון העלמה וכמו שיתבאר⁷⁶, והאמונה השלימה, שהוא מתדבק באמונתו יתברך עד המדריגה העליונה הנעלמת. וזה שמשמיע קולו בתפלתו, אין מגיע אל המדריגה העליונה הנעלמת. כי המשמיע קול הוא נשמע ונגלה, וכל דבר שהוא נגלה אינו דבק במדריגה העליונה, כי העליון הוא נסתר, ודבר זה ידוע למבינים, ולפיכך הוא מקטני אמנה. והמגביה קולו בתפלתו הוא מנביאי שקר, אשר הם דבקים בכחות הטומאה אשר אין להם מעלה הנעלמת וההסתר כלל, והם נקראים כחות חיצונות. ולפיכך, המגביה קולו בתפלתו שהוא גלוי עוד יותר, הוא מנביאי השקר, כי הגבהת קול הוא יותר נגלה⁷⁷, ודי בזה למביני מדע.

(71) שם.

(72) וראה ב"יפה עינים" שם שציין לירושלמי שם ד א; יכול יהא מהרהר בלב, תלמוד לומר, שפתיה נעות. נמצא שלא היתה זו תפילה שבלב, ולא בדבור גמור.

(73) שם, כד ב.

(74) ד"ה הרי זה.

(75) ראה בספר "ראש מילין" להגראי"ה קוק וצ"ל בענין תכנה העליון של האות אל"ף, עמ' ב—ה, צט—ק. וראה בשבת קיט ב; כל העונה אמן בכל כחו, פותחין לו שערי גן עדן, ובספר "קהלת יעקב" בקבלה, עמ' יד ערך "אמן".

(76) להלן פרק יא הערה 512 ואילך.

(77) וראה בפירושי מהר"ל לקידושין ח"א עמ' צט; עשרה קבין שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו נשים. ודבר זה להם, שכל אשר יש לו מדריגה עליונה יותר, הוא פנימי ולא חיצוני, ולכך אינו מרבה בדברים כמו הכסיל שהוא מרבה דברים. כי החכמה שמדריגתה עליונה פנימית, ולכן החכם אינו מרבה דברים וכו'. וכן הגויים, אמרו חכמים (הולין קלג ב; סתם גוי מפעא פעי), סתם גוי מרבה דברים. וכל זה, שאין לו המדריגה העליונה הפנימית, רק מדריגה חיצונית. עכ"ל. וכן כתב רבינו שם בפירושו לקידושין עא א, ובגבורות ה' פרק יט בענין דילטורין וגילוי סודות, ובעוד מקומות רבים.

ובפרק תפלת השחר⁷⁸, כשחלה ר"א, נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו, רבינו למדנו אורחות חיים, ונזכה בהם לחיי עולם הבא. אמר להם, הזהרו בכבוד חבריכם, וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים, ומנעו בניכם מן ההגיון, והושיבו בין ברכי תלמידי חכמים, ובשביל כך תזכו לחיי עולם הבא. עד כאן. מה שאמר הזהרו בכבוד חבריכם, דבר זה בארנו למעלה בנתיב התורה⁷⁹, גם בפרקים⁸⁰, מאיזה טעם כבוד חבריך הוא שמביא אותו לחיי עולם הבא, ושם מבואר היטב. וכן מה שאמר דעו לפני מי אתם מתפללים, גם כן מבואר⁸¹. כי התפלה היא התדבקות בו יתברך, כמו שבארנו למעלה⁸², כי המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה. והתפלה היא הדרך הישרה שהאדם עולה בה אל השם יתברך, כמו שאמר⁸³ ותפלת ישרים רצונו. בלשון זה נרמז, עד היכן מגיע תפלת האדם, עד רצון העליון, ולכך בדבר זה זוכה לעולם הבא. ואמר, ומנעו בניכם מן ההגיון. פירוש, דרך בני אדם שמלמדים בניהם מליצה ודבור, ודבר זה נקרא הגיון מלשון הגה⁸⁴. ובערוך ערך הג, פירש פתרון פסוק כצורתו⁸⁵, ואין בזה רק דבור בלבד, וכמו שאנחנו עושים שלומדים את הנערים רק הגיון ודבור הפסוק. ולכך אמר הושיבו בין ברכי תלמידי חכמים, ללמד אותם חכמה, והוא מביא לחיי עולם הבא. כי הוא בכלל מה שאמרו⁸⁶, שלשה מנוחלי עולם הבא, המגדל בניו לתלמוד תורה וכו', כמו שבארנו למעלה⁸⁷. ומפני שאמר שילמד אותם אורחות חיים, הוא הדרך שעולה מלמטה למעלה עד שמגיע למעלת עולם הבא, וזה נקרא אורחות חיים, לכך זכר אלו שהם אורחות חיים. ואמר, כי אם רוצים לעלות באורחות חיים, שיתחילו למטה ויעלו למעלה, מנעו בניכם מן ההגיון.

(78) ברכות כח ב. וראה למעלה פרק יב הערות 611—610, ובמקורות שצינתי שם, ובה"א מהרש"א שם.

(79) שם.

(80) דרך חיים פרק ב עמ' רסג.

(81) כלומר, לא נתבאר בדרך חיים שם, אלא כאן בלבד.

(82) בקטע הקודם.

(83) משלי טו ח, וכנ"ל הערה 1.

(84) שמה כונת רבינו היא, שההגיון הנזכר כאן הוא מעין "חכמת יונית", שפירושה לדעת רבינו הוא כנ"ל פרק יד כך; כמו חכמה במליצה או במשל, וחכמה זאת אין לה שייכות כלל אל התורה. עכ"ל. וברש"י לברכות שם פירש; מההגיון, לא תרגילום במקרא יותר מדאי, משום דמשכא. לשון אחר, משיחת ילדים. עכ"ל.

(85) וראה בערוך השלם ח"ג עמ' קעז, שהאריך להוכיח פירוש זה. וראה בקידושין מט א; המתרגם פסוק כצורתו, הרי זה בדאי, וברש"י ותוספות שם, ובתוספתא כפשוטה למסכת מגילה פרק ג עמ' 1223.

(86) פסחים ק"ג א.

(87) נתיב התורה סוף פרק י.

וזה הוא כמו התחלת האורח, לפי שהוא מדבר מן הקטן שמחנכין אותו בראשון, וזההרו בכבוד חבריכם, הוא יותר התעלות באורח הזה למעלה, שמדבר מן חבירו. ודעו לפני מי אתם מתפללים, וזהו סוף האורח העולה אל השם יתברך הוא עלתו לגמרי. ולכך הזכיר שלשה דברים אלו, שבהם מתעלה האדם אל השם יתברך. ודע, שראוי היה לומר קודם, שימנעו בניהם מן הגיון שהוא ראשון, רק שהתחיל בחבירו מפני שחבירו כגופו⁸⁸, ויש להקדים דבר שהוא בגופו. ויש לך להבין, כי אלו שלשה דברים הם דרך הסלולה וישרה, והוא אורחות עולם הבא לגמרי שעולה אל מעלה העליונה, ודי בזה.

אתר החכמה

הקדמה

מבוא

התורה מונחת לפני כל הרוצה לעסוק בה ולזכות בה. ואפילו עם הארץ האומר "ואיבת" את ה' אלקיך במקום "ואהבת", הקב"ה אומר עליו, ודגלו עלי אהבה. ולכן מברכין לעסוק בדברי תורה ולא ללמוד תורה, שכן לעסוק פירושו אף אם אינו מכיין לאמיתה של תורה. והנה המלמד תורה לאחר, יש לו לחשוש שמא לא יכוין לאמת, ואף אם יכוין שמא לא יהיו דבריו לרצונו של השומע. אולם כשיכוין מעשיו ותלמודו לשם שמים לא יכשל ויהיו דבריו לרצון. וזה יסודה של ברכת התורה, שמשמעותה התקשרות עם הקב"ה נותן התורה, שמחה ואהבה עם נותן התורה ועם תורתו. ולכן אמרו חכמים שאבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה. כלומר, לא ברכו מתוך אמונה עמוקה בקב"ה שהוא סבת התורה ושרשה, וכאשר נעקר השורש נופל האילן, ולכן אבדה הארץ. שאלה זו נשאלה לחכמים לנביאים ולמלאכים ולא ידעו להשיב, עד שבא הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא נותן התורה וגלה את סוד החרבן והגלות. ולכן קבע דוד בתהילים יט במזמור השמים מספרים, את שם ה' שש פעמים, תורת ה', עדות ה' וכו'. כדי להדגיש כי הדביקות בקב"ה מקיפה וכוללת היא מכל צד, והרי ישנם ששה צדדים. והתורה תמימה, והדבק בה נעשה תמים עם ה' ודבק בדמות יעקב אבינו איש תם החקוקה בכסא הכבוד. התורה משיבה את נפש העוסק בה למקורה העליון, ועליו נאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. הספר נקרא "תפארת ישראל", משום שחז"ל דרשו במסכת ברכות את הפסוק "והתפארת" (דבהי"א כט יא) זו מתן תורה, שהתורה היא תפארתם וגאותם של ישראל, ועליה טובב הספר כולו.

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל¹

הכתוב הזה רוצה לומר, כי התורה חפץ מונח, כל הרוצה לזכות בה יזכה בה². ולכך לא אמר אשר שם לבני ישראל, רק לפני בני ישראל^{2א}, כמו דבר המונח לפני כל, הרוצה לזכות

(1) דברים ד מד. ולהלן פרק יב; ויקבל זאת זו תורה, שנאמר וזאת התורה. ולהלן שם בסוף הפרק פירש רבינו; והתורה גם כן ראויה שתקרא זאת, כי היא צורה לישראל וכו'. וראה בגור אריה לשמות פרשת תרומה סוף ד"ה התורה שהיא לעדות, ולבמדבר פרשת בהעלותך ד"ה שהראה הקב"ה, ובתחילת פרשת חוקת, ובדרוש לשבת שובה עמ' כט.

(2) יומא עב ב; אמר רבי יוחנן, שלשה זירים הן של מזבח ושל ארון ושל שולחן. של מזבח זכה אהרן ונטלו, של שולחן זכה דוד ונטלו, של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח. ובר"ח שם; של ארון היא התורה, כל הרוצה ליטול יבוא ויטול. ובדק"ס שם לא העיר משינוי הגירסא בר"ת. וראה ב"יפה עיניים" שם שציין למקבילות.

(2א) וראה בנתיבות עולם נתיב יראת השם, שהסביר רבינו מדוע נאמר "אשר שם משה", ולא אשר למד.

זוכה בה. ולא יאמר האדם, כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, אבל התורה נתנה לכל. ולא יאמר גם כן, אולי אשגה בתורה. ודבר זה פירשו במדרש³. הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה⁴, רבי יונה אמר, שני חברים העוסקים בהלכה⁵ זה אומר בית אב של הלכה וזה אינו אומר בית אב של הלכה⁶, אומר הקב"ה ודגלו עלי אהבה. אמר רב אחא, עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואיבת אמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה⁷. ע"כ פי' בית אב של הלכה, שרש הלכה⁸ וטעמה⁹. ומפני זה נראה כי הברכה על למוד התורה לעסוק בדברי תורה, ואין מברכין ללמוד תורה. ועם שיש לפרש שלכך אנו מברכין לעסוק בדברי תורה, מפני שהברכה הזאת היא ברכת המצות שחייב לברך על כל מצות עשה¹⁰. ואין מצות עשה רק בדבר שיש בו מעשה שהרי נקרא מצות עשה שחייב לעשות, ולכך יש לברך לעסוק דהיינו למוד תורה במעשה. וזה, כאשר הוא מוציא הדבור וזה נקרא עסק בתורה שהדבור נחשב מעשה, אבל למוד נקרא הבנת הדבר מה שלמד ואין הברכה רק על מעשה המצות, ואם למד בעיון לבד אין לו לברך לעסוק בדברי תורה שזה נאמר על המעשה. אמנם נראה לומר כמו שאמרנו, כי לכך מברכין לעסוק בדברי תורה, כי ללמוד תורה לא שייך רק על מי שלמד תורה ומכין ההלכה לאמתתה שבזה שייך למוד תורה, אבל מי שאינו מכין ההלכה על אמיתותה אין זה למוד, לכך מברכין לעסוק בדברי תורה, בין שהוא מכין ההלכה או שאינו מכין ההלכה, רק שיכוין ללמוד אמת אע"ג שהוא שוגג¹¹. הרי כי למוד התורה לעצמו נקל מאד, ואין צריך לחוש לשום דבר. אמנם לשום דברי תורה לפני זולתו, הוא

(3) שיר השירים רבה ב ד. ויתכן כי שתי הדעות במדרש מכוונות כנגד שני החששות שדחה רבינו. כנגד מה שכתב; ולא יאמר האדם כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, באה דעת רבי יונה שגם מי שאינו אומר בית אב של הלכה דגלו אהבה. וכנגד מה שכתב; ולא יאמר ג"כ אולי אשגה בתורה, באה דעת רב אחא שגם ע"ה דגלו אהבה.

(4) שיר השירים ב ד.

(5) שם; שעוסקין דבר הלכה. ובפרשה א שם; שהיו עוסקין בדבר הלכה.

(6) בהשמטות מחידושי הרד"ל לשיהש"ר פ"א שם כתב; אך כמדומה שעיקר הגירסא כאן ולהלן צ"ל; זה אינו אומר וזה אינו אומר, ששניהם טועין ואעפ"כ חביבין דבריהם. וגירסת רבינו אינה כן.

(7) במדרש שם; ודילוגו עלי אהבה. והכונה לדילוג האותיות והתיבות. אולם בהשמטות הרד"ל שם גורס כרבינו; ודגלו עלי אהבה, ומפרש דגלו — טעותו, ע"פ התוספות לע"ז כב ב ד"ה רגלא, והג"א לשבת פרק ו סי' יג. וכן פירש וגרס ב"יפה קול" למדרש שם. וראה בנתיבות נתיב התורה פרק ו ד"ה שני ת"ח המדגילין.

(8) כן פירש ב"מתנות כהונה" שם.

(9) כן פירש בפירוש מהרז"ו שם.

(10) כדלהלן בפרק טז ובהערה 460. וראה במבוא לדרשות עמ' 10 הערה 1, ועמ' 11 הערה 3, ובמבוא לפירושי מהר"ל ח"ג עמ' 10—9.

(11) בנוסף לשני הפירושים הנזכרים כאן כתב רבינו שני פירושים נוספים לנוסח "לעסוק בד"ת". וראה ב"דרך חיים" לאבות מהדורת עמודים רצב ותקצג ובמבוא לספר עמוד יא.

קשה מב' פנים. האחד, כי אם אינו מכוין ההלכה להאיר עיני זולתו בדבר אמת, למה לו. כי תכלית מה שיכוין המניח דברי תורה לפני זולתו להחכים אותו בדברי אמת ויושר ודרך האמת רחוק משימצא ומכל שכן בדורות האלו שאבדה חכמה מבני אדם. הב', אף אם הוא מכוין ההלכה מי יודע אם יהיו לרצון אמרי פיו לזולתו, ואם לא יהיו לרצון עדיין לא הועיל דבר. ואין ספק כי כל פעולה אשר רחוק שיגיע הפועל אל תכלית כוונתו, אין ראוי שיפעל אותה פעולה שלא יהיה פעולתו לריק ולבטלה. והדבר הזה אשר אמרנו, אף בדורות השלמים היה צריך לאדם זירוז יתירה שלא יהיה נכשל בזה. בפ' בתרא דברכות¹¹, בכניסתו לב"ה מתפלל, י"ר שלא אכשל בדבר הלכה ולא אומר על טהור טמא וישמחו בי חברי ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ע"כ. הרי שאף בת"ח גדול¹² לב האדם נוטה לשמוח כאשר ימצא בדברי זולתו חסרון, כי כל אדם בטבעו ששמח בשלימות אשר יש לו על זולתו, ולכך מתפלל שלא ילך אחר טבעו וישמח כשחברו נכשל בדבר הלכה והוא אינו נכשל. ועם כי יש לפרש ההפך, מה שאמר וישמחו חברי בי, תפלה שישמחו חבריו בו כאשר לא יכשל הוא בדבר הלכה¹³, אין המאמר סובל זה. שעדיין לא אמר שיאמר דבר הלכה, רק שאמר בדרך שלילה שלא אכשל בדבר הלכה, ואולי לא יאמר דבר הלכה כלל כי לא כל אדם יאמר דבר הלכה בבית המדרש, והיה לו לומר יהי רצון שאומר על טהור טהור ועל טמא טמא וישמחו חברי בי, ופירוש רש"י ז"ל יוכיח. ואם הדבר הוא כך בשלמי המעלה, מכ"ש בדור הבלתי שלם אשר כל דברי זולתו אינם לו לרצון, כי לא ילמוד זכות על האומר. והרי הקושי מצד שני פנים. אמנם להנצל מזה, כאשר יכוין מעשיו אל השי"ת אשר הוריש אל האדם התורה והחכמה, גם עתה יתן לו תורתו וידריך אותו בנתיבות אמת כי מאתו תצא תורה. ובפרק אלו גדרים¹⁴, אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב¹⁵ מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אבדה הארץ וגו'. דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר¹⁶ ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה. היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב יהודה שלא ברכו בתורה תחלה¹⁷. ע"כ. ודבר זה מן התימה, שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו

(11) כח ב, בקיצור ובשינוי לשון וסדר.

(12) כרבי נחוניא בן הקנה במשנה שם.

(13) כן פירש בב"י לטור או"ח סי' קי בשם מהר"י אבוהב, ובב"ח בשם י"מ, ובפרישה שם, ובחדושי אגדות למהרש"א. וראה בדק"ס לברכות שם עמוד 146 בגירסת כ"י מינכן; והם ישמחו ואני אשמח עמהם ובהערה ב, ולגירסא זו הפירוש הוא בודאי כמו שפירשו המפרשים הנ"ל. ובתפארת ישראל למשנה דחה פירושם לפי גירסתנו מטעם אחר.

(14) גדרים פא א, ובב"מ פה א בלשון אחרת.

(15) ירמיהו ט יא.

(16) שם פסוק יב.

(17) שם; שאין מברכין. וראה בשאגת אריה סוף סי' כד שכתב; נראה מדוענושו עונש גדול כל כך דעל

1234567

בתורה תחלה, ולא בשביל עכו"ם וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון¹⁸. אמנם ביאור זה, כי הדבר שהוא סבה אל מציאת דבר אחר הוא ג"כ סבה אל קיום מציאתו. ואל יקשה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים. דבר זה אינו. כי אין הנגר סבה לבית רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם הבית, והבית נעשה מן הנגר במקרה. אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאת דבר אחר כל שכן שהוא סבה לקיום שלו, שהרי היה סבה שיהיה נמצא וכן גם כן הוא סבה לקיום שלו, ודבר זה מבואר במופת¹⁸ א. ולפיכך אם היו מברכין על התורה לומר ברוך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל הש"י במה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואוהב השי"ת בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סבה ג"כ שתהיה התורה מתקיימת בישראל, שהיה השי"ת נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים. אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת, היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן השי"ת אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, אז העקר שממנו יצא חוזר וגורם גדולו מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השורש אין קיום לאילן כלל. ולפיכך אלו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, ומצד הדבקות הוזה היה השי"ת סבה גם כן שלא תתבטל התורה. אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובאו לידי זה שעברו על התורה דבר זה גורם שאבדה הארץ.

ואמר, דבר זה נשאל וכו'. פירוש, שג' מדרגות הם. המדרגה האחת, היא מדרגת החכמה שיש לאדם בתחתונים מה שיכול האדם להשיג. המדרגה השניה, היא מדרגת הנבואה שהיא על הגביאים, שהם בני אדם שהם בעוה"ז ובא להם רוה"ק מעליונים. המדרגה הג', היא ההשגה שהיא בעליונים כי המלאכים הם עליונים. וזה שאמר דבר זה נשאל וכו', כי מה שהוא יתברך סבה לתורה הוא יותר עליון מן מדרגת חכמים נביאים מלאכים. כי אלו כולם הם עלולים ומסובבים, ואינם מגיעים אל דבר שהוא מצד העלה דוקא, ומצד העלולים אין ידיעה לזה. כי אף אם היו נותנים הסבה שאבדה הארץ בשביל שחטאו, לא היה סיבה לאבוד הארץ, כי אם חטאו היה הש"י מקיים התורה בהם והיו חוזרים למוטב. רק הסבה היה שלא ברכו בתורה

דבר זה אבדה הארץ, ש"מ דברכת התורה הוי מן התורה, דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ. וכה"ג כתבו התוס' בפרק ז' דסוטה (מא ב' בד"ה אותו היום) וכו'. עכ"ל.

18) יומא ט ב. וראה בתוספתא מנחות פרק יג ובתוספתא ראשונים להר"ש ליברמן שם שציין לספרי תחילת פ"י קורת הוצאת הורביץ עמ' 130. ולעצם פירוש דברי הגמרא בנדרים שם, ראה במהדורא בתרא למהרש"א לב"מ שם, בחידושי אגדות למהרש"א לנדרים שם, ובהקדמת ר"י עמדין לסדורו (סולם בית אל) ד"ה ע"פ הדברים האלה, שפירשו כי לא ברכו בתורה תחילה לעמי הארץ אלא הניחו לע"ה לברך לפניהם וביוז בכך את כבוד התורה.

18א) וראה במבוא לדרשות עמ' 20 הערה 1.

תחלה, ובזה בא להם אבוד הארץ. ואלו היו דבקים בו יתברך במה שנתן תורה, אז היה השם יתברך עמהם במה שנתן התורה להם. וכמו שהיה הוא יתברך הסבה למציאת התורה בהם, היה גם כן סבה לקיום התורה בהם ולא אבדה הארץ. אבל עתה שלא היו מברכים בתורה תחלה ולא היו דבקים בו יתברך במה שנתן תורה לישראל, ג"כ לא היה השם יתברך עמהם לקיים התורה, וזה היה גורם שאבדה הארץ. ואל יקשה לך, למה לא היו מברכים בתורה תחלה. שאין פירוש הברכה הדבור בפה בלבד, דודאי הדבור בפה היו מברכים, אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה, וזהו ענין הברכה. ואין כל האהבות שוות, כי האהבה האמתית היא האהבה בכל לב ובכל נפש, וכדכתיב¹⁹ ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל, ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך הש"י ויתעלה שמו על זה בכל לבבו, כפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם²⁰. וזה שאמרו שם²¹ ג"כ, מפני מה אין תלמידי חכמים מצוים שיוצאים מהם תלמידי חכמים, מפני שאין מברכין בתורה תחלה. כי אף אם היו מברכין בפה, מ"מ דבר הזה שהוא גתינת התורה צריך לברך הש"י בכל לבו, ובזה יש לו האהבה הגמורה אל השי"ת. ואף אם הוא תלמיד חכם והוא צדיק גמור, רחוק הדבר הזה שיברך הש"י בכל לבו על גתינת התורה כפי הראוי. ועוד, כי התלמיד חכם לבו דבק אל התורה כי חביבה התורה על לומדיה^{21א}, ובשביל אהבתם לתורה דבר זה מסלק אהבת המקום בשעה זאת שבאים ללמוד, כי כאשר באים ללמוד תורה ואהבתם אל התורה, אין בלמוד שלהם האהבה אל השם יתברך במה שנתן תורה, כי אין האהבה לשנים, כי כל אהבה היא דבקות בנאהב ואם דבק בזה אינו דבק באחר, ולפיכך אהבת התורה שהיא חביבה עליהם, דבר זה מסולק שאין הברכה בכל לבו אל השי"ת במה שנתן התורה. וזה שאין מברכים בתורה תחלה, ולפיכך אין יוצא מהם תלמידי חכמים. כי אלו היו אוהבים אותו במה שהתורה נמצא מאתו יתברך, היה השם יתברך ג"כ סבה לתורה לצאת מהם תלמידי חכמים, ועתה שהם דבקים ורודפים אחר התורה עצמה בלבד, ואינם דבקים בו יתברך במה שהוא יתברך סבה לתורה, לא היה יוצא מאתם תלמיד חכם שיש בו תורה, שאין כאן הסבה המשפיע את התורה הוא

(19) דברים ו ה. וראה בנתיבות נתיב אהבת השם פרק א שהעמיק לפרש פסוק זה, ובנתיב התורה פרק ט, ובנתיב העבודה בתחילת פרק ג, ולהלן פרק נו הערה 2078, ובדרוש על התורה עמ' נד, ובעוד מקומות.

(20) וכן פירש רבינו בנתיבות נתיב התורה סוף פרק ז. וראה בפירושי מהר"ל לנדרים הוצ' כשר — בלכרוביק.

(21) נדרים שם, בשנוי לשון.

(21א) ע"פ ברכות סג ב. וראה בפירושי מהר"ל לנדרים ח"א עמ' 1 הערה 4.

התלמיד חכם²². וזה שאמר הכתוב²³, ולא שמעו בקולי, נגד התורה עצמה. ולא הלכו בה, שלא לקחו התורה עם סבתה, כי לקיחת התורה עם סבתה נקרא הליכה בתורה לגמרי. ומפני זה לא היו יודעים דבר זה לא חכמים ולא נביאים ולא המלאכים, כי דבר זה מגיע אל הסבה הראשונה בפרט ואין מגיע אל המסובב. וכל אלו הם עלולים ומסובבין, ולכן פרשה הקב"ה בעצמו. וכן אם אין תלמיד חכם מברך בתורה תחלה, אין לוקח את התורה עם סבת התורה ויש כאן הסרה והפסק, ואין יוצא ממנו תלמידי חכמים. כמו מי שלקח אילן בלא שרש אשר ממנו האילן, אז אין נמשך פרי ממנו. ולפיכך אם מברך בתורה תחלה, יוצא מהם תלמיד חכם ועושה פרי. ומפני כך כאשר האדם מכוין בתורה להש"י אשר נתן התורה, גם כן הש"י מציל אותו מן השגיאה ויאיר עיניו בתורתו.

וכאשר ראה דוד לפניו שני דברים אלו אשר זכרנו, שהיה ירא פן ישל בד"ת, והשני שלא יהיו דבריו לרצון לזולתו, נגד זה סדר דבריו במזמור השמים מספרים כבוד אל וגו'²⁴. הקדים תחלה לספר מעלת התורה שאמר²⁵ תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו'

(22) וראה בנתיבות נתיב הענוה פרק ז ד"ה ובפרק ואלו נדרים שהסביר את ארבע הדעות בגמרא שם, ואילו את דעת רבינא שתירץ; מפני שאין מברכין בתורה תחילה, לא הסביר כלל. ונראה שסמך שם על מה שהסביר כאן. וראה בדרך חיים פרק ד משנת שלשה כתרים הם (מהדורתי עמ' תנב ובהערה 385) שהסביר כי כתר תורה כיון שהוא מצד השכל אינו עובר בירושה. וראה עוד בבעל הטורים לדברים לג ד. ובהקדמת הגר"ש סגל לנדא לנודע ביהודה (אביו) מהדורא קמא, הקשה על מה שאמרו בנדרים שם שאין ת"ח מצויין לצאת מהם בני ת"ח, ממה ששינו בעדות ב ט; האב זוכה לבן בחכמה, הרי שהתורה עוברת בירושה. ונעלם ממנו מה שפירש הרמב"ם שם וו"ל; וכן כשהוא חכם הוא מלמד לבנו על הרוב. ומקור דבריו בירושלמי קדושין פרק א הלכה ז; בחכמה, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם. ולפ"ז אין למשנת עדיות ענין כלל עם הגמרא בנדרים. ועוד, שהרי בתוספתא עדיות פ"א הלכה יד נחלקו חכמים על דברי ר"ע במשנה ואמרו; עד הפרק זוכה לו (שעדיין לא הגיע לעונת חיוב מצות — פיהמ"ש שם) מכאן ואילך זוכה לעצמו (אם הוא צדיק זוכה לעצמו ואם לאו אין אביו זוכה לו — שם). ולפי חכמים אין בני ת"ח מצויין להיות אף הם ת"ח שהרי מעונת חיוב המצוות זוכה לעצמו, וכנ"ל. וראה בתוספת ראשונים להר"ש ליברמן שם, ובמצפה איתן לנדרים שם.

(23) ירמיהו שם.

(24) תהילים פרק יט. וראה בדרוש לשבת הגדול עמ' לד.

(25) שם פסוק ח. וראה בכוזרי מהדורת אבן שמואל מאמר שני נו (עמ' עט) שכתב; כי התורה מאירה ובהירה יותר (מהשמ"ש), והיא גם מפורסמת ונעלה ומועילה יותר. וראה להלן בפרק ב הערה 86, בדרך חיים פרק ו משנה א מהדורתי עמ' תרנד ובמקורות שצינתי שם בהערה 17 בנוגע לתורת הנזכרת כאן בפסוק השמיני דוקא, כיון שהיא למעלה מן הטבע. וראה בכתבי רמב"ן ח"א מהדורת שעועל הוצאת מוסד הרב קוק בתחילת דרשת תורת ה' תמימה (עמ' קמא שם) שפירש פסוקים אלו בהעמקה. ובעמ' קסח שם כתב הרמב"ן; ועוד התורה מאירת עיניים בעתידות, ואנו יודעין שאין כל הנביאים ולא ספר דניאל מפורשים בגלות הנה ובאחרים שעברו עלינו ובגאולה עתידה, יותר מתורת משה רע"ה שהיא תורת ה' תמימה, כלומר, שהיא שלמה בכל חכמה ובכל דבר ולא יחסר כל בה. עכ"ל. ולמה שכתב כאן שאף הגאולה העתידה כלולה בתורה התמימה, רמז הרמב"ן

פקודי ה' וגו' עד גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב²⁶. ולפי מעלת הדבר צריך שיהיה נזהר שלא יכשל בו. וזכר ששה דברים ובכל אחד זכר השם, לומר כי התורה מצורפת אל השם יתברך שנקראת תורת ה' עדות ה' וכן כולם, לומר כי על ידי התורה קונה האדם דבקות בו יתברך. ומפני שבא לומר שהדבקות הזו הוא דבקות גמור לא דבקות בצד מה, כמו מי שהוא בעל מדות ע"י המדות קונה דבקות בו יתברך ואינו קונה רק הדבקות בצד מה כפי המדה אשר דבק בה, אבל ע"י התורה דבק בו יתברך לגמרי בכל צד. ומפני שהצדין המחולקים הם ששה והם ימין ושמאל פנים ואחור מעלה ומטה, וכנגד זה זכר ששה שמות שהוא דבק בו יתברך בכל צד ואינו נוטה מן הש"י לא לימין ולא לשמאל ולא לשום צד²⁷. והתחיל לומר, תורת ה' תמימה משיבת נפש. כי כאשר התורה תמימה ע"י²⁸ זה האדם ג"כ תמים²⁸, וכאשר הוא תמים האדם הוא עם הש"י לגמרי, וכדכתיב תמים תהיה עם ה' אלהיך²⁹. ופירשו ז"ל במס' נדרים³⁰, כל המתמים עצמו הוא עם הש"י. ולכך אמרו ז"ל³¹, צורת תם חקוקה בכסא הכבוד, כי יעקב נאמר עליו ויעקב איש

בתחילת ספר הגאולה (עמ' רסא שם) בכתבו; והנה חפצנו לחפש הענין (של הגאולה) תחלה מספר תורת ה' התמימה וכו'. ושעועל שם לא עמד על דבר זה.

(26) ראה להלן פרק סא שפירש רבינו ע"פ המדרש כי בשמרם עקב רב, הכוונה למצוות קלות שאדם דש בעקיביו.

(27) ראה בדרך חיים מהדורתי במבוא עמ' ג ובמקומות שצויינו שם בנוגע לשלמות ולאזון הבאים לידי בטוי במנין הששה. וראה עוד בכתבי רבינו בחיי מהדורת שעועל הוצ' מוסד קוק עמ' תכא-תכב שפירש פסוקים אלו ועמד על שש הקצוות כרבינו, והסביר על פי זה את ששה סדרי המשנה ואת שש עונות השנה באופן גפלא, ובכוזרי ד כה ע"פ ספר יצירה ב ג.

(28) ראה במו"נ ח"ד סוף פרק לט שכתב כי תורת ה' תמימה פירושו שהיא ממוצעת ומאוזנת, וכשיטתו בהקדמה לאבות פ"ד, ובהלכות דעות פ"א הלכה ד.

(29) דברים יח יג. וברמב"ן שם כתב; כי תמים הוא השלם בדבר כמו שה תמים (שמות יב ה) שאין בו מום ושום חסרון, וזו מצות עשה. וראה בהוספות הרמב"ן לספר המצוות סוף מ"ע מצוה ח, ובהעמק דבר שם ע"פ שו"ת הרשב"א ח"א סי' תיג.

(30) לב א. אך שם אמרו; כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו, שנאמר, עם חסיד תתחסד עם גבור תמים תתמם (שמ"ב כב כו). ויש להשלים ע"פ ספרי שם; כשאתה תם חלקך עם ה' אלקיך. וכן כתב בדרך חיים פרק ד משנת רבי אלעזר הקפר. והוסיף שם; והתמים מ"י שאין לו תוספת חכמה כי זהו גדר התמים שאינו מתחכם ביותר בערמה ותחבולה רק הוא מאמין ותמים. וראה בבאר הגולה באר שני ד"ה הוריות פרק ג, ובנתיבות נתיב התמימות פרק א"ב.

(31) ע"פ חולין צא ב; עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה. וברש"י: פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב. וביפה עיניים ומהר"ץ חיות ציינו לב"ר פס"ח; אות הוא, שאיקונין שלך חקוקה למעלה. וראה בפרקי דר"א פרק לה; ורואים פניו של יעקב ואומרים זה הפנים כפני החיה שבכסא הכבוד, וברד"ל שם אות מו"מז. וראה בנתיב התמימות שם ובגבורות ה' סוף פרק סז, שלכן דרשו בחולין שם ע"א; מלמד שהעלו (יעקב ושרו של עשו) אבק מרגלותם עד כסא הכבוד, כיון שדמות יעקב היתה חקוקה שם. וראה עוד בנתיב התמימות פרק ב בנוגע ל"ב השבטים הנקראים שבטי תם,

תם 32. ולכך אמר משיבת נפש, כלומר שהיא משיבת נפש להחיותו. כי התמים הוא עם השם יתברך כמו שאמרנו, וכתוב 33 ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, כי מצד הדבקות בו יתברך אתם חיים ולכך כתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש 34. ואחר כך אמר, עדות ה' נאמנה מחכימת פתי. פי', כי מה נחשב האדם שאין בו רק שכל האנושי. אבל עדות ה' נאמנה מחכימת פתי שעל ידי התורה נעשה חכם, כי התורה מעידה על הנמצאים לברר כל דבר והיא נאמנה מחכימת הפתי עד שנחשב שכלי ביותר. ואח"כ אמר, שעוד מביאה התורה את האדם אל המדרגה שהיא משמחי לב, פי' שנחשב האדם שהוא מציאת שלם על ידי התורה, ולכך היא משמחת לב האדם, שכאשר האדם הוא בשלימות הוא בשמחה והפך זה כאשר הוא בחסרון הוא באבילות, ולכך כאשר קרה לו המיתה מן שאר בשרו הוא באבילות 35. ועוד אמר, מצות ה' ברה מאירת עינים. ר"ל, כי התורה מלמדת לאדם את המעשה אשר יעשה, ולא נחשב שהולך בחושך. ולפני זה אמר מחכימת פתי על החכמה אשר מחכים אותו, וכאן אמר מצות ה' ברה מאירת עינים שלא ילך במעשיו בחושך רק יעשה המצוה, עד שהאדם הוא שלם לגמרי בין בשכלו ובין במעשיו. ואח"כ יראת ה' טהורה עומדת לעד, פי' שעל ידי התורה יקנה הנצחיות. ודבר זה רמזו בפרק במה מדליקין 36 על פסוק יראת ה' היא אוצרו 37 כי על ידי היראה יקנה הקיום הנצחי

- וב"מי מרום" על התורה להגרי"מ חרל"פ עמ' צב, ובנתיב העבודה פרק ג שלכן תקן יעקב תפילת ערבית דוקא "כי הלילה מורה שהעולם הוא ביד השם" וכו', וזהו מדת יעקב, ולהלן סוף פרק יט.
- (32) בראשית כה כז. ובזוהר במדבר מהדורת מרגליות הוצאת מוסד הרב קוק עמ' קסג אמרו; מה בין תם לתמים, באברהם כתב התהלך לפני והיה תמים (בראשית יז), יעקב דאשתלים יתיר כתיב ביה ויעקב איש תם וכו'. וראה בדרך חיים פרק א עמ' קיב, ובנתיבות נתיב הצניעות פרק א ד"ה ובבא בתרא, וברבינו בחיי לבראשית שם שכתב דברים נפלאים בענין זה, ובנצח ישראל עמ' רטו, ריט.
- (33) דברים ד ד. ובמקומות רבים באר רבינו את דברי חז"ל ע"פ היסוד שהדביקות בה' מביאה לחיים. וראה להלן פרק לא, ובגור אריה לבראשית סוף פרשת ויחי ד"ה ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת, ובגבורות ה' פרק ח ד"ה ועוד יש לומר, ובסוף פרק נד שם ד"ה ועוד דע, ובנתיבות נתיב אהבת השם פרק א ד"ה ובמדרש נתנו עוד הפרש, ונתיב העבודה פרק ה, ובבאר הגולה באר שביעי ד"ה בפרק בתרא דכתובות, ובדרך חיים פרק ו משנת גדולה תורה (מהדורתי עמ' תש). וראה עוד באור החיים לדברים שם שהאריך בדבר, ובנצח עמ' סג, עד, עה, ובדרוש לשבת שובה עמ' לב.
- (34) והרמב"ן בתחילת דרשת תורת ה' תמימה שם כתב; והיא משיבת נפש ומחכימת פתי, כלומר שמסרת כל ספק מן הלבבות. וכן פירש באבן עזרא לתהילים שם. וברבינו בחיי לויקרא פרשת צו עמ' תכה כתב; תורת ה' תמימה משיבת נפש, כלומר נפש לשרשה. וכונתו שע"י התורה עולה הנפש ומדבקת בשרשה העליון.
- (35) וכן פירש בנתיב יראת השם פרק ה, ולהלן פרק ל והערה 988, ובדרך חיים עמ' תרנח הע' 37.
- (36) שבת לא א; אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא וכו', א"ל עירבת לי בהן קב חומסין. וברש"י; ארץ מליחה ומשמרת את הפירות מהתליע. וראה בשמו"ר פרשה לו; א"ל חבירו, יש לך אפותיקאות ליתן אותן בהם, אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום, וברד"ל שם פכ"ד אות יב.
- (37) ישעיהו לג ו. וראה בנצח עמ' קמ.

ויתבאר זה בפרקים הבאים בעזה"י³⁸. ואמר משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, דבר זה עוד יותר על הכל שעל ידי התורה מתדמה אל השם יתברך במה שאפשר להתדמות אל בוראו, כי חותמו של הקב"ה אמת³⁹, ומשפטי התורה ודרכיה אמת. ואומר צדקו יחדיו, כי כל הדברים יש בהם אמת בצד מה ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו, כלומר שכולם שווים באמיתתם, וזה מורה שהם אמת לגמרי לכך כולם שווים באמיתתם, שאל"כ לא היו כולם שווים באמיתתם רק זה יותר מזה אבל מפני שהם אמת לגמרי לכך כלם שווים באמיתתם⁴⁰. ואמר, הנחמדים מזהב ומפז רב⁴¹, פי' כי המצוה יש בו שני דברים. האחד שהמצוה טוב לאדם הגופני, שדבר זה מבואר לכל שכל המצות שהם בתורה הם להשלים תקון האדם עד שהאדם הוא בטוב. והשני שהשכל ג"כ מחייב המצות מצד סוד שכלי, ועל זה אמר כי מה שהמצוה יש בה סוד שכלי אלהי הם נחמדים מזהב ומפז רב, שהם נחמדים לראיית העין ומצות התורה הם יותר נחמדים לראיית השכל. שכמו שיפול לשון ראייה על העין כך יפול ראייה על השכל, כי לשון ראה משמש כאחד לשניהם כמו שאמר⁴² רואה אני דברי פלוני. לפיכך אמר כי השכל האלהי בתורה יותר נחמד לראיית השכל מזהב ומפז שהוא נחמד לראיית העין, ועל טוב הגופני שהתורה מעמיד הכל בטוב כי התורה תקרא טוב ועל זה אמר ומתוקים מדבש ונופת צופים שזה עריבות גופני. ומה שכפל הדבר אצל כל אחד ואחד לומר מזהב ומפז ומתוקים מדבש ונופת צופים, שאם אמר הנחמדים מפז אפשר לומר שאינם נחמדים רק יותר מפז, ועתה שכתוב הנחמדים מזהב ומפז יש ללמוד, כמו שאין פירוש מזהב ולא יותר שהרי גם כן נחמד מפז, וכן פירוש מפז לא שהוא נחמד מפז בלבד רק שהוא נחמד יותר על כל, וכך פירוש ומתוקים מדבש ונופת צופים. ועל זה אמר גם עבדך נזהר בהם, לפי מדרגתם ומעלתם ראוי שיהיה נזהר בהם ובשמרם עקב רב לעוה"ב. ואח"כ אמר שגיאות מי יבין וגו', כלומר כי לפי מדרגת ומעלת הדבר צריך שיהיה האדם נזהר שלא יחטא. ולכך אמר שגיאות מי יבין, נגד אם יטעה בדברי תורה. שאי אפשר לגודל עומק שלהם שיבין כל הדברים על אמיתתם, ולכך אמר מי יבין. ואח"כ אמר מנסתרות

(38) להלן פרק י ובהערה 298. וראה בדרך חיים פרק ג משנת רחב"ד (מהדורתי עמ' שכא), ובנתיב התורה בתחילת פרק יד, ובנתיב יראת השם פרק א ד"ה ובפרק אין עומדין, ובתחילת פרק ב ופרק ד שם, ובבאר הגולה באר ששי ד"ה ואמר רוח סערה, וברבינו בחיי לדברים כח נח.

(39) שבת נה א. וראה להלן בהערה 585.

(40) ובמו"נ ח"ג פרק כו פירש הכתוב שהכונה למצות השכליות הנקראות משפטים.

(41) ראה להלן פרק מו הערה 1676, ובדרך חיים מהדורתי עמ' תרעו, שפירש מה שנאמר הנחמדים מזהב ע"פ המדרש. וראה ברמב"ן לדברים לג כד; ברוך מבנים אשר, המ"ם תבוא ליתרון, כמ"ש תבורך מנשים (שופטים ה כד), הנחמדים מזהב ומפז רב וחברותיה. וכן פירש הרד"ק בתהילים שם, ובדרך חיים עמ' שפו.

(42) אבות פרק ב ומשנת כתובות קח ב, ובעוד מקומות רבים. ובענין לשון הראייה, כך כתב רבינו גם בדרך חיים עמ' רמג, וכן כתב בכוזרי ד ג ובפירוש רבינו חננאל גאון לברכות, וראה להלן הערה 1785.

נקני, על שגגות מעשה שלא ידע מן העבירה⁴³. ואח"כ אמר⁴⁴ יהיו לרצון אמרי פי, כדי שיהיה לו זכות שישפיע תורה לאחרים, ועל זה אמר יהיו לרצון אמרי פי שיהיו מקבלים את דבריו. ובמדרש⁴⁵, יהיו לרצון אמרי פי שיעשו לדורות ויחקקו לדורות ואל יהיו קורין בהם כקורין בספר המירוס, פי' ספרי המינים כמו ספרי המירוס, אינם מטמאים דמסכת ידים⁴⁶, רק יהיו קורין בהם ונוטלים עליהם שכר כנגעים ואהלות. אמר רבי ירמיה בשם רבי יוחנן אגורה באהלך עולמים⁴⁷, וכי ס"ד שדוד מבקש דירה בשני עולמים, אלא יהיו קורין ומזכירין אותי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כאלו אני קיים. ולכך אמר יהיו לרצון אמרי פי אל הבריות, והגיון לבי לפניך רוצה לומר כי כל לבבות דורש הש"י וידעת שכוונתי לשם ה' ולכך ידריך אותי בדרך אמת. ה' צורי וגואלי, כלומר כי אחר שאתה יצרתני אין אתה מואס ביצורך, ואם אחר שיצרתני מעשי גרמו להרחיק אותי הרי אתה גואלי מכל דבר אף כי רוחקתי, עד שאני לרצון.

ובכן התפלה אל מי שאינו מואס בשפלים ואינו מרחיק לשהיו רחוקים, שיהיו לרצון אמרי פי לפני כל ויורני דרך אמת ויסעדני בימין צדקו נצח אמן. ושם החבור הנה נקרא תפארת ישראל כי הוא חבור על התורה שהיא תפארת ישראל כדכתיב⁴⁸ מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו', ואמרו⁴⁹ רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. וכבר בארנו בהקדמה של חבור גבורת ה' שבשביל כך אמרו במסכת ברכות בפרק הראה⁵⁰ והתפארת⁵¹ זו מתן תורה.

43) ובדרך חיים עמ' תט פירש כי שגיאות הן השגגות, נסתרות כנגד האומר מותר, והזדים כנגד עבירות שבמזיד. וראה בהערותי שם.

44) תהילים יט טו.

45) שו"ט לתהילים פרק א ד"ה אשר לא הלך בשנוי לשון, ובסוף פרק יט ובפרק ל, ובילקו"ש ח"ב רמז תרי"ג ותרע"ח. וראה עוד ברמז תשפ"א שם, וביבמות צו סוף ע"ב, ובח"א למהרש"א ובמהר"ם ובמהדורא בתרא ובבכורי יעקב שם.

46) פרק ד' משנה ו'. וראה בפירושי הרמב"ם והרא"ש ותפארת ישראל ושאר המפרשים, ובשנוי נוסחאות שם.

47) תהילים סא ה.

48) דברים ד' ת. וראה בהספד שבסוף דרשות מהר"ל עמ' יג.

49) שם פסוק ו'.

50) ברכות נח סוף ע"א. וראה בח"א למהרש"א שכתב כרבינו שהתורה היא תפארתנו וחכמתנו לעיני העמים. וראה להלן בתחילת פרק ז' ובפרק ט, ובתחילת ההקדמה השלישית לגבורות ה', ובנתיבות נתיב התורה פרק יד ד"ה אבל בפרק הישן, ובסוף פרק טו, ובאור חדש ד"ה ויאמר המלך לחכמים, ובבאר הגולה באר שני ד"ה בפרק ב' דבבא מציעא ובאר ששי ד"ה פ"ק דראש השנה, ובמו"ג ח"ב סוף פרק יא וח"ג פרק לא.

51) דבה"א כט יא.

נפש שער ד' - פ"ו החיים מו

ייעול בהאי תרעא לא ייעול לעלמין וכו'. תרעא קדמאה
לחכמה עלאה יראת ה' איהי כו', עין שם. הרי מבאר,
הגם שהיראה היא מצוה אחת ואמרו בירושלמי ריש
פאה שכל המצות אינן שוות לדבר אחד מן התורה
אמנם מצות קניית היראה ממנו יתברך רבה היא מאד.
מצד שהיא מכרחת לעיקר הקיום ושמור התורה
הקדושה ובלתה גם נמאסת חס ושלום בעיני הבריות.
לכן צריכה שתקדם אצל האדם קדם עסק התורה:

פרק ו' לזאת האמת שזו היא הדרך האמתית אשר בזה
בחר הוא יתברך שמו. שבכל עת שייכין האדם
עצמו ללמוד. ראוי לו להתישב קדם שיתחיל על כל פנים
זמן מועט ביראת ה' מהורה בטהרת הלב. להתודות על
חטאתו מעומקא דלבא. כדי שתהא תורתו קדושה
ומהורה. ויכון להתדבק בלמודו בו בתורה בו בהקדוש
ברוך הוא. הינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה.
ובזה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול. פי הוא יתברך
ורצונו חד כמו שנתבאר בזהר. וכל דין והלכה מתורה
הקדושה הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך

מתוק מדבש

לעלות לחכמה העליונה יראת ה' איהי היינו המלכות, ודא
איהי ראשית היא הראשית ממטה למעלה.

מז - נפש - שער ד' - פ"ו - החיים

הדין פֿשר אז פֿסול טמא וטהור אָסור ומתָר חַיב וזָפּאי.
 וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא
 לשום דין גם כן הוא דבוק בדבורו של הקדוש ברוך
 הוא. כי התורה כלה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה. ואפלו
 מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו יתברך
 למשה מסיני. כמו שאמרו רבותינו ז"ל סוף פרק ב'
 ומגלה (כ' ע"א) ובפרק קמא דברכות (ה' א') ובקהלת
 רבה (ס"א פי"א ושם בסימן ה' פ"ו) ובירושלמי (פרק ב'
 דפאה) ובויקרא רבה (פרשה כ"ב) עין שם. ובשמות רבה
 (פרשה מ"ז א') כתב לך את הדברים האלה בשעה שנגלה
 הקדוש ברוך הוא בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה
 על הסדר. מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנאמר וידבר
 אלקים את כל הדברים האלה. אפלו מה שהתלמיד
 שואל לרב עד כאן.

ולא עוד אלא פי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה
 למטה. כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים
 יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש.
 בדאשכחן בפרק קמא דגיטין גבי פלגש בגבעה ותונה
 עליו פלגשו רבי אביתר אמר זבוב מצא לה רבי יונתן
 אמר נימא כו'. ואשכחיה רבי אביתר לאלהו, אמר לו
 מאי קעביד קודשא בריך הוא אמר לו עסוק בפלגש
 בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני

כך הוא אומר. והינו מפני שרפי אביתר ורפי יונתן עסקו
 ביניהם בענין פלגש בגבעה או באותו עת גם הוא יתברך
 שנה דבריהם ממש. והוא יתברך שמו ודבורו חד.
 וכמפרש בתורה הקדושה במשנה תורה לאהבה את ה'
 אלהיך כו', ופרשוהו רבותינו ז"ל בגדרים בברייתא (ס"ב
 א) דקאי על עסק התורה עין שם, וסיפיה דקרא
 ולדבקה בו. ולכן אמר דוד המלך עליו השלום טוב לי
 תורת פיך כו'. אמר כי לבי שמח בעמלי בתורה הקדושה
 ברב עו בהעלותי על לבי שהיא תורת פיך שכל תיבה
 ממש מהתורה שאני עוסק בה כעת, הכל יצא וגם עתה
 היא יוצאת מפיה יתברך. ולכן כל התורה קדשה שוה
 בלי שום חלוק ושנוי כלל חס ושלום. כי הכל דבור פיו
 יתברך שמו ממש. ואם חסר בספר תורה אות אחת
 מפסוק אלוף תמנע היא נפסלת. כמו אם היה נחסר
 אות אחת מעשרת הדברות. או מפסוק שמע ישראל.
 וכמו שאמר גם הרמב"ם ז"ל והוא מתנא דבי אליהו
 סדר אליהו זוטא פרק ג':

פרק ז ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קדם
 שיתחיל ללמד. להתחשב מעט עם קונו יתברך
 שמו בטהרת הלב ביראת ה'. ולהטהר מעונותיו
 בהרהורי תשובה. כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת

גור אריה

פרשת בראשית

וישמור משמרתי ולפיכך הוצרך לכתוב בתורה שמן הדין בא הארץ לישראל שהוא בראה והוא נתנה. וא"ת תינח פרשת בראשית שאר ספורים שנכתבו בתורה מאי איכא למימר ואין זה קשיא ג"כ שאם היה נכתב פרשת בראשית בלבד לומר שהקב"ה בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ישיבו האומות יסקר אתם דוברים שלא נתן הקב"ה הארץ לכם שאין הקב"ה עושה דינא בלא דינא כי למה יטול הארץ מן האומות ויתן לישראל אבל השתא שכתוב כל הסיפור שכל הדורות היו מכעיסין לפני הקב"ה עד שבא אברהם וקבל שכר כולם נטל הארץ מן האומות ונתן הארץ לזרעו לנחלה ולא לכל זרעו שהרי אמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וגו' ולא נתקיים זה לא בישמעאל ולא בעשיו רק בזרעו של יעקב שהיה הקב"ה מביא אותם לשיעבוד ונתקיים בהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וכו' עד החדש הזה לכם ולפיכך הוצרך לכתוב כל הספור שהיו לישראל בשעבוד וגאל אותם ולפיכך נתנית הארץ לישראל ולא לישמעאל ולא לעשו והקשה הרמב"ן דמאי קשה לר"י שלא היה לכתוב בתורה בראשית שאם לא כתב זה בתורה היה עולה על הדעת שהעולם קדמון ולא ברא הקב"ה כלל העולם יש מאין ומי שיאמין שהעולם קדמון כמו שיאמין ארסטו כל הניסים שהם בשינוי העולם שבאו בתורה הם נמנעים ואין לו תורה כלל ובחדוש העולם יש

אמר ר' יצחק וכו' ב"ר אע"ג דאין ספור אחד בתורה שלא לצורך אפילו אחות לוטן תמנע כדאיתא בפרק חלק אחר ששם תורה אינו נופל אלא על מצות התורה שהרי לשון תורה הוא לשון הוראה להורות לנו המעשה אשר נעשה ולפיכך דוקא תורת משה נקרא תורה מפני שבה כתובים המצות וכן פירש הרד"ק שלשון תורה הוא לשון הוראה א"כ אין לכתוב בה רק המצות תדע לך שהרי ספר איוב שג"כ כתבו משה כדאיתא בבבא בתרא ואלו היה נכתב בתורה ספר איוב היה אסור לקרות באותה ספר תורה בציבור לכך מקשה לא היה צריך כו': לפי שאם יאמרו וכו'. וא"ת דאכתי קשה דמאי ענין נתנית הארץ לישראל אצל מצות התורה שכתוב זה בתורה ואין זה קשיא מפני שרוב מצות התורה תלויות בארץ שהרי תרומות ומעשרות ובנין בית הבחירה תולה בארץ ואם אין הארץ לישראל לא יתכן אלו המצות כלל שהרי באלו כתיב וירשת וישבת בה. ויאמרו האומות ליסטים אתם ולא ירשתם את הארץ אלא בגזילה בא לידכם: והרמב"ן כתב ג"כ שכל מצות שבתורה משפטי אלהי הארץ כלומר שכל המצות שבתורה הם שייכים דוקא בארץ. וכן כתוב בספר מלכים כשגלו ישראל וישבו גוים בארץ. ולא ידעו משפט אלהי הארץ וישלח בם ה' האריות נמצא התורה היא משפט אלהי הארץ. ועיין בדברי הרמב"ן בפרשת תולדות בפסוק

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הודפס ישרות מן התכנה

גור אריה <עה"ת> - א (בראשית) יהודה ליווא בן בצלאל (מהר"ל) מפראג עמוד מס': 3 הודפס ע"י אוצר הח

מאין כל הנסים הם אפשרים שהרי גם הבריאה ברא הקב"ה הכל יש מאין ולמה לא נאמן בחידוש ובריאות הנסים כלם ואין זה קשיא שאין בריאת העולם ראייה על הנסים שחידש הקדוש ברוך הוא אדרבא הנסים שחידש הקב"ה הם ראייה על בריאת העולם שחידוש הנסים ראינו בעינינו ואלו חידוש העולם לא ראינו בעינינו. ואיך יהיה ראייה מן החידוש על הנסים וכן בפירוש אמר הכתוב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. ואלו אנכי אשר בראתי שמים וארץ לא אמר וכן הרבה מצות תולה הכתוב ביציאת מצרים מפני שראינו זה בעינינו ואין אדם יכול להכחיש הנס וכן פירש הראב"ע בפרשת יתרו ע"ש:

שהיא מצוה ראשונה שנצטווה. וגיד הנשה שהיא לפני החודש הזה לכם ע"כ ע"י משה ג"כ נצטווה גיד הנשה לישראל וכן מילה שהרי כתיב תורה צוה לנו משה בגימטריא תרי"א. ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. דמאחר שגם מילה וגיד הנשה מפי משה נצטוו יש להתחיל מן החודש הזה לכם מצוה ראשונה שנצטוונו מפי משה ואין להקשות אם היה מתחיל מן החודש הזה לכם אם כן לא היה נכתב בתורה מילה וגיד הנשה דאין זה קשיא דאם היה מתחיל החודש הזה לכם היה נכתב מילה וגיד הנשה אחר החודש אלא שעתה שהוצרך להתחיל בסיפור האבות והמצות שנתנו להם שהם מילה וגיד הנשה לא הוצרך לחזור ולכתוב מה שכבר נכתב ומילה שחזר וכתב אין זה אלא לדרשה כדאיתא ביבמות בפרק הערל ובפרק ר' אליעזר דמילה: ומה טעם פתח בבראשית התחיל להקשות מן כל הספורים עד החודש הזה לכם וסיים הקושיא ומה טעם פתח בבראשית וכו' ואין זה קשיא שכך הוא פירושו שלא היה צריך להתחיל רק מהחודש הזה שהוא בפרשת בא והקדים להתחיל אפילו מבראשית לספר ענין הבריאה ג"כ והוא להחזיק הקושיא:

שאם יאמרו האומות ליסטים אתם וכו' וא"ת הלא מה שקנה עבד קנה רבו ואחר שנת

נתן כנען עבד עבדים לאחיו א"כ אין זה גזילה מה שלקחו הארץ מהם ויש לתרץ דאצל מצות התלויים בארץ כתיב וירשת וישבת ולא נקרא דבר זה מה שבא להם על ידי עבד שלהם ירושה כי לשון ירושה משמע שהוא שלך מאבותיך ומה שאמרו לסטים אתם אינו ר"ל לסטים ממש רק ר"ל דרך לסטים לקחתם הארץ ואינו דרך ירושה ועוד יש לתרץ דאע"ג שנתן נח כנען עבד עבדים לאחיו לא נתן אותו עבד עבדים ליקח ארצו דאם כן מה מהני החלוקה שהיה נח מחלק הארץ לבניו אלא נתן אותו עבד עבדים חוץ מן הארץ שהיה לכנען כדי שתתקיים החלוקה שיחלוק להם הארץ והוי כאלו נתן נח הארץ לכנען ע"מ שאין לרבו רשות בו ולפיכך לא היה לישראל רשות בו ואע"ג דבמסכת קדושין אמרינן אפילו נתן לו על מנת שאין לרבו רשות בו קנה רבו אלא א"כ אמר ע"מ שתצא בו לחירות דלא קנה רבו דאפשר לחלק כיון שנתן אותו נח לעבד עבדים וגם נח חלק הארץ לבניו י"ל דבתנאי זה נתן אותו לעבד עבדים על מנת שיהיה לו הארץ כדלעיל שתתקיים החלוקה והשתא אם לוקחים ישראל הארץ אינו עבד ולפיכך לא זכה ישראל בו. ועוד י"ל כיון שנתן להם הארץ לשיבתם הרי כמו שנתן דבר לעבד ע"מ שיצא בו לחירות דלא דוקא על מנת שיצא בו אלא כל שפירש מה יעשה בו העבד לא קנה רבו המתנה וכך מוכיח בפרק קמא דקידושין ונח כאשר חלק הארץ לבניו לא נתן לכנען הארץ רק לשיבתה לא למכור ולא למידי אחריתי ולפיכך לא היו יכולין ליטול והא דבפרק חלק דהשיב לכנען מה שקנה עבד קנה רבו ההיא אתיא כרבי מאיר דסבירא ליה דלעולם מה שקנה עבד קנה רבו ועוד י"ל דלא קשה דודאי ז' עממין לא היה הארץ בירושה להם שהרי בחלקו של שם נפלה הארץ ולפיכך לא היה תשובה רק לבני כנען אבל לא לכל האומות והשתא לא יקשה ג"כ דכאן משמע שהארץ היא של ז' אומות ולקמן משמע שהארץ נפלה בחלקו של שם אלא הא דאמר כאן שכבשתם ארץ ז' עממין לאו דשלהם היה אלא

שיהיו בגלות גולים ממקום למקום. ולכך הגליות מתכנסים להיות נטועים עם הש"י, כמו שהיא אמונה. וכמו שאמר הכתוב וארשתיך לי באמונה⁵⁰, כי הארוס הוא החבור אל הש"י, ודבר זה הוא על ידי האמונה שהוא הדביקות בו יתברך. וכן גדולה אמונה ששרתה עליהם רוח הקודש, הכל מצד הדבוק הגמור אשר יש לבעל אמונה המגיע עד אין קץ, כמו שידוע בסוד האמונה.

ובפרק אלו הן הלוקין⁵¹ דרש רבי שמלאי, תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני, שס"ה לאוין כמנין ימות החמה רמ"ח עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא מאי קרא⁵², תורה צוה לנו משה, תור"ה בגימטריא הכי הוי. תור"ה שית מאה וחד סרי הויין, אנכי ולא יהיה לך⁵³ מפי הגבורה שמענום. בא דוד והעמידן על י"א, דכתיב⁵⁴ מזמור לדוד ה' מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך. הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו. הולך תמים זה אברהם, דכתיב ביה⁵⁵ התהלך לפני והיה תמים, ופועל צדק כגון אבא חלקיה, ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא. לא רגל על לשנו זהו יעקב אבינו, דכתיב⁵⁶ אולי ימשני אבי. לא עשה לרעהו רעה, שלא ירד לאומנות חבירו. ותרפה לא נשא על קרבו, זה המקרב את קרוביו. נבזה בעיניו גמאס, זה חזקיה מלך יהודה שגרר עצמות אביו על מטה של חבלים. ואת יראי ה' יכבד, זה יהושפט מלך יהודה שבשעה שראה תלמיד חכם, ה' עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקרא לו רבי רבי מרי מרי. נשבע להרע ולא ימיר, כדר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי. כספו לא נתן בנשך, אפילו ברבית הגוי. ושחד על נקי לא לקח, כגון רבי ישמעאל בר' יוסי. וכתיב⁵⁷, עשה אלה לא ימוט לעולם, כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזוהי בוכה, דעביד כולהו הוא דלא ימוט, הא דעביד חדא מנייהו ימוט. אמר ליה רבי עקיבא, אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה⁵⁸, בכלהו אין בחדא מנייהו לא. אלא בכל אלה באחת מאלה, ה"נ עושה אלה אחת

(50) כנ"ל הערה 46.

(51) מכות כג ב — כד א. וראה בתפארת ישראל פרק ד עמ' קד הערה 118, פרק כא עמ' רי הערה 620, פרק כב עמ' ריז הערה 654, ופרקים נד—נה עמ' תלג—תלט, שהאריך מאד בפירוש המאמר, כמו שהאריך כאן, ובפירושי מהר"ל למכות שם ח"ג עמ' קצד—קצז ובהערה 14 שם, ובמפרשים למכות שם, ובדרך חיים פרק ד עמ' שצה הערה 66, ובבאר הגולה באר ראשון עמ' טו, ובגור אריה פר' בראשית עמ' ו ד"ה שהיא.

(52) דברים לג ד. וראה למעלה נתיב התורה פרק ח הערה 362, ובמקורות שצינתי שם.

(53) שמות כ ב—ג.

(54) תהילים טו פסוק א ואילך.

(55) בראשית יז א. וראה בתפארת ישראל פרק נד עמ' תלג הערה 1944, ובמקורות שצינתי שם בנוגע לביאור תמימותו של אברהם.

(56) שם, כז יב. וראה בגור אריה פר' תולדות עמ' קמט ד"ה בעשנן.

(57) תהילים שם, פסוק ה.

(58) ויקרא יח כד. וראה בתפארת ישראל שם הערה 1946. בנוגע לגירסת רבינו בגמרא שם.

מאלה. בא ישעיה והעמידן על שש, שנאמר ⁵⁹ הולך צדקות ודובר מישרים וגו'. הלך צדקות זה אברהם, דכתיב ⁶⁰ כי ידעתיו וגו' לעשות צדקה ומשפט. ודבר מישרים, זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים, מאס בבצע מעשקות, כגון ר' ישמעאל בן אלישע. נער כפיו מתמך בשחד, כגון רבי ישמעאל בן ר' יוסי. אטם אזנו משמע דמים, כגון ר' אלעזר בר' שמעון דלא שמיע ליה בוילותא דרבנן ושתק. ועצם עיניו מראות ברע, כדרבי חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. וכתב ⁶¹, הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו, לחמו נתן מימיו נאמנים. בא מיכה והעמידן שלש, שנאמר ⁶² הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זו גמילות חסדים, והצנע לכת זו הכנסת כלה והוצאת המת. והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שאין דרכן לעשות בצנעה אמרה תורה והצנע לכת, דברים שדרכן לעשות בהצנע עאכ"ו. חזר ישעיה והעמידן על שתיים, שנאמר ⁶³ כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה. בא עמוס והעמידן על אחת, שנאמר ⁶⁴ כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו. מתקיף לה רב נחמן, ודילמא דרשוני בכל התורה כולה. אלא בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר ⁶⁵ וצדיק באמונתו יחיה.

במאמר הזה יש שאלות עצומות, וכולם הם נגלים מבוארים א"צ להאריך בהן. כי איך היה דוד בא וממעט מן המצות ⁶⁶, ועוד, למה בחר דוד ע"ה באלו י"א, וישעיה בשש, ומיכה בג', וחבקוק באחת, ולמה לא זכר כל אחד אותם שזכר אותו שלפניו. יש לך לדעת, כי במאמר הזה נרמזו דברים גדולים מאד. כי הש"י נתן לאדם תרי"ג מצות, שס"ה מצות לא תעשה ורמ"ח מצות עשה, כלם ביחד הם תרי"ג. ואמר, כי תורה בגימטריא תרי"א, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. ויש לך לשאול, למה שמענו אלו שתיים מפי הגבורה, והשאר מפי משה. אבל הפי', כי משל הוא למלך ב"ו, בתחילה כובש אומה אחת ומולך עליה, ואח"כ שולח שליח אליה לצוות מה שרוצה, וגוזר גזירותיו על האומה. אבל כל זמן שלא כבש אותה ולא מלך עליהם, אין שייך לומר שיגזור עליהם. וכן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, שלא יפרקו עול ללכת אחרי אלהי נכר, ולפיכך אלו שתי דברות מפי הגבורה שמענו. אבל תורה שהיא לשון הוראה, מה שהמלך גוזר ומורה לעם

59) ישעיהו לג טו. וראה בנצח ישראל עמ' סד, ולמעלה נתיב גמילות חסדים פרק א הערה 25, ובתפארת ישראל בתחילת פרק נה.

60) בראשית יח יט. וראה בתפארת שם הערה 1961 ובמקורות שציינתי שם.

61) ישעיהו שם, פסוק טז.

62) מיכה ו ה. וראה תפארת שם, הערה 1965.

63) ישעיהו נו א. וראה בנתיב התשובה פרק ב ד"ה אמר ריה"ג.

64) עמוס ה ד.

65) חבקוק ב ד.

66) וראה ב"אוצר מפרשי התלמוד" למכות שם עמ' תתקסג הערה 12.

מה שיעשו ומה שלא יעשו, וזה בודאי אחר שהוא יתברך מלך עליהם, ולכך מספר המצות חוץ מאלו שנים שהם עצם מלכותו, תרי"א. ומ"מ אנכי ה' אלהיך בכלל תרי"ג מצות, דסוף סוף הש"י הוא לאלהים על ישראל, ואין לאדם לפרוק אלהותו ית'.

ואמר, כי המצות הם שס"ה מצות לא תעשה כנגד ימות החמה, ורמ"ח מצות עשה נגד איברי האדם. יש לך לדעת, כי אלו שנים השמש והאדם, בעולם אשר ברא הש"י הם מושלים, כי החמה הוא המלך בצבא השמים, והאדם הוא המושל בארץ. ואלו שנים הם מחולקים, כי האדם נברא להוסיף שלימות על שלימות ע"י המצות. אבל האדם הוא בעל שנוי, יכול לשנות מעשים ולפחות ממדריגה שנברא עליו, כמו כל התחתונים שהם בעלי שנוי, והאדם ראש לכל התחתונים. והשמש בהפך זה, שאין השמש קונה מעלה יותר ממה שהיה לה קודם. אבל אין השמש יוצא מן מה שנבראת עליו, והיא ראש בצבא השמים, וכאשר אין המלך יוצא מן הסדר והחוק מעצמו, כל אשר הוא תחתיו כך נוהג ג"כ. ולפיכך נתן לאדם שס"ה מצות לא תעשה כמספר ימות החמה, שהולכת השמש ואינה משנה ואינה עוברת החוק והגבול שסדרם הש"י אל השמש, כאשר השמש מסוגלת שאינה משנה ואינה עוברת החוק. ולכך ג"כ הש"י נתן לאדם חקים שס"ה, שבהם אינו עובר החוק. ובמספר הזה האדם הוא תחת הש"י לגמרי, כמו שסדר השמש בשס"ה ימים, שלא תעבור החוק שסדר לה הש"י. ונתן לאדם רמ"ח מצות עשה כמספר אברי האדם, כי האדם אשר בריאתו לקנות מעלה יותר ממה שהיה לו קודם, יושלם ברמ"ח אברים. ולפיכך נתן לו רמ"ח מצות עשה, שיהיה לו בזה השלמה לגמרי להיות במעלה עליונה יותר. ועוד פרשנו דבר זה במקום אחר ⁶⁷, וגם פרשנו זה בנתיב התורה ⁶⁸, והוא עיקר הפי', ע"ש.

בא דוד והעמידן על י"א, אין ר"ל ח"ו שדוד יפחות וימעט המצות. אבל בא לומר, כי אלו תרי"ג מצות הם להשלים האדם בכל, עד שיהיה לאדם דבקות בו יתברך בכל. ובא ולמד דעת, להשלים את האדם ג"כ באיזה דברים, עד שיושלם ויהיה לאדם השלמה ודבקות בו ית'. ובודאי אין דבר זה בהשלמה עליונה כמו מי שמקיים כל תרי"ג מצות, שזה בודאי אינו. אבל מ"מ יש לאדם השלמה, באלו י"א דברים אשר זכר דוד המלך. וזה, כי האדם צריך השלמה בכל אשר שייך לאדם, ויש לו השלמה מצד הנפש החיוני, ויש לאדם השלמה מצד נפש המדברת, ויש לאדם השלמה מצד השכל. וכל אלו הם כחות האדם, כי נפש החיוני בפני עצמו, ונפש המדברת בפני עצמו, נפש המשכלת בפני עצמו, והגוף בפני עצמו, אלו ד' דברים הם האדם עצמו. וצריך עוד שיהיה האדם שלם עם זולתו מבני אדם, כי אין האדם נמצא בעצמו בלבד, אבל נמצא האדם עם זולתו. ויש עוד, שצריך שיהיה שלם עם בני אדם שהם שייכים אליו קרובים אליו, ואינם כמו שאר בני אדם, כי הם נחשבים בשר מבשרו. וצריך האדם להיות לו הנהגה מיוחדת עם אותם שהם רחוקים, והם הרשעים שהם

67) ראה בתפארת ישראל פרק ד עמ' קה—קת, באריכות רבה.

68) לא מצאתיו בנתיב התורה. וראה למעלה נתיב העבודה פרק טו בענין זה.

יוכל ואעפ"כ השבט בידו להכנה אל ממשלה. לכן אין קשיא כלל מה שאין עתה הממשלה ליהודה, כי לא הבטחו עליה כלל רק על ההכנה שלא תוסר מאתו. ובאולי תאמר א"כ מה בהבטחה זאת בשאין להם ממשלה בפעל. אין זה קשיא שאם היתה ההבטחה בעצם לישראל בכלל היה בודאי קשה, אבל זאת ההבטחה היא לא יסור שבט מיהודה, והלא ליהודה הבטחה גמורה היא שכאשר יחזרו ישראל למלכותם יהיה מלכם בראשם מיהודה דוקא בשלא סר כח ההכנה ממנו. ואמר עד כי יבא שילה ולא אחר כך כי אז יוסר השבט, שאין צריך לשבט כלל שהרי יבא שילה

ויובילו הכל שי לו מעצמם. וגם זהו בעצמו מצד זה הבטחה לישראל כי בהיות כח ההכנה עדיין ביהודה, אי אפשר שיהיה זה לבטלה שכל דבר שהוא בכח בהכרח יצא לפעל דאל"כ לא נקרא שהוא בכח. והרי כבר אמרנו כי הממשלה בכח היא ביהודה. לפיכך נקרא מלך המשיח עני ורוכב על החמור שהוא עני ואין לו מכת השבט בכח גדול, ועם כל זה רוכב על החמור להנהיג העולם בהחסרו מהחכמה ודעת כאשר עמנו היום הוא כל נחמתנו ותקוותנו שבמהרה יבא ויגל לבנו, לחסרון תורה ומצות שבתוך עמנו בזמננו. אמן וכן יהי רצון במהרה בימינו :

דרוש על המצות

שם תורה הונח על המצות שנתן הש"י על ידי משה. ולא נקראו בשם מצות, אף שהיה שם זה ראוי יותר באשר הם מצות מאתו ית'. מפני כי לשון מצוה שייך בציווי הבא ממי שלא יבקש שידע המצוה ענין הציווי ומהותו רק כל תכליתו לשתהא ציווי נעשית, והש"י רחוק מחשבותיו מזה בתתו המצות לישראל וחפץ שידעו ויבינו כל ענין המצוה, ולכך נקראו תורה לשון הוראה שמורה דברים השכליים שבהם והחכמה. ובאולי תאמר א"כ היה ראוי לקרותם חכמה שאין לך חכמה יותר מזה, והכתוב העיד (דברים ד') ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. אין הכוונה בתורה שנתן הש"י החכמה לבדה, רק שהיא מורה לאדם המעשה אשר יעשה, מה שאין בזולת מהחכמות, שאין כוונת תכליתם על המעשה רק עצם החכמה בלבד, אבל התורה צריכה לשניהם להבין החכמה שבמצותי ולעשותם על פי הידיעה ההיא. לכן יפול בזה לשון תורה הכולל שניהם להורות להם הידיעה גם ואת המעשה אשר יעשה, כי אם אין מעשים אין תורה. וביבמות (דף ק"ט:) ר' יוסי אומר כל האומר אין לו תורה אין לו תורה פשיטא אלא כל

האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה הא נמי פשיטא אלא דאפילו תורה אין לו מ"ט אמר רב פפא אמר קרא ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה כל שאינו בעשייה אינו בלמידה ע"כ. הרי שאם אין לו מעשים כאילו אין לו תורה כלל, וזה יורה השם שנקראת תורה ולא חכמה, כי צריך לצרף הדבר שיורה חכמתה אל החכמה והידיעה והוא המעשה. והטעם כי אין התורה כשאר חכמות ששיגם האדם מעצמו ולא נתנו לו מהש"י בעצם, כמו התורה שמצד עצמה אין לה חבור אל האדם כלל כאשר היא שכל אלהי נבדל, לכן צריך להתעצם ולהתחבר אליה במעשה ובידיעה.

ובמדרש (בראשית רבה פ"ו) ג' דברים נתנו במתנה לעולם ואלו הן תורה מאורות גשמים תורה שנאמר ויתן אל משה וגו' מאורות שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים גשמים ונתתי גשמיכם בעתם. ביארו בזה כי אלו דברים אינם מצד עולם הזה, שאם היו מצדו לא היו נקראים מתנה לו כיון שמיוחסים וראויים אליו. והנה התורה היא מעולם העליון בתכלית הריחוק מן האדם, ולכך אמר הכתוב ויתן אל משה לשון מתנה. והמאורות שהם בעולם האמצעי ברקיע

לשכל וזהו האמת. אבל כשאינו עוסק במצות אין הש"י אצלו אלהי אמת שאין הדבר נמצא אתו חוץ לשכל כך, זהו ללא אלהי אמת.

ומפני כי התורה נתנה בשביל המעשה לכן היא הסבה והתחלה למעשה שיצא לפעל.

ובמדרש (ב"ר פ"א) ואהיה אצלו אמן אל תקרי אמן אלא אומן אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך ב"ו אינו בונה מדעת עצמו אלא מדעת האומן והאומן אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא דפטראות ופנקסאות יש לו לדעת היאך עושה חדרים היאך עושה פשפושין כך היה הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם שנאמר בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו ע"כ. בארו כי כאשר ברא הש"י עולמו בראו כפי הראוי אל התכלית שנברא עליו. כמו האדם כשבונה בית הוא בונאו עד שראוי לדירה ולעשות בו כל הראוי לו, כך ברא הש"י עולמו בשביל האדם והאדם לעבוד את בוראו כמבואר, ועבודתו היא בתורה. הנה בנאו עד שהוא ראוי לאדם שבו ולתכליתו דהיינו עבודת הש"י שע"י התורה. זהו שהיה מביט בתורה וברא העולם שר"ל שהיה מביט בתורה שהיא עבודתו והיה בורא העולם בענין הראוי ומתיחס לבא בו האדם אל תכלית זה. והנה זכר ב' דברים. האחד שאמר שהיה מביט בתורה וברא העולם. השני שקרא את התורה אומן כמו שאמר אל תקרי וכו'. וזה כי שני דברים היו בבריאת העולם ע"י התורה, הא' כמו שאמרנו שנברא באופן שיהיה מוכן לתכלית התורה זהו שהיה מביט בה וכו', שנברא בו אדם ברמ"ח אברים נגד מצות עשה והכל כדי שיהא האדם מוכן לשמרם כי הם לאדם בעצמו שצריך עשיה ע"י גופו. וברא חמה שהיא ראש ועליון בצבא השמים במדרגתה שס"ה ימים שבהם איננה עוברת חוק שנתן לה הש"י, כמו שאומרים חוק זומן נתן להם וגו', עד שמתוך כך האדם שדר בעולם תחת השמש כמ"ש נמשך אחר זה ג"כ שלא יעבור חוק שלו שנתן הש"י בשס"ה דהיינו מצות לא תעשה. שאם החמה אינה עוברת שס"ה ימים שהם חוק שלה, איך יעבור האדם הדר תחת השמש חוק שס"ה שלו. כי האדם נמשך תמיד

השמים איך יהיו לאדם שבתחתונים, אלא שהם גם כן תוספת מתנה לו. והגשמים עם שהם למטה הם נבדלים מן האדם שהרי אינם מן הארץ רק מהמים העליונים, והקב"ה הבדיל בין מים למים גם לזאת יקרא מתנה. ובהיות התורה מתנה לאדם אין לו צרוף וחבור אליה בעצם רק שהש"י חוננה לו במתנת חנם. ותכלית מכווננו ית' עיקר במצות המעשיות כאמרם ז"ל לא המדרש עיקר וכו', ולולא זאת היתה ראויה לעליונים ביותר אם היה התכלית רק לחכמתה. וכמו שאמרנו למעלה בויכוח משה עם המלאכים שמצד המעשה לא שייכה לעליונים, ועל ידי המעשה שמקיים האדם גזירותיו ית' הוא למלך ואלוה לו וכמו שנבאר. וכיון שכן אם אין לאדם המעשה אין לתורה יחס אליו כלל, בשהיא מהעליונים ורק במתנה נתנה לתחתונים ומצד עצמה אין לו חלק ושייכות בה, ואז לא נקראת תורתו. אבל כשיש לו המעשים אז שייכה אליו ונקראת תורתו. זהו שאמר כל שישנו בעשייה וכו'.

ובע"ז (דף י"ז) כשנתפסו ר' אלעזר בן פרטא ור"ח אמר לו ר' אלעזר לר' חנינא

אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים אמר לו ר"ח בן תרדיון אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני נצול שאתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת מאי ללא אלהי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. ור"ל כי אם לומד התורה ואינו עוסק במעשה, לא קנה רק הידיעה בזה, ואין כאן קבלת אלהותו ית' שהוא ע"י המצות דוקא שהם גזירות אלהיות על האדם וכשיקיימם השי"ת לו לאלהים כאמור, לא בקנותו רק הידיעה בלבד שאין בזה קבלת אלהותו. ואמר ללא אלהי אמת כי אף שידוע ומשיג שהוא ית' אלהיו, אין זה נקרא אלהי אמת כי האמת יקרא כשהדבר נמצא בשכל כמו שהוא חוץ לשכל שזהו גדר האמת כידוע. ולפיכך בעשותו המצות מצד שהם גזירות אלהותו ית' שזהו חוץ לשכל, אזי בהתחכמו בהם בלמוד בשכלו נמצאים בשכלו כמו שהם חוץ

נתיב התורה

50000000

פרק א

מבוא

ויורני ויאמר, יתמך דברי לבך שמר מצותי וחיה (משלי ד). ויורני, זו התורה שאינה חכמה שכלית בלבד, אלא שהיא מורה ומדריכה ומחנכת ומוליכה את האדם אל העוה"ב. יתמך דברי לבך, זו התורה התומכת בלבד של האדם שהוא מרכז חייו. שמר מצותי, אלו הן המצוות המעשיות. התורה היא סדרו ותכניתו של העולם, ובה הסתכל הקב"ה כשברא את העולם ואת האדם. העולם נברא בעשרה מאמרות, שהן שלימות אחת, כשם שהאות י' אינה ניתנת לחלוקה, ומגינה עשרה. ולכן, הצדיקים המקיימים את העולם בשלימותו, נוטלים שכר. והרשעים הפוגמים בשלימותו, נענשים על כך.

המהלך בדרך, שהיא מנותקת מן הישוב ולכן יש בה סכנה, ואין לו לוויה של בני אדם השומרים עליו, יעסוק בתורה. שכן התורה שהיא כאמור סדרו של העולם ושמירתו, מגינה היא עליו מן הפגעים. ולכן אמרו, כי מי שחש בראשו, שהוא משכן השכל, וע"י כך יצא מן הסדר הרגיל, יעסוק בתורה המחזירתו אל מסגרת החיים. ואח"כ, חש בגרונו שבו כח הדבור שהוא למטה מן השכל, חש בבני מעיו שהם למטה ממנו, חש בעצמותיו שהן בנין גופו של האדם, וחש בכל גופו, התורה שעל פיה נברא האדם מחזירה אותו אל הסדר. ואף שבכל רפואה יש משום נזק לגוף האדם, התורה רפואתה כללית ושלמה. וכשם שהתורה היא רפואה וסדר לגופו של האדם, כך היא רפואה לשכלו ולמתשבתו, למדותיו ולנפשו של האדם.

תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור. התורה השכלית שהיא למעלה מן הזמן, מגינה על האדם לעולם. בהתהלכך, כשהאדם בבחינת "הולך" בעוה"ז, בשכבך זו המיתה, והקיצות זה העולם הבא, בכל המצבים התורה שומרתו. ולכן, כאשר האדם בבחינת חשך ואפילה, שהוא הולך בעצמו אל הכשלון, נר המצוה שהוא כאבוקה מגין עליו. אך אין זה מצילו מן הפגעים העלולים לבא עליו, ולכן באה התורה שהיא בבחינת אור ויום, ומצילה אותו מכל הפגעים. אך אין האדם בא אל השלימות העליונה אלא כאשר הוא מת ונפרד מן הגוף החמרי, וכן יראת החטא שבאדם, וכן הלומד ומסיק הלכה למעשה, שהיא ישרה האמיתי של התורה, הם המוליכים את האדם נוכח פני ה' אל העוה"ב. ולכן אמרו, כי השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב. לא חכמת הטבע ולא שום חכמה אחרת, אלא חכמת התורה הלכה למעשה בלבד, מוליכה את האדם אל העוה"ב.

יש מעלה לתורה השכלית על המצוות הנעשות ע"י הגוף הגשמי, אולם במצוה שאין מי שיעשנה, הרי היא דוחה תלמוד תורה. שכן בלי עשיית המצוות האדם הוא לוקה בחסר כבעל מום, ואילו בלא תורה האדם חסר מעלה, כי המצוות משלימות ממש את גופו הגשמי של האדם.

ולכן אמרו בירושלמי, כי כל העולם הגשמי וכן אפילו כל המצוות, אינן שוות דבר מדברי תורה, שהיא שכלית ורוחנית.

לדעת רבי טרפון מעשה המצוות קודם לתורה השכלית, וכמו שהסברנו למעלה, וכשם שהלחם המפרנס קודם ליין החשוב יותר והמשמח. ולדעת רבי עקיבא התורה בשלימותה קודמת למעשה. עד שנמנו וגמרו, כי התלמוד קודם, משום שהוא מביא גם לידי מעשה. ורבי יוסי מוסיף כי התורה קודמת למעשה המצוות המקבילים לשלושת חלקי הבריאה. הראשון, הבריאה המורכבת, כמו החלה המקדשת את העיסה המורכבת. השני, הבריאה הפשוטה כמו תרומות ומעשרות שהן באות כשהדגן כבר פשוט וגמור. והשלישי, המעלה הרוחנית שלמעלה מן הזמן, שמצוות יובל החמישים שהוא נוגע בקדושה שלמעלה מן הזמן, מקבילה לו. והתורה היא מעל לכולם. ולכן, תחילת דינו של אדם הוא על התורה, משום שפגיעה בתורה הרי היא כפגיעה בדבר הקרוב ביותר לקב"ה.

קדושת התורה השכלית גבוהה היא מקדושת המקדש הקשורה בבנין הגשמי, ומקדושת אב ואם שגופם הוא גשמי.

וירני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמר מצותי וחיה.¹ שלמה המלך עליו השלום רצה להזהיר את האדם על התורה,² ואמר, כאשר נתן התורה אל האדם אמר השם יתברך אל האדם יתמך דברי לבך, כלומר התורה היא דברי השי"ת יתמוך לבך.³ כי לב האדם שם החיים, והתורה תחזיק לבך ותתן לך חיים, ותשמור מצותי וחיה. כי דברי תורה תומכים ומאשרים כל העולם כולו, ואיך לא יהיו מאשרים ותומכים את האדם עצמו שהוא עוסק בתורה, והיא עם האדם.⁴ ומה שדברי תורה תומכין כל העולם, דבר זה מדברי חכמים, שאמרו,⁵ כי לכך הוסיף ה"א בששי, לומר כי כל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששי בסיון, אם יקבלו ישראל התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. ואם כן, דברי תורה מחזקים ותומכים הכל עד שיש לעולם קיום, וכל זה מפני כי התורה היא

- 1 משלי ד ד. וראה להלן בתחילת פרק טז הערה 854.
- 2 וראה בנדה ל ב; ומלמדים אותו כל התורה כולה, שנאמר, וירני ויאמר לי יתמך דברי לבך
- 3 כלומר, ולא כמו שפירש הרלב"ג שם; אז השי"ת אמר לי, לבך יתמוך דברי ויסמוך אותם שמר מצותי וחיה. הרי שדרשו פסוק זה על התורה. וראה להלן בנתיב הצדקה פרק ג ד"ה ובמסכת נדה, ובדרשת רבינו לשבת שובה עמ' ט.
- 4 בחקרו כראוי על כונות מצוות התורה. ואמנם, לפי פשוטו של מקרא משמע ש"יתמך" שהוא לשון יחיד עולה על "לבך", ולא על "דברי" שהוא לשון רבים, כפי שפירש רבינו. אולם הרי להלן כתב רבינו שהתורה היא אחת ביסודה, ולכן שייך לומר לגבה "יתמך" בלשון יחיד.
- 4 דברי רבינו הם מקור דברי הראי"ה קוק זצ"ל באורות הקודש חלק א עמ' א; כי כל עניני הקודש ממקור חיי החיים הם באים, מיסוד החיים המהוה את הכל, ויש בכח התוכן המקודש להוות המון ברואים לאין תכלית, לנטוע שמים וליסוד ארץ, וקל וחומר להטביע צורה חדשה ומבולטת על הנפש ההוגה.
- 5 שבת פח א, ובמקבילות שביפה עינים שם. וראה בדרך חיים עמ' קד, קה, שעא—שעב, תקטז, ובהערות שם, וכן בפירושי מהר"ל לשבת שם, שהאריך רבינו להסביר את הענין, ובתפארת ישראל עמ' תס—תסא ובהערה 2091.

סדר האדם באיזה מעשה יהיה נוהג ואיך יהיה נוהג ואיך יהיה מסודר במעשיו, וזהו ענין התורה. וכמו שהתורה היא סדר האדם, כך התורה היא סדר של עולם, עד שהתורה היא סדר הכל. רק כי סדר האדם הוא נגלה ומפורש בתורה, כי אי אפשר זולת זה, כי על האדם מוטל לשמור את הסדר הראוי לו ולכך הדבר הזה נגלה במפורש לאדם, אבל סדר כל העולם כולו גם כן הוא בתורה, שאין התורה רק סדר מציאות העולם בכללו. וזה שאמרו במדרש⁶, שהיה מביט בתורה וברא את עולמו, ר"ל שהתורה בעצמה היא סדר הכל. ולכך, כאשר רצה השם יתברך לברא את עולמו ולסדר אותו, היה מביט בתורה שהיא סדר הכל וברא את עולמו. ומפני שהתורה היא סדר כל העולם, כל דבר שהוא מסודר הוא דבר אחד מקושר, כמו שהיא התורה היא סדר אחד כי התורה אחת היא. ולכך אמרו⁷ בעשרה מאמרות נברא העולם, והלא במאמר אחד יכול להבראות ומה תלמוד לומר, לתת שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולפרוע מן הרשעים שמחריבין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. ואין הפירוש, שלכך נברא בעשרה מאמרות אף שהיה יכול לבראותו במאמר אחד כדי לתת עונש לרשעים, כי דבר זה אין הדעת נוטת. אבל הפירוש הוא, כי מספר עשרה מורה על דבר שיש בו ריבוי, והוא כלל אחד מקושר כי כך הם עשרה, כי עד ט' מספר הפרטי שכל אחד מחולק לעצמו, אבל עשרה הוא מספר כללי שהכל הוא אחד מקושר. ולכך היו"ד מורה על מספר עשרה, כי היו"ד היא קטנה עד שאין לחלוק היו"ד לשנים לקטנותה שהיא כמו נקודה אחת, ומורה לך כי עשרה הם מסודרים יחד עד שהם כמו דבר אחד. ולכך גם כן מספר עשרה הוא אחד במספר קטן, כי העשרה הם כלל אחד לגמרי. ומורה זה, כי העולם מסודר יחד עד שהעולם הוא אחד, כי סדר העולם היא התורה שהיא סדר אחד לגמרי, כי התורה היא אחת. וכאשר הדבר הוא מקושר ומסודר יחד, אם אחד יוצא מן הסדר דבר זה הוא ביטול הסדר להכל, וכן כאשר מקיים הסדר בדבר אחד הוא קיום אל הכל. ולכך אמרו, בעשרה מאמרות נברא העולם וכו', כלומר, כי מה שהעולם נברא ביו"ד מאמרות ולא נברא במאמר אחד, כי אם נברא במאמר אחד לא היה מורה זה על סדר אחד מקושר יחד. כי מה שהיה נברא במאמר אחד כל הנבראים המחולקים, היה זה מפני כי כתיב⁸, הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש

(6) בראשית רבה א ב, ובמקבילות שבמסורת המדרש שם. וראה בנוגע לפירושו של המדרש, בדרך חיים עמ' שנו, תרמא והערה 603, תרנה והערה 26, תפארת ישראל עמ' רלד והערה 746, תפג והערה 2207, תקכו, ולהלן נתיב יראת ה' פרק ו, נתיב התשובה פרק א ד"ה ואמר ר' אדא, ונתיב העושר פרק ב ד"ה ובמדרש, ובמקורות הרבים שצויינו בהערות הנ"ל, ובמבוא לספר. ולהלן פרק טו הערה 770, ונתיב הצדקה פרק ג הערה 83.

(7) אבות ה א, בשינוי לשון. וראה בדרך חיים בפירושו למשנה שם עמ' תקט—תקיז ובהערות שם, ובתפארת ישראל פרק מ עמ' שמה—שמו ובהערה 1416, ולהלן נתיב הצדקה בתחילת פרק ד, וכן להלן פרק יז הערה 914.

(8) ירמיהו כג כט. וראה בנוגע לפירוש הפסוק, בתפארת ישראל עמ' רמח הערה 836, עמ' רעה

יפוצץ סלע, מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות כך דבר ה' מתחלק לכמה חלקים⁹. ובענין זה היה נברא העולם, ואם לא כך איך היה כל העולם שבו דברים מחולקים נברא במאמר אחד, ואם כן היה העולם מחולק כל דבר לעצמו. ועתה שנברא ביו"ד מאמרות, אשר מספר עשרה מורה שהעולם הוא אחד מסודר ומקושר יחד. ומוזה שהעולם נברא ביו"ד מאמרות, מזה יש לך ללמוד כי הצדיקים ששומרים הסדר שסידר השם יתברך את העולם, בזה מקיימים כל העולם, והפך זה הרשעים כאשר הם יוצאים מן התורה ועוברים את הסדר שסדר השם יתברך, בזה מחריבין כל העולם. כי כל העולם הוא אחד מקושר ומסודר, ושנוי הסדר שסדר השם יתברך, דבר זה הוא שנוי אל הכל. לכך הצדיקים שכרם גדול שהם מקיימים כל העולם, והרשעים עונשם גדול שמחריבים הכל.

והתבאר לך, כי התורה היא סדר הכל והסדר הוא מקיים הכל. ולכך אמרו¹⁰, שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד שהיו ישראל מקבלים התורה, שאז היו מקבלים בעולם התורה שהיא סדר הכל ובה יהיה מתקיים הכל. ולכך אמר, ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה, כי התורה שהיא דברי השם יתברך תומכת האדם שלא יגיע לידי מיתה, שהתורה מקיימת הכל. ואמר שמור מצותי וחיה, נגד מעשה המצות כשישמור אותם יש בהם החיים. ואמר ויורני שהוא לשון הוראה, כמו שנקראת התורה בלשון זה¹¹, ולא נקראת בשם חכמה כמו שנקראת שאר חכמה או תבונה. מפני כי הפרש יש, כי התורה מורה לאדם את הדרך אשר בדרך ההוא יגיע אל תכליתו האחרון מה שאפשר לאדם להגיעו, הוא אל עולם הבא. וזה אין בכח שום חכמה, כי על ידי התורה מגיע האדם אל עולם הבא, ולכך ראוי לה דווקא לתורה שם תורה שהוא לשון הוראה, שמורה לאדם תכליתו האחרון אשר ראוי לאדם להגיע אליו. ולכך אמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך, השם יתברך הורה לאדם תכלית האחרון איך להגיע את האדם אל העולם הבא, כאשר יתמוד דברי לבך, ואז האדם דבוק בתורה המגיע אל תכליתו הוא העולם הבא. כי כשם שהתורה היא סדר עולם הזה כך התורה היא סדר עולם הבא, כי הכל נברא בתורה הן עולם הזה והן עולם הבא. ולכך אמר השם יתברך יתמך דברי לבך, בזה דבק האדם בעולם הבא להגיע אל תכליתו האחרון, וזה מבואר.

ובפרק כיצד מעברין¹², אמר ר' יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוויה יעסוק

הערה 1011, עמ' תג הערה 1778, ובדרך חיים עמ' ריב, ובדרשת רבינו על התורה עמ' כט, ולהלן נתיב כח היצר בתחילת פרק א, ובגור אריה לשמות פר' וארא עמ' לה, ובמו"נ ח"ג פרק מט, ולהלן פרק יג הערה 655.

(9) שבת פח ב בשינוי לשון, ובמקבילות. וראה בתפארת ישראל עמ' רעה.

(10) בשבת שם.

(11) וראה ברמב"ן לשמות טו כה; ובעבור שלא מצאתי לשון "מורה" אלא בענין למוד, וירני ויאמר לי, למדני, וכן כולם.

(12) עירובין נד א. וכ"ה בסוטה מו ב ובמקבילות שב"יפה עינים" לעירובין שם. וראה בדרך

הקדושה העליונה, שאין שייך לגופים כזה תמצא³³, כי לב בני אדם, שהוא התחתונים, אינו גובר³². וכאשר תעמיק מקבל השכל הנבדל³⁴, וקבלת הקדושה

המצומצם. (32) והנה יש למהר"ל שלשה הסברים למילת "תורה", שהיא לשון הוראה [וזה"ק ח"ג נג:]. (א) מלשון הוראת הציווים, כמלך המצוה לעמו [גר"א בראשית פ"א אות א, ונתיב האמונה פ"ב (א, סוף רט.)]. (ב) מלשון הוראת הבנת טעמי התורה [ריש ררוש על המצות (ג.), וראה להלן בבאר השלישי הערה 334, ובבאר הששי הערה 564]. (ג) מלשון הוראת הדרך, שמוליך את האדם לעוה"ב [נתיב התורה פ"א (א, ד.), דר"ח ספ"ג (קנט.), וראה בתפארת ישראל פ"ט הערה 69]. דוק ותראה, כי שלשה הסברים אלו מקבילים בדיוק לשלש דרגותיה של תורה [שהוזכרו בתפארת ישראל לגבי שנים מקרא ואחד תרגום, והובאו בהערה הקודמת]; כנגד מדרגת העוה"ז שבתורה – ביאר ש"תורה" לשון צווי של מלך לעמו. וכנגד מדרגת האמצע של תורה [הידועה לחכמים ונבונים] ביאר ש"תורה" להורות הבנת טעמיה. וכנגד המדרגה השלישית של תורה, שהיא העוה"ב, ביאר ש"תורה" מורה לאדם הדרך לעוה"ב [וראה להלן בבאר הראשון הערה 275]. ולכשתעניין בדבר תראה, שג' מדרגות אלו של "תורה" הן מקבילות לחלוטין לקדושת האולם, ההיכל, וקודש הקדשים. וראה רש"י [שמות כה, יא] שכתב: "שלשה ארונות עשה בצלאל, שנים של זהב ואחד של עץ... נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ, וחפה שפתו העליונה בזהב, נמצא מצופה מבית ומחוץ". ושם בגר"א אות יז [ד"ה והקשה] נתבאר ששלשת הארונות מקבילים לשלש הדרגות של תורה, וכמבואר שם בהערה 170. וצרף לכאן עוד את ענינם של שלשת העולמות [וכמבואר בתפארת ישראל פ"ד הערה 3, ושם פ"ו הערה 11, קחנו משם]. ושלש מדרגותיה של תורה מקבילות לעולמות אלו. וכן מבואר להדיא בנתיב העבודה פ"ג [א, קיח:]. ושלשת האבות נגדרים אף הם בגדר דומה; אברהם היה נשיא אלקים ונמצא שייך לעוה"ז, ואילו יצחק נמצא בגדר אמצעי, ואילו יעקב סבל רבות בעוה"ז, כי מדרגתו נעלמת ופנימית, וכמבואר בתפארת ישראל פ"כ [רצט:], ושם הערה 27. ובגר"א שמות פ"ד אות יד [ד"ה והצדיקים] כתב: "תמצא כי יעקב... היה כל ימיו בצרה גדולה למאור... ואילו אברהם כל ימיו בגדולה והתרוממות, כמו שאמרו [כ"ר מג, ה] 'עמק השוה' [בראשית יד, יז], שהשוו בו כל העולם והמליכו את אברהם למלך". וחילוק זה בין אברהם ליעקב נובע ממידותיהם; מידת יעקב היא אמת, ואשר אינה ראויה לעוה"ז [כמבואר בתפארת ישראל פ"כ שם], ולכך אף יעקב סבל רבות בעוה"ז. אך מידת אברהם היא חסד, התואמת את העוה"ז, ולכך כל ימי אברהם בגדולה והתרוממות. וכן מבואר בנתיב העבודה פ"ח [א, קלט:]. שכתב: "כי אברהם היה נחמד בעיני הכל, כמו שהיתה מידתו של אברהם לעשות חסד וטוב עם הבריות... שהיה נחמד ומקובל על הבריות מצד הנהגתו". (33) בא לבאר את היחס שבין הלב [לבן של ראשונים] לבין המקומות שבמקדש [פתחו של אולם], "פתחו של היכל". (34) אודות שהלב מקבל השכל הנבדל, הנה נאמר [תהלים כד, ג-ד] "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב וגו'". וכתב על כך בנצח ישראל פכ"ט [תקפ:]: "שזה הוא שראוי להיות נכנס במחיצת השם יתברך... ובר לבב, כלומר אדם שהוא בר לבב, והוא שכלי". וברר"ח פ"ב מ"ט [צו:]: כתב: "המדה הטובה שהיא רואה את הנולד, שזה מדת 'בר לבב'... כי על ידי השכל הדק, שהוא שכל פשוט, רואה הנולד, ששכלו הוא בהיר". ושם בפ"ד מי"ד [קפט:]: כתב: "הלב יש לו מעלה נבדלת לגמרי, ולכך אין לו חקר". ולהלן בבאר השני [ד"ה אמנם עם] כתב: "בלבו, אשר הוא השכל", וראה שם ציון 358. ולהלן בבאר השביעי [ד"ה ועתה יתבאר] כתב: "נקראו החכמים המלמדים לעם חכמה 'לב העם' [פתיחתא דאיכ"ר טז:], ושם מאריך לבאר יסוד זה. ובח"א לסנהדרין לו. [ג, קמה:]: כתב: "השם יתברך נתן אותם [הסנהדרין] להורות לכל ישראל, והם דוגמת הלב אשר מפרנס הכל... כי ענין הסנהדרין להורות וללמד את ישראל, ומהם להתפשט כל הוראות החכמה, וכל הדברים האלו שייכים לסנהדרין". ואודות הלב המקבל, הנה הלב דומה לבית, וכפי שכתב בח"א לשבת לב: [א, כג:], בביאור דברי הגמרא שם "בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם", וז"ל: "כי השנאה היא בלב האדם, והלב הוא נחשב בית. וכאשר תוך ביתו שנאה, דהיינו בלב, שהוא נחשב בית, מריבה רבה בתוך ביתו ג"כ, דהיינו שנאה בתוך ביתו של אדם". והגדרה של "בית" היא קבלה, וכפי שכתב בח"א לב"ב נח. [ג, פג:]: "כל מקבל הוא 'בית' לאשר הוא מקבל, כי הבית מקבל הדבר בתוכו". וברר"ח פ"ו מ"ז [רחצ:]: כתב אודות הקנין השבעה עשר של קנין התורה ["לב טוב"] בזה"ל: "בלב טוב. כי התורה תקרא 'טוב' [מנחות נג:], ומפני שהתורה תקרא 'טוב', לא תמצא התורה רק במי שהוא טוב. והיינו מי שיש לו לב טוב, וכאשר יש לו לב טוב אז מקבל התורה שהיא טוב. כי איך תעמוד התורה שהיא

י"ד.

ענין הצמצום — השיטות בזה

י"ט שכת, צ"ט

...ומה שכתב בענין הצמצום, אשר אחד ממכיריו אומר, שכל השיטות בזה הולכים למקום אחד.

נפלאתי ביותר גם על קס"ד כזה, וכפרט אשר כת"ר מכנהו במכתבו בשם לומד ספרי המקובלים, כי פשיטא אשר אינו כן כלל וכלל, ועוד בדור הראשון שאחר האריז"ל, שהוא גילה לנו סוד הצמצום, הי' בענין הצמצום חלוקי דעות בין בעלי תריסין מן הקצה אל הקצה, כנראה בספריהם, ונמשכה המחלוקת גם אח"כ.

והוא בשני ענינים עיקרים: אם הצמצום הוא כפשוטו א"ל, סילוק או העלם, אם הצמצום הוא רק באור או גם במאור.

ואפשר בזה ד' שיטות: א) הצמצום כפשוטו וגם בעצמות. וראיתי הסוברים כן, דאיך אפ"ל דהמלך נמצא במקום האשפה ח"ו. ב) הצמצום כפשוטו אבל רק באור. ג) הצמצום דלא כפשוטו אבל גם במאור. ד) הצמצום דלא כפשוטו ורק באור. והנה המתנגדים בימי אדה"ז אחזו בשיטה א' הנ"ל וכידוע, והיו מפרשים לית אתר פנוי מיני' היינו מהשגחתו. ואמרו אשר השיטה דהעצמות נמצא בכ"מ, היא סותרת לדינים דמבואות המטונפות וכו' וכו'. וכמ"ש בכרוזים ומודעות שפירסמו בזמן הבעש"ט ואדה"ז. ויעיג"כ ב"תניא" שער היחוד והאמונה פ"ז ואגרת הקודש ססכ"ה, וכמדומה לי שגם ב"בית רבי" נדפס מכתב אדה"ז מדבר בזה.

שיטת בעהמ"ס נפש החיים, שמזכיר כת"ר במכתבו, הוא כשיטה ג' הנ"ל, וחלק בזה על רבו הגר"א. — וככלל, נראה שראה הרר"ח מואלאזין ספרי חב"ד, ובפרט ס' התניא, ונשפע מהם, אף שאיני יודע זה בהוכחות גמורות.

אבל אנו אין לנו, אלא כשיטה ד' הנ"ל, שאין הצמצום כפשוטו, וג"ז לא במאור אלא באור, ורק בכח' התחתונה שבאור שלפני הצמצום, וכמבואר בספרי וכתבי חב"ד.

ובימינו אשר זכיננו לאורה, שנתכארה מסכת הצמצום, באריכות לפי ערך ובכמה וכמה פרטים, בספרי תורת חסידות חב"ד הנדפסים ואשר בכתב, הנה הרוצה לדעת ענין הצמצום עכ"פ במדה ידועה, בהבנה והשגה, אין לזה דרך אחר אלא לעיין בהנ"ל. וכדי להיוכח בזה, די להשות הנאמר בזה בשאר ספרים, שכנראה כמה מהם לא רצו לפרט הדברים מאיזה טעמים, להמדובר בספרי חב"ד.

איני יודע איזה ספרים וכתבים ישנם אצל כת"ר כדי לציין אליהם, ויעוין בענין הצמצום: תו"א ד"ה פתח אלי' (וישנם ע"ז הגהות אדמו"ר נ"ע שהו"ל, בקופיר, באטואצק), לקו"ת הוספות לויקרא ד"ה להבין מ"ש בס' אוצ"ח, שער היחוד, ס' המצות מצות האמנת אלקות ושרש מצות התפלה (מתחיל מפרק לד'), סי' ע"פ זכר רב"טובך. בדרושי כ"ק מו"ח אדמו"ר (שליט"א) הנדפסים: אל יפטר אדם פ"ט, דרשו ה' רצ"א, על כן יאמרו רצ"א, שבועות רצ"ג דף ח', טוב לי רצ"ז.

כן בטח יש אצלו המשך רס"ו, ומבואר גם שם: מתחיל מד"ה ויולך ה' את הים, ומד"ה אנכי ה"א. ושייך לענין הצמצום גם המבואר בתניא פמ"ח ומ"ט ונתפרש באריכות יותר בדרושי לבוש מלכות שבתו"א ושערי אורה. ציינתי גם הידועים בטח לכת"ר לשלמות הדבר.

שיטת הגר"א ו"נפש החיים"

י"ח כסלו, ה'תש"י

...שחלקו תלמידיו על הגר"א בתורת הנסתר — דוגמא היותר מפתיעה בזה, היא המחלוקת בענין יסודי ביותר, הוא ענין הצמצום. רבנו הזקן אוחז בשיטת המפרשים את הצמצום דלא כפשוטו, ודוחה בהחלט את הדעה המנגדת (שער היחוד והאמונה ספ"ז). הגר"א פירש בצמצום כפשוטו (לקוטים בסוף פירושו לספרא דצניעותא). וכנראה שרפו משום זה את ס' צוואת הריב"ש בוילנא (בית רבי פי"ב. וראה מכתב רבנו הזקן הנדפס שם). והגר"ח מוואלאזין פירש הצמצום דלא כפשוטו (נפש החיים ש"ג פ"ז). ולא הזכיר שזהו כדעת ה"כת" ולא כדעת רבו.

טו.

הסוברים ש"צמצום כפשוטו" — ביאור טעותם

ט"ו תמוז, תש"ט

במענה על מכתבו, ועל ראשון ראשון וכו':

(א) במ"ש בלקוטי אמרים (ח"ב פ"ז) דיש ששגו וטעו והבינו הצמצום כפשוטו — אם היתה כוונת הטועים על הצמצום הא'?

פשיטא אשר כן הוא, וכל השקו"ט אם הצמצום הוא כפשוטו או לא הוא במ"ש בריש ע"ח אוצרות חיים ומבוא שערים, אשר שם מדבר בצמצום הא', וכמ"ש ג"כ בפירוש ביושב לבכ לרבי עמנואל חי ריקי (בית א' חדר א' פי"ד) ובכ"מ, וכן משמע קצת גם בלקו"ת (הוספות לויקרא ד"ה להבין מש"כ באוצרות חיים) ובכמה דוכתי.

וזאת למודעי אשר אף שכאן באגה"ק מאריך רק בביאור הטעות דאין הצמצום כפשוטו, טעו עוד באחת, כי אמרו דהצמצום הוא בעצמות ומהות וזה אינו, וכמו שנתבאר בתו"א ר"פ וירא, לקו"ת שם, בספר המצוות להצ"צ (כמסומן במפתח שם) ועוד.

(ב) אם טעו בפירוש צמצום הא' שהוא קודם אצילות כל העולמות, א"כ למה אומר אה"ז כאן: סילק עצומ"ה ח"ו מעוה"ז, דוקא?

י"ל שני טעמים בדבר: (א) מה שהכריח את הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף בנכזים" — ותפס אדה"ז התחלת ויסוד שיטתם.

(ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצומ"ה, וא"כ אין להקשות מתיקוני זוהר ומרעיא מהימנא שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל.

ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעגלמות שבהם אין איהו וחיהוי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע.

טז.

צמצום שלא כפשוטו — ופירוש הבעש"ט
ב"לעולם הוי' דברך וגו'"

א. בין העיקרים אותם מכאר ומחדש אדמו"ר ב"שער היחוד והאמונה". ישנם שתי נקודות כלליות:

(א) הביאור על "פירוש הבעש"ט" על הפסוק "לעולם¹ ה' דברך נצב בשמים" ש"דברך שאמרת יהי רקיע..תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים..להחיותם..אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל..כמו לפני ששת ימי בראשית ממש"², שמכך מוכן "איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש"³.

(ב) שהצמצום אינו "כפשוטו, שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז — רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"⁴.

ויש לומר, שהביאור בענין הצמצום, שאינו כפשוטו, אינו ענין אחר, אלא בא בהמשך ובשייכות לביאור בחידוש הבעש"ט, כדלקמן.

(1) תהלים קיט, פט. (2) שער היחוד והאמונה פ"א.
(3) שם רפ"ג. ומכואר שם בארוכה. (4) שם פ"ז (פג, סע"א ואילך).

ב. החידוש בפירוש הבעש"ט אינו רק בזה שדבר ה' צריך תמיד, בכל רגע ורגע, להוות כל נברא – אלא גם בזה שתיבות "יהי רקיע גו" "מלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם"⁴; וכך בכל הנבראים, התיבות והאותיות שבעשרה מאמרות המהוות ומחיות אותם, מלובשות בתוכם נוכפי שמאריך לבאר⁵ כיצד בכל נברא "יש בחי' נפש וחיות רוחנית", כי אפילו הנבראים שאינם מוזכרים בעשרה מאמרות שכתורה, נמשכת להם חיות המשתלשלת ממדריגה למדריגה מעשרה מאמרות שכתורה "ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות..עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי זה".

כלומר, אין הפשט שדבר ה' מהווה תמיד את הנברא, והנברא נפרד מדבר ה', אלא שדבר ה' מלובש בתוך הנברא גופא (ב"מקומו" של הנברא), עד שהחיות (ונפש) של כל נברא פרטי הוא דבר ה' המלובש בו. וממילא מובן מכך איך ש"כל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהווה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש"⁶.

לפ"ז נמצא, לכאורה, שאין הביטול של הנברא ביטול בשלימותו. שהרי החיות המתלבש בנבראים הוא חיות מצומצם ומוגבל (לפי מגבלות הנברא), כנ"ל, והרי הוא "נותן מקום למציאות היש", וכמילא גם הביטול מצד חיות זו, אינו ביטול בשלימותו⁷.

אך לפי המשך ביאורו של אדמו"ר הזקן, שהצמצום אינו כפשוטו ח"ו, דהיינו, שגם ב"מקום"⁸ (מדריגה) שהאור וחיות אלוקי מתצמצם ומתלבש בתוך הנבראים, "לית אתר פנוי מיני"⁹ ו"מהותו ועצמותו"

אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה לפי שאין בהם גילוי האור שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה" (תו"א יד, ב. וראה הגהות להמאמר מכ"ק אדנ"ע תרנ"ח (קה"ת תשמ"א) ע' נב ואילך).

(9) תקו"ז תנ"ז, הובא בשער היחוד והאמונה שם (פג. ב).

(5) כפ"א שם.

(6) ראה ככ"ז גם לקו"ש חכ"ט שיחה א' לפ' ואתחנן (תשמ"ו).

(7) ראה המשך תרס"ו ע' רכד. ובכ"מ.

(8) ולא רק מצד המאור "שהוא א"ס עצמו (ש)לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם ואדרבה המאור הוא בהתגלות ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי כו'

יתברך...מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום¹⁰ — מתקבלים שתי הקצוות:

לכל נכרא "נפש וחיות רוחנית" פרטית הנמשכת ע"י צמצום והתלבשות של דבר ה' בכל נכרא פרטי; וכיחד עם זה קשור כל נכרא פרטי עם עצמותו ומהותו ית', משום שב"מקומו" של הנכרא נמצא "מהותו ועצמותו יתברך". ומפני שמהותו ועצמותו ית' מושלל מגדר העולם, משתמע בגלל זה, שמציאות העולם גופא הוא אלקות¹¹ (בלשון

אמרי החכמה

במדרש תהלים עה"פ לעולם ה' דברך נצח גר' (הובא בלקו"ת ר"פ אחרי). ויותר נראה לומר שלדעתם ההתהוות בכל רגע היא מהשגחתו ית' ולא מעצמותו.

ואף שגם לדעתם "כל הנמצאים.. לא נמצאו אלא מאמתת הנמצאו" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת) — ה"ז רק ש"ומצאו" ממנו, אבל הוא ית' אינו מתלבש בתוך הנכראים, וע"ד הוא ציווה ונכראו.

כיאורי הזהר בשלח (מג, ג ואילך). וראה ד"ה ולקחתם לכם שם. קונטרס ענינה של תורת החסידות סט"ו-ז.

(13) ואתחנן ד, לה.

בד"ה ולקחתם שם הובא (על הביטול שמצד העצמות) הלשון "אין עוד" — ל' הפסוק (שם, לט)*. וראה לקו"ש ח"ד (ע' 1334-5) שהביטול ד"אין עוד מלבדו" הוא מצד האור, ו"אין עוד" הוא מצד העצמות ע"ש (ולהעיר גם מלקו"ש חכ"ד ע' 43 ואילך).

ומ"ש כפנים הוא עפמשנ"ת כמ"פ (שיחות ליל ויום שמח"ת תשמ"ג. ליל שמח"ת תשד"מ. ועוד) החילוק בין "אין עוד" ו"אין עוד מלבדו" — ש"אין עוד" שולל לגמרי מציאות הנכראים שאין שום מציאות כלל, משא"כ אין עוד מלבדו

(10) שם פב, ריש ע"ב. והרי דבריו שם (פג, סע"א ואילך) "מכאן יש להבין" באים בהמשך לאריכות הביאור שם לפני"ז (פ"ו ואילך) ש"אין מדת הגבורה מסתרת ח"ו לפניו יתברך" (שם ספ"ו) ו"אע"פ שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אעפ"כ הוא נמצא גם למטה במקום וזמן.. וזהו יחודא תתאה" (שם פ"ז — פב, סע"א). ועפ"ז תומתק גם האריכות בהביאור שם להלן (פג, ב ואילך), לאחר ששולל הדיעה דצמצום כפשוטו ומבאר דברי הר"מ פ' פנחס לא רק ענין סוכ"ע אלא גם בחי' ממכ"ע, החיות המתלבשת תוך עצם הנכרא. ע"ש בארוכה.

(11) ובפרט ע"פ מש"כ באגה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך) ש"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו.. הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה" — הרי נמצא שהביטול שמצד העצמות שייך להתהוות הנכראים גופא. וכמשנ"ת בארוכה בד"ה ולקחתם תרס"א. — ועפ"ז תומתק יותר השייכות בין הענין דצמצום שלא כפשוטו לשיטת הבעש"ט שהדבר ה' מלובש תוך כל נכרא להוותו ולהחיותו מאין ליש.

ולפ"ז אלו שס"ל דצמצום כפשוטו צ"ל שחולקים גם על שיטת הבעש"ט. ודוחק קצת שהרי שיטת הבעש"ט מיוסדת

(* וכדמוכח ג"כ חמה שמביא שם דחז"ל (דבר פ"ב, כז) עה"פ אין עוד — "אפילו בחללו שם עולם".

הידוע¹²: היש הנכרא הוא יש האמיתי) — אין עוד מלבדו¹³.

יז.

הצמצום באור ולא במאור — בעבודת השם

ח' סיון, תשג"ה

...בודאי זוכר כת"ר ע"ד מכתבו אלי בענין הצמצום, והנה יתבונן האדם לו הי' נמצא בזה המקום ובזו הרגע אתו ממש, האדמו"ר הזקן, הבעש"ט, האריז"ל, רשב"י בעת האידרא, ר"ע בעת דרשו במעשה מרכבה, כה"ג כמו שהוא בקה"ק וכו' וכו' עד מרע"ה ברגע מ"ת — הלא לא הי' לו שום תפיסת מקום ומציאות כלל, והנה באה תורת הדא"ח ופסקה שאין הצמצום אלא באור ולא ח"ו במאור, והמאור נמצא עתה פה ממש כמו שהוא נמצא בקה"ק דעולם העשי', ברגע מ"ת על הר סיני, בעולם האצי', בעולמות הא"ס כמו שהוא לפני הצמצום הראשון כשהי' אור הא"ס ממלא את כל המציאות.

המשפט

ביטוי הנכראים, דלא רק דכולא קמי' כלא חשיב אלא "שלא יש שום מציאות כלל", מתאים הלשון "אין עוד".

"פירושו ש(רק) בלעדו "אין עוד" אבל "עמו" ישנה מציאות. [ובד"ה ולקחתם שם שכא להדגיש

עיונים בספר מכתב מאליהו

סימן תכ"א

אם נחלקו הגר"א והרב בעל התניא בענין צמצום

הנאלים והנזראים ויזורים והנעשים, ואז המשיך מן האור אין סוף קו אחד ישר מן האור וכו', עכ"ל.

וגחלקו כל המקובלים מן זמן האר"י ולהלאה צביאור מאמר זה, אם הוא כפשוטו, או משל ודרך עיוני. עד שקבע המקובל ר' יוסף אירגס בספרו שומר אמונים (ויכוח שני אות ל"ה והלאה) וז"ל, כי כל הרוצה להבין ענין הצמצום כפשוטו ממש, הרי הוא נופל צכמה שנושים וסמירות של רוב עקרי האמונה וכו', מפני שאין סוף אין צו שום ציור, ואם אתה אומר שהצמצום הוא כפשוטו, הרי יש צו דיוקנא וציור, דהיינו צורת עיגול סביב ומקום פנוי צאמצעייתו, וקו ישר צחוכו, והרי הוא בעל תמונה ח"ו וכו'. ועוד ראייה דאי אפשר לומר דהצמצום הוא כפשוטו, דאימת צוהר חדש וצכמה מקומות מהוהר ומיקונים, דלית אתר דלאו איהו תמן, לעילא עד אין סוף, ולתתא עד אין תכלית, ולכל סטרא. ואם הצמצום הוא כפשוטו, הרי יש מקום דלאו איהו תמן, שהרי בכל מקום פנוי לא ירד רק קו אחד כחוט, ע"ש. והאריך שם צעשרה ראיות וטעמים, עד שמסיק לצסוף דעל כרחק שאין הצמצום כפשוטו. ולהלן צאות ל"ט מציא דברי הרמ"ע מפאנו צספרו יונת אלס פ"ב, דכתב, כי הצמצום הוא צלשון בני אדם. וכ"כ צספר אצרות חיים צהגה"ה צסס תלמידי האר"י, שהצמצום הוא משל ודמיון להבין מציאת צריאת העולמות, וכ"כ צספר נוצלות חכמה. ע"כ קובע ר' יוסף אירגאס דהאמת הצרור שאין זה אלס דרך משל לצבר את האזון, ע"י"ש. וצאצרות רמח"ל [עמוד ק"ב מדה"ס] נדפס שס מכתב מר' יוסף אירגס לר"י צאסאן, וכתב שס, כי זה לי כמו ה' שנים שחיצרתי ספר אחד קטן הכמות ורצ האיות, וקראתי שמו שומר אמונים, וציארתי צו ענין סוד הצמצום, והוכחתי שהמאמין אותו כפשוטו הרי זה כופר צעשרה עקרים המקובלים מהוהר ומכל המקובלים, עכ"ל. ונחלק עליו ר' עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים צספרו יושר לצב, דהצמצום הוא דוקא כפשוטו ע"י"ש, וכן סברין שאר חכמי איטליא צומנו, דהצמצום הוא כפשוטו כאשר מורין פשטות לשון האר"י"ל.

ואחד מיסודות תורת הצעש"ט הוא, דצמצום אינו כפשוטו, דמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיני' כמבואר כמה פעמים צספר כתר שס טוב, כי אני הוי' לא שנית. ועיין

ב"ה יום ג' צסדר תצוה תש"ם צפ"ק

צכבוד ידידי הרה"ג ר' ארי' שליט"א

אתמו"ל קבלתי מכתבו ושמחתי על הצורה צצקרו צכנס לדפוס "מכתב מאליהו" חלק ד', וכתלמיד נאמן עומד ומצבר מקחו של רבו, עורר ועובד להוציא לאור חלק חדש מספריו, ותהי' משכורתו שלמה מאת ה'. צמענה על מכתבו, אומר לו, שעדיין אני עומד על מעמדי שנחן מאד לדפוס אצרת מו"ח צענין צמצום, ולגלות לכל דעתו הרמה והמכריעה, שלא היה מחלוקת צין הגר"א וצין הרצ בעל התניא צאמונה ח"ו, ולפרסם זה לצלפים ורצנות הלומדים צספר מכתב מאליהו, וצעורת הש"י אקוה לענות על כל הספיקות שהעיר כבודו, למרות שלא עסקתי בענין הנ"ל זה זמן רב.

ראשית אצאר השתלשלות העינים:

כתב האר"י"ל [צאצרות חיים וצמצום שערס וצען חיים שער עיגולים ויושר ענף צין ח"ו"ל, דע כי ערס שנאללו הנאלים ונצראו הנצראים, היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות ולא היה שום מקום פנוי צצחינת אור ריקני וחלל, אלס הכל היה ממולא מן אור אין סוף פשוט הווא, ולא היה לו צצחינת ראש ולא צצחינת סוף, אלס הכל היה אור א' פשוט שוה צהשוואה אחת, והוא הנקרא אור אין סוף, וכאשר עלה צצרונו הפשוט לצרוח העולמות ולהאציל הנאלים להוציא לאור שלימות פעולותיו ושמותיו וכינויו, אשר זאת הייתה סיבת צריאת העולמות, כמבואר אצלינו צענף א' צחקירה ראשונה, והנה אז צמצם את עצמו אין סוף צנקודה הצמצעיית אשר צו צאמצע אורו ממש, וצמצם האור הווא, וצמרחק אל צדדי צצחינות הנקודה הצמצעיית, ואז נשאר מקום פנוי ואור וחלל ריקני מנקודה הצמצעיית ממש כזה, והנה הצמצום הזה היה צהשוואה אחת צצצחינות הנקודה הצמצעיית ריקנית הווא, צאופן שמקום החלל הווא היה עגול מכל צצחינותיו צהשוואה גמורה וכו'. ענין הצמצום הזה הוא לגלות שורש הדינין, כדי לתת מידת הדין אח"כ צעולמות וכו'. והנה אתר הצמצום הנ"ל אשר אז נשאר מקום החלל ואור פנוי וריקני צאמצע אור אין סוף ממש כנ"ל, הנה צבר היה מקום שיוכלו להיות שס

זה, אחת הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. אמר אחת, לנוכח דורו שזכו לראיה הזו שאין עוד מלבדו כלל, וידעת היום אחר שזכית לראיה זו, מדע ותצונן להשיג על הלב ענין זה על צוריו, ואינו חוצה דורות עולם כשאר המצות שהם חוצה לכל אחד, עכ"ל.

ובהמשך הדברים נד"ה והרמב"ם, מצאנו החילוק בין מעשה בראשית למעשה מרכבה, וז"ל, כי מעשה מרכבה הוא אין הש"י רוכב על כל הנבראים כולם, גם אחר שנברא העולם כקודם, וזה יחוד הנקרא בזהר יחודא עילאה, ר"ל מנד ההתעלות הכל לאלקות גמור, שהשגתו הגמורה אינו אלא לנביאים כיוצא בזה והדומה. יש עוד יחודא תתאה, שאמרו בזהר שעל זה אומרים פסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר שמע ישראל, ורצה לומר, השגת תתאה מענין היחוד, וההשגה היא בדרך כלל היא ידיעת כבוד מלכותו ית', היינו כי כבוד המלכות הוא שיהיה לו עבדים תחתיו, כי אין מלך בלא עס, והוא סיבת הנביאה כולה להתגלות כבוד מלכותו, שיהיו נבראים ויכירו שיש בורא, והוא ענין מלא כל הארץ כבודו, שכבודו ית' הוא מלא כל הארץ שהיא כלל הנביאה היוצרת שפלה, שם מלא כבודו, כי כל פעל ה' למענהו לקלוסו [שוח"ט י"ט קמ"ח] לגלות כבוד מלכותו. וזה הכבוד ממלא כל המדרגות היוצרות תחתונות, כי מדרגה התחתונה מן היחוד היא המושגת לכל נברא בקל, שישג שהש"י בראו לקלוסו, והוא הנותן בו חיות וכח קיומו ולהיות תחת המציאות וכיוצא, והוא כלל מעשה בראשית, שהוא ההכרה אין כל הנבראים הם מעשה הש"י לקלוסו. והוא כבוד מלכותו חקור דבר, שדבר זה מורה על כל אחד לחקור בזה ולהתבונן עד מקום שידו מגעת. וכן במצות שאל נא וגו', לא אמר היום, שמצותה בכל אדם, רק מה שאמרו בחגיגה פ"ב שאין דורשין במעשה בראשית בשנים, שהוא המשא ומתן בזה צרכים, שיוכל לראו לחקירה מה למעלה בו המציאים לידי כפירות ר"ל. והתבוננות זה [דיחודא תתאה דמעשה בראשית] נריך מאוד לענין התורה, שכללותה היא מנד השגה זו. כי השגה העליונה [יחודא עילאה מעשה מרכבה] דראיית האמיתות שהוא ממש יחוד גמור כעד שלא נברא העולם, הוא הדביקות גמור עד כלות הנפש, כטעם נפשי יראה בדברו, כיון שמשג שאינו דבר נבדל מעצמותו, ולכן בכל דיבור יראה נשמתו, והוריד הקב"ה על של תמי' [שבת פ"ח ע"ב] להחזירם למדרגת נברא, והוא השמע עם וגו' ויחי, או הנסה וגו'. שמנד האחדות גמור מה מקום להבדלת גוי מקרב גוי לקחת אליו יתברך, זה הכל מנד מדת כבוד מלכותו. והוא החקירה במעשה בראשית, וזוהי ישיגו הפלא העצום שיש בתורה, שהיא המאחדת מעשה בראשית עם מעשה המרכבה. כי השגת מעשה בראשית כבר היה קודם מתן תורה, ועל דרך זה התחיל אברהם אע"ה להשיג את בוראו, והוא עשה ספר יצירה, שהוא חכמת מעשה בראשית, כדפירש רש"י בנוסח העין יעקב [ד"ה אין דורשין]. אבל התורה היא התגלות הראיה אחת לאמיתות כמו שנבאר. ועכ"ז יש מקום לתורה ועבודה והצחירה בטוב ורע, וזה באמת פלא עצום, הנהיה כדבר הגדול הזה וגו', שיתגלה להם אור כזה של מעשה מרכבה, ועכ"ז יתנהגו רק על דרך מדת כבוד

ביאורו בספר התניא שער היחוד ואמונה פרק ז', וספר לקוטי תורה ויקרא בהוספות אות ג' ד"ה להבין. וביסוד זה ביאר בארוכה הפלא ופלא רבינו לדוק הכהן בספר הזכרונות אות ג', דהשגת הנביאים, ונפיה במרכבה דנביאים ובעלי רוח"ק ומקובלים, לכל המראות שלהם היו השגה במורגש היחוד הגמורה במלא כל הארץ כבודו. ועל אמונה זו במורגש מבואר במשנה חגיגה, ולא במרכבה ביחיד אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. וכל הכוונות המוזכרות אצל חכמי אמת בענייני תפלה ומצוות, הוא שיהו כל מעשיו ותפילותיו מכוונים עם דרך היחוד האמיתי הזה. וכן ביאר שם נד"ה אצל, מצות יחוד ה' שנאמר שמע ישראל וגו' ה' אחד, וז"ל, ועיקר היחוד לדעת שמלא כל הארץ כבודו, מלת כל כולל הכל, לא יעדד שום נברא פרטי היוצרת שפל הכל מלא כבודו, כי מלכותו בכל משלה, והכל מושגת ומונהג ממנו. וזהו כיון דאמליכתי וכו' שמלכותו יתברך בכל הוא היחוד הגמור, ונבדל זה ממצות האמנת אלוהים שהוא ג"כ על השגחתו יתברך, כי אמונת ההשגחה עדיין אין זה יחוד גמור, שאפשר שיהא אדם מושגת מאחר והוא נפרד ממנו, אבל היחוד ר"ל שאין כאן פירוד, דלמעלה ולמטה ולד' רוחות מלכותו יתברך דרך יחוד, לא כמלך בשר ודם שהוא ג"כ מנהיג מדינתו, אבל אינו מתאחד עמהם והם דברים נפרדים, משא"כ קבלת עול מלכות שמים נריך שיהיה במלת אחד, דהיינו שמלכותו יתברך הוא דרך יחוד, שאין דבר חוץ ממנו. וכמו שכתב ג"כ הרמב"ם שידעתו ית' לכל הנבראים הוא מנד ידיעתו את עצמו, ושכל הנמצאים מאמיתות המצאו. אלא שאפשר לפרש דבריו מנד התחלת בריאתם, אולם אמיתות הענין מבואר שגם אחר שנבראו כל המציאות הוא מנד המצאו, וידעת עצמותו הוא ידיעת כל הנבראים שאינם דברים חוץ לעצמותו, וכמו שאנו אומרים בכל יום נוסח מאמר התנא דבי אליהו פ' כ"ו, אחת הוא עד שלא נברא העולם ואחת הוא משנברא העולם. וכמו שעד שלא נברא העולם לא היה דבר חוץ לפני יחודו, כן אחת הוא יחיד בעולמך משנברא, עכ"ל.

וזהו ה"אן מבאר על דרך זה מצות ידיעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וז"ל, אבל מצות ידיעת וגו' הוא ההתבוננות בזה, והוא כל חכמת מעשה בראשית ומעשה מרכבה הידועים לחכמי האמת, שכל ענין חכמה זו, הוא להראות אמיתות היחוד הזה, שכל הנביאה כולה שגראית כנפרדת מן הבורא, באמת אין שום פירוד כלל, ודבר זה תכלית כל הנביאה, שיהיו הנבראים כולם מכירים שאינם דבר נפרד מן הבורא, והוא כל תכלית התורה והמצוות כולם, לזכך הלב להגיע לידיעה והשגה זו דרך רא"י והתבוננות, שכל פעולת אדם ומעשה אנוש ותחבולותיו הכל כאשר לכל, אין שום דבר נפרד ממנו יתברך. וכל מה שהפליגו רז"ל בזהר וחכמי האמת בספריהם, חוצת העסק בחכמת האמת הוא ממצות ידיעת וגו', ומה שנגד זה הפליגו רז"ל בפרק אין דורשין שאין ראוי לכל אחד אלא למי שכבר נשלם בכל מעלות המדות, הוא ג"כ נלמד מלשון המקרא שאמר וידעת היום, ולא נמצא בשום מצוה שיאמר בהם היום, שהרי כל המצות הם חוצת עולם, אבל לימדנו תורה בזה שאין זו מדה הראויה לכל אחד, רק כלפי שנאמר שם לפני

מלכותו שהוא הכרת נצרה לצורה. אבל מ"מ יש מציאות מה לנצרה, וזה משלימת היחוד הגמור שיהיה מציאות הנצרה והעדרו ג"כ הכל אחד, וזהו ההתבוננות המגיע ממעשה בראשית שמציא אח"כ לידיעת מעשה מרכבה, והוא מ"ש אח"כ אתה הראית.

ובמשיך רצה"כ דלמדנו ממקראות הללו ב' מנות פרטיות על התבוננות במעשה בראשית ומעשה מרכבה, שהוא לפי מה שנתבאר התבוננות ענין היחוד כפי ב' מדרגותיו, ומדרגה העליונה היא מנה שאינה מסורה לכל וכו'. ובספר יצירה שהוא ביאור השגת מעשה בראשית, שנו, אם רץ לבך שוב למקום, ש"י השגת מעשה בראשית ג"כ הלכך רץ להתבונן על ידו בהשגת יחוד האמיתי, אלא שאינו נכח להתעכב שם, דהיינו להתבונן בענין עדיין, רק לשבץ חיקף למקומו, והוא התבוננות כרגע, שזשעת אמירת מלת אחד בכל יום תמיד, שהוא ג"כ מסור לכל אחד, אבל כבוד אלקים, שהוא מנות וידעת וגו' כי ה' הוא אלקים וגו' - הסתר דבר, והם סתרי תורה שאין מוסרין לכל אחד, ודברים שהם כשונות של עולם, יהי' תחת לצוץ [במס' חגיגה י"ג ע"א]. ומה שהם נקראים סתרי תורה ודברים כנושים, אינו מפני שיש להסתירם ולכבושם וכו', שאין שם הכוונה והסתר להם מזה החובה להסתירם, רק מזה עמנו הן דברים נסתרים וכנושים, ששכל כל אחד לואה להשיגם ולעמוד על אמיתתן, עכ"ל. ועי' להלן ד"ה והנה מזה השגת היחוד האמיתי אין מקום לזכות וחובה כלל, כיון שהוא משיג שאין עוד מלכדו כלל, הרי כל פעולות אדם גם כן הם פעולות השם יתברך. ועל זה נאמר אם נדקת מה תתן לו או מה מידך יקח, ר"ל שהכל הכל שלו ופעולתו. וזה אמת מזה היחוד האמיתי וכו', אך מכל מקום גם זה אמת, שהרשות נתונה והבחירה ביד האדם, דאלו נדיק ורשע לא קאמר [נדה ט"ו ע"ב], דאם לא כן אין מקום לתורה כלל. ודבר זה יסוד התורה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה. ואמנם איך יתאחד זה עם השגת היחוד האמיתי, הוא דבר עמוק מאוד להבין. וכל מה שיגעו חכמי הדורות להסביר ענין הידיעה והבחירה, לא יועיל למשיגי יחוד האמיתי שאין עוד מלכדו ממש. וזוהר חדש בסוף הספר, ובספר ארבע מאות שקל בשם זוהר, וספר הקנה ושאר ספרים קדושים כתבו, דהידיעה והבחירה הם בשתי מקומות, במקום שיש ידיעה, אין בחירה, ובמקום שיש בחירה, אין ידיעה. ואלו הדברים להשיג על האמת דרך כפייה איך שניהם אמת, ואין זה סותר ליחוד האמיתי, הוא דבר עמוק מאוד. ובזה הוא שטעה אחר לחשוב ב' רשויות הן וכו' עכ"ל.

עב"פ מוכח מכל זה דהאמנ"ס ודאי אינו כפשוטו. ועי' מה שכתב שם עוד להלן ד"ה וכל זה צופי המרכבה בדרך נפיה וז"ל, וכבר נמצאו הרבה אנשים גדולים מחברי ספרים מלהקת המקובלים שנכשלו ג"כ בזה, ומכללם בעל ספר יושר לבב, שהסביר ענין האמנ"ס וכדומה דברים הרבה מעניי הקבלה בהגשמה גמורה למצין, ופרטתיו בשם, לפי שכבר פירסמוהו איזה מחברים הנאים אחריו בדפוס לברר טעיותיו בזה. והנה הוא היה אדם גדול וקדוש כנודע, וטעה באמונתו בלמד וכו', עכ"ל. ועיין שם בכל הספר שהם דברים נוראים מאד, והם ביאורים צעומה

הכוונה בתורת הנפש"ט דלית אחר פניו מיניה ומלא כל הארץ כבודו. [לזכרון דברים, כשלמדתי ספר הזכרונות הנ"ל בעיון בפעם ראשונה, נתרגשתי מאוד מאוד מדבריו הקדושים ובהירות העיניים בדברים גבוהים, וספרתי התפעלות זו למו"ח בפסח תשי"ג כשהי' מו"ח אז בביתי במאנסי, ואמר לי כשהוא רואה דבר פנימי או מוסר הנכנס בלבו ונתרגש בו, ורואה שיסאר בו הרושם בלבו, לא מדבר בזה עד זמן מאוחר שכבר ילא ההרגש מלבו, כדי שיפסע ענין הזה בלבו. וכמו שאיחא בשם הרה"ק ר"א מקאליסק נפשי ילאה בדברו, רצה לומר שדברו דבר ה' לחזירו יכול להוציא את הנפש מלבו, היינו החיות של הדיבור ההוא, וישאר הוא כלי ריקם בלתי חיות, וכן כתב בס' אור המאיר בריש פרשת לו. כן הוא אינו מדבר בענין זה רק אחר זמן רב. ונפלא הוא!].

ובן כתב עוד רצה"כ בספרו שיחת מלאכי השרת [דף מ"ו מדה"ס] וז"ל, וביאור זה כי מעיקרי אמונת חכמי ישראל האמיתים, והיא אמונת כל ישראל בדרך כלל באמונה פשוטה בלי חקירה בפרטי הדבר. כי הנהגה הטבעית כולה הנגלית בעולם, מסודרת כל דבר על אופניו, חק ולא יעבור כל ימי עולם. דרך משל, שהאש ישרף ויבש, והמים ילחלו וינקו ויכבו וכדומה, הוא הכל מהשי"ת בייחוד באותו עת ורגע פרטית שהוא נעשה, כעין שנאמר ואתה מחיה את כולם. ותקנו אנשי כנסת הגדולה המחשד בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ונאמר בורה השמים וגו' ולא ברא, וכן הרבה פסוקים מעידים על זה, שכל עניי הטבע שכבר הוטבעו כן בתחלת הבריאה, מ"מ בכל רגע השי"ת הוא השופע כח לדבר זה שיפעול כך. ולו יזויר ח"ו העדר השפעתו ברגע אחת, היו כל העולמות והברואים כלא היו, ונמצא שורש כל הפעולות הוא עכ"ס השי"ת, ואמונה זו היא פינת אמונה הישראלית, כי אין שום דבר מקרה. לא כאותם האומרים שאחר שצרא השי"ת את העולם הרי הוא נבדל ממנה, ויכול להתקיים גם בהקרת השגחתו. ומהם יודו בהשגחתו רק שהוא כרצונו, כשרואה משגיח ופעמים לא יראה ויסיר השגחתו, ומ"מ העולם מתקיים. ומהם יחלקו השגחתו ויאמרו כי ישגיח רק בברואים נכבדים כאדם ודומיו ולא בשפלים, או בכלל ולא בפרט, וכהנה יתנו תנאים בזה כרצונם. ובכלל יקראו כל ענין השי"ת אלל הנבראים רק בלשון השגחה, שהוא הצטה והסתכלות במעשיו, וכאלו הם נפרדים ח"ו ממנו וענין זולתו. אמנם אמונה האמיתית של מאמינים בני מאמינים הבאים בסוד ד' הוא, כי השי"ת כח עמו כביכול, הוא עמו ונגזר בהעלם עמו בכל פרט היותר קטן מפרטי הבריאה, ר"ל שכחו יתברך שופע בהעלם והשתלשלות לבושים שונים, ומ"מ בתוך הלבוש נמצא ג"כ עכ"ס המלוכש, אלא שהוא מלוכש בלבושים שונים זה על גב זה, ומ"מ התקיימות כולם הוא רק מזה עכ"ס המלוכש יתברך. ולו יזויר כח עממותו יתברך נפרד מן איזה נצרה היותר קטן רגע אחת, מיכף היה כלא היה אין ואפס מוחלט לגמרי, כי הכל רק התפשטות מן העכ"ס יתברך שמו. ולכך כל מה שנראה בראשית ופעולות שונות בעולם, ואנו רואים הפעולות ההם נפעלים מזה איזה עכ"ס חומריי הפועלם, נדע להפשיטם ממלוכשם הגשמי שנלכשים בו, ונבין כי רק חיות

השי"ת שבו ורלונו הקדוש שיהיה נצרה זה בעולם, הוא הגנוז בו גם בו עתה לקיימו ולפעול, עכ"ל. וגם זה נכלל בדלית אחר פנו מיניה ומלא כל הארץ כבודו. [ודכירנה מה ששמעתי ממו"ח בשם רצה"כ בטעם דחמירא עון חילול שבת, עד שהוא כמו העובד ע"ו, דהקב"ה שבת בשבת דכתיב בקראי, כי שבת ימים וגו' וינח וגו', על כן נצרך וגו', ואיחא במדרש תנחומא בראשית, ינחו דיומא דשבתא כי היכי דנחא ביה אנא, ע"ש, והוא נוטל חיות הקב"ה המלוכש בו וכופהו לחלל שבת].

וּבְדִי דְבָרֵי בֹזֵה, זָכוֹר לְזָכוֹר מֵהַשְׁמִיעַ לִי מו"ח [בְּיוֹם כ"ד אֲדָר תש"ח אחר סעודת ראשי פרקים שנערך בבית אבי ע"ה], דברי בן עירו הגאון החסיד [ארי שנחצורת תלמידי הרב בעל התניא] ר' אייזיק אב"ד המלי [נדפס בסידור תפלה עם ליקוטי תורה בסדר מנחה ערב שבת], על הא דאיחא בפתח אליהו אנת הוא חד ולא בחושבן, פירש הגאון הג"ל ח"ל, חד בחושבן, היינו שהוא ית' הוא הצורא והיוצר והעושה הכל והוא הראשון לכל ההשפלות. וזהו נקרא חד בחושבן, אבל ולא בחושבן, היינו שאין ערוך לך. וככה יש להצונן שאף שיש רבוא רבנות מדריגות בעולמות, וכמו מן הארץ לרקיע ח"ק שנה, וכן בין רקיע לרקיע, ויוצן שלגבי רקיע העליון, הארץ היא ממש כגרגר חרדל, וכל זה עולם העשיה הגשמית, וכ"ש שהעוה"ז הגשמי לגבי עולם העשיה הרוחני הוא כלא וכאין ממש, ועולם העשיה בכללו לגבי מדריגה תחתונה דעולם היצירה, בודאי אין ואפס ממש, כי הוא עולם אחר לגמרי. ובעולם היצירה יש כמה וכמה מדריגות והכל כלא וכאין, לגבי מדרי' התחתונה דעולם הצריאה, כי הוא עולם אחר לגמרי. ובעולם הצריאה אמרו רז"ל רגלי החיות כנגד כולם, היינו שמדריגה התחתונה הוא כנגד כל המדריגות דעולמות יצירה ועשיה. וכן קרסולי החיות כנגד כולם עד קרני החיות, ונמצא שמדריגה התחתונה דעוה"ז שלנו לגבי מדריגה עליונה דעולם הצריאה הוא כאין ואפס ממש כו'. וסלקא דעתך לומר שכמו שעוה"ז הגשמי לגבי עולם הצריאה, כן יהיה ערך מדריגה עליונה דעולם הצריאה לגבי מדריגות אלקות ממש, לזה אמר אין ערוך לך כלל וכלל, וזהו חד ולא בחושבן, שאינו בחשבון כלל כי אין ערוך לך. כי אלקות הוא ערך אחר לגמרי. כן הוא לפי קבלת הרמ"ק כמ"ש בספר שפע טל. אבל לפי קבלת האר"ז"ל גם זה נקרא בחושבן, כי להבין ענין אין ערוך לך, הוא ע"פ חשבון כפי החצונות הנ"ל. וכל מה שיחצונן יותר ויותר, יבין יותר ענין אין ערוך לך. אבל פי' חד ולא בחושבן היינו מ"ש אין זולתך, וא"כ אין בזה שום חשבון, והוא אחד ממש אפס זולתו ממש, והוא לבדו הוא, וא"כ אין ממה לעשות חשבון. ולפי קבלת הבעש"ט ז"ל גם זה יש לקרות בחושבן, כי גם בדבר אחד יש חשבון מעלה ומטה. אבל עיקר פי' חד ולא בחושבן, שהוא לבדו הוא ואין שייך כלל מעלה ומטה וחילוקי מדריגות, כי מעלה ומטה שוין לפניו. וזה שמפרש אח"כ אנת הוא עילאה על כל עילאין, היינו פי' הראשון, שאין ערוך לך ועל כל עילאין שתחצונן הוא עילאה על כולם, שאין ערוך אליו כלל וכלל. אנת הוא סתימו על כל סתימין, סתימו הוא מלשון זהב סגור, שכשמראים הזהב ההוא וסוגרים כל החנויות ונשאר רק הזהב ההוא. כן על דרך

משל, הוא סתימו דכל סתימין, שהוא אחד ואין זולתו רק הוא לבדו הוא. וזהו כמו הפי' השני הנ"ל. ואח"כ אמר, לית מחשבה תפיסא בך כלל, וזה הפירוש השלישי, כי מאחר שהוא לבדו הוא ומעלה ומטה שוין, א"כ אין נתהוה כל ההשפלות שזהו ענין מעלה ומטה, והוא שני הפכים ממש. לזה אמר לית מחשבה תפיסא בך כלל, כי הוא תפיס בכלוהו עלמין וליה מאן דתפיס בך וכו' וד"ל, עכ"ל. וביאר מו"ח דבריו בטוב טעם, והטעים זה כמה שכתב הרמח"ל במכתביו [עמוד קי"א מדה"ס] החילוק בינו לבין האר"ז"ל ח"ל, שחיס הנה דרכים תמצאנה להם לתקן את השרש הכללי, או אשר יתגברו בכחם צאור המגיע אליהם ויהיה שוצרים הקליפות ומאירים לרבים, או שמתחת לקליפות עצמם, כאדם מזויין העומד בצטן הארי וקורע אותו מצפנים, כן הם בחיקונים אשר מלגו ירבו אור ותיקון, עד זמן אשר יאמר כי אז יבקע כשאר אורך, כי יהיה ממש בוקע ויזאל, וזה בצאתם סוד גדול והקדמה עקריית ליודעים דרך ה' וכו', הסוד הזה תלוי בענין פנימיות וחיצוניות, שבהם היה הפגם אחד במעשה ואחד במחשבה וכו', וצאתם יותר כח ינטרך הרבה לתיקון החיצוניות מלתיקון הפנימיות, [ועי' שם להלן מכתב נ"ג לר"י באסאן שביאר בארוכה נקודה זו מ"ש שצריך יותר כח לחיצוניות מלפנימיות], ע"כ השיג האר"י זלה"ה יותר ממני הרבה מאוד וכו', עכ"ל. והיינו דהגילויים באים לפי טורח הדור. כן המחיק מו"ח דברי הגאון החסיד ר' אייזיק האמלי הנ"ל.

וְהַבְּנָה נֹדַע דְּהַבְּעֵשׂוֹט מְלַבֵּד דְּפַתַח שְׁעָרֵי חֲכָמָה וְהַחֲצוּנָה וְהַדַּעַת, בְּרוּחַ קִדְשׁוֹ אֲשֶׁר הוֹפִיעַ עֲלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַכִּין לְבָבוֹ לְדַרוֹשׁ וּלְבַאֵר תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה לְתַלְמִידָיו הַגְּאוּנִים קְדוּשֵׁי ה', ופתח השער בזה"ק ובכתבי האר"י לפרש דבריהם בצאמונה מוחשית אין יטיפו בלב בן אדם, ואין ומיקר ותיקן משלים הרבה מבחינת התקשרות הנפש עם הגוף, כמו שכתוב ומצשרי אחזה אלקי, מלבד זה גם לימד דעת את העם כולו בלשון לימודים להורות ולהבין ולפרש סודות התורה לקרבם אל גבול השגת העם ותפיסתו, עד לתכלית המדריגות, ופתח שער ה' הפנימי אשר היה סגור להם עד ימיו. ועוד לימד, שכל המדות וספירות הזכרים והנעלמים בזה"ק ובכתבי האר"י הק' הם סדר הנהגת השי"ת מרום המעלות עד שפל המדריגות בכוחות הנפש והנשמה באדם עצמו. וגם בשיטה זו הנ"ל דלית אחר פנוי מיני' ביחודא עילאה ויחודא תתאה, [ועיין עוד ביאור שיטתו בדרך מלומדי דף ס"ב מדה"ס] השריש בלב העם בצאמונה וצטחון, והלהיב עי"ז את העם בתורה ובתפלה ומנוות.

אֲמַנּוּם הַמַּתְנַדִּים דְּק"ק ווילנא, דְּבִלְא"ה חֲשָׁדוֹ הַחֲסִידִים בַּחַט ש"ץ חֲדָשָׁה, רְאוּ בְּשִׁטָּה זו דְּמִלֵּא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ הַנִּלְאָמוֹת ה"פֶּאֲנֵטְאִיז"ם הֵינּוּ דְהַכֵּל לְלוֹקִיִּת וְרִנּוֹן ה' בְּמַצּוֹת וּבְצִירוֹת גַּם יַחַד, וְהוּא וְדָאֵי הִפְךְ הַתּוֹרָה, [דְּמַלְמַד יַחַד הָאֲמִיתִי אֵין מְקוּם לְזָכוֹת וְחוֹבָה כֹּלל כְּדַבְרֵי רַצָּה"כ הַנִּלְאָ, כִּיּוֹן שְׂהוּא מְשִׁיג שְׂאֵין עוֹד מְלַבְדוֹ כֹּלל, הִרִי כֹל פְּעוּלוֹת הָאָדָם ג"כ הֵם פְּעוּלוֹת הַשִּׁי"ת], והכריזו בחרם דהחסידים מגלין פנים בתורה שלא כהלכה בפסוק דמלא כל הארץ כבודו. כי לא הי' דברי חסידות

מטהר והם מטמאין לחומרא, אלא הוא מטמא והם מטהרים היכי הוי, והא תניא חכם שטמא, אין חבירו רשאי לטהר, אסר, אין חבירו רשאי להמיר. ומשינין, קסברי כי היכי דלא נגררו בתריה, ע"כ. וכנגדם כתב הרב בעל התניא בשער יחוד ואמונה פ"ו וז"ל, והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים צעייניהם ה' יכפר בעדם, ששגו וטעו צעיונם בכחצי הארצ"ל, והבינו ענין הצמאום המוזכר שם כפשוטו, שהקב"ה סלק ענמו ומהותו ח"ו מעוה"ו, רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. והנה מלבד שא"ל לומר ענין הצמאום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף, על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ, אף גם זאת לא בדעת ידברו, מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים וכו', עכ"ל. וכן כתב הרב בשנת תקנ"ו באגרת שלו לק"ק וילנא המתחיל פתח דברי יעיר וכו'.

אב"ד לאמיתן של דברים דעת התניא ודעת נפש החיים אחת היא, הצמאום אינו כפשוטו, דכל ענין הצמאום הוא רק לגבי דידן. כדכתב נפש החיים בשער ג' פ"ו וז"ל, ומודעת שכל דברי הארצ"ל נכסתרות משל הם, ופנימיות ענין הצמאום והקו, הכוונה על אלו ה' צחינות הנ"ל שהן בעצם צחינה אחת וענין אחד לגמרי. כי ביאור לשון צמאום כאן אינו לשון סילוק והעתק ממקום למקום להכנס ולהתחבר עמו אל עמו כדכיל, להמציא מקום פנוי ח"ו, אלא כענין שאמרו צב"ר סוף פרשה מ"ה, וצמאמה פניה ולא ראתה המלך. וצחינה רבתי צריש א"צ דאני הגבר, הלכה וצמאמה פניה אחר העמוד. שפירושו שם לשון הסתר וכסוי (עי' צערוך ערך צמאום), כן כאן מלת צמאום היינו הסתר וכסוי. והכוונה, שאחדותו ית"ש בצחינת ענמותו הממלא כל עלמין בהשואה גמורה, מכניס אנחנו בשם צמאום, מחמת שאחדותו ית"ש הממלא כל עלמין הוא מצומצם ומוסתר מהשגחינו, וכענין אכן אתה קל מסתתר (ישעיה מ"ה), והשגחתו מה שאנחנו משיגים מציאת השתלשלות עולמות זה למעלה מזה בצחינות שונים, מכניס אנחנו בשם קו, שהוא כעין קו המשתלשל. וזה שאמר הארצ"ל שמצד הצמאום, היינו מצד עצמות אחדותו ית"ש שבהעולמות המלא את כל, אשר אף שמאחתו הוא מצומצם ומוסתר, אבל בצחינת ענמותו לא ידק ענין מעלה ומטה, רק מצד הקו היינו מצד השגחינו, שאנחנו מצדנו משיגים סדר העולמות דרך השתלשלות ענין קו, ידק מצדנו מעלה ומטה וכו'. וזהו ענין החלל ומקום פנוי שהזכיר הארצ"ל, ושכלל ענין הצמאום היה להחגלות הכלים, היינו שגזרה רצונו מטעם הכמוס אמו יתברך, להסתיר אור אחדות ענמותו יתברך בזה המקום, שיעור עמידת העולמות והצריחות כולם הסתר ענוס, להמציא עי"ו ענין נפלא כזה, שיתראה ויושג מציאת עולמות וכחות אין מספר דרך הדרגה והשתלשלות, ולהאיר בהם החגלות אורו יתברך אור דק שיעור ודקדוק ענוס, ודרך מסכים אין קץ, ועד שיוכלו להמציא דרך השתלשלות ומסכים עצומים, גם מקומות אשר אינם טהורים וכחות הטומאה והרע והקליפות בשפל המדרגות החתומים, ונראה ומתדמה כאלו ח"ו הוא חלל פנוי מאור אחדות ענמותו ית"ש, ואין אנחנו משיגים רק רשימה דקה מועטת ואור

אלו בדפוס צימים ההם לראות מה כוונתם. [ועיין בספר הזכרונות הנ"ל לרצה"כ ד"ה והנה מצד [דף ל"ב ע"א מדה"ס], שזו הייתה טעות אחר [אלישע בן אבויה] לחשוב צ' רשויות הן, וז"ל שם, רשות, ר"ל הנהגה, כמו אל תתודע לרשות, ותשז בזה צ' הנהגות שונות ונפרדות זו מזו, כי לא השיג דרך יחוד האמיתי גם בזה, ותשז שהנהגת התורה בצחירה הוא למי שאינו משיג יחוד האמיתי כמוהו, וכפי מדריגתו הוא הצחירה, אבל מי שמשיג האמת שאין עוד מלבדו ממש, אין מקום לתורה, ויחשוב שהתורה לו הרצועה. וזהו הכוונה למרוד שהוא במתכווין עשה כל האיסורים שבתורה לא לתאוה, רק במחשבתו שזוה הוא דבוק ביחוד האמיתי שלמעלה מהנהגת התורה מזכות וחובה הנמשך מצד כבוד מלכותו ית' המתפשט בתחתונים מצד מה שהם נבראים, והוא ית"ש שוכן עם דרי מטה. אבל דביקתו רק הייתה באמיתית יחודו ית"ש, חשב שגם כל מעשיהו ברע והיפך רצון ה' בתורה הרי מכיר שהכל מאמיתות יחודו, וזהו היה צעניו שלימות היחוד והתהפכות הרע לטוב לפי דעתו, וזהו הקילוף בנטיעות. ואמרו בתיקונים תיקון ס"ט, מאן דנטל מלכות בלא תשע ספירות, מקצץ בנטיעין, ומאן דנטיל ט' ספירות בלא מלכות, כופר צעיקר. פירוש מלכות הוא, שכינתו יתברך בתחתונים הנבראים, שמכירים שיש צורא, שזהו הנהגת מלכות כנ"ל. ומי שקוצר שאין זה אחד עם היחוד האמיתי, הוא קוצץ בנטיעות, שהצריאה הם נטיעות הפרדם ודבוק ביחוד האמיתי. ומי שלוקח היחוד האמיתי כפשוטו וכופר לגמרי צעניו הצחירה וכלל ענין התורה כולה, הרי כופר צעיקר, שהתחלת התורה אנכי ה' וגו' הבא ליתן התורה, שזהו מכלל עיקר מציאות האלקות שהוא הנותן התורה וכו', והדברים ארוכים צביאור כל האגדות צעניו אלישע אחר בתלמוד בבלי וירושלמי פרק אין דורשין, ומדרש רות וכוזהר בכמה מקומות. ועיין בספר צריח מנוחה מה שכתב צעניו טעות אחר והדומה לו, אנשים גדולים על ידי צפייתם בצור הגדול, ע"ש שדבריו עמוקים מאוד וצריכים ביאור רחב, ואין כאן המקום להאריך צביאור הדברים בדרך המובן לשכל, רק הנורף להזכיר כאן כמה מסוכנת הוא צפייה זו גם לאנשים גדולים, כל שאינו נקי אגב אמו ומשרשו, וכמה צריך לזהר המדמה בעצמו שכבר עלה במדריגת ההשגה בגדולות ונפלאות להיות חכם ומבין מדעתו בצחרי התורה, עכ"ל. ועי' באגרות רמח"ל [עמוד קי"א ע"א] דכתב, כי כאשר ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו גם ופושעים יכשלו גם, כן באמת פה היה מקום סכנה לעקשי הלצב מרדפי הצני וחצריהם, אשר בלקחם את הענין לפי עקשות לבס הרע, אמרו להמיר כל עצירה, והמה רעים לא ידעו הבין, כי לא נאמר זה ח"ו לפרוץ גדר אפילו דקדוק קטן של דברי סופרים, רק דרך עמוק עומד הסוד למציני אמת, כי לא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים, ע"ש. ועי' עוד בספר ליקוטי מהר"ן ח"א צריש סימן ס"ד בא אל פרעה מה שכתב צעניו זה].

צעומת זה החסידים טעו בכוונת מתנגדיהם, ותשבו שדעתם ונמוקס הוא מפני שהולכים צשיטת היושר לצב הצמאום כפשוטו, ואפשר שהיו אלו שאמרו כן כדי שלא נגרר בתרייהו, על דרך דאיחא צגמ' צרכות ס"ג ע"ב בשלמא הוא

ומציאות הספירות והעולמות וכל העניינים שלנו עסוקים בהם, אינם אלא לפי ערכנו ומלדנו, שהוא יתברך צעזעס גבורתו, נתן לנו רשות להשיג ממנו בערכנו צבחינת גבול ושיעור וצחינת עולמות, ע"פ כמה מדריגות ועניינים שיהיה שייך לעבודה, אבל מלדו יתב' הכל אחד ממלא כל עלמין, ואין עוד מלדו כחי, כמו קודם הצריאה ממש, והצריאה לא עשתה שום שינוי ח"ו באין סוף הממציא, והוא אמונת היחוד שלנו מחוייבים להאמין וכו', עכ"ל. והן הן הדברים המצווארים בספר התיאולוגיק ולקוטי תורה, ובספרי תלמידו הגה"ק ר' אהרן הלוי מאסטרושלי בספרו שער היחוד והאמונה, וכמבואר בספרי רנה"כ שהצאתי לעיל.

אב"ד דא עקא, אף כי כ"ז מפורש בתיאולוגיק ונפיש החיים דשיטה אחת להם, ישנם אנשים רבים, בני תורה וחסידים, שחושבין דיש כאן מחלוקת בענש הדברים, החסידים חושבין כי רק להם נגלה האמת, והליטאים הם הטועים בדברי האר"ז וקוללין בנטיעות. ולעומת זה הליטאים חושבים כיון שהגר"א והגר"ח מוולאזין חולקים על הרב בעל התיאולוגיק והכריזו חרם על החסידים, הרי דמגלין פנים בתורה שלא כהלכה בפסוק דמלא כל הארץ כבודו. וכיון-שמפורסם דעת בעל התיאולוגיק דלמאנו אינו כפשוטו, וכן כתב לק"ק ווילנא באגרת שלו המתחיל פתח דברי, ממילא דשיטתם היא להיפך, דהלמאנו הוא כפשוטו. וזה חרה מאד למורי וחמי ז"ל, וע"ז סובב כל האגרת להגאון החסיד ר' איטשע מתמיד הי"ד, עם הסבר משלו דהדברים מוכרחים. וז"ל מו"ת, זה מכבר לא יכולתי לזרר לי את גדר המחלוקת בענין הלמאנו בין בעל התיאולוגיק ז"ע והגר"א ז"ל, אם נחלקו בגדר ענין הלמאנו גופייה, וכשהשדלתי להתעמק בדבר, ראיתי לכאורה כי דא ודא אחת היא, וזאת בגדר העבודה, אם יש להשתמש בהכרה זו גם לצורך העבודה. וגם בזה מוזכר בנפש החיים פ"ח כי גדולי עולם השתמשו בדרך זה, ורק היה חושש לטועים וכו', ושם בפ"ז רומז הוא לשורש הענין עמוק מאד, כי ההסתר והגילוי מאוחדים בשורשם, והוא ברור יען כי ההסתר הנצרך למען הגילוי, הרי הגילוי הוא לורח, כי התכלית האמיתית של כל דבר היא לורח, וזהו שורש מציאותו של ההסתר, ומשום הכי כל אשר יורגש בנצראים תחשב כמו יש אף שהוא אף, אבל גם צחינת הרגשת היש שהיא מוטעית מצד אחד, יש לה לורה שהיא תכליתו של טעות זה, והלורה הזאת היא אמיתית. ואחרי אשר תכלית ההסתר היא גילוי כבודו יתב' שהוא טובו יתב', והוא ומידותיו אחד, א"כ א"א לפרד כלל בין אחדותו יתב' לבין הגילוי בהסתר שהוא לורה ההסתר גופי', והדבר הזה כ"כ ברור הוא למעמיק בו הרבה, עד שא"א להבין כלל שיהא אפשר לחלוק עליו. וכן כבר מוזכר בדברי הרבה מגאוני קמאי כמהר"ל ועוד, כי לורה הדדיקים הוא השי"ת בעלמו והיינו הך, כמוזן מי שחושב כי הטעות בעלמו אמת הוא, וכי ההסתר בעלמו יש הוא, בודאי שהוא טועה לגמרי, אבל המעמיק יבחון. וכמו כן השוטים החפלים לפקר עי"ז בגדר הצחירה, הפקרותם היא שגרמה להם לשטותים כאלה, שהרי ברור לכל מעיין כי סוף כל סוף צבחינת ההסתר, הננו הצוחרים, ורק בצחירה טמונה היא לורה הגילוי, כי הרגשת האנוכיות הוא שורש בצחירתנו, והיא צחינת ההסתר אשר חל עליו הגילוי, ואילו

מועט כעין קו דרך משל, עד שצהגיעו דרך סדר ההדרגות והמסקים הרבים אל הכחות תחמוני התחמונים כוחות הטומאה והרע, אין התגלות אורו יתב' ניכר כלל להשגתינו, וזה שאמר שם שקו האור לא הגיע עד קצה התחמון ולא נדבק בתחמוניו, וע"ז ימצא בחי' מעלה ומטה כו', ע"ש. והוא מבואר למבין, והלמאנו והקו הכל א' וענין א', ור"ל עם כי ודאי שגם במקום כל העולמות והצרואים הכל מלא גם עתה רק עצמותו יתב'ש לבד כקודם הצריאה, אמנם הוא צבחינת למאנו היינו צבחינת הסתר לבד, מופלא ומכוסה מהשגתינו, כדי שע"י זה הלמאנו וההסתר תהא כל השגתנו את העולמות דרך השתלשלות, והמשכת התגלות אורו יתברך תהא בסדר הדרגה לבד כעין קו דרך משל כנ"ל, וזה שאמר שם בשער עיגולים ויושר ענף ב' שהקו חוט האור לא נמשך ונחפשוטי חיקף עד למטה אלא לאט לאט, ר"ל דרך הדרגות רבות מאוד בשיעור מדוקדק כפי הצורך להשגתנו ענין העולמות וסדר הדרגתם, והמבין יבין עפ"י מדעתו כל שורש הענין המבואר שם כי א"א לפרש ולהסביר היטב כל דבריו ז"ל שם, עכ"ל.

ובן ממשיך שם הנפה"ח בפ"ח וז"ל, ולכן נאסר החקירה והתבוננות במהות ענין הלמאנו כמ"ש האר"ז ז"ל, כמ"ש"ל שלא הורשנו להתבונן כלל לידע ולהשיג מהות ענין מקומו של עולם, אף שהכל מלא רק אחדותו הפשוט יתב', ואין עוד מלדו כלל לגמרי מלדו יתב'. והאמת שהוא בכלל שאלת וחקירת מה לפנים שלמדוהו ז"ל בריש פרק אין דורשין, מכתוב מפורש, כי שאל נא לימים ראשונים למן היום אשר ברא אלקים אדם וכו' ואי אתה שואל וכו'. והאר"ז ז"ל אשר הורשה והפליא לגלות סודות עמוקים ורמים כבר פירש הוא ז"ל שפנימיות כוונת הכתוב למן היום אשר ברא אלקים אדם וכו', הוא על עולם אדם קדמאה. וגם בענין אדם קדמאה, כתב שאין אנחנו רשאים לדבר ולחקור בענין עצמות פנימיותו, רק באורות היוצאים ממנו לבד, וגם זאת רק באורות דס"ג שבו ואילן ולא באורות ע"ב שבו, כל שכן שלא הורשנו להתבונן חלילה במהות ענין הלמאנו כפי אשר הוא מלדו יתברך, ורק בענין הקו היינו בהשתלשלות העולמות שכיפה השגתנו, בזה הוא שהעמיק הרחיב את הדיבור, אבל בענין הלמאנו דיבר בו ברצוא ושבו, ולא דיבר במהות ענינו בפרטות. ועי' בריש ספר אורחות חיים, ולא גילהו רק מציאותו דרך כלל לבד לחכם ומבין מדעתו. מטעם שודאי ראוי להאדם הישר חכם לבב הקבוע כל הימים בת"ת ומצות, אשר נאמנה את אל רוחו לידע מציאות זה הענין הנורא דרך כלל, שאדון יחיד ית"ש מלא את כל ואין עוד מלדו יתברך, להלביב מזה טוהר קדושת מחשבתו לעבודת התפלה לכיון לנו באימה ויראה ורתת למקום, הוא מקומו של עולם, ומקומו של עולם הוא הוא כוונת ענין הלמאנו, והוא מבואר כנ"ל וכו'. וכן ביחוד פסוק ראשון דק"ש צחינת אחד, ראוי לעובד האמיתי לכיון בקדושת מחשבתו, שהוא יתב'ש מלדו הוא אחד כמשמעו גם בכל הצרואים כולם, אחדות פשוט כקודם הצריאה וכו', עכ"ל. ועיין שם עד סוף הפרק.

ובן כתב תלמידו בספר פתחי שערים בנתיב הלמאנו אות ו', שכל מה שאנו מדברים מענין הלמאנו וסילוק אור אין סוף,

היום גמרתי ספר קל"ח פתחי חכמה פעם ט"ו), וגם הוא דעמו שאין כאן מחלוקת בעצם הדברים, ושמת מו"ח מאד. לפיכך ברור לי בלי נדנדוד ספק שאלו היינו יכולים לשאול ממו"ח אם להדפיס האגרת הזאת או לא, היה מצוה להדפיס מכתב זה בראש הספר. בפרט בדורינו שנשתנה ענין זה של מחלוקת לגריעותא דכל אחד חולק על חבירו, ושש ושמת אם יכול לקרא לחבירו עושה ואפיקורס ולתלות דבריו בשיטה ישנה ויחידאה, נריך לפרסם דברים אלו. וכמו שמסיים מו"ח אגרת זו ו"ל, ולכאורה ברור הוא אשר יש בו לורך רב לאחוד ודבוק בין החרדים לדבר ה' היה ראוי לפרסם הדבר שאין חילוקי דעות בעצם הענינים, אלא איך להשתמש בהם לעבודה, עכ"ל. ונע"י בהעמק דבר בפתיחה לבראשית שכתב, הצור תמים פעלו וגו', נדיק וישר הוא. דשבת ישר הוא, נאמר להנדיק דין הקב"ה בחורבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל וכו', שהיו נדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים, ע"כ מפני שנאת חנם שנלכס זה את זה, חשדו את מי שראו שנהג שלא כדעתם ביראת ה', שהוא נדוקי ואפיקורס, ובאו עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל רעות שנעולס עד שחרב הבית, וע"ז היה נידוק הדין שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל נדיקים כאלו וכו', עכ"ל, ועדיין מרקד ציינו].

ובדאי ענינא, זכור אזכור דלפני עשר שנים נקראתי לבוא לפני הגאון הגדול ר"י הוטנער ז"ל, ואמר לי הגאון הנ"ל כי שמע שיש תחת ידי אגרת ממו"ח בענין למנוס, דמברר דלא נחלקו מעולם הגר"א והרצ בעל התניא בענין זה, ושאל אותי אם נכון הדבר, ואמרתי הן, ושוב בקש ממני שאשאל לו מכתב זה לעיין בו, כי גם דעמו כן, וחסך לדעת טעמו ונימוקו של מו"ח, ואח"כ דברנו יחד מענין לענין, וכמוצן לימים אחרים אח"כ הנאיתי לו אגרת זו, ושוב דיברנו יחד מהני מילי מעליותא, והנחת האגרת הזו אלו. ואחר שבועיים שוב באיתי אלו לקבל המכתב בחזרה, ואמר לי כי נהנה מאד מהדברים, וכפל עוד כי גם דעמו כן, ודברנו בחזרה בקבלה ובחסידות, ושיחת חולין של תלמידי חכמים הצריכה לימוד. חמשה פעמים הייתי אלו באתו תקופה והרבה למדתי ממנו. ונדכירנא חד פעם צעת שהיינו מדברים מהחידושים המבוארים בחזרה האר"י, בענין הפרזופים בפרטיהן ודיקדוקיהן, אמר לי בהתפעלות, "א ניער קבלת התורה", דהאר"י גילה דברים שאין להם שום מקור בגמ' או בזוה"ק, לעומת זה הגר"א "וואס האט פארברענט" כל דבר חדש שלא נזכר בחז"ל, קיבל קבלת האר"י כמבואר בהקדמה לספרא דלניעותא, ומבואר שם דכאשר דיבר הגר"א אודות האר"י אירעת כולא גופי". ואמר הגאון הנ"ל בשחוק קל על שפתיו, כי הגר"א לא הי' "שרעקעדיגער". ואמרתי לו בשם רנה"כ בספר הזכרונות [ל"א ע"א מדה"ס] דהאר"י"ל לא המציא לו משלים להלביש דבריו, דא"כ למה בחר לו במשליו האלה, גם ודאי נריך בלוי ומן עגום לזה לחקור איך להלביש דברים במשל שיהי' מכוון לנמשל, אבל כל השגותיו היו דרך נפיה בנסתרות, והוא ראה כל המראה הזה כדרך שראה יחזקאל המרכבה, ולא הייתה נריכה אליו לפתרון וכו', אבל הדברים היו מובנים אליו באמת, כמות שהוא על פי

יזויר שאין האדם צוחר, אין לו אנוכיות שיהי' שייכות אל הגלוי, והרי הוא אין גמור, הרי הוא נפרד מן השורש, בהפרדו מן המכלית, וממילא מוכרח כי לורת הנחירה אמת, עפ"י שייכתה אל הגלוי, וזו היא מציאותה. והנה כמה פעמים באתי בדברים עם מנויינים שבין מקורבי הדר"ק, אם ידעו לבאר את תוכן ההפרש בין בעל התניא והגר"א, ולא מלאתי אומר דבר ברור. ולכאורה ברור הזה אשר יש בו לורך לאחוד ודבוק בין החרדים לדבר ה', היה ראוי לפרסם הדבר שאין חילוקי דעות בעצם הענינים, אלא איך להשתמש בזה לעבודה, עכ"ל מו"ח להגאון החסיד ר' איטשע מתמיד. [ר' איטשע מתמיד היה מן הדמויות המופלאות בין חסידיו של אדמו"ר רש"צ מליובאוויטש, הוא הי' איש פלא בדרכיו והתנהגותו כקדוש עליון, מתמיד גדול בלימודיו, היה בקי נפלא בש"ס ופוסקים, גם תכופות, ומתפלל מידי יום משך שעות רבות, יחד עם זאת היה בעל ידיעות מקיפות ומעמיקות בתורת חב"ד, הוא שהיה כמה שצעות בבית מו"ח ז"ל בלונדון בשנת תרל"ח, והיו מטיילים יחדיו בפרד"ס ארוכות וקצרות. בחורף בשנת תש"ט אחר החמנה שלי היה מורי וחמי וחמותי אללי על סעודת צהריים, והיה הנושא ר' איטשע מתמיד, ואמר לי מו"ח שהימים האלו שהיה ר' איטשע בביתו, היו ימים "המאשרים ביותר בחייו", וחמותי אמרה לי דנראה לה אז דלא שוכב במטה, ורצתה לברר זה, ואז הכינה המטה באופן דאס יפתח לא יאה לו אפשרות לתקנו, ונתברר לה בהחלט שאינו נכנס כלל למטה בלילה, רק יושב על כסא ולומד בכל הלילה].

וע"ז אגרת מו"ח הנ"ל השיב לו הגוה"ח ר' איטשע ביום י"ב לחודש אייר, בתחלה מתנצל על שנתארך תשובתו, כי עוד קודם מה"פ צביאמו מנסיעתו הכין תשובה על שאלתו, אך מחמת הידיעות האיומות המתקבלים ממדינת רוסיא, ידיעות מצהילות את הרעיון, אשר החילו לדון צדיני נפשות לשומרי הדת, ולאחד מנדיקי וואהלין דנו מיתת סייף, ועוד הרבה רבנים נשלחו לעבודת פרך על עשר שנים לאי היס, ולכן ממש מוחו ולבו כל עמו להתחיל לכתוב דברי רעות וידידות כראוי והגון, ובפרט אשר גם בניו נתונים שם בצרה ובשביה. ובגוף השאלה מענין הצמנוס, כתב, דספר נפש החיים אינו תחת ידו כעת יען כי כמעט כל הספרים שלו נשאר במדינת רוסיא, ולכן כתב ענין הצמנוס כפי המבואר בחזרה חב"ד, ואז כת"ר (מו"ח) בעצמו ידן בשכלו הזך ההפרש, וההפרש הוא נדקות, והשאר היה לה"ר ולטורי, וברית כרותה ללה"ר שתקבל ובפרט אלל הגדולים וכו', ע"כ תוכן המכתב. אמנם מו"ח נשאר איתן בדעתו כי אין הפרש כלל. וזכור אני היטב כי ימים אחדים אחר שהתארסתי עם אשתי העני' תחי', דיבר עמי מו"ח בענין זה בקול רעש גדול שחלילה לומר שיש כאן מחלוקת ביסודם של דברים, ומצוה לפרסם ההיפך. וכשבועים אחר זה הגיד לי מו"ח כי דיבר בענין זה עם מורי ורבי החסיד הרב רש"פ מענדעלאוויץ ז"ל (מיסד ומשגיח רוחני דמתיבתא תורה ודעת ובית מדרש עליון עמקן וידען נפלא בחסידות ומוסר, בחקירה ובספרי מהר"ל, ובפרט בספרי חסידות חב"ד וספרי רנה"כ, ויד לו בקבלה, אע"ג דהסתיר זה מאתו, מ"מ ידוע לנו כי הי' לו ידיעה רחבה בחזרה הקבלה, כי אמר פעם למשפחתו

ידיעת היחוד האמיתי שזכרנו על צוריו שזכה אליה, ובידיעה זו היא השגת כל אותן הדברים שהם נסתרים אלינו, שלא יוכל לדעתו מי שלא טעם טעם השגת היחוד האמיתי שהוא השגת מעין רוח"ק ונבואה, עכ"ל רצה"כ. והרכין לי ראשו]. וכן דברתי בענין זה עם הגאון החסיד ר' שמואל טויבענפעלד זצ"ל מגדולי מאנסי, אשר כל רז לא אניס ליה, וגם הוא אמר לי שיטת הרב בעל התניא והנפש החיים אחת היא, אמנם הוסיף ללכאורה מדברי הגר"א בסוף ספרא דלניעותא בליקוטיס שם, לא משמע כן, ואמרתיו לו, כי זה לא מתקבל כלל על הדעת שהגר"א מוולאזין יתלוק על רבו הגר"א, וכ"ש דברים רמים כאלו, [ועי' בתוס' ברכות מ"ב ע"ב ד"ה ורב ששת]. עכ"פ רבנן קדמאי בעון מקיימי הדא מילתא הוון מקיימין לי' [לשון הירושלמי כלאים פ"א ה"א].

של הס"א בהתקנאס צו, ע"ש. ונראה ברור שכן היה בזמן ראשית ימי החסידים והמתנגדים.

ובין המחלוקת של הריעצ"ץ עם הרבי ר' יהונתן, לא הייתה מחלוקת בדקות ענינים, אלא דהאמינו על הרבי ר' יהונתן דברים גסים מאוד ותסמר שערות ראש, כדכתב הגר"י עמדין בספריו הרבים בענין זה והדפיס אותם בעלמו. ובאמת אי אפשר להבין בשכל אנושי איך האמין הגר"י עמדין וסייעתו דברים גסים כעין זה על רבן של כל בני הגולה, [ודברתי בזה עם הגר"י קאמנענקי זצ"ל], וע"כ דיד הס"א הייתה באמצע. וכן המחלוקת בין הגאון הקדוש מלאנדו בעל דברי חיים עם בני הקדוש רבי ישראל מרוזין, ואש המחלוקת הייתה מתלקחת בכל מקומות מושבותיהם. ועי' בשו"ת מהרש"ס ח"ו סימן מ"ח דכתב, דשקר העידו לפני הגאון בעל דברי חיים. ומה ששאל דאיך יתכן שנודמן טעות לפני הגה"צ הנ"ל בדבר גדול כזה, כתב שם המהרש"ס נודע דברי התוס' בכמה מקומות, דדוקא במידי דאכילה נאמרו הדברים, וגם מבואר בתוס' גיטין ז' ע"א ויצמות ז"ט דהיכי דמאכיל לאחרים, לא שייך דבר זה ויכול לבוא לדבר תקלה. וכבר היה כן לעולמים במחלוקת הגאון ר' יהונתן ור"י עמדין וכהנה וכהנה, ע"ש. [ועי' בירושלמי פ"א דמאי ה"ג, דר' זעירא אכל טבל בשוגג]. וגם על הגר"א גופא פרסמו המשכילים בפלכים הרחוקים, דהזוה"ק לא הוכשר בעיניו ח"ו לקבוע עסק לימודו מימיו, עד שהונרך תלמידו הגר"א מוולאזין להכחיש את זה בהקדמתו לספרא דלניעותא, ע"ש ד"ה ומדי דברי. ופוק חזי כמה גדול כח המחלוקת, ומשנים ומשקרים ומעידים כדי להשיג מבוקשם. [ואף בכתביו שלטו ידי זרים כמבואר בהקדמת ספר תקלין חדשין, דכתב שם המחבר ח"ו], הגהות היקרות עליכם אני קורא כל איכה יועם אבני קודש, אשר היו עטרת תפארת ביד אדוניהן, ידי זרים שלטו בהם, היו לאבני אופל, אבני ראמות וגביש לא ידע אנוש ערכם, חשך משחור תארים לא נכרו בחונות כי נחערצו בגוים והוסיפו וגרעו כאשר ראו עיני וכו', ועי' עוד במאמר פתיל תכלת מהגה"ק מראדזין עמוד נ"ג וח"ו לומר דאישתמיט לי' להגר"א ז"ל כל כך, ובדאי איזה תלמיד טועה כתבה על שמו, כידוע אשר ידי זרים שלטו בכתביו].

ואין לתמוה האיך אפשר לומר על גדולי עולם כהגר"א והרב בעל התניא, דכל המחלוקת בשקר יסודה, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ולק"מ, דכשמתערב קליפת המחלוקת מאמינים לשקרים. וכבר היה לעולמים, דהרמח"ל היה נרדף כל ימיו באופן צווי מאוד ממנהר"ס חגין ומכל רבניה וויניציה, ושאר גדולי הספרדים והמקובלים צימיו בלי יוצא מן הכלל, והחזיקו אותו לאיש בליעל. וכן כל גדולי אשכנז ופולין דכל בני ישראל נשען עליהם, ובחוכם הכנסת יחזקאל, החק יעקב, הפני יהושע ור' יעקב עמדין, ועוד ועוד, כמובא כל זה באגרות רמח"ל בעמוד שכו', דכל גדולי ישראל אלו הסכימו להחרים כל כתביו, והנוסחא שם שכתבו אודותיו הוא מגונה מאוד, בלא שום תואר רק מח"ל. וע' בארוכה כל השתלשלות הענינים באגרות הנ"ל צב' כרכים. והאחד המיוחד בלבדו שהחזיק בו היה רבו מהר"י באסאן, וגם הוא בסופו נלוה עמהם קצת, ורק הלליח שינתו ספריו לקבורה בעפר תחוח ולא לשריפה. לעומת זה דדור שאחר זה לזה המגיד הקדוש הרבי ר' צער זנוק"ל לתלמידו בע"ס דברות שלמה, להדפיס הס' קל"ח פתחי חכמה, וכן נדפס בקארין בשנת תקמ"ח, וכמו שם בהקדמה, והעיד המאה"ג החסיד המפורסם מו"ה יעקב יוסף מ"מ דק"ק אוסתרואל, אשר שמע מפה קדוש צויניא קדישא נשמתו בגני מרומים, ה"ה כבוד מהור"ר דוב מ"מ דק"ק מעזריטש, שאמר על מחבר הזה שאין דורו היה כדאי להבין נדקתו ופרישותו, ולכן רבים מצני עמינו מגודל חסרון דעתם דברו על לדיק עתק אשר לא כדת. וכן העידו תלמידי הגר"א שאמר אם היה רמח"ל חי, היה הולך אליו במקלו ובתרמילו מאה פרסי. ועי' בספר קסת סופר דף י"ב להחוקר ומקובל ר' אהרן מרקוס, דאחר שהביא פרקים אחדים מדברי הרמח"ל בסוד מעשה בראשית ומבוארם, כתב ח"ו, ערכם לא יובחן בעיני אלילי בני ישראל כהרבי ר' צער והגר"א זללה"ה, אשר אם כי גבה טורח ביניהם ע"י מלשינים אשר ברית כרותה למלשינות שמתקבל על הלב, שהם גדולי ישראל לב האומה דוקא, אבל שניהם ראו גדולת אילנות חכמת הרמח"ל וכו', ע"ש. וכמו שבהקדמה לדרך ה' דגילו לרמח"ל ולהרבה קדושים הטעם שהרעישו צימיו כל העולם כולו עליו, שזה היה לסבת קטרוג גדול

ועתה נשוב למכתב מעכ"ת לחרך מה שהקשה על אגרת מו"ח הנ"ל, וזה לשונו, אם אחת מעמיק בענין תראה שלכאורה יש סתירה בדברי אדמו"ר זצ"ל, שעיקר דבריו שם הוא כי "א"א להפריד כלל בין אחדותו ית' לבין הגילוי שהוא תכלית ההסתרת שהוא צורת ההסתרת גופו". וז"ע, כי אם אומרים שאחדותו ית' פירושו שאין העולם במציאות כלל לגביו ית', כי לגביו ית' אין צמצום כלל, א"כ לגביו גם כל המערכת של הסתרת וגילוי אינה במציאות כלל, וא"כ איזו משמעות יש בזה לומר שאין פירוד בין אחדותו ית' לבין דבר שאינו במציאות. וכ"כ שם, "גם בחינת הרגשת היש, שהיא מוטעת מנד אחד, יש לה צורה שהיא תכליתו של טעות זה, והצורה הזאת היא אמיתית". ויש לשאול, אמיתית לגבי מה, לגבי הנצרכים, זה פשוט, כי הרי כל מציאותינו היא בחרך הטעות. אלא מאי אמיתית לגבי השי"ת, והרי אמרנו

שאלתו ית' אינה קובלת שום מציאות אחרת מזדו ית', וא"כ גם הגילוי ליחא במציאות, כי מה שיך "גילוי" אם אין נבראים לגלות להם, וא"כ איך יכול להיות הגילוי "אמת". אדמו"ר ז"ל רצה לסלק הקושיא צמה שכתב, "אחרי אשר תכלית ההסתר הוא גלוי כבודו ית' שהוא טובו ית' והוא ומדותיו אחד...". וז"ע, שהרי "מדותיו" הן רק מה שמראה לנבראים, הרי חלק מן הזמנא, וגם "גילוי" הוא חלק מן הזמנא, כנ"ל, ואם הזמנא אין לו מציאות כלפיו ית', א"כ גם מדת טובו אין לה מציאות כלפיו ית', וז"ע.

זב"ה לומר בזה ולבאר עומק כוונת מו"ם ז"ל. דהנה מתוך כל הקושיות שהקשה מעכ"ת מובן שחפס שכוונת מו"ם הוא, דכלפיו יתב' הזמנא אין לו מציאות, היינו דלפי האמת אין העולם מציאות, ואין כל הנבראים בתוכו מציאות, ורק השי"ת הוא מציאות באמת, וכל העולם והנבראים אינם אלא דמיון שנדמה לנו שהם מציאות, וכל מציאותם היא רק בהשגה שאנו משיגים את עצמינו כאילו אנחנו העולם, ואנו משיגים עצמינו בכל החושים שלנו, כאילו אנחנו העולם, כי כל העולמות הם רק בדמיון ובהשגה בלבד, כי ליח אחר פנוי מיני', והרי הוא עתה ג"כ כמו קודם הבריאה ממש, דהזמנא הוא רק לעצמינו. וזה היסוד לכל ג' קושיות שהקשה. וזה טעות, דאי אפשר לומר כלל וכלל דהעולם וכל הנבראים אינם נמצאים לפי האמת, ואינם אלא דמיון, דהיינו שרק נדמה לנו שאנחנו נמצאים, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב בראשית ברא אלקים. ועוד, א"כ נמצא שכל החורה מדברת אודות מציאות שאינה אמיתית, וכל המצות שאנו חייבים לאכול מנה או להקריב קרבן, המדובר הוא אודות דברים שאינם במציאות, וכל השכר והעונש כולם אינם אמת וכן הספירות ומידותיו ית' ושמותיו הקדושים. וכן שם הוי' הרי נודע כי הוא רק מאחר הזמנא ולמטה, והוא רק על גילוי יתב"ש אשר בהמציאות, ונתחדש להקרא בשם זה רק בחידוש האלימות, וכמ"ש הרמ"ק בשער עצמות וכלים פ"ת, כי שם בן ד' הנה הוא מציאות הספירה, והוא חידוש בחידוש הספירה, ונמצא דכל זה הוא רק בהשגתנו, ולא מציאות אמיתי, וזהו דבר שא"ל לומר כלל. אלא ודאי דהעולם וכל הנבראים וכל העולמות שנבראו ונתהוו אחר הזמנא, כולם הם גילוי אמיתי. וכן כתב אדמו"ר בעל זמח צדק בספרו דרך מצותך מצות האמת אלקות פ"ח [דף נד ע"ב מדה"ס] וז"ל, ומה שאמרנו שהזמנא יש לו מציאות, לא קשה לעיני המאמר דכולא קמי' כלא חשיב, דמשמע שהוא כאין ואפס ממש, וכמו שנתבאר בתניא ח"ב פ"ו, כי אין הכוונה צפי' "כלא" שאין להם מציאות כלל, דזהו לא ממש ולא כלל בכ"ף הדמיון, וזה היה קודם שנברא העולם, ועוד דהא פי' כולא קמי' כלא חשיב, קאי על העוה"ז הגשמי, והרי אנו רואים שיש דומם צומח חי ומדבר אבנים וצמחים ועפר וכו', ואיך הוא לא ממש, אלא פי' "כלא", היינו שאינו עולה בשם צפ"ע, כזו השמש כשהוא בגוף הכדור השמש, שאינו עולה בשם צפ"ע כלל להתראות ליש, כמו שהוא נראה לעינינו צעוה"ז, שאין שם כדור השמש, אלא שם לא נראה רק כדור השמש מפני שהזיו צטל במציאות, ואין הכוונה שאינו נמצא שם כלל, שזה אינו, כי ודאי נמצא שם ביתר שאת,

אלא שצטל, וזהו פירוש "כלא", שכמ"כ הם עיני כל העולמות לאחר בריאתם שיש להם מציאות, אלא שקמי' הוא "כלא", כציטול הזיו כנ"ל ולא לא ממש, וד"ל עכ"ל.

הבדל נתבאר דכל העולמות בין העולמות הצבי"ע ועולם המעשה שלנו, הוא מציאות ממש. אמנם צריכין להבין אמאי צריכין כלל לזמנא, כמו דהקשה שם בשומר אמונים אות ל"ד, דאטו מפני שהי' הכל מלא מאור אין סוף, לא הי' יכול לברוא העולמות מבלי שיזמנא עצמו ויניח מקום פנוי, והלא אפי' באור הגשמי אין הדבר כן, דאם תדליק אצוקה אחת בחדר אחד הסתום מכל צדדיו, ימלא כל החדר אורה מבלי מקום פנוי כלל, ואם אחר כך תדליק עוד אצוקה אחרת, ימלא החדר גם מאור האצוקה השנית, ואעפ"י שכבר היה מלא מן אור האצוקה הראשונה בלי מקום פנוי, עם כל זה תוכל להכניס צו אור האצוקה השנית, וכל מה שמרצה. ואם זה הוא באור הגשמי, שאינו מעכב מלהכניס צו גשם אחר, כל שכן באור הרוחני, וק"ו בן בנו של ק"ו באור אין סוף, דיכול הי' להאילל ולברוא העולמות מבלי שיזמנא עצמו וכו', עכ"ל. והנראה דכל עיני הזמנא צריכין רק לאנוכיות שבנברא, דודאי דומם בהשגתנו אינו סתירה לאור אין סוף, אלא שצכל נברא ע"כ אית צי' הרגש דהוא עצמאי ואית לו "יש", כח זה הוא סתירה לאור אין סוף, דאין ישות בעולם מלבד האור א"ס, וע"ז צריכין למציאות של זמנא, כדי דכל נברא בין העולמות העליונים והמלאכים, ועולם המעשה האדם והבהמה והדומם יהי' להם צמינת הרגשות ישות, וע"ז צריכין למציאות הזמנא.

ובן לכח בחירה חפשית, צריכין למציאות הזמנא, כדאיתא בקוף ספר תפארת שלמה על התורה בליקוטים ד"ה א"י בראשית, וז"ל, כי מתחלה קודם בריאת העולם היו כל העולמות בכה א"ס ב"ה מלא רחמים. וכאשר עלה ברעונו ית"ש לבריאת העולם, כביכול השי"ת הי' מזמנא אורו ית"ש ועשה ריוח ומקום להעולמות אשר ברא, והזמנא הזה הוא צמינת מדת הדין, שלקח מזה העולם אור א"ס ב"ה, כדי שיהיה הבחירה חפשית ביד האדם, כי בלתי זאת לא היה שום בחירה, מחמת גודל הארת א"ס ב"ה, לא היה באפשר לעבור על רעונו, אך מחמת הזמנא אור א"ס הבחירה חפשית, וזהו צמינת מדת הדין וכו', עכ"ל. וכ"כ רצה"כ בספרו מחשבות תרוץ [דף י"ט ע"א מדה"ס] וז"ל, שרצה הש"י שיהיה זמנא והעלם בעולם, כדי שיהיה מקום לבחירה והשתדלות אדם, שיבוא מחשוכא לנהורא, וע"י ההעלם ממילא יש מקום מציאות למה שהיפוך הקדושה וכו', עכ"ל. והשאלה היא רק "מהו" המציאות הזאת, האם מציאות הזו היא מציאות נבדל זולת השי"ת, או שמציאות העלם גופא היא כחו ית' ומציאותו, ועל שאלה זו היה מקום לומר [וזה הוא דעת בעל היושר לצב הנ"ל], שבדאי מציאות זו היא מציאות זולתו יתב', שהרי היא היפך ממציאותו ית' ומנגדת לו, ואדרבה מציאות העלם אומרת דאין לו עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו, ואיך אפשר לומר שמציאות כזה היא מציאות אלקי, ונמצא דזמנא פירושו העדר מציאות הי'. והאמת היא שאינו כן, אלא המציאות הלזו היא

ג"כ מציאות אלקי, רק שזהו אלקית כמו שהיא מסתמרת את עצמה, ומתראה באופן של העלם, שלא נוכל להכיר שהיא מציאות אלקי.

וזה גופא הוא גדולתו יתב' וכחו, הן הן גבורותיו כמבואר בתניא בשער יחוד ואמונה פ"ד, מה שזיכלתו להסתיר את עצמו כאילו אינו רק דבר נבדל וחלמו, וכמ"ש בספר עבודת הקודש לרבינו ר' מאיר בן גבאי, בחלק הייחוד פ"ח בשם הרב המקובל ר' עזריאל ז"ל, שקבל מפי הרב החסיד ר' יצחק סגי נהור בן הראב"ד שהי' שלישי לאלהיו. וז"ל, א"ס הוא שלימות מבלי חסרון. ואם תאמר שיש לו כח בלי גבול ואין לו כח בגבול, אתה מחסר שלימותו. ואם תאמר שהגבול הנמצא ממנו תחלה הי' העוה"ז שהוא חסר מהשלמותו, חסרת הכח שהוא ממנו. ולפי שאין לחסר שלימותו, יש לנו לומר בהכרח שהוא בגבול מבלי גבול, והגבול הנמצא ממנו תחילה הם הספירות וכו', ע"ש בכל דבריו. ביאור הדברים, שכמו שזיכלתו להיות בגלוי, כמו שהוא באופן בלי גבול, כמו כן זיכלתו להעלים ולהתמסר ולהגביל את עצמו מצד שלימות שלו בגבול. א"כ ההעלם הוא כח ומציאות כמו הגילוי, וההפרש הוא רק צוה, שהגילוי הוא שלימותו של למצוא בבלי גבול, וההעלם הוא שלימותו ית' של הקב"ה בגבול, כח זה "גילוי" שרשו במדת חסדו ית', וכח זה "העלם" שרשו במדת גבורתו. וכ"כ שם בתניא וז"ל, וכמו שאין זיכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו, שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו, כדכתיב עולם חסד יבנה, כך ממש אין זיכלתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה "שהיא מדת הזמנאים" ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מליד ולתחלול על הנבראים, להחיותם ולקיימם בגילוי, כי אם בהסתר פנים, שהחיות מסתתר בגוף הנברא, וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו, ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש, אלא כמו התפשטות האור מהשמש, שצאמת אינו דבר בפני עצמו, אלא כמו התפשטות האור מהשמש, מכל מקום הן הן גבורותיו של הקב"ה, אשר כל יכול למצוא החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבעל גוף הנברא מציאות, וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הזמנאים וההסתר וכו', ע"כ. ע"ש בכל הפרק וגם בפרקים הבאים.

מזה כלל וכו', אלא שהם מציאים גמורים, עיי"ש ואין נפ"מ לעניינינו, דאין נקודה זו משנה]. ועכ"פ מוכח מדברי הרמח"ל דלמצוא אינו העדר, אלא גילוי דין. וכ"כ הרמח"ל במכתביו [עמוד י"ד מדה"ס] וז"ל, הזמנאים הוא גבול הא' אשר הושם לפעולות, ואינו העדר רק מציאות, כי התנוצצות הוא שרש הדין המתגלה, ומשים גבול לפעולה להנהגתה, וכל שאר המדריגות וכו'. וכ"כ שם להלן [בעמוד כ' מדה"ס], וסוד זה הענין הם שתי המדות חסד ודין, שהם הצרכיות לשכר ועונש, והחסד עושה הפימיות והדין עושה החיטויות, והם כלל הזמנאים, שזמנאים א"ס ב"ה אורו וקו מאורו המתפשט ופועל, וזה החסד והדין עצמו, עושה ענין הימין והשמאל וכו'. [ועי' מה שכתב החוקר ומקובל ר' אהרן מרקוס ז"ל בספרו קסת סופר פרשת צרעית דף ח' אודות שיטת רמח"ל]. וכ"כ רצה"כ בספרו לקוטי מאמרים [ק"א ע"א מדה"ס] וז"ל, והיינו כמו שאמרו בצרעית רבה, בתחלה ברא במדת הדין כו', פי' כי דין נקרא גבול וגדר, שז"ל כך וכך דוקא, ורמזים, היינו בלי גבול, אע"פ שבשורת הדין אינו כן מ"מ הוא מרחס. ושורש צריאת העולם היינו שיהיה מקום צעל גבול וגדר זהו מדת הדין, רצה לומר שיהיה מדה זו של הגבלה והגדרה בהשפעת שפע אורו ית', ולכך שורש הזמנאים הוא מדת הדין, והנה מאחר שגם מדה"ד היא ממדותיו ית' שאין להם סוף, וגם מדה זו של זמנאים והעלם היתה מתפשטת לאין חקר בהעלם אחר העלם, עד שאמר לעולמו ד, שאי אפשר עוד בתוקף העלמות כאלה לשום נברא להכיר שיש צורא ולהשיג שום אור וכו', עכ"ל.

ואחר כ"ז עדיין נשאר שאלה אחרת, ב' עניינים אלו באלקות גופא מדת חסדו ומדת גבורתו, והיינו הזמנאים והגילוי, האם האחד נבדל מזולתו, שהרי אחד תחמו העלם, והשני תחמו גילוי, או דשניהם אחד הוא, דהיינו האם המציאות האלקית של הסתר, היא מציאות זולת המציאות של גילוי, או שניהם אחד הוא. וע"ז בא הביאור במכתבו של מו"ח אשר "ההסתר והגילוי מאוחדים בשורשם", מאחר שההסתר הוא בשביל הגילוי, א"כ גם ההסתר תוכנו וזורתו הוא גילוי. כי התכלית האמיתית של כל דבר הוא זורתו, ולכן מציאות האמיתית של הסתר היא גילוי, מפני שזהו תוכנו וזורתו. וזהו ע"ד הידוע כי מקלקל צבצב ע"מ לתקן חייב, והטעם כי מאחר שהקלקול הוא בשביל התיקון, אין זה קלקול אלא תיקון, ואע"פ שהוא מקלקל ואין אפ"ל שהוא מתקן, הרי פשוט שהכוונה צוה הוא "שמוכנו וזורתו" הוא תיקון כמו תיקון ממש, וההפרש צנייהם הוא רק שתיקון האחד בא בצגנון תיקון ממש, והתיקון השני בא בצגנון של קלקול. וכן הוא בנד"ד, דודאי ההסתר הוא מציאות אלקי, ולא רק שאין מציאות זולתו, אלא גם ההסתר הוא חלק מן הגילוי כי "תוכנו וזורתו" גילוי הוא, וההפרש בין ההסתר והגילוי הוא, שפרט זה שבגילוי בא בנוסח וסגנון של גילוי, ופרט זה שבגילוי בא בצגנון ונוסח של הסתר, אבל שניהם הם חלקי הגילוי, מאחר שתכלית שניהם אחד הוא, וזה עומק כוונת מו"ח ז"ל. וזה כוונת הנפש החיים הנ"ל דהזמנאים והקו הכל ענין אחד. [ועי' בליקוטי מאמרים [ג"ח ע"א מדה"ס] לרצה"כ וז"ל, וכידוע דא"יין נקרא הכתר, שכבר הוא מכלל מנין המדות של הש"י המתפשטת בקוד הזמנאים, לבוא לידי

ובמצא דלמצוא הוא דבר חיוב גילוי גבורתו יתב', ולא העדר גילוי, וכ"כ הרמח"ל בספרו קל"ח פתחי חכמה פתח כ"ד וז"ל, ענין זה במראה יראה שהא"ס ב"ה מצמצם עצמו וכו', והוא ענין גלוי הפעולה שנמצאת שלולה מן הבולתי תכלית וכו', ר"ל שאין הזמנאים העדר לבד אלא קיום, הבולתי תכלית נעדר בענין זה, אבל הגבול מתקיים, והוא שורש הדין שנחגלה וכו' מה שהוא רוצה לגלות הוא כח המוגבל, שע"כ הוא שולל ממנו הבולתי תכלית, א"כ מעשה הזמנאים הוא קיום לגבול המתגלה שהרצון מגלה אותו וההעדר לבולתי תכלית ענין זה במראה יראה, במקום הנשאר מצומצם, היות שורש הדין מתגלה שם, שהוא מה שנתקיים במעשה הזה, עכ"ל. [מה שכתב הרמח"ל ענין זה במראה יראה, השיג עליו צעל לשם שבו ואחלמה בספרו דרושי עולם החוהו ח"א דרוש ה' סימן ז' אות ח', הנני אין דעמי נוחה

גילוי והשגת אדם, אלא שמדה זו היא שורש להם לכן נקרא בשם א"ן.

ורק עינין אחד הוא שקר וטעות באמת, וזהו מה שאנו הנבראים חושבים שאנו נבדלים ממנו ית' באמת, ואנו מרגישים את עצמינו למציאות זולת אלקות, לאמיתו של דברים זהו שקר וטעות, ואינו אלא דמיון, שנדמה לנו שהשקר הוא אמת, וזהו הפי' שלגבי הקב"ה אין כאן למנוס, אין הכוונה שלגבי ית' אין כאן מציאות של כח ההסתר, אלא שלגבי ית' "הלמנוס אינו מסתיר" כלל, כי אצלו אין כאן קס"ד היפך האמת, כ"א אצלו האמת היא הגילוי, ובפשיטות אין שהכל היא אלקות גם ההסתר, ואשר ההסתר היא גילוי כמו גילוי ממש. ועיין צמיתא בסוף פרק כ"א וז"ל, אך לגבי הקב"ה אין שום למנוס והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו, וכחשכה כאורה, כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך וגו' משום שאין הלמנוסים והלבושים דבר נפרד ממנו ית' ח"ו אלא כהדין קמנא דלבושיה מיניה וביה, כמ"ש כי הוי' הוא אלקים, וכמו שכתבתי במקום אחר ולכן קמ"י כולא כלא חשיב ממש, עכ"ל. וכן הוא צנפש החיים שער ג' פ"ו וז"ל, כי ודאי שגם במקום כל העולמות והנברואים, הכל מלא גם עתה, רק עצמותו ית"ש לצד כקודם הנברואה, אמנם היא צנחינת למנוס, היינו צנחינת הסתר לצד מופלא ומכוסה מהשגתנו, ע"ש. וכן ראה"כ בספרו ספר הזכרונות המובא לעיל בארוכה צביאור יסוד הנקרא צוהר יחודא עילאה, והוא מעשי המרכבה אין השי"ת רוכב על כל הנבראים כולם, גם אחר שנברא העולם כמקדם. [והנה ראיתי דבר נפלא בס' מחשבות חרוץ לרנה"כ [י"ט ע"א מדה"ס] צביאור חטא העגל, דהם טעו וחשבו שרעון ה' הוא צלמנוס גמור, והפרידו מדת הגבורה מקו האמנעי, ועל כן אמרו קום עשה וכו', דגם ע"ז נקרא אלהים אחרים, שהם נמשכים מלד הפסולת שלעומת מדת הדין דקדושה וכו', שטעו וחשבו שזה הוא דרך האמת בעולם הזה שנברא במדת הדין, דלריך למנוס וכו', וזה כל ענין הסתת נחש צען הדעת טו"ר לנטות מעץ החיים שהוא הקו האמנעי לקנוות, ע"ש].

ובזה שכתב מו"ח כי כבר מוזכר בדברי הרבה מגאוני קמאי כי צורת הצדיקים הוא השי"ת בעצמו, והיינו הך, לכאורה נריך ציבור עובא. ונראה לבאר דבריו ע"פ דברי רנה"כ המופלאים בספרו דובר נדק [דף ז"ו ע"א מדה"ס] וז"ל, כי כל המרכבה היא באדם, כמ"ש בס' צרית מנוחה ד"כ רע"א, כי כל חכם בישראל הוא מרכבה בפני עצמו, ע"ש. פירוש כי כל אצילות דהשגות השי"ת הוא רק שיהי' מושג לבני אדם, ונמצא כל אצילותו הוא רק כפי שמושג ללבות בניו, וכמו שאמרו ז"ל בשהש"ר, שהקב"ה לכן של ישראל שנאמר טור לבני, וכמ"ש החכם איה האל, בלב כל שאל, שרק בגשתו דרוש האדם והשגתו, וזה אצילותו ית', וממילא גם הנברואה יצירה עשיה, שהם רק לבושין לאצילות, הם כולם בלב האדם, ואכ"מ לבאר הכל כי הוא כולל כל סודות וסתרי מעשה צראשית ומעשה מרכבה הנעלמים. ולכן איתא בצראשית רבה פרשה פ"ב, האבות הן המרכבה שנכלל הדורות כולם, וצירופם האבות ודוד הם ד' רגלי הכסא. וכן שאר

חלוקות סדר הנפשות כפי סדר פרקי המרכבה, וזהו בכלל ובפרט בכל דור ודור השגת כל בני הדור להשי"ת הוא המרכבה. והבן סוד דמות אדם על הכסא דיחזקאל, שהוא יחזקאל עצמו שהיה ראש הדור ההוא, [ומ"ש דמות יעקב, היינו בכלל הדורות], ובאותו דור הי' יחזקאל דוגמת יעקב בכל הדורות, שהיה שורש כולל לנפשות הדור, דלכך ראה המרכבה שהוא המרכבה כל פרטי נפשות ישראל שבאותו הדור, וידוע דמה שיש בכלל יש בפרט, והוא עצמו ג"כ מה שבכלל, רק דיש מרכבה למרכבה כנודע, וכל מה שראה יחזקאל ראה ישעיה [חגיגה י"ג ע"ב], שהוא היה ג"כ שורש כולל בדורו, רק שזה בן כפר וכו', והיינו ע"י שהי' בן כפר, פירוש שדורו דור החורבן, היה במדרגה זו, וכדור בן פרנס, כדאיתא בעירובין כי הכל אחד. וכנודע צמראה אדם דנביאים ע"י שושן סודות [דף ס"ט ע"ב דפוס קארעך], ובס' תורת העולה לרמ"א, שגם שלא ידע בקבלה עמד בכ"ו בשכלו, בסוד אספקלריא המאירה, והרואה באספקלריא המאירה רואה דמות עצמו, ע"ש וכו'. וכך תפיסת האדם והשגתו בהשי"ת, היא כפי מה שהוא וכו', וזהו מ"ש כל סתרי הקבלה מדמות אדם ומדותיו וכוחותיו, וכן כל התורה מלאה מזה, ואבובון דכולהו, בצלמינו כדמותינו, ואמרו ז"ל, גדול כח הנביאים שמדמין הצורה ליצירה, והיינו כי עצמות השי"ת אין סוף ולמעלה מגדר תפיסת אדם כלל, רק השי"ת צרא אדם שיוכל להשיג השגת מלומנא, והשגה זו נקרא אצילות, שהאציל השי"ת מאורו הבלתי בעל תכלית אור מושג לאדם, ושם הם השמות והמדות והמאריס. פירוש שהאדם משיג השי"ת בכחות כפי מה שהוא האדם, בראיה ושמיעה וידיעה ורחמנות ושאר. והנה הגוף הוא מלבוש לנפש, וגם צנפש כללה מרמ"ח איברים ושס"ה גידים, והנפש היא רק כח השכל והדעת שבאדם, ויש בה ג"כ חלוקות אלו, וכפי חלוקות אלו, כן הוא חלוקת השגתו בהשי"ת, שכל פרט אבר משיג להשי"ת כפי מה שהוא כח פרטותו, וכמו שהוא בכלל בעולם אין דומה השגת אחד לחצירו, כמו שאמרו חז"ל אין דעתן שוה, ואין השגת אחד דומה לחצירו, וכל העולם כאיש פרטי בעל איברים, כנודע צדראת חז"ל. וכן בכל איש פרטי, וכן צנביא שהוא שורש הדור, כל אבר פרטי ממנו כולל נפשות פרטיות בדור, ויש בו כל חלוקות מיני השגות שבבני הדור, וכן הם כל פרטי המרכבה בדמות אדם, וכפי כח וענין הנביא, כך הוא דמות אדם שרואה, כי הנה פרטות מרכבה דבני הדור עדיין יש פרטי פרטות בכל חצורה שבדור, ועוד יותר בכל נפש מישראל הוא ג"כ כולל הכל, כי כל מה שיש בכלל יש בפרטי פרטיות וכו', וכפי מה שהיא מדרגת אותו נפש פרטי, כך הוא השגתו להשי"ת, כי ההשגה חלוקה לדעות בני אדם כנ"ל, וכך הוא הדמות אדם על הכסא, שרואה ממש בצלמינו כדמותינו, והבן זה שלא תגשים ח"ו, עכ"ל. והם דברים נוראים למצין.

ודן הם הדברים שכתב רנה"כ בספרו רסיקי לילה אות ל"ה וז"ל, וכידוע מטעם האריו"ל סוד הדורמיטא דזעיר אנפין צר"ה, שהשופר צא לעורר הזעיר אנפין משינתו, וציבור זה כידוע דאצילות הוא מה שהאציל השי"ת מאור כבודו הבלתי בעל תכלית להשגת אדם, והיינו מה שהאדם משיג מאמיתות השם יתברך, מלד מידותיו המשמשות בעולם, זה נקרא עולם האצילות, שנאלל

מאמינותו הנלתי מושג להיות מושג, והוא ממש כקומת האדם שהוא המשיג כפי כוחות השגותיו, כך הוא מדת ההשגה, והוא זעיר אנפין דאלימות, שהוא נורמו של יעקב אע"ה החקוקה בכסא הכבוד, שהוא כלל ישראל שהם המשיגים. וכפי מדת השגתם הוא הוא עצמו מדת ההשגה הנאללת, וכאשר הם צעינה והעדר ההשגה, הרי נקרא דזעיר אנפין יסן כזיכול, מאחר שאין אדם בעולם המשיג אמיתות, ועיקר עולם האלימות הוא ההשגה ממנו ית' המושג לזני"א, ולכן הפלת תרדימה דאדם הראשון נקרא שינת זעיר אנפין, עכ"ל. ועי' שם להלן באות מ', ו"ל, בכל דור ודור יש קומה שלימה מדמות אדם היושג על הכסא, שהוא דמות יעקב אע"ה החקוקה בכסא הכבוד, שאז"ל [מעניית ה' ע"ב] מה זרעו צחיים אף הוא, פירוש שהוא ממש עצמות נפשו מתפשט בכל דור צחיי גופניים ממש, כי זרעו הם נמשכים מטפי מוחו וחלק מחיותו, וכל זרע יעקב יש בהם חלק מעצמות חיותו, והגם דכשאין ישראל עושין רצונו של מקום, הם מתישין כח שלמעלה כזיכול [מ"ר איכה פר' א' פסקא ו'], היינו שזורת אדם זה כזיכול הוא תש כח, מכ"מ לעולם הוא נורת אדם שלימה, רק החילוק צענין כח, והיינו כי שורש נורת אדם הוא מזד שורש עומק הלז דישראל, שהוא דבוק בהשם יתברך אפילו בפושעי ישראל, וכטעם הש"י לנן של ישראל היינו עומק הלז, דלכל נפש מישראל יש נקודה וחלק מה מזורת אדם, והשתלמות הנורה על ידי כל הנפשות שבדור, חכמי ישראל הם העינים שנקראים עיני העדה. והמלך הוא הלז, כמ"ש צמ"י יורה. ותמכי אורייתא הם השוקים. וכדומה בכל אברי הגוף. ואין שום נפש מישראל מלצר שאין בה חלק אלוה ממעל, והוא משורש האבות אשר בשם יעקב יכונה, אלא שבהתפשטות המעשים אפשר שיחטא עד שמתחלש אוחו כח מועט של קדושה, והוא תמשי שמוליד למעלה חס וחלילה, אף על פי שלעולם אף על פי שחטא ישראל הוא ולא ידח ממנו נדח, מכ"מ לשעתו תש כח. וענין זה שמדמין הנורה ליוזרה, היינו, כי בהשגחת השם יתברך בנבראים, הוא מזד התפשטותו בהם, וכמ"ש הרמב"ם כי ידיעתו הברואים מזד ידיעתו א"ע, והיינו כי באמת אין דבר חוץ ממנו, וכטעם ואתה מחיה את כולם, ובישראל יש נקודה של חיות הקבוע בלז, שעל ידה הם דבוקים באלהים חיים, היינו שיכולים להרגיש זה בלז, והוא תכלית בריאת אדם שיהיה נברא מכיר ומרגיש שיש בורא. והכרה זו מאחר שהיא מתלבשת באדם, הרי היא קרוי' דמות אדם. דהיינו שהיא אלימות השגה כפי כח השגת אדם וכו', והוא עומק לשון חכמים שאמרו [בשו"ט מזור א' פ' א'], מדמין נורה ליוזרה ונטיעה לנטועה, ולא אמרו צהיפך, והיינו כי באמינות הדבר התפשטות השגה זו הוא של היוזר והנטוע, אלא שהם מדמין הנורה ליוזר, והנן כי הדבר עמוק ואי אפשר לפרש יותר, עכ"ל.

ובן פירש רנה"כ בספרו תקנת השנים סימן י"ב ד"ה והוא הדברי תורה, ו"ל, דגדול כותן של נביאים שמדמין נורה ליוזרה וכו', היינו דכל השגת הנביאים אינו מזד עצמותו יתברך דלית מחשבה תפיסא צי' כלל, רק מזד אלימות והתפשטות השגה

שרנה השי"ת שהי' מושג לנבראים, והיא כפי השגת הנבראים, והוא האדם ראש ותכלית הנבראים, ואין שום השגה אחרת באמינותו יתברך אלא מה שהוא השגת האדם השלם למטה, שזה כל כוונת בריאת העולמות כולם, שיהי' שם אדם בעל צהירה שיכיר וישיג בצחירתו שיש שם אלוקי בורא ומנהיג, ועל כן השגת האלקות המושג הוא צדמיון הנביאים כדמות אדם, שזו ההשגה המושגת כפי כח ודעת האדם, והוא יעקב אבינו ע"ה, שהוא האדם השלם שהיה בעולם הזה דמטתו שלימה, ולא מת, דמה זרעו צחיים, אף הוא צחיים, כמו שאמרו צמעניית ה' ע"ב, היינו דקומת הכנסת ישראל זרע יעקב אבינו ע"ה שכל דור ודור, הן הם עצמו קומת יעקב אבינו, רק שמחפרטת ומתחלקת לפרטי נפשות הרבה, עכ"ל. ומפורש יותר בספרו דובר לדק [עמוד נ"ד ע"א מדה"ס] ו"ל, והוא תכלית הבריאה להיות השגת השם יתברך מתטמנת בנורת האדם שברא, והוא נקרא למנוס אין סוף, שצמנוס עצמו והשגתו בקרב לז האדם, וקדרי למנוס זה הוא כפי סדרי השגת האדם, שהוא עצמות השם יתברך המושג בו, ומוחין דקטנות של כל האדם מישראל צענין היהדות והשגת האלקות, זה נקרא מוחין דקטנות של השם יתברך, וכן כל שציונא צו. והוא דבר עמוק הכולל כל סתרי חכמת הקבלה שאין מוסרין אלא למי שהוא חכם ומצין מדעתו שהאיר לו השם יתברך, ואי אפשר להקצירו כלל רק בלבושים שונים כדרך התורה, רק שלפעמים מתגלות מלה מנרתיקה, כדאייתא בצבא דמשפטים ז"ח סע"ב, ע"ש לשונו, דהחכם נריך להתבונן מה שהשם יתברך מאיר לו לפרקים דרך ארעי והעצרה בהשגה והכרה שבמותו ולבו ומיד נעלם, עכ"ל רנה"כ, והם דברים נוראים וראויים למי שאמרם. והוא עומק כוונת מו"ם צמה דאמר דנורת הנדיקים הוא השי"ת בעצמו והיינו הך, דהיינו מה שמושג האלקות בלז הנדיקים, הוא השי"ת בעצמו, ולכן נמי נורת הנדיקים הוא השי"ת בעצמו, והנן זה. ובדאי דאין הכוונה שאין למעלה מ"ו שום דבר אלא רק מה שמשגיגים למטה, וחלילה וחלילה להעלות זאת על הדעת, ועי' בארוכה בספר לשם שבו ואחלמה ח"א דרוש ה' אות ח', אלא רק למה שנוגע לעבודתינו והשגתינו, וכל ראיית הנביאים הוא כפי שמושג ללצות בני ישראל וכנ"ל. ודברינו מתאימים עם מה דכתב בספר דגל מחנה אפרים פרשת נשא, על הפסוק יאר ה' פניו אליך, ו"ל, עוד ירמוז ע"ד דאייתא צוה"ק פרשת יתרו נדיקייא אנפיהן אנפי שכינתא ממש, אייהי באחכסיא ואינון באחגליא, ואינון פנים דילה ממש, ע"ש. והוא יש לומר הרמוז יאר ה', יאר לך פניו כזיכול כנ"ל, שיהיה אנפך אנפי שכינתא ממש, והבן, עכ"ל.

ואפ"י צשאלתי וצקשתי לדפוס אגרת מו"ם הלזו ונקיים דבריו, לפרסם דבר זה בין החרדים. ועומק תודתי בכל לזצ למפרע.

הנני אודהו נצח
אליהו יהושע געלדצעהלער

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מזער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יתודא עילאה
ובשכמל"ז הוא יתודא התאה :

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד . וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש
אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהר כ"כ
והשבות אל לבבך . הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב
בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע
בהוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות
לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים
לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם
ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות
מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים
אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר
יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות
עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם
ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות
מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי
בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת
ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש
כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית
דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו'
המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס
שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הזכר שם אבן
בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן
ע"י צירופים וחילופי אותיו' המתגלגלות ברל"א שערים
פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה
מאמרות

שער היחוד והאמונה עז

מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשל ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד :

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש

מעותם הכופרים בהשגחה פרטית ובאותו' ומופתי התורה שמועי' בדמיונם הכוזב שמדמין מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורף כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת

חתיכת

שער היחוד והאמונה

חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא
 יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ
 שהולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו
 המים ונצבו כמו נד וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח
 כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם
 ולא קמו כחומה בלי ספק אף שהטבע הזה במים גם כן
 נברא ומחודש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת
 מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו
 בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא
 יותר מקריעת ים סוף עאכ"ו שבהסתלקו כח הבורא מן
 הנברא ח"ו ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צריך
 להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו והן הן
 בחי' אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נברא
 וע"ז נאמר ואתה מחיה את כולם אל תקרי מחיה אלא
 מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף
 ועד תי"ו והה"א היא ה' מצאות הפה מקור האותיות
 ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב
 וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות
 עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה
 הגבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי
 ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הגבואה]
 וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים כדכתיב
 בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא
 ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיורדות לעשיה
 גופנית משא"כ השגת הנביאי' היא באצילו' המתלבשת
 בעולם הבריאה :

והנה

שער היחוד והאמונה עח

פרק ג והנה אחרי הדברי' והאמת האלה כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשו' זהו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו לא היה גשמויות הנברא וחומר וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניו' היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשי' ממש והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לברו המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו א"כ אפס בלעדו באמת והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדרים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת

משא"כ

משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף השמש המאיר ואפס בלעדו וכדברים האלה ממש בדמותם כצלמם הם כל הבחואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו השופע עליהם ומהוה אותם והוא מקורם והם עצמם אינם רק כמו אור חיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הברואי' אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהוה אותם. ולכן נראה לעינינו גשמיזת הגברים והומרים וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאינו במקורו רק שבוה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי' הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אין בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארו"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה

דשם

שער היחוד והאמונה עט

דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בתוך חסד חסד ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין תקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב והנה כמו שמדה זו היא שבחיו של הקב"ה לבדו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא בז"הק דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות

החיות

שער היחוד והאמונה

החיות מגדולתו מלידו ולהתגלות על הגברים להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירן שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש. [והנה בחי' הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור-שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה' גבורות הוא בוצינא דקדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע לי"ח:

פרק ה' והנה על זה אמר רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות

שער היחוד והאמונה פ

ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו
בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא
ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן
מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם
דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת
משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם
האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה
ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו הו"ג אלא על ידי
התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות
נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן
שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות
החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו הו"ג והוא
מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הו
כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על
הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא
ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות
אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף
טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות
התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא
מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר
כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד
אוצר החכמה]

פרק ג':

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה
והצמצום ולכן הוא גם כן
בנימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה
המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד
ומתנהג

ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק
 לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם
 הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים
 ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה
 הוא גם כן בחי' הסד שהעולם יבנה בו וזו היא
 בחי' גבורה הכלולה בחסד והנה מהתכללות המדות
 זו בזו נראה לעין דאיתו וגרמוהי חד שהן מדותיו
 כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
 זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
 דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינד לית יחודא
 בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
 האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
 שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
 חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש
 ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור והוא
 ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
 תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
 פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין
 כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
 כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
 ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
 ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
 לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם
 עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
 לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
 [וז"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי
 שהחיים

שער היחוד והאמונה פא

שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף
הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
השמש בשמש. ולכן הוצרך הכתוב להזהיר
וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה
על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה
הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא
ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף
ומשפיע כה הצומח בארץ וכה התנועה בגלגלים
ומניעים ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את
הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל
דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי'
זה מזה ^{אוצר החכמה} בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו
מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחי כן אין
גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אבילת ושתיית
אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אבילתו
ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל
עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק
בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה'
לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה
אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש
בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם
בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח
פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר
לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן
גבורותיו

שער היחוד והאמונה

גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתר אלא לתהוונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

פרק ז' ובזה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק
שמע ישראל הוא יחודא עילאה
 וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת ושעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלישון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא ארון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה

שער היחוד והאמונה פב

זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן בטיילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין. והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה

באדנות

שער היחוד והאמונה

בארנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים . והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כי בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי ידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ורבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל הך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו

נפש

שער היחוד והאמונה פג

נפישו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קמן שבים ועד יתוש קמן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתוב החקר אלוה תמצא וגו' וכתוב העיני בשר לך אם טראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוצץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

והנה מכאן יש להבין שגנת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ה"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה

שער היחוד והאמונה

מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הברלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידבר מאחד שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיה עליהם וע"כ אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שידוע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א' וז"ש בתקונים תיקון ג"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס איהו תפיש בכולא ולית מאן דתפיש ביה כו' איהו סוכ"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפיש בי' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם השך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון וזו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן

באיזה

שער היחוד והאמונה פד

באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו
אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ^{הוא} המצויר
במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר הוא
ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא
מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע
כל הנבראים מקפת כל נברא ^{ונברא} בפ"מ שהרי
היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש.
ומלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך
עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב
כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית
בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש
שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז
פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו
ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר
לבלתי תכלית מאחד שהוא נברא וכן כל הנבראים
הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק
שנה ט'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי'
צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם
צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוו מכתה ואורה
עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית כי
מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש
בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול
להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין
קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא
הי' נברא עוה"ז כלל (שבמו שהקב"ה נקרא א"ס כך
כל מדותיו ופעולותיו דאיתו וגרמוהי חד היינו החיות
הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו

הקדושות

שער היחוד והאמונה

הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדן קמצא דלבושה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלביש תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחד מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הוזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחד כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתהונו' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחד (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בהי' ממב"ע

שער היחוד והאמונה פה

ממב"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כה ימדרגה יכול
לבחא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ
ותכלית בכמותם ואיכותם להתיות עדי עד מאחר
שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור
כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ
כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח
ומדרגת האותיות עצמן :

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו
ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש
אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש
בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים
והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום
וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב
וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו
וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו
חפץ במיתתם וברשעתם ומהור עינים מראות ברע
אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר
מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו
אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה
מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל
אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו
וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו
ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו
כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה
להשביל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה
לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה

או

או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הברלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבתות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המחזות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשייה זו הוא באין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומישל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות

שער היחוד והאמונה פו

אותיות המחשבה למדות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מדות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבטולם החכמה היא ראשית ומקור החיות :

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו והיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשייה גופנית וגשמית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות בן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו המרום והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשייה

עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונישא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייהם אצלו שום ענין המתייהם לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייהם ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למשעיה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייהם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שבילים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם הז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחם וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשבילים

שער היחוד והאמונה פז

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצום האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והגה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד אז שידך לומר ס"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה דצ"ל לא שידך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' בבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

למשכילים * והנה אין לנו עסק בגסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המחמם לבדו חממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשנה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השנה להשיג אך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של

הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק הוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

פרק י אך מכל מקום הזאיל ודברה תורה כלשון בני אדם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמע לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר בספירות בדרך משל וקראו אותן אורות כדי שעל ידי המשל הזה יזבן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור כמ"ש את המאור הגדול וגו' והיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום וכשהאור הוא במקומו בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד כי

אין

שער היחוד והאמונה

אין שם רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר כי הזיו
והאור שם עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר ואין לו
שום מציאות כלל בפני עצמו וכדברים האלה ממש ויותר
מוה הן מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו בעולם
האצילות עם מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוכם
ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחד שנמשכו ונאצלו
מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש
אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה
מהשגתינו כי גבהו דרכיו מדרכינו ומ"מ לשכך האון
נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו
ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל
מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות
ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים
ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהוה
ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה
דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב
ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות
נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונין וקרינן
להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא
אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו' עד"מ ביום
ראשון משישת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה
מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
מלובשין בה וברא בה את האור במאמר יהי אור שהיא
בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה
ודתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי'
מדת

שער היחוד והאמונה פת

מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הזו שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהוא בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אינן מדות כלל :

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמרו' לגבי הנבראי' בלבד כי כמו שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמחשב ברעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה **המשכת**

שער היחוד והאמונה

והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקראי' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדה החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכה לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן כאותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהו' האור מאין ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכו' וצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכו' וצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותיו' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהוים וחיים וקיימים מכות והמשכות נעלמות כמו אותיו' המחשבה שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאתגליין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבו אבל באמת בחי' אותיות הדבור של מעלה היא למעלה מעלה ממדרגות ומתות חכמה ושכל הנבראי' שהרי במאמר ואותיו' נעשה אדם בצלמינו ונ' נברא האדם בעל חכמה ושכל או אפי' בהבל העליון

לבד

שער היחוד והאמונה פט

לכד כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים וא"כ הדבור והכל העליון הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם הראשון הכוללת כל נשמות הצדיקים שדם גדולים ממלאכי השרת והיינו לפי שאותיות דיבורו ית' הן בחי' המשכות כחות וחיות ממדותיו ית' המיוחדות במהותו ועצמותו בתכלית היחוד שהוא למעלה מעלה לאין קץ ממדרגת חכמה שבנבראים ולא נקראו בשם אותיות לגבי הנבראים אלא לגבי מדותיו ית' בכבודן ובעצמן ^{אוצר החכמה} יהנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל הברואים שבתוכם שכך עלה ברצונו והבמתו ית' לברוא העולם בכ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא יותר והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון כדתגן בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה במ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למינידם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבת"יבה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחו' והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מתברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה

בתיבה זו לכללו ולפרטיו *
 כגון ד"ם בתיבו' שבמאמר
 יהי רקיע וגו' שנבראו בהן
 ז' רקיעים וכל צבא השמים
 אשר בהם כמאמר ח"ל
 שחקים שבו החיים
 עומדות וטוחנות מן
 לצדיקים וכו' וכול שבו
 ירושלים ובה"מק ומזבח

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות
 התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד
 פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך
 גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה
 מיוחדת פרטית המורה על ציור
 ההמשכה והתגלות האור והחיו' והכח
 הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך
 ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו
 וחכמתו וכו') :

וכו' מכוון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות
 הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו
 שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו' רקיעים
 נבראו כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות
 מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי'
 חיות הנברא הפרטי הוא כי כל שינוי צירוף הוא
 הרכבת ואריגת הכוח' והחיות בשינוי שכל אות
 הקודמת בצירוף היא הגברת והיא העיקר בבריאה
 זו והשאר מפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת
 בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן
 נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים
 מהאותיות עצמן כי הן ד"מ דוגמת אור המאיד בלילה
 בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור
 שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש
 ד"ם האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות
 והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו'
 מאין ליש ולהחיותן ולקיימן כ"ז משך רצונו ית'
 ומכללות

צ שער היחוד והאמונה

ומכללות המשכה והארה גדולה ^{הוא} האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות ^{אוצר החכמה} והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה מהארה מהארות האותיו' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נישלים חלק שני

בעז"ה יתברך ויתעלה

משנת תרע"ו. ליובאוויטש.

ראש השנה ה'תרע"ו

בליל אי דראש־השנה התפלל כ"ק שליט"א תפילת ערבית עד שעה עשירית ומחצה, ואחר־כך אמרו לו כל החסידים שהיו שם: "רעבע, גוט יום־טוב, לשנה טובה תכתב ותחתם"¹.

ואחר־כך הלכנו לאכול סעודת הליל יום־טוב.

ביום ב' דראש־השנה – אחר התפילה – סיפר מעשה, שפעם אחת נסע הרה"ח ר' זאב מוויטעפסק ז"ל² (שהיי נקרא בפי כל "וועלוועל ווילנקער"), ביחד עם הר"ר דוד ז"ל מביחאָוו³ (שהיי נקרא "ר' דוד ביחווער"), ואיתרע מילתא שהדרך לא טוב היי, ולא היי יכול לבוא לעיר על ראש־השנה, ומוכרח היי לנסוע או לילך יותר מתחום ביום־טוב. אמר ר' דוד, שרצונו לישאר בכפר, בלא שופר – שלא היי שם ישראלים – אבל לא לחלל את היום־טוב. אזי צעק עליו הרה"ח ר' זאב הנ"ל: שוטה! שוטה! אני שמעתי מרעבע – הוא רבינו הזקן נייע זיע"א – מהו ענין שופר, ואני אלך או אסע ביום־טוב בכדי שאשמע קול שופר, ואתה תישאר בכאן⁴.

(1) ראה שיחת כ"ף כסלו תרצ"ג ס"ד (לקו"ד ח"א מג, א): "כידוע אשר הנוסח הקבוע הוא 'לשנה טובה תכתב ותחתם' לשון יחיד, ולא בלשון רבים, יתכתבו, וכן היו אומרים לכל כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים".

(2) ראה אודותיו – "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך. ספר השיחות תשי"ח ע' 207. ע' 230. בית רבי ח"א פרק כו (עו, א).

(3) הרה"ג ר' דוד לוריא (תקנ"ח – תרט"ז). מחבר הגהות וביאור הרד"ל לפרקי דר' אליעזר, ש"ס, מדרש רבה. ועוד. בפרקי דר"א עם פי' הרד"ל (ווארשא, תרי"ב) אחר ההסכמות כותב הרד"ל: "גם זכיתי ונתכבדתי ביקר שהדותא חי קודש מכי קדושת אדמו"ר כשי"ת מנחם מענדיל שליט"א דק"ק ליובאוויטש".

(4) בבית רבי שם: "פעם אחת נסע [ר' זאב הנ"ל] לביתו עם הרד"ל

הרי זאב הנ"ל לא היי מדבר "למ"ד" ו"רי"ש" בחידוד, שהיי אומר "יאמעדי" "אייש" – כך אמר כ"ק שליט"א.

ש"פ האזינו, שבת תשובה, ג' תשרי ה'תרע"ו

בשבת תשובה ביום, בעת סעודת השחרית, היי הדיבור מכ"ק שליט"א מענין חזרת החסידות שהיי בימים הקדמונים, שהיי כ"ק רבינו הצ"צ נ"ע זיע"א, שהיי בחג השבועות, והלך כ"ק אביו נ"ע זיע"א (הוא מהר"ש) למקוה קודם התפילה, פגע בהרי נחום 'חוזר'⁵, שאל ממנו כמה פעמים חזר ברבים החסידות דאדמו"ר (הוא הצ"צ), אמר לו שזה פעם השישים. ובפועל ממש, שהיי חוזר בשוק אצל החנויות.

ואמר שהיי גם-כן 'חוזר' של כ"ק רבינו האמצעי נ"ע זיע"א, שהיי מעשה שרבינו האמצעי הקפיד וכעס על ה'חוזר' שלו שהיי לו, שהיי נקרא בעשע נאָטעס, ולקח את ר' נחום הנ"ל ל'חוזר'. ואחרי הסתלקותו לקח אותו אדמו"ר הצ"צ ל'חוזר' קבוע.

ואמר כ"ק שליט"א, שהיי לו בזה יתרון נפלא, שהיי תפסן וזכרן גדול לחזור כל הדברים והאותיות (הגם שלא היי כל-כך משכיל גדול. והיי לומד קבלה – כך היי לשון כ"ק שליט"א).

ועש"ק ט' תשרי, ערב יום הכיפורים ה'תרע"ו

ביום ערב יוכ"פ הנ"ל. היי החקירה מענין שעיצומו של יום

זללה"ה בערב ראש השנה, וחשכה להם מאד וחשש הרד"ל פן יצטרכו לנסוע עם חשכה, עייכ היי רוצה שישארו בכפר בלא שופר. וכאשר ראה הר"ר זאב את זאת ישב בעצמו על מקום העגלון ואת העגלון השליך לאחוריו בהעגלה והכה הסוסים שירוצו מהר מאד למען לא יוכל הרד"ל לירד מהעגלה, ואמר איי שוטה, אני שמעתי מרבינו ענין שופר (כי לא היי יכול לומר הרי"ש כהברתו כו') ואשאר בכפר ולא אשמע שופר, הלא שבות דרבנן – וועט מען מיך שמייסען, אבל שופר אשמע כו'. ואמר הרה"ק הנ"ל ער האָט זיך געהאָיילט מער ניט פון שופר וועגין, וסיים בדבריו שהיי חכם גדול ואדם גדול הוא כו".

(5) ראה אודותיו – לעיל ע' פה הערה 112.

הקדמה

מבוא

התורה מונחת לפני כל הרוצה לעסוק בה ולזכות בה. ואפילו עם הארץ האומר "ואיבת" את ה' אלקיך במקום "ואהבת", הקב"ה אומר עליו, ודגלו עלי אהבה. ולכן מברכין לעסוק בדברי תורה ולא ללמוד תורה, שכן לעסוק פירושו אף אם אינו מכיין לאמיתה של תורה. והנה המלמד תורה לאחר, יש לו לחשוש שמא לא יכוין לאמת, ואף אם יכוין שמא לא יהיו דבריו לרצונו של השומע. אולם כשיכוין מעשיו ותלמודו לשם שמים לא יכשל ויהיו דבריו לרצון. וזה יסודה של ברכת התורה, שמשמעותה התקשרות עם הקב"ה נותן התורה, שמחה ואהבה עם נותן התורה ועם תורתו. ולכן אמרו חכמים שאבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה. כלומר, לא ברכו מתוך אמונה עמוקה בקב"ה שהוא סבת התורה ושרשה, וכאשר נעקר השורש נופל האילן, ולכן אבדה הארץ. שאלה זו נשאלה לחכמים לנביאים ולמלאכים ולא ידעו להשיב, עד שבא הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא נותן התורה וגלה את סוד החרבן והגלות. ולכן קבע דוד בתהילים יט במזמור השמים מספרים, את שם ה' שש פעמים, תורת ה', עדות ה' וכו'. כדי להדגיש כי הדביקות בקב"ה מקיפה וכוללת היא מכל צד, והרי ישנם ששה צדדים. והתורה תמימה, והדבק בה נעשה תמים עם ה' ודבק בדמות יעקב אבינו איש תם החקוקה בכסא הכבוד. התורה משיבה את נפש העוסק בה למקורה העליון, ועליו נאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. הספר נקרא "תפארת ישראל", משום שחז"ל דרשו במסכת ברכות את הפסוק "והתפארת" (דבהי"א כט יא) זו מתן תורה, שהתורה היא תפארתם וגאותם של ישראל, ועליה טובב הספר כולו.

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל¹

הכתוב הזה רוצה לומר, כי התורה חפץ מונח, כל הרוצה לזכות בה יזכה בה². ולכך לא אמר אשר שם לבני ישראל, רק לפני בני ישראל³, כמו דבר המונח לפני כל, הרוצה לזכות

(1) דברים ד מד. ולהלן פרק יב; ויקבל זאת זו תורה, שנאמר וזאת התורה. ולהלן שם בסוף הפרק פירש רבינו; והתורה גם כן ראויה שתקרא זאת, כי היא צורה לישראל וכו'. וראה בגור אריה לשמות פרשת תרומה סוף ד"ה התורה שהיא לעדות, ולבמדבר פרשת בהעלותך ד"ה שהראה הקב"ה, ובתחילת פרשת חוקת, ובדרוש לשבת שובה עמ' כט.

(2) יומא עב ב; אמר רבי יוחנן, שלשה זירים הן של מזבח ושל ארון ושל שולחן. של מזבח זכה אהרן ונטלו, של שולחן זכה דוד ונטלו, של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח. ובר"ח שם; של ארון היא התורה, כל הרוצה ליטול יבוא ויטול. ובדק"ס שם לא העיר משינוי הגירסא בר"ת. וראה ב"יפה עיניים" שם שציין למקבילות.

(א2) וראה בנתיבות עולם נתיב יראת השם, שהסביר רבינו מדוע נאמר "אשר שם משה", ולא אשר למד.

זוכה בה. ולא יאמר האדם, כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, אבל התורה נתנה לכל. ולא יאמר גם כן, אולי אשגה בתורה. ודבר זה פירשו במדרש³. הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה⁴, רבי יונה אמר, שני חברים העוסקים בהלכה⁵ זה אומר בית אב של הלכה וזה אינו אומר בית אב של הלכה⁶, אומר הקב"ה ודגלו עלי אהבה. אמר רב אחא, עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואיבת אמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה⁷. ע"כ פי' בית אב של הלכה, שרש הלכה⁸ וטעמה⁹. ומפני זה נראה כי הברכה על למוד התורה לעסוק בדברי תורה, ואין מברכין ללמוד תורה. ועם שיש לפרש שלכך אנו מברכין לעסוק בדברי תורה, מפני שהברכה הזאת היא ברכת המצות שחייב לברך על כל מצות עשה¹⁰. ואין מצות עשה רק בדבר שיש בו מעשה שהרי נקרא מצות עשה שחייב לעשות, ולכך יש לברך לעסוק דהיינו למוד תורה במעשה. וזה, כאשר הוא מוציא הדבור וזה נקרא עסק בתורה שהדבור נחשב מעשה, אבל למוד נקרא הבנת הדבר מה שלמד ואין הברכה רק על מעשה המצות, ואם למד בעיון לבד אין לו לברך לעסוק בדברי תורה שזה נאמר על המעשה. אמנם נראה לומר כמו שאמרנו, כי לכך מברכין לעסוק בדברי תורה, כי ללמוד תורה לא שייך רק על מי שלמד תורה ומכין ההלכה לאמתתה שבזה שייך למוד תורה, אבל מי שאינו מכין ההלכה על אמיתותה אין זה למוד, לכך מברכין לעסוק בדברי תורה, בין שהוא מכין ההלכה או שאינו מכין ההלכה, רק שיכוין ללמוד אמת אע"ג שהוא שוגג¹⁰. הרי כי למוד התורה לעצמו נקל מאד, ואין צריך לחוש לשום דבר. אמנם לשום דברי תורה לפני זולתו, הוא

(3) שיר השירים רבה ב ד. ויתכן כי שתי הדעות במדרש מכוונות כנגד שני החששות שדחה רבינו. כנגד מה שכתב; ולא יאמר האדם כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, באה דעת רבי יונה שגם מי שאינו אומר בית אב של הלכה דגלו אהבה. וכנגד מה שכתב; ולא יאמר ג"כ אולי אשגה בתורה, באה דעת רב אחא שגם ע"ה דגלו אהבה.

(4) שיר השירים ב ד.

(5) שם; שעוסקין דבר הלכה. ובפרשה א שם; שהיו עוסקין בדבר הלכה.

(6) בהשמטות מחידושי הרד"ל לשיהש"ר פ"א שם כתב; אך כמדומה שעיקר הגירסא כאן ולהלן צ"ל; זה אינו אומר וזה אינו אומר, ששניהם טועין ואעפ"כ חביבין דבריהם. וגירסת רבינו אינה כן.

(7) במדרש שם; ודילוגו עלי אהבה. והכונה לדילוג האותיות והתיבות. אולם בהשמטות הרד"ל שם גורס כרבינו; ודגלו עלי אהבה, ומפרש דגלו — טעותו, ע"פ התוספות לע"ז כב ב ד"ה רגלא, והג"א לשבת פרק ו סי' יג. וכן פירש וגרס ב"יפה קול" למדרש שם. וראה בנתיבות נתיב התורה פרק ו ד"ה שני ת"ח המדגילין.

(8) כן פירש ב"מתנות כהונה" שם.

(9) כן פירש בפירוש מהרז"ו שם.

(10) כדלהלן בפרק טז ובהערה 460. וראה במבוא לדרשות עמ' 10 הערה 1, ועמ' 11 הערה 3, ובמבוא לפירושי מהר"ל ח"ג עמ' 10—9.

(11) בנוסף לשני הפירושים הנזכרים כאן כתב רבינו שני פירושים נוספים לנוסח "לעסוק בד"ת". וראה ב"דרך חיים" לאבות מהדורת עמודים רצב ותקצג ובמבוא לספר עמוד יא.

קשה מב' פנים. האחד, כי אם אינו מכוין ההלכה להאיר עיני זולתו בדבר אמת, למה לו. כי תכלית מה שיכוין המניח דברי תורה לפני זולתו להחכים אותו בדברי אמת ויושר ודרך האמת רחוק משימצא ומכל שכן בדורות האלו שאבדה חכמה מבני אדם. הב', אף אם הוא מכוין ההלכה מי יודע אם יהיו לרצון אמרי פיו לזולתו, ואם לא יהיו לרצון עדיין לא הועיל דבר. ואין ספק כי כל פעולה אשר רחוק שיגיע הפועל אל תכלית כוונתו, אין ראוי שיפעל אותה פעולה שלא יהיה פעולתו לריק ולבטלה. והדבר הזה אשר אמרנו, אף בדורות השלמים היה צריך לאדם זירוז יתירה שלא יהיה נכשל בזה. בפ' בתרא דברכות¹¹, בכניסתו לב"ה מתפלל, י"ר שלא אכשל בדבר הלכה ולא אומר על טהור טמא וישמחו בי חברי ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ע"כ. הרי שאף בת"ח גדול¹² לב האדם נוטה לשמוח כאשר ימצא בדברי זולתו חסרון, כי כל אדם בטבעו ששמח בשלימות אשר יש לו על זולתו, ולכך מתפלל שלא ילך אחר טבעו וישמח כשחברו נכשל בדבר הלכה והוא אינו נכשל. ועם כי יש לפרש ההפך, מה שאמר וישמחו חברי בי, תפלה שישמחו חבריו בו כאשר לא יכשל הוא בדבר הלכה¹³, אין המאמר סובל זה. שעדיין לא אמר שיאמר דבר הלכה, רק שאמר בדרך שלילה שלא אכשל בדבר הלכה, ואולי לא יאמר דבר הלכה כלל כי לא כל אדם יאמר דבר הלכה בבית המדרש, והיה לו לומר יהי רצון שאומר על טהור טהור ועל טמא טמא וישמחו חברי בי, ופירוש רש"י ז"ל יוכיח. ואם הדבר הוא כך בשלמי המעלה, מכ"ש בדור הבלתי שלם אשר כל דברי זולתו אינם לו לרצון, כי לא ילמוד זכות על האומר. והרי הקושי מצד שני פנים. אמנם להנצל מזה, כאשר יכוין מעשיו אל השי"ת אשר הוריש אל האדם התורה והחכמה, גם עתה יתן לו תורתו וידריך אותו בנתיבות אמת כי מאתו תצא תורה. ובפרק אלו גדרים¹⁴, אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב¹⁵ מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אבדה הארץ וגו'. דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר¹⁶ ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה. היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב יהודה שלא ברכו בתורה תחלה¹⁷. ע"כ. ודבר זה מן התימה, שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו

(11) כח ב, בקיצור ובשינוי לשון וסדר.

(12) כרבי נחוניא בן הקנה במשנה שם.

(13) כן פירש בב"י לטור או"ח סי' קי בשם מהר"י אבוהב, ובב"ח בשם י"מ, ובפרישה שם, ובחדושי אגדות למהרש"א. וראה בדק"ס לברכות שם עמוד 146 בגירסת כ"י מינכן; והם ישמחו ואני אשמח עמהם ובהערה ב, ולגירסא זו הפירוש הוא בודאי כמו שפירשו המפרשים הנ"ל. ובתפארת ישראל למשנה דחה פירושם לפי גירסתנו מטעם אחר.

(14) גדרים פא א, ובב"מ פה א בלשון אחרת.

(15) ירמיהו ט יא.

(16) שם פסוק יב.

(17) שם; שאין מברכין. וראה בשאגת אריה סוף סי' כד שכתב; נראה מדוענושו עונש גדול כל כך דעל

בתורה תחלה, ולא בשביל עכו"ם וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון¹⁸. אמנם ביאור זה, כי הדבר שהוא סבה אל מציאת דבר אחר הוא ג"כ סבה אל קיום מציאתו. ואל יקשה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים. דבר זה אינו. כי אין הנגר סבה לבית רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם הבית, והבית נעשה מן הנגר במקרה. אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאת דבר אחר כל שכן שהוא סבה לקיום שלו, שהרי היה סבה שיהיה נמצא וכן גם כן הוא סבה לקיום שלו, ודבר זה מבואר במופת¹⁸ א. ולפיכך אם היו מברכין על התורה לומר ברוך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל הש"י במה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואוהב הש"י בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סבה ג"כ שתהיה התורה מתקיימת בישראל, שהיה הש"י נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים. אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת, היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן הש"י אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, אז העקר שממנו יצא חוזר וגורם גדולו מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השורש אין קיום לאילן כלל. ולפיכך אלו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, ומצד הדבקות הוזה היה הש"י סבה גם כן שלא תתבטל התורה. אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובאו לידי זה שעברו על התורה דבר זה גורם שאבדה הארץ.

ואמר, דבר זה נשאל וכו'. פירוש, שג' מדרגות הם. המדרגה האחת, היא מדרגת החכמה שיש לאדם בתחתונים מה שיכול האדם להשיג. המדרגה השניה, היא מדרגת הנבואה שהיא על הנביאים, שהם בני אדם שהם בעוה"ז ובא להם רוה"ק מעליונים. המדרגה הג', היא ההשגה שהיא בעליונים כי המלאכים הם עליונים. וזה שאמר דבר זה נשאל וכו', כי מה שהוא יתברך סבה לתורה הוא יותר עליון מן מדרגת חכמים נביאים מלאכים. כי אלו כולם הם עלולים ומסובבים, ואינם מגיעים אל דבר שהוא מצד העלה דוקא, ומצד העלולים אין ידיעה לזה. כי אף אם היו נותנים הסבה שאבדה הארץ בשביל שחטאו, לא היה סיבה לאבוד הארץ, כי אם חטאו היה הש"י מקיים התורה בהם והיו חוזרים למוטב. רק הסבה היה שלא ברכו בתורה

דבר זה אבדה הארץ, ש"מ דברכת התורה הוי מן התורה, דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ. וכה"ג כתבו התוס' בפרק ז' דסוטה (מא ב בד"ה אותו היום) וכו'. עכ"ל.

18) יומא ט ב. וראה בתוספתא מנחות פרק יג ובתוספתא ראשונים להר"ש ליברמן שם שציין לספרי תחילת פ' קורת הוצאת הורביץ עמ' 130. ולעצם פירוש דברי הגמרא בנדרים שם, ראה במהדורא בתרא למהרש"א לב"מ שם, בחידושי אגדות למהרש"א לנדרים שם, ובהקדמת ר"י עמדין לסדורו (סולם בית אל) ד"ה ע"פ הדברים האלה, שפירשו כי לא ברכו בתורה תחילה לעמי הארץ אלא הניחו לע"ה לברך לפניהם וביוז בכך את כבוד התורה.

18א) וראה במבוא לדרשות עמ' 20 הערה 1.

תקונא עשידאה

ממלכות . ובגניניהו אתמר גרול העונה אמן יותר מן המברך . בגין דמתתברין חתן וכלה תמניא אתוון כתרדא . אינון ד' חיון (אינון אד') . ואינון אריה שור נשר אדם . אריה סקבל עליה י' בטוחא . ובזמנא דאיהו בימינא דאתמר ביה (סס ח') ופני אריה אל הימין לארבעתם . הרוצה להתכים ידרים . שור לשמאלא לקבל לבא . ה' . הבל דלבא חמן ה' מצפון זהב יאתה . בההוא זמנא דאיהו ה' בלבא הרוצה להעשיר יצפין . י"ק דחילו ורחיבו . אבא ואימא . (ה) דרועא ימינא ושמאלא ויעב"ר חסד ונבורה . דסלקין לחושבן ע"ב תיבין ורי"ו אתוון דע"ב שמהן . ודא רזא דויעב"ר עיבור כלל תרווייהו . ו' דא אורייתא דשריא בפומא . וברוחא דפומא פרתת על

ד"א והגהות . (ה) ימי"ן סי' אהא דרועא ימינא דאימא דרועא שמאלא . אסי"ג מ"כ זה ספי' ונכון אל אהת תמניא בדיקן אהת :

כסא מלך אור ישראל

ומש"ש . [הערכת סימן עץ שלה אדום כמו מנצפ"ך והעלה משך וחלק משסן חבה ועריבה על בעלה] : אינון ד' חיוון כו' . נ"ב כי כמו שיש י"ב צירופי הוי' וכ"ד צירופי אדנ"י כן יש בד' חיות לעצמים אריה בימין . ולפעמים העירוף הוא שנא"ן כס"ש בתקוני וו"ח : או"א דרועא ימינא ושמאלא . ויעב"ר תי"ג כו' . נ"ב הם דרועין דאי"א והוא"ו נשר הוא ז"א ולכן או"א כתרדא בויעב"ר [ובפה דאי"א גניו הדעת דעתיק לכן הוא למעלה כמחטמא וכן דעת גניו כמחטמא דמלכא] ומ"ש בענין פוסא וחומס . הוא כי הפה הוא אחריים דס"ה שעולה פ"ה ואדם כח מדברי ויש בס"ה ג' אלפי"ן שעולים ומתקנים החומס בג' אהי' או ס"ג כנו' בשער היחודים ושמתה לאיש במענה פיו ועולין הריבורים

יכוה י' חכמה ה' בי"ו ו' דעת כמב"ל . והזרועו' עיקר' מאדני אמנס מיהוה חין כהם אלה הארה בעלמא . ואתר בזמן דהרין ספיון שהם ל"ה הכק' שכחיס מתחברים ויוכללו הנלחים שלו כה אז יש לה ד' גדפין . אמנס כשחעלה לקבל מח"ג ויוכללו הפנים שלו בשלה וזרועו' שלו בשלה אז נאמ' כהון וד' פנים לא' . וכל מה שמוקבלת ממנו נק' פנים ומה שיש ממנה נק' כנפים כי חפי' הפני' שלה נק' כנפים . ופי' הפסוק וד' פנים לא' שסחיה שלו נק' פני' . ושלה נק' כנפי' . ומ"ש כאן אחמר כהון וכו' דנרא' שכל חיה מהם יש לה ד' פני' וד' כנפי' .

סיינו בעבור שכשיהיה הזכר פכ"פ עם הנקבה יבוא השמאל בלה בימין שלו ויקבל השמאל בלה מימין שלו כי האורות מתחלפים . וגם היא נותנת ממה שקבלה בימין בלה . לשמאל שלו . הרי כי בזרוע שמאל שלה יש לה הארה מימין ומשמאל וכן בימין . הרי ד' פנים וד' כנפים וכללים זה בזה וזהו מעלת אמ"ן גי' ז"א יאהדונה"י . ורמוז בפנתם רכ"ח ח' ממלכות למשאל מזונא וכו' אדני בכנפי החיות וכו' ע"ש וסס רכ"ז ח' ד' אגפין יכוה . ד' גדפין אדני ד' כנדי זכב וד' כנדי לבן וכו' ע"ש : גרול העונה אמן שמחבר כ' השמות . אבל המברך אינו אלא המשכת הכפע . והעונה מזווגס : אריה סקבל וכו' . לכל חיה ד' פנים וד' כנפים . והכפע של מלכות היא אדני וסס ד' חיות . וכשנכללים הזרועות שלו שיש שם י"ה עם ח"ד שלה יוד נכנס באלף ונעשה ח' חויר וחלל והיוד מוחא לה . וכן ה' בינה נכנסת חוץ ד' ומחפשעת בה ונעשית קרקפתא דידה ח"כ וזה שאמר שור לשמאל לקבל לבא שהוא בינה ומ"ש ובזמנא דאיכו לימינא פי' שחכמה מהפשעת לזרוע ימין חבד כרוצה להחכים אז ידרים כי שם חכמה . גם כהוא זמנא דאיכי ה' בלבא שמחפשעת לזרוע שמאל . אז הרוצה להעשיר יצפין כי שם זהב בינה הכק' זכב : יה דחילו אימא מסטרהא גבורות . ורחיבו אבא מחפשעים בדרועא ימינ' ושמאלא כן מלאחי כחוב ועיין פ"ע כ' ששם הוכחתי ברליות חזקה וברורות להפך דחילו באבא ורחימו באימא מהזכר ור"מ והתיקונים וסס חירלתי מה שקשה בענין זה עיין עליו ולכל קפירותים לעולם דחילו ורחימו הם או"א בכל העניינים שיהיו : ויעבר דר"ו וכו' . ג"פ ע"ב א"תיות של ג' פכוקים ויסע ויבא ויע הם רי"ו לחיות ועושים ע"כ חיבות כל חיבה מג' לחיות ונידע כי ע"ב גי' חס"ד רי"ו גי' גבורה : דויעב"ר עיבור וכו' פי' כשמתיחדים זו"ן או זרוע ימין שלו עם שמאל בלה ובמאלו עם ימינה וימין ושמאל הם ע"ב רי"ו ונכללי' זה בזה ומחשברים זה מזה וזה עיבור לחיות ויעב"ר : ו' דא אורייתא . ו' של שם נכנס בדעת שלה ונחפשט עד החומס . ולח נ' דאדני היא כסוי על ו' של שם ומחא נ' נעשה נשר שהוא החומס וחורה כהוא ו' של שם חמ' היא על סר ממש וחרין גדפוי הם הכפחים ססס שלה כי שם יגלה החורה שהיא צרוחא . פי' שיווד קן חמנעי עד אלב . וזה ההבל

הודפסה ברזולוציית מסך - להודפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכן

תקונא עשיראה

על נשר . דנשר איהו חושטא . תרין גרסוי דילה תרין שפון . ועלה אתמר (קבלת י') כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יניד דבר ורא עמרא דאמצעיחא . דחכמה ובינה אינון . נסחרות בסוחא ולבא . ברחיבו ודחילו . ואורייתא בלא דחילו ורחיבו לא פרתת לעילא . (ובהאי נשר) וכתר ביה תליין בני חיי ומווני . דאיהו מזלא דכלהו . ואיהו לא תליא במזלא . ובנין דא אוקמיהו בני חיי ומווני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא . דחסד איהו זכותא . ה' זעירא דמות אדם בה אשתלים יק"ק והיא ה' מלכותא קדישא . איהי מצוה . עשיית פקדין . דאיהי שריא ברמ"ח אברים . ותורה ומצוה עלייהו אתמר (דברים כ"ט) והנגלות לנו . ותורה ומצוה בלא דחילו ורחיבו לא יכילת לסלקא ולסיקם קדם י"ה . איהי כלילא דכלא ועל כלא . אר"ם . יו"ד ק"א וא"ו ק"א דא מחשבה דסליק כלא עד א"ם . במלכותא אשתלים כלא עילא ותתא . ואיהי כלילא ד' פרשיין

דק"ש

כסא מלך

אור ישראל

הריבורים לריח נוחות בחושטא ואו השם וצ"ח . ואח"כ צריך להשמיע לאזנים . ג"כ השם וצ"ח : ובתאי נשר וכתר ב' תליין מזליא דכלהו כו' . נ"ב מזליא ג' ג' תויות כי קל אות מצוי' בונה שלשה צירופי' וא"כ הם י"ב צירופי' וזה נק' יש מזלא לישראל . כי טלל י"ב צירופי' הוי' מקור ליי"ב מולות . ולפי

ההבל היוצא מהפה שלו שהוא ו' יוליך את הקול שהוא ו' ומי יגיד זה הקול ר"ל מי יגלה אותו בעל הכנפים שהוא הפה שלו דא עמודא דאמלעי' שהוא מן הדעת . ואינו מגלה אלא ו' אבל י"ה הם נסחרות ולא יש להם גילוי

כי הם דחילו ורחימו . והגילוי הוא בזה ו' שהוא בחי' הדעת כי חס ו' אינו מקבל מחו"ב אינו יכול להשפיע . לכן כשעוסק בהורה שהיא ו' צריך בדחילו ורחימו כדי לקבל מן י"ה . דאי לא לא פרתת לעילא לקבל . ור"ל שעי' עסק התורה פתחה מ' חשבע"ם עד חו"ב דחילו ורחימו : וכתר ביה תליין גרסי' . ופי' ובהאי נשר וכתר ר"ל אחר שפירש חו"א שהם י"ה שמנד חו"א נתקנו המוחין ואות ו' הוא תיקון הדעת כנז' והגשר הוא החוטם שעליו ו' דעת י"ה דחילו ורחימו ולמעלה ראש בהאי נשר וכתר שהוא ע"ג חו"א . אחר עתה שאינו מכללם כי ביה תליין הכל הוא מזלל ביה תליין ואיכו לא תלייח בהו ועליו אמרו לאו בזכותא וכו' פי' שהזכות הוא חסד שהוא תלוי במעשה האדם אמנם כתר הוא למעלה מהמעשה . ואחר שפי' אוחיות יו"ד אמר ק' בה אשתלים יבוק הרומות למ' איכי מעה כי ד' אוחיות יהוה הם אהבה יראה תורה ומצוה חו"ב חו"מ . ובת"ש'ל שמשכן יו"ד במוח ימין חכמה ומשכן ה' במוח שמאל והם נשמה חיה ו' בחי' רוח ומשכנו בלב . ה' אחרונה נפש חיות האברים הטחנת כח להתנועע וזהו מעשה אמנם כח הדיבור הוא מהרוח . וכשהוא עושה מאהבה מנשיך העיון מכח ימין . וכזה ביראה מזינה להבין דבר מתוך דבר על צוריו . והמעשה הוא בנגלה תורה ומצוה ואם עושה האדם בדחילו ורחיבו ככתר אינו נגלה אלא לה' . כי המחשבה אינה נודעת אלא לו ית' ואינה נכרת לבוס אדם וזהו והנגלות בהם תורה ומצוה צריך שיהיו בדחילו ורחימו כדי שהוכל לעלות לפני ה' דאל"כ לא יכילת לסלקא : דא מחשבה . חש"ב מ"ה כי שם מ"ה יוד הא ואו הא גי' אדם רומז לח"ס ב"ה דאיכו שקיו דחילנא ועד שם עולה ככוונה דרחימו ודחילו . והנה נודע כי המוחין הם יו"ד י' חכמה ה' בינה ו' דעת . והנה חו"ב הם חו"א . ומוח דעת הכלול משניהם ונלע"ד כי המחשבה משכנה במוח . והאור הנבא מנד חו"א הוא הנק' אדם ובהיות של חו"א בא מכח המחשבה שלו שהוא בחי' ו"ק דעתיק שהם שם מ"ה . לכן אמר שהמחשבה נק' שם מ"ה . שכולל אוחה מחשבה דח"א הנק' מה דסלקא עד חו"א כי עתיק נק' חו"א . ובהיות שתחילת המחשבה הוא כוף המעשה כי מה שהאדם עושה חושב אוחו קודם ואח"כ יוצא לפועל והמחשבה נק' חו"א מ"ה . ומה שיוצא לפועל נקרא דמות אדם . פי' דמות מה שחשב . ולפי שהיא כלולה מכל הדברים לכך עולה עד חו"א כמ"ש במ' אשתלים כולל עילא ותתא . והענין שהיא כלולה ממחשבה מחכמה ומדיבור וממעשה כדי כל הדברים כוללים בה . עילא ותתא כי היא נומת כל אלו הדברים בעולם החמון : שד' פרשיין וכו' . נודע כי ד' פרשיין דק"ש רמ"ח תיבות מחקקים רמ"ח אברים שלה ואם הוא ביחוד ל"ל אל מלך נאמן . ובנצבור כדי שלא יפסיק מחזיר הש"ן ה' אלקיים

חמת

עסוק כל הימים בספרי מוסרם. אלא פונתם רצויה היתה
 שכל עיקר קביעת למוד עם הקדש יהיה רק בתורה
 הקדושה שבכתב ובעל פה והלכות מרבות. הן הן גופי
 תורה. וְגַם בִּירֵאת ה' טְהוֹרָה.

וְהֵן עִתָּה בְּהוֹרֹת הַלְלוּ. בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים נִהְפָּךְ הוּא.
 הַגְּבוּהָ הַשְּׁפֵל. שְׁכַמָּה וְכַמָּה שָׁמוּ כָּל עֵיקַר קְבִיעַת
 לְמוֹדֵם רַב הַיָּמִים רַק בְּסִפְרֵי יִרְאָה וּמוֹסֵר. בְּאִמְרָם כִּי
 זֶה כָּל הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ לְעַסֵּק בָּהֶם תָּמִיד. כִּי הִמָּה
 מְלֵהִיבִים הַלְבָבוֹת אֲשֶׁר אִזּוּ יִפְנֹעַ לְכַבוֹ לְהַכְנִיעַ וּלְשַׁבֵּר
 הַיֵּצֶר מִתְאוֹתָיו. וּלְהַתְיַשֵּׁר בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת. וְכִתְרֵי תוֹרָה
 מוֹנֵחַ בְּקֶרֶן זוּיִת. וּבְעֵינַי רְאִיתִי בְּפִלְךָ אֶחָד שָׁפֵל כָּךְ
 הִתְפַּשֵּׁט אֶצְלָם זֹאת. עַד שֶׁכָּרַב בְּתֵי מִדְרָשׁם אֵין בָּהֶם
 רַק סִפְרֵי מוֹסֵר לָרַב. וְאֶפִּילוּ שׁ"ס אֶחָד שָׁלֵם אֵין בּוֹ. וְטַח
 עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת מִהַבִּין וְהַשְׁכִּיל לְבוֹתָם. אֲשֶׁר לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ
 בְּחַר בּוֹ ה' כִּי לֹא יִרְצָה. וְעוֹד מְעַט בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן יוֹכְלוּ
 לְהִיּוֹת חֵם וְשְׁלוֹם לְלֹא כִּהֵן מוֹרָה. וְתוֹרָה מֵה תִּהְיֶה
 עֲלֵיהָ:

הֵן לְזֹאת עֲצוֹר בְּמִלִּין מִי יוֹכֵל. מְלֵהוֹדִיעַ בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
 נֶאֱמָנָה לִירְאֵי ה' וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ כֹּה
 לְאוֹרָה שֶׁל תוֹרָה. אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין. אוֹי לָנוּ מִיּוֹם
 הַתּוֹכְחָה עַל עוֹן בְּטוֹלָה שֶׁל תוֹרָה. כִּי אֲשֶׁר הוּא יִתְפָּרֵךְ
 שְׁמוֹ יִקְנֵא לָהּ לְתַבַּע עַלְבוּנָהּ: וְתַחֲלָה אֲשִׁית דְּבַרְתִּי

ב

ואמנם צאמת וצאמונה, מי שלומד היטב צפרי מוסר, וזכה לשמוע מפי קדושי עליון החכמים השלימים צאמת, ויש לו מוח צקדקדו ולצ חרד לעבודת השם יתברך לאמיתו, ולא לרמות את עצמו ולהשטות את עצמו, אמיתת ענין זה צרמזים וצקינור גדול הוא זה, כי צאמת האדם מוטצע על זה ונולד צזה שיגצה לצו, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה כג, יג. חגיגה יג, ב) ארבעה מיני גאים צעולם ואדם מתגאה על כולם, וזה מצד קליפת נפש הרע שנחערצה צו.

ובאמת הגצחות נדמה להר גצוה, ואילו היה האדם מרגיש צעת שלצו מתגדל צקרצו, צודאי היה מצחין זה שיש לו גצחות והוא עלה להר, אצל האדם נולד על זה ההר שהוא הגצחות, כמו שאמרו חז"ל (חגיגה שס) אדם מתגאה על כולם, ולפיכך דומה לו שאין לו גצחות ואינו צהר כלל, והאיך יצחין זה - אם לא שירד מן ההר לגמרי לרגלי ההר על הצקעה ממש, דהיינו שירגיל את עצמו צכניעה ושללות צלצ צמעשה, והעיקר צלצ, ויתודע לו האמת.

והשי"ת הזמין לי משל אמת על זה, אדם נוסע צדרך צעגלה וישן, ונוסע צמו צעל העגלה על הר אחד גצוה, ואחר כך כשהוא צא על ההר ואז הדרך ישר כי צצר צצר הזקיפה והשפוע, ואחר כך אם נחעורר האדם הישן ואומרים לו שהוא על ההר, אינו מצמין, מפני שאינו רואה שום סימן, כי אילו ראה צראשונה השפוע שנסע ועלה עליו, ידע, אצל כעת הוא שזה אליו מהיכי תיתי לו לומר שהוא צהר, ואיך יתודע לו, כשירד מן ההר צשפוע השני היורדת מן ההר לצקעה, יצחין שהיה מתחלה צהר.

כי צאמת מי שיפתח לו השי"ת עיני הכרחו רואה שלותו תמיד ומתצייש את עצמו תמיד, קל וחומר צחושצו צגדולת יוצר כל מעשה צראשית צ"ה וצ"ש, אשר מחמת צושה ממנו הוא כאין נגדו מכל וכל, רק מחמת זוהמת הנחש שמעורר עיני האדם מלהציט אל האמת, וצוהמא זו נולד האדם מחטא אדם הראשון, אז נדמה לו כל הגצחות צלצו, ועיניו טח מראות תמיד יראה ופחד השי"ת צלצו, ואינו יודע ואינו מרגיש צגצחות לצו כלל, כי הוא נולד וגדל צזה מעט מעט צכל יום גדול מצצירו.

ג

אבל השי"ת נתן לנו עצה הגונה למען תנצל נפשינו הקדושה מרדת שחת, כי הגצחות מזהמת הנחש וס"מ אשר לנחש

יאצדו, והמה יאצדו ואנחנו צני ישראל נעמוד, כמו שאמר הכתוב (תהלים קג, כז) המה יאצדו ואחה תעמוד, ואומר (שם כט) צני עצדיך

י. היינו 'נאמנות' שלא לרמאות את עצמו. כלשונו 'תד"ל' (שבת לא. א) נשאת ונתת באמונה. והיינו שלא ברמאות.

ישכנו וגו'*, ונתן לנו תורתו להגות צה לשמה להיות דבוק בהשי"ת שהוא נעלם בתורתו, וכמו שאמרו צוהר (מזרע נג, ב) תורה נקרא על שם דאורי וגלי מה דאיהו סתים, כי השי"ת נעלם ונגלה, נעלם מעין כל, ונגלה בלצבות החפצים והשוקדים תמיד ודורשים תמיד במחשבתם ולצם לדבקה צו באמצעות תורתו ומכותיו, ועל ידי זה השי"ת שהוא נעלם בתורתו שהוא שמו (זוה"ק יתרו פו, א) מתגלה בלצות עמו, והלצ מרגיש אהבתו ויראתו ביותר, וזה נקרא תורה לשמה, ר"ל כשמה - תורה, ר"ל שתורה ופירא להם הנעלם שהוא השי"ת.

ובמו ששמעתי מפי הרב המופלג מו"ה גרשון לוצקר* תלמיד האלהי ר'

דוב בער זללה"ה שאמר צסס רצו על מאמר שאמרו חז"ל (סגיגה יב, א) ראה הקצ"ה האור שאינו כדאי להשתמש בו וגנוזו לנדיקים לעתיד לצוא, והקשה היכן גנוז, ואני אקצר דבריו וקושיותיו, ותוכן דבריו שאמר פירוש דברי רז"ל שהתורה היא אור גדול, ומתחלה היה האור נגלה, ואחר כך גנוז הקצ"ה, והיכן גנוז, בתורה גנוז והעלימו, שאין נגלה האור לטפשים ולאנשים צלתי שלימים, והם אינם משיגים הנעלם, אצל הנדיקים החרדים לדברו ודורשי ה' וחוקרים אותו כמטמונים, כמו שאמר הכתוב (משלי ב, ד) אם תבקשנה ככסף וגו'*, אז עתיד לצוא עליהם האור, וזהו וגנוז לנדיקים לעתיד לצוא, ר"ל שעתיד לצוא לנדיקים האור על ידי דרישתם את השי"ת על ידי התורה.

ד

ובאמת להדבק בהשי"ת ע"י התורה והמלות נריך תנאים רבים, אשר לזאת אנשי דורנו אפילו הצעלי תורה הגדולים העלימו עין מתנאים אלו הנאמרים במשנה (אבות ג, ו), וידמו שכבר יש להם כולם או מקצתם, ונדמה להם שהם באמת צעלי תורה, ועל ידי זה מלעיגים צנדיקי עולם, אצל באמת אילו רצו לעיין קצת בתנאים אלו, ולעיין בעצמם היטב, ויראו שלא זכו אפילו

קצת מן הקצת מתנאי קטן שזהם, צודאי היו שצים אל ה' ודורשים דבר ה' איך ומה הדרך ילכו צה.

והתנאים הם רבים, אצל הקטן שצכולם להיות מופשט מתאוות הזמן במאכל ושינה וזיווג, ולשבור כוחות הגופניות, עד שאפילו צעת המוכרח לדברים הנ"ל, מחמת גודל התלהבות לצו לתורה ולעבודת

יא. זה לשון הפסוק: בני עבדך ישכנו וזרעם לפניך יכון [בני אברהם יצחק ויעקב ישובו לארצם וישכנו בה, וזרעם יהיו נכון לפניך עד עולם, ולא יוסיפו עוד ללכת בגולה, מצודות דוד]. יב. זה לשון הזוה"ק: אורייתא כלא שמא קדישא היא, דלית לך מלה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא. יג. מגיד מישרים דק"ק ליפאווין. יד. זה לשון הפסוק והפסוק שלאחריו: אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא.

השי"ת למען שמו באהבה, לא יחשב אליו התענוג עולם של אותו דבר, כמו אם האדם שמת במשא ומתן שהרויח, אינו מרגיש כלל בתענוג קטן של אכילה.

וזוהו (במשנה אבות טז) צמיעוט תענוג, ואינו אומר 'צמעט' תענוג רק 'צמיעוט', כי למעט אין צריך לומר, רק אפילו ההכרח ימעט, דהיינו שירצה תענוג וחשקות דציקות אלהי בלבו על ידי התורה, עד שיכזה זה כשרגא צטיהרא^{טז}, ואם יהיה לו מעט תענוג אזי יהיה צזה כמו שאמרו חז"ל (פסחים כה, ב) הנאה הצאה לאדם בעל כרחו, והעיקר שיהיה לא אפשר ולא מכוון^{יז} (עיין בגמרא טז), ואפילו אפשר שרי רק העיקר לא מכוון כידוע הדין (רמב"ם מאכלות אסורות יד, יב)^{יח}, וזה הכל צענין המותר לאכול ולשתות ומוכרח צו, וגם כן צענין הזיווג המוכרח צעת ההכרח, זהו התנאי הקטן.

לצורך התוכחה

והלואי שנאחו באפס קנהו ממנו, קל וחומר התנאים המצווארים צמשנה (אבות טז) צאימה וציראה, צענוה, צשמחה, אינו מגיס לבו וכו', כי מי זה פחי שיאמר בלבו שיש לו אימה צעת לימודו, היכן הוא אימתו ופחדו, לפני מי ומפני מה הוא הפחד, ועל זה עפעפינו יזלו מים צראותינו המשנה איך אנו רחוקים מאוד מן האמת כגובה שמים מעל הארץ ויותר מזה.

ולבמה לא נודה על האמת ציינינו לצין צוראנו יחצרך, ואף לפני כל נשפיל עצמינו כאוצ צראותינו וציודעינו חסרונינו, חוץ מכמה עונות ופשעים אשר כבר האריך בראשית חבמה הק' (שער התשובה פרק א-ב-ג-ד) [ש] על זה נאמר (תהלים ג, טז) ולרשע אמר אלהים וגו'^{יט}, שתורתנו נמאסת ח"ו לפני השי"ת (עיין ראשית חכמה שער הקדושה פ"ו), ואין להאריך צזה כי הוא ידוע לכל.

ה

ובללו של דבר עיקר צריאת העולמות היה צשציל ישראל כנודע (ויק"ר לו, ד), צראשית צשציל ישראל וצשציל התורה (רש"י צראשית א, א), שר"ל שישראל יתדבקו אח עצמם צהשי"ת על ידי התורה, שזה היה רצון השי"ת ותענוג שלו שיצראו העולמות וצחוכס

ועיקרם הנושא כולם הוא איש הישראלי שמתדבק להשי"ת על ידי התורה, ונמצא נשמת ישראל נשחלשל מרצון השי"ת, הנקרא צספרים (ראשית חכמה שער הקדושה פ"א) מוחא דאצא, שר"ל רצון אצינו, וצא דרך כמה צמצומים עד רדתה לעולם השפל צגוף, ואחר

טו. כנר בצהרים שבטל אורו ואינו מאיר, עיין שבת סג, א. טז. פי' שאי אפשר לו להבדל מהנאה זו, וגם אינו מכוין ליהנות (רש"י). יז. זה לשון הרמב"ם: והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורין אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר. יח. זה לשון הראשית חכמה בפ"ב שם: קודם שיעסוק בתורה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה וכו', הא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת, כאומרם ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך.

כך כשנוטה צחשקה לחשוק בהשי"ת ותפר האציונה" תאות הזמן ולא יתאוו רק להשי"ת, אזי יש להשי"ת תענוג.

במו משל האצ ואם שיש להם תענוג מצניהם שירד מעצמם וממוחם למדריגות תחתונות שלהם, ואחר כך כשנגמר היצירה ונולד ונגדל מעט ונושאים את הילד על זרועותיהם יש להם תענוג גדול מאוד, כזיכור השי"ת יש לו צדומה תענוג זה ממנו כשאנו שצים להדצק צו ומדצקים עצמינו צאהצתו ויראתו שהם נקראים (עיין תיקוני זוהר כה, צ) זרועות עולם,

וזו (הושע יא, ג) ואנכי תרגלתי לאפריס" קחם על זרועותיו, וכמו כשהצן משחק צמשחקי התינוקות צאגוזים וכדומה, וכשרואה את אציו ומכירו מניח הכל ורץ לקראת אציו שיקחנו על זרועותיו, ואציו ל[ו]קחו ומחצקו ומנשקו, כך כשיצוא לנו החעוררות צלצ, שהוא התראות השי"ת שמתראה צכל עת לנפשות עמו ישראל, אזי אם נרוץ להדצק אליו על ידי תורה ומעשים טובים ותפלה, אזי נזכה לנשיקות, כמו שאמר הכתוב (שיר השירים א, צ) ישקני וגו', וכידוע ענין הנשיקות מספר ראשית חבמה צשער האהבה (פ"צ).

אבל מי שרואה להדצק להשי"ת צאמת צלתי לה' לצדו, הוא מצין שאי אפשר להדצק צו אם לא שידחה ממנו גצרות לצו, ויכיר חסרונו ופחיתותו תמיד כל כך שלא ידמה צעיניו שיש לו איזה מעלה, כי האמת הוא כך למשכיל, כי צלתי זה נאמר (משלי טו, ה) תועצת ה' כל גצה לצו, ור"ל אפילו צלצ ואפילו צכל דהו, כמו (מלכים צ ד, צ) אין לשפחתך 'כל' צ צצית, וכמו שאמרו צגמרא (סוטה ה, א) לא מינה ולא מקצתה מי זוטר מאי דכתיב תועצת ה' וגו' צ, וכל מה שיצין שפלוחו ויתמיד צה

צמחשצה וצמעשה, יותר ירגיש דציקות נפשו בהשי"ת, ועל ידי זה ילהט לצו להיות רודף אחר השפלות ולהיות זנצ לאריות ולא ראש לשועלים, צראותו כי יותר מה שמקטין את עצמו ומשפיל את עצמו צלצו יותר יכול להדצק להשי"ת, ומה לו יותר מעולם הזה כי אם זה, הלא כולם כאין נגד זה הדציקות, כי הכל כלה ואצד והוא יעמוד יחד צ לנצת.

ובאמת לא כל אדם זוכה, רק (אבות צ, טו) לא עליך המלאכה לגמור כו', ואנו

יט. פי' ייבטל התאוה, עיין קהלת יב, ה וברש"י שם. כ. עיין בתרגום שם ש'אפריס' הוא כינוי ורמז לכל ישראל. כא. פי' אין לי שום דבר בבית, אפילו כל דהוא אין לי בבית, עיין רש"י בכורות דף ג ע"א ד"ה לגרועי. כב. זה לשון הגמרא: "אמר רב ת"ת צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית", פירש"י: כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו, ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם. "א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי זוטר דכתיב ביה תועבת ה' כל גצה לב", פירש"י: לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקצתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה'. כג. פי' יחד עם דביקותו דבוק בהשי"ת (ויש גורסים 'סוד').

נריכים להפשיט עצמינו בכל האפשר צמה
דאפשר וצעת האפשר מכל עניני העולם הזה,

ולהדבק צהשי"ת על ידי החורה ומעשים
טובים צאמת, והכל על ידי שפלות.

והתורה מציאה לשפלות וענוה, כמו שאמרו
חז"ל (אבות ו, א) ומלצשתו ענוה,
ואף- על פי שאמרו ז"ל (שם משנה ו) שאחד
מדרכי התורה 'צענוה', נמנא ענוה קודמת,
צאמת יש ענוה צראש ויש ענוה צסוף, כי
ענוה הראשונה ר"ל הרחקת הגצחות
וענפיהם המתילדים כמו כעס וכדומה,
והענוה הצ' ר"ל טביעת השפלות בלב מחמת
יראת השי"ת צאמת, וצאמת יש יראה צראש
ויש יראה צסוף גם כן, ואי אפשר להאריך
בכל זה כי המצין יצין הכל.

ויפלא זה לכאורה מה זה הדמיון, ומה דוקא
דמיון זה ולא אחר.

אבל צאמת נראה שכוונת הגמרא הוא
כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד, א) כי
ידוע הפוער עצמו לפעור והזורק אצן
למרקולים חייב אף על פי שכיוון לצוטה,
כיון שזה עצודתה אף על פי שהוא מכוין
לצוטה היא מקבלת מזה כבוד ומתגדלת
כיון שזה עצודתה.

אבל לימוד התורה לשמה צריך להיות
להדבק צהשי"ת, ולהכניע ולהשפיל
[עצמו] לפניו ולפני כל, ויותר שילמוד תורה
יתדבק יותר צהשי"ת ויתקרצ אליו, ויהיה
יותר שפל רוח, ר"ל רוח לשון רצון (עיין רש"י
יחזקאל א, יצ), שרצונו יהיה שפל.

וברומה זה ממש, אם אדם לומד תורה
לתלמיד הגון, הכוונה להדציקו
צה' ולהסיר מלצו גצחות לצו ולשרש אחריה
מן הלב, כמו שאמרו רז"ל ומלצשתו ענוה,
נמנא מכוין להשפיל לצ התלמיד צזה, ואם
הוא תלמיד שאינו הגון אזי ח"ו יותר מקבל
גצחות הלצ מן הלימוד, מפני שרוצה להיות
למדן, ואין כוונתו לשם שמים רק לשמו בלצד
שיהיה מופלג צתורה צריף וצקי, נמנא אף
על פי שרצו מכוין צדברי תורה שלומדו
להשפיל לצצו, הוא מגציה את עצמו צזה,
ממש דומה כזורק אצן למרקוליס^ט, והצן.

ועל ידי זה יוצן מאמר רז"ל (תולין קלב, א)
'כל הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון
כזורק אצן למרקולים, שנאמר (משלי כו, ט)
כלרור אצן צמרגמה כן נותן לכסיל כצוד',

ובאמת רבים מצני עמינו המדומים
צעיניהם וצעיני העולם חכמים

גדולים צתורה צנגלה וצנסתר, ומדומים
ציראה וצכל הדברים, וסוצרים שצאו לקצת

כד. עיין במהרש"א שם שפי' כעיו זה.

תורה ויראה, אבל צאמת עדיין לא זכו אפילו לידעה קטנה מתורת אלהינו, שהיא נקראת תורה על שם שמורה הנעלם שהוא השי"ת (עיין לעיל אות ג).

במו שאמר הקדוש האלהי ר' מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל הנ"ל שאמר בפסוק (מהלים יט, ח) תורת ה' תמימה, ר"ל על דרך נחות שמורת ה' דייקא היא תמימה, שעדיין לא נגע שום אדם אפילו בקצהו, כי לומדים רק חיצוניות התורה שאין צמחשצחם להדצק צהשי"ת ולהיות מרכזה לו ולירא ממנו ולא הצצה אותו על ידי התורה, כמו שאמר האריז"ל (שער המצות פר' ואתחנן ד"ה ובענין עסק) והוצא בספר קטן שערי ציון (סוף שער ג), כי הם אינם יודעים כלל מה זה דציקות [צ]השי"ת ומה זה אהצה ויראה, כי הם סוצרים שזה צעלמו - הלימוד שלומדים - הוא הדציקות והיא האהצה והיא היראה, והאיך אפשר זה, והלא ידוע ומפורסם שיש צעוה"ר כמה לומדים שהם צעלי ניאוף רח"ל וצעלי עצירות ידועים, ואף צאומות יש שלומדים התורה שלנו, האיך יתכן

שזה יהיה הדציקות צה', כי אי אפשר למי שהוא דצוק צהשי"ת צאהצה ויראה שיצוא לידי חטא קל, קל וחומר לחמור, קל וחומר שיהיה דצוק צאיזה תאוה ח"ו, כי הלא השי"ת קדוש ומוצל מכל החומריות.

אלא ודאי אין צריך לפנינו שענין אהצה השי"ת ויראתו הוא ענין אחר שהוא צלצ האדם, שיהיה לצו מפחד וירא מהשי"ת חמיד, ויהיה צוער אהצתו צלצו חמיד, כמו שכתב הרמב"ם בסוף ספר המדע [צפרק י] מהלכות תשובה משנה ג' וזה לשונו: כיצד היא האהצה הראויה וכו' עיין שם.²

וזה אין האדם קונה ומחוצר צה כי אם על ידי התורה לשמה, ועיקר מקודם התפלה דציקות וצהתלהצות הלצ, וצכפיות כל כחותיו למחשצות זכות וטהורות להשי"ת חמיד, וצפרישות כל התענוגים, ואין צריך לומר פרישות עצירות קלות וחמורות וכל דקדוקים, וצנקיון כל האצרים ושמירתם צהקדושה השייכה להם, כמו שכתבו ספרי מוסר וציותר צעל ראשית חבמה (שער הקדושה), אבל כמו שהם נוהגים ומזלזלים

כה. זה לשונו שם: ובענין עסק התורה בעצמו כבר כתבתי בשער רוה"ק כי עיקר כונת האדם בעסקו בתורה הוא לכשימשיך עליו השגה וקדושה עליונה, והכל תלוי בענין זה, שכל כונתו תהיה לקשר את נפשו ולחברה עם שרשה העליון ע"י התורה, ותהיה כוונתו בזה כדי שיע"כ יושלם תיקון אדם העליון, כי זהו תכלית כוונתו יתברך בבריאתו את בני האדם ותכלית צוויו אותם שיעסקו בתורה. עוד ירצה קרוב אל האמור כי עיקר כונת האדם בהיותו עוסק בתורה הוא שיכוין לקשור את נפשו לייחודה ולדבקה עם שורשה למעלה ע"י עסק התורה, ויכוין שיע"י כן נשלם אילן ואדם העליון הקדוש ונתקן, כי כל תכלית בריאת האדם ועסקו בתורה אינו אלא כדי לתקן ולהשלים אילן ואדם העליון, בהיות נפשותיהם נתקנים ונתורות להכלל שם בו, וזה יועיל מאוד להשגת רוה"ק ע"י עסק התורה בזאת הכונה. כו. זהו המשך לשונו: הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה חמיד, כאילו תולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה חמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה חמיד, כמו שצונו (דברים ו, ה) בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל (שיר השירים ב, ה) כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

כוונת האדם צה, אם כוונת האדם צה לידע עניינה, אינו זוכה לשום דבר, כמו שכתב בראשית חבמה (שער האהבה סוף פרק ה) שעליו נאמר (ישעיה מ, ו) וכל חסדו כליץ השדה^ל, אבל אם כוונתו שחושק לדצק צהשי"ת להיות מרכזה לו, ואין לזה דרך רק כי אם על ידי התורה והמלות, אזי הן על ידי תורה הנגלית הן על ידי תורה הנסתרת ידצק את עצמו, רק שעל ידי הנסתרת יזכה לדציקות נפלא יותר.

וזו לדעתי כוונתם 'דבר קטן היות דאצי ורצא', ר"ל השכל שיש צפולפול הגמרא שהוא היות וקושיות דאצי ורצא לחדודי, הוא דבר קטן, ר"ל מי שלומד צשציל שכל - מה שיש לו מענוג מזה, הוא קטן וכאין הוא, ואינו נוגע להשי"ת, רק כמו שחושק לדבר חכמה אחרת, אבל מי שחושק להיות מרכזה להשי"ת על ידי התורה הוא דבר גדול, וזהו 'דבר גדול מעשה מרכזה', ר"ל לעשות עצמו מרכזה להשי"ת על ידי התורה.

צתפלה, האין יהיה להם דציקות צה' על ידי התורה.

ובאמת אינם לומדים רק מלות אנשים מלומדה - למען יחכמו, ועל זה אמר הכחוצ (ישעיה ה, כא) הוי חכמים צעיניהם^ב וגו', וזה קורא הזוהר (תיקוני זהר עג, ג) חסד דעבדין לגרמייהו כידוע^ב, ועיקר התורה לשמה היא לצוא להתדצק צמי שנעלם צה כנ"ל להיות מרכזה אליו.

וזו שאמרו רז"ל (סוכה כח, א) דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכזה ודבר קטן היות דאצי ורצא, וח"ו שיקראו להיות דאצי ורצא דבר קטן, כי זה עיקר תורתנו הנאמרה צסיני מפי הצורא ית"ש, ואף גם שקראו למעשה מרכזה דבר גדול^ב, כי הלא צזמנינו רוצם כמעט כולם צקיאים צכתצי האריז"ל שגילה כל עניני מעשה מרכזה.

אלא צאמת הן תורה הנגלית הן הנסתרת הכל סוג אחד, כי הכל הולך אחר

צלימודה מכל עניני העולם הזה, וסוצרים שמקיימים הפסוק (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, אבל עדיין לא אור נגה עליהם,

ובאמת רצים וכן שלימים החושקים צתורה, והוגים צה יומם ולילה, וסוצרים שהם דצקים צה' וצתורתו, ומתענגים יותר

כז. הם תושבים עצמם חכמים ונבונים, וכשאומרים להם הנביאים זו דרך טובה לכו בה וסורו מדרך הרעה, הם אומרים להם לא כי אלא הדרך שאנחנו אוחזים הטובה ואנחנו חכמים מכם להכיר הטוב והרע (רד"ק). כת. זה לשון התיקוני"ז שם עם תרגומו: וכל חסדו כציץ השדה, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין [כל חסד שעושים הם עושים לעצמם], ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא [אפילו כל אותן שמשתדלים בהבנת התורה], כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וכו'. כט. כלומר גם זה קשה להבין מדוע נקרא מעשה מרכזה 'דבר גדול'. ל. זה לשון הראשית חכמה שם: הרי מבואר גדול החיוב על לומדי תורה שתהיה כוונתם ליחד השכינה ולא תהיה כוונתו לתועלת עצמו להשיג החכמה או לשכר העולם הבא שעל זה מתרעמת השכינה ואומרת וכל

כי למה אמר הכתוב ודימה לחכמה לאמר אחותי את, ר"ל שיתדבק זה באהבה, ולמה לא דימה החכמה לאשה, כמו שנאמר במקום אחר (שם לא, י) אשת חיל"א וגו'.

אבל הענין כי יש תענוג באיש ואשה ויש תענוג באח ואחות, וההפרש ביניהם, זה תלוי בדבר והוא בטל, ואחר המעשה כששוגאים זה את זה יכולים להפרד צגט, וזה אינו תלוי בדבר, רק מחמת ההכרח שהם נולדים מכח אב ואם אחד.

וענין זה יקרה לחכמה, כי אפשר לאהוב התורה מחמת התענוג שיש למי שלומד החכמה ורגיל בה תמיד ומשחשע ציפי של תורה, וזה דומה לתענוג איש מאשה, והתלוי בדבר בטל, אבל אמיתת אהבת החכמה צריך"א להיות מחמת שהוא הצל פה מהשי"ת צ"ה וצ"ש, והוא עלם מעלמיו, כמו שכתוב (משלי ג, ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ואנחנו צניו הנאללים מרצונו ית"ש (עיין לעיל אות ה), ונמצא אנחנו אחים לרצונו ולחכמה ואי אפשר להפרד ממנה, ולזה האהבה צריך ללמוד.

בי אף על פי שנרחקנו מזה הדציקות מחמת שנתלבשנו בגוף, [ו]עלול שנהיה אנחנו מלאים עונות ופשעים, עם כל זה צריכים אנחנו לשבור לבנו הזונה (ולחשיצ) [ולשוצ] ולהתדבק להשי"ת על ידי האחות

שצינינו וצין החכמה, ועל ידה נצוא לאצינו שבשמים.

ובאמת מי שלומד שיהיה לו תענוג מהתורה, כצד וגבהות לב, אף על פי שאינו רואה זה צפירות, רק מסתמא היא כן, כמו שאמר הרב מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל "סתמא שלא לשמה", כדין המופסק בגמרא (גיטין כו, א) לענין גט שצריך להיות לשמה, צריכים לפרש ענין זה כמה פעמים ולחשוב זה כמה פעמים בלב תמיד (עיין שו"ע אבה"ע קלא, ז), קל וחומר צתורתנו הקדושה, אם לא יחזיק"י האדם כל כך להשי"ת כראוי, וח"ו ישכח מלבו השי"ת, ולא יקיים מאמר השלחן ערוך (או"ח א, א) שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים עו, ט), וילמוד מלות אנשים מלומדה, אזי סתמא היא שלא לשמה.

ואף שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג, ב), זהו באמת כך, אבל אנחנו אין מדברים רק איך הוא הדרך לצוא לשמה, ומתי יהיה זה ואיך הוא ומה הוא.

ונמצא מי שלומד שלא לשמה הוא דומה לניאוף, כמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי כג, ד) נואף אשה חסר לב (משלי ו, לב), כל המקבל עליו שררה להנות ממנה (אינה) [אינו] אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה, וכמו שכתב בשל"ה (תורה שנכתב

חסדו כציץ השדה. לא. היא התורה (רש"י). לב. כן הוא בכל הדפוסים, זולת בדפו"ר איתא בנוסח אחר, וז"ל: [אבל אמיתת אהבת החכמה] שהוא מחמת החיות הרוחנית שיש בה, וגם האדם דבוק בדביקות השי"ת שהוא נעלם בה, והוא אהבת אח ואחות שאינו תלוי בדבר, והדברים נכונים למבין, וד"ל (ואח"כ חסר שם כמה קטעים, וכנראה שמשום זה נשתנה הסיום שבכאן, והבין). לג. כן הוא הגירסא ברוב הדפוסים, ולכאורה הכוונה שאם לא יחזק את עצמו להשי"ת וכו'. ובדפוס מונקאטש הגירסא 'יחשוך'.

פר' עקב תורה אור אות ה) שאף על פי שאמרו רז"ל (פסחים שם) לעולם ילמוד אדם שלא לשמה כי מתוך וכו', אין ר"ל שאין עבירה בשלל לשמה ח"ו, כי עבירה גדולה הוא, רק ר"ל אם לא ילמוד כלל לא ידע כלל¹, רק אם ילמוד מתחלה שלא לשמה, וכשידע ויצין האמת האין הוא דרכי החורה ותכליתה, לדבק בהשי"ת, ויצין שיש עבירה גדולה בשלל לשמה, ילמוד צודאי לשמה², אבל צודאי שלא

לשמה הוא עבירה גדולה, רק מתחלה אין צריכה³, כ"ז כתב השל"ה במס' שבעות שלו (עיין נר מצוה אות לד-לו)⁴.

ובאמת אף על פי שאי אפשר שלא לקבל תענוג מן התורה, כי היא מתוקה מדבש, אבל באמת הותר לנו, רק לא למען זה נלמד, רק למען שהיא (משלי ל, ה) אמרת אלוה נרופה, ואנו אחים בני אבינו.

1895

ובאמת אם אנו לומדים תורת ה' למען שמו, יש להשי"ת נחת, אף על פי שבערכו היא שפלות גדול, שמה אנוש כי יזכרנו שיזכה להגות בתורתו, אבל הוא רוצה בכך ורצונו הוא כבודו, אבל אם ח"ו אין אנו עושים למענו רק למענינו, אזי יש ח"ו חרפה ועלצון גדול להשי"ת ולתורתו שהיא נרופה ומזוקקה שבעתיים, ואפילו למלאכים נמנעה, ויעללו זה עוללים ויונקים בני אדם הגדילים צליכלוך וטינוף למען למלאות רנוס זה, וזה קלון גדול לה' ולתורתו, וזהו שייך צין צענין לימוד תורה הנגליה צין צלימוד

הנסתרות, שיש לשניהם כוונה אחת לטובה ולהפיכו ח"ו.

ולדעתנו זה פירוש הפסוק ברמז (ויקרא יב, ט) ערות אחותך צח אצרך מולדת בית או מולדת חוך לא תגלה ערותך, ערות ר"ל קלון וחרפה של התורה הנקראת אחותך, כמו שאמר הכתוב (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, בת אביך זה הקצ"ה, מולדת בית ר"ל תורה הנסתרת, או מולדת חוץ ר"ל הנגלות, על שניהם אני אומר לא תגלה ערותך וקלונם להגות זה שלא לשמה ח"ו, רק למען שמו צאהבה.

לד. פי' לא ידע שיש עבירה בלימוד שלא לשמה (עיין להלן בסמוך לשון השלה"ק). לה. עיין עוד להלן 'דרך אמת' סוף אות ד. לו. זה לשון השלה"ק שם: אמרו רז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אל תטעה לפרש קוב"ה מסייעו לבוא לשמה בזכות שעל כל פנים עסק בתורה וכו', כי הפעולה זו אינה פעולה טובה, כי שונא גאות ה', אלא הכי פירושו, שמתוך שעוסק בה אף שהוא שלא לשמה, מכל מקום ימצא בתורה כתוב כי היא עבירה גדולה לעסוק שלא לשמה, ואז יתעורר לעסוק לשמה, אבל עסק התורה שעוסק שלא לשמה היא בעצמה עבירה. לז. ובענין זה עיין מש"כ בספה"ק יסוד העבודה (חלק א פ"ז אות ז) דמה שכתוב שעבירה ללמוד תורה שלא לשמה, מיירי באדם שאינו מצטער בזה במה שמכוין לכבוד עצמו, אבל אדם שמצטער על זה וחופש עצות להשיג שילמוד לשמה מצוה עליו שיעסוק בתורה ומצות שלא לשמה, כדי שעי"ז יבוא בעזרת ה' ללמוד לשמה כי הבא לטהר מסייעין אותו, עכת"ד (עיי"ש באריכות).

מחשבתו היא הכבוד, והתורה היא חינונית
למחשבתו, ואז... לו לאותה צושה שמשים דברי
תורה לצושי לפנימיות שטות מחשבתו.

ולזה אמר המדרש משל תלמיד חכם למה
הדבר דומה לזוג של זהב, כי ידוע (גזיר
לד, ב) שהזוג היא חינונית וענבל היא
הפנימיות המקשקש צו כענבל צוג, וזהב
נקרא התורה, על דרך (תהלים מה, יד) משצלות
זהב לצושה, ר"ל הכתוב אומר (שס) בבורה
בת מלך, שהיא יראת השי"ת והשראת
שכינתו, היא פנימה בלב כל ישראל,
ומשבצות זהב, שהם אותיות התורה,
לבושה. וענבל של מרגליות, ר"ל הדציקות
זה המכונה לענבל של מרגליות, כי הדציקות
זהשי"ת אי אפשר כי אם על ידי הענוה
האמיתית, כי (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גבה
לב, והכתוב אומר (שס ג, לד) לענוים יתן חן,
ומרגליות מסוגל לתן, ולזה אמר ענבל של
מרגליות, המכוון לזה הדציקות הנעים בתן.

ואני שמעתי מפה ק"ק האלהי ר' דוב
בער ז"ל צאמותי" שנת שהייתי שונת
אללו צחיים חיותו, ששאלוהו איזה מדרש,
שאמר שם צמדרש (ויק"ר כו, א) משל של
תלמיד חכם למה הדבר דומה לזוג של זהב
וענבל של מרגליות וכו', ואמר כי מי שעוסק
בתורה לשמה, ר"ל היותו דצוק צהשי"ת
ותמיד כל הגיון לצו צהשי"ת, כמו שאמר
הכתוב (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה
מפיך והגית צו יומם ולילה, 'צו' דייקא, ר"ל
זה' יהיה הגיון, כי הוא שורה ומלומד
צרותניות הצל דתורה היוצאת מפה הטור
של האדם, אז זכה לטהר פיו ולצו שיהיה
מרכזה להשי"ת, נמצא הדציקות שמתדבק
צהשי"ת הוא פנימי, ודברי תורה שלומד היא
חינוני ולצושי לזה הדציקות, והוא הנכון.

מה שאין כן אם אין חשקו לאהבתו צהשי"ת,
רק הוא דצוק עדיין צתאוות הזמן
וחושק לכבוד - אפילו בכל שהוא, אזי פנימיות

שמיר ושי"ת²² קוץ מכאיב קליפות היצר הרע
בלבו, ולצו מזוהם צתאוות ממון ומאכל ומשגל
וקנאה ושנאה ותחרות וכעס וכבוד, ולא
תמצא החכמה ומוסר צאמיתיות מנוח לכף
רגלה ולדצק בלבו, אבל הוא מלגלג בלבו על
זה בגבהותו וחושב הכל לשטות כמו שהוא
שטות צאמת, אבל אינו מדבר רק לאנשים

ובאמת הדרך הזה נריך לפנים ולפני
ולפנים, כי אף על פי שאינו²³
מדבר באזני כסיל, כמו שאמר הכתוב (משלי
כג, ט) באזני כסיל אל תדבר כי יצו לשכל
מליך, כמו שכתוב בספר הישר (שער טו) כי
אם ידברו לפני כסיל כל חכמות שלמה המלך
ע"ה, אזי יצו לו, כי זדון לבו השיאו²⁴, כי

לח. בדפוס הגירסא 'באמרי'. לט. כן הוא בדפוס ר' ברורב דפוסים, וכ"כ להלן בסמוך 'אבל אינו מדבר
וכו', וקאי על המגיד הק' ממצוריש ז"ע שנזכר לעיל. מ. פי' רשעתו הסית אותו. מא. מיני קוצים
(עיי' רש"י ישעיה ה. ו).

כמונו שהכירו והאמינו בדברי חכמי זמנינו הנאמרים למעלה, חכמי האמת, ר"ל שהם דצקים צה' צאמת, ואנחנו מאמינים בכל דצריהם ומצינים קצתם צאמת.

אבל גם לנו זריכים הדצרים ציאור רחב, ענין הדציקות צהשי"ת צ"ה וצ"ש, וענין השפלות צאמת, שהתחלתי למעלה לדבר צו צסס הרב המגיד [מזל־אמשוב] צ"ה, ואחריך לך קצת וכולי האי ואולי תצין אפס קנהו תראה וכולו לא תראה, כמו שאמרו ז"ל (שבת יא, א) כי אילו כל הימים דיו אין מספיקין לכחוצ חללה של רשות (עיין לעיל אות א), והענין הוא ענין עמוק מאוד ומאוד, שים לצך ועיניך עליו אולי תצין אפס קצוה.

בי כבר נודע מדברי קדשי קדשים החכמים הנ"ל שתכלית צריאת העולמות היה צצביל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת צ"ה וצ"ש מנשמת ישראל עמו (עיין לעיל אות ה), והתענוג הוא שנפשיט את עצמינו מכל תאוות הזמן ונטור²² לצנו מכסוף להם, ושיהיו נמאסים צעינינו התאוות ההם צלצ מגודל מה שיכנס צלצנו תשוקות וחשיקות השי"ת על ידי התורה והתפלה ומעשים טובים.

ועיקר לטהר לצנו ממדות קנאה ושנאה וכעס וגבהות, ולחשוק תמיד צשפלות, כדי שעל ידי זה נוכל להדבק צהשי"ת דציקה וחשיקה וחפילה.

בי צאמת נפשו של האדם הרעה מתאוה לתאוות ולמדות רעות, מפני שהיא

מסטרא דמותא וכליה וטומאה שעמידה להאצד צמהרה אי"ה, וחושקת לשרשה לעפר וכליון, שכל אלה היפך קדושתו יתצרך שהוא נצחי²³ ואחדות צ"ה וצ"ש ורוחני תכלית הרוחניות²⁴, ולזה מפתה לאדם [ל]הניצוך הקדוש שלו שימשוך אחריו גם כן, שיחדיו על עפר ישכנו²⁵.

אבל מי שהוא חכם ויש לו חשק לעבודתו יתצרך ותחל רוח ה' לפעמו²⁶, אזי אף על פי שנפשו מתאוה לדצרים רעים הנ"ל, אם צאמת נפשו יודעת מאוד כי רע הוא, אזי רואה לשצר זה, אף על פי שאין לו תענוג מזה, לעומת זה יזכה לטוב הצפון, ואפילו בעולם הזה יזכה לטעום תענוג גדול צתפלה וצחורה וצעשיית המצות צנועס חשקס, ויהיה לו תאוה [טובה] גדולה חילוף [תאוה] רעה.

ועיקר דציקות שעל ידי זה יקבל השי"ת נחת מאתנו, אם על ידי כל מה שדברנו מהרחקת הרע נחצק צטוב, דהיינו שנקיים (תהלים טו, ח) שויחי ה' לנגדי תמיד, ונרגיל עצמינו צמדת אמונה להאמין בכל עת שנוכל שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו וליח אחר פנוי מיניה, כי דצר גשמי אינו מונע מקום לדצר רוחני כידוע צחוש, ועל ידי זה תפול עלינו יראת השי"ת כל אחד לפי שיעורו ולפי הזמן והמקום, ועל ידי יראה זו נוכל לצוא לענוה האמיתית להיות כאין נגד כח השי"ת.

בי צאמת ידעת מה שכתב בשל"ה (עשרה מאמרות א, ה. פסחים דרוש שלישי אות כג) על

מב. פי' ונשמור. מג. כנגד 'כליון'. מד. כנגד 'עפר'. מה. עפ"י איוב כא, כו. מו. מלשון הכתוב אצל שמשון הגבור (שופטים יג. כה).

פסוק (דברים 7, לט) וידעת היום והשבות וגו' כי ה' הוא האלהים אין עוד, וכתב שאין ר"ל שאין עוד אלהים, כי זה אין נריך לומר, רק שר"ל שאין עוד בעולם שום מציאות זולת מציאותו ית"ש, כי הלא כל הנמצאים היו קודם הצריחה זכוחו, והוא האליל כוחותיו וצרא להם לבזים רוחניים וגשמיים, וכוחותיו מחיה כולם, ובלעדם - דהיינו אם ישווצו למקורם כקודם הצריחה, אין ללבושים הרוחניים והחומריים שום מציאות כלל, כמו שהיה קודם הצריחה ונשגב ה' לבדו (ישעיה 3,

יא עיין ר"ה לא, א) ^מ, וכל הראוי לצוא וכל העומד להעשות כעשוי דמי, כמצואר צגמרא צכמה דצרים, שטר חוצ העומד לגבות וכו' ^מ (סוטה כה, א), ענבים [העומדים] לצלור וכו' ^מ (שבעות מג, א), אם כן הרי צכל עת ציד השי"ת וצרכונו להשיצ הדצר כצראשונה ויהיה הוא לצדו, אם כן אין בעולם עוד זולת הוא וכוחותיו שהם אחד, וצלתי זה אין מציאות, אף שנראה שיש דצרים אחרים הכל הוא מציאותו וכוחותיו, ועיין שם צשל"ה צמסכת שבעות (תורה אור אות מט) והצן ^מ.

יב

ובל זה אי אפשר להצין שיתדצק צלצ אם לא נחשוב תמיד צצורא ית"ש צענין זה, כמו אשר נצטוינו צמלות האמונה ואהבה ויראה ואחדות, אשר מנות האלה לא יש להם זמן רק מחויצ צהם כל ימי חייו צכל רגע, לא יפסיק אפילו רגע, וכמו שאמר הכתוב (דברים יד, כג) ליראה את ה' אלהיך כל הימים וגו', וכמו שכתב הרמב"ם צהלכות יסודי התורה (ג, א-ג, 7, יצ), וציותר במפר חרדים (פ"א מנות התלויות צלצ ואפשר לקיימן צכל יום) מפורש היטצ צזה.

ונמצא אם נזכה לזה הדציקות להכירו היטצ צלצ זך, לא כאשר כעת שמדומה לכל שמצין זה אצל אין זה צינה כלל, וההצנה היא שיראה צשכלו שכן הוא צודאי, אפילו לא ראה ולא שמע משום אדם יצין צעצמו על ידי דציקות ומחשבות נפשו המחשבות תמיד

צהשי"ת, כי מי שאינו מחשצ צהשי"ת תמיד, אף על פי שמאמין צזה, אף על פי כן אינו צאמת כן מצוייר לפניו, כי תמיד מצוייר העולם צלצו צלתי מחשבות השי"ת צלצו, אצל מי שאינו מחשצ בעולם כלל, רק צכל מה שרואה מחשצ צהשי"ת שהדצר זה תלוי צו, וצחשק גדול, וכאשר אמרתי משל על זה ממי שמסחכל על צגדי אשה היפים, מי שהוא דצוק צתאות נשים ח"ו אינו נותן לצו על ענין צגדי הרקמה והזהב, רק תיכף לצו נותן" על חמדת האשה שלוצשת זה, ומי שאינו כן ולצו טהור מחמדה זו, מסחכל כפשוטו על הצגד, נמצא שניהם מסחכלים צדצר אחד וכל אחד מסחכל דצר אחר, כן להצדיל צאלפים צין הטומאה לטהרה צענין הקדושה, מי שחושק תמיד להשי"ת, כל מה שרואה בעולם רואה את השי"ת שכוחותיו מחיה את זה, כמו

מז. עיין להלן אות מח. מח. כגבוי דמי. מט. כצצורות דמיין. נ. רצ"ל שתלוי ברצונו. נא. עיין עוד לעיל בפרשת ויצא. נב. בדפוס מונקאטש הגירסא 'נופל'.

שאמר הכתוב (נחמיה ט, ו) ואתה מחיה את כולם, מה שאין כן מי שאינו חושק להשי"ת במחשבתו, אינו רואה כי אם הגשמי, אף על פי שאם יזכרוהו וישאלוהו יאמר שהשי"ת מחיה את הכל, אף על פי כן אין הוא דבוק בזה, והצן היטב מן המשל הזה הדומה מאוד לנמשל.

ונמצא אם נזכה לזה הדביקות נחשוב על עצמינו ג"כ כן¹, כי אנחנו אין בלתי השי"ת שמחיה אותנו, הוא המצוי וחולתו אין עוד.

וזרו שאמר הכתוב (נחמיה טו) אתה הוא ה' לצדך אתה עשית וגו', ולכאורה אתה פעם ב' מיותר, אלא שהוא מאמר צפני עצמו, אתה הוא ה' לבדך, ר"ל אין עוד בעולם רק השי"ת כנוצר לעיל (אות יא) בשם השל"ה, ואחר כך אמר דבר אחר אתה עשית וגו'.

ועל זה אמר משה, להיות[ו] דבוק מאוד בשי"ת וזכור² זה מאוד בהכרה גדולה, (וענין הכרה שאני כותב³ ובחובת הלבבות כותב גם כן כמה פעמים הכרתו החזקה או החלושה, אצאר לך אי"ה ענין מלת הכרה להלן (אות כא-כב)), אמר (שמות טו, ז-ח) ונחנו מה, וזכר אדם יש בחינת משה, דהיינו השכל האמת שמתעורר בו לפרקים, כמו

שאמרו בגמרא (סוכה לט, א) משה שפיר קאמרת, רק משה היה תמיד דבוק בשכל האמת, ואנחנו לא נדע, ואולי לפרקים, כשתחיל רוח ה' לפעמו עלינו, נוכל להצין זה כמצין מחט סדקית⁴.

ונמצא כשנכיר זה שאנו כאין באמת, ונדמה לנו שאין בעולם זולת השי"ת כמו קודם הצריאה, אז יש להשי"ת כזיכול תענוג האמיתי שמקוה מאתנו, כדמיון האב ואם שמקווים להוליד בן ולשאחו על זרועם, כך יש להשי"ת כזיכול תענוג מצניו שבאים לזרועותיו ולנשיקה ולדביקה כנוצר לעיל (אות ה).

וזרו שאמרו (כתובות ה, א) גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ואמר ר' דוב בער ז"ל מפני שצריאת שמים וארץ היה השתלשלות יש מאין, מירידה מעליון לתחתון, ולדיקים צמעשיהם שמפשיטים את עצמן מגשמיות, וחושבים בשי"ת תמיד, ורואים ומצינים ומדמים באמת שהוא⁵ כאילו היה אין - כקודם הצריאה, נמצא מחזירים מיש לאין, וזה יותר פלא להעלות מתחתון לעליון, כמו שאמרו בגמרא (תענית כה, א) גדול הנס האחרון מן הראשון, כי מן השמים מיהב יהצי משקל לא שקלי⁶.

נג. פי' לא רק על דברים שחוץ מאתנו, אלא על עצמינו וגופינו נחשוב ונבין ג"כ כן. נד. פי' שלא שכח מזה אף לרגע. נה. זה לשון רש"י בעירובין נג, א: "מחט שתופרין בה סדקי בגדים והוא דק ביותר" ורצ"ל מעט מן המעט, עיין מגילה יט, ב. נו. האדם. נז. זה לשון הגמרא: אמרה ליה דביתהו [לרבי חנינא בן רוסא], עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי, אמר לה מאי נעביד, בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, תזיא בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי, אמר לה ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר, אמרה ליה ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינד, בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס

ועל זה אמר מו"ה מנחם מענדל
[מפרעמישלאן] ז"ל יש לפרש
הפסוק (תהלים 5, א) אדני מעון אתה
היית לנו וגו', ר"ל שהיינו אנו, היינו
נשמתינו, בהשי"ת קודם הצריאה^ב, רק

תשב אנוש עד דבא, ר"ל השי"ת השיב
אותנו לדכדוכי שפלות, ואחר כך ותאמר
שובו בני אדם, (להשיב) [לשוב] ולפשוט
את עצמו מחומריות, לשוב להשי"ת
במחשבתו כצראשונה.

יג

ושמעתי מפה קדוש הרב המגיד
[מזלאמשוב] צחג שזעות
שאמר דרוש גדול, ואמר על פסוק (איוב 3,
ח) ונשמת שדי תצינס, ר"ל שנקרא שדי
שאמר לעולמו די (חגיגה יב, א), ר"ל שענין
העולם היה משתלשל מרוחניות לחומריות,
והכל כדי שישוּב^ב על ידי האדם הנדיק
במחשבתו הטורה להיות תענוג גדול, כי
(עפ"י משלי כה, כה) שמועה טובה מארך
מרחקים, ותענוג גדול יש לאדם כשמואל
מטמון צאשפה, כך יש להשי"ת תענוג
שמחומריות גדול יזככו בני אדם לשוב
כצראשונה, ורצה העולם להחפשט יותר, היינו
שיהיה חומריות יותר, כדי שיהיה להשי"ת
תענוג יותר, ואמר השי"ת לעולמו די, מפני
שהצין שלא יהיה צאפשרי, אם ח"ו יהיה יותר
חומרי לא יהיה צאפשרי לשוב עוד האדם
לדביקות, ובלעדי זה למה לו העולם, כי (עפ"י
צרכות ו, ג) העולם לא נצרא אלא לנאות, ר"ל
לדביקות הצורא.

לעולמו די, תבינם, ר"ל דבר זה תודיע לנו
צינה, שניצין שלא נצרא העולם בעצור
החומריות רק כדי לשוב לשורשו, שאם לא כן
למה אמר די, והצן.

ונמצא כל החורה ומעשים טובים תלוי בזה,
וזה תכליתו^ב ותכלית כל העולם
להציא לאין.

ועל זה אמר ר' בער ע"ה על מאמר
הגמרא (תמורה לא, א) צענין אפרות
מצינת טריפה מותר, מאי טעמא, כל כמה
דלא מסרח לא גביל, צעידנא דגביל עפרא
בעלמא היא, ור"ל שאי אפשר צסום דבר
בעולם שיצוא ממציאות זה למציאות אחר אם
לא שיצא לאין, דהיינו המציאות דציני ציני,
ואז הוא אין ואין אדם יכול לעמוד עליו, כי
הוא צא למדרגת אין כמקודם הצריאה, ואז
נצרא צריה חדשה מצינה לאפרות, אותו רגע
שנגמר כליון הצינה קודם התחלת התהוות
אפרות הוא אין, והוא נקרא היולי
צפלקסופיא^ב, שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל,

וזהו נשמת שדי, ר"ל הנשמה [הצאה]
מהשי"ת שנקרא שדי על שם שאמר

אתרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי. נח. והשי"ת היה לנו למעון ולדירה.
נט. רצ"ל שישוב החומריות להיות לרוחניות, כדלהלן. ס. של האדם. סא. עיין רמב"ן על הפסוק (ויקרא
יב. ב) אשה כי תזריע.

כי הוא כח קודם הצריאה, ונקרא תוהו²⁰, וכמו כן הזרע הזומת, כמו חמשת מיני דגן ושאר זרעונים, לא יתחיל לזמות עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה ממהותו כידוע, כדי שיבא לאין שהוא מדריגה שקודם הצריאה, והוא נקרא חכמה²¹, ר"ל מחשבה שאין לה התגלות, ואחר כך מזה נברא, כי (תהלים קד, כד) כולם בחכמה עשית.

ומה שאמר בגמרא עפרא זעלמא, ר"ל היולי נקרא עפר, על דרך (קהלת ג, כ) הכל היה מן העפר, שהוא היולי כנודע, ונקרא

עפר מפני שהוא היולי לדברים החומריים, וזהו הכל היה מן העפר, ר"ל ההיולי, והכל שז אל העפר, דהיינו ההיולי.

ונמצא שחס האדם רוצה שיהיה צריאה חדשה, לא גשמי וחומרי להתאוות לחומריות רק להשי"ת, נריך לצוא צמחשצחו ככל האפשר לו למדרגת יראה המציאה לידי ענוה, לצוא למדת אין, ואז יהיה צריאה חדשה שיצראנו השי"ת, ויהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק כמבואר, והצן כל זה.

יד

ואגב דאחי לידי דברי המגיד [מזלאתשוב] נ"י ששמעתי מפ"ק צחג שצועות של שנה זו שנת תקל"ז לפ"ק, ששצתי שס חג שצועות ושצת שאחריו, ואמר דרוש ארוך צין מנחה של יוס א' למעריצ של יוס צ' צק"ק צראד יע"א צצית המנין שלו, וידעתי כי חציצין עליך שמעתחא דרצ המגיד נ"י ועלי ציותר, וציותר מה שזכיתי לשמוע פנים אל פנים, אמרתי להעלות לך על הכתב דצרו צדיצר צזה הענין.

שישמע שהיה א[ו]מר איש אחד את תרי"ג מלות, ואמר הרצ המגיד כד הוי

צדיחא דעתיה, ואמר מה זה שאתם אומרים התרי"ג מלות, הלא התרי"ג מלות ניחנו עיקרם לקיימם לא לאומרם צלצד, ונתחיל צמנזה הראשונה שהיא מלות פריה ורציה, ושאל אחי שאפרש לו מה זה כפל הלשון פריה ורציה ששניהם ענין אחד, ואני שתקתי מחמת צושה, עד ששאל אחי כמה פעמים, ואמרתי מה שפירש רש"י שם (צראשית א, כצ) 'פרו עשו פירות, ואם לא אמר אלא פרו לצד היה משמע שאחד מוליד אחד, לכן אמר ורצו שיהיה אחד מוליד הרצה, ושאל על זה אם כן יאמר (ו)רצו לחוד ולשתמע שניהם.

סב. עיין רמב"ן ר"פ בראשית, וזה לשונו: הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת וכו', הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד, אין בו ממש, אבל הוא כח מציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכת אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים 'היולי', ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן וכו', והחומר הזה שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש 'תוהו', והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ, ב) בתוהא על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תוהא ונמלך לקוראו בשם אתר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל וכו'. **סג.** ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא. א).

ואמר אחר כך בן הזדיק המפורסם מו"ה זוסיא נ"י^{סד}, שהוא בק"ק האניפאלי ויש לו בן בק"ק צראד י"ו והוא מתפלל במנין של המגיד, ואמר שכתוב בתורה בפרשת צחוקותי (ויקרא כו, ט) 'והפרייתי אחכס והרציתי אחכס', גם כן כפל, ואמר הרב המגיד נ"י שם גם כן קשה, ושאל אותי, ואמרתי לו פירוש רש"י שם שפירש 'והרציתי - בקומה זקופה', ושאל מה זה קומה זקופה, עד שהתחיל לצוא צענין הדברים הנ"ל ואמר צאריכות כדרכו להסביר הדברים כמה פעמים^{סד}.

ותובן דבריו שצריח העולמות היה צביל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת מזה תענוג גדול שיאליל מאתו נשמת ישראל וישתלשלו דרך כמה אלפים ורצות עולמות עד צואם אל העולם הזה, ויתלצשו לצוש חומרי, ומשם ומאותו המרחק הגדול יזכרו ויתקרבו ויתדבקו אליו במחשבתם צאהבתם אותם, וקשורים צו צדיקה וחשיקה וחפילה,

וידמו את עצמם לאין צחינס שצאמת צלעדי כח הצורא ית"ש שצראס ומקיימס הס אין כקודס הצריחה, אס כן אין צעולס זולת הצורא ית"ש, כמו שכתבתי לעיל (אות יב).

ואמר לפי זה הדבר להיפוך ממה שמדמין העולם, שלהם נדמה כשהם אינס דבוקים בצורא ית"ש רק צעניני העולם, והס יש צעיניהס, וחשוצים צעיניהס גדולים, והאיך הס גדולים, הלל צין לילה היה וצין לילה אצד וכלל עובר ימיהס, ואף צחייהס הס הצל, נמצא אס הס יש צדעתס הן צאמת אין, לאפוקי אס הס צדעתס אין מחמת צדיקות הצורא כנ"ל, נמצא הס מדצקים כל כוחותם צמחשבתם בצורא ית"ש כמקדם, נמצא הס גדולים מאוד, כי הענף צל לשרשו והוא אחדות אחד עם השורש, והשורש אין סוף אס כן הענף גם כן אין סוף, כי נחצטל צמציאות, כמשל^{סד} טפה אחת שנפלה לים הגדול וצאחה לשורשה, ואס כן היא אחת עם מי הים ואי אפשר להכירה צפני עצמה כלל.

זו

וימא וו' נחלין, ואמר שס 'ואי יתצר אומנא אינון מאנין דתקין יהדרון מיא למקור', ועיין שס שדברי המאמר פשוטים שס צמושכל ראשון^{סד}.

ודבר זה צריך להסביר לך צדדמי יותר, והוא על פי משל שממשיל צרעיא מהימנא (פרשת צא) דף מ"ב (ע"ב) שממשיל שס העשר מדות של השי"ת למקור ומעיין

סד. הרה"ק רבי צבי מנחם מענדיל זי"ע (עי' בריש ספר מנורת זהב - 'גזע תפארת חיים'). סה. מסקנת התירוק על כפילות הלשונות הוא להלן באות כ. סו. בדפוס הגירסא 'כמשז"ל'. סז. לכאורה כוונת רבינו להביא משל הזוה"ק לכאן, לומר דכמו שהמים בהים אין יכולים להתקבל רק ע"י כלים שיש להם גבול, ואם ישברו הכלים אזי יחזרו המים לתוך המקור שהוא הים, כן השי"ת צמצם עצמו כביכול ע"י העשר מדות שיכלו הנבראים להתקיים, ועל ידי זה נתרחקו מן המקור, וע"י שישברו כל הצמצומים דהיינו הגשמיות יחזרו להתקרב ולהתבטל להמקור והשורש שהוא אין סוף ב"ה. לשון הזוה"ק עם תרגמו עיין בנספחות שבסוף הספר (אות א

והענין כן באדם, אף שהוא יש והוא מוגבל, כל זה הוא מלדו מלדו הצריחה שגברא צה, אבל כשמתפשט את עצמו מגשמיות^ס, ור"ל העיקר התפשטות הגשמיות יהיה בלבו, שיהיו נמאסים צעיניו כל התאוות עולם הזה, אפילו ההכרח יהיה צו לא אפשר ולא מכויץ כמו שכתבתי לעיל (אות ד), וכמו שכתב בספר מגיד מישרים צפרשת צשלח שהזהיר המגיד להצית יוסף ז"ל על זה תמיד, עיין שם, ומכל שכן כל המדות רעות התלויות בלב כנ"ל, ויהיה מופשט מכולם מחמת גודל תשוקתו להצורא ית"ש, אשר כל תאוות וחמדת עולם הזה ורהציו^ס וקנאתו הצל הוא למי שזכה לטעום צנפשו חשוקה זו אפילו באפס קנהו שיהיה באמת, דהיינו שיהיה ציראה וצאהצה, כי בלתי יראה ופחד בלב אין זה רק חילוניות אהבה, כמצואר צכתצים של הרב מוהר"ר דוב בער זלה"ה הלל הם ח"י"י זיל קרי צהם (ליקוטים יקרים כט, מצ), וכמצואר צספר חסד לאברהם (מעין ד נהר מג) גם כן, כי כל מה שאדם עוצד ה' ועוסק בחורה בלתי יראה, ר"ל פחד הלב, ר"ל שתפול עליו פחד בלב מן השי"ת, ובלתי

זה הכל הוא מצחוק, אבל ציראה נאמר (תהלים קיח, ט) זה השער לה', כי מי שצא צשער שהמלך צו נופל עליו יראה צטצע, כן האדם כשנופל עליו פחד השי"ת בלבו סימן שכתוב צמתשצחו צשער המלך, וזהו מדת מלכות, כי כן מדת המלכות צשר ודם, קל וחומר צן צנו של קל וחומר כו' מלכות השי"ת.

ובשמרגיל את עצמו ציראה זו תמיד, אזי ממילא נמאסין צעיניו כל התאוות והמדות רעות מחמת צושה של השי"ת ופחדו ממנו, וזהו ההתפשטות הגשמיות והתגברות כח השכלי המצואר צשלחן ערוך (אורח חיים) הלכות תפלה סימן צ"ח.

ולא רציני להאריך צענין זה שראוי להאריך, רק הם צכתצים הנ"ל שהעפיקם החורני מו"ה דוצ צער נ"י וצודאי יתנס לך לעיין צהם, ושם מאריך צענין יראה זו צכמה מקומות, ומיראה זו יצוא אל האהבה האמיתית עד שתדבק נפשו בצת יעקב, כמצואר בראשית חכמה שער האהבה (פ"ד)^נ, וכשיתמיד צדציקות זה על

עמוד קפ). סח. אז אינו מוגבל כיון שהוא דבוק באין סוף ב"ה. סט. לשון גאווה וגסות, עיין רש"י תהלים מ, ה. ע. הוא ר"ת 'תחת ידי' או 'תחת ידך' (עיין להלן אות לה), ועיין להלן בסמוך. עא. זה לשונו: זה הוא תכלית חפץ האדם ומבקשו, גמר עשיית המצוה בלב ובנפש וגוף, והעד על זה מפרשתו של אותו רשע, שאמר (בראשית לד, יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב וכו', כי לא יאחר האדם מלעשות המצוה ומלגמרה אף על פי שידע שיארע לו נזק, כענין הרשע ההוא, כי אפלו שהדבר היה נוגע בגופו ובנפשו בענין המילה שהוא כמעט סכנה, לא אחר לעשות הדבר מפני חפץ בת יעקב וכו', כן לא יאחר מלעשות המצוה מפני חשקו וחפצו בה, כי כל מצוה ומצוה היא בת יעקב כנודע שבה כלולות רמ"ח מצוות וכל מצוה ומצוה כלולה מרמ"ח וכו', ומהירות עשית המצוה בעשייתה וכו', מורה על רב החשק שיש לו בה, ולכך צריך שיפנה עצמו מכל עסקי העולם ומכל מחשבותיו כדי שתתגבר בו רצון הנפש ותתדבק ותתלהב נפשו בעשייתה, עד שאפלו נותנין לו כל ממון שבעולם לא מפסיק מלעשותה וכו', ראוי שיהיה תכלית חשקו במצוה מפני שבעשייתה הוא מזדווג בבת מלך שהיא השכינה בת יעקב וכו', והוא ענין ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך וכו'.

ידי תפלה ותורה ומעשים טובים, יצוא להתפשטות הגשמיות צאמיתות, שיהיה בטל ממליחות צדעתו צעת התפלה ולא ירגיש כלל שהוא צגוף.

ובמו שאמר הקדוש האלהי מוהר"ר מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה על מה שאיתא צמשנה (צרכות כח, צ)

היה רוכצ על החמור ירד ויחפלל, שר"ל אס אדס רוכצ על החמור" צמיד, ומופשט מגשמיות צמיד, אף על פי שאף על פי כן הוא מרגיש שהוא צגשמיות, אצל צשעת התפלה שאז מתצרת הקדושה צנפש על ידי המצות ודצרי התפלה הנאמרים צדחילו ורחימו, יכול לירד ולהתפלל, ר"ל שירד מן החומר ויחפשט מן הגוף לגמרי.

מז

אוצר חכמה

ועל פי זה הצנתי דצרי הגמרא צמסכת שצח דף י"ג ע"א צסופו 'עולא הוי מנשק להו לאחוותיה אצי חדייהו וכו' ופליגא דידיה אדידיה וכו', עיין שס וצתוספות ד"ה ופליגא שמסיים צתוספות 'זהספר לא חש לפרש ולהאריך כאן למה היה עושה', ולכאורה חמוה ענין זה שיאמר הגמרא ופליגא ולא יתקן, ומאי זה אריכות אס נריך לתקן.

אבל נראה לי שצרות קדשס רמזו התירון צדצריהס למצין, ודצריהס כספיר גזרתס", ור"ל שלפי מה שכתצנו לעיל שצאס האדס מופשט מגשמיות אצי הוא מוחלק צעצמו מעצמו אל עצמו, הוא צקרצו דצוק צצורא יצצרך צתשוקה גדולה, וצחינויותו אף על פי כן עושה צעולס פעולות גשמיות כמו אכילה וציווג וכדומה, וצקרצו הוא כמלאך נצדל מגשמיות, וצחינויות הוא כצהמה צעיני הרואיס, מה

שאין כן ח"ו אס אינו כן אצי הוא אחד עם תאוות הצהמיות ואינו מוחלק ומופלג מהס כלל.

וזהו שאמרו צגמרא עולא בי הוי אתי מבי רב, שהיה אז מופשט ציותר מחמת דצקות התורה, הוה מנשק להו בו', ומפרש צגמרא ואמר ופליגא דידיה אדידיה, ר"ל למה היה עושה כן, מחמת שמופלג דידיה אדידיה, ר"ל רוחניותו מופשט מגשמיותו, דאס לא כן האך עשה זה, וזהו שאמרו צגמרא דאמר עולא [אפילו שום קורבה אסור] בו', ר"ל זה הוכחה עצומה שפליגא דידיה אדידיה, ר"ל שרוחניותו מופשט מגשמיותו, דהא אמר עולא וכו' ואס כן אסור לעשות זה, אלא ודאי מחמת שהוא מופשט כמו שכתצו התוספות", ואפשר וכמדומה לי שצעלי התוספות שהיו צעלי רוח הקודש רמזו זה דצצריהס שאמרו והספר

עב. פי' שמתגבר על החומריות. עג. ע"פ איכה ד, ז והיינו שמאיר כאבן ספיר (ועיין אבן עזרא שם). עד. הכוונה למש"כ התוס' "והוא היה יודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור שצדיק גמור היה".

בו, וספר לספירות דברים הוא דאחי, ר"ל
מלך הספירות והצהירות שצורה למצינים

צפנימיות לא חש להאריך, כי נכלל זה
דצריהם המאירים ומזהירים כספיר.

ובלל זה יהיה צידך, אף שצודאי אהה
צעמך מצין זה, רק מחמת שנתגלו
כתבים אלו של הקדוש מוהר"ר דוב צער ז"ל
הנ"ל לכמה אנשים, ומועטים הם שיכלו
להדמות אליו ולעשות כמעשהו, אפילו לנגוע
צקנהו, והם רואים שם שכותב צכמה מקומות
סגנון זה (עיין ליקוטים יקרים אות קנד, מגיד דבריו
ליעקב אות קנה) דהיינו שמאהצה רעה שצאה
לאדם יכול לאחוז צאהצת הצורא, צחצו קל
וחומר אם רצונו לאהוב שטות זה שהוא
פסולת שנופל צצצירה, קל וחומר לשורשו
לאהצת הצורא שממנו נלקחה זאת האהצה,
וכן ציראה רעה, וכן צהתפירות הגרוע, וכן
צניצות כו', והם חושצים - אותם שאינם צעלי
שכל שרואים זה, חושצים שדבר פשוט הוא
ללמוד קל וחומר זה כמו שלומדים קל וחומר
צגמרא, אצל שם הוא ללמוד וכאן לעשות, שאי
אפשר ללמוד קל וחומר זה אם לא יהיה
מופשט מגשמיות, כי אם הוא דצוק צגשמיות
וצתאות ומקבל תענוג מהם לרצונו, אזי
צודאי אינו יודע כלל מאהצת הצורא ויראתו
ותפירתו כו', כי לא טעמו כלל, והכתוב
אומר (תהלים לד, ט) טעמו וראו כי טוב ה' ע",
וח"ו יפול צשוחה עמוקה אם לא ישמור את
עצמו מאוד, וצריך להרחיק את עצמו צכל
הרחקות הנמנאים צספרי מוסר, רק מי שהוא

מופשט מגשמיות ואפילו הכי מתעורר צלצו
לפעמים אהצה רעה או יראה רעה, כי עדיין
לא נצרר ונפשט כל נרכו והפסולת רוצה
לאחוז צו ולהדפנו, אזי הוא ענה שלו שיוציא
יקר מזולל וילמוד קל וחומר ויתעורר על ידי
זה צאהצת הצורא ויראתו יותר.

ובתוב צכתבים החדשים שהגיעו לידי (עיין
ליקוטים יקרים אות נח, מגיד דבריו ליעקב
אות רכג) משל מחוק על זה, למשל מי שהמלך
שלח צחימה איש אחד מחיילותיו, והאיש נורא
ומאויס ומפחד כדרך משרתי המלך, וישלח
[אותו] המלך אחר אחד מצני המדינה למהרו
להציאו אליו לדונו שם לפניו צמשפט, ואם זה
ששלח אחריו הוא שוטה, אזי הוא מפחד
מהשליח ומתחיל להתרנות אליו צשוחד דברים
ומתנות, ומה יועיל זה, אצל החכם אומר מה
לי לפחד מזה ולרנותו, הלא פחדו פחד המלך
ואינו יכול לעשות לי שום דבר צלעדי המלך,
טוב לי לילך מהר למלך אולי ארצנו, כי
נעימות המלך ותפירתו עוצר על פשע.

ובן צהיפוך, כששולח המלך (אחר) איש אחד
ממשרתיו צכצוד וצמיני תענוג אחר מי
שיחפץ המלך ציקרו, והאיש אשר המלך חפץ
ציקרו ושולח אחריו, אם הוא שוטה אזי

עה. ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה (משלי לא, יח), כמו שיטעם המאכל ויבחנו
בעצמו אם מר. אם מתוק. אם מלוח. אם תפל ורד"ק.

משמח ומתענג עם השליח ששלח המלך אליו, אבל מי שהוא חכם מדין שכיון שתענוג זה רק בחוץ מצית המלך בשליח של המלך, מה יהיה ציית המלך לפני המלך בעצמו, ומה לי לאבד אותו הזמן בתענוג שפל וגרוע של השליח, מוטב באותו הזמן להדבק ולמהר לילך אל המלך ולהתענג שם, כיון שאני רואה שהמלך שלח אחרי לעשות לי עונג, אקח קל וחומר מזה התענוג, ועל ידי זה אחשוק למהר למלך.

השמים שלחו לו דבר זה מחמת שנתרחק ונפל במחשבתו מיראת השי"ת, ורואה המלך לקראתו ליראתו, ושולח לו זה השליח המפועל של השצירה שצעולם הזה, ואם נלכד יזכור ויצרח מזה היראה ליראת המלך, הואיל ודבר זה בא לקראתו להזכירו לילך ולהתקרב מהר אל המלך, ומה לו להתרעות אל זה השליח, ויצרח במחשבתו ונפשו אל השי"ת.

ובן להיפך באהבה גם כן, אם נתעורר צו אהבה רעה, מפני שנפל מאהבת הצורא ורואה השי"ת לעוררו ולענגו באהבתו הגדולה, ושולח לעוררו צפסולת האהבה שהוא שליח של העולם הזה צענין האהבה, ועל דרך מש"כ צמשל, ועל ידי זה הוא העלאת ניצולין משצרי כלים", כי האהבות הרעות והיראות הרעות והתפארות הרעות שהם נמשכים לחומריות צלתי להתקשר להשי"ת, הם פסולת המאנין תצירין שלא נצרו.

והנמשל הוא שמי שיש לו יראת השי"ת ואהבתו צלצו תמיד צוער, אבל עדיין אינו מצורר לגמרי, ולפעמים מתעורר צו אהבה רעה או יראה רעה או התפארות גרוע וכו', ידע צצירור שזה נודמן לו מאת השי"ת, למשל צענין יראה, כשרואה דבר שיש לפחוד ממנו כמו נכרי או כלצ מפועל ומתעורר צלצו יראה מדבר זה, ידע כי מן

יח

בי צאמת לולי השצירה לא היה שום רע ושום חומריות צעולם, רק כל הצרואים היו דצקים צצורא ית"ש כמו האופנים והשרפים וחיות הקודש, אפילו צהמות, וכמו שיהיה לעתיד לצוא צציאת המשיח א"י צמהרה, שיוצרך הטוב והסיג" יכלה והרע יכלה, ואז (ישעיה מט, יג) יפנחו הרים רנה, וירננו עלי היער (תהלים נו, יצ), וגר זאב עם כצש (ישעיה יא, ו), ולא ירעו ולא

ישחיתו (שם יא, ט), שיתגלה הקדושה של השי"ת מהקליפות, אפילו דומם ולומח וצעלי חיים לפי ערך נפשם יהיה להם ידיעת ודציקות הצורא ית"ש, כל שכן אנחנו צני ישראל עם קרובו, אבל השצירה גרמה התרחקות והתעבות ושכחה ופירוד מן השי"ת, והכל למען נסוחנו להטיצנו באחריתנו, כשנזדקך צמעשינו ונצרך טוב מרע על ידי דציקות הצורא.

עו. ענין 'שבירת הכלים' ו'ניצוצות' יתבאר בנספחות שבסוף הספר (אות ב עמוד קפב). עז. פי' פסולת.

ועיקר הצירור של השצירה אי אפשר להיות אם הוא דבוק ומתאוה ומתענג לתענוג החומריות ח"ו, כי האיך יצרור אם הוא חושק לפסולת צרנונו, אבל הצירור הוא אם הוא דבוק בהשי"ת בדחילו ורחימו, ומציאו היראה לאין - הוא חכמה"ה, ור"ל שמצין בהכרה גדולה ועלומה שתענוג זה הצל, ונמאס בעיניו, וצרנונו לא היה עושה זה התענוג הגשמי כמו אכילה ושחיה וזיווג, רק הוא מוכרח מאת השי"ת מחמת שיש צוה ניצוץ מאהבת ותענוג הצורה שנתגשם ונעשה פסולת וחומריות, והוא על ידי זה התענוג מפריד את עצמו מן הפסולת ונמאס בעיניו תאוות של הפסולת מחמת חכמה.

במו מי שהוא חכם ומציאים לו איזה דבר גרוע, מטבע או צגד, והוא נצוץ נלצע טוב מאוד, מי שהוא כסיל דומה לו שהוא טוב כולו, והחכם מצין שהנצע הוא טוב אבל עצמיותו רע, ומפריד בחכמתו הטוב מן הרע.

בבה מי שהוא דבוק בצורה יתברך על ידי יראה המציאה לחכמה, ור"ל להכרת

החכמה שהוא הדעת, כאשר אפשר לך להלן (אות כא) אי"ה, ור"ל שיהיה דבוק בזה ויהיה כן צמחשצחו, ולא שיאמר שהוא כן שזה הצל ותענוג עולם הזה, ואף על פי כן יקבל תענוג ממנו, כדרך כל העולם שאומרים כן צפיהם ובלבדם מתענגים מתאוות הרעות וכוספים להם קודם עשותם ועל כל פנים צעת עשותם, זהו שטות, אבל עיקר החכמה שיהיה צאמת כן, ואז על ידי חכמה זו יוכל לצרר צירורין, וזה מה שאמר צוהר (עיין פרשת פקודי רנד, ג) 'הכל בחכמה אחרירו', ולפעמים אומר (עיי"ש) 'צמחשצח אחרירו', כל זה דברי הקדוש הנ"ל.

לא כמו חסירי השכל שצומנינו הלומדים קבלה וסוצרים שיוכלו לצרר הניצוצים באכילה על פי כוונת האכילה, והאיך אפשר זה אם אינם צמדריגה הנ"ל שיהיה להם יראה המציאה לחכמה הנ"ל, צמחשצחם יחשצו כוונות ואף על פי כן יענגו זה, כמו שאמר הקדוש מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה שצאכילה מתוך לשמה צאין שלא לשמה"ה, כמו שידעת, אבל העיקר כנ"ל.

י

מדברים מאיש קדוש מופשט כמו שכתבתי לעיל (אות יז), וכמו שכתב הרב ז"ל [המגיד הק' ממצורישש זי"ע] צכתצם חדשים

ובדברי יהיה לך אור גדול בכל מקום שתצין איזה דרך ללכת זה, כי רחוק מאוד ממנו דרך האמת, ותצין שהכתצם הנ"ל הכל

עז. ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא, א). עט. הכוונה דבאכילה מתוך לשמה היינו אפילו אם מכוין לאכול כדי לברר הניצוצות שבתוך המאכלים, אעפ"כ באין לשלא לשמה, והיינו דבשעה שאוכל מתענג בה. וזהו אם עדיין לא הגיעו למדריגה הנזכר לעיל.

סתחת ידי (עיין ליקוטים יקרים אות קיג) על משנה (שנת סו, ג) 'הבנים יולאים בקשרים ובני מלכים צווגין וכל אדם אלא שדיצרו חכמים צהוה', ור"ל אותם הנקראים בנים, שיש להם מדריגת נשמה נוספת על הנפש והרוח שבהם (עיין זוה"ק משפטים נד, ג), והם מקושרים במחשבתם לצורא יתצרך, אזי להם מותר ללאת אפילו בשוק לפרקים צעת הצורך להם, כיון שהם מקושרים לצורא ית"ש מאוד לא יפסיקוהו עוצרי דרכים מדציקותו, וזהו הבנים יוצאים בקשרים, ר"ל צהתקשרות הצורא שצמחשבתם.

ובני מלכים, ר"ל מי שאין לו רק נפש ורוח הנקראים בני מלכים, מסטרא דמלכותא דשמיא^א, אך עדיין אין לו חלק נשמה, בזוגים, לא יסמוך על קישור מחשבתו, מפני שלא השיג עדיין למדריגות מחשבה, ואולי לא יהיה הקשר אמין וחזק - ויפול, ואין לו ללאת צטל רק כזוג המקשקש להשמיע קול, ככה ישמיע קולו תמיד דצרי חורה ותפלה ויראת השי"ת, ולא יסמוך עצמו על דציקות המחשבה, כי יפסיקוהו עוצרי דרכים ח"ו הואיל ודציקותו חלושה.

ובל אדם, ר"ל כל אדם שוין צזה ואין כמעט צנמנא מי שיהיה צמדריגת הבנים היולאים בקשרים, אלא מה שדיברו חבמים על הבנים היולאים בקשרים, הוא בהוה, ר"ל כפי מה שהם היו כך היו מדצרים על עצמם, לא על זולתם, עד כאן דצרי.

עוד כתב שם (עיין מגיד דצרי ליעקב אות רא) פירוש על פסוק (קהלת ה, א) אל תצהל על פיך ולצך אל ימהר להוציא דצר [לפני האלהים כי האלהים צשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דצריך מעטים], שצראשית חבמה שער הקדושה (פ"י) דוחק את עצמו לפרש הפסוק מה שאמר על כן יהיו דצריך מעטים, עיין שם, והוא זלה"ה כתב לפי דרכו והילוכו צקדושה, כי צאמת מי שהוא דצוק צהשי"ת כראוי על ידי שהוא מאמין שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, ר"ל שתמיד חושב צזה לא יפסיק מזה רגע אחד, כמו שנצטוינו, כמו שכתצתי לעיל (אות יב) צשם ספר חרדים וצשם הרמז"ם, ועל ידי זה יש לו דחילו ורחימו ודציקות הצורא, אזי צאמת יכול לדצר דצרים הרצה, כיון שהוא דצוק היטב צקדושה יכול להעלות דצרי חול לקדושה גם כן, על ידי חכמת צירופי אותיות הנודעת להקדוש האלהי הבעש"ט זלה"ה ותלמידיו צעלי רוח הקודש ששתו מימיו, מהם צעלמא דקשוט זכותם יגן עלינו, ומהם צעולם הזה צחיים חיותם, יהא רעוא מהשי"ת שיאריכו ימיהם ושנותיהם ויתקיימו (צבה) חכמי ישראל הם ונשיהם וכו'.

ואין חימה צזה, כי מוכרחים אנו להודות צזה שיש חכמה כזו, כי הלא מצינו צגמרא כמה דצרים צאגדות שנראו דצרים צטלים ח"ו, רק שהתנאים היו צעלי רוח הקודש והיה להם חכמה זו צשלימות גדול ענין צירופי אותיות, ודיצרו הכל צרות קדשם,

פ. זה לשונו בליקוטים יקרים שם: והנה ידוע שמי שיש לו נשמה שהוא מהבינה נקרא בן ויש אדם שלא זכה אלא לחלק נפש בלבד שהוא מדת המלכות וזה נקרא בן מלך, עיי"ש עוד.

והם סודות התורה, והכל זכו מחמת דזיקותם וקדושה עליונה מאוד על ידי דקוּתם ותמימותם ויראתם והצתם הגדולה להשי"ת תמיד.

ובזה הענין אמר הקדוש איש אלהים מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה - ושמעתי זה מפיו הקדוש זי"ע שאמר לי צסם הבעש"ט זלה"ה - כי זהו פירוש המשנה (אבות ו, א) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ור"ל תורה לשמה נקרא כמו שכתבתי לעיל (אות ז) דזיקות הצורה ית"ש, ואז הוא זוכה, ר"ל שיכול לזכך, אפילו דברי חול הרבה.

בי מפני מה נקראו דברים צטלים, ר"ל שהם צטלים צלי חיות כיון שאינם דברי תורה, אבל מי שדבוק בהשי"ת יכול לזכותם ולתת בהם חיות על ידי דזיקותם וחכמתו העליונה אשר אי אפשר לנו להצין איך ומה, כי אין לנו עומדים על דרכה כלל איך נדע מקומה וערכה, רק באמונה נאמין כן, ר"ל אמונת חכמים שנאמין שיש להם חכמה זו, כמו שראינו בגמרא כנ"ל.

ובל זה מי שחושב תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ומתנהג את עצמו לפניו כן, כמו שמצואר בשלחן ערוך (אורח חיים) ריש סימן א' ברמ"א שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול וכו' פ"א, ומתנהג בשפלות וצנניעות לפני השי"ת כאילו רואהו, מה שאין כן מי שחושב שהשי"ת צשמים והוא על הארץ, כדרך שחושבין העולם, זה האדם מוכרח למעט דבריו כל האפשר, כי אינו יכול לתקן שום דיבור חול, רק דברי תורה ידבר תמיד.

וזוהו פירוש הפסוק בי האלהים בשמים ואתה על הארץ, ר"ל כי לשון אם, אם נדעתך הוא כך שהאלהים צשמים ואחה על הארץ, ואינך דבוק באמונה זו תמיד לחשוב בה תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, על בן יהיו דבריך מעטים, שאי אפשר לך לתקן שום דיבור כלל.

במצא לפי זה חלך לצטט דרכך ותצין כי הכתבים הנ"ל מדברים הכל צהוה, ר"ל לפי מה שהיה הקדוש הנ"ל היה מדבר, לא לנו פעוטות חסרי שכל ודלי מעש וריקי כשרון.

ב

ונחזור לדברינו הנ"ל (אות יד) שאמר המגיד [מזלאטשוב] לפרש ענין פרו ורצו,

ואמר לפי זה הענין כך פירוש, השי"ת לוח לנו לפרות ולהוליד צנים, אבל הזהירנו מחמת

פא. זה לשון הרמ"א: שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא

הלכות תלמוד תורה פרק ד

תצא

תלמודו^{טז} ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה^{טז} מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים^{יז} כגון להיות מעשה לצדקה^{יח} במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו^{יט} כשיעור שיתבאר במקומו^{כא} יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו^{כב} ואצ"ל למצות שהן חובה מדברי סופרים^{כג} כמו תפלה^{כד} וכיוצא בה^{כה} שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות^{כו} כי זה כל האדם^{כז} כמו שאמרו חכמים^{כח} תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות^{כט} ונוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם^ל.

ולא אמרו חכמים^{לא} לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה אלא כשמקיים המצות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים^{לב} אלא מיראת העונש^{לג} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה^{לד} או מאהבת השכר^{לה} לקבל פרס^{לו} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד שלמשמאילים^{לז} בה^{לח} הניתן מן השמים או אפילו ליקח [ל]עצמו

טז מונעד קטן דף ט, רע"ב. ירושלמי פסחים פ"ג ה"ו. חגיגה פ"א ה"ו. רמב"ם פ"ג ה"ד. טור ושו"ע סי' ס"ח. וראה לעיל פ"ג ק"א (ד"ה אבל מ"ש, שבאמצע הלימוד היו איסור ובמפסק ועומד הכרירה בידו). או"ח סי' רנ ק"א סק"ב (במי שתורתו אומנתו). תניא פל"ז מט, ב. לקוטי תורה במדבר טו, ד. אור התורה להצ"צ דברים א'תקעב. לקו"ש ח"ו ע' 224 הערה 18.

יז נתבאר לעיל פ"ג בקו"א (ד"ה אלא דליש).

יח מו"ק שם. ירושלמי שם. רמב"ם שם. טור ושו"ע שם. וראה לעיל פ"ג ה"א (שאם מתבטל עי"ו מלימוד התורה תמיד אין מפסיקין), ובקו"א שם (ד"ה אבל מ"ש, שהחילוק בין אפשר להעשות ע"י אחרים או לא, הוא בתחלת לימודו כשאינו מתבטל הרבה מהלימוד ע"י המצוה, או אחר שלמד כבר כל התורה). פ"א קו"א סק"א (סד"ה ועד היכן, לענין ללמוד לבנו ולבן-בנו). או"ח סי' לח ס"ט (לענין תפילין). סי' תמד ס"ח (כיון שאינו מבטל מצות ת"ת לגמרי). תניא פכ"ג מט, א בחצעי רבוע (מאחר דמפסיק ומבטל בלאו הכי). פל"ז מט, א. שם קו"א קנת, ב (אפילו מעשה מרכבה).

יט ראה ב"ב ט, א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ו. שו"ע סי' רמט ס"ה.

כ מגילה ג, ב. שם מט, רע"א. כתובות יז, א. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ט. טור ושו"ע סי' שסא ס"א. וראה קו"א (ד"ה אבל מ"ש, בנוגע לר' אבהו בירושלמי פסחים פ"ג ה"ז ותגיגה פ"א ה"ז). לקמן ה"ד (ללוות המת ולהכניס כלה לחופה).

כא הלכות אלו בשוע"ד לא הגיע לידינו, וראה טור ושו"ע שם.

כב רמב"ם שם. טור ושו"ע שם. וראה לעיל פ"ג ה"א. שם קו"א ד"ה ומכל מקום. לקו"ש ח"ט ע' 467 (דאף אם לא יוכל לחזור אח"כ לתלמודו צריך להפסיק).

כג אוצ"ל: אפילו מדברי סופרים. וראה לקמן סוף ה"ד. לעיל או"ח סי' קו ס"ד. רשימות חו' טו בסופה. הל' ת"ת עם מקורות וצינונים ע' פ (בשוה"ג).

כד כדלעיל או"ח סי' קו ס"ב (שהוא מד"ס), וש"ג. וראה לקמן סוף ה"ד (בת"ת של רבים), וה"ה (בתורתם אוימנתם ובדבקות התפלה), וה"ו (בתחלת לימודו ואחר שלמד כל התורה).

כה ראה לעיל או"ח סי' תלא ס"ו (לענין בדיקת חמין בזמנה). סי' תמד ס"ח (לענין ביעור חמין).

כו ראה לעיל או"ח סי' רצח ס"כ (לענין ברוכ עם הדרת מלך). הערות וצינונים 33/ב.

כז קהלת יב, יג. תניא פל"ז מט, א (כי תכלית בריאתו וירידתו לעוה"ז להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא).

כח ברכות יז, א.

כט ראה לקמן ה"ה (לענין מי שתורתו אומנתו). לקו"ש ח"ו ע' 306. ח"ד ע' 180. ח"כ ע' 50. אנ"ק ח"ד ע' שנג.

ל ירושלמי פ"ק דברכות סוף ה"ב. ובבלי סוף פ"ב דברכות יז, א (נוח לו שלא נברא). וראה תניא אנה"ק סי' כ קלא, א (המעם לזה).

לא פסחים ג, ב, וש"ג. רמב"ם פ"ג ה"ה. טור ושו"ע סי' רמו ס"ב. וראה לקמן ה"ה.

לב רא"ש פ"ד דפסחים סי' ב. ותוס' סוטה כב, ב ד"ה לעולם.

לג סוטה שם ורש"י ד"ה מיראה.

לד תוס' שם (מיראת היסורין). רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ה (פורענות).

לה סוטה שם ורש"י ד"ה פרוש. רמב"ם שם.

לו תוס' שם. וראה לעיל או"ח סי' תלג ס"ב בהגהה.

לז ראה משלי ג, טז. שבת סג, א ורש"י ד"ה למשמאילין. וזר ח"א קצ, רע"א.

הודפס ברולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה - שלחן ערוך הרב <עם ציונים ומקורות> - ה (יו"ד) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי עמוד מס': 499 הודפס ע"י א

תצב הלכות תלמוד תורה פרק ד

כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ל"ח ויהיה ראש ישיבה ל"ט אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע"ו ועליו אמר הכתוב מ"א ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו' וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבצבור מ"ב וגרוע מעמי הארץ מ"ג שזרונות נעשים להם כשגגות מ"ד ולזה נעשים שגגות כזרונות מ"ה ועליו אמרו חכמים מ"ו לא זכה נעשית תורתו לו סם המות.

ויש אומרים מ"ז שאף על פי כן (א) לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא לשמה יוכל לכא לידי לשמה מ"ח ללמוד על מנת לשמור ולעשות מ"ט שהמאור שבה מחזירו למוטב נ כמו

קונטרס אחרון

(א) עיין רמב"ם פ"ג הל' ה' א' לפיכך כו'. ולכאורה צ"ע הא גם בשאר מעשים נמי אמרינן ב הכי לעולם יעסוק בתורה ובמצות כו' שבשכר מ"ב קרבנות כו'. וגם הרמב"ם כתב כן סוף הלכות תשובה ג', גם בנשים שפטורות מתלמוד תורה ג'. אלא ודאי דבמצות אתי שפיר, שהמצוה נעשית כתקנה עכ"פ אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה, אבל בתלמוד תורה כשלומד ואינו מקיים מה שלומד הרי עליו נאמר ה' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, וסלקא דעתך אמינא שראוי לו שלא ילמוד קמ"ל דאפילו הכי התלמוד מביא לידי מעשה לבסוף עכ"פ, שהמאור שבה מחזירו למוטב, וסופו ללמוד ולקיים לשמה. והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון ג', יש לומר דהרב אינו צריך להכניס את עצמו לבית הספק, שמא לא יחזור בו נמצא זורק אבן למרקוליס ג', אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו, דמה יפסיד. ואף ששגגות נעשים כזרונות ט' אין הפסדו שקול כנגד שכרו ג', אם יזכה ויסור למוטב. ואם לא יזכה דמו בראשו א' והלעיטהו כו' ג'. וגם הרב יש לומר דצריך להכניס את עצמו לבית הספק אם אי אפשר בענין אחר, אלא אם אפשר להתזירו תחלה למוטב, עי"ז שלא יכניסוהו לבית המדרש, מדחים אותו תחלה ג'. ותדע דתניא ט' לעולם תהא שמאל דוחה כו' ולא כיהושע בן פרחיה כו':

מה חוס' סוטה כב שם. וראה גם ב"מ שם.
מו יומא עב, ב. תענית ז, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1351.
מז מנורת המאור נ"ד כ"א ח"א פ"ז. וכן דעת הרמב"ם
פ"ג ה"ה, במה שכתב לפיכך וכו' דז"ק. ונתבאר
בקו"א סק"א. וראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקסט.
מח ממדרש רבה איכה פתיחתא ב (בא לשמה). וכ"ה
בהדיא בירושלמי פ"ק דחגיגה ה"ז. ע"ש. וראה קו"א
סק"א (וסופו ללמוד ולקיים לשמה). לקמן הי"ד (לענין לומד
לשם פניה, יבא לשמה). תניא ספ"ט (בא לשמה בודאי).
ולענין תלמיד שלומד ואינו מקיים, ראה לקמן הי"ז.
מט ראה לקו"ש ח"ז ע' 402.
נ ראה מאמרי אדה"ז הקצרים שם (ע"י חזרתו תמיד על
האוהרות).

לח נדרים סב, א. חוס' תענית ז, א. רמב"ם שם. וראה
תניא פל"ט נג, ב (לשום איזה פניה לכבוד עצמו להיות
ת"ח וכהאי גוונא). שם רפ"מ (כנ"ל). שם קו"א קנר, ב
(להתגדל).
לט נדרים שם. וראה לקמן הי"ד (להתפרנס במלמדות או
דיינות והוראות). לקו"ש ח"ב ע' 48-49.
מ ע"ז ימ, ב ורש"י ד"ה רשעים. חוס' סוטה שם. וראה
קו"א סק"א.
מא תהלים נ, טז. סנהדרין ק, ב. חגיגה טו, רע"ב. וראה
תורה אור טז, ב. אנ"ק ח"ג ע' קכב.
מב דא"ש בתשובה כלל טו אות ח. שו"ע סי' רמג ס"ג.
מג ראה דברים רבה פו, ד. תניא ספ"ל.
מד ב"מ לג, ב. וראה גם תניא שם.

ציונים לקונטרס אחרון

ו הרמב"ם, שהיא הדעה הב' שבפנים. וראה גם
מאמרי אדה"ז הקצרים עמ' תקסט.
ז חולין קלג, א. רמב"ם פ"ד ה"א. טור ושו"ע סי' רמו
ס"ז. לקמן בפנים הי"ז.
ח חולין שם.
ט ב"מ לג, ב. חוס' סוטה כב, ב ד"ה לעולם.
י ראה אבות רפ"ב.
יא עפ"י יהושע ב, יט ובכ"מ.
יב לרשע וימות (ב"ק סט, א).
יג וכן נפסק לקמן בפנים הי"ז. וראה נהורא דאורייתא
מאמר ז פ"ז.
יד סוטה מז, א. הובא לקמן שם.

א תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד
ואחר כך על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים
לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה (הרי מפרש את לעולם
יעסוק כו' רק על התורה).
ב סוטה מז, רע"א וש"נ.
ג פ"י ה"ה (לעולם כו' לפיכך כשמלמדין את הקטנים
ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא
לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר). וראה יגדיל תורה
(ג.י.) לה ע' רנו. לו ע' דש. לו ע' שע.
ד כדלעיל פ"א הי"ד וש"נ.
ה תהלים נ, טז. חגיגה טו, ב. וכ"ה כאן בפנים.

ליקוטי אמרים

ט

וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן* ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאתר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בורועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:

פרקה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא

שאמר אליהו לית מחשבה

תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא

(* כפי' ליתא תיבת בהן. חכמתו

ליקוטי אמרים

חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכיטעון
 ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק
 ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה
 לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום
 מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם
 יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע
 ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או
 גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו
 רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה
 ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות
 הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוכש בהם והוא יחוד
 נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות
 להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת
 מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
 ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי'
 על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד
 תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה
 הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה
 ועד רגלה. ובידיעת התורה מלכד שהשכל מלוכש
 בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל
 משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס
 ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו
 והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה
 מלוכשת בנפש האדם ושכלו ומקפת בתוכם לכן
 נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי
 זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם
 להיות דם ובשר כבישרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת
 התורה

ליקוטי אמרים

התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלוּבש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשבלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור

^{מאמר חסידות} מקוף כמ"ש בפרע"ח]:

פרק ו' והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלישה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלוּבשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או

מדבר

הלכות תלמוד תורה פרק א

תנה

כל התנ"ך פעמים רבות כבימיהם^צ שלמקרא די במלמד אחד לכ"ה תינוקות^א. ואם אותם שאין ידם משגת רוצים ללמד לבניהם משנה וגמרא שלא די במלמד אחד או אפילו שנים לכ"ה תינוקות יפרעו המותר משלהם:

ד אך מי שידו משגת ואינו רוצה לשכור מלמד לבנו כופין אותו^ב בכל מיני כפיות^ג ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר להודיעו תחלה מודיעים אותו ואם לאו יורדים לנכסיו שלא בפניו ושוכרים מלמד לבנו^ד כמו שנפרעים שלא בפניו לבעל חוב שלו ממש^ה כי מן התורה האב הוא חייב ללמד לבנו בעצמו או למצוא לו מלמד שילמדנו כל התורה כולה^ו ואם אינו מוצא בחנם אע"פ שהוא בעצמו אינו יכול ללמדו^ז ואפילו אינו יודע ללמוד כלל בעצמו חייב הוא מן התורה לשכור לו מלמד^ח שילמדנו היטב לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה^ט.

דהיינו^י תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה^{יא} עם הטעמים^{יב} כי הן הן פירוש התרי"ג מצות שבתורה^{יג} ודקדוקיהם בכל פרטיהם^{יד} ואף שיש בהן חלוקי דעות^{יה} הרי אלו ואלו דברי אלהים חיים^{יז} ואפילו המצות שאין נוהגות עכשיו^{יח} וגם ללמוד כל דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות שנאמר^{יט} כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת ודרשו חכמים^כ שלא תאמר למדתי הלכות די לי תלמוד לומר כל המצוה למוד הלכות ואגדות ומדרש שהוא התלמוד^{כא} שמפרש מעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומקורם בדרשות הפסוקים שבתורה וההלכות שאין להן דרשה בפסוקים הן

ק כא לכאר החיוב ללמוד (גם בעצמו) כל התורה שבכתב ובע"פ. וראה גם לקמן ה"ז. פ"ב ה"א; ה"ה; ה"י"א. פ"ג ה"א; ה"ו.

קא שבכל המשניות וברייתות ומימרות האמוראים, והלכות פסוקות של פסקי הגאונים והפוסקים כמו הגמור והשו"ע והגהותיו (לקמן פ"ב ה"א, ושי"נ).

קב בדרך קצרה, כדלעיל ה"א ושי"נ.

קג כל ההלכות הפסוקות במעמיהן הן פירוש התרי"ג מצות שבתורה, וא"כ מקיים בזה את שמור תשמרון את כל המצוה, כדלקמן בסמוך. וראה גם לקמן ה"ו. פ"ב ה"א. פ"ג ה"א"ב. קו"א שם (ד"ה אלא, וההגדות אינן פירוש התרי"ג מצות). הובא בהקדמת בני הגאון המחבר (ד"ה ובעודו). לקו"ת ויקרא ל, ד. אנ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' שמת. לקו"ש חלו"ע ע' 19 ואילך.

קד ראה תר"כ ר"פ בהר, ורש"י שם: כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני. וכדלקמן שהכל ניתן למשה מסיני. וראה גם לקמן שם ושם.

קה מ"מ גם לימוד זה נכלל בפירוש התרי"ג מצות, שהרי אלו כו'.

קו עירובין יג, כ. גיטין ו, ב. וראה תניא בהקדמה.

קז טמ"ג בהקדמה למצות עשה. וכ"ה לקמן פ"ב ה"א. פ"ג בקו"א (ד"ה אלא, גם המצות המסודרות לכהנים ולמלך). תניא קו"א ד"ה ולהבין פרטי הלכות (קנמ, ב"קס, א).

קח דברים יא, כב. וראה לקמן פ"ב ה"ו.

קט ספרי פדשות עקב פמ"ח. הובא גם לקמן פ"ב ריש ה"א. סוף ה"ה. ה"י"א.

קי ראה רש"י ברכות יא, ב ד"ה מדרש. לעיל סי' נ ס"א (שהמדרש בתלמוד).

צ כדלעיל ה"א.

צא ב"ב שם. רמב"ם פ"ב ה"ה. טור וש"ע סי' רמה סמ"ו. וראה קו"א שם, שגם עכשיו שצריך ללמד פירוש המילות מספיק מלמד אחד לכ"ה תינוקות.

צב בית דין (לקמן ה"ז).

צג ראה בחובות פו, רע"ב. לקמן פ"ד ה"ג (לענין השאלת ספרים). חו"מ הל' הלואה סי"ג (לענין בעל חוב). לקמן פ"ד ה"ג.

צד הגהות מיימוניות פ"א אות א בשם מהר"ם. רמ"א סי' רמה ס"ד.

צה כרב נחמן בכתובות פח, א. טור וש"ע חו"מ סי' קו ס"א.

צו וכ"ה לקמן ה"ט (אף בבן בנו, לד"ה). ונתבאר לעיל בקו"א ס"ק א (ד"ה אבל אם). וראה לעיל קו"א שם בתחלתו, שאין דין קרימה שיצטרך האב ללמוד עמו בעצמו.

צז ראה לעיל קו"א שם (ד"ה ועד היכן, במוסגר), דהיינו אף שאין לו פנאי מחמת עסק פרנסתו.

צח רמב"ם פ"א ה"ג. ונתבאר לעיל קו"א שם (ד"ה ועד היכן וד"ה אבל) שלומדים זאת מהפסוק (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם וגו'. וראה קובץ דברי תורה ה ע' יד. ולענין בן בנו, ראה לקמן ה"ח"ט (ב' דעות).

צט רמב"ם פ"א ה"ו. ורבנו ירוחם ג"א רח"ד בשם הרמ"ה (משנה ותלמוד הלכות ואגדות). טור וש"ע סי' רמה ס"ו. ונתבארו לעיל קו"א שם (בתחלתו) ההוכחות שחייב ללמדו גם תורה שבע"פ, ושגם החיוב לשכור מלמד לבנו הוא גם בתורה שבע"פ (שם סד"ה אבל אם). וראה לעיל הל' ריבית ס"ט. הערות וצינונים 18/ב ו18/ג. קובץ דברי תורה ה ע' טו.

הלכות תלמוד תורה פרק א

קבלה הלכה למשה מסיני או מסברא^{קיא} והכל ניתן למשה מסיני^{קייב} וכן דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות^{קייג} כמו שדרשו חכמים^{קיד} על פסוק^{קטו} ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם ומכל מקום לימוד ההלכות קודם ללימוד ההגדות^{קטז}.

וכן אמרו חכמי האמת^{קיז} שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מצות במעשה דבור ומחשבה ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן^{קיח} על דרך שאמרו חכמים^{קיט} על פסוק^{קכ} זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בתורת חטאת כאילו כו' רכא ועוד אמרו חכמי האמת^{קכב} שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ם^{קכג} כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע^{קכד} וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט^{קכה} צריך לבא בגלגול עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות^{קכו} כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידיעת התורה זהו תיקון שלימותה ואי אפשר לה להתתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' רכז במקורה אשר תוצבה משם^{קכח} בלתי ידיעה זו ולכן אמרו חכמים^{קכט} אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו כדי שלא יצטרך לבא בגלגול לעולם הזה:

ה ואל יאמר האדם איך אפשר ללמוד כל התורה שבעל פה כולה הרי התורה אין לה קץ ותכלית^{קל} כמו"ש רמא לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ונאמר^{קלב} ארוכה מארץ מדה וגו' כי באמת ההלכות הנגלות לנו ולבנינו^{קלג} יש להן קץ ותכלית ומספר^{קלד} וכן המדרשים שנתגלו לנו^{קלה}.

רק שהתורה מצד עצמה אין קץ ותכלית^{קלז} אפילו לפשטי דרשותיה הצפונים בה ורבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות^{קלח} ולא הגיע לתכלית דרשותיה

קכ ויקרא ג, יח. וראה לעיל או"ח מהדו"ב סי' א ס"ט שהביא הפסוק (ויקרא ז, לו) ואת התורה לעולה גו' וש"נ.
קכא הקריב חטאת. וראה לעיל שם, ולקמן פ"ב הי"א (עולה). תניא קו"א שם (כאילו קיים בפועל ממש).
קכב נסמן לעיל. וראה לקמן פ"ב הי" (נכון ע"ד הקבלה).
קכג כפי שמפרש לקמן.
קכד ראה תניא רפ"ד.
קכה ראה תורה אור מג"א צח, ג. לקו"ש חכ"א ע' 248. לקמן פ"ב הי"ג (ואם לא השיג מחמת קוצר דעתו).
קכו ראה תניא אגה"ק סי' כו. לקו"ש ח"ב ע' 178 הערה 57.
קכז ע"פ שמואל א כה, כט. וראה תניא פ"ד ה, סע"ב. אגה"ק סי' כט קג, א.
קכח ראה מצו"ד שם.
קכט פסחים ג, א. וש"נ.
קל ראה תנחומא נח, ג. ב"ד י, א. עירובין כא, א וברש"י שם ד"ה ויפרוש. לקמן פ"ג קו"א בתחלתו.
קלא תהלים קיט, צו.
קלב איוב יא, טו.
קלג לשון הכתוב דברים כט, כח. וראה הערות וציונים 5/ב.
קלד ראה שהש"ר ג, יד. לקמן בסוף ההלכה. פ"ג קו"א בתחלתו.
קלה ראה גם לקמן פ"ב הי"י.
קלו ראה גם לקמן פ"ב הי"ה.
קלז מנחות כט, ב. וראה גם עירובין כא, סע"ב. סוטה מט, א וברש"י שם ד"ה בטל.

קיא כדלעיל ה"א וש"נ.
קיב ברכות ה, א. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. מגילה פ"ד ה"א. תנינה פ"א ה"ח. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ד רפכ"ב. קה"ר ט, פ"ה ת. וראה גם לעיל או"ח סי' מז ס"ב. לקמן פ"ב הי"י.
קיג גם הם ניתנו בסיני. וראה גם לקמן פ"ב הי"י.
קיד ברכות שם. וראה הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתה (והמצוה זו פירושה כו' הנקראת תורה שבע"פ). הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר. הערות וציונים 43.
קטו שמות כד, יב.
קטז תוספתא פ"ז דסנהדרין ה"ה. רמב"ם פ"ד ה"ח. מור ושורע סי' רמו סי"ד. וכ"ה לעיל סוף ה"א. וראה תורה אור נפ, ד.
קיז ספר הגלגולים פ"ד. שער הגלגולים הקדמה יא; טו. הקדמת שער המצות. ע"ח שער מט פ"ה. משנת חסידים מסכת חיוב הנשמות. וראה גם של"ה חלק תושב"כ בתחלתו (רסד, ב) ד"ה סוף דבר. תולדות יעקב יוסף בהקדמה. תניא אגה"ק רס"י כט. שם קו"א (קנו, סע"ב). לקו"ש ח"ח ע' 192 הערה 55 ובשוה"ג. שלחן המלך ע' קצה"ז.
קיח ראה תניא רפ"ד. הערות וציונים 4/50.
קיט מנחות קי, א (לענין קרבנות). ועד"ו בלימוד המצות כאילו קיים אותם. ראה סידור הארז"ל סדר קביעת התורה. תניא אגה"ק וקו"א שם.

הלכות תלמוד תורה פרק א

תנו

עדיין וכן אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפולקל^{קמ} בטעמיהן ובדרשותיהן במדות שהתורה נדרשת ועל ידי זה יתחדשו ג"כ חידושי הלכות לאין קץ ותכלית^{קמ} למי שזוכה לזה^{קמ} אחר שגמר תחלה כל התורה שבעל פה המסורה לנו ונגלות לעין כל כמו שאמרו חכמים^{קמ} ליגמר אינש והדר ליסבר שהוא עיון בעומק הטעמים^{קמ} וכמו שיתבאר^{קמ}:

ו' ובזמן הזה שכל התורה שבעל פה היא כתובה לפנינו א"צ לשכור מלמד לבנו שילמדנו כל התורה שבע"פ אלא שילמדנו להבין היטב בתלמוד ברוב המקומות גם בהלכות וסוגיות העמוקות עם רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים ויעמידנו על עיון ההלכה למעשה שיוכל לעיין בעצמו ללמוד ולהבין ולהורות כל הלכה למעשה מתוך עיון בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים ואזי יוכל הבן ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים לידע כל ההלכות של תורה שבע"פ שהן פירוש התרנג^{קמ} מצות ודקדוקיהן בטעמיהן ומקוריהן^{קמ} כאלו למדו המלמד. וכן כל התנ"ך ודרשות ההגדות.

ולכן לא נהגו עכשיו ללמד להתינוק כל התנ"ך^{קמ} כבימיהם רק תורה לבריה^{קמ} כי סומכים שילמוד בעצמו כשיגדיל משא"כ בימיהם שלא היו הנקודות וטעמים כתובים אלא בע"פ^{קמ}. ומכל מקום צריך ללמדו ולחזור עמו פעמים רבות כל פרשיות התורה שבהן כתובות המצות והמשפטים שהתלמוד מפרשן והפוסקים והתיבות ואותיות שבהן הן נדרשין תמיד בתלמוד.

אך אם הבן אינו מגיע למדה זו שיוכל ללמוד ולהבין בעצמו בלי מלמד כל ההלכות שבתורה שבע"פ בטעמיהן או שאינו חפץ ללמוד בעצמו חייב לשכור לו מלמד שיכריחנו וילמדנו היטב כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה וגם לחזור עמו פעמים רבות עד שיהיה זוכר ויודע פעם אחת כל ההלכות שבתורה שבע"פ בטעמיהן כי גם הכפייה לכופ את הבן ללמוד ולידע כל התורה היא בכלל מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם שהרי הכתוב מדבר בקטנים^{קמ} שצריך לכופם.

ואחר שידע פעם אחת כל ההלכות בטעמיהן וחוזר ושוכח מפני שאינו רוצה לחזור על לימודו בעצמו^{קמ} הרי האב כבר יצא ידי חובתו כי מאחר שלמדו היטב עד שידע כל התורה כולה קיים מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם וגו' אך מכל מקום כל שהבן אפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק ויש יכולת ביד האב לכופו מוטל עליו מדברי קבלה^{קמ} לכופו לעסוק בתורה^{קמ} וכן להדריכו בדרך מוסר^{קמ} ויראת שמים בכל דרכיו והנהגותיו

קמו ראה קו"א סק"ג: לפי סדר הלימוד עכשיו אין למדים תורה רק לערך שתי שנים, ועיקר הלימוד משנה וגמרא.
קמז כדלעיל ה"א וקו"א סק"ב.
קמח כדלעיל ריש ה"א. וראה גם קו"א סק"א (ד"ה ועד, במוסגר): ובכלל זה משמע ממילא שהאב יוליכנו מביתו להמלמד אם אינו חפץ מעצמו לילך. וכ"ה לקמן ה"ט.
קמט ראה לקמן פ"ב ה"ו.
קנ ראה קו"א סק"א (ד"ה ולזה): משום חינוך מדרבנן.
קנא ראה אגודה קידושין ס' כו בדעת רש"י. שיטה מקובצת כ"ב כב, א ד"ה עלה בדיעו.
קנב ראה סמ"ג מ"ע י"ב. הגהות מיימוניות דפוס קושטא פ"א ה"ו. ד"מ ס' רמה אות ה.

קלח ראה גם לקמן פ"ג קו"א בתחילתו.
קלט ראה זהר ח"ג רמז, סע"ב. הקדמת ת"ז יד, ב. ת"ז תכ"א (מג, ב). תניא אנה"ק ס' ז (קיא, ב). ס' כט בסופו.
קמ ראה סנהדרין צט, סוע"ב וברש"י שם ד"ה תורה. ע"ז לה, ב וברש"י שם ד"ה מתגלגל לו.
קמא שבת טג, א.
קמב ראה רש"י שם ד"ה דליגמר וד"ה והדר.
קמג פ"ב ה"א"ב ובקו"א שם סוף ס"ק א.
קמד כדלעיל ה"ד וש"נ.
קמה ראה כ"ח ס' רמה ד"ה היה מנהג. ש"ך שם סק"ה. לעיל קו"א ריש וסוף ס"ק א.

בעוד ידו תקיפה על בנו^{קנג} דהיינו עד שיהא בן כ"ד שנה^{קנד} שנאמר^{קנה} חנוך לנער על פי דרכו דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו^{קני} דהיינו מבן ט"ז שנה עד בן כ"ד שנה^{קני} שקודם ט"ז שנה אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות^{קני} ויותר מבן כ"ד יש לחוש שמא יבעט^{קני}:

ז ולא שכר לימוד לבדו מוטל על האב אלא כל הוצאות הלימוד כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד לפני רב שבעיר אחרת ולהספיק לו כל צרכיו שם^{קט} ואף על פי שאין בית דין כופין על זה כמו על שכר לימוד^{קסא} מכל מקום מצוה גדולה היא ומכלל מצות עשה של ולמדתם^{קסב} אותם את בניכם היא.

ולפיכך אפילו האב עדיין לא למד תורה וצריך ללמוד לעצמו ואם יטרח במזונות וסיפוק צרכי לימוד בנו לא יוכל ללמוד לעצמו^{קסג} אם בנו הוא נבון ומשכיל מה שילמוד יותר מן האב הרי לימוד בנו קודם ללימודו^{קטד} כי מאחר שבלמוד בנו גם הוא מקיים מצוה של תורה^{קסה} כמו בלימוד לעצמו והרי בנו נבון ומשכיל יותר בלימודו.

ואף על פי כן לא יבטל הוא לגמרי מתלמוד תורה^{קטו} אלא יקבע לו עתים כפי יכלתו^{קטז} ואף על פי שאין העתים מספיקים לקיים מצות עשה של תלמוד תורה כהלכתה שהיא לימוד וידיעת כל התורה^{קטז}.

משא"כ כשיספיק מזונות לאיש אחר נבון ומשכיל יותר ממנו אינו נפטר בזה כלל מקיום מצות עשה של תלמוד תורה כהלכתה^{קטט} אם יכול לקיימה בעצמו^{קע} אילו לא היה טורח במזונות וצרכי האיש שהוא שאינו בנו.

ואם בנו אינו נבון ומשכיל יותר ממנו הרי לימוד לעצמו קודם ללימוד בנו^{קעא} ואף על פי ששתיהן מצות עשה^{קעב} מצוה שבנפשו קודמת^{קעג}.

ואם בנו נבון ומשכיל יותר ויש לו אשה ובנים מצוה על אביו לפרנסן אם אפשר לו כדי שלא יהיו רחיים בצוארו ויעסוק בתורה^{קעד} ואפילו אינו עשיר כל כך שיתחייב בפרנסתו מדין צדקה^{קעה}.

קנג רבא קידושין ל, א. כלשון אחר ברש"י שם ד"ה משיחסר.

קנד רבא שם ללישנא בתרא.

קנה משלי כב, ו. ברייתא שם.

קנו רש"י שם ד"ה על פי דרכו. וראה לקו"ש חל"ה ע' 61 הערה 11. שלחן המלך ח"ב ע' רמ והערה 8.

קנז ברייתא שם וכחוכרא של ב' הדעות. ראה המאירי קידושין שם. אג"ק ח"ב ע' קסח. ח"ט ע' טז. הערות וציונים 53/א.

קנח ראה לקמן חו"מ הל' נזקי גו"ג ס"ד (במוסגר): מותר להכות בניו הקטנים.

קנט רש"י שם ד"ה משיחסר.

קס קידושין כט, ב וברש"י שם ד"ה אם. לבוש ס"ב.

קסא כדלעיל ריש ה"ד.

קסב דברים יא, יט.

קסג ראה רש"י שם. טור וש"ע שם.

קסד רבי יהודה בברייתא שם. גמרא שם (עובדא דרב אחא בר יעקב). רמב"ם פ"א ה"ד. טור וש"ע סי' רמה ס"ב.

קסה אוצ"ל: של תלמוד תורה (אג"ק ח"ח ע' צד). וראה גם קו"א ריש סק"א.

קסו רמב"ם שם. טור וש"ע שם.

קסז ט"ז שם סק"א.

קסח כדלעיל ה"ד. וראה לקמן פ"ב ה"ג (לא עליד המלאכה לגמור), וש"נ.

קסט משמעות רבי יהודה בקידושין שם שכתב בנו דוקא, וכ"ה משמעות טור וש"ע סי' רמו ס"א (קו"א ריש סק"א). וראה לקו"ש חט"ז ע' 536.

קע ואם אינו יכול לקיימה בעצמו – ראה לקמן פ"ג ה"ד.

קעא ברייתא שם. גמרא שם (עובדא דרב אחא בר יעקב). רמב"ם שם. טור וש"ע שם. וראה קו"א סק"א (סד"ה ועד) דהיינו דוקא בלימוד אחד ששניהן צריכים לו בשוה, ע"ש.

קעב כדלעיל ה"א ולקמן פ"ב ה"א. וראה סהמ"צ לרס"ג מ"ע ידו (דהוי שתי מ"ע). רמב"ם בסהמ"צ מ"ע יא ובמגן המצות בריש ספר היד (מ"ע אחת). לקו"ש ח"ט ע' 38-39.

קעג קידושין שם (לענין פדיון הבן). לבוש סי' רמה ס"ב.

קעד ראה קידושין שם. לקמן פ"ג ה"א.

קעה ראה שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רצב. שו"ע יו"ד סי' רנא ס"ב. לקמן ה"ד (לענין שכר לימוד).

ח ליקוטי אמרים

פרק ד ועוד יש לכל נפש אלהית שלישה לבושים
 שהם מחשבה דבור ומעשה של

תרי"ג מצות התורה שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ם התורה הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה ובפרטות בחי' חב"ד שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ם כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה. והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת שכנגד כולן כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיותם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה. והנה שלישה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן כמ"ש בודר דאורייתא וקב"ה כולא חד פי' דאורייתא היא חבמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי הוא היודע והוא המדע

כו'

ליקוטי אמרים

וכו' כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא
 אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה
 כלל וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב אין חקר לתבונתו
 וכת' החקר אלוה תמצא וכתוב כי לא מחשבותי
 מחשבותיכם הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא
 גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצום
 הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן
 ובצדופי אותיות תג"ך ודרשותיהן שבאגרות ומדרשי
 חבמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף
 האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר
 לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש
 בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ולכן
 נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה
 למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבוד שהיא
 רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא
 כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה
 וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות
 העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם
 הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצדופי
 אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה
 ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל
 מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה
 ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן ומאחר
 שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל
 תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צדורה
 בצדור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה
 ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אחסה בו
 וכתוב

וכתיב

ליקוטי אמרים

ט

וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן* ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאתר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בורועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:

פרקה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא

שאמר אליהו לית מחשבה

תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמישיגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא

(* כפי' ליתא תיבת בהן. חכמתו

ליקוטי אמרים

חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוכש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלוכש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלוכשת בנפש האדם ושכלו ומקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבישרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה

ליקוטי אמרים

התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלוּבש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשבלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור

^{מאמר חסידות} מקוף כמ"ש בפרע"ח]:

פרק ו' והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלישה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלוּבשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או

מדבר

ספר נפש החיים

שער ד'

פָּרַק אַ עוֹד זֹאת אֲמַרְתִּי לָבֵא בְּמַגֵּלַת סֵפֶר כְּתוּב בְּגִדְל
הַחַיִּיב שֶׁל עֵסֶק הַתּוֹרָה. עַל כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל
יוֹם וְלַיְלָה. וְלִהְרַחֵיב מְעַט הַדְּבָר בְּלִשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוּלוֹת
יָקָר תִּפְאַרְתָּהּ וּמַעֲלָתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה. וְהָאָדָם הַיָּשָׁר
הָעוֹסֵק וְהוֹגֵה בָּהּ בְּתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת גַּחַת
רוּחַ לְיוֹצְרוֹ וּבּוֹרְאוֹ יִתְפָּרֵךְ שְׁמוֹ. וְאִישׁ דַּעַת הַמְּאִמֵּן כִּי
לְתַמְכָּהּ וּלְסַעְדָּהּ וּלְהַחְזִיק בְּדַקִּיהָ. אַחֲרֵי אֲשֶׁר זֶה יָמִים
רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפִּיל עֵסֶק הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר. וְהֵן עָתָה בְּדוֹרוֹת הַלְלוּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים גְּפִלָּה
מְאֹד מְאֹד. נְתוּנָה בְּסֵתֶר הַמְּדִרְגָּה הַתְּחִתּוֹנָה רַחֲמֵנָא
לְצִלָּן. כְּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ הָרְאוֹת עָתָה בְּרַבְתּ בְּנֵי עַמֵּנוּ מִגִּדְל
סֵבֶל מִשָּׂא עַל הַפְּרָנְסָה ה' יִרְחֵם. וְגַם פְּמָה מֵאוֹתָן אֲשֶׁר
קָרַבְתָּ אֱלֹקִים יַחְפָּצוּן. הִמָּה בָּחֲרוּ לְעֶצְמָם לְקַבֵּעַ כֹּל עֵקֶר
לְמוֹדֵם בְּסִפְרֵי יִרְאָה וּמוֹסֵר כֹּל הַיָּמִים, בְּלֹא קְבִיעוֹת עֵקֶר
הָעֵסֶק בְּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּמִקְרָאוֹת וְהַלְכוֹת מְרֻבּוֹת. וְעַד
לֹא רָאוּ מְאֹרוֹת מִימֵיהֶם וְלֹא נָגַהּ עֲלֵיהֶם אוֹר הַתּוֹרָה.
ה' יִסְלַח לָהֶם. כִּי כּוֹנְנֵתֶם לְשָׁמַיִם. אֲבָל לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֵּן
בָּם אוֹר הַתּוֹרָה:

אוצר החכמה

וְהָאֵמֶת כִּי סִפְרֵי יִרְאֶה הַנֶּסֶם כָּכָל דְרָכֵי ה' הַיִּשְׁרִים. כִּי
 דוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ קְבוּעִים כָּל יְמֵיהֶם
 בְּעֶסֶק וְהִגְיוֹן תּוֹרַתְנוּ הַקְדוּשָׁה תְּקוּעִים בְּאֵהְלֵי הַמְּדַרְשׁוֹת
 בְּגִמְרָא, פְּרוּשׁ רַש"י, תּוֹסְפוֹת, וְשִׁלְהֶבֶת אֶהֱבֵת תּוֹרַתְנוּ
 הַקְדוּשָׁה הִיא בּוֹעֵר בְּלִבָּם כְּאִשׁ בּוֹעֵרֶת בְּאֶהֱבֵת וְיִרְאֵת
 ה' טְהוֹרָה. וְכָל חֶפְצִים לְהַגְדִּיל כְּבוֹדָהּ וּלְהַאֲדִירָהּ.
 וְהִרְחִיבוּ גְבוּלָם בְּתַלְמִידִים רַבִּים הַגּוֹנִים לְמַעַן תִּמְלֵא
 הָאָרֶץ דַּעַת. וְכֹאֲשֶׁר אָרְכוּ הַיָּמִים. הִנֵּה כֵּן דְרָכּוֹ שֶׁל הַיִּצֵּר
 מֵעוֹלָם לְהִתְקַנָּא בְּעַם ה' אֱלֹהֵי. כְּאֲשֶׁר הִמָּה דוֹרְכִים
 בְּדֶרֶךְ ה' בְּרָאוּ. לְהַטִּיל בָּהֶם אָרֶם. עַד שֶׁכָּפְהָ
 מֵהַתְּלַמִּידִים שָׁמוּ כָּל קְבוּעוֹתָם וְעֶסְקָם רַק בְּפִלְפוּלָהּ שֶׁל
 תּוֹרָה לְבַד וְלֹא זוּלַת כָּלָל. וְשָׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵתֵינוּ אִם אֵין
 יִרְאֶה אֵין חֲכָמָה. וְעוֹד הִרְבֵּה מֵאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְכְרוֹנָם
 לְכַרְכָּה מְזֵה כְּמוֹ שְׂיוֹבָא לְהֵלֵן פֶּרֶק ד' אִי"ה. לְזֹאת
 הַתְּעוֹרָרוּ עֲצָמָם כִּמָּה מְגִדוּלֵיהֶם עֵינֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר דִּרְכָם
 בְּקִדְשׁ לְשִׁקֵּד עַל תְּקִנַּת כָּלָל אֲחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְיִשְׁר
 הַהֲדוּרִים וְלַגְדֵּר פְּרִצוֹתָם. לְהַרִים הַמְּכַשׁוּל מְדַרְךְ עִם ה'.
 וּמִלְאוּ אֶת יָדָם לְבֹא בְּתוֹכָהוּת בְּמוֹסְרִים וּמִדּוֹת. וְחִבְרוּ
 סִפְרֵי יִרְאֶה לְהִישִׁיר לֵב הָעַם. לְהִיּוֹתָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה וּבְעִבּוּדָהּ בְּיִרְאֵת ה' טְהוֹרָה. אֲמָנָם כָּל אִישׁ
 תְּבוּנוֹת אֲשֶׁר שָׁכְלוּ יִשְׂרָאֵל. יָבִין מִדַּעְתּוֹ כִּי לֹא כֹּונוּ
 בָּהֶם לְהִזְנִיחַ חֵם וְשִׁלּוּם הָעֶסֶק כְּגוֹפֵי הַתּוֹרָה. וְלְהִיּוֹת אֶדְךְ

נפש שער ד' - פ"א החיים ג

עסוק כל הימים בספרי מוסרם. אלא פונתם רצויה היתה שכל עיקר קביעת למוד עם הקדש יהיה רק בתורה הקדושה שבכתב ובעל פה והלכות מרבות. הן הן גופי תורה. וגם ביראת ה' טהורה.

והן עתה בהורות הללו. בעוונותינו הרבים נהפך הוא. הגבוה השפל. שכמה וכמה שמו כל עיקר קביעת למודם רב הימים רק בספרי יראה ומוסר. באמרם כי זה כל האדם בעולמו לעסק בהם תמיד. כי הפה מלהיבים הלכות אשר אז יפגע לבבו להכניע ולשפר היצר מתאוותיו. ולהתיישר במדות טובות. וכתר תורה מונח בקרן זוית. ובעיני ראיתי בפלך אחד שכל כך התפשט אצלם זאת. עד שברכ בתי מדרשם אין בהם רק ספרי מוסר לרב. ואפילו ש"ס אחד שלם אין בו. ומח עיניהם מראות מהבין והשכיל לבותם. אשר לא זו הדרך בחר בו ה' כי לא ירצה. ועוד מעט בהמשך הזמן יוכלו להיות חס ושלום ללא כהן מורה. ותורה מה תהא עליה:

הן לזאת עצור במלין מי יוכל. מלהודיע בשבטי ישראל נאמנה ליראי ה' וחושבי שמו את הדרך ילכו בה לאורה של תורה. אוי לנו מיום הדין. אוי לנו מיום התוכחה על עון פטולה של תורה. כאשר הוא יתברך שמו יקנא לה לתבע עלבונה: ותחלה אשית דברתי

בְּעֵינַי עֵסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה מֵהוּ עֵינַי לְשִׁמָּה. כִּי גַם זֶה
 פְּרִי חַטָּאת לְכַמָּה הַמוֹנְעִים עֵצְמוֹן מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה בַחֲשֹׁבִים כִּי עֵינַי לְשִׁמָּה פְּרוּשׁ בְּדַבְּקוֹת גְּדוּל בְּלִי
 הַפֶּסֶק. וְגַם רָעָה חוֹלָה יוֹתֵר מְזוּהָ. שְׁפוֹבְרִים בְּדַעְתָּם
 שְׁעֵסֶק הַתּוֹרָה בְּלֹא דְבָקוֹת אֵין כְּלוּם וּלְלֹא שׁוּם חוֹעֲלֵת
 חֶסֶד וְשְׁלוֹם. לְזֹאת כְּשֶׁרוֹאִין עֵצְמוֹן שְׁאִין לָבֶם הוֹלֵךְ לְזֹאת
 הַמְדַרְגָּה שְׁיֵהָא לַמּוֹדֵם בְּדַבְּקוֹת תְּמִידִי. לֹא יִתְחִילוּ כָּלֵל
 לְלַמֵּד. וְעַל בֶּן תְּפוּג תּוֹרָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם. וּמֵהַמְשֵׁךְ הָעֵינַיִם
 יִתְבָּאֵר אִי"ה מִמִּילָא מְעַלְתָּה שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה
 וְהָאָדָם הָעוֹסֵק בָּהּ כְּרָאוּי. לְזֹאת הַהִכָּרַח לְהַבִּיא קִצַּת
 מֵאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְכַרְכָּה בְּש"ס וּמְדַרְשִׁים וְזוֹהַר
 אֲשֶׁר בָּם יְדָבֵר נִבְלָאוֹת מְעַלְת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה וְהָעוֹסֵק
 בָּהּ וְגָדֵל שְׁכָרָה וְעִנְשָׁה רַחֲמָנָא לְצַלָן. הַגַּם שְׁכָל אֱלוֹ
 הַמְּאֲמָרִים יְדוּעִים וּמְפָרְסָמִים. עִם כָּל זֶה קַבְּצָתִים
 לְהִלְהִיב לְבוֹת הַחֲפִצִים לְהַתְדַבֵּק בְּאַהֲבַת תּוֹרָתוֹ יִתְבָּרַךְ,
 וּלְהַתְלוֹנֵן בְּצֵל הָעֲלִיּוֹן נוֹרָא:

פֶּרֶק ב עֵינַי עֵסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה. הָאֲמַת הַפְּרוּר. כִּי
 לְשִׁמָּה אֵין פְּרוּשׁוֹ דְבָקוֹת כְּמוֹ שְׁפוֹבְרִים עָתָה
 רַב הָעוֹלָם. שְׁהֲרִי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמְדַרְשׁ, שְׁבַקְשׁ דְּוֹד
 הַפֶּלֶךְ עָלָיו הַשְׁלוֹם מִלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ שְׁהָעוֹסֵק בְּתַהֲלִים
 יִתְשַׁב אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ כְּאֵלוֹ הִיָּה עוֹסֵק בְּנִגְעִים וְאַהֲלוֹת.

הרי שְׁהַעֲסַק בְּהַלְכוֹת הַש"ס בְּעֵינַי וַיִּגְיַעַה הוּא עֲנֵן יוֹתֵר
 נֶעְלָה וְאֶהוּב לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ מֵאֲמִירַת תְּהִלִּים. וְאִם נֹאמֵר
 שְׁלִשְׁמָה פְּרוּשׁוֹ דְּבִקּוֹת דְּוָקָא וְרַק בְּזַה תְּלוּי כָּל עֵקֶר עֲנֵן
 עֲסַק הַתּוֹרָה. הֲלֹא אֵין דְּבִקּוֹת יוֹתֵר נִפְלָא מֵאֲמִירַת
 תְּהִלִּים כְּרֵאוּי כָּל הַיּוֹם. וְגַם מִי יוֹדֵעַ אִם הַסְּפִים הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא עַל יְדוֹ בְּזַה. כִּי לֹא מְצִינוּ בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל מֵה
 תְּשׁוּבָה הַשִּׁיבוֹ הוּא יִתְבָּרַךְ עַל שְׁאֵלְתוֹ (כְּמוֹ שְׂמְצִינוּ
 (בְּבֹא בְּתָרָא י"ו א') וְאִירְךָ הַהוּא רַחֲמִים הוּא דְקָא בְּעִי).
 וְגַם כִּי הָיָה דִּי לְעֲנֵן הַדְּבִקּוֹת בְּמַסְכַּת אַחַת אוֹ פֶּרֶק אוֹ
 מִשְׁנָה אַחַת שְׁיַעֲסַק בָּהּ כָּל יָמָיו בְּדִבְקוֹת וְלֹא כֵן מְצִינוּ
 לְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל שְׁאָמְרוּ עַל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי (סְפָה כח. בְּבֹא
 בְּתָרָא קלד.) שְׁלֹא הִנִּיחַ מְקָרָא מִשְׁנָה הַלְכוֹת וְאַגְדוֹת כו'.
 וְהֵינּוּ כִּי מֵהֶעֱלוֹתוֹ עַל לְבוֹ תָּמִיד כִּי עֲדִין לֹא יֵצֵא יְדֵי
 חוֹבַת עֲסַק הַתּוֹרָה לְשִׁמְיָה בְּמָה שְׁלֵמֵר עַד עֵתָה. לְזֹאת
 הָיָה שׁוֹקֵד כָּל יָמָיו לְהוֹסִיף לְקַח תָּמִיד מִיּוֹם לְיוֹם וּמִשְׁעָה
 לְשַׁעָה.

אוצר החכמה

וּבְמִשְׁלֵי רַבְתָּא (שׁוֹחֵר טוֹב פְּרִשָּׁה י') אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
 בָּא וּרְאָה בְּמָה קָשָׁה יוֹם הַדִּין שְׁעֵתִיד הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא לָרוֹן אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ כו'. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ
 מְקָרָא וְאֵין בִּידוֹ מִשְׁנָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹפֵךְ אֶת פְּנֵיו
 מִמֶּנּוּ וּמְצִירֵי גִיהֶנָם מִתְּגַבְּרִין כּו'. וְהֵם נוֹטְלִין אוֹתוֹ
 וּמְשִׁלִּיכִין אוֹתוֹ לְגִיהֶנָם. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ שְׁנֵי סְדָרִים אוֹ

שְׁלֹשָׁה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ בְּנֵי כָל הַהֲלָכוֹת לָמָּה
 לֹא שָׁנִיתָ אוֹתָם כו'. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ הֲלָכוֹת אוֹמֵר לוֹ
 בְּנֵי תוֹרַת כְּהֻנִּים לָמָּה לֹא שָׁנִיתָ שֵׁישׁ בּוֹ כו'. בָּא מִי
 שֵׁישׁ בִּידוֹ תוֹרַת כְּהֻנִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ בְּנֵי
 חֲמֻשָּׁה חֲמֻשֵׁי תוֹרָה לָמָּה לֹא שָׁנִיתָ שֵׁישׁ בָּהֶם קְרִיאַת
 שְׁמַע תְּפִלִּין וּמְזוּזָה. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ חֲמֻשָּׁה חֲמֻשֵׁי
 תוֹרָה אוֹמֵר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָמָּה לֹא לְמַדַּת הַגְּדָה
 כו'. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ הַגְּדָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ
 בְּנֵי תִלְמוּד לָמָּה לֹא לְמַדַּת כו'. בָּא מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ תִלְמוּד
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ בְּנֵי הוֹאֵיל וְנִתְעַסְקוּ בְּתִלְמוּד
 צְפִיתָ בַּמְרַכְבָּה כו'. כִּפְסָא כְּבוֹדֵי הַיָּאֵךְ הוּא עוֹמֵר כו'.
 חֲשַׁמֵּל הַיָּאֵךְ הוּא עוֹמֵר. וּבְכַבְּהָ פָּנִים הוּא מִתְהַפֵּךְ כו'.
 עֵין שָׁם בְּאֵרֶךְ. וּמִסְתַּבְּרָא נְמִי הָכִי. שְׁהָרֵי כְּפָה הֲלָכוֹת
 מְרַבּוֹת יֵשׁ בְּשׁ"ס שְׁבַעַת אֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בָּהֶם. הוּא
 צָרִיד לְעֵין וּלְהַעֲמִיק מִחֲשַׁבְתּוֹ וְשָׁכְלוֹ כְּעֵנִי הַגְּשָׁמִיּוֹת
 שְׁבָהֶם. כְּגוֹן קִינִין וּפְתַחֵי נְדָה שְׁהֵן הֵן גּוֹפֵי הֲלָכוֹת. אוֹ
 הַמְּשָׂא וּמִתָּן בְּשׁ"ס וּכְלָלֵי דֵינֵי מִיגוֹ שֶׁל רַמְאוֹת שְׁהָיָה
 הַרְמָאֵי יָבוּל לְטַעַן וְכַמְעַט בְּלָתֵי אֶפְשָׁר שְׁיֵהָא אֶצְלוֹ אִז
 גַּם הַדְּבָקוֹת בְּשִׁלְמוֹת כְּרָאוּי:

פָּרֵק ג' אֲכַל הָאֱמֶת. כִּי עֵנִין לְשִׁמָּה פִּירוּשׁ לְשֵׁם הַתּוֹרָה.
 וְהַעֲנִין כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ הָרַא"ש ז"ל עַל מֵאֵמֵר רַבִּי

אליעזר ברבי צדוק (גדרים ס"ב א') עשה דברים לשם
 פעלן ודבר בהן לשמן. זה לשונו עשה דברים לשם פעלן.
 לשמו של הקדוש ברוך הוא שפעל הכל למענהו. ודבר
 בהן לשמן. כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם
 התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלאול ולא
 לקנטר ולהתנאות עד כאן לשונו. דקדק לבאר שנוי
 לשונו דרבי אליעזר ברבי צדוק שבעשיה אמר לשם
 פעלן. ובדבור אמר לשמן. לכן בענין עשיה פירש לשמו
 של הקדוש ברוך הוא שפעל הכל למענהו. ובענין
 הלמוד פירש לשם התורה כו'. וכונתו ז"ל מבאר הינו
 כי עשית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המבחר
 בדבקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו.
 כדי שיתקלם עילאה לגרם תקוני העולמות וכחות
 וסדרים העליונים. זהו לשם פעלן כי כל פעל ה' למענהו
 ואמרו רבותינו ז"ל לקלוסו. ואם כי ודאי שגם במצוות
 העקר בהם לעכובא הוא העשיה בפעל. והפונה היתרה
 וטהר המחשבה אינה מעכבת כלל כמו שנתבאר לעיל
 סוף שער א' על נכון בעזרת ה'. עם כל זה מצטרף
 קדשת וטהר מחשבתו לעקר העשיה בפעל לעורר
 ולפעל תקונים יותר גדולים בהעולמות משאם היתה
 המצוה נעשית בלא דבקות וקדשת המחשבה. אבל על
 הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצוות

וְהִלְכוּתֵיהֶן אָמַר וְדַבֵּר בָּהֶן, רוּצָה לֹאמַר הַדְּבַר בְּעֵינַי
 הַמְּצוּוֹת וְהִלְכוּתֵיהֶן יִהְיֶה לְשִׁמּוֹן. פְּרוּשׁ לְשֵׁם הַדְּבָרִי תוֹרָה
 הֵינִי לִידַע וְלִהְבִּין וְלִהוֹסִיף לְקַח וּפְלִפּוּל. (וְרַשִׁי ז"ל
 גִּרְסָא אַחֲרַת הַיְתָה לוֹ שֵׁם וְדַבֵּר בָּהֶן לְשֵׁם שָׁמַיִם. לְכֹן
 פִּירֵשׁ שֶׁתְּהֵא כָּל כְּוִנָּתְךָ לְשָׁמַיִם. אֲמָנָם עֵינַי וּפְרוּשׁ
 לְשִׁמּוֹן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּכָל מְקוֹם וְדָאֵי שְׁגָם רַשִׁי
 ז"ל יִפְרֵשׁ כְּפִירוּשׁ הָרֵא"ש ז"ל כָּאֵן לְפִי גִרְסָתוֹ. וְגַם רַשִׁי
 ז"ל כָּאֵן אֵיִן כְּוִנָּתוֹ דְּבִקּוּת. אֵלָא דָּאֵתִי לְאַפּוֹקִי שְׁלֵא יְהֵא
 לְמוֹדוֹ לְשֵׁם קְנִטוֹר וְגֵאוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרֵא"ש ז"ל.
 כְּדַמּוּכַח מְסִיּוֹם דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אֵל תַּעֲשֵׂם
 עֲטָרָה לְהַתְגַּדֵּל בָּהֶם כו').

אוצר החכמה

אוצר החכמה

1234567

וְזֵהוּ שְׁמֵיִם הַש"ס (סְפָה כַח. בְּנָא בְּתָרָא קַלְדֵי) גְּבִי רַבֵּן
 יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׁלֵא הִנִּיחַ כו' לְקַיִם מַה שֶׁנֶּאֱמַר
 לְהִנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. שְׁמֵבְאָר הָעֵינַי שֵׁם
 בְּכָל אוֹתָהּ הַפְּרָשָׁה שֶׁהוּא מֵאָמַר הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
 עֲצֻמָּה אֲשֶׁר בַּחוּץ תְּרַנֵּן. שְׁיֵשׁ לֵאל יָדָה לְהִנְחִיל וְלִיתֵן
 שְׁכָר טוֹב לְכָל הַהוֹגָה וְעוֹסֵק בָּהּ מִחֲמַת אֶהְבָּתָה עֲצֻמָּה
 מִפֹּשׁ. הֵינִי לְהוֹסִיף בָּהּ לְקַח וּפְלִפּוּל. וְזֵהוּ אֶהְבִּי:

פָּרַק ד אֲמָנָם וְדָאֵי דָאֵי אֶפְשָׁר לֹאמַר שְׁאֵיִן צְרִיךְ לְעֵינַי
 עֵסֶק הַתּוֹרָה שׁוֹם מֵהַר הַמְּחֻשְׁבָּה וְיִרְאֵת ה'
 חֲלִילָה. שֶׁהֵרִי מִשְׁנֵה שְׁלֵמָה שְׁנֵינִי אִם אֵיִן יִרְאֵה אֵיִן

חכמה. ואמרו (יומא ע"ב ב') מאי דכתיב למה זה מחיר
 ביד פסיל לקנות חכמה ולב אין, אוי להם לתלמידי
 חכמים שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים כו'.
 ובשמות רבה (פרשה מ' ב') כל מי שהוא יודע ואין בידו
 יראת חטא אין בידו כלום שקפליזת של תורה ביראת
 חטא שנאמר יראת ה' היא אוצרו. ובהקדמת הזהר (י"א ב')
 אמר רשב"י "שהיראה איהי תרעא לאעלא לגו
 מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא כו' ודא
 עקרא ויסודא לכל שאר פקודין דאורייתא מאן דנטיר
 יראה נטיר כולא לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא

מתוק מדבש

א. ודא איהי תרעא לאעלא גו מהימנותא היא השער לה'
 לעלות למדרגות הקדושה, ועל פקודא דא אתקיים כל
 עלמא לכן פתחה התורה בפסוק בראשית להורות שבשביל
 מצות היראה ברא אלהי"ם את השמים ואת הארץ, ועל ידי
 זה הם מתקיימים. ודא עקרא ויסודא לכל שאר פקודין
 דאורייתא שאם הוא ירא את ה' בגין דאיהו רב ושליט כו',
 מתוך כך יבא לקיים כל המצות, אבל אם הוא ירא מחמת
 העונש אז בכל עת שיוכל לפטור את עצמו ימנע מלעשות
 מצות ה', מאן דנטיר יראה כלא שהיא המביאה את
 האדם לשמור כל המצות, לא נטיר יראה לא נטיר פקודי
 אורייתא שאז כל מעשיו הם שלא לשמה, ועל מנת לקבל
 פרס, דהא דא תרעא דכלא כי היראה היא שער ליכנס לכל
 מצות התורה.

דְּהָא דָּא תִּרְעָא דְּכֹלָא וְכוּ' עֵינֵי שָׁם. וּבְפִרְשֵׁת פְּהֵר (ק"ח א')
 בְּמֵאֵי עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם אֵלָא פְּהֵאֵי תוֹרָא דִּיהֲבִין עֲלֵיהּ
 עוֹל בְּקִדְמִיתָא בְּגִין לְאַפְקָא מְנִיָּה טַב לְעֵלְמָא, וְאִי לֹא קְבִיל עֲלֵיהּ
 הָהוּא עוֹל לֹא עָבִיד מִיָּדֵי. הֵכָא נְמִי אֲצַטְרִיךְ לִיהּ לְבַר נָשׁ
 לְקַבְּלָא עֲלֵיהּ עוֹל בְּקִדְמִיתָא וּלְבַתֵּר דִּיפְלַח בֵּיהּ בְּכָל מַה

מתוק מדבש

ב. שואל מאי נקרא עול מלכות שמים, ומשיב אלא היינו
 בהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא כשור הזה
 שנותנים עליו עול לראשונה, בגין לאפקא מניה טב לעלמא
 כדי שיעבוד עמו ויוציא על ידו טוב לעולם, ובתחילה קשה
 עליו לקבל את העול, אבל ואי לא קביל עליה ההוא עול
 אם לא מקבל עליו עול הזה, לא עביד מידי אינו יכול
 לעשות מאומה, הכי נמי אצטריך ליה לבר נש לקבלא
 עליה עול בקדמיתא כמו כן צריך האדם תחילה לקבל עליו
 עול מלכות שמים, ולבתר דיפלח ביה בכל מה דאצטריך
 ואחר כך יכול לעבוד להקדוש ברוך הוא בכל מה שצריך
 לעבוד, ואי לא קביל עליה האי בקדמיתא ואם אינו מקבל
 עליו תחילה עול הזה, לא ייכול למפלח אינו יכול לעבוד
 להקדוש ברוך הוא (והוא כעין שאמרו חז"ל (במסכת ברכות דף י"ג
 ע"א), למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות
 שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצות). הדא הוא דבתיב זהו
 שכתוב עבדו את ה' ביראה, ושואל מהו ביראה מה נקראת
 יראה, ומשיב כמה דאת אמר כמו שנאמר ראשית חכמה
 יראת ה', ודא מלכות שמים וזו היא מלכות שמים, כי
 המלכות נקראת יראה, ובגין כך ולכך אמרו חכמינו ז"ל עול

נפש שער ד' - פ"ד החיים יא

דְּאֶצְטְרִיד. וְאִי לָא קָבִיל עָלֶיהָ הָאִי בְּקִדְמִיתָא לָא יִיכּוּל
לְמַפְלָת. הָדָא הוּא דְכְּתִיב עֲבָדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה מְהוּ
בְּיִרְאָה פְּמָה דְאֵת אָמַר רַאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה' כּו'. וְעַל
דָּא הָאִי בְּקִדְמִיתָא הוּא דְכֻלָּא כּו' בְּגִין דְּבַהֲאִי עֵייל
לְשָׂאָר קְדוּשָׁה וְאִי הָאִי לָא אִישְׁתַּכַּח לְגַבִּיהָ לָא שְׂרִיא
בֵּיהָ קְדוּשָׁה דְלְעִילָא כּו'.¹¹²³⁴⁵⁶⁷

וְאָמְרוּ עוֹד כָּל שְׂרִיאֵת חֲטָאוּ קוֹדְמַת לְחֲכָמַתוּ חֲכָמַתוּ
מִתְקַיְמַת. כִּי יִרְאֵת ה' תְּחַלָּה הִיא עֵיקַר הַקְּיּוּם
שֶׁל חֲכָמַת הַתּוֹרָה. וְכִמּוּ שְׂאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכַרוֹנָם לְבָרְכָה
(שְׂכַת ל"א ע"א) אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מֵאִי דְכְּתִיב וְהָיָה אֱמוּנַת
עַתִּיד כּו' אֱמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרַעִים כּו'. חָשִׁיב שָׁם בְּזֶה
הַפְּסוּק כָּל הַשְּׂ"ס וּמְסִיִּם וְאֶפְלוּ הָכִי יִרְאֵת ה' הִיא אוֹצְרוֹ.
דִּימָה הַפְּתוּב אֶת הַתּוֹרָה לְרַב תְּבוּאוֹת. וְהִירְאָה לְאוֹצֵר
הַמְּחֻזֵּק בּוֹ הַמּוֹן תְּבוּאוֹת וּמְשִׁתְּמָרִים בְּתוֹכּוֹ. שְׂרִיאֵת ה'
הִיא הָאוֹצֵר לְחֲכָמַת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה שְׁעַל יָדָהּ תְּתַקֵּים

מתוק מדבש

מַלְכוּת שָׁמַיִם. וְעַל דָּא, הָאִי בְּקִדְמִיתָא הוּא דְכֻלָּא וְעַל כֵּן
הַקְּבַלְתָּ עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם הוּא תְּחִילַת הַכֹּל, בְּגִין דְּבַהֲאִי עֵייל
לְשָׂאָר קְדוּשָׁה לְפִי שְׁבַמְלָכוֹת נַכְנָסִים לְשָׂאָר קְדוּשָׁת
הַסְּפִירוֹת, וְאִי הָאִי לָא אִישְׁתַּכַּח לְגַבִּיהָ וְאִם הַמְּלָכוֹת אֵינָה
נִמְצָאֵת אֲצִלוּ, לָא שְׂרִיא בֵּיהָ קְדוּשָׁה לְעִילָא אֵינּוּ שׁוֹרָה כּו'
קְדוּשָׁה שֶׁל מַעְלָה.

אצל האדם. ואם לא הכין לו האדם תחלה אוצר היראה. הרי רב תבואות התורה כמונח על פני השדה למרמס רגל השור והחמור חם ושלוש שאינה מתקימת אצלו כלל. וכן אמרו על זה הפתוב בשמות רבה (פרשה ל' י"א) אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום. משל לאדם שאמר לחברו יש לי אלף מדות של תבואה. יש לי אלף מדות של שמן ואלף של יין. אמר לו חברו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם אם יש לך הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום, כך אדם שונה הכל אמרו לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך, שנאמר והיה אמונת עתך וגו' יראת ה' היא אוצרו, לכך נאמר יראת ה' מהורה וכו' ע"ש:

פרק ה ולפי ערך גדל אוצר היראה אשר הכין לו האדם. פן על זה הערך יוכל ליפגם ולהשתמר ולהתקיים בתוכו תבואות התורה כפי אשר יחזיק אוצרו. כי האב המחלק תבואה לבניו. הוא מחלק ונותן לכל אחד מידת התבואה כפי אשר יחזיק אוצרו של הבן אשר הכין על זה מקדם שאף אם ירצה האב וידו פתוחה ליתן לו הרבה. אמנם כיון שהבן אינו יכול לקבל יותר מחמת שאין אוצרו גדול כל כך שיוכל להחזיק יותר. גם האב אי אפשר לו ליתן לו עתה יותר. ואם לא הכין לו

הַבֵּן אֶף אוֹצַר קָטָן. גַּם הָאֵב לֹא יִתֵּן לוֹ כֶּלֶל. בֵּינָן שְׂאִין
 לוֹ מְקוֹם מִשְׁמֹר שְׁתַּתְּקִים אֶצְלוֹ. כֵּן הוּא יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ יְדוּ
 פְּתוּחָהּ בְּיָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ תְּמִיד לְכָל אִישׁ מֵעַם סִגְלָתוֹ רַב
 חֲכָמָה וּבִינָה יִתְרָה. וְשְׁתַּתְּקִים אֶצְלָם וְיִקְשְׂרֵם עַל לוּחַ
 לִבָּם. לְהַשְׁתַּעֲשֵׂעַ אִתָּם בְּבוֹאֵם לְעוֹלָם הַמְּנוּחָה וְתִלְמוּדָם
 בְּיָדָם. אֲמָנָם הַדָּבָר תְּלוּי לְפִי אוֹצַר הִירָאָה שְׁתַּקְדָּם אֶל
 הָאָדָם. שְׂאֵם הַכִּין לוֹ הָאָדָם אוֹצַר גָּדוֹל שֶׁל יִרְאֵת ה' ^{וְ}
 טְהוּרָה, כֵּן ה' יִתֵּן לוֹ חֲכָמָה וְתְבוּנָה בְּרַב שְׁפַע כְּפִי
 שְׁתַּחֲזִיק אוֹצְרוֹ.* (הַכֹּל לְפִי גָדֹל אוֹצְרוֹ. וְאִם לֹא הַכִּין
 אוֹצַר הַחֲכָמָה)

(* הנה"ה ובוה יבואר מאמרם ז"ל ריש פרק הרואה אין הקדוש ברוך הוא
 נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר ובלב כל חכם לב נתתי
 חכמה. יהיב חכמתא לתכימין (דניאל ב'). ולכאורה יפלא. דאם כן חכמה
 הראשונה מאין תמצא אצל האדם. אמנם הענין. כי כתוב מפורש שגם
 היראה נקראת חכמה כמו שנאמר (איוב כ"ח) ויאמר לאדם הן יראת ה'
 היא חכמה. והוא מטעם הנ"ל. שהיא אוצרו הטוב של החכמה שתשתמר
 ותתקיים בה זהו שאמר שאין הקדוש ברוך הוא נותן ומשפיע חכמה
 העליונה של התורה. שתתקיים אצלו ויהא תלמודו בידו. אלא למי שיש
 בו חכמה היינו אוצר היראה. שהיא מוכרחת שתקדם אצל האדם כנ"ל.
 (ואיש תבונות. יבין פנימיות מאמרם ז"ל זה לדרכנו על פי סתרי הזוהר
 וכתבי האריז"ל אשר אמרו שהחכמה העליונה מתגלית רק על ידי מדת
 מלכותו יתברך היינו קבלת עול מלכות שמים כנ"ל): ובוה יובן גם כן
 שמצינו לרבתינו ז"ל שאמרו אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ר'
 אמות של הלכה בלבד (ברכות ח' ע"א) ובפרק אין עומדין (ל"ג ב') אמרו
 אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנוז אלא אוצר של יראת שמים בלבד.
 ולדברינו באמת הכל אחד. ולכן אמרו אוצר של יראת שמים. ע"כ:

הָאָדָם אֵף אוֹצַר קָטָן שְׂאִין בּוֹ יִרְאֶתוּ יִתְבָּרַךְ כָּלֵל חֵם וְשָׁלוֹם. גַּם הוּא יִתְבָּרַךְ לֹא יִשְׁפִיעַ לוֹ שׁוֹם חֲכָמָה כָּלֵל, אַחַר שְׁלֹא תִתְקַיֵּם אֲצִלוֹ. כִּי תוֹרָתוֹ נִמְאָסֶת חֵם וְשָׁלוֹם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל.

וְעַל זֶה אָמַר הַפְּתוּב (תהלים קי"א) רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֶת ה' ^{ה' וְכַמְבָּאָר בְּהַקְדָּמַת הַזֹּהַר (ו' ב')} יִרְבִּי חֵיִיא פְּתַח רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֶת ה' כו', הַאִי קָרָא הָכִי מִבְּעֵי לִיָּה סוּף חֲכָמָה יִרְאֶת ה' בְּגִין דִּירְאֶת ה' סוּף חֲכָמָה אִיָּהּ. אֶלָּא אִיָּהּ רֵאשִׁית לְאֶעְלָא לְגוֹ דְרַגְא דְחֲכָמְתָא עֲלָאָה הָדָא הוּא דְכְּתִיב פְּתַחוּ לִי שַׁעְרֵי צְדָקָה, זֶה הַשַּׁעַר לֵה', וְדָאִי דָאִי לֹא

מתוק מדבש

ג. ראשית חכמה, האי קרא הכי מבעי ליה סוף חכמה יראת ה', בגין דיראת ה' סוף חכמה איהי פירוש יראת ה' נקראת המלכות כמו שנאמר אשה יראת ה' היא תתהלל והיא בסוף עולם האצילות, מה שאין כן החכמה היא בראש האצילות, אלא איהי ראשית לאעלא לגו דרגא דחכמתא עלאה המלכות היא הראשונה ממטה למעלה, והרוצה לעלות לחכמה להמשיך משם שפע צריך תחלה להעלות למלכות על ידי מצות ומעשים טובים, הדא הוא דכתיב פתחו לי שערי צדק הם השערים של המלכות הנקראת צדק, ועל זה כתיב זה השער לה' ודאי שרק דרך המלכות אפשר לעלות, דאי לא ייעול בהאי תרעא לא ייעול לעלמין פירוש שאם לא יכנס בשער המלכות לא יוכל לעלות בדרך אחרת למעלה. וכו'. תרעא קדמאה לחכמה עלאה שער הראשון

נפש שער ד' - פ"ו החיים מו

ייעול בְּהַאי תִּרְעָא לָא ייעול לְעֵלְמִין, וְכוּ'. תִּרְעָא קִדְמָאָה
 לְחַכְמָה עֲלָאָה יִרְאָתָה ה' אִיהִי כו', עֵינֵי שָׁם. הָרִי מְבַאָר,
 הַגַּם שְׁהִירָאָה הִיא מִצּוּה אַחַת וְאָמְרוּ בִירוּשָׁלַיִם רִישׁ
 פְּאָה שְׁכָל הַמִּצּוֹת אֵינֵן שְׁווֹת לְדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה
 אֲמַנָם מִצּוֹת קִנִּית הִירָאָה מִפְּנֵי יִתְבָּרַךְ רַבָּה הִיא מְאֹד.
 מִצָּד שֶׁהִיא מְכַרְחַת לְעִיקָר הַקִּיּוּם וְשִׁמּוֹר הַתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה וּבִלְתָּה גַם נְמַאֲסַת חַס וְשָׁלוֹם בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת.
 לְכֵן צְרִיכָה שְׁתַּקְדָּם אֶצֶל הָאָדָם קִדְמָ עֵסֶק הַתּוֹרָה:

פָּרַק וּ לְזֹאת הָאֵמֶת שְׂוֹ הִיא הַדְּרֵךְ הָאֵמֶתִי אֲשֶׁר בָּוָה
 בְּחַר הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. שְׁכָכֵל עֵת שְׁיָכִין הָאָדָם
 עֲצָמוֹ לְלִמּוּד. רִאֲוִי לוֹ לְהִתְיָשֵׁב קִדְמָ שְׁיִתְחִיל עַל כָּל פָּנִים
 זְמַן מוּעָט בִּירְאָתָה ה' מְהוֹרָה בְּטַהֲרַת הַלֵּב. לְהִתְוֹדוֹת עַל
 חַטָּאתוֹ מְעוֹמְקָא דְלִבָּא. כְּדִי שְׁתֵּהֵא תוֹרָתוֹ קְדוּשָׁה
 וּמְהוֹרָה. וַיִּכְוֵן לְהִתְדַבֵּק בְּלִמּוּדוֹ בּוֹ בַתּוֹרָה בּוֹ בְּהַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא. הֵינֵנו לְהִתְדַבֵּק בְּכָל כַּחוֹתָיו לְדָבָר ה' זוּ הִלְכָה.
 וּבָזָה הוּא דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ מִמָּשׁ כְּבִיכּוֹל. כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ
 וְרָצוֹנוֹ חַד כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר בְּזָהָר. וְכָל דִּין וְהִלְכָה מִתּוֹרָה
 הַקְדוּשָׁה הוּא רָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁכֵן גְּזָרָה רָצוֹנוֹ שְׁיֵהֵא כְּךָ

מתוק מדבש

לעלות לחכמה העליונה יראת ה' איהי היינו המלכות, ודא
 איהי ראשית היא הראשית ממטה למעלה.

מז נפש שער ד' - פ"ו החיים

הדין פֿשר אז פֿסול טמא וטהור אָסור ומתָר חַיב וזָפּאי.
 וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא
 לשום דין גם כן הוא דבוק בדבורו של הקדוש ברוך
 הוא. כי התורה כלה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה. ואפלו
 מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו יתברך
 למשה מסיני. כמו שאמרו רבותינו ז"ל סוף פרק ב'
 ומגלה (כ' ע"א) ובפרק קמא דברכות (ה' א') ובקהלת
 רבה (ס"א פי"א ושם בסימן ה' פ"ו) ובירושלמי (פרק ב'
 דפאה) ובויקרא רבה (פרשה כ"ב) עין שם. ובשמות רבה
 (פרשה מ"ז א') כתב לך את הדברים האלה בשעה שנגלה
 הקדוש ברוך הוא בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה
 על הסדר. מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנאמר וידבר
 אלקים את כל הדברים האלה. אפלו מה שהתלמיד
 שואל לרב עד כאן.

ולא עוד אלא פי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה
 למטה. כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים
 יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש.
 בדאשכחן בפרק קמא דגיטין גבי פלגש בגבעה ותונה
 עליו פלגשו רבי אביתר אמר זבוב מצא לה רבי יונתן
 אמר נימא כו'. ואשכחיה רבי אביתר לאלהו, אמר לו
 מאי קעביד קודשא בריך הוא אמר לו עסוק בפלגש
 בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני

כך הוא אומר. והינו מפני שרפי אביתר ורפי יונתן עסקו
 ביניהם בענין פלגש בגבעה או באותו עת גם הוא יתברך
 שנה דבריהם ממש. והוא יתברך שמו ודבורו חד.
 וכמפרש בתורה הקדושה במשנה תורה לאהבה את ה'
 אלהיך כו', ופרשוהו רבותינו ז"ל בגדרים בברייתא (ס"ב
 א) דקאי על עסק התורה עין שם, וסיפיה דקרא
 ולדבקה בו. ולכן אמר דוד המלך עליו השלום טוב לי
 תורת פיך כו'. אמר כי לבי שמח בעמלי בתורה הקדושה
 ברב עו בהעלותי על לבי שהיא תורת פיך שכל תיבה
 ממש מהתורה שאני עוסק בה בעת, הכל יצא וגם עתה
 היא יוצאת מפיה יתברך. ולכן כל התורה קדשה שוה
 בלי שום חלוק ושנוי כלל חס ושלום. כי הכל דבור פיו
 יתברך שמו ממש. ואם חסר בספר תורה אות אחת
 מפסוק אלוף תמנע היא נפסלת. כמו אם היה נחסר
 אות אחת מעשרת הדברות. או מפסוק שמע ישראל.
 וכמו שאמר גם הרמב"ם ז"ל והוא מתנא דבי אליהו
 סדר אליהו זוטא פרק ג':

פרק ז ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קדם
 שיתחיל ללמד. להתחשב מעט עם קונו יתברך
 שמו בטהרת הלב ביראת ה'. ולהטהר מעונותיו
 בהרהורי תשובה. כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת

עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו יתברך שמו. וגם יקבל על עצמו לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובעל פה. ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתורה הקדושה. וכן פשרוזה לעין בדבר הלכה. ראוי להתפלל שיזכהו יתברך לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. לבון לאמתה של תורה:

וכן באמצע הלמוד. הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט. טרם יכפה מלבו יראתו יתברך שמו שקבל עליו קדם התחלת הלמוד. להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'. כמו שאמרו רבותינו ז"ל עוד (שבת ל"א ע"א) משל לאדם שאמר לשלוותו העלה לי כור של חטים לעליה הלה והעלה לו אמר לו ערבת לי בהן קב חומטין אמר לו לא. אמר לו מוטב שלא העלית. וקאי על אמצע העסק בתבואות חכמת התורה שראוי גם כן לערב בתוכו יראתו יתברך כדי שתתקיים תלמודו בידו. ולכן סמך אצלו הברייתא תנא דבי רבי ישמעאל, מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה אינו חושש. והוא דין מדיני גזל ואונאה אשר מקומו בסדר גזיקין ומאי שייטיה הכא. אמנם הורונו בזה. שכמו במשא ומתן הגם שנראה כגזל ואונאה. אמנם ביוון שהקב עפר הוא השמור והקיום של כל הפור תבואה אינו חושש משום גזל. כן רשאי האדם להפסיק ולבטל זמן מועט מהלמוד. להתבונן מעט

בִּירָאת ה'. וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ בְּזוֹה מְשׁוּם בְּפֹול תּוֹרָה בִּיּוֹן
 שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם שְׁתַּתְקִים אֲצִלוֹ חֲכַמַת הַתּוֹרָה:
 אוצר החכמה

פֶּרֶק ח אַמְנָם דִּזן מִינָה נְמִי מְעַנֵּן שְׁנֵי הַמְּשָׁלִים
 שֶׁהַמְּשִׁילוֹ ז"ל בְּעַנְיַן הַתּוֹרָה וְהִירָאָה. הַיִּפְךָ
 מֵאֲשֶׁר שָׁנוּ בְּזוֹה כַּמָּה מִרְבַּת בְּנֵי עַמְנוּ. שְׁקוֹבְעִים כָּל עֵסֶק
 לְמוֹדֵם בְּסַפְרֵי יִרְאָה וּמוֹסֵר לְבַד. שְׁכַמוּ בְּעַנְיַן קְדִימַת
 הָאוֹצֵר לְהַתְּבוּאָה שְׁבַתוֹכוֹ. וְכִי יַעֲלֶה כָּלֵל עַל לֵב אָדָם
 בִּיּוֹן שְׁכָל קִיּוּם וְשִׁמּוֹר הַתְּבוּאָה הוּא הָאוֹצֵר יַעֲסֶק כָּל
 זְמַנוֹ אוֹ רַבּוֹ בְּבִנְיַן הָאוֹצֵר לְבַד. וְלֹא יִכְנִים בּוֹ תְּבוּאָה
 מֵעוֹלָם. כֵּן אֵיךְ יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לִזְמַר שְׁזָה תְּכַלִּית
 הָאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. שְׁיִשִּׁים כָּל קְבִיעַת לְמוֹדוֹ בְּבִנְיַן הָאוֹצֵר
 שֶׁל יִרְאָת שָׁמַיִם לְבַד. וְהוּא אוֹצֵר רִיק. וְלֹא עֲלָתָה בְּיָדוֹ
 מִכָּל עֲמָלוֹ רַק מִצּוֹת אַחַת שֶׁל [אֵת] ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא.
 וְגַם אֵין עָלֶיהָ שֵׁם אוֹצֵר כָּלֵל. וְלֹא כּוֹנֵן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 בְּמֵאמְרָם הַנּוֹזֵר לְעִיל (שְׁבַת ל"א ע"ב) אֵין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֵלָּא אוֹצֵר שֶׁל יִרְאָת שָׁמַיִם כָּלֵל,
 אֵלָּא עַל אוֹתָהּ הוֹרָאָה שְׁבַתוֹכָה מוֹנְחִים הַמּוֹן תְּבוּאוֹת.
 מִקְרָא מְשָׁנָה וְהִלְכוֹת וְשָׂאֲרֵי עַנְיַיִ תּוֹרָה. שֶׁהִירָאָה הִיא
 אוֹצֵרֵם הַטּוֹב וּמְשַׁמְרֵם שִׁתְּקִימוֹ אֲצִלוֹ. עֲרוּכִים וְשְׁנוּנִים
 בְּפִיו וְחֲרוּתִים עַל לִוַּח לְבוֹ. כְּמוֹ שְׁמוּכַח וּמְכַרַח מִמָּה
 שְׁבַתוֹב עוֹד אֵין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֵלָּא ד'

ד **והנה** מזה יובן גם כן ענין מארז"ל ע"פ ויקח קרח טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה כו'. והענין מבואר לקמן בביאור על פ' ויקח קרח דטענת קרח היה דהרי הטלית הוא הא"מ עצמו וחוטי הציצית הם רק המשכה מצומצמת בבחינת שערות שאינו ערוך לגבי עצמיות המקיף. ואם כן איך יתכן שהטלית תכלת והא"מ עצמו לא יהיה בו המצוה כלל רק ע"י החוטין כו' וכונתו היה שבוה יחלוק ג"כ על כהונת אהרן כו'. ובאמת עיקר המצוה הוא על ידי חוט תכלת דוקא לפי שעל ידי זה דייקא נמשך בהאדם בחינת א"פ שיהיה לו אהוי"ר כו' ע"ש. וע"פ מה שכתוב כאן בענין חוט תכלת יובן זה בתוספת ביאור והוא כי הנה מבואר למעלה שהתכלת הוא מבחי' מוחין דאבא. שהוא להמשיך בחי' הביטול למטה במל' כדי להיות ביטול היש נהורא תכלא. אך שהתכלת הוא מבחי' גבורות דאבא. שמהם דוקא נמשך כח והמשכה זו להיות ביטול היש וכמו שכתוב ג"כ בשם הלק"ת בענין בואר חשבון והטעם כי כדי להוריד ולהמשיך להגיע הביטול גם במקום היש זהו על ידי בחי' הגבורה. והוא כמבואר לעיל בביאור ע"פ קול דודי בשה"ש שמהשפעת הגבורות נמשך בבחינת א"פ גם כן כמו המשכת החיות בהאבר וכמו כי הדם הוא הנפש מה שאין כן מבחינת חסדים נעשה בחי' מקיף לבד כמו שכתוב וימינו תחבקני כו' ע"ש. ולכן כדי להגיע הביטול במקום היש שהוא המשכה בבחינת פנימי' גם כן שיגיע הביטול בתוכו ממש מקרב איש ולב עמוק זהו על ידי בחינת גבורות דאבא דייקא. ששרשו מח"ס שבו מלוכש גבורה דעתיק כמ"ש הרמ"ז ר"פ פנחס ע"פ שמע בני מוסר אביך. ומשם מקור כח הבידורים שהוא ביטול היש. וכיון שכן שעיקר כוונה זו להגיע הביטול בבחינת פנימי' ממש לכך צ"ל ע"י חוט תכלת. שעל ידי שהוא בבחי' חוט נמשך בבחי' א"פ ממש ועל דרך זה הוא ענין הקוצי דשערי הנמשכים מא"א כו'. מה שאין כן הטלית עצמו עם היותו כולו תכלת מכל מקום הוא עדיין רק בבחינת מקיף ולא נגע הביטול עדיין בפנימיותו כ"א על ידי החוטין כו'. ועיין מ"ש בד"ה והיה לכם לציצית. דהארת אהבה ויראה שהם בחי' תכלת ולבן שבציצית הן הנקרא תורת האדם. והטלית שהוא הלבוש והמקיף עצמו דתורה ומצות מעשיות הן הנקרא מצות ה'. ולפי שכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו ע"כ צ"ל חוטין דייקא שהם המשכת אהוי"ר כו'. וע"י זה יזכור גדולת ומעלת הלבוש עצמו. ועיין מה שכתוב בד"ה קדש ישראל בפ"י ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו וגו'. וזהו גם כן ענין מארז"ל (פ"ב דשבת ד"א סע"א) קבעת עתים לתורה כו' פלפלת בחכמה כו' ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא. משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטין לעליה הלך והעלה לו אמר ליה עירבת לי בהן קב חומטין אמר ליה לאו. אמר לו מוטב שלא העלית. והענין כי חטה הוא כ"ב אתון דאורייתא. ולכן מתן תורה בשבועות בכורי קציר חטים וכמו שכתוב במ"א באריכות בד"ה וספרתם לכם כו' ע"ש. וקב חומטין פרש"י ארץ מלחה. והנה כתיב ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך כו' ומבואר בכהאריז"ל שהמלח הוא ג' גבורות ממותקות ומלח אותיות לחם וגימ' מזלא והיינו ששרשו מגבורות דאבא וכנזכר מזה בקצרה בביאור על פ' וידבר משה אל ראשי המטות ע"ש. ולכן הוא מפליט הדם והפסולת מהבשר כי בחכמה אתברירו. ולכן צריך לערבו בחטים שהוא התורה ע"ד הנ"ל שלהיות ביטול היש נמשך מגבורות דאבא כו' שע"י זה דייקא נמשך הכח להגיע הביטול גם בבחינת היש וגם משם נמשך בחינת יראה כנ"ל. וזהו שנזכר עירבת לי בהן קב חומטין דתיבת לי מיותר. אלא דרצה לומר שעל ידי שיראת ה' אוצרו אזי התורה והחטים הם לי ונקרא תורת ה' וכמו שכתוב והייתם לי כו' כי לי בני ישראל כו' מה שאין כן

תורה בלא יראה כו'. וכמו שכור חטים עם היותו יקר הערך אינו כלום בלא קב חומטין ומוטב שלא העלית כך ע"ד טלית שכולה תכלת בלא חוטי הציצית כו'. ואין לתמוה שהתכלת הוא מגבורות דאבא ושכמ"כ המלח שרשו משם כי כמה בחינות ומדרגות יש בגבורות דאבא וכה"ג תש"י הוא במל' וכן מזבח החיצון כו' והרי המזבח אינו עתה ומצות הנחת תש"י קיימת. איך כי כמה בחי' ומדרגות יש בכל ספירה כו'. ומ"מ יש להם קצת שייכות זל"ז ולכן נאמר בכהונת אהרן ברית מלח עולם. שכרת עמו הקב"ה הברית על הכהונה במלח. להיות כמו שבחי' מלח הוא בחכמה אתברירו וכנ"ל בענין קב חומטין כו'. כך כהונת אהרן שזקן אהרן הוא המשכת הביטול לנש"י וענין א' עם חוטי הציצית תכלת ולבן כנ"ל. ועמ"ש ע"פ בהעלותך את הנרות חייך שלך גדול כו' והיינו שהוא הממשיך כח ההעלאה להיות נר הוי' נשמת אדם כו' (וע' בזה ריח דרמ"א ע"ב מענין מלח ברית אלקיך ובמק"מ סו):

אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו'.
אני ה' אלקיכם. הנה ארז"ל בכל מקום שנאמר אני ה' פ"י אני הוא שנאמן לשלם שכר. ולהבין ענין הכפל שכפל לומר ב' פעמים אני הוי' כו' ועוד מפני מה לא נזכר זה רק בציצית. אך הנה כתיב היום לעשותם היינו היום בעוה"ז ולמחר לקבל שכרם היינו בג"ע ותחיית המתים ועיקר קיבול השכר הוא לזמן התחייה. וצ"ל מהו השכר והגמול שהנשמות היושבים בג"ע ומתענגים על ה' כמו נשמות האבות אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכיוצא בהם במה שיצטרכו להתלבש בגופים ולחיות ע"פ האדמה. גם מפני מה יש חילוקי מדרגות ג"ע עליון וג"ע תחתון ויש כמה עליות עליון אחר עליון ותחיית המתים הוא בשוה לכל ישראל כמאמרם כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב רק ואלו שאין להם חלק כו' הכופר בתח"ה מדה כנגד מדה הוא כפר כו'. והנה בברכת המצות תיקנו לומר אשר קדשנו במצותיו כו' פ"י אשר הוא לשון תענוג ואושר וכמו באשרי כו' והוא מקור המצות שמשם הם נמשכים [ועמ"ש מה בד"ה ואהיה אצלו אמון]. והענין כי הנה התענוג נמצא בכל גשמיות שבעולם השפל וכמו שאנו רואים שיש בחי' תענוג בכל חושי הנפש ראייה שמיעה ריח דבור וכמה מיני תענוגים יש בראיה מצוירים ומראות כו' וכן בשמיעה מקול ערב כו' וכן חוש הטעם חזק יטעם אוכל כו' מתוק הוא לנפש וכה"ג יש בחי' תענוג בכל חומר הגשמי שבעולם והוא בחי' פסולת התענוג העליון והנה באמת בחינת התענוג הגשמי הוא נמשך מבחי' התענוג הרוחני ע"ד מארז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה כו' והרי מתיקת העשב נמשך ונולד מן המזל המכהו ומגדלו ובאמת הוא רק פסולת מתענוג אלקות שהנשמות נהנין ומתענגין מזיו השכינה שהוא נפלא כו' כי העוה"ז הוא עולם השפל שהאלקות הוא בהעלם והסתר גדול ע"ד"מ קליפת הפרי שמסרת לפרי כך העוה"ז ומלואו מסתיר חיות אלקי ונראה הכל ליש ודבר. וע"כ לעתיד לבא כתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וכתיב ג"כ השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה ועל שמים דכעת כתיב כי שמים כעשן נמלחו כו' וכל בחי' התענוג שבו הוא מבחי' פסולת התענוג העליון כנ"ל והוא מה שארז"ל (פ"ק דתענית ד"י ע"א) ח"ל שותה מתמצית א"י וזהו מ"ש וכל קרבי את שם קדשו כו' (בתלים ס"י ק"ג) והיינו שיש מלאכים הנק' קרביים שמבררים השפעת התענוג וע"ד"מ הקרביים באדם שבהם יתברר המאכל והמוכחר שנתברר נעשה ממנו דם בלב ומחיה את הגוף והפסולת נדחה לחוץ ככה למעלה יש מלאכים המבררי' השפעת התענוג הפנימי נמשך בג"ע והפסולת נמשך ע"י השתלשלות בהמזלות

וזהו שנק' מקור התענוגים כי הוא מקור לכל בחי' התענוגי' שלמטה. ואמנם גילוי והמשכת התענוג משם הוא ע"י צמצום שמתצמצמ' התענוג להיו' מאיר בחכמת התור' וזהו שנקרא בחי' שערות עדימ' בחי' צמצום חיות המוחין בשערה כו'. וזהו ג"כ ענין תענוג הנשמות בג"ע שהוא ג"כ מהשגת התורה כו' כנודע שבג"ע התחתון הוא הלימוד פנימית של התורה הנגלית לנו וג"ע העליון רוא דרוין כו' וכ"ז הוא בחי' שער רישי' כו' וכנודע אמנם המצות שהם יותר נעלות דהיינו שנמשכים מעצמיות התענוג שלמעלה מגילוי התענוג המתצמצם ע"י שערות ונמשך בחכמה וכמ"ש מרב כל פי' למעלה מתענוג האלקי שהוא ג"ע העליון שהוא בחי' צמצום ביו"ד נברא העוה"ב כו' (ועמ"ש מזה בד"ה מנורת זהב כולה ובד"ה ואתה תצוה את בני ישראל) ועליהם הוא שנאמר לבושי' כתלג חיור וכנודע שהמצות נקראים לבושים פי' עדימ' הלבוש שמעלים ומסתיר את האדם המלוכב בו כך שורש המצות הוא מבחי' מקור התענוגים שהוא בבחי' העלם ואינו מתגלה בבחי' חכמה והשגה כו' אבל הוא נמשך ע"י מצות מעשיות כי תרי"ג מצות דאורייתא עם שבע מצות דרבנן עולה תר"ך והם תר"ך עמודי אור עדימ' העמוד שמחבר כו' והיינו משום דנעוץ סופן בתחלתן וע"י קיום המעשה יכולים להמשיך ממקור התענוגים שהוא מה שאינו מתגלה בחכמה. וזהו ענין הקרבנות שהקרבנות בהמה גשמיות מכפר על חטא האדם דכתיב אדם ובהמה תושיע ה' וכתיב והם הביאו את קרבנם לפני ה'. כי חלק ה' עמו וכשפוגם וחוטא הוא פוגם בשם הוי' עצמו כי הוי' היינו שמהוה וע"י החטא הוא ממשיך חיות המהווה למקום שאינו ראוי והכפרה על זה הוא מבחי' לפני הוי' שהם י"ג מדות הרחמים נושא עון כו' וא"א להמשיך ולעורר מבחי' זו וזולת ע"י הקרבת בהמה גשמיות דוקא משום דנעוץ סופן כו' כידוע הכלל דכל הגבוה יותר בירידתו למטה הוא נשפל יותר וכמו כן הבהמה שהיא למטה נמוכה במדרגה מן האדם שהוא בחי' מדבר הוא הוראה על עוצם רוממות שרשה למעלה רק שנפלה למטה ע"י שבה"כ והיינו כי הבהמה היא למטה מן הדעת אבל שרשה הוא מלמעלה מן הדעת ועמ"ש מזה ע"פ וידבר משה אל ראשי המטות כו'. ואמנם ע"י הקרבנות ע"ג המזבח הוא מעורר וממשיך מבחי' שלפני הוי' כו'. וכמו כן במצות הצדקה כתיב והיה מעשה הצדקה שלום וענין השלום ידוע מענין עושה שלום במרומיו בין שר של מים ובין שר של אש כו' דהיינו ע"י גילוי ההארה שלמעלה מההשתלשלות וכמו כן כל משפיע ומקבל הם ב' הפכים וע"י הצדקה עושה שלום וזהו בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה כו' והפי' של לבושי' כתלג חיור היינו עדימ' השלג שהוא מחלקי' מקובצי' ונקפים מעט מעט עד שנעשה רב כו' כך בצדקה כתיב וילבש צדקה כו' כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול וכן הוא בכל המצות מעשיות שמכמה ביחד נעשה לבוש א' והוא עדימ' הלבוש שהוא מכמה חתיכות בגד:

ג **והנה** מצות ציצית היא שקולה כנגד כל המצות וכנודע ג"כ דציצית בגימ' ת"ר ועם ח' חוטיין וה' קשרים תרי"ג והענין כי בציצית יש מב' בחי' הנ"ל לבושי' ושער רישי' כי הטלית עצמו פריסא דמלכא הוא בחי' לבושיה ובפ"ק דר"ה (ד"ו ע"ב) מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור כ' מהרש"א בח"א וז"ל ובספר ישן מחכמת המקובלים מצאתי וז"ל נתעטף הקב"ה באות' טלית לבנה שנתעטף בכרייתו של עולם שעליו נאמר עוטה אור כשלמה שמבהיק מסוף העולם ועד סופו כו' עכ"ל ועמ"ש בת"א בכיאר ע"פ יביאו לבוש מלכות. ועמ"ש מענין לבושיה כתלג בכיאר ע"פ כי ביום הזה יכפר והציצית הם בחי' שערות כי ל"ב חוטיין הם ל"ב נתיבות החכמה פי' עדימ' הנתיב שבהם עוברים ממקום למקום כך למעלה יש בחי' נתיבות שבהם נמשכו שפע התענוג בחכמה והוא בחי' שערות עליונות וכנ"ל בענין שער רישי' כו'

ומשתלשל למטה להתלבש בענינים גשמיים כסף וזהב כו' וזהו שנאמר יאר ה' פניו אליך כו' היינו מפנימיות תענוג עליון שמאיר בתורה ומצות. ועיין מענין וכל קרבי בוח"א לך לך דפ"ז ע"א ובפרדס ערך קרביים, וזהו שארז"ל בר' עקיבא כשראה כרך גדול של רומי מלא' כל טוב ובשלוה גדולה שחק ואמר אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה כו' כי מזה דוקא יכולים להכיר איך שלגדולתו אין חקר ממש כי אם פסולת תענוג עליון שירד ונפל בקליפות הוא גדול כ"כ על אחת כו"כ לעושי רצונו פנימיות תענוג העליון המאיר בתורה ומצות שהוא רב ועצום כו' [ועמ"ש ע"פ וישב יעקב וע"פ ויהי בשלח פרעה]. אך מה שאפשר להן להגיע יניקה ושפע מתענוג העליון לעוברי רצונו ית' ויהיה איך שיהיה אפילו מפסולת תענוג שבו הוא כמאמר שלמה המלך ע"ה שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך. ועיין ברבות פ' תולדות ס"פ ס"ו. כחשכה כאורה ותכלית ירידה זו הוא כמ"ש כיתרון האור מן החשך דוקא [ע' כוהר ס"פ תצוה דקפ"ז סע"א ובפ' תוריע דמין ע"ב]. והיינו ע"ד מארז"ל בכל לבבך בשני יצריך וכמארז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין כו' כי מן ההיפוך דוקא עדימ' שמתחלה נהנה מתענוגי עוה"ז תהיה אח"כ הצעקה יותר גדולה בחילא יתיר והוא בחי' מאדך בלי גבול וז"ש נפשי אויתך בלילה בעוה"ז שדומה ללילה בחי' חושך משם יהיה יתרון אור בבחי' אהבה רבה הנ"ל [וגם כמ"ש במ"א שיש שני מיני תענוג לפני המלך. האחד בעשיית המצות. והשני כשרואה את בנו בא מרחוק שיש זמן רב אשר לא ראהו וכראות המלך את בנו נתמלא חדוה ותענוג וכך הנמשל בענין התשובה כו' ע"ש ועד"ז הוא ענין ירידת התענוג עליון למטה בשבה"כ שמזה יומשך אח"כ בחינת התענוג השני ע"י התשובה כו' וזהו ירידה צורך עליה] ולמעלה ג"כ האופנים ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים הרי סבת הרעש הזה של האופנים הוא דייקא מצד הסתר האלקות משאי"כ השרפים דאימא מקננא בכורסייא כו' שהוא בחי' גילוי אור א"ס המתגלה להיות מושג בעולם הבריאה ושם מעמד השרפים וע"כ הם עומדים בלי רעש ואומרים קדוש שמשגיגים איך שהוא ית' קדוש ומובדל כמ"ש אני הוי' לא שניתי שאין שינוי בעצמותו כלל בין קודם כריאת העולם ובין לאחר כריאת העולם לפי שמקור חיות כל-העולמות הוא רק הארה ממנו בלבד ונק' אור א"ס עדימ' אור השמש שאינו פועל שינוי כלל כו' ומ"ש בספרים כח הפועל בנפעל כו' הוא למטה בבחי' עשי' שנק' פעול כידוע [וכמ"ש במ"א ובסידור האריז"ל בפ"י וידע כל פעול כי אתה פעלתו בתפלת ר"ה ועמ"ש בפ' יתרו בד"ה בחדש השלישי כפי' על כל שבה מעשה ידך]. אמנם האופנים וחיות הקדש שהם בעולמות שלמטה בבחי' כורסייא שאין שם גילוי אלקות בהשגה כ"כ הם ברעש גדול [ועמ"ש מזה בשה"ש בד"ה שחורה אני ונאח] ועדימ' הצעקה בחילא יתיר וזהו שהתקינו שמים לפניה דהיינו קודם ק"ש אחד ואהבת להיות בבחי' רעש כו':

ב **והנה** באתערותא דלתתא בחי' רעש נמשך מלמעלה שער ויש שער בשין ימין ויש שער בשמאל שער בימין היינו כמ"ש זה השער לה'. ובשמאל הוא כמ"ש ושער רישי' כעמר נקא פי' עדימ' השערות שגידול' הוא מן המוח אבל הוא הארה חיצונית ממנו עד שבהחתיך השערה ממנו אינו מרגיש במוח וכך למעלה התורה נקראת בשם בחי' שערות כמ"ש קווצותיו תלתלים תילי תילים של הלכות כי אורייתא מחכמה נפקת והמשכה זו מענג העליון מקור כל התענוגים נק' שערה כי מקור התענוג הוא בחי' עצמותו ית' ואינו עדימ' התענוג שלמטה באדם שמתענג מאיזה דבר שמקבל ממנו התענוג ואפילו תענוג הנשמות בעוה"ב הרי הם נהנין ומקבלים הענג מזוי השכינה כו' משאי"כ בו ית' שאין לך דבר שחוץ ממנו והוא המדע כו' ובחי' התענוג שבו היינו בחי' עצמיות התענוג שהוא עצמו בחי' תענוג

(*) ע"י בחוספות.

כי תשלום שכר זה שהוא בחי' עצמיות התענוג הוא כעת למעלה מן ההשגה אלא רק בבחי' אמונה והנה לכך נאמר ב' פעמים אני שהם כנגד ב' בחי' הנ"ל לבושי' ושער רישי' כו' במצות ציצית דייקא כי בציצית יש ב' הבחי' כנ"ל. וזהו הטעם שקבלת תענוג זה הוא דוקא ע"י תחיית המתים שהגוף דוקא יקום ויתענג כא' עם הנפש לפי שהתענוג זה שהוא מבחי' עצמיות התענוג שלמעלה מצמצום והתחלקות הוא נמשך ע"י מצות מעשיות משום דנעוץ סופן כו' ע"כ התגלותו לעתיד הוא בגוף דייקא משא"כ תענוג שבג"ע השגת פנימית התענוג הוא הנשמות בלא גופים:

מעט ביאור ע"פ אני רפ' ציצית

הנה בענין ב"פ אני. עמ"ש בביאור ע"פ ויקרא. וי"ל דהראשון במל' דאצילות שנעשית עתיק לבריאה והוא בחי' שרש הג"ע העליון וג"ע התחתון. והב' בכתר שהוא בחי' אין שממנו תמצא החכמה וגם במל' דאצילות היינו מה שמקבלת מבחינת ונהר יוצא מעדן שהוא חור"ב כו' וכמ"ש בביאור ע"פ אז ישיר ישראל כו' עלי באר בענין מעין גנים כו' ע"ש. (ועי"ל כי ב"פ אני שניהם בכתר אלא שהוא ע"ד מ"ש בע"ח שמ"א ספ"ג בפ"י אני ראשון ואני אחרון וז"ל כי הכתר הוא ראשון והוא אחרון והוא אין והוא אני כי בבחי' מל' של המאציל אשר בו הוא אחרון ונק' אני שהוא המל' ובבחי' שרש הנאצלים אשר בו שהוא בחי' כתר הוא הראשון נק' אין אותיות אני עכ"ל. ולפ"ז י"ל גם כאן דפי' אני הוי' אלקיכם. דפעם הראשון. היינו בחי' אין דהיינו שרש הנאצלים ומבחינה זו הוא שרש ההתגלות שבג"ע ע"י בחי' ושער רישי' כעמר נקא. אמנם מה שכפל עוד פעם ב' אני הוי' אלקיכם זהו התגלות בחי' מל' דא"ס שנק' אני והוא ההתגלות שיהי' בתחלה"מ וענין שגילוי זה הוא ע"י לבושיה כתלג חזיר י"ל עפ"מ"ש במבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ב ובלק"ת בהשמטות דדניאל בפ"י לבושי' כתלג פ"י האריך הוא לבושיה דעתיק יומין. ושער רישיה של לבושיה הנזכר שהוא א"א הוא כעמר נקא עכ"ל. וא"כ לפ"ז התורה שנק' שער רישיה היינו שער רישיה דא"א. והמצות שנק' לבושיה היינו א"א עצמו שע"י לבוש זה יומשך ויתגלה בחי' ע"י שהוא מל' דא"ס ממש וכנודע דשרש המצות בגלגלתא דא"א כו'). והנה במ"א נתבאר בענין כדכד כדיו וכדיו שלע"ל יהי' ג"כ ב' בחי' אופני הגילוי מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. וזהו ענין שהם וישפה שהם בחי' יוסף ובנימין ועפ"ז י"ל דלכך י"א שיחיד המתפלל לעצמו חזיר תיבות אני ה' אלקיכם להשלים מנין רמ"ח תיבות דק"ש. נמצא כופל אני הב' שני פעמים. ומבואר למעלה דבחי' אני הב' זהו ענין נאמן לשלם שכר לע"ל בתחלה"מ והכפל היינו שגם לע"ל יהיה בגילוי זה ג"כ ב' בחי' כנ"ל מלמעלה למטה ומלמטה למעלה והיינו ג"כ מבחי' התורה ומבחי' המצות. ועיין מ"ש בד"ה המגביהי לשבת שהמצות הן מלמטה למעלה וכמ"ש וצדקה תרומם והתורה היא מלמעלה למטה כו' וכמ"ש ג"כ בד"ה נר חנוכה כו' כדי שתהא מזוזה מימין כו'. ועיין עוד מענין ב"פ אני שנאמר במצות ציצית בגמרא (פ"ד דמנחות ה' מ"ד ע"א) דשם פ"י א' על שכר ואחד על עונש וכ"ה בוח"ג פ' אחרי דע"ח סע"ב. והם ג"כ ב' בחי' חו"ג ומה שנאמר זה בציצית דוקא היינו לפי שע"ז מרמזים ב' בחי' תכלת ולבן שבציצית עמ"ש מזה בד"ה ויקח קרח. עוד יש להעיר ממ"ש ברבות מקץ [ר"פ צ] ובפ' קדושים [ס"ט כ"ד] מן אני של בשר ודם אתה למד אני של הקב"ה כו' ע"י שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד הזה לכשיבוא אני של הקב"ה כו' אני ראשון ואני אחרון עאכ"ו. והענין כי פ"י אני הוי' היינו שבחי' אני הוא

(י' ע"י בהוספות.)

וזהו שנאמר בציצית למען תזכרו ועשיתם פ"י שתהיו בחי' דכר שהוא בחי' משפיע כי בלא זה הרי כנ"י בחי' מקבל ואל אישך תשוקתך אבל ע"ז תהיו בחינת דכר משפיע דהיינו שימשיכו אור א"ס ב"ה בתורה כמארז"ל על פסוק תורה צוה לנו משה מורשה כו' אל תקרי מורשה אלא מאורסה שהתורה נק' כלה והעוסק בתורה נק' בעל תורה כמאמר הזהר מארי דאורייתא והיינו ע"ד מ"ש במעין החכמה דוד המלך ע"ה היה מחבר תורה שלמעלה עם קוב"ה שהיה ממשיך השראת אור א"ס בחכמה וזהו פ"י עוסק בתורה לשמה לשמה ממש לשם התורה עצמה. והיינו ע"ד הנ"ל בענין רעש ושער שמבחי' רעש נעשה שער ויש שער בימין זה השער להוי' לכניסה ויציאה שהמלך בעצמו יוצא ומתגלה ושער בשמאל שער רישי' כעמר כו' והוא מ"ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני [ועמ"ש בפ' מקץ גבי ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל שמזוזה היא בחי' המצות והיא כענין שער בימין ונר חנוכה היא המשכת התורה והיא משמאל וזהו כענין ושער רישיה שהוא שער בשמאל וע' מ"ש בביאור ע"פ מארז"ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע כו']. ובתחלה אמר ולא תתורו כו' אשר אתם זונים כו' כי כל דבר שמשתוקק אליו הוא נק' בחי' נוק' ומקבל ואז נק' בחי' זונה דהיינו שיחפץ בתענוגים גשמיים ואזי לא יוכל לקבל מתענוג העליון ומכ"ש שלא יוכל להיות בחי' דכר [ועמ"ש מזה בד"ה והיה לכם לציצית] משא"כ כאשר ולא תתורו וכו' אזי תזכרו ועשיתם כו' וד"ל. ועתה יובן ענין אני הוי' אלקיכם אני אותיות אין והוא ע"ד מ"ש היש בה עץ אם אין [וע' בזהר שלח דקני"ב ב' ובפ"י הרמ"ז ס"ח] פ"י עץ הוא מלשון עצה והוא בבחי' חכמה שנק' עצה ותושיה כי העצה הוא התחכמות והשגות דכר מה ופ"י אם אין היינו בחי' האין שמשם תמצא בחי' החכמה והוא בחי' סתימו דכל סתימין ואינו בגדר תפיסא והשגה ואמנם הוי' הוא בחי' השתלשלות יו"ד צמצום ה"א התפשטות כו' והיינו ע"י בחינת צמצוים כנודע ואעפ"כ אמר אני הוי' שבחי' אני הוא ממש בחי' הוי' כי הצמצום וההסתר אינו אלא בערכינו שוכני מטה אבל אצלו ית' כולא חד ממש בלא פרודא וזהו אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי העוה"ז בכלל נק' מצרים ע"ש המצרים וגבולים שהוא מוגבל מן הארץ לרקיע ת"ק שנה וע"י היציאה ממצרים וגבולין הללו דהיינו כנ"ל בענין הרעש בחילא יתיר כו' נמשך להיות לכם לאלקים אלקים הוא בחי' צמצום והוא המשכת התענוג בג"ע בבחי' שערות יושבין ונהנין כו' וזהו ענין כי אלקים קדושים הוא ובירושלמי רפ"ט דברכות דרכו בקדושה דברו בקדושה כו' היינו המשכות בחי' קדוש ממש רק שנמשך ע"י בחי' שערות וצמצוים כי קדוש בוא"ז זהו בחי' המשכת קדש על שערות בחי' ו' כמו קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו משא"כ קדש העליון עצמו זהו למעלה מבחי' שערות והמשכות ולכן נק' בחי' זו להיות לכם לאלקים. וזהו ענין אלקים חיים עיין מ"ש בסידור בד"ה אדני שפתי תפתח ועיין במא"א אות א' סעיף פ"ג. גם ע"ד מ"ש עין לא ראתה אלקים וזולתך יעשה למחכה לו [וע' זח"א ד"ו סעיף וחי' פנחס דרס"ז ב'] והגם שבגמרא פירשו זה על זמן התחייה מ"מ יש לפרשו ג"כ על ג"ע עיין בפ' תרומה קמ"ב ב' ועמ"ש בד"ה כי כאשר השמים החדשים דלקמן ואח"כ אני הוי' אלקיכם פעם ב' היינו על גדל השכר לזמן התחי' שהוא בחי' גילוי עצמות התענוג שאינו בגדר צמצום והתחלקות בחי' קדש העליון ממש והוא כמ"ש לבושי' כתלג חזיר שהוא בחי' תענוג שלמעלה מהתענוג המתגלה בבחי' פנימי' הנקרא שער רישי' והוא המתגלה לעתיד לבא והוא מתן שכרן של מצות כנ"ל. וז"ש רז"ל צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ענין העטרה הוא בחי' מקיף שלמעלה מן המוח שבראש ומכש"כ מן השערות ועמ"ש במ"א ע"פ בעטרה שעטרה לו אמו וז"ש אני הוי' נאמן לשלם שכר

תצ - הלכות תלמוד תורה פרק ג'ד

ח אסור לתלמיד חכם לעמוד במקום המינופת לפי שאי אפשר לו בלא הרהורי תורה רנא ומכל מקום מותר לו ליכנס לבית הכסא או למרחץ אף מתוך פלפול והלכה שאינה פסוקה רנב ואין חוששין שיהרהר שם בה רנג כמו שחוששין לכך בתפלה רנד וגם אם יבא לו הרהור בעל כרחו שלא ברצונו אנוס הוא רנה ואפילו אם מדבר בה לאונסו מפני רוב גילולתו לדבר בה כמעשה דרכי אלעזר ברבי שמעון רנו:

פרק רביעי

א בשלשה כתרים נכתרו ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו אהרן כתר מלכות זכה בו דוד כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל כל מי שירצה יבא וימול^א שנאמר^ב מורשה קהילת יעקב שהיא ירושה לכל ישראל ג שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר ד בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו הא למדת שכתר תורה גדול מכולם^ה.

אמרו חכמים^ו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר י קרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

ב ואין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה^ז אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצות כולם^ח שהתלמוד מביא לידי מעשה^ט ונמצא שניהם בידו^י כי התלמוד מצד עצמו הוא ג"כ מצות עשה^{יא} אף אם לא היה מביא לידי מעשה^{יב} והואיל והוא מביא ג"כ לידי מעשה כל המצות כולן שאי אפשר לקיים כל המצות כהלכתן בתנאייהן ודקדוקיהן בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות שהן דקדוקי המצות ותנאייהן^{יג} לכך הוא שקול כנגד כל המצות כולן ולפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום^{יד}:

ג היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק

ז משלי ג, טו. רמב"ם שם ה"ב. טור שם. רמ"א שם סט"ו.
ח רמב"ם פ"ג ה"ג. טור סי' רמו. מירושלמי פאה פ"א ה"א קרוב לסופה.

ט משנה ריש פ"ק דפאה. וברייתא קידושין מ, ב. רמב"ם שם. טור וש"ע שם סי"ח. וראה גם לעיל פ"ג ה"א. לקמן ה"ג וה"ו. לעיל או"ח סי' צ סי"ו. תניא ספ"ה. אנה"ק סי' ט (ת"ח שקול כנגד גמ"ח). וראה לקמן ה"ד (שתשובה שקולה כנגד מצות ידיעת התורה). לקו"ש ח"ט ע' 345.
י קידושין שם. ב"ק יז, א. מגילה כז, א. רמב"ם שם. טור שם.

יא רש"י קידושין שם ד"ה גדול. וראה גם לעיל או"ח מהדו"ב סי' א ס"ט (גדול תלמוד שמביא לידי מעשה ולידי ידיעת התורה).

יב כדלעיל פ"ב ה"א. לקמן ה"ו.
יג ספרי פרשת עקב פמ"א ופמ"ח. וראה לקמן ה"ג שגם או היא גדולה משאר המצות.

יד היינו מצות ידיעת התורה שבתחלת לימודו (תוס' קידושין מ, ב סד"ה תלמוד), משא"כ שלאחר שלמד כבר כל התורה (מצות והגית), כדלעיל פ"ג ה"א (במצות נישואין), ולקמן ה"ו (בדבקות ואריכות התפלה). ונתבאר בקו"א (ד"ה אבל מ"ש ורד"ה והנה חילוק).

טו קידושין שם. רמב"ם שם ובפ"א ה"ג. טור שם. וראה גם לעיל או"ח סי' נג סל"א. סי' צ סי"ו. תניא פ"ה (מעלת מצות ידיעת התורה על כל המצות).

קנא ברכות כד, ב. רמ"א סי' רמו ס"ח. האיסור להרהר בהן שם מבואר לעיל או"ח סי' פה ס"א וסי' עג סוס"א.

קנב תרומת הדשן סי' מא. רמ"א שם. ש"ך סקכ"ח.

קנג ראה רמ"א שם (דבמרחץ שומר עצמו מהרהור). לעיל שם סי' פה ס"א (הנכנס לבה"כ טוב לחשוב חשבונותיו שלא יבא לידי הרהור).

קנד כדלעיל שם סי' צג ס"ג, וש"נ.

קנה קידושין לג, א ורש"י שם ד"ה לאונסיה. חרומת הרשן שם.

קנו זבחים קב, ב (שאמר דין בבית הכסא לאנסו).

פרק רביעי

א רמב"ם פ"ג ה"א, וטור סי' רמו, מהגמרא יומא עב, ב. ספרי קרח פסקא קיט. אבות דר"נ ריש פמ"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 35 הערה 9. הכ"ח ע' 104 ואילך.

ב דברים לג, ד. רמב"ם שם. טור שם. וראה לקו"ש שם ע' 107 הערה 32.

ג ראה סנהדרין צא, סע"ב. ספרי ברכה פסקא שמה. תנחומא ברכה ה. שמור"ר פל"ג, ז.

ד משלי ח, טרטו. יומא שם. ספרי שם. רמב"ם שם. טור שם.

ה רמב"ם שם. טור שם. וראה ספרי שם. העו"ב סב ע' י. ו משנה סוף פרק ג דהודיות. וראה לעיל או"ח סי' קסז סי"ט. סי' רא ס"ב.

הלכות תלמוד תורה פרק ד

תצא

תלמודו^{טז} ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה^{יז} מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים^{יח} כגון להיות מעשה לצדקה^{יט} במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו^כ כשיעור שיתבאר במקומו^{כא} יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו^{כב} ואצ"ל למצות שהן חובה מדברי סופרים^{כג} כמו תפלה^{כד} וכיוצא בה^{כה} שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות^{כו} כי זה כל האדם^{כז} כמו שאמרו חכמים^{כח} תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות^{כט} ונוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם^ל.

ולא אמרו חכמים^{לא} לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה אלא כשמקיים המצות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים^{לב} אלא מיראת העונש^{לג} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה^{לד} או מאהבת השכר^{לה} לקבל פרס^{לו} בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד שלמשמאילים בה^{לז} הניתן מן השמים או אפילו ליקח [ל]עצמו

טז מונעד קטן דף ט, רע"ב. ירושלמי פסחים פ"ג ה"ו. חגיגה פ"א ה"ו. רמב"ם פ"ג ה"ד. טור וש"ע ס' ס"ח. וראה לעיל פ"ג ק"א (ד"ה אבל מ"ש, שבאמצע הלימוד היו איסור ובמפסק ועומד הכרירה בידו). או"ח ס' רג ק"א סק"ב (במי שתורתו אומנתו). תניא פל"ז מט, ב. לקוטי תורה במדבר טו, ד. אור התורה להצ"צ דברים א'תקעב. לקו"ש ח"ו ע' 224 הערה 18.

יז נתבאר לעיל פ"ג בקו"א (ד"ה אלא דליש).

יח מו"ק שם. ירושלמי שם. רמב"ם שם. טור וש"ע שם. וראה לעיל פ"ג ה"א (שאם מתבטל עי"ו מלימוד התורה תמיד אין מפסיקין), ובקו"א שם (ד"ה אבל מ"ש, שהחילוק בין אפשר להעשות ע"י אחרים או לא, הוא בתחלת לימודו כשאינו מתבטל הרבה מהלימוד ע"י המצוה, או אחר שלמד כבר כל התורה). פ"א קו"א סק"א (סד"ה ועד היכן, לענין ללמוד לבנו ולבן-בנו). או"ח ס' לח ס"ט (לענין תפילין). ס' תמד ס"ח (כיון שאינו מבטל מצות ת"ת לגמרי). תניא פכ"ג מט, א בחצעי רבוע (מאחר דמפסיק ומבטל בלאו הכי). פל"ז מט, א. שם קו"א קנת, ב (אפילו מעשה מרכבה).

יט ראה ב"ב ט, א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ו. שו"ע ס' רמט ס"ה.

כ מגילה ג, ב. שם מט, רע"א. כתובות יז, א. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ט. טור וש"ע ס' שסא ס"א. וראה קו"א (ד"ה אבל מ"ש, בנוגע לר' אבהו בירושלמי פסחים פ"ג ה"ז ותגיגה פ"א ה"ז). לקמן ה"ד (ללוות המת ולהכניס כלה לחופה).

כא הלכות אלו בשו"ע"ר לא הגיע לידינו, וראה טור וש"ע שם.

כב רמב"ם שם. טור וש"ע שם. וראה לעיל פ"ג ה"א. שם קו"א ד"ה ומכל מקום. לקו"ש ח"ט ע' 467 (דאף אם לא יוכל לחזור אח"כ לתלמודו צריך להפסיק).

כג אוצ"ל: אפילו מדברי סופרים. וראה לקמן סוף ה"ד. לעיל או"ח ס' קו ס"ד. רשימות חו' טו בסופה. הל' ת"ת עם מקורות וצינונים ע' פ (בשוה"ג).

כד כדלעיל או"ח ס' קו ס"ב (שהוא מד"ס), וש"ג. וראה לקמן סוף ה"ד (בת"ת של רבים), וה"ה (בתורתם אוימנתם ובדבקות התפלה), וה"ו (בתחלת לימודו ואחר שלמד כל התורה).

כה ראה לעיל או"ח ס' ס"ו תלא ס"ו (לענין בדיקת חמין בזמנה). ס' תמד ס"ח (לענין ביעור חמין).

כו ראה לעיל או"ח ס' רצח ס"כ (לענין ברוכ עם הדרת מלך). הערות וצינונים 33/ב.

כז קהלת יב, יג. תניא פל"ז מט, א (כי תכלית בריאתו וירידתו לעוה"ז להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא).

כח ברכות יז, א.

כט ראה לקמן ה"ה (לענין מי שתורתו אומנתו). לקו"ש ח"ו ע' 306. ח"ד ע' 180. ח"כ ע' 50. אנ"ק ח"ד ע' שנג.

ל ירושלמי פ"ק דברכות סוף ה"ב. ובבלי סוף פ"ב דברכות יז, א (נוח לו שלא נברא). וראה תניא אנה"ק ס' כ קלא, א (המעם לזה).

לא פסחים ג, ב, וש"ג. רמב"ם פ"ג ה"ה. טור וש"ע ס' רמו ס"ב. וראה לקמן ה"ה.

לב רא"ש פ"ד דפסחים ס' ב. ותוס' סוטה כב, ב ד"ה לעולם.

לג סוטה שם ורש"י ד"ה מיראה.

לד תוס' שם (מיראת היסורין). רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ה (פורענות).

לה סוטה שם ורש"י ד"ה פרוש. רמב"ם שם.

לו תוס' שם. וראה לעיל או"ח ס' תלג ס"ב בהגהה.

לז ראה משלי ג, טז. שבת סג, א ורש"י ד"ה למשמאילין. וזר ח"א קצ, רע"א.

הדפסה ברובלוגית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה - שלחן ערוך הרב <עם ציונים ומקורות> - ה (יו"ד) שניאור זלמן בן ברוך מלאדי עמוד מס : 499 הודפס ע"י א

תצב הלכות תלמוד תורה פרק ד

כבוד וגדולה שיקראוהו רבי^ל ויהיה ראש ישיבה^ט אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע^ח ועליו אמר הכתוב^{מא} ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו' וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבצבור^{מב} וגרוע מעמי הארץ^{מג} שזרונות נעשים להם כשגגות^{מד} ולזה נעשים שגגות כזרונות^{מה} ועליו אמרו חכמים^{מו} לא זכה נעשית תורתו לו סם המות.

ויש אומרים^{מי} שאף על פי כן (א) לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא לשמה יוכל לכא לירי לשמה^{מכ} ללמוד על מנת לשמור ולעשות^{מס} שהמאור שבה מחזירו למוטב^נ כמו

קונטרס אחרון

(א) עיין רמב"ם פ"ג הל' ה' א' לפיכך כו'. ולכאורה צ"ע הא גם בשאר מעשים נמי אמרינן^כ הכי לעולם יעסוק בתורה ובמצות כו' שבשכר מ"ב קרבנות כו'. וגם הרמב"ם כתב כן סוף הלכות תשובה^ל, גם בנשים שפטורות מתלמוד תורה^י. אלא ודאי דבמצות אתי שפיר, שהמצוה נעשית כתקנה עכ"פ אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה, אבל בתלמוד תורה כשלומד ואינו מקיים מה שלומד הרי עליו נאמר^י ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, וסלקא דעתך אמינא שראוי לו שלא ילמוד קמ"ל^י דאפילו הכי התלמוד מביא לידי מעשה לבסוף עכ"פ, שהמאור שבה מחזירו למוטב, וסופו ללמוד ולקיים לשמה. והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון^י, יש לומר דהרב אינו צריך להכניס את עצמו לבית הספק, שמא לא יחזור בו נמצא זורק אבן למרקוליס^י, אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו, דמה יפסיד. ואף ששגגות נעשים כזרונות^ט אין הפסדו שקול כנגד שכרו^י, אם יזכה ויסור למוטב. ואם לא יזכה דמו בראשו^א והלעיטהו כו'^{יב}. וגם הרב יש לומר דצריך להכניס את עצמו לבית הספק אם אי אפשר בענין אחר, אלא אם אפשר להתזירו תחלה למוטב, עיי"ז שלא יכניסוהו לבית המדרש, מדחים אותו תחלה^{יג}. ותדע דתניא^{יד} לעולם תהא שמאל דוחה כו' ולא כיהושע בן פרחיה כו':

מה חוס' טוטה כב שם. וראה גם ב"מ שם.
מו יומא עב, ב. תענית ז, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1351.
מז מנורת המאור נ"ד כ"א ח"א פ"ז. וכן דעת הרמב"ם
פ"ג ה"ה, במה שכתב לפיכך וכו' דז"ק. ונתבאר
בקו"א סק"א. וראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקסט.
מח ממדרש רבה איכה פתיחתא ב (כא לשמה). וכ"ה
בהדיא בירושלמי פ"ק דחגיגה ה"ז. ע"ש. וראה קו"א
סק"א (וסופו ללמוד ולקיים לשמה). לקמן הי"ד (לענין לומד
לשם פניה, יבא לשמה). תניא ספ"ט (כא לשמה בודאי).
ולענין תלמיד שלומד ואינו מקיים, ראה לקמן הי"ז.
מט ראה לקו"ש ח"י ע' 402.
נ ראה מאמרי אדה"ז הקצרים שם (ע"י חזרתו תמיד על
האוהרות).

לח נדרים סב, א. חוס' תענית ז, א. רמב"ם שם. וראה
תניא פל"ט נג, ב (לשום איזה פניה לכבוד עצמו להיות
ת"ח וכהאי גוונא). שם רפ"מ (כנ"ל). שם קו"א קנר, ב
(להתגדל).
לט נדרים שם. וראה לקמן הי"ד (להתפרנס במלמדות או
דיינות והוראות). לקו"ש ח"ב ע' 48-49.
מ ע"ז ימ, ב ורש"י ד"ה רשעים. חוס' טוטה שם. וראה
קו"א סק"א.
מא תהלים נ, טז. סנהדרין קו, ב. חגיגה טו, רע"ב. וראה
תורה אור טז, ב. אנ"ק ח"ג ע' קכב.
מב דא"ש בתשובה כלל טו אות ח. שו"ע סי' רמג ס"ג.
מג ראה דברים רבה פו, ד. תניא ספ"ל.
מד ב"מ לג, ב. וראה גם תניא שם.

ציונים לקונטרס אחרון

ו הרמב"ם, שהיא הדעה הב' שבפנים. וראה גם
מאמרי אדה"ז הקצרים עמ' תקסט.
ז חולין קלג, א. רמב"ם פ"ד ה"א. טור ושו"ע סי' רמו
ס"ז. לקמן בפנים הי"ז.
ח חולין שם.
ט ב"מ לג, ב. חוס' טוטה כב, ב ד"ה לעולם.
י ראה אבות רפ"ב.
יא עפ"י יהושע ב, יט ובכ"מ.
יב לרשע וימות (ב"ק סט, א).
יג וכן נפסק לקמן בפנים הי"ז. וראה נהורא דאורייתא
מאמר ז פ"ז.
יד טוטה מז, א. הובא לקמן שם.

א תחלת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד
ואחר כך על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים
לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה (הרי מפרש את לעולם
יעסוק כו' רק על התורה).
ב טוטה מז, רע"א וש"נ.
ג פ"י ה"ה (לעולם כו' לפיכך כשמלמדין את הקטנים
ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא
לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר). וראה יגדיל תורה
(ג"י). לה ע' רנו. לו ע' דש. לו ע' שע.
ד כדלעיל פ"א הי"ד וש"נ.
ה תהלים נ, טז. חגיגה טו, ב. וכ"ה כאן בפנים.

הלכות תלמוד תורה פרק ד תצג

שאמרו חכמים נא על פסוק נב אותי עזבו ותורתו לא שמרו הלואי אותי עזבו ותורתו שמרו שהמאור שבה היה מחזירם למוטב.

וכך אמרו חכמי הקבלה נג שכל התורה ומצות נד שאדם עושה בעודו רשע אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה מכל מקום כשיחזור אח"כ בתשובה נה בגלגול זה או בגלגול אחר נו כמ"ש נז כי לא ידח ממנו נידח אזי מוציא מהקליפה נח כל התורה והמצות וחוזרים לקדושה בחזרתו נט. ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם:

ד אפילו תלמוד תורה של רבים נדחה מפני מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים ס כמו שאמרו על ר' יהודה בר אלעאי סא כשהיה מלמד לתלמידיו סב וראה את המת או את הכלה היה מפסיק מתלמודו ללות המת סג ולהכניס הכלה לחופה.

ויש אומרים טו שאם הוא בענין שאם יפסיק ויבטל לימודו לרבים עכשיו לא יוכלו להתאסף עוד לתלמוד להם אחר שיקיימו המצוה אין לו להפסיק אפילו למצוה של תורה סה ולפיכך במקום שהרב דורש בשבת (ב) במנחה טו ואירע אונס שנתאחר מלדרוש לא יניח מלדרוש

קונטרס אחרון

(ב) מ"ש המג"א טו סימן ר"ץ בשם מדרש משלי טז, זה אינו לגירסת הילקוט שם דמתו בשביל שהיו עוסקים באכילה ושתייה בזמן בית המדרש טז. וגם כמה שכתב בשם הרוקח, ע"ש באליה רבה י"ז דזה אינו. ועיין אליה רבה סימן ק"ו י"ט בשם פסקי תוס', דפליג בהדיא על הרא"ש פ"ב דברכות ב, וכן דעת הרב רבנו יונה בפרק קמא כ"ג גבי תפילתי סמוכה כו' התחלת זמן התפלה ולא חיישינן כו' דרך הוא להתפלל כו', מכלל דאפילו [תפילה] לא דחי כב. ואזיל לשיטתיה כג גבי לק"ש כותיקין,

סא כתובות יז, א. מגילה כט, רע"א.
סב ירושלמי חגיגה פ"ק ה"ז.
סג ראה לעיל ה"ג: שאין לו מלוים לפי כבודו.
סד רא"ש פ"ב דברכות ס"ג בסופו, ובית יוסף שם. וכן נפסק לעיל או"ח ס"ה פט ס"ז, וס"י קו ס"ד (לענין ק"ש ותפלה), ס"ה רצ ס"ד (לענין סעודה שלישית. וראה שם ס"ה רצב ס"ו). וכאן הוכיח בקו"א ס"ק ב, שהעיקר כדעה הב', וכן מסיק בפנים.
סה ראה המעט לעיל ס"ה פט שם (שזכות הרבים דבר גדול הוא). ס"ה רצ שם (לפי שלימוד תורה ויראת שמים לרבים קודם לכל המצות שבתורה).
סו ראה לעיל או"ח ס"ה רצב ס"ו (קודם מנחה). תניא אגה"ק ס"ה כג קלו, א (כעלות המנחה).

נא מדרש רבה איכה שם.
נב ירמיה טז, יא (ואת תורתו).
נג ראה גם באה"ט או"ח ס"ה תקעא סק"א. תניא ספ"ט (לענין לימוד תורה לשום איזו פניה, וכן לתפלה שלא ככוונה).
נד ראה אג"ק ח"ג ע' צד.
נה בתניא שם: שבדאי סופו לעשות תשובה.
נו ראה לקו"ש ח"ב ע' 485.
נז שמואל ב יד, יד (לכלתי ידח).
נח ראה לקו"ש ח"ד ע' 1351.
נט ראה גם תניא ספ"ט.
ס ב"י או"ח ס"ה ע ד"ה תנן בפ"ק. תוס' במגילה דף ג ע"ב ד"ה מת מצוה (הב').

צינונים לקונטרס אחרון

כ סוס"י ג (שעבר זמן הקריאה קודם שגמר לימודו).
כא (ג, א) ד"ה על תפילתי: מי שמלמד לאחרים כו' מצינו ברבינו הקדוש ז"ל (ברכות יג, ב) שהיה מלמד לתלמידיו, וכשהיה מגיע זמן ק"ש היה מעביר ידיו על גבי עיניו וקורא ק"ש וחוזר ללימודו ואח"כ היה מתפלל, ולא היה חושש אע"פ שהיה מגיע התחלת זמן התפלה, ולא חיישינן שמא ישכח ותעבור השעה, דכיון שהתפלה דרך הוא להתפלל אותה בכל יום יתן אל לבו הדבר ויזכור ויתפלל.
כב כל שכן קריאת שמע (ראה רבנו יונה ט, א ד"ה למימרא, שמפרש שרבי קרא פרק ראשון של ק"ש בזמנו).
כג זה שכתב דמיירי בהתחלת זמן התפלה (אחרי נץ

טו לעיל או"ח ס"ה פט ס"ז, וס"י קו ס"ד, וס"י רצ ס"ד, נפסק כהרא"ש ומ"א שתלמוד תורה דרבים דוחה זמן תפלה וסעודה שלישית. וכאן בא להוכיח כאליה רבה שחולק עליו, ומסיק כאן בפנים: וכן עיקר.
טז המ"א מביא שם מהרוקח (ס"ה נה), שאין להניח הדרשה בשביל סעודה שלישית, ולומד זאת ממדרש משלי (עה"פ אשת חיל לא, י), שבניו של ר"מ מתו מאותו החטא.
יז כ"ה גם במדרש משלי שלפנינו (אלא שעדיין לא נתפרסם בתקופת רבנו).
יח ס"ק ו (דהיינו שלא ירגיל לאכול סעודה ג' באותו זמן).
יט סוף ס"ק ו (צריך להפסיק בדליכא שהות).

המאות כי המאות דומין לכנפי הכנפים המנינות על ישראל. אל אשר יסיה עם סרות ורעך סכורא ית'ללכת המה הולכין עמה ככוונתיהם-אלא אפרוחי הם מארי מסכה וגמלה גם שיש להם כנפים יודעים פשיית המאות בדקדוקין אבל לית גרסין דלכון שלמין לקיים רצון סכורא: (יש) ואת לרבות אפרוחים - פי' דנלאו הכי הוה אמיתא דשלא

(א ב ב א)
את האם. עד דאמר מלון אלין הא סבא אודמן ליה ואמר והא כתיב ואת הבנים תקח לך א"ל סבא כל אתין לרבוויי ובגין דא לא אמר והבנים תקח לך אלא (יש) ואת לרבות אפרוחים אבל לא אמר והבנים תקח לך. אמר ליה בריך אתה (כ) בוצינא קדישא דהכי הוא וראי ובנים אינון ודאי תחות אימא עלאה הסידים גבורים מארי תורה חוים נביאים צדיקים. הסידים מסטרא דחסד דרגא דאברהם ואוקטוה עליה אין חסיד אלא המתחסד עם קונו דעביר ליה קן דאיהו אכסניא דיליה ודא שבינתא דאיהו קן דיליה בית דיליה היכל דיליה מלון דיליה ובארעא קדישא איהו יחודיה וביתיה ולא מלון ואכסניא אלא כפום ההוא בר נש דהקין לה ובגין דא יהיב סדת חסד לאברהם. גבורים מסטרא דגבורה דיהבין תוקפא למאריהון לכבוש עבד התת רבו ושפחה תחות גבורה (כח) בקשורא דתפילין דמאן דלית ליה תפלין בשעת ק"ש מסטרא דיליה שליט עבד ושפחה על עלמא ובהיא שעתא רגזא שבינתא הה"ד (מ"ג) תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי הירש גבורה (ב א) ואוף דהבי איהו רגזא יתיר על נבל כי ישבע לחם דאתמר ביה (עס כפ) לכו להבו בלהמי דאיהו קמצן נבל במטוניה נבל שמה דלאו איהו נדיב ולא איהו מזרעא דאבהן דאתמר עליהו (מה"כ) מו) נדיבי עמים נאספו. דהא קמצן איהו עני הרעה בתר דלא עביר טיבו למארי תורה לטהוי כחויק בידיהו. ואורייתא בלא פקודיא לאו איהו תורת ה'. מארי תורה מסטרא דעמודא דאמצעותא דביה תצות לילה הוה קם דוד לחברא ליה בשבינתא דאתקריאת לילה ואיהו (ישעיה כח) שומר מה מלילה לילה ה' (שמות יג) ליל שמורים הוא לה' ובגינה אתמר כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר (הה"כ) מ"ג) יוסם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. (כג) חוים נביאים מסטרא דנצח והיר דבהון כלילך תריך שסוף דאיצון יאקרונק"י דבחון תמניא אתוון לקבל תמניא ספרי נביאים ונביאים הרין הא עשר לקבל עשר ספירן לקבליה חוה יחוקאל עשר מראות. צדיקים מסטר' דצדיק. על כל אלין אתמר (דנניס כג) לא תקח האם על הבנים יועוד אלין דעסקן באורייתא לשם' ונשרין פקודהא דאינון תרי"ג מצות דתליין משם יק"ק (כג) כענבין באתבלא כדי ליחדא בהון לשם י"י בשכינה כבר נש דמתייחד עם בת זוגיה בכל אברין

ואת לרבות אפרוחים - דכלח"ה ה"א ששלח לא קאי אלף על בינים עילאה. ר"ל השכינה: דעביר ליה קן. ר"ל שלך אמר עם קונו לטין קן: דאיהו אכסני' דיליה. ר"ל שהקב"ה הוה' אכסני' של האדם בעניו שבינתא ר"ל שמיחד אוהו ית' בשכינה: ובארעא קדישא כו'. ר"ל מה שאמרתי בית דיליה היכל דיליה לא אמרתי אלף בארעא קדישא אבל בגלותא קן ומלון: ולא מלון ואכסניא כו'. ר"ל מ"ס דעניד ליה קן כו' מה גריד למעשו של אדם לקן ה' אמר דשכינתא איהו קן דיליה ומלון לקן אמר דלאו איהו מלון לקב"ה אלף כפום דתקין לה נר ג' וזהו חסיד כו': ובגין דא יהיב כו' לפי שכל מעשיו לפשות חסד כחש"ל דנחש"ר קושר עבד מחס רבו וכפ"י שפחה כו' מס' דילי' כו' פי' מזד ששמו סכל השגמים כל מזד ששמו: שליט עבד ושפחה: ר"ל ס' ולילית: הה"ד תחת עבד וכו' ושם נאמר מחס שלם רגזה ארץ דהיא שכינתא: ואוף דהבי איהו כו'. לפי שהסמיל לפרש ג"ד מפ' כל ה' דנכיס: דאתמר ב' לכו וכו'. ר"ל על הקמץ שאינו מחזיק ידי לומדי תורה והוא בעמלו לומד תורה שגוה אוהו ואת חורחו כח"ש נמ' כל האומר חין לי אלף תורה חף חורה חין לו וקולאמו כמס' ע"ג כל העוסק בתורה בלכד דומה כמי שאין לו חליה ע"ש: נבל שמהיה כמו נבל כעלה של חגיגה: דהא קמצן איהו עני הרעותי וקון עשב למה נקרא קמץ נבל וקאמר דאיהו עמי הדעת ועמי הדע' נקרא נבל כח"ש עם נבל ולה' חכס: ואורייתא בלא פקודי' כו'. לכך חינו מרונה כמורחו אחר שאין חסן כמעשים לחזק ידי מ"ח: רביה תצות לילה כו'. מניח ראייה שהמורה מס' דעד"ה שלך היה קם בגילה לעסוק במורה למחר מדת לילה למדת המורה: ואיהו שומר כו'. מניח מנ' סטוקים שלילה נקרא' השכינ' שומר מה מלילה שלאו אמרי' להקב"ה מה סכא משכינתא מתי מיטוק מנלוח. ועוד פי' לילה ר"ל שהיא ליל ה' וכן ליל שמורים: ובגינה. ר"ל בשביל השכינה שעסק הלילה בנינה: דבהון כלילין כו' ימניח ראייה דנ"ה חינו לקבלי' דנביאים: ונביאים תרין כו'. עוד ראייה על הג"ל: תרין נביאים ראשונים ואחרונים: ולקבליה חוה כו'. שמננא מ"ס וכן קולין יחשך כ"ל: דעסקן באורייתא לשמה. ר"ל בשביל השכינה ליחד אותה עם התורה והענין של לשמה שלומד ע"מ לקיים מצותי' של התורה והמאות קן בשכינה ח"כ הוא לשמה: ונשרין פקודהא. של השכינה: דתליין משם ה' כו'. דכלקמן ו"ה עם זכרי רמ"ח כו': כדי לייחדא לישם כו'. דהרי"ג מטת חינון בה ומליין כס' ה': בכל אברין דיליה. שחרי"ג פחות קן ננד חכריו של אדם מ"ע ננד רמ"ח חכרנים ומל"ח ננד שס"ה גידין וע"י עסק התורה שאח

הוא האשכול וכל מלה היא ענב א' ומתוכרין בתורה וכן כוים הוא שיעור קומה של כל העולמות. וז"ל ויסיו נח שדיך כאשכולות כגפן. שדים הם הח"מ הפלגמדיה תורה כרכים שיהיו אשכולות איש סכסל בו כל התורה שגורם כפיו כגל של אגוזים: כדי לייחדא כהון לשם כ' בשכינה. עם הוא התורה שכולה שמוחיו של הקב"ה בשכינה דאיהו מזה. ור"ל המאות עמי הגבורה שמשנו מזה לנו כל המאות דעבדין

סס

פרק ג'

הכוונה והדבקות בשעת תורה ותפלה וההכנה לתפלה

א. וכשלומד צריך לנוח (א) מעט בכל שעה כדי (ב) לדבק (ג) עצמו בו ית', ואף על פי כן (ד) צריך ללמוד.

אבן ישראל

(א) לנוח מעט בכל שעה כדי לדבק עצמו בו יתברך י"ל
 והכוונה היא כי הנה האדם כשעוסק בתורה נריך לכיין לייחד ולדבקה בו יתברך מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו יתברך הנקרא צ"ס שכינה על שם שזוכנת ומתלצשת תוך כל העולמות להחיותן ולקיימן, והיא היא המשפעת בו כח הדיבור הזה שמדבר בדברי תורה, ויחוד זה הוא על די המשכת אור אין סוף צ"ה למטה על די עסק התורה והמנות שהוא מלוכש בהן, ויתכוין להמשיך אורו יתברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן, וזהו פירוש לשם יחוד קוצ"ה ושכינתיה צ"ס כל ישראל.

ובהכנה הנ"ל יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה, וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד נריכה הכנה הנ"ל לפחות, כי עיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד צ"ס (וכמו בגט וספר תורה די שיאמר בתחלת

הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ספר תורה או בגט לשמו ולשמה), עיין בדברי האר"י ז"ל בשער רוח הקודש דף יא ע"א ודף יב ע"ב ושער המלות בהקדמה דף א' ע"ב, ובדברי הרה"ק מלאדי זי"ע בספר חניא בליקוטי אמרים פרק מא.

וזדו מ"ש רבינו הצעש"ט הק' זי"ע לנוח מעט בכל שעה כדי לדבק עצמו בו יתברך, הכוונה היא שחן ממה שמתכוון בתחלת הלימוד כנ"ל, נריך לנוח מעט באמצע הלימוד להתכוון בהכנה הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ.

והטעם כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים, והמשכת החיות שנשעה הקודמת חוזרת למקורה עם כל התורה ומעשים טובים של התחתונים, כי בכל שעה משעות היום שולט צירוף אחד מי"ב צירופי הוי"ה, ובכל שעה משעות הלילה שולטים צ' צירופים מכ"ד צירופי

אבן ישראל

אלא מעט מזעיר כנ"ל, מכל מקום) יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדצקה זה' אחד, ולא ליפרד ח"ו מיחודו ואחדותו יתברך בשום אופן, אפילו במסירת נפש ממש.

והנה כוונה זו הנ"ל היא אמיתית באמת לאמיתו לגמרי בכל נפש מישראל בכל עת ובכל שעה מאהבה הטבעית שהיא ירושה לנו מאבותינו, רק שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדולת השם להשיג אהבה ויראה שכליים וכולי האי ואולי, עיין בדברי הרה"ק מלאדי זי"ע בספר תניא בליקוטי אמרים פרק מא.

(ג) לְדַבֵּק עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבַרֵּךְ וְכוּ' עיין מ"ש (בדברי רבינו האר"י ז"ל) בספר שער רוח הקודש (דף יב ע"א) וז"ל בענין עסק התורה היה אומר לי מורי ז"ל שצריך כוונת האדם בעסקו בתורה לשימשך עליו השגה וקדושה עליונה, תלוי בענין זה, שכל כוונתו תהיה לקשר את נפשו ולחברה עם שרשה העליון על ידי התורה, ותהיה כוונתו בזה כדי שעל ידי כן יושלם תיקון אדם העליון, כי זהו תכלית כוונתו יתברך בצריאתו את בני האדם ותכלית לווי אחסם שיעסקו בתורה עכ"ל שער רוח"ק שם, ועיין מ"ש לעיל באות א' ובאות ב'.

שם ארנ"י, עיין בספר הפרדס להרמ"ק ז"ל בשער פרטי השמות פ"ח דף קא ט"א, ובדברי הרה"ק מלאדי זי"ע בספר תניא בליקוטי אמרים פרק מא, ועיין מ"ש לקמן (באות ד') ביאור דברי רבינו הצעש"ט הק' זי"ע בדרך אחר קצת.

(ב) כְּדֵי לְדַבֵּק עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבַרֵּךְ ואף עפ"י שלהיות כוונה זו אמיתית בלבד שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה (כנ"ל באות א'), צריך להיות בלבד אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד, ולא לרווח נפשו הנמאה לה', אלא כצן המשתדל בעד אביו ואמו שאוהב אותם (וכמ"ש בזוה"ק זר"מ בפרשת משפטים דף ק"ח ע"א על משה רבינו ע"ה) יותר ממה שאוהב את עצמו.

מב"ל מקום יש לכל אדם להרגיל את עצמו בכוונה זו, כי אף עפ"י שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבד שיחפוף בזה בכל לבו, מכל מקום מעט מזעיר חפץ לבו בזה, מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ז"ה, ויחוד זה הוא רצונו האמיתי, והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באחערותא דלתתא על ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש בתורה ומלות שעוסק בהן והיו לאחדים ממש.

גם כי (אף עפ"י שיחוד העליון אינה באמת לאמיתו לגמרי שיחפוף בזה

ב. אעפ"י (ה) שבעת (ו) הלימוד אי אפשר לדבק עצמו בו ית', מ"מ צריך ללמוד, שהתורה (ז) מצחצחת נשמתו והיא (ח) עץ חיים למחזיקים בה, ואם לא ילמוד יבוטל דביקותו.

אבן ישראל

חפץ צוה יותר מעסק התורה, הוא עפ"י מ"ש בדברי רבינו האר"י ז"ל בכמה מקומות צענין לייחד יחודים (ומכל שכן צענין הדביקות שהוא עיקר תכלית צריחת האדם בעולם הזה).

ובמ"ש צשער רוח הקודש (דף כח ע"א) ז"ל ואל תאמר שעסק התורה גדול ואין ראוי לצטלו, כי ענין היחודים הנזכר הוא גדול מעסק התורה, כי הוא מייחד העולמות העליונים, ונקרא עסק התורה ויחוד, והכל הוא ביחד.

ובן עד"ז כתב צשער הגלגולים (הקדמה לת דף נא ע"ב) ז"ל יום אחד הייתי לפניו ונתעכבתי חודש ימים שלא עשיתי שום יחוד מן היחודים שסידר לי... ונחתי לו טענה שלא הייתי רוצה אלא לעסוק בתורה באותו זמן, וצפרט שלא היו באים כפי הראוי אותם הנשמות בגלוי, והשיב לי שעם כ"ז לא אמנע מלעשות היחודים ההם בכל יום כי הוא גדול מעסק התורה כי הוא מייחד העולמות העליונים והוא עסק התורה ויחוד הכל יחד.

ועיי'ן מ"ש צמשנת חסידים (צמס' היחודים פ"ב משנה א') ז"ל כל

(ד) ואף עפ"י כן צריך ללמוד ר"ל ואף עפ"י שהאדם צריך להיות תמיד דבוק בהשי"ת כל כך, עד שאפילו באמצע הלימוד צריך לנוח מעט בכל שעה כדי לדבק עצמו בו יתברך, מכל מקום אין לטעות ולומר שמטעם זה אין ראוי לאדם ללמוד הרבה (מטעם שאי אפשר לדבק עצמו בו יתברך בשעת הלימוד), אלא האמת היא שהאדם צריך לעסוק בתורה תמיד, רק באמצע הלימוד צריך לנוח מעט בכל שעה כדי לדבק עצמו בו יתברך.

(ה) אף עפ"י שבעת הלימוד אי אפשר לדבק וכו' מב"ל מקום צריך ללמוד וכו' י"ל דהכוונה היא לומר דאף עפ"י שענין הדביקות בהשי"ת הוא גדול יותר מעסק התורה והקצ"ה חפץ צוה יותר מעסק התורה, מכל מקום צריך ללמוד תורה (ואף עפ"י שצשעת הלימוד אי אפשר לדבק עצמו בו יתברך כל כך) כי אדרבה דוקא על ידי לימוד התורה יוכל להגיע למדרגת הדביקות כי התורה מנחלחת נשמתו של העוסק בה ועל ידי זה יוכל להגיע להיות דבוק בהשי"ת תמיד.

ובמ"ש לעיל שענין הדביקות הוא גדול יותר מעסק התורה והקצ"ה

אבן ישראל

עח וזמן ראוי ליחד יחודים ליחד זהם העולמות ולקשרם, והקב"ה חפץ זהם יותר מעסק החורה, שזהם (ר"ל על ידי היחודים) מושך הארתם מלמעלה למטה עד עצמו, ומשיג על ידי זה השגה עצומה בתורה עכ"ל המשנת חסידים.

(ו) **שבעת הלימוד אי אפשר לדבק וכו' מב"ל מקום צריך ללימוד וכו' ועיין מ"ש בספר ליקוטי אמרים להרה"ק רבי מענדל מוויטעבסק זי"ע (בהנדפס בירושלים בשנת תשכ"ט דף יד ע"ב) בזה הלשון וכשלומד ינות מעט בכל שעה כדי לדבק עצמו בו ית'. וזשעת הלימוד ח"ע"פ שאי אפשר לדבק עצמו בו ית' כי לאו כל מוחא סביל דא ללמוד תמיד בדו"ר כמ"ש בזהר (בתיקונים בהקדמה דף ה' ע"א) רק אנשים יחידי סגולה כמו הרשב"י וחזריו מ"מ צריך ללמוד תמיד שהחורה מנחמת הנשמה, והיא עץ חיים למחזיקים בה. ואם לא ילמוד לא יהא בו שכל לדבק בו ית'. כמ"ש (אבות פ"ב מ"ה) אין צור ירא חטא ולא ע"ה חסיד, ומה גם אף שהוא למדן כבר מ"מ לא תהיה שעת הלימוד גרועה מנפילת המוחין ומעת שינה שגם אז אינו יכול לדבק בצורה יתצרך.**

ובזה גם אם יש צטל יציאנו היצר לידי מחשבות רעות ותאות רעות ודברים צטלים כחומות וחילותיו, כי

המחשבה מתנועת תמיד ואינה נחה כלל, וצודאי אם היה יכול להתבונן בפלא חכמת החורה כח הצורה בכל הנצראים היה מכיר שחסד הצורה יתצרך ושפעו תמיד לא יצבותו. והיה מדבק בו ית' צאהבה גמורה וכסוף לרצונו ולעבודתו ולמסור נר"נ לקדושת שמו ולייחד מעשיו רק לשמו ית' צלי שום שיחוף כלל. כמו שעשו החסידים הראשונים שלא היתה מחשבתם דבוקה רק בו ית' הי' טוב כמו הלימוד ואפשר יותר, כמ"ש החסיד בעל חובת הלבבות (עי"ש צסוף שער אהבת ה') והגאון בעל של"ה (עי"ש סוף מסכת שבועות) וז"ל הדביקות הוא יותר טוב שזעתים מהלימוד ע"כ.

אב"ל בדורותינו הלואי שנוכל לדבק עצמנו בצורה יתצרך בג' תפלות בכל יום ובצרכת הנהנין, ואם נחצטל מהלימוד נשאר קרח מכאן וקרח מכאן, אבל מ"מ לא ילמוד בהתמדה רחופה צלי שום הפסק כלל, כי צשלמא בדורות הראשונים שהיה שכלם חזק מאוד ותיקון המדות ויראת ד' היו דבוקים בהם תמיד צלי שום הפסק ולא היו צריכין לטרות כלל ע"ז כי היראה היתה תמיד על פניהם ולמדו בקדושה עליונה צאהבה ויראה רבה והיו מתעסקים בשיעור קומת הצורה יתצרך אף צנגלה שלהם כי אורייתא וקוצ"ה כולא חד הוא והיו נעשים מרכזה לשכינה היו יכולים ללמוד הרבה.

אבן ישראל

והיראה היא עקריות (כמ"ש הכתוב
בישעיה לג ו') יראת השם
היא אורו (ועיין במס' שבת דף לא
ע"א) כמו שכתב בראשית חכמה
(בהקדמה), לכך נריך למעט בלימוד
ולחשוב תמיד בגדולת הצורה יתצרך כדי
לאהוב אותו ולירא מלפניו עכ"ל ספר
דרכי ישרים.

והנה מ"ש שם שלא להרבות בלימוד
מאד וכן מ"ש אח"כ נריך למעט
בלימוד וכו', פשוט שאין הכוונה לומר
שימעט ח"ו בלימוד התורה, אלא הכוונה
היא שאף עפ"י שהאדם נריך לעסוק
בתורה תמיד ציוס ובלילה בלי הרף, מכל
מקום נריך לצמצם קצת מלימוד התורה
כדי להתבונן קצת בדביקות ה' וביראתו,
ובזה יוצן דיוק הלשון מ"ש שלא להרבות
בלימוד מאד, דהיינו שלא להרבות בלימוד
כל היום ממש אלא יקדיש קצת זמן
להתבוננות הנ"ל גם כן.

(ז) שהתורה מצחצחת נשמתו
ומעלה אותה למעלה עליונה, ומקשר
אותה ומחברה עם שרשה העליון.

בי הנה האדם המתעסק בעשיית המצוות
בלבד הנה הוא זוכה אל הנפש
הנקרא עשיה ולא יותר, והוא דומה
לאשה שהלך בעלה למדינת הים והניחה
ערומה רעבה וצמאה, והיא דומה אל
השכינה היושבת בגלות וציתה נחרצ

אבל אנו ששכלנו חלש ובמדומתינו
המגונות אם נלמוד בהתמדה
רזופה בלי הפסק נשכח יראת ד' ותיקון
מדומתינו ויחוד מעשינו לשמו ית' וזה
העיקר, כמ"ש (תהלים קי"א י') ראשית
חכמה יראת ד', והחסידי בעל חובת
הלצבות האריך להוכיחו ולציישו לאחד
ששאל שאלה נכריית בעניני הגיטין עי"ש.
והאריז"ל (בפע"ח שער הנהגת הלימוד
דף פג ט"ז) כ' ג"כ והחריף ובקי ילמוד
שעה או שתיים כו' יעו"ש.

ע"כ נריך לנוח קצת מהלימוד ולחשוב
בגדלות הצורה יתצרך כדי לאהוב
אותו ולירא מלפניו ויבוש ממנו ויכסוף
למנוחתו ולא יחשוב מחשבות רבות רק
מחשבה אח' כמ"ש לעיל. עכ"ל ליקוטי
אמרים שם.

ועיין מ"ש בספר דרכי ישרים להרה"ק
רבי מענדל מפרימשלאן זי"ע
(בהנדפס צירושלים שנת תשכ"א עמוד
רמד) וז"ל ועוד כלל אחר שלא להרבות
בלימוד מאד, כי צדורות הראשונים שהיה
שכלם חזק ולמדו בקדושה עליונה וגדולה
לא היו נריכים לטרוח עמם על היראה,
שהיראה היתה תמיד נגד פניהם, היו
יכולים ללמוד הרבה, אבל אנו ששכלינו
מעט אם נתבטל מחשבותינו מן הדביקות
השי"ת ונלמוד הרבה, ח"ו נשכח יראת
השם מאתנו.

אבן ישראל

וכמ"ש צמס' תענית (דף ז' ע"א) תניא
היה רבי צנאה אומר כל העוסק בתורה
לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר
עץ חיים היא למחזיקים בה.

ובמ"ש שם צמ"א מהרש"א שהוא עפ"י
מ"ש צמונה פרקים להרמב"ם
(בפרק ראשון) שרפואות הנפש הם
צדמיון רפואות הגופות, ויש סם
צרפואות הגופות שלפי הכנתו עם דברים
אחרים צמעשה ידי אומן צרופא הוא
מרפא החולה (ואם לאו אפשר שיהיה
הסם ההוא אדרצה קשה לחולה להוסיף
לו חוליו שימות בה).

וז"הו מ"ש שם צגמ' כל העוסק בתורה
לשמה נעשית לו סם חיים, הכוונה
היא כי התורה היא סם הנפשיות, ואם
עשה עם הסם כאשר נ"הו הרופא נאמן
דהיינו ללמוד לשמה הרי היא סם חיים
לנפשות שלהם, ומייתי ליה מדכתיב עץ
חיים היא למחזיקים בה, שיש עץ שהוא
סם טוב לחולי הגופות על ידי צישולו עם
דברים אחרים, ואמר למחזיקים בה
דהיינו לשמה (ואם לאו שלמד שלא לשמה
הרי אדרצה התורה נעשית לו סם המות
להורגו), עי"ש צדברי המהרש"א
באריכות.

והוא ע"ד מ"ש צמס' קידושין (דף ל'
ע"ב) נמשלה תורה כסם חיים,
משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה

ויושנת בגלות צמושך, כך נפש האדם
צהייתה צלתי רוח שהוא בעלה אין לה לא
אור ולא שכל להשכיל.

ואם ישחלל עוד האדם הזה לעסוק גם
בתורה ולומד והוגה ושונה בה
תמיד בתורה שבעל פה ועוסק בה תמיד
לשמה אז יזכה גם אל הרוח שהוא מן
יצירה, ואז הוא דומה לאשה שצא בעלה
ודר עמה צציתה תמיד ומלצישה
ומאכילה ומסקה וחוזרת למעלתה, כך
האדם הזה כשיצא צו הרוח וישרה מן
נפשו, אז תחמלא נפשו צרוח חכמה
ותתעלה נפשו מעולם העשיה לעולם
היצירה.

ואם ישחלל עוד האדם הזה ויעסוק
בחכמה הנעלמת וצקודות התורה,
אז יזכה גם אל הנשמה שהיא מן
הצריאה, ותאיר הנשמה צרוח שצו
ותוסיף מעלה על מעלתו וחכמה על
חכמתו, ואז נקרא אדם שלם אשר עליו
נאמר (צראשית א' כז) ויצר אלהים את
האדם צללמו, עיין צשער הגלגולים
הקדמה יח דף יח ע"ב וצשער רוח
הקודש דף יא ע"א, ועיין מ"ש לקמן
צאות ח'.

(ח) והיא עין חיים למחזיקים
בה י"ל דהכוונה היא על מ"ש
חז"ל על פסוק (משלי ג' יח) עץ חיים
היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר,

ג. ויחשוב שכמו בעת השינה אינו יכול להיות דבוק, וכן כשנופלים המוחין שלו, כן לא יהיה בעת הלימוד גרוע מהם. רק מכל מקום צריך ליישב עצמו בכל שעה ורגע בדביקות הבורא ית' כנ"ל.

ד. בעת(ט) הלימוד כשמדבר (י) צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת רק דביקות הבורא ית', ובעת הלימוד צריך לחשוב מחשבות הלימוד, ומכח זה(יא) דבוק באלהות כראוי.

123654789

אבן ישראל

וזהו מ"ש רצינו הצעש"ט הק' זי"ע צעת הלימוד כשמדבר צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת רק דביקות הבורא יתצרך, הכוונה היא שכשקורא בפיו דיבורי התורה (היות שאז אינו מעיין בעומק הענין, לכן) יכול אז לחשוב בדביקות הבורא יתצרך, וזהו מ"ש צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת, ר"ל שאינו צריך לחשוב בעומק העיון, שכבר עיין לפני הקריאה.

והנית לו רטיה על מכתו ואמר לו, בני, כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנחתך ושחה מה שהנחתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה ממירא, ואם אתה מעצירה הרי היא מעלה נומי (נמחים), כך הקצ"ה אמר להם לשיראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים צידו.

וב"ש אח"כ וצעת הלימוד צריך לחשוב מחשבות הלימוד, הכוונה היא שבשעה שעוסק בעיון וצפול ההלכה (אז אינו יכול לחשוב בדביקות הבורא יתצרך, כי) אז צריך לחשוב מחשבות הלימוד, ועיין מ"ש (גירסא אחרת) לקמן בד"ה כשמדבר.

גם כי על ידי עיון ומחשבת התורה הוא דבוק באלהות כראוי, מה שאין כן על ידי מצות תלמוד תורה שבדיבור אינו דבוק כל כך, כמ"ש לקמן בד"ה ומכח זה.

(ט) בעת הלימוד כשמדבר צריך וכו' ובעת הלימוד צריך לחשוב וכו' לכאורה נראה שב' חיצות אלו, צעת הלימוד, אין לו פירוש, ואולי יש לפרשה עפ"י מ"ש בדברי האר"י ז"ל (בשער המלות פרשת ואחחנן דף לג ע"א) וז"ל תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות כי הם גרמו לאותם הקושיות שהם צהלכה שלא יוצנו תירוניהם כי אם בקושי ונדוחק גדול כנודע, ואמנם עסק התורה ממש אינו העיון רק קריאת התורה בעלמה בארבע דרכיה שהם ר"ת פרד"ס עכ"ל שער המלות שם.

אבן ישראל

^{אוצר החכמה}

(י) כשמדבר צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת וכו' ונספר ליקוטים יקרים (סימן נא דף י"ע"א) ^{אוצר החכמה} הגירסא היא כן, דבוק יותר כשמדבר ממה שהוא דבוק בעת הלימוד, כי כשמדבר צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת רק דביקות בצורה יתברך, ובעת הלימוד צריך לחשוב מחשבת הלימוד, ומכאן זה בא להיות דבוק כראוי.

פסק זה ההלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה, דלית מחשבה חפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלצותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוכש בהם, והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל לך ופנה.

(יא) ומכאן זה דבוק באלהות כראוי והענין הוא כי המחשבה וההרהור בדברי תורה שצמות הוא מיוחד ממש ביחוד גמור ברצון העליון, ולא מרכזה לצד (כמו שהוא במעשה המצות, שהלבוש החיצון של נפש האלהית וכן אצרים המקיימים המצות נעשו מרכזה לרצון העליון), כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו שכך עלה ברצונו יתברך שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להיפך, כי זו היא רצונו של הקב"ה שכשיטעון ראובן כך וכך ושמעון כך וכך וכן יהיה הפסק ציניהם כך וכך.

ובין כל צירופי אותיות של תורה נציאים וכחוצים הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדות באין סוף ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע, כי אורייתא וקודשא ב"ה כולא חד, ולא צחי' אצרים של המלך בצדד כמעשה המצות.

ומאחר שרצון העליון המיוחד באין סוף ב"ה בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה, הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש באין סוף ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו.

ואפילו אם לא היה ולא יהיה דבר זה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וכך וזה כך וכך יהיה הפסק כך וכך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו

וזאת מעלה יתירה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה, על כל המצות מעשיות ואפילו על מצות התלויות בדיבור ואפילו על

ה. וצריך (יב) בכל פעם לעסוק (יג) בתורה, שהיא (יד) עץ חיים למחזיקים בה. אבל כשמדבר (טו) רק דברים, ויסמוך על הדביקות, יזהר מאוד שלא (טז) יפול לפעמים מהדביקות.

אבן ישראל

לעיל צד"ה וצריך), וכמ"ש הצ"ח (צאו"ח סימן מז על מ"ש נוסח לעסוק צדברי תורה) וז"ל נראה דלפי שעיקר ההצטחה שהצטיחנו הוא יתברך לא היתה אלא על עסק התורה שהוא העמל והטורח כמ"ש (ויקרא כו ג') אם צחקתי תלכו, (עי"ש בספרא וברש"י) שיהיו עמלים בתורה שבעל פה על מנת לשמור ולקיים, (ויקרא כו ד') ונתתי גשמיכם בעתם וגו', לכן תקנו לברך לעסוק צדברי תורה.

(יד) **שהיא עץ חיים וכו'** עיין מ"ש לעיל צאות ח' וצאות יב.

(טו) **אבל כשמדבר רק דברים** וכו' ר"ל כשמדבר רק צדברי התורה (צלי עיון ועמל), שאז אין התורה בעצמה צבחי הדביקות צאלהות כראוי, וזהו מ"ש אח"כ ויסמוך על הדביקות וכו', דהיינו שצריך לסמוך על מה שמדבק עצמו בהשי"ת ממש, אז צריך ליזהר מאד שלא יפול לפעמים מהדביקות.

ולפי זה מובן מ"ש כאן צוה הלשון כשמדבר רק דברים, ולא אמר כשמדבר רק דברים גשמיים, כי האמת

מנות חלמוד תורה שצדיצור (ועיין מ"ש לעיל צאות ט'), כי על ידי כל המנות שצדיצור ומעשה הקצ"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה, אבל צדיעת התורה מלצד שהשכל מלוכש צחכמת ה' הנה גם חכמת ה' צקצבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מדיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו צד' צחינות פרד"ס, עיין צדברי הרה"ק מלאדי זי"ע צחניא צליקוטי אמרים פרק ה' ופרק כג.

(יב) **וצריך בכל פעם לעסוק בתורה שהיא עץ חיים** וכו' י"ל דהכוונה היא שצכל פעם שלומד תורה צריך גם לעסוק בה (דהיינו העיון והעמל הנקרא עסק כמ"ש לקמן צד"ה לעסוק), וזהו מ"ש אח"כ שהיא עץ חיים למחזיקים בה, ר"ל שמ"ש שהתורה היא עץ חיים ומלחמת נשמתו היא דוקא בעסק התורה (וכן הדביקות כראוי היא דוקא בעסק התורה), אבל לא צקריאח ציבורי התורה צלצד.

(יג) **לעסוק בתורה י"ל דהכוונה** היא לעיין ולעמול בתורה (וכמ"ש

ו. מכח (יז) התורה (יח) שלמד באותו יום, ואח"כ נזדמן לו דבר לעשות ואינו יודע אם לעשות אם לא, יכול (יט) להבין מכח אותו הענין שלמד איך

אבן ישראל

יב דף ב' ע"ב) וז"ל רבי ישראל בעל שם טוב אמר כשהוא דבוק בצורא יתברך ונופל לו מחשבה מאיזה דבר, מסתמא הוא כך כמו שנופל לו במחשבתו, וזה רוח הקודש מעט.

(יח) התורה שלמד היום וכו' יוכל להבין וכו' וביאור הענין י"ל כי כל המלות שאדם עושה נרשמות במנחו בלות אחת המיוחדת ללותה מצוה, ובכל היום ההיא שעשה האדם המנחה אז תתראה מאירה הלות של המנחה ההיא, עיין בשער רוח הקודש דף ד' ע"ב (ועיין מ"ש באבן שהם יו"ד סימן רנג סעיף ב', ובפתחי חותם שם לוח א').

וזדו מ"ש רבינו הצעש"ט הק' זי"ע מכח התורה שלמד היום ואחר כך בלותו יום מזדמן לו דבר לעשות וכו' יוכל להבין מכח אותו הענין שלמד איך יעשה, ר"ל שהיות שהתורה שלמד בלותו היום היא מאירה במנחו כל אותו היום, לכן כל אותו היום יוכל להבין מכח התורה ההיא מה הוא צריך לעשות, ועיין מ"ש לקמן בלות יט.

(יט) יוכל להבין מכח אותו הענין שלמד וכו' והענין הוא

הוא שאינו מדבר כאן מדברי רשות, אלא מדברי תורה כו"ל.

וזהנה צוואת הריב"ש מהדורת קה"ת הגיה ש"ל בזה הלשון כשמדבר רק דברים בטלים, ולעג"ד י"ל ע"ז ב' הערות, א' מ"ש לעיל שאינו מדבר כאן מדברי רשות רק מדברי תורה, ב' ואפילו אם נפרש שמדבר כאן מדברי רשות אפשר להגיה בזה הלשון כשמדבר דברים גשמיים, והכוונה היא לפי זה דכשמדבר דברים גשמיים צריך לזהר שלא יפול מהדבירות, אבל כשמדבר דברים בטלים לא שייך להיות בדבירות, כי אדרבה כשאדם מדבר דברים בטלים הוא מפריד את עצמו מ"ו מדבירות הצורא יתברך (מה שאין כן כשאדם מדבר דברים גשמיים לשם שמים יכול אז לדבק את עצמו בהשי"ת).

(ז) שלא יפול לפעמים מהדבירות צספר ליקוטים יקרים (סימן נא דף י' ע"א) שם הגירסא הוא בזה הלשון שלא יפול לפעמים מהדבירות, גם צדיצור יש בחינות קטנות וגדלות, פעמים דבוק בצורא יתברך בקטנות ופעמים בגדלות.

(יז) מכח התורה שלמד וכו' עיין מ"ש צספר ליקוטים יקרים (סימן

יעשה, ובלבד (כ) שיהיה תמיד דבוק בהשי"ת אז יזמין לו השי"ת תמיד שידע מכח התורה.

אבן ישראל

ולדרים עליה, וכיון שראה הקצ"ה שאין העולם כדאי להשתמש עם זה האור וגנוז לנדיקים (כמ"ש במס' חגיגה הנ"ל, ואיה אפוא המקום המכיל את האור הבהיר והיכן גנוז, גנו את האור בתורה, שהתורה היא אוצרו הטוב של הקצ"ה וכשאדם לומד תורה לשמה מסתכל בה בעין שכלו המאור הגנוז, ומאיר לו נתיב להשכיל ולראות העולם מראש העולם ועד סופו כאשר מאז קודם שגנו האור, עי"ש בדברי אור המאיר הענין באריכות.

(כ) ובלבד שיהיה תמיד דבוק בהשי"ת וכו'. כי החכם אשר עיניו בראשו ומגביר את עין שכלו לפשוט את עצמו מגשמיות תענוגי עולם הזה מכל וכל, עד שקונה בקרבו בהירות וזכות הראות שכלל מקום שרואה ושומע רואה משם רק רוחניות המלוכזש בגשמיות ככדי להחיותו, והוא מפני שהוא הולך בתמים את ה' אלהיו וצדיקות, ולכן חכמת אלהי שופע עליו תמיד והקצ"ה פוקח את עיניו לראות את האור הגנוז בתורה מאור שבעת ימים הקדמונים.

אבל איש הצער ולא ידע כל זה, ואינו רואה רק כפשוטו בעין הגשמי על גשמיות הדבר, ואינו משגיח על רוחניות

עפ"י מ"ש במס' חגיגה (דף יב ע"א) אמר רבי אלעזר אור שצרא הקצ"ה ביום ראשון אדם נופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקצ"ה בדור המבול וצדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנוז מהן שנאמר (איוב לח טו) וימנע מרשעים אורם, ולמי גנוז לנדיקים לעתיד לבא, ועי"ש בח"א מהרש"א בד"ה י' דברים.

וביאור דברי הגמ' הנ"ל הוא כמ"ש בספר אור המאיר (צפרשת פקודי) שפעם אחת שאלו שאלה אחת לרבינו הבעש"ט הק' זי"ע, ואזי פתח ספר הזוהר שהיה מונח על השולחן והסתכל בו ואמר להם כל המאורע, ואח"כ ראו שכונן בדבריו שהכל היה בדיוק כמו שהוא אמר תחלה, ושאלו פיו הקדוש וכי בשביל שפתח את ספר הזוהר והסתכל מעט בזוהר יתכן לדעת ולראות מרחוק.

ואז השיב להם רבינו הבעש"ט הק' זי"ע, הלא מצינו אור שצרא הקצ"ה את עולמו היה מאיר מראש העולם ועד סופו (כמ"ש במס' חגיגה הנ"ל), וגם האדם יכול לראות מראש העולם ועד סופו עם אור הצאיר המאיר לארץ

ז. אבל (כא) אדם שהלך בקרי עם השי"ת אז הולך (כב) השי"ת עמו ג"כ באקראי, וגם (כג) אינו מזמין לו מלבושים (כד) ואכילות שיש בהם ניצוצות השייכים לשורש נשמתו לתקנם.

אבן ישראל

וכתב שם בתרגום יונתן וז"ל ואם תהכון עמי בעראי, וכן עד"ז פירש שם רש"י וז"ל רבותינו אמרו עראי במקרה שאינו אלא לפרקים כן תלכו עראי צמלות, וכן עד"ז פירש שם הרשב"ם וז"ל אם תלכו עמי במקרה ולא תדיר כאלה שאינו הולך תדיר אלל צוראו.

(כב) אז הולך השי"ת עמו גם כן באקראי ר"ל שהקב"ה יתנהג עמו רק בדרך עראי ולא ישפיע עליו חכמת אלהי תמיד ולא יפקח את עיניו ולא יוכל לזכות לראות את האור הגנוז בחורה מאור שבעת הימים (עיין מ"ש לעיל באת כ').

והוא עפ"י מ"ש הכתוב (ויקרא כו כג) ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי (שם כו כד) והלכתי אף אני עמכם בקרי וגו', וכמ"ש בספרא (כו כא) וז"ל ואם תלכו עמי קרי ולא תאבדו לשמוע לי (וגו'), אחס עשיתם את דיני עראי בעולם אף אני אעשה אתכם עראי בעולם (ועיין מ"ש לעיל באת כ').

(כג) וגם אינו מזמין לו וכו' לתקנם והענין הוא כי ענין

המלוכס ומסתתר בחוכה להעלות משם הנצלות הקדושים המלוכסים בכל פרטי המדריגות הנפעלים בעולם, כי הוא מדמה בנפשו שכל עצמו של חוש הראות אינו כי אם ללרכי גופם, ומאת ה' שכוח לבו, ואינו דבוק בהשי"ת כראוי, ולכן אינו יכול לזכות לראות בעיניו את האור הגנוז בחורה (מאור שבעת ימי צראשית), עד שישוב ללכת בדרך האמת לפשוט את עצמו מגשמיות תענוגי עולם הזה ולהיות תמיד דבוק בהשי"ת כראוי ואז יזכה בעיניו את האור הגנוז בחורה, וזהו מה שאנו מתחננים לפניו בכל יום והאר עינינו בתורחיק, דהיינו שזכה (לשוב לדרך האמת הנ"ל עד) שזכה שהקב"ה יפקח עיניו לראות את האור הגנוז בחורה מאור שבעת הימים, עיין מ"ש בספר אור המאיר בפרשת פקודי ביאור הענין באריכות.

(כא) אבל אדם שהלך בקרי עם השי"ת ר"ל אדם שאינו דבוק תמיד בהשי"ת, והדניקות שלו הוא רק בדרך עראי.

כי קרי הוא לשון עראי, וכמ"ש הכתוב (ויקרא כו כא) ואם תלכו עמי קרי,

אבן ישראל

נפשו, ואם אינו חס על ממונו נמצא שהוא ח"ו מצוה השפעת היורד לנפשו ואינו מתשבו, ועוד שאם יניח אותה פרוטה שתאבד ממנו הנה גם למעלה נפחתת ונאבדת אותה פרוטה השפעת שהשפיעו לנפשו.

וְלִבְּן הַדְּיָקִים חֲבִיב עֲלֵיהֶם מִמוֹנָם דְּדַבְרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְזֹלְתֵי דְדַבְרֵי הַדְּקָה וְהַמְּנוֹת שֶׁאֵם מוֹסִיף לִיתֵן לְדָקָה, וְכֵן אֵם מוֹסִיף לִיתֵן בְּשִׁבְלֵי הַיְדוּר מִזֶּה, אִין נִפְחַתַּת וְנִאֲבַדְתָּ הַשְּׁפַע שֶׁהִשְׁפִּיעוּ לְנַפְשׁוֹ, אֲלֹא אֲדַרְבֵּה יוֹסִיפוּ לוֹ הַשְּׁפַע מִלְּמַעְלָה וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה מוֹסִיף בְּמִמוֹנוֹ לְמַטָּה, עֵיין דְּדַבְרֵי הָאֲר"י ז"ל בְּשַׁעַר הַמְּנוֹת פֶּרַשַׁת מִשְׁפָּטִים דף טו ע"א.

וּבִיאֹר הָעֵינִין הוּא כִּי הֵנָּה כָּל דְּבַר שֶׁאֵדָם לֹבֵשׁ אוֹ אוֹכֵל אוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֵלֵי, הוּא נִהְנֶה מֵהַחַיּוֹת שֵׁשׁ בְּאוֹתוֹ הַדְּבַר, כִּי לֹלֵא אוֹתוֹ בְּחַיֵּי הַרוּחָנִיּוֹת שָׂבוּ לֹא הִיָּה שׁוֹם קִיּוֹם לְאוֹתוֹ דְּבַר, וְהֵנָּה בְּכָל הַנ"ל יֵשׁ בְּהֵם נְלוֹתֹת קְדוּשׁוֹת הַשְּׁיִיכִים לְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ, וְכֵשׁ הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַכֵּלִי אוֹ אוֹכֵל הַמֵּאֲכָל אוֹ לֹבֵשׁ הַמְּלַבּוּשׁ הוּא מִתְקַן הַנְּלוֹתִין שֶׁבָּהֶם, כִּי אֲח"כ עוֹבֵד בְּכַח הַזֶּה (שֶׁבֵּא לְגוֹפוֹ מֵאוֹתוֹ מְלַבּוּשׁ אוֹ מֵאֲכָל אוֹ שֶׁאֵר הַדְּבָרִים) לַהֲשִׁי"ת, וְכֵזָה נִתְקַמֵּם הַנְּלוֹתֹת.

וְלִבְּן זֶרֶךְ הָאָדָם לְחוּם עַל כְּלָיו וְעַל כָּל דְּבַר שֵׁשׁ לוֹ, דְּהֵינּוּ מֵאֵד הַנְּלוֹתִין

חִיקוֹן הַנְּלוֹתֹת הוּא לְפִי מַדְרַגַּת הָאָדָם, כִּי מִי שֶׁהוּא עִם הָאֲרֶץ אֵינוֹ מִתְקַן שׁוֹם מַדְרַגָּה כָּלָל, וְהַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים יְכוּלִים לְהַעֲלוֹת מַדְרַגָּה אַחַת (שֶׁהִיא מִן צַעֲלֵי חַיִּים לְאָדָם) בְּזֹכוֹת תּוֹרָתָם, וְהַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים הַיּוֹדְעִים בְּחִכְמַת הַזֹּהָר בְּדַרְךְ הַקּוֹדֵשׁ יֵשׁ בְּהֵם כַּח לְהַעֲלוֹת שְׁנֵי מַדְרַגּוֹת וְהִיא מִן נֹמַת לְאָדָם (וּמְכַל שָׁכֵן מִצַּעֲלֵי חַיִּים לְאָדָם), וְהַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים הַמוֹפְלְאִים בְּחִכְמַת הָאֵמֶת בְּשׁוֹרֵשָׁה וּדְבָקִים בְּהַשִּׁי"ת תָּמִיד כְּרָאוּי יְכוּלִים לְהַעֲלוֹת שְׁלֹשָׁה מַדְרַגּוֹת וְהִיא מִן דּוֹמֵם לְאָדָם (וּמְכַל שָׁכֵן מִנֹּמַת לְאָדָם וּמִצַּעֲלֵי חַיִּים לְאָדָם), עֵיין דְּדַבְרֵי הָאֲר"י ז"ל בְּשַׁעַר הַמְּנוֹת פֶּרַשַׁת עֵקֶב דף מז ע"ב.

(כד) מַלְבּוּשִׁים וְאֲכִילּוֹת שֵׁשׁ בְּהֵם נִצְוָצוֹת הַשְּׁיִיכִים לְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ לְתַקְנָם וְהַעֲנִין הוּא כִּי כָל מֵה שֵׁשׁ לוֹ לְאָדָם הַכֵּל הוּא שִׁעוֹר הַשְּׁפַע אֲשֶׁר מִשְׁפִּיעִין עֲלָיו מִלְּמַעְלָה, וְכִפִּי הַשְּׁפַע אֲשֶׁר מִשְׁפִּיעִין עֲלָיו מִלְּמַעְלָה הוּא עֵינִין הַמְּמוֹן אֲשֶׁר לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה.

וּבְזֹה יִתְבָּאֵר מ"ש חז"ל (בְּמַס' חוֹלִין דף לא ע"א) עַל פְּסוּק (בְּרַאשִׁית לז כה) וְיִתֵּר יַעֲקֹב לְצִדּוֹ וְגו', מִכָּאֵן לְאֲדִיקִים שֶׁחֲבִיב עֲלֵיהֶם מִמוֹנָם יוֹתֵר מִגּוֹפָם, כִּי הֵרִי יַעֲקֹב נִשְׁחַיֵּר עַל פְּכִין קִטְנִים, וְהַעֲנִין הוּא לְפִי שֶׁהַמְּמוֹן שֶׁלּוֹ נִמְשָׁךְ לוֹ מִבְּחִינַת שְׁפַע הָעֲלִיּוֹן הַנִּשְׁפַּע עַל

ח. צריך (כה) לילך ממדריגה למדריגה בתפלה, שלא יפסיד כל כחו בתחלת התפלה, רק יתחיל במתון, ובאמצע התפלה (כו) ידבק (כז) בדביקות

אבן ישראל

ועל ידי כן מתקשרים עולם החמתון בעולם העליון ממנו עד שנמצאים כל העולמות כולם יחד קשורים בעולם האצילות בעת שמתפללין תפלת י"ח בעמידה, ואז נעשה שם צחי' היחוד העליון, ואח"כ צריך לקבל שפע העליון הנמשך מן היחוד ההוא וצריך להורידו למטה בעולמות התחתונים מעילא לתתא, עיין דצרי האר"י ז"ל בספר שער הכוונות תחלת דרושי תפלת השחר דף יא ט"ז.

ובן עד"י בהתעוררות התפלה וצדדיקות השי"ת בשעת התפלה, צריך לילך ולהתעלות בה (ממדריגה למדריגה דהיינו) בשעת צרוך שאמר וציוצר אור ובתפלת י"ח.

(כו) ובאמצע התפלה ידבק בדביקות גדולה בספר ליקוטים יקרים (סימן ט' דף ב' ע"א) הגירסא היא כך, ובאמצע התפלה ידבק עצמו בצדיקות גדול.

ובז"ש ובאמצע התפלה, דמשמע דוקא באמצע התפלה ולא בתחלת התפלה, עיין הציאור בזה צמ"ש לקמן בד"ה אף עפ"י.

שיש צדצרים אלו, בכדי לחוס על הניצולין הקדושים, עיין בספר ליקוטים יקרים סימן קעז דף נו ע"ב.

לוצר תוספת

(כה) צריך לילך ממדריגה למדריגה בתפלה והענין י"ל שהוא ע"ד צחי' עליית העולמות שעולים בסדר התפלה, כי מן תחלת התפלה עד צרוך שאמר הוא תיקון עולם העשיה, ומצרוך שאמר עד יוצר אור הוא עולם היצירה, ומיוצר אור עד (סוף צרכת אבות או עד) תפלת י"ח הוא עולם הצריאה, ומן (צרכת אתה גבור או מן) תפלת י"ח עד קדיש שאומרים קודם אשרי הוא עולם האצילות.

והנה צהיותו בצדר העשיה שהוא מתחלת התפלה עד צרוך שאמר יכוין להעלות כל הנפשות אשר שם אל עולם היצירה, וצריך לשתף גם את עצמו להעלות נפשו עם הנפשות דעשיה, ובצדר היצירה יכוין להעלות כל הרוחין אשר שם אל עולם הצריאה, וישתף גם את עצמו להעלות רוחו עם הרוחין דיצירה, ובצדר הצריאה יכוין להעלות כל הנשמות אשר שם אל עולם האצילות, וגם ישתף את עצמו להעלות את נשמתו עם הנשמות דצריאה.

גדולה, אז יהיה יכול לומר אפילו במרוצה התיבות של התפלה.

ט. אע"פ שבתחילת (כח) התפלה (כט) אינו יכול להתפלל בדביקות, מכל מקום יאמר (ל) התיבות בכוונה גדולה, ויחזק את עצמו מעט מעט, עד שהשי"ת יעזור לו להתפלל בדביקות גדול.

אבן ישראל

גדולה אז יהיה יכול לומר אפילו צמורה התיבות של התפלה, הכוונה היא שבאמצע התפלה צריך להגיע למדרגת ההתפשטות כל כך עד (שאפס מאתו כח ושכל לדבר תפלתו על פי רצונו מפני אימה ודביקות, ומה שהוא מתפלל הוא) שמן השמים מרחמים עליו ונותנין לו דיבור וכו' (להתפלל, ולכן יכול אז) לומר התיבות של התפלה אפילו צמורה.

(כח) ^{התפלה} אף עפ"י שבתחילת התפלה אינו יכול להתפלל בדביקות וכו' אולי י"ל דהכוונה היא כי לפני התחלת התפלה צריך להעיר הכוונה ולהסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו, ויחשוב כי אילו היה מדבר לפני מלך צר ודס (שהיום כאן ולמחר בקצר) היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לכל ישל, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש צרוך הוא שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המתשבה כדיבור (עיין בטור או"ח סימן נח וצו"ע שם סעיף א'), ולכן בתחלת התפלה לא שייך להיות צדיקות הראויה שהוא צמורה הגשמיים.

(כז) ידבק בדביקות גדולה אז יהיה יכול לומר וכו' י"ל שהכוונה היא כמ"ס הרה"ק המגיד מקונין זי"ע בספרו עבודת ישראל (צפרשת מצורע צד"ה וזה הכהן) וז"ל שמעתי אומרים שהרה"ק מהו' גרשון (מקיטוב) אמר פעם אחת למורנו הריצ"ש ז"ל בזה הלשון, כל זמן שאחיה תוכל עוד בתפלה לומר צרוך אתה על פי רצונך, תדע כי עדיין לא הגעת לכוונת התפלה, כי כל כך צריך האדם להיות צמורה עד שאפס מאתו כח ושכל לדבר התפלה, והדברים אמיתיים.

אב"י יש גזוה מעל גזוה, אמת שהאדם מופשט מכל גשם ומכל מיני רצון ומקושר רק בצוראיו ואינו יודע אפילו לדבר תפלתו מפני אימה ודביקות, אבל מכל מקום הוא מדבר כסדר כל תפלתו, מחמת כי מן השמים מרחמים עליו ונותנין לו דיבור וכו' להתפלל, כמ"ס (תהלים נא יז) אדני שפתי תפתח וגו' עכ"ל ספר עבודת ישראל שם.

וזדו מ"ס רבינו הצעש"ט הק' זי"ע ובאמצע התפלה ידבק צדיקות

י. צריך האדם ללמוד ולהרגיל את עצמו שיתפלל אפילו הזמירות בקול (לא) נמוך ויצעק (לב) בלחש, ויאמר (לג) הדבר בין בזמירות בין (לד) בלימוד בכל כחו, כדכתיב (תהלים לה י') כל (לה) עצמותי תאמרנה וגו'.

אבן ישראל

פעמים הרצה נתפלה אחת, וידבק את עצמו בהצורה ית"ש, ויכנס בעולמות העליונים, ויחזק עצמו באמונה שיאמין שמלא כל הארץ כבודו באמונה שלימה דכתיב (חזקוק ב' ד') ולדיק באמונתו יחיה.

ובן כשנפול ממדרגתו באותה התפלה, יאמר התיבות צוונה קטנה כפי שיכול, ואח"כ יחזק את עצמו לחזור למדרגתו אפילו כמה פעמים נתפלה אחת, ומתחלה ידבר הגוף של התיבה ואח"כ יתן בהתיבה הנשמה עכ"ל ספר ליקוטים יקרים שם.

עוד כתב בליקוטים יקרים (בסימן כב דף ד' ע"ב) וז"ל זהו באמת חידוש גדול שהאדם יהא יכול לדבק עצמו בהשי"ת, כי גופו וכמה וכמה קליפות מפרידים צינו להשי"ת, שאף עפ"י שמלא כל הארץ כבודו מכל מקום הוא מלוכש בכמה דברים, וצדיבור היואל מפיו יהיה סותר כל המחיצות המנדילים ומפרידים.

(לא) בקול נמוך ויצעק בלחש וכמ"ש מוהרמ"ו ז"ל (בשער הכוונות דף א' ע"ג) שרבו האר"י ז"ל

אבל באמצע התפלה אחר ההתבודדות והכוונה בתחלת התפלה כדת כראוי וכוונן, הוא מגיע להתפשט מכל מיני גשם ומכל מיני רעון ומתקשר רק בצורתו עד שאינו יכול אפילו לדבר תפלתו מפני אימה ודביקות, אלא שמרחמים עליו מן השמים ונותנין לו כח ודיבור להתפלל (ועיין מ"ש לעיל צד"ה ידבק בדביקות), ועיין מ"ש לקמן (באות ל') ביאור הענין בדרך אחר.

(כט) שבתחלת התפלה אינו יכול להתפלל בדביקות בספר ליקוטים יקרים (סימן ט' דף ב' ע"א) הגירסא היא כך, שנתחלת התפלה אינו יכול להתפלל בדביקות כל כך.

(ל) מכל מקום יאמר התיבות בכוונה וכו' עיין מ"ש בדברי רבינו הצעש"ט הק' זי"ע לקמן בפרק ה' סעיף טו טז וכן הוא בספר ליקוטים יקרים (סימן לב דף ה' ע"ב) וז"ל יש להט החרצ המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים, וכשאדם רוצה לדבק מחשבותיו בעולמות העליונים צורה יתברך אין מניחין אותו הקליפות, ואף עפ"י שאינו יכול יחזק עצמו בכל כחו

אבן ישראל

לדעת לעשות את כל אשר נזה"ה' בהשכל
ודעת עכ"ל.

והפועם י"ל כי הקול מעורר הכוונה,
וכמ"ש בטור או"ס סימן סא
ו"ל נוהגים בספרד לקרות פסוק
הראשון (של ק"ש) בקול רם ומנהג טוב
הוא להעיר הכוונה בפסוק הראשון שהוא
עיקר מקום כוונת הקריאה עכ"ל הטור
שם, וכן עד"ו כתב בשו"ע שם סעיף ד'
ו"ל נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם
כדי לעורר הכוונה.

(לג) ויאמר הדבר וכו' בב"ב בחו
י"ל דהכוונה היא בכל כח כוונתו,
וע"ד מ"ש במס' שבת (דף ק"ט ע"ב)
אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן
יהא שמייה רבא מצרך בכל כחו קורעין לו
גזר דינו, ופירש רש"י שם בכל כחו בכל
כוונתו, וכן כתבו שם התוס' ד"ה כל
העונה.

או י"ל דהכוונה היא כמ"ש בח"א
מהרש"א (על דברי הגמ' הנ"ל)
ו"ל בכל כחו כו' ראיתי מפרש כינוי
דכחו אקב"ה, וכמ"ש משה (במדבר יד
יז) ועתה יגדל נא כח ה' וגו', שהלדיקים
בחפלתן מטילין כח וגבורה בפמליא של
מעלה, והיינו לקרוע גזר דינו עכ"ל
מהרש"א שם. ועיין צוה"ק פרשת ויקרא
דף ו' ע"ב.

מעולם לא החפלה תפלתו בקול רם אפילו
סדר התפלה של מיושב כגון הזמירות
וכיוצא בהם, להורות הכנעה ואימה
ויראה לפני השי"ת.

וי"ל דמ"ש רבינו הצעש"ט הק' זי"ע
שיתפלל אפילו הזמירות בקול נמוך
וינעק בלחש, הינו דוקא צימות החול,
אבל בשבת צריך לומר הזמירות בהגבהת
הקול קצת בנעימה, וכמ"ש מוהרצ"ו ז"ל
(שם) שרבו האר"י ז"ל היה נוהג ציוס
שבת להרים ולהגזיה הקול בנעימה
בתפלה דמיושב יותר מעט ממה שהיה
עושה בחול, ומה שהיה עושה כן לא היה
אלא מפני כבוד השבת, ועיין מ"ש לקמן
באות לו.

(לב) ויצעק בלחש והיינו מרוב
דביקות, וכמ"ש להלן והצעקה
שתהיה מחמת דביקות תהיה בלחש,
משמע שמי שאינו במדרגה זו צריך לומר
הזמירות וזרכות ק"ש בקול רם.

ובמ"ש דדברי הרה"ק מלאדי זי"ע
בספר תניא (באגרת הקודש
סימן כב) ו"ל צאתי כמזכיר ומחזיר על
הראשונות בכלל וצפרט אל המתנדבים
צעם לעמוד על העבודה זו תפלה בקול
רם להתחזק מאד בכל עוז ותעלמות נגד
כל מונע מצית ומחזן ביד חזקה כמשמעו
שהוא רעון יריאיו אשר למעלה מן
החכמה והתבונה אשר נתן ה' בהמה

יא. והצעקה (לו) שתהיה מחמת דביקות תהיה בלחש.

אבן ישראל

הקליפות, וזפרט צעוה"ר על חימום העצירה מז"ל רחמנא ליצלן.

(לה) בדכתיב כל עצמותי תאמרנה שהכוונה היא שזדעזעו כל אבריו ועצמותיו זכוונת התפלה וההודאה וכאלו הם ישצחו, עיין בתהלים לה י' וזפירוש הרד"ק שם, והיינו כמ"ש לעיל שיאמר הזמירות והלימוד בכל כחו, דהכוונה היא (כמ"ש לעיל צאות לג) בכל כח כוונתו.

(לו) והצעקה שתהיה מחמת דביקות תהיה בלחש כדי שחנעת הקול לא יצטל הדזיקות שלו, ע"ד מ"ש לקמן בפרק ה' סעיף יח וכן הוא בספר ליקוטים יקרים (סימן לג דף ו' ע"א) ^{אחרי החפזה} וז"ל ולפעמים כשאדם דבוק בעולם העליון צבורא יתצרך צריך לשמור עצמו שלא יעשה שום תנועה אפילו בגופו שלא יצטל הדזיקות שלו.

עוד כתב בספר ליקוטים יקרים (בסימן קצב דף נח ע"א) וז"ל בתפלה יכול לעבוד עבודת התפלה להשי"ת שלא יהיה עבודתו נראה בפני בני אדם כלל, שלא יעשה שום תנועה באברים, רק בפנימיות נשמתו יהיה צוער בלב, וילעוק בלחש מחמת התלהבות, בענין שתהא

אבל אין לפרש דמ"ש בכל כחו ר"ל בכל כחו וקולו דהיינו שיאמר בקול רם, וכמו שפירש הר"י (בדברי הגמ' הנ"ל) המוצא בתוס' שם בד"ה כל העונה, כי הא אמר לעיל שיפלט הזמירות בקול נמוך וילעק בלחש.

(לד) בין בלימוד בכל כחו עיין מ"ש לעיל (צאות לג) דמ"ש בכל כחו הכוונה היא בכל כח כוונתו, כי גם עיקר גדולת הלימוד הוא שיהיה בכל כח כוונתו.

אבל צאמת ענין הלימוד צריך להיות גם ^{אחרי החפזה} בהגזנת הקול ובכל כח גופו, וכמ"ש במס' עירובין (דף נד ע"א) אם ערוכה צרמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת, תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר (בן יעקב) שהיה שונה בלחש לאחר שלש שנים שכתלמודו, וכ"כ בשו"ע יו"ד סימן רמו סעיף כז כל המשמיע קולו בשעת תלמודו מתקיים צידו אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח.

ועיין מ"ש מוהר"מ פאפר"ש בספר אור לדיקים (בעמוד התפלה סימן כז סעיף כז) וז"ל צריך שיפלט בישיבה עד שיזיע, ועל ידי כן משצר כל

יב. דע כי כל תיבה (לז) היא קומה שלימה, וצריך להיות כל כחו בה, כי אם לאו תהיה כמו מחוסר אבר.

יג. זהו חסד גדול מהשי"ת שאדם חי אחר התפלה, שלפי דרך (לח) הטבע היה לו למות מחמת שמפסיד כחו, כי נתן כחו בהתפלה כל כך מכח הכוונות הגדולות שהוא מכויין.

אבן ישראל

עבודתו בפנים יותר גדולה משתהא
עבודתו נראית באזרים.
ומתקשרים יחד האותיות ונעשה התיבה
הוא מעורר למעלה יתודים גדולים
בעולמות.

גם כי המאה זרכות שהאדם מזכך בכל
יום הם נרמזים בכ"צ אותיות
התורה, ואמנם מסוד הזרכות נעשים
אורות סביב אל האותיות כדמות כתר
ועטרה שהוא מסבב את האות, ואותו
האור המקיף הוא יותר גדול מן אור
האות עצמה, וכן כל תיבה ותיבה
שזרכות הנ"ל הוא יתוד גדול כנ"ל, עיין
בדברי האר"י ז"ל בשער רוח הקודש דף
ד' ע"א, ועיין בע"ח שער ה' פרק ה'
דף כג ט"א.

(לח) שלפי דרך הטבע היה לו
למות וכו' מבח הכוונות

הגדולות וכו' ר"ל שמכוין כל כך
בחפלה עד שהוא מגיע להתפשטות
הגשמיות ולהתגברות כח השכלית
ולדביקות גדולה ונפלאה ולאזהרה גדולה
ברשפי אש שלהצת יא, עד שמגודל
התענוג יוכל לבא לידי כלות הנפש
ותשוקתה ליפרד מן הגוף כדי להתדבק

עוד כתב שם בליקוטים יקרים (סימן
רי"א דף סג ע"א) וז"ל לפעמים
יכול אדם לומר התפלה באזהרה ויראה
והתלהבות גדול בלי שום תנועה, ויהיה
נראה לאדם אחר שהוא אומר אותן
הדברים בפשוט בלי שום דביקות, וזה
יכול אדם לעשות כשהוא דבוק מאד
להשי"ת, אז יכול האדם לעבוד אותו
בנשמה לצד באזהרה רבה וגדולה, וזה
העבודה היא יותר טובה והולכת
במהירות יותר ומדבקת יותר להשי"ת
מהתפלה שנראה בחוץ על האזרים, ואין
להקליפה אחיה בזו התפלה שכולה היא
בפנימיות.

(לז) כל תיבה היא קומה
שלימה והענין הוא כי בכל
אות ואות שכ"צ אותיות התורה יש בה
בחי' הרבה עולמות, כי הנה כל ספירה
וספירה מהעשר ספירות יש לה אותיות
ידועות, וכ"צ אותיות האל"ף צי"ת הם
מתחלקות בהעשר ספירות, וכשמתייחדים

יד. פעמים יכול לומר התפלה במהירות מאד מחמת שבוער בלבו אהבת השם מאד, והתיבות יוצאים מפיו מעצמם.

טו. בתפלה בלחש, כשהוא מדבק עצמו למעלה, אז זוכה (טל) ומעלין אותו יותר למעלה באותה תפלה, כמ"ש (מ) רז"ל (יומא לח ע"ג) הבא ליטהר מסייעין אותו, וע"י התפלה זו זוכה שידבק במחשבתו למעלה.

טז. ומכח זה יוכל לבא עוד למדריגה יותר גדולה, אפילו שלא בשעת התפלה, שיהא דבוק למעלה.

אבן ישראל

מנחות דף כט ע"ג וזכ"מ) הוא כן, בא לטהר מסייעין אותו, והנה בפשטות נראה דמאמר ההוא לא שייך כאן, כי התם איירי צמי שנטמא ולריך לטהר את עצמו (וכמ"ש צח"א מהרש"א צמס' מנחות שם עי"ש), וכאן מיירי צמי שמקדש עצמו בדביקות השי"ת שמקדשין אותו למעלה יותר.

ואו"י אפשר לומר שזהו מ"ש כאן כלשון זה הצא ליטהר מסייעין אותו (ולא כלשון הגמ' הנ"ל), כי באמת צמס' יומא (דף לט ע"א) שנינו והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, וכחז שם בפירוש רש"י בזה הלשון והתקדשתם מעט, והייתם קדושים הרבה, הצא ליטהר מסייעין אותו עכ"ל רש"י, וזהו מ"ש רבינו הצעש"ט הק' זי"ע כלשון רש"י הנ"ל, כי התם מיירי צמי שמקדש עצמו מעט שמקדשין אותו הרבה, דהיינו בנידון דידן שמי שמקדש עצמו בדביקות

צמקור החיים צחי החיים, ועיין בספר עבודת ישראל (להרה"ק המגיד מקווינין זי"ע) צפרשת צחוקותי צד"ה והמהלכתי צתוככם.

(טל) אז זוכה ומעלין אותו יותר למעלה וכו' מלשון זה משמע שחס הוא מדבק עצמו למעלה (צחפלת שמונה עשרה) אז ודאי הוא זוכה על ידי זה שמעלין אותו יותר למעלה באותה תפלה, אבל בספר ליקוטים יקרים (סימן קסח דף נה ע"ג) הגירסא הוא כן, אז כשזוכה מעלין אותו יותר למעלה באותה תפלה, מלשון זה משמע שאפילו אם הוא מדבק עצמו למעלה נריך זכות מיוחד שיעלו אותו יותר למעלה.

(מ) כמ"ש רז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו הנה הגירסא צגמ' (צמס' יומא דף לח ע"ג וצמס'

ב

ואמנם צאמת וצאמונה, מי שלומד היטב צפרי מוסר, וזכה לשמוע מפי קדושי עליון החכמים השלימים צאמת, ויש לו מוח צקדקדו ולצ חרד לעבודת השם יתברך לאמיתו, ולא לרמות את עצמו ולהשטות את עצמו, אמיתת ענין זה צרמזים וצקינור גדול הוא זה, כי צאמת האדם מוטצע על זה ונולד צזה שיגצה לצו, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה כג, יג. חגיגה יג, ב) ארבעה מיני גאים צעולם ואדם מתגאה על כולם, וזה מצד קליפת נפש הרע שנחערצה צו.

ובאמת הגצחות נדמה להר גצוה, ואילו היה האדם מרגיש צעת שלצו מתגדל צקרצו, צודאי היה מצחין זה שיש לו גצחות והוא עלה להר, אצל האדם נולד על זה ההר שהוא הגצחות, כמו שאמרו חז"ל (חגיגה שס) אדם מתגאה על כולם, ולפיכך דומה לו שאין לו גצחות ואינו צהר כלל, והאיך יצחין זה - אם לא שירד מן ההר לגמרי לרגלי ההר על הצקעה ממש, דהיינו שירגיל את עצמו צכניעה ושללות צלצ וצמעשה, והעיקר צלצ, ויתודע לו האמת.

והשי"ת הזמין לי משל אמת על זה, אדם נוסע צדרך צעגלה וישן, ונוסע צמו צעל העגלה על הר אחד גצוה, ואחר כך כשהוא צא על ההר ואז הדרך ישר כי צצר צצר הזקיפה והשפוע, ואחר כך אם נחעורר האדם הישן ואומרים לו שהוא על ההר, אינו מצמין, מפני שאינו רואה שום סימן, כי אילו ראה צראשונה השפוע שנסע ועלה עליו, ידע, אצל כעת הוא שזה אליו מהיכי תיתי לו לומר שהוא צהר, ואיך יתודע לו, כשירד מן ההר צשפוע השני היורדת מן ההר לצקעה, יצחין שהיה מתחלה צהר.

כי צאמת מי שיפתח לו השי"ת עיני הכרחו רואה שלותו תמיד ומתצייש את עצמו תמיד, קל וחומר צחושצו צגדולת יוצר כל מעשה צראשית צ"ה וצ"ש, אשר מחמת צושה ממנו הוא כאין נגדו מכל וכל, רק מחמת זוהמת הנחש שמעורר עיני האדם מלהציט אל האמת, וצוהמא זו נולד האדם מחטא אדם הראשון, אז נדמה לו כל הגצחות צלצו, ועיניו טח מראות תמיד יראה ופחד השי"ת צלצו, ואינו יודע ואינו מרגיש צגצחות לצו כלל, כי הוא נולד וגדל צזה מעט מעט צכל יום גדול מצצירו.

ג

אבל השי"ת נתן לנו עצה הגונה למען תנצל נפשינו הקדושה מרדת שחת, כי הגצחות מזהמת הנחש וס"מ אשר לנחש

יאצדו, והמה יאצדו ואנחנו צני ישראל נעמוד, כמו שאמר הכתוב (תהלים קב, כז) המה יאצדו ואחה תעמוד, ואומר (שם כט) צני עצדיך

י. היינו 'נאמנות' שלא לרמאות את עצמו. כלשונו 'תד"ל' (שבת לא. א) נשאת ונתת באמונה. והיינו שלא ברמאות.

ישכנו וגו'*, ונתן לנו תורתו להגות צה לשמה להיות דבוק בהשי"ת שהוא נעלם בתורתו, וכמו שאמרו צוהר (מזרע נג, ב) תורה נקרא על שם דאורי וגלי מה דאיהו סתים, כי השי"ת נעלם ונגלה, נעלם מעין כל, ונגלה בלצבות החפצים והשוקדים תמיד ודורשים תמיד במחשבתם ולצם לדבקה צו באמצעות תורתו ומכותיו, ועל ידי זה השי"ת שהוא נעלם בתורתו שהוא שמו (זוה"ק יתרו פו, א) מתגלה בלצות עמו, והלצ מרגיש אהבתו ויראתו ביותר, וזה נקרא תורה לשמה, ר"ל כשמה - תורה, ר"ל שתורה ופירא להם הנעלם שהוא השי"ת.

ובמו ששמעתי מפי הרב המופלג מו"ה גרשון לוצקר* תלמיד האלהי ר'

דוב בער זללה"ה שאמר צסס רצו על מאמר שאמרו חז"ל (סגיגה יב, א) ראה הקצ"ה האור שאינו כדאי להשתמש בו וגנוזו לנדיקים לעתיד לצוא, והקשה היכן גנוז, ואני אקצר דבריו וקושיותיו, ותוכן דבריו שאמר פירוש דברי רז"ל שהתורה היא אור גדול, ומתחלה היה האור נגלה, ואחר כך גנוז הקצ"ה, והיכן גנוז, בתורה גנוז והעלימו, שאין נגלה האור לטפשים ולאנשים צלתי שלימים, והם אינם משיגים הנעלם, אצל הנדיקים החרדים לדברו ודורשי ה' וחוקרים אותו כמטמונים, כמו שאמר הכתוב (משלי ב, ד) אם תבקשנה ככסף וגו', אז עתיד לצוא עליהם האור, וזהו וגנוז לנדיקים לעתיד לצוא, ר"ל שעתיד לצוא לנדיקים האור על ידי דרישתם את השי"ת על ידי התורה.

ד

ובאמת להדבק בהשי"ת ע"י התורה והמלות נריך תנאים רבים, אשר לזאת אנשי דורנו אפילו הצעלי תורה הגדולים העלימו עין מתנאים אלו הנאמרים במשנה (אבות ג, ו), וידמו שכבר יש להם כולם או מקצתם, ונדמה להם שהם באמת צעלי תורה, ועל ידי זה מלעיגים צנדיקי עולם, אצל באמת אילו רצו לעיין קצת בתנאים אלו, ולעיין בעצמם היטב, ויראו שלא זכו אפילו

קצת מן הקצת מתנאי קטן שזהם, צודאי היו שצים אל ה' ודורשים דבר ה' איך ומה הדרך ילכו צה.

והתנאים הם רבים, אצל הקטן שצכולם להיות מופשט מתאוות הזמן במאכל ושינה וזיווג, ולשבור כוחות הגופניות, עד שאפילו צעת המוכרח לדברים הנ"ל, מחמת גודל התלהבות לצו לתורה ולעבודת

יא. זה לשון הפסוק: בני עבדך ישכנו וזרעם לפניך יכון [בני אברהם יצחק ויעקב ישבו לארצם וישכנו בה, וזרעם יהיו נכון לפניך עד עולם, ולא יוסיפו עוד ללכת בגולה, מצודות דוד]. יב. זה לשון הזוה"ק: אורייתא כלא שמא קדישא היא, דלית לך מלה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא. יג. מגיד מישרים דק"ק ליפאווין. יד. זה לשון הפסוק והפסוק שלאחריו: אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא.

השי"ת למען שמו באהבה, לא יחשב אליו התענוג עולם של אותו דבר, כמו אם האדם שמת במשח ומתן שהרוית, אינו מרגיש כלל בתענוג קטן של אכילה.

וזוהו (במשנה אבות טז) צמיעוט תענוג, ואינו אומר 'צמעט' תענוג רק 'צמיעוט', כי למעט אין צריך לומר, רק אפילו ההכרח ימעט, דהיינו שירצה תענוג וחשקות דציקות אלהי בלבו על ידי התורה, עד שיכזה זה כשרגא בטיהרא^{טז}, ואם יהיה לו מעט תענוג אזי יהיה צזה כמו שאמרו חז"ל (פסחים כה, ב) הנאה הצאה לאדם בעל כרחו, והעיקר שיהיה לא אפשר ולא מכוון^{יז} (עיין בגמרא טז), ואפילו אפשר שרי רק העיקר לא מכוון כידוע הדין (רמב"ם מאכלות אסורות יד, יב)^{יח}, וזה הכל צענין המותר לאכול ולשתות ומוכרח צו, וגם כן צענין הזיווג המוכרח צעת ההכרח, זהו התנאי הקטן.

לצורך התוכחה

והלואי שנאחו באפס קנהו ממנו, קל וחומר התנאים המצווארים צמשנה (אבות טז) צאימה וציראה, צענוה, צשמחה, אינו מגיס לבו וכו', כי מי זה פחי שיאמר בלבו שיש לו אימה צעת לימודו, היכן הוא אימתו ופחדו, לפני מי ומפני מה הוא הפחד, ועל זה עפעפינו יזלו מים צראותינו המשנה איך אנו רחוקים מאוד מן האמת כגובה שמים מעל הארץ ויותר מזה.

ולבמה לא נודה על האמת ציינינו לצין צוראנו יחצרך, ואף לפני כל נשפיל עצמינו כאוצ צראותינו וציודעינו חסרונינו, חוך מכמה עונות ופשעים אשר כבר האריך בראשית חבמה הק' (שער התשובה פרק א-ב-ג-ד) על זה נאמר (תהלים ג, טז) ולרשע אמר אלהים וגו'^{יט}, שתורתינו נמאסת ח"ו לפני השי"ת (עיין ראשית חכמה שער הקדושה פ"ו), ואין להאריך צזה כי הוא ידוע לכל.

ה

ובללו של דבר עיקר צריאת העולמות היה צשציל ישראל כנודע (ויק"ר לו, ד), צראשית צשציל ישראל וצשציל התורה (רש"י צראשית א, א), שר"ל שישראל יתדבקו אח עצמם צהשי"ת על ידי התורה, שזה היה רצון השי"ת ותענוג שלו שיצראו העולמות וצחוכס

ועיקרם הנושא כולם הוא איש הישראלי שמתדבק להשי"ת על ידי התורה, ונמצא נשמת ישראל נשחלשל מרצון השי"ת, הנקרא צספרים (ראשית חכמה שער הקדושה פ"א) מוחא דאצא, שר"ל רצון אצינו, וצא דרך כמה צמנזמים עד רדתה לעולם השפל צגוף, ואחר

טו. כנר בצהרים שבטל אורו ואינו מאיר, עיין שבת סג, א. טז. פי' שאי אפשר לו להבדל מהנאה זו, וגם אינו מכוין ליהנות (רש"י). יז. זה לשון הרמב"ם: והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורין אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר. יח. זה לשון הראשית חכמה בפ"ב שם: קודם שיעסוק בתורה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה וכו', הא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת, כאומרם ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך.

כך כשנוטה צחשקה לחשוק בהשי"ת ותפר האציונה" תאות הזמן ולא יתאוה רק להשי"ת, אזי יש להשי"ת תענוג.

במו משל האז ואם שיש להם תענוג מצניהם שירד מעצמם וממוחם למדריגות תחתונות שלהם, ואחר כך כשנגמר היצירה ונולד ונגדל מעט ונושאים את הילד על זרועותיהם יש להם תענוג גדול מאוד, כזיכור השי"ת יש לו בדומה תענוג זה ממנו כשאנו שבים להדבק בו ומדזקים עצמינו צאהבתו ויראתו שהם נקראים (עיין תיקוני זוהר כה, ב) זרועות עולם,

וזו (הושע יא, ג) ואנכי תרגלתי לאפריס" קחם על זרועותיו, וכמו כשהצן משחק במשחקי התינוקות צאגוזים וכדומה, וכשרואה את אציו ומכירו מניח הכל ורק לקראת אציו שיקחנו על זרועותיו, ואציו ל[ו]קחו ומחזקו ומנשקו, כך כשיצוא לנו החעוררות בלב, שהוא התראות השי"ת שמתראה בכל עת לנפשות עמו ישראל, אזי אם נרוץ להדבק אליו על ידי תורה ומעשים טובים ותפלה, אזי נזכה לנשיקות, כמו שאמר הכתוב (שיר השירים א, ב) יסקני וגו', וכידוע ענין הנשיקות מספר ראשית חבמה צשער האהבה (פ"ב).

ו

אבל מי שרואה להדבק להשי"ת צאמת בלתי לה' לצדו, הוא מצין שאי אפשר להדבק בו אם לא שידחה ממנו גבהות לבו, ויכיר חסרונו ופחיתותו תמיד כל כך שלא ידמה צעיניו שיש לו איזה מעלה, כי האמת הוא כך למשכיל, כי בלתי זה נאמר (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גבה לב, ור"ל אפילו בלב ואפילו בכל דהו, כמו (מלכים ב, ד, ז) אין לשפחתך כלי"ב צבית, וכמו שאמרו בגמרא (סוטה ה, א) לא מינה ולא מקצתה מי זוטר מאי דכתיב תועבת ה' וגו' ^כ, וכל מה שיצין שפלותו ויתמיד בה

במחשבה וצמעשה, יותר ירגיש דציקות נפשו בהשי"ת, ועל ידי זה ילהט לבו להיות רודף אחר השפלות ולהיות זנב לאריות ולא ראש לשועלים, צראותו כי יותר מה שמקטין את עצמו ומשפיל את עצמו בלבד יותר יכול להדבק להשי"ת, ומה לו יותר מעולם הזה כי אם זה, הלא כולם כאין נגד זה הדציקות, כי הכל כלה ואצד והוא יעמוד יחד ^כ לנצח.

ובאמת לא כל אדם זוכה, רק (אבות ב, טו) לא עליך המלאכה לגמור כו', ואנו

יט. פי' ייבטל התאוה, עיין קהלת יב, ה וברש"י שם. כ. עיין בתרגום שם ש'אפריס' הוא כינוי ורמז לכל ישראל. כא. פי' אין לי שום דבר בבית, אפילו כל דהוא אין לי בבית, עיין רש"י בכורות דף ג ע"א ד"ה לגרועי. כב. זה לשון הגמרא: "אמר רב ת"ת צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית", פירש"י: כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו, ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם. "א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי זוטר דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב", פירש"י: לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקצתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה'. כג. פי' יחד עם דביקותו דבוק בהשי"ת (ויש גורסים 'סוד').

נריכים להפשיט עצמינו בכל האפשר צמה
דאפשר וצעת האפשר מכל עניני העולם הזה,

ולהדבק צהשי"ת על ידי החורה ומעשים
טובים צאמת, והכל על ידי שפלות.

והתורה מציאה לשפלות וענוה, כמו שאמרו
חז"ל (אבות ו, א) ומלצטחו ענוה,
ואף- על פי שאמרו ז"ל (שם משנה ו) שאחד
מדרכי התורה 'צענוה', נמנא ענוה קודמת,
צאמת יש ענוה צראש ויש ענוה צסוף, כי
ענוה הראשונה ר"ל הרחקת הגצחות
וענפיהם המתילדים כמו כעס וכדומה,
והענוה הצ' ר"ל טביעת השפלות בלב מחמת
יראת השי"ת צאמת, וצאמת יש יראה צראש
ויש יראה צסוף גם כן, ואי אפשר להאריך
בכל זה כי המצין יצין הכל.

ויפלא זה לכאורה מה זה הדמיון, ומה דוקא
דמיון זה ולא אחר.

אבל לימוד התורה לשמה צריך להיות
להדבק צהשי"ת, ולהכניע ולהשפיל
[עצמו] לפניו ולפני כל, ויותר שילמוד תורה
יתדבק יותר צהשי"ת ויתקרצ אליו, ויהיה
יותר שפל רוח, ר"ל רוח לשון רצון (עיין רש"י
יחזקאל א, יצ), שרצונו יהיה שפל.

אבל צאמת נראה שכוונת הגמרא הוא
כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד, א) כי
ידוע הפוער עצמו לפעור והזורק אצן
למרקולים חייב אף על פי שכיוון לצוטה,
כיון שזה עצודתה אף על פי שהוא מכוין
לצוטה היא מקבלת מזה כבוד ומתגדלת
כיון שזה עצודתה.

וברומה זה ממש, אם אדם לומד תורה
לתלמיד הגון, הכוונה להדציקו
צה' ולהסיר מלצו גצחות לצו ולשרש אחריה
מן הלב, כמו שאמרו רז"ל ומלצטחו ענוה,
נמנא מכוין להשפיל לצ התלמיד צזה, ואם
הוא תלמיד שאינו הגון אזי ח"ו יותר מקבל
גצחות הלצ מן הלימוד, מפני שרוצה להיות
למדן, ואין כוונתו לשם שמים רק לשמו בלצד
שיהיה מופלג צתורה צריף וצקי, נמנא אף
על פי שרצו מכוין צדברי תורה שלומדו
להשפיל לצצו, הוא מגציה את עצמו צזה,
ממש דומה כזרק אצן למרקוליס^ט, והצן.

ועל ידי זה יוצן מאמר רז"ל (תולין קלב, א)
'כל הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון
כזרק אצן למרקולים, שנאמר (משלי כו, ט)
כלרור אצן צמרגמה כן נותן לכסיל כצוד',

ובאמת רבים מצני עמינו המדומים
צעיניהם וצעיני העולם חכמים

גדולים צתורה צנגלה וצנסתר, ומדומים
ציראה וצכל הדברים, וסוצרים שצאו לקצת

כד. עיין במהרש"א שם שפי' כעיו זה.

תורה ויראה, אבל צאמת עדיין לא זכו אפילו לידעה קטנה מתורת אלהינו, שהיא נקרא תורה על שם שמורה הנעלם שהוא השי"ת (עיין לעיל אות ג).

במו שאמר הקדוש האלהי ר' מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל הנ"ל שאמר בפסוק (מהלים יט, ה) תורת ה' תמימה, ר"ל על דרך נחות שמורת ה' דייקא היא תמימה, שעדיין לא נגע שום אדם אפילו בקלהו, כי לומדים רק חיצוניות התורה שאין צמחשצחם להדצק צהשי"ת ולהיות מרכזה לו ולירא ממנו ולא הצה אותו על ידי התורה, כמו שאמר האריז"ל (שער המצות פר' ואתחנן ד"ה ובענין עסק) והוצא צספר קטן שערי ציון (סוף שער ג), כי הם אינם יודעים כלל מה זה דציקות [צ]השי"ת ומה זה אהצה ויראה, כי הם סוצרים שזה צעלמו - הלימוד שלומדים - הוא הדציקות והיא האהצה והיא היראה, והאיך אפשר זה, והלא ידוע ומפורסם שיש צעוה"ר כמה לומדים שהם צעלי ניאוף רח"ל וצעלי עצירות ידועים, ואף צאומות יש שלומדים התורה שלנו, האיך יתכן

שזה יהיה הדציקות צה, כי אי אפשר למי שהוא דצוק צהשי"ת צאהצה ויראה שיצוא לידי חטא קל, קל וחומר לחמור, קל וחומר שיהיה דצוק צאיזה תאוה ח"ו, כי הלא השי"ת קדוש ומוצל מכל החומריות.

אלא ודאי אין צריך לפנינו שענין אהצה השי"ת ויראתו הוא ענין אחר שהוא צלצ האדם, שיהיה לצו מפחד וירא מהשי"ת חמיד, ויהיה צוער אהצתו צלצו חמיד, כמו שכתב הרמב"ם צסוף ספר המדע [צפרק י] מהלכות תשובה משנה ג' וזה לשונו: כיצד היא האהצה הראויה וכו' עיין שם.²

וזה אין האדם קונה ומחוצר צה כי אם על ידי התורה לשמה, ועיקר מקודס התפלה דציקות וצהתלהצות הלצ, וצכפיות כל כחותיו למחשצות זכות וטהורות להשי"ת חמיד, וצפרישות כל התענוגים, ואין צריך לומר פרישות עצירות קלות וחמורות וכל דקדוקים, וצנקיון כל האצרים ושמירתם צהקדושה השייכה להם, כמו שכתבו ספרי מוסר וציותר צעל ראשית חבמה (שער הקדושה), אבל כמו שהם נוהגים ומזלזלים

כה. זה לשונו שם: ובענין עסק התורה בעצמו כבר כתבתי בשער רוה"ק כי עיקר כונת האדם בעסקו בתורה הוא לכשימשיך עליו השגה וקדושה עליונה, והכל תלוי בענין זה, שכל כונתו תהיה לקשר את נפשו ולחברה עם שרשה העליון ע"י התורה, ותהיה כוונתו בזה כדי שעי"כ יושלם תיקון אדם העליון, כי זהו תכלית כוונתו יתברך בבריאתו את בני האדם ותכלית צוויו אותם שיעסקו בתורה. עוד ירצה קרוב אל האמור כי עיקר כונת האדם בהיותו עוסק בתורה הוא שיכוין לקשור את נפשו לייחודה ולדבקה עם שורשה למעלה ע"י עסק התורה, ויכוין שעי"כ נשלם אילן ואדם העליון הקדוש ונתקן, כי כל תכלית בריאת האדם ועסקו בתורה אינו אלא כדי לתקן ולהשלים אילן ואדם העליון, בהיות נפשותיהם נתקנים ונתורות להכלל שם בו, וזה יועיל מאוד להשגת רוה"ק ע"י עסק התורה בזאת הכונה. כו. זהו המשך לשונו: הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד, כאילו תולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד, כמו שצונו (דברים ו, ה) בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל (שיר השירים ב, ה) כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

צתפלה, האין יהיה להם דציקות צה' על ידי התורה.

ובאמת אינס לומדים רק מנזות אנשים מלומדה - למען יחכמו, ועל זה אמר הכחוז (ישעיה ה, כא) הוי חכמים צעיניהם¹² וגו', וזה קורא הזוהר (תיקוני זהר עג, ג) חסד דעבדין לגרמייהו כידוע¹³, ועיקר התורה לשמה היא לצוא להתדבק צמי שנעלם צה כנ"ל להיות מרכזה אליו.

וזה שאמרו רז"ל (סוכה כח, א) דצר גדול ודצר קטן, דצר גדול מעשה מרכזה ודצר קטן היות דאציי ורצא, וח"ו שיקראו להיות דאציי ורצא דצר קטן, כי זה עיקר תורתנו הנאמרה צסיני מפי הצורא ית"ש, ואף גס שקראו למעשה מרכזה דצר גדול¹⁴, כי הלא צזמנינו רוצס כמעט כולס צקיאיס צכתצי הארזי"ל שגילה כל עניני מעשה מרכזה.

אלא צאמת הן תורה הנגלית הן הנסתרת הכל סוג אחד, כי הכל הולך אחר

כוונת האדם צה, אס כוונת האדם צה לידע עניניה, אינו זוכה לשוס דצר, כמו שכתב בראשית חבמה (שער האהבה סוף פרק ח) שעליו נאמר (ישעיה מ, ו) וכל חסדו כליץ השדה¹⁵, אצל אס כוונתו שחושק לדצק צהשי"ת להיות מרכזה לו, ואין לזה דרך רק כי אס על ידי התורה והמנזות, אזי הן על ידי תורה הנגלית הן על ידי תורה הנסתרת ידצק אס עצמו, רק שעל ידי הנסתרת יזכה לדציקות נפלא יותר.

וזה לדעתי כוונתם 'דצר קטן היות דאציי ורצא', ר"ל השכל שיש צפלפול הגמרא שהוא היות וקושיות דאציי ורצא לחדודי, הוא דצר קטן, ר"ל מי שלומד צשציל שכל - מה שיש לו מענוג מזה, הוא קטן וכאין הוא, ואינו נוגע להשי"ת, רק כמו שחושק לדצר חכמה אחרת, אצל מי שחושק להיות מרכזה להשי"ת על ידי התורה הוא דצר גדול, וזהו 'דצר גדול מעשה מרכזה', ר"ל לעשות עצמו מרכזה להשי"ת על ידי התורה.

ובאמת רציס וכן שלימים החושקים צתורה, והוגיס צה יומס ולילה, וסוצריס שהס דצקיס צה' וצתורתו, ומתענגיס יותר

צלימודה מכל עניני העולס הזה, וסוצריס שמקיימים הפסוק (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, אצל עדיין לא אור נגה עליהם,

כז. הם תושבים עצמם חכמים ונבונים, וכשאומרים להם הנביאים זו דרך טובה לכו בה וסורו מדרך הרעה, הם אומרים להם לא כי אלא הדרך שאנחנו אוחזים הטובה ואנחנו חכמים מכס להכיר הטוב והרע (רד"ק). כת. זה לשון התיקוני"ז שם עם תרגומו: וכל חסדו כציץ השדה, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין [כל חסד שעושים הם עושים לעצמם], ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא [אפילו כל אותן שמשתדלים בהבנת התורה], כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וכו'. כט. כלומר גם זה קשה להבין מדוע נקרא מעשה מרכזה 'דבר גדול'. ל. זה לשון הראשית חכמה שם: הרי מבואר גדול החיוב על לומדי תורה שתהיה כוונתם ליחד השכינה ולא תהיה כוונתו לתועלת עצמו להשיג החכמה או לשכר העולס הבא שעל זה מתרעמת השכינה ואומרת וכל

כי למה אמר הכתוב ודימה לחכמה לאמר אחותי את, ר"ל שיתדבק זה באהבה, ולמה לא דימה החכמה לאשה, כמו שנאמר במקום אחר (שם לא, י) אשת חיל"א וגו'.

אבל הענין כי יש תענוג באיש ואשה ויש תענוג באח ואחות, וההפרש ביניהם, זה תלוי בדבר והוא בטל, ואחר המעשה כששוגאים זה את זה יכולים להפרד בגט, וזה אינו תלוי בדבר, רק מחמת ההכרח שהם נולדים מכח אב ואם אחד.

וענין זה יקרה לחכמה, כי אפשר לאהוב התורה מחמת התענוג שיש למי שלומד החכמה ורגיל בה תמיד ומשחשע ציפי של תורה, וזה דומה לתענוג איש מאשה, והתלוי בדבר בטל, אבל אמיתת אהבת החכמה צריך"א להיות מחמת שהוא הצל פה מהשי"ת צ"ה וצ"ש, והוא עלם מעלמיו, כמו שכתוב (משלי ג, ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ואנחנו צניו הנאללים מרצונו ית"ש (עיין לעיל אות ה), ונמצא אנחנו אחים לרצונו ולחכמה ואי אפשר להפרד ממנה, ולזה האהבה צריך ללמוד.

בי אף על פי שנרחקנו מזה הדציקות מחמת שנתלבשו בגוף, [ו]עלול שנהיה אנחנו מלאים עונות ופשעים, עם כל זה צריכים אנחנו לשבור לבנו הזונה (ולחשיצ) [ולשוז] ולהתדבק להשי"ת על ידי האחות

שצינינו וצין החכמה, ועל ידה נצוא לאצינו שבשמים.

ובאמת מי שלומד שיהיה לו תענוג מהתורה, כצד וגבהות לב, אף על פי שאינו רואה זה צפירות, רק מסתמא היא כן, כמו שאמר הרב מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל "סתמא שלא לשמה", כדין המופסק בגמרא (גיטין כו, א) לענין גט שצריך להיות לשמה, צריכים לפרש ענין זה כמה פעמים ולחשוב זה כמה פעמים בלב תמיד (עיין שו"ע אבה"ע קלא, ז), קל וחומר צתורתנו הקדושה, אם לא יחזיק"י האדם כל כך להשי"ת כראוי, וח"ו ישכח מלבו השי"ת, ולא יקיים מאמר השלחן ערוך (או"ח א, א) שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים עז, ח), וילמוד מלות אנשים מלומדה, אזי סתמא היא שלא לשמה.

ואף שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג, ב), זהו באמת כך, אבל אנחנו אין מדברים רק איך הוא הדרך לצוא לשמה, ומתי יהיה זה ואיך הוא ומה הוא.

ונמצא מי שלומד שלא לשמה הוא דומה לניאוף, כמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי כג, ד) נואף אשה חסר לב (משלי ו, לב), כל המקבל עליו שררה להנות ממנה (אינה) [אינו] אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה, וכמו שכתב בשל"ה (תורה שכתב

חסדו כציץ השדה. לא. היא התורה (רש"י). לב. כן הוא בכל הדפוסים, זולת בדפו"ר איתא בנוסח אחר, וז"ל: [אבל אמיתת אהבת החכמה] שהוא מחמת החיות הרוחנית שיש בה, וגם האדם דבוק בדביקות השי"ת שהוא נעלם בה, והוא אהבת אח ואחות שאינו תלוי בדבר, והדברים נכונים למבין, וד"ל (ואח"כ חסר שם כמה קטעים, וכנראה שמשום זה נשתנה הסיום שבכאן, והבין). לג. כן הוא הגירסא ברוב הדפוסים, ולכאורה הכוונה שאם לא יחזק את עצמו להשי"ת וכו'. ובדפוס מונקאטש הגירסא 'יחשוך'.

פר' עקב תורה אור אות ה) שאף על פי שאמרו רז"ל (פסחים טז) לעולם ילמוד אדם שלא לשמה כי מתוך וכו', אין ר"ל שאין עבירה בשלם לשמה ח"ו, כי עבירה גדולה הוא, רק ר"ל אם לא ילמוד כלל לא ידע כלל¹, רק אם ילמוד מתחלה שלא לשמה, וכשידע ויצין האמת האין הוא דרכי החורה ותכליתה, לדבק בהשי"ת, ויצין שיש עבירה גדולה בשלם לשמה, ילמוד צודאי לשמה², אבל צודאי שלא

לשמה הוא עבירה גדולה, רק מתחלה אין צריכה³, כ"ז כתב השל"ה במס' שבעות שלו (עיין נר מצוה אות לד-לו)⁴.

ובאמת אף על פי שאי אפשר שלא לקבל תענוג מן התורה, כי היא מחוקה מדבש, אבל באמת הותר לנו, רק לא למען זה נלמד, רק למען שהיא (משלי ל, ה) אמרת אלוה נרופה, ואנו אחים בני אבינו.

1890

ובאמת אם אנו לומדים תורת ה' למען שמו, יש להשי"ת נחת, אף על פי שבערכו היא שפלות גדול, שמה אנוש כי יזכרנו שיזכה להגות בתורתו, אבל הוא רוצה בכך ורצונו הוא כבודו, אבל אם ח"ו אין אנו עושים למענו רק למענינו, אזי יש ח"ו חרפה ועלצון גדול להשי"ת ולתורתו שהיא נרופה ומזוקקה שבעתיים, ואפילו למלאכים נמנעה, ויעללו זה עוללים ויונקים בני אדם הגדילים צליכלוך וטינוף למען למלאות רנוס זה, וזה קלון גדול לה' ולתורתו, וזהו שייך צין צענין לימוד תורה הנגליה צין צלימוד

הנסתרות, שיש לשניהם כוונה אחת לטובה ולהפיכו ח"ו. ולדעתנו זה פירוש הפסוק ברמז (ויקרא יב, ט) ערות אחותך צח אצרך מולדת בית או מולדת חוך לא תגלה ערותך, ערות ר"ל קלון וחרפה של התורה הנקראת אחותך, כמו שאמר הכתוב (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, בת אביך זה הקצ"ה, מולדת בית ר"ל תורה הנסתרת, או מולדת חוץ ר"ל הנגלות, על שניהם אני אומר לא תגלה ערותך וקלונם להגות זה שלא לשמה ח"ו, רק למען שמו צאהבה.

לד. פי' לא ידע שיש עבירה בלימוד שלא לשמה (עיין להלן בסמוך לשון השלה"ק). לה. עיין עוד להלן 'דרך אמת' סוף אות ד. לו. זה לשון השלה"ק שם: אמרו רז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אל תטעה לפרש קוב"ה מסייעו לבוא לשמה בזכות שעל כל פנים עסק בתורה וכו', כי הפעולה זו אינה פעולה טובה, כי שונא גאות ה', אלא הכי פירושו, שמתוך שעוסק בה אף שהוא שלא לשמה, מכל מקום ימצא בתורה כתוב כי היא עבירה גדולה לעסוק שלא לשמה, ואז יתעורר לעסוק לשמה, אבל עסק התורה שעוסק שלא לשמה היא בעצמה עבירה. לז. ובענין זה עיין מש"כ בספה"ק יסוד העבודה (חלק א פ"ז אות ז) דמה שכתוב שעבירה ללמוד תורה שלא לשמה, מיירי באדם שאינו מצטער בזה במה שמכוין לכבוד עצמו, אבל אדם שמצטער על זה וחופש עצות להשיג שילמוד לשמה מצוה עליו שיעסוק בתורה ומצות שלא לשמה, כדי שעי"ז יבוא בעזרת ה' ללמוד לשמה כי הבא לטהר מסייעין אותו, עכת"ד (עיי"ש באריכות).

מחשבתו היא הכבוד, והתורה היא חינונית
למחשבתו, ואז... לו לאותה צושה שמשים דברי
תורה לצושי לפנימיות שטות מחשבתו.

ולזה אמר המדרש משל תלמיד חכם למה
הדבר דומה לזוג של זהב, כי ידוע (גזיר
לד, ב) שהזוג היא חינונית וענבל היא
הפנימיות המקשקש צו כענבל צוג, וזהב
נקרא התורה, על דרך (תהלים מה, יד) משצלות
זהב לצושה, ר"ל הכתוב אומר (שם) בבורה
בת מלך, שהיא יראת השי"ת והשראת
שכינתו, היא פנימה צלצ כל ישראל,
ומשבצות זהב, שהם אותיות התורה,
לבושה. וענבל של מרגליות, ר"ל הדציקות
זה המכונה לענבל של מרגליות, כי הדציקות
זהשי"ת אי אפשר כי אם על ידי הענוה
האמיתית, כי (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גצה
לב, והכתוב אומר (שם ג, לד) לענוים יתן חן,
ומרגליות מסוגל לתן, ולזה אמר ענבל של
מרגליות, המכוון לזה הדציקות הנעים צתן.

ואני שמעתי מפה ק"ק האלהי ר' דוב
בער ז"ל צאותו"ם שצת שהייתי שוצת
אללו צחיים חיותו, ששאלוהו איזה מדרש,
שאמר שם צמדש (ויק"ר כו, א) משל של
תלמיד חכם למה הדבר דומה לזוג של זהב
וענבל של מרגליות וכו', ואמר כי מי שעוסק
צתורה לשמה, ר"ל חיותו דצוק צהשי"ת
ותמיד כל הגיון לצו צהשי"ת, כמו שאמר
הכתוב (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה הזה
מפיך והגית צו יומם ולילה, 'צו' דייקא, ר"ל
צה' יהיה הגיון, כי הוא שורה ומלומלם
צרותניות הצל דתורה היוצאת מפה הטור
של האדם, אז זכה לטהר פיו ולצו שיהיה
מרכצה להשי"ת, נמלא הדציקות שמתדבק
צהשי"ת הוא פנימי, ודברי תורה שלומד היא
חינוני ולצושי לזה הדציקות, והוא הנכון.

מה שאין כן אם אין חשקו לאהצתו צהשי"ת,
רק הוא דצוק עדיין צתאות הזמן
וחושק לכבוד - אפילו צכל שהוא, אזי פנימיות

שמיר ושי"ת²² קוץ מכאיב קליפות היצר הרע
צלצו, ולצו מזוהם צתאות ממון ומאכל ומשגל
וקנאה ושנאה ותחרות וכעס וכבוד, ולא
תמלא החכמה ומוסר צאמיתיות מנוח לכף
רגלה ולדצק צלצו, הצל הוא מלגלג צלצו על
זה צגצותו וחושב הכל לשטות כמו שהוא
שוטה צאמת, הצל אינו מדצר רק לאנשים

ובאמת הדרך הזה צריך לפנים ולפני
ולפנים, כי אף על פי שאינו²³
מדצר צאזני כסיל, כמו שאמר הכתוב (משלי
כג, ט) צאזני כסיל אל תדצר כי יצו לשכל
מליך, כמו שכתוב בספר הישר (שער טו) כי
אם ידצרו לפני כסיל כל חכמות שלמה המלך
ע"ה, אזי יצו לו, כי זדון לצו השיאו²⁴, כי

לח. בדפור' הגירסא 'באמרי'. לט. כן הוא בדפור' וברוב דפוסים, וכ"כ להלן בסמוך 'אבל אינו מדבר
וכו', וקאי על המגיד הק' ממצזריטש ז"ע שנזכר לעיל. מ. פי' רשעתו הסית אותו. מא. מיני קוצים
(עיני רש"י ישעיה ה. ו).

כמונו שהכירו והאמינו בדברי חכמי זמנינו הנאמרים למעלה, חכמי האמת, ר"ל שהם דצקים צה' צאמת, ואנחנו מאמינים בכל דצריהם ומצינים קצתם צאמת.

אבל גם לנו זריכים הדצרים ציאור רחב, ענין הדציקות צהשי"ת צ"ה וצ"ש, וענין השפלות צאמת, שהתחלתי למעלה לדבר צו צסס הרב המגיד [מזל־אמשוב] צ"ה, ואחריך לך קצת וכולי האי ואולי תצין אפס קנהו תראה וכולו לא תראה, כמו שאמרו ז"ל (שבת יא, א) כי אילו כל הימים דיו אין מספיקין לכחוצ חללה של רשות (עיין לעיל אות א), והענין הוא ענין עמוק מאוד ומאוד, שים לבך ועיניך עליו אולי תצין אפס קצוה.

בי כבר נודע מדברי קדשי קדשים החכמים הנ"ל שתכלית צריאת העולמות היה צצביל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת צ"ה וצ"ש מנשמת ישראל עמו (עיין לעיל אות ה), והתענוג הוא שנפשיט את עצמינו מכל תאוות הזמן ונטור²² לצנו מכסוף להם, ושיהיו נמאסים צעינינו התאוות ההם צלצ מגודל מה שיכנס צלצנו תשוקות וחשיקות השי"ת על ידי התורה והתפלה ומעשים טובים.

ועיקר לטהר לצנו ממדות קנאה ושנאה וכעס וגבהות, ולחשוק תמיד צשפלות, כדי שעל ידי זה נוכל להדבק צהשי"ת דציקה וחשיקה וחפילה.

בי צאמת נפשו של האדם הרעה מתאוה לתאוות ולמדות רעות, מפני שהיא

מסטרא דמותא וכליה וטומאה שעמידה להאצד צמהרה אי"ה, וחושקת לשרשה לעפר וכליון, שכל אלה היפך קדושתו יתצרך שהוא נצחי²³ ואחדות צ"ה וצ"ש ורוחני תכלית הרוחניות²⁴, ולזה מפתה לאדם [ל]הניצוך הקדוש שלו שימשוך אחריו גם כן, שיחדיו על עפר ישכנו²⁵.

אבל מי שהוא חכם ויש לו חשק לעבודתו יתצרך ותחל רוח ה' לפעמו²⁶, אזי אף על פי שנפשו מתאוה לדצרים רעים הנ"ל, אם צאמת נפשו יודעת מאוד כי רע הוא, אזי רואה לשצר זה, אף על פי שאין לו תענוג מזה, לעומת זה יזכה לטוב הצפון, ואפילו בעולם הזה יזכה לטעום תענוג גדול צתפלה וצחורה וצעשיית המצות צנועס חשקס, ויהיה לו תאוה [טובה] גדולה חילוף [תאוה] רעה.

ועיקר דציקות שעל ידי זה יקבל השי"ת נחת מאתנו, אם על ידי כל מה שדברנו מהרחקת הרע נחצק צטוב, דהיינו שנקיים (תהלים טו, ח) שויחי ה' לנגדי תמיד, ונרגיל עצמינו צמדת אמונה להאמין בכל עת שנוכל שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו וליח אחר פנוי מיניה, כי דצר גשמי אינו מונע מקום לדצר רוחני כידוע צחוש, ועל ידי זה תפול עלינו יראת השי"ת כל אחד לפי שיעורו ולפי הזמן והמקום, ועל ידי יראה זו נוכל לצוא לענוה האמיתית להיות כאין נגד כח השי"ת.

בי צאמת ידעת מה שכתב בשל"ה (עשרה מאמרות א, ה. פסחים דרוש שלישי אות כג) על

מב. פי' ונשמור. מג. כנגד 'כליון'. מד. כנגד 'עפר'. מה. עפ"י איוב כא, כו. מו. מלשון הכתוב אצל שמשון הגבור (שופטים יג. כה).

פסוק (דברים ד, ט) וידעת היום והשבות וגו' כי ה' הוא האלהים אין עוד, וכתב שאין ר"ל שאין עוד אלהים, כי זה אין נריך לומר, רק שר"ל שאין עוד בעולם שום מציאות זולת מציאותו ית"ש, כי הלא כל הנמצאים היו קודם הצריחה זכוחו, והוא האליל כוחותיו וצרא להם לבושים רוחניים וגשמיים, וכוחותיו מחיה כולם, ובלעדם - דהיינו אם ישוּבו למקורם כקודם הצריחה, אין ללבושים הרוחניים והחומריים שום מציאות כלל, כמו שהיה קודם הצריחה ונשגב ה' לבדו (ישעיה ג,

יא עיין ר"ה לא, א) ^מ, וכל הראוי לצוא וכל העומד להעשות כעשוי דמי, כמצואר צגמרא צכמה דצרים, שטר חוב העומד לגבות וכו' ^מ (סוטה כה, א), ענבים [העומדים] לצלור וכו' ^מ (שבעות מג, א), אם כן הרי צכל עת ציד השי"ת וצרונוי להשיב הדצר כצראשונה ויהיה הוא לצדו, אם כן אין בעולם עוד זולת הוא וכוחותיו שהם אחד, וצלתי זה אין מציאות, אף שנראה שיש דצרים אחרים הכל הוא מציאותו וכוחותיו, ועיין שם צשל"ה צמסכת שבעות (תורה אור אות מט) והצן ^מ.

יב

ובל זה אי אפשר להצין שיתדצק צלצ אם לא נחשוב תמיד צצורא ית"ש צענין זה, כמו אשר נצטוינו צמלות האמונה ואהבה ויראה ואחדות, אשר מנות האלה לא יש להם זמן רק מחויצ צהם כל ימי חייו צכל רגע, לא יפסיק אפילו רגע, וכמו שאמר הכתוב (דברים יד, כג) ליראה את ה' אלהיך כל הימים וגו', וכמו שכתב הרמב"ם צהלכות יסודי התורה (ג, א-ג, ד, יצ), וציותר במפר חרדים (פ"א מנות התלויות צלצ ואפשר לקיימן צכל יום) מפורש היטב צזה.

ונמצא אם נזכה לזה הדציקות להכירו היטב צלצ זך, לא כאשר כעת שמדומה לכל שמצין זה אצל אין זה צינה כלל, וההצנה היא שיראה צשכלו שכן הוא צודאי, אפילו לא ראה ולא שמע משום אדם יצין צעצמו על ידי דציקות ומחשבות נפשו המחשבות תמיד

צהשי"ת, כי מי שאינו מחשב צהשי"ת תמיד, אף על פי שמאמין צזה, אף על פי כן אינו צאמת כן מצוייר לפניו, כי תמיד מצוייר העולם צלצו צלתי מחשבות השי"ת צלצו, אצל מי שאינו מחשב בעולם כלל, רק צכל מה שרואה מחשב צהשי"ת שהדצר זה תלוי צו, וצחשק גדול, וכאשר אמרתי משל על זה ממי שמסחכל על צגדי אשה היפים, מי שהוא דצוק צתאות נשים ח"ו אינו נותן לצו על ענין צגדי הרקמה והזהב, רק תיכף לצו נותן" על חמדת האשה שלוצשת זה, ומי שאינו כן ולצו טהור מחמדה זו, מסחכל כפשוטו על הצגד, נמצא שניהם מסחכלים צדצר אחד וכל אחד מסחכל דצר אחר, כן להצדיל צאלפים צין הטומאה לטהרה צענין הקדושה, מי שחושק תמיד להשי"ת, כל מה שרואה בעולם רואה את השי"ת שכוחותיו מחיה את זה, כמו

מז. עיין להלן אות מח. מח. כגבוי דמי. מט. כצצורות דמיין. נ. רצ"ל שתלוי ברצונו. נא. עיין עוד לעיל בפרשת ויצא. נב. בדפוס מונקאטש הגירסא 'נופל'.

שאמר הכתוב (נחמיה ט, ו) ואתה מחיה את כולם, מה שאין כן מי שאינו חושק להשי"ת במחשבתו, אינו רואה כי אם הגשמי, אף על פי שאם יזכרוהו וישאלוהו יאמר שהשי"ת מחיה את הכל, אף על פי כן אין הוא דבוק בזה, והצן היטב מן המשל הזה הדומה מאוד לנמשל.

ונמצא אם נזכה לזה הדביקות נחשוב על עצמינו ג"כ כן¹, כי אנחנו אין בלתי השי"ת שמחיה אותנו, הוא המצוי וחולתו אין עוד.

וזרו שאמר הכתוב (נחמיה טס) אתה הוא ה' לצדך אתה עשית וגו', ולכאורה אתה פעם ב' מיותר, אלא שהוא מאמר צפני עצמו, אתה הוא ה' לבדך, ר"ל אין עוד בעולם רק השי"ת כנוצר לעיל (אות יא) בשם השל"ה, ואחר כך אמר דבר אחר אתה עשית וגו'.

ועל זה אמר משה, להיות[ו] דבוק מאוד בהשי"ת וזכור² זה מאוד בהכרה גדולה, (וענין הכרה שאני כותב³ ובחובת הלבבות כותב גם כן כמה פעמים הכרתו החזקה או החלושה, אצאר לך אי"ה ענין מלת הכרה להלן (אות כא-כב)), אמר (שמות טו, ז-ח) ונחנו מה, וזכר אדם יש בחינת משה, דהיינו השכל האמת שמתעורר צו לפרקים, כמו

שאמרו בגמרא (סוכה לט, א) משה שפיר קאמרת, רק משה היה תמיד דבוק בשכל האמת, ואנחנו לא נדע, ואולי לפרקים, כשתחיל רוח ה' לפעמו עלינו, נוכל להצין זה כמצין מחט סדקית⁴.

ונמצא כשנכיר זה שאנו כאין באמת, ונדמה לנו שאין בעולם זולת השי"ת כמו קודם הצריאה, אז יש להשי"ת כזיכול תענוג האמיתי שמקוה מאתנו, כדמיון האצ ואם שמקווים להוליד בן ולשאחו על זרועם⁵, כך יש להשי"ת כזיכול תענוג מצניו שבאים לזרועותיו ולנשיקה ולדביקה כנוצר לעיל (אות ה).

וזרו שאמרו (כתובות ה, א) גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ואמר ר' דוב בער ז"ל מפני שצריאת שמים וארץ היה השתלשלות יש מאין, מירידה מעליון לתחתון, ולדיקים צמעשיהם שמפשיטים את עצמן מגשמיות, וחושבים בהשי"ת תמיד, ורואים ומצינים ומדמים באמת שהוא⁶ כאילו היה אין - כקודם הצריאה, נמצא מחזירים מיש לאין, וזה יותר פלא להעלות מתחתון לעליון, כמו שאמרו בגמרא (תענית כה, א) גדול הנס האחרון מן הראשון, כי מן השמים מיהב יהצי משקל לא שקלי⁷.

נג. פי' לא רק על דברים שחוץ מאתנו, אלא על עצמינו וגופינו נחשוב ונבין ג"כ כן. גד. פי' שלא שכח מזה אף לרגע. גה. זה לשון רש"י בעירובין נג, א: "מחט שתופרין בה סדקי בגדים והוא דק ביותר" ורצ"ל מעט מן המעט, עיין מגילה יט, ב. גו. האדם. נז. זה לשון הגמרא: אמרה ליה דביתהו [לרבי חנינא בן רוסא], עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי, אמר לה מאי נעביד, בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, תזיא בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי, אמר לה ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר, אמרה ליה ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינד, בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס

ועל זה אמר מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל יש לפרש הפסוק (תהלים 5, א) אדני מעון אתה היית לנו וגו', ר"ל שהיינו אנו, היינו נשמתינו, בהשי"ת קודם הצריאה^ב, רק

תשב אנוש עד דבא, ר"ל השי"ת השיב אותנו לדכדוכי שפלות, ואחר כך ותאמר שובו בני אדם, (להשיב) [לשוב] ולפשוט את עצמו מחומריות, לשוב להשי"ת במחשבתו כצראשונה.

יג

ושמעתי מפה קדוש הרב המגיד [מזלאמשוב] צחג שזעות שאמר דרוש גדול, ואמר על פסוק (איוב 3, א) ונשמת שדי תצינס, ר"ל שנקרא שדי שאמר לעולמו די (חגיגה יב, א), ר"ל שענין העולם היה משתלשל מרוחניות לחומריות, והכל כדי שישוּב^ב על ידי האדם הנדיק במחשבתו הטורה להיות מענוג גדול, כי (עפ"י משלי כה, כה) שמועה טובה מארץ מרחקים, ותענוג גדול יש לאדם כשמואל מטמון באשפה, כך יש להשי"ת מענוג שמחומריות גדול יזככו בני אדם לשוב כצראשונה, ורצה העולם להחפשט יותר, היינו שיהיה חומריות יותר, כדי שיהיה להשי"ת מענוג יותר, ואמר השי"ת לעולמו די, מפני שהצין שלא יהיה באפשרי, אם ח"ו יהיה יותר חומרי לא יהיה באפשרי לשוב עוד האדם לדביקות, ובלעדי זה למה לו העולם, כי (עפ"י ברכות ו, ג) העולם לא נברא אלא לנאות, ר"ל לדביקות הצורא.

וזוהו נשמת שדי, ר"ל הנשמה [הצאה] מהשי"ת שנקרא שדי על שם שאמר

לעולמו די, תבינם, ר"ל דבר זה תודיע לנו כינה, שניצין שלא נצרא העולם בעבור החומריות רק כדי לשוב לשורשו, שאם לא כן למה אמר די, והצן.

ונמצא כל החורה ומעשים טובים תלוי בזה, וזה תכליתו^ב ותכלית כל העולם להציא לאין.

ועל זה אמר ר' בער ע"ה על מאמר הגמרא (תמורה לא, א) צענין אפרות מצינת טריפה מותר, מאי טעמא, כל כמה דלא מסרח לא גביל, צעידנא דגביל עפרא בעלמא היא, ור"ל שאי אפשר צסום דבר בעולם שיצוא ממציאות זה למציאות אחר אם לא שיצא לאין, דהיינו המציאות דציני ציני, ואז הוא אין ואין אדם יכול לעמוד עליו, כי הוא צא למדרגת אין כמקודם הצריאה, ואז נצרא צריה חדשה מצינה לאפרות, אותו רגע שנגמר כליון הצינה קודם התחלת התהוות אפרות הוא אין, והוא נקרא היולי צפלקופיא^ב, שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל,

אתרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי. נח. והשי"ת היה לנו למעון ולדירה. נט. רצ"ל שישוב החומריות להיות לרוחניות, כדלהלן. ס. של האדם. סא. עיין רמב"ן על הפסוק (ויקרא יב. ב) אשה כי תזריע.

כי הוא כח קודם הצריאה, ונקרא תוהו²⁰, וכמו כן הזרע הזומת, כמו חמשת מיני דגן ושאר זרעונים, לא יתחיל לזמות עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה ממהותו כידוע, כדי שיצא לאין שהוא מדריגה שקודם הצריאה, והוא נקרא חכמה²¹, ר"ל מחשבה שאין לה התגלות, ואחר כך מזה נברא, כי (מהלל קד, כד) כולם בחכמה עשית.

ומה שאמר בגמרא עפרא זעלמא, ר"ל היולי נקרא עפר, על דרך (קהלת ג, כ) הכל היה מן העפר, שהוא היולי כנודע, ונקרא

עפר מפני שהוא היולי לדברים החומריים, וזהו הכל היה מן העפר, ר"ל ההיולי, והכל שז אל העפר, דהיינו ההיולי.

ונמצא שאם האדם רוצה שיהיה צריאה חדשה, לא גשמי וחומרי להתאוות לחומריות רק להשי"ת, נריך לצוא צמחשצחו ככל האפשר לו למדרגת יראה המציאה לידי ענוה, לצוא למדת אין, ואז יהיה צריאה חדשה שיצראנו השי"ת, ויהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק כמבואר, והצן כל זה.

יד

ואגב דאחי לידי דברי המגיד [מזלאתשוב] נ"י ששמעתי מפ"ק צחג שזועות של שנה זו שנת תקל"ז לפ"ק, ששצתי שם חג שזועות ושצת שאחריו, ואמר דרוש ארוך צין מנחה של יום א' למעריצ של יום צ' צק"ק צראד יע"א צצית המנין שלו, וידעתי כי חציצין עליך שמעתחא דרצ המגיד נ"י ועלי ציותר, וציותר מה שזכיתי לשמוע פנים אל פנים, אמרתי להעלות לך על הכתב דצריז שדיצר צזה הענין.

שישמע שהיה א[ו]מר איש אחד את תרי"ג מלות, ואמר הרצ המגיד כד היו

צדיחא דעתיה, ואמר מה זה שאתם אומרים התרי"ג מלות, הלא התרי"ג מלות ניתנו עיקרם לקיימם לא לאומרם בצד, ונתחיל צמנזה הראשונה שהיא מלות פריה ורציה, ושאל אחי שאפרש לו מה זה כפל הלשון פריה ורציה ששניהם ענין אחד, ואני שתקתי מחמת צושה, עד ששאל אחי כמה פעמים, ואמרתי מה שפירש רש"י שם (צראשית א, כצ) 'פרו עשו פירות, ואם לא אמר אלא פרו לצד היה משמע שאחד מוליד אחד, לכן אמר ורצו שיהיה אחד מוליד הרצה, ושאל על זה אם כן יאמר (ו) רצו לחוד ולשתמע שניהם.

סב. עיין רמב"ן ר"פ בראשית, וזה לשונו: הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת וכו', הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד, אין בו ממש, אבל הוא כח מציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכת אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים 'היולי', ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן וכו', והחומר הזה שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש 'תוהו', והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ, ב) בתוהא על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תוהא ונמלך לקוראו בשם אתר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל וכו'. **סג.** ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא. א).

וידמו את עצמם לאין זהינם שצאמת בלעדי כח הצורא ית"ש שצראס ומקיימס הס אין כקודס הצריאה, אס כן אין בעולס זולת הצורא ית"ש, כמו שכתבתי לעיל (אות יב).

ואמר לפי זה הדבר להיפוך ממה שמדמין העולס, שלהס נדמה כשהס אינס דבוקים בצורא ית"ש רק בעניני העולס, והס יש בעיניהס, וחשוצים בעיניהס גדולים, והאיך הס גדולים, הלא צין לילה היה וצין לילה אבד וכלל עובר ימיהס, ואף צחיהס הס הצל, נמצא אס הס יש דעתס הן צאמת אין, לאפוקי אס הס דעתס אין מחמת דביקות הצורא כנ"ל, נמצא הס מדבקים כל כוחותם צמחשצחס בצורא ית"ש כמקדס, נמצא הס גדולים מאוד, כי הענף צא לשרשו והוא אחדות אחד עם השורש, והשורש אין סוף אס כן הענף גם כן אין סוף, כי נחצטל צמציאות, כמשל"ס טפה אחת שנפלה לים הגדול וצאחה לשורשה, ואס כן היא אחת עם מי הים ואי אפשר להכירה צפני עצמה כלל.

ואמר אחר כך צן הצדיק המפורסס מו"ה זוסיא נ"י^ס, שהוא צק"ק האניפאלני ויש לו צן צק"ק צראד יצ"ו והוא מתפלל צמנין של המגיד, ואמר שכתוב צתורה צפרשת צחוקותי (ויקרא כו, ט) 'והפרייתי אחכס והרצייתי אחכס', גם כן כפל, ואמר הרצ המגיד נ"י שס גם כן קשה, ושאל אחי, ואמרתי לו פירוש רש"י שס שפירש 'והרצייתי - צקומה זקופה', ושאל מה זה קומה זקופה, עד שהתחיל לצוא בענין הצדדים הנ"ל **ואמר** צאריכות כדרכו להסציר הצדדים כמה פעמים^ס.

ותובן דצריו שצריאח העולמות היה צציל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת מזה תענוג גדול שיאציל מאתו נשמת ישראל וישתלשלו דרך כמה אלפים ורצצות עולמות עד צואס אל העולס הזה, ויתלצשו לצוש חומרי, ומשס ומאותו המרחק הגדול יזככו ויתקצו ויתדצקו אליו צמחשצחס צאהצחס אותו, וקשורים צו צדביקה וחשיקה וחפילה,

זו

וימא וו' נחלין, ואמר שס 'ואי יצצר אומנא אינון מאנין דתקיין יהדרון מיא למקור', ועיין שס שדצרי המאמר פשוטים שס צמושכל ראשון^ס.

ודבר זה צריך להסציר לך צדדמי יותר, והוא על פי משל שממשיל צרעיא מהימנא (פרשת צא) דף מ"ב (ע"ב) שממשיל שס העשר מדות של השי"ת למקור ומעיין

סד. הרה"ק רבי צבי מנחם מענדיל זי"ע (עי' בריש ספר מנורת זהב - 'גזע תפארת חיים'). סה. מסקנת התירוצ על כפילות הלשונות הוא להלן באות כ. סו. בדפו"ר הגירסא 'כמשז"ל'. סז. לכאורה כוונת רבינו להביא משל הזוה"ק לכאן, לומר דכמו שהמים בהים אין יכולים להתקבל רק ע"י כלים שיש להם גבול, ואם ישברו הכלים אזי יחזרו המים לתוך המקור שהוא הים, כן השי"ת צמצם עצמו כביכול ע"י העשר מדות שיכלו הנבראים להתקיים, ועל ידי זה נתרחקו מן המקור, וע"י שישברו כל הצמצומים דהיינו הגשמיות יחזרו להתקרב ולהתבטל להמקור והשורש שהוא אין סוף ב"ה. לשון הזוה"ק עם תרגמו עיין בנספחות שבסוף הספר (אות א

והענין כן באדם, אף שהוא יש והוא מוגבל, כל זה הוא מלדו מלדו הצריחה שגברא צה, אבל כשמתפשט את עלמו מגשמיות^ס, ור"ל העיקר החפשטות הגשמיות יהיה בלבו, שיהיו נמאסים צעיניו כל התאוות עולם הזה, אפילו ההכרח יהיה צו לא אפשר ולא מכויץ כמו שכתבתי לעיל (אות ד), וכמו שכתב בספר מגיד מישרים צפרשת צשלח שהזהיר המגיד להצית יוסף ז"ל על זה תמיד, עיין שם, ומכל שכן כל המדות רעות התלויות בלב כנ"ל, ויהיה מופשט מכולם מחמת גודל תשוקתו להצורא ית"ש, אשר כל תאוות וחמדת עולם הזה ורהציו^ס וקנאתו הצל הוא למי שזכה לטעום צנפשו חשוקה זו אפילו באפס קנהו שיהיה באמת, דהיינו שיהיה ציראה וצאהצה, כי בלתי יראה ופחד בלב אין זה רק חילוניות אהבה, כמצואר צכתצים של הרב מוהר"ר דוב בער זלה"ה הלל הם ת"י זיל קרי צהם (ליקוטים יקרים כט, מצ), וכמצואר צספר חסד לאברהם (מעין ד נהר מג) גם כן, כי כל מה שאדם עוצד ה' ועוסק בחורה בלתי יראה, ר"ל פחד הלב, ר"ל שתפול עליו פחד בלב מן השי"ת, ובלתי

זה הכל הוא מצחוק, אבל ציראה נאמר (תהלים קיח, ט) זה השער לה', כי מי שצא צשער שהמלך צו נופל עליו יראה צטצע, כן האדם כשנופל עליו פחד השי"ת בלבו סימן שכתנס צמתשצחו צשער המלך, וזהו מדת מלכות, כי כן מדת המלכות צשר ודם, קל וחומר צן צנו של קל וחומר כו' מלכות השי"ת.

ובשמרגיל את עלמו ציראה זו תמיד, אזי ממילא נמאסין צעיניו כל התאוות והמדות רעות מחמת צושה של השי"ת ופחדו ממנו, וזהו ההתפשטות הגשמיות והתגברות כח השכלי המצואר צשלחן ערוך (אורח חיים) הלכות תפלה סימן צ"ח.

ולא רציני להאריך צענין זה שראוי להאריך, רק הם צכתצים הנ"ל שהעפיקם החורני מו"ה דוצ צער נ"י וצודאי יתנס לך לעיין צהם, ושם מאריך צענין יראה זו צכמה מקומות, ומיראה זו יצוא אל האהבה האמיתית עד שתדבק נפשו צצת יעקב, כמצואר בראשית חכמה שער האהבה (פ"ד)^נ, וכשימתמיד צדציקות זה על

עמוד קפ). סח. אז אינו מוגבל כיון שהוא דבוק באין סוף ב"ה. סט. לשון גאון וגסות, עיין רש"י תהלים מ, ה. ע. הוא ר"ת 'תחת ידי' או 'תחת ידך' (עיין להלן אות לה), ועיין להלן בסמוך. עא. זה לשוננו: זה הוא תכלית חפץ האדם ומבקשו, גמר עשיית המצוה בלב ובנפש וגוף, והעד על זה מפרשתו של אותו רשע, שאמר (בראשית לד, יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב וכו', כי לא יאחר האדם מלעשות המצוה ומלגמרה אף על פי שידע שיארע לו נזק, כענין הרשע ההוא, כי אפלו שהדבר היה נוגע בגופו ובנפשו בענין המילה שהוא כמעט סכנה, לא אחר לעשות הדבר מפני חפץ בת יעקב וכו', כן לא יאחר מלעשות המצוה מפני חשקו וחפצו בה, כי כל מצוה ומצוה היא בת יעקב כנודע שבה כלולות רמ"ח מצוות וכל מצוה ומצוה כלולה מרמ"ח וכו', ומהירות עשית המצוה בעשייתה וכו', מורה על רב החשק שיש לו בה, ולכך צריך שיפנה עצמו מכל עסקי העולם ומכל מחשבותיו כדי שתתגבר בו רצון הנפש ותתדבק ותתלהב נפשו בעשייתה, עד שאפלו נותנין לו כל ממון שבעולם לא מפסיק מלעשותה וכו', ראוי שיהיה תכלית חשקו במצוה מפני שבעשייתה הוא מזדווג בבת מלך שהיא השכינה בת יעקב וכו', והוא ענין ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך וכו'.

ידי תפלה ותורה ומעשים טובים, יצוא להתפשטות הגשמיות צאמיתות, שיהיה בטל ממליחות צדעתו צעת התפלה ולא ירגיש כלל שהוא צגוף.

ובמו שאמר הקדוש האלהי מוהר"ר מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה על מה שאיתא צמשנה (צרכות כח, צ)

היה רוכצ על החמור ירד ויחפלל, שר"ל אס אדס רוכצ על החמור^צ תמיד, ומופשט מגשמיות תמיד, אף על פי שאף על פי כן הוא מרגיש שהוא צגשמיות, אצל צשעת התפלה שאז מתצרת הקדושה צנפש על ידי המצות ודצרי התפלה הנאמרים צדחילו ורחימו, יכול לירד ולהתפלל, ר"ל שירד מן החומר ויחפשט מן הגוף לגמרי.

מז

אוצר חכמה

ועל פי זה הצנתי דצרי הגמרא צמסכת שצח דף י"ג ע"א צסופו 'עולא הוי מנשק להו לאחוותיה אצי חדייהו וכו' ופליגא דידיה אדידיה וכו', עיין שס וצתוספות ד"ה ופליגא שמסיים צתוספות 'זהספר לא חש לפרש ולהאריך כאן למה היה עושה', ולכאורה חמוה ענין זה שיאמר הגמרא ופליגא ולא יתקן, ומאי זה אריכות אס נריך לתקן.

אבל נראה לי שצרות קדשס רמזו התירון צדצריהס למצין, ודצריהס כספיר גזרתס^צ, ור"ל שלפי מה שצתצנו לעיל שצאס האדס מופשט מגשמיות אזי הוא מוחלק צעצמו מעצמו אל עצמו, הוא צקרצו דצוק צצורא יצצרך צתשוקה גדולה, וצחינויותו אף על פי כן עושה צעולס פעולות גשמיות כמו אכילה וציווג וכדומה, וצקרצו הוא כמלאך נצדל מגשמיות, וצחינויות הוא כצהמה צעיני הרואיס, מה

שאין כן ח"ו אס אינו כן אזי הוא אחד עם תאוות הצהמיות ואינו מוחלק ומופלג מהס כלל.

וזהו שאמרו צגמרא עולא בי הוי אתי מבי רב, שהיה אז מופשט ציותר מחמת דצקות התורה, הוה מנשק להו בו, ומפרש צגמרא ואמר ופליגא דידיה אדידיה, ר"ל למה היה עושה כן, מחמת שמופלג דידיה אדידיה, ר"ל רוחניותו מופשט מגשמיותו, דאס לא כן האך עשה זה, וזהו שאמרו צגמרא דאמר עולא [אפילו שום קורבה אסור] בו, ר"ל זה הוכחה עצומה שפליגא דידיה אדידיה, ר"ל שרוחניותו מופשט מגשמיותו, דהא אמר עולא וכו' ואס כן אסור לעשות זה, אלא ודאי מחמת שהוא מופשט כמו שצתצו התוספות^צ, ואפשר וכמדומה לי שצעלי התוספות שהיו צעלי רוח הקודש רמזו זה דצצריהס שאמרו והספר

עב. פי' שמתגבר על החומריות. עג. ע"פ איכה ד, ז והיינו שמאיר כאבן ספיר (ועיין אבן עזרא שם). עד. הכוונה למש"כ התוס' 'והוא היה יודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור שצדיק גמור היה'.

בו, וספר לספירות דברים הוא דאחי, ר"ל
מלך הספירות והצהירות שצורה למצינים

צפנימיות לא חש להאריך, כי נכלל זה
דצריהם המאירים ומזהירים כספיר.

ובלל זה יהיה צידך, אף שצודאי אהה
צעמך מצין זה, רק מחמת שנחגלו
כתבים אלו של הקדוש מוהר"ר דוב צער ז"ל
הנ"ל לכמה אנשים, ומועטים הם שיכלו
להדמות אליו ולעשות כמעשהו, אפילו לנגוע
צקנהו, והם רואים שם שכותב צכמה מקומות
סגנון זה (עיין ליקוטים יקרים אות קנד, מגיד דבריו
ליעקב אות קנה) דהיינו שמאהצה רעה שצאה
לאדם יכול לאחוז צאהצת הצורא, צחצו קל
וחומר אם רצונו לאהוב שטות זה שהוא
פסולת שנופל צצצירה, קל וחומר לשורשו
לאהצת הצורא שממנו נלקחה זאת האהצה,
וכן ציראה רעה, וכן צהפארות הגרוע, וכן
צניצות כו', והם חושצים - אותם שאינם צעלי
שכל שרואים זה, חושצים שדבר פשוט הוא
ללמוד קל וחומר זה כמו שלומדים קל וחומר
צגמרא, אצל שם הוא ללמוד וכאן לעשות, שאי
אפשר ללמוד קל וחומר זה אם לא יהיה
מופשט מגשמיות, כי אם הוא דצוק צגשמיות
וצתאות ומקבל תענוג מהם לרצונו, אזי
צודאי אינו יודע כלל מאהצת הצורא ויראתו
ותפארתו כו', כי לא טעמו כלל, והכתוב
אומר (תהלים לד, ט) טעמו וראו כי טוב ה' ע",
וח"ו יפול צשוחה עמוקה אם לא ישמור את
עצמו מאוד, וצריך להרחיק את עצמו צכל
הרחקות הנמנאים צספרי מוסר, רק מי שהוא

מופשט מגשמיות ואפילו הכי מתעורר צלצו
לפעמים אהצה רעה או יראה רעה, כי עדיין
לא נצרר ונפשט כל נרכו והפסולת רוצה
לאחוז צו ולהדפנו, אזי הוא ענה שלו שיוציא
יקר מזולל וילמוד קל וחומר ויתעורר על ידי
זה צאהצת הצורא ויראתו יותר.

ובתוב צכתבים החדשים שהגיעו לידי (עיין
ליקוטים יקרים אות נח, מגיד דבריו ליעקב
אות רכג) משל מחוק על זה, למשל מי שהמלך
שלח צחימה איש אחד מחיילותיו, והאיש נורא
ומאויס ומפוחד כדרך משרתי המלך, וישלח
[אותו] המלך אחר אחד מצני המדינה למהרו
להציאו אליו לדונו שם לפניו צמשפט, ואם זה
ששלח אחריו הוא שוטה, אזי הוא מפחד
מהשליח ומתחיל להתרנות אליו צשוחד דברים
ומתנות, ומה יועיל זה, אצל החכם אומר מה
לי לפחד מזה ולרנותו, הלא פחדו פחד המלך
ואינו יכול לעשות לי שום דבר צלעדי המלך,
טוב לי לילך מהר למלך אולי ארצנו, כי
נעימות המלך ותפארתו עוצר על פשע.

ובן צהיפוך, כששולח המלך (אחר) איש אחד
ממשרתיו צכצוד וצמיני תענוג אחר מי
שיחפץ המלך ציקרו, והאיש אשר המלך חפץ
ציקרו ושולח אחריו, אם הוא שוטה אזי

עה. ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה (משלי לא, יח), כמו שיטעם המאכל ויבחנו
בעצמו אם מר. אם מתוק. אם מלוח. אם תפל ור"ק).

משמח ומתענג עם השליח ששלח המלך אליו, אבל מי שהוא חכם מציין שכיון שתענוג זה רק בחוץ מצית המלך בשליח של המלך, מה יהיה ציית המלך לפני המלך בעצמו, ומה לי לאבד אותו הזמן בתענוג שפל וגרוע של השליח, מוטב באותו הזמן להדבק ולמהר לילך אל המלך ולהתענג שם, כיון שאני רואה שהמלך שלח אחרי לעשות לי עונג, אקח קל וחומר מזה התענוג, ועל ידי זה אחשוק למהר למלך.

השמים שלחו לו דבר זה מחמת שנחרחק ונפל במחשבתו מיראת השי"ת, ורואה המלך לקראתו ליראתו, ושולח לו זה השליח המפועל של השצירה שצעולם הזה, ואם נלכז יזכור ויצרח מזה היראה ליראת המלך, הואיל ודבר זה בא לקראתו להזכירו לילך ולהתקרב מהר אל המלך, ומה לו להתרעות אל זה השליח, ויצרח במחשבתו ונפשו אל השי"ת.

ובן להיפך באהבה גם כן, אם נתעורר צו אהבה רעה, מפני שנפל מאהבת הצורא ורואה השי"ת לעוררו ולענגו באהבתו הגדולה, ושולח לעוררו צפסולת האהבה שהוא שליח של העולם הזה צענין האהבה, ועל דרך מש"כ צמשל, ועל ידי זה הוא העלאת ניצולין משצרי כלים", כי האהבות הרעות והיראות הרעות והתפארות הרעות שהם נמשכים לחומריות צלתי להתקשר להשי"ת, הם פסולת המאנין תצירין שלא נצרו.

והנמשל הוא שמי שיש לו יראת השי"ת ואהבתו צלצו תמיד צוער, אבל עדיין אינו מצורר לגמרי, ולפעמים מתעורר צו אהבה רעה או יראה רעה או התפארות גרוע וכו', ידע צצירור שזה נודמן לו מאת השי"ת, למשל צענין יראה, כשרואה דבר שיש לפחוד ממנו כמו נכרי או כלצ מפועל ומתעורר צלצו יראה מדבר זה, ידע כי מן

יח

בי צאמת לולי השצירה לא היה שום רע ושום חומריות צעולם, רק כל הצרואים היו דצקים צצורא ית"ש כמו האופנים והשרפים וחיות הקודש, אפילו צהמות, וכמו שיהיה לעתיד לצוא צציאת המשיח א"י צמהרה, שיוצרך הטוב והסיג" יכלה והרע יכלה, ואז (ישעיה מט, יג) יפנחו הרים רנה, וירננו עלי היער (תהלים נו, יצ), וגר זאב עם כצש (ישעיה יא, ו), ולא ירעו ולא

ישחיתו (שם יא, ט), שיתגלה הקדושה של השי"ת מהקליפות, אפילו דומס ולומח וצעלי חיים לפי ערך נפשם יהיה להם ידיעת ודציקות הצורא ית"ש, כל שכן אנחנו צני ישראל עם קרובו, אבל השצירה גרמה התרחקות והתעצות ושכחה ופירוד מן השי"ת, והכל למען נסוחנו להטיצנו באחריתנו, כשנזדקך צמעשינו ונצרך טוב מרע על ידי דציקות הצורא.

עו. ענין 'שבירת הכלים' ו'ניצוצות' יתבאר בנספחות שבסוף הספר (אות ב עמוד קפב). עז. פי' פסולת.

ועיקר הצירור של השצירה אי אפשר להיות אם הוא דבוק ומתאוה ומתענג לתענוג החומריות ח"ו, כי האיך יצרור אם הוא חושק לפסולת צרנונו, אבל הצירור הוא אם הוא דבוק בהשי"ת בדחילו ורחימו, ומציאו היראה לאין - הוא חכמה"ה, ור"ל שמצין בהכרה גדולה ועלומה שתענוג זה הבלי, ונמאס בעיניו, וצרנונו לא היה עושה זה התענוג הגשמי כמו אכילה ושחיה וזיווג, רק הוא מוכרח מאת השי"ת מחמת שיש צוה ניצוץ מאהבת ותענוג הצורה שנתגשם ונעשה פסולת וחומריות, והוא על ידי זה התענוג מפריד את עצמו מן הפסולת ונמאס בעיניו תאוות של הפסולת מחמת חכמה.

במו מי שהוא חכם ומציאים לו איזה דבר גרוע, מטבע או צגד, והוא נצוע נלצע טוב מאוד, מי שהוא כסיל דומה לו שהוא טוב כולו, והחכם מצין שהלצע הוא טוב אבל עצמיותו רע, ומפריד בחכמתו הטוב מן הרע.

בבה מי שהוא דבוק בצורה יתברך על ידי יראה המציאה לחכמה, ור"ל להכרת

החכמה שהוא הדעת, כאשר אפשר לך להלן (אות כא) אי"ה, ור"ל שיהיה דבוק בזה ויהיה כן במחשבתו, ולא שיאמר שהוא כן שזה הבלי ותענוג עולם הזה, ואף על פי כן יקבל תענוג ממנו, כדרך כל העולם שאומרים כן צפיהם ובלבדם מתענגים מתאוות הרעות וכוספים להם קודם עשותם ועל כל פנים צעה עשותם, זהו שטות, אבל עיקר החכמה שיהיה צאמת כן, ואז על ידי חכמה זו יוכל לצרר צירורין, וזה מה שאמר צוהר (עיין פרשת פקודי רנד, ג) 'הכל בחכמה אחרירו', ולפעמים אומר (עיי"ש) 'צמחשבה אחרירו', כל זה דברי הקדוש הנ"ל.

לא כמו חסירי השכל שצומנינו הלומדים קבלה וסוצרים שיוכלו לצרר הניצוצים באכילה על פי כוונת האכילה, והאיך אפשר זה אם אינם צמדריגה הנ"ל שיהיה להם יראה המציאה לחכמה הנ"ל, צמחשבתם יחשצו כוונות ואף על פי כן יענגו בה, כמו שאמר הקדוש מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה שנאכילה מתוך לשמה צאין שלא לשמה"ה, כמו שידעת, אבל העיקר כנ"ל.

י

מדברים יהיה לך אור גדול בכל מקום שתצין לעיל (אות יז), וכמו שכתב הרב ז"ל [המגיד הק' ממועזריטש זי"ע] צכתצם חדשים

ובדברי יהיה לך אור גדול בכל מקום שתצין איזה דרך ללכת בה, כי רחוק מאוד ממנו דרך האמת, ותצין שהכתצם הנ"ל הכל

עז. ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא, א). עט. הכוונה דבאכילה מתוך לשמה היינו אפילו אם מכוין לאכול כדי לברר הניצוצות שבתוך המאכלים, אעפ"כ באין לשלא לשמה, והיינו דבשעה שאוכל מתענג בה. וזהו אם עדיין לא הגיעו למדריגה הנזכר לעיל.

שחחת ידי (עיין ליקוטים יקרים אות קיג) על משנה (שנת סו, ז) 'הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים צווגין וכל אדם אלא שדיצרו חכמים צהוה', ור"ל אותם הנקראים בנים, שיש להם מדריגת נשמה נוספת על הנפש והרוח שבהם (עיין זוה"ק משפטים נד, ז), והם מקושרים במחשבתם לצורא יתצרך, אזי להם מותר ללכת אפילו בשוק לפרקים צעת הצורך להם, כיון שהם מקושרים לצורא ית"ש מאוד לא יפסיקוהו עוצרי דרכים מדציקותו, וזהו הבנים יוצאים בקשרים, ר"ל צהתקשרות הצורא שצמחשבתם.

ובני מלכים, ר"ל מי שאין לו רק נפש ורוח הנקראים בני מלכים, מסטרא דמלכותא דשמיא^א, אך עדיין אין לו חלק נשמה, בזוגים, לא יסמוך על קישור מחשבתו, מפני שלא השיג עדיין למדריגות מחשבה, ואולי לא יהיה הקשר אמין וחזק - ויפול, ואין לו ללכת צטל רק כזוג המקשקש להשמיע קול, ככה ישמיע קולו תמיד בצברי חורה ותפלה ויראת השי"ת, ולא יסמוך עצמו על דציקות המחשבה, כי יפסיקוהו עוצרי דרכים ח"ו הואיל ודציקותו חלושה.

ובל אדם, ר"ל כל אדם שוין צזה ואין כמעט צנמנא מי שיהיה צמדריגת הבנים היוצאים בקשרים, אלא מה שדיברו חבמים על הבנים היוצאים בקשרים, הוא בהוה, ר"ל כפי מה שהם היו כך היו מדצרים על עצמם, לא על זולתם, עד כאן דצריז.

עוד כתב שם (עיין מגיד דצריז ליעקב אות רא) פירוש על פסוק (קהלת ה, א) אל תצנהל על פיך ולצך אל ימהר להוציא דצר [לפני האלהים כי האלהים צשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דצריך מעטים], שצראשית חבמה שער הקדושה (פ"י) דוחק את עצמו לפרש הפסוק מה שאמר על כן יהיו דצריך מעטים, עיין שם, והוא זלה"ה כתב לפי דרכו והילוכו צקדושה, כי צאמת מי שהוא דצוק צהשי"ת כראוי על ידי שהוא מאמין שהשי"ת מלא כל הארץ כצודו, ר"ל שתמיד חושב צזה לא יפסיק מזה רגע אחד, כמו שנצטוינו, כמו שכתצתי לעיל (אות יצ) צשם ספר חרדים וצשם הרמצ"ם, ועל ידי זה יש לו דחילו ורחימו ודציקות הצורא, אזי צאמת יכול לדצר דצרים הרצה, כיון שהוא דצוק היצב צקדושה יכול להעלות דצרי חול לקדושה גם כן, על ידי חכמת צירופי אותיות הנודעת להקדוש האלהי הבעש"ט זלה"ה ותלמידיו צעלי רוח הקודש ששתו מימיו, מהם צעלמא דקשוט זכותם יגן עלינו, ומהם צעולם הזה צחיים חיותם, יהא רעוא מהשי"ת שיאריכו ימיהם ושנותיהם ויתקיימו (צבהם) חכמי ישראל הם ונשיהם וכו'.

ואין חימה צזה, כי מוכרחים אנו להודות צזה שיש חכמה כזו, כי הלא מצינו צגמרא כמה דצרים צאגדות שנראו דצרים צטלים ח"ו, רק שהתנאים היו צעלי רוח הקודש והיה להם חכמה זו צשלימות גדול ענין צירופי אותיות, ודיצרו הכל צרות קדשם,

פ. זה לשונו בליקוטים יקרים שם: והנה ידוע שמי שיש לו נשמה שהוא מהבינה נקרא בן ויש אדם שלא זכה אלא לחלק נפש בלבד שהוא מדת המלכות וזה נקרא בן מלך, עיי"ש עוד.

והם סודות התורה, והכל זכו מחמת דזיקותם נקדושה עליונה מאוד על ידי דקוּתם ותמימותם ויראתם והצתם הגדולה להשי"ת תמיד.

ובזה הענין אמר הקדוש איש אלהים מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה - ושמעתי זה מפיו הקדוש זי"ע שאמר לי צמס הבעש"ט זלה"ה - כי זהו פירוש המשנה (אבות ו, א) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ור"ל תורה לשמה נקרא כמו שכתבתי לעיל (אות ז) דזיקות הצורה ית"ש, ואז הוא זוכה, ר"ל שיכול לזכך, אפילו דברי חול הרבה.

בי מפני מה נקראו דברים צטלים, ר"ל שהם צטלים צלי חיות כיון שאינם דברי תורה, אבל מי שדבוק בהשי"ת יכול לזכותם ולתת בהם חיות על ידי דזיקותם וחכמתו העליונה אשר אי אפשר לנו להצין איך ומה, כי אין לנו עומדים על דרכה כלל איך נדע מקומה וערכה, רק באמונה נאמין כן, ר"ל אמונת חכמים שנאמין שיש להם חכמה זו, כמו שראינו בגמרא כנ"ל.

ובל זה מי שחושב תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ומתנהג את עצמו לפניו כן, כמו שמצואר בשלחן ערוך (אורח חיים) ריש סימן א' ברמ"א שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול וכו' פ"א, ומתנהג בשפלות וצנניעות לפני השי"ת כאילו רואהו, מה שאין כן מי שחושב שהשי"ת צמסים והוא על הארץ, כדרך שחושבין העולם, זה האדם מוכרח למעט דבריו כל האפשר, כי אינו יכול לתקן שום דיבור חול, רק דברי תורה ידבר תמיד.

וזוהו פירוש הפסוק בי האלהים בשמים ואתה על הארץ, ר"ל כי לשון אם, אם נדעתך הוא כך שהאלהים צמסים ואחה על הארץ, ואינך דבוק באמונה זו תמיד לחשוב זה תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, על בן יהיו דבריך מעטים, שאי אפשר לך לתקן שום דיבור כלל.

במצא לפי זה חלך לבטח דרכך ותצין כי הכתבים הנ"ל מדברים הכל צהוה, ר"ל לפי מה שהיה הקדוש הנ"ל היה מדבר, לא לנו פעוטות חסרי שכל ודלי מעש וריקי כשרון.

ב

ונחזור לדברינו הנ"ל (אות יד) שאמר המגיד [מזלאטשוב] לפרש ענין פרו ורצו,

ואמר לפי זה הענין כך פירוש, השי"ת לוח לנו לפרות ולהוליד בניס, אבל הזהירנו מחמת

פא. זה לשון הרמ"א: שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא

וַיִּטְהַר: טז וְאִם לֹא יִכְבֹּם וּבִשְׂרוֹ לֹא יִרְחֹץ וּנְשָׂא
 עֹנֹו: פ יִחַ אֲ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: ג כַּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יֹשְׁבֹתֶם־
 בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי
 מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבַחֲקֵיתֶיהֶם לֹא
 תֵלְכוּ: ד אֶת־מִשְׁפַּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹתַי תִּשְׁמְרוּ
 לִלְכַת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־

ת"א וכתקפיהם לא תלכו . סנהדרין נכ האלילים יא חולין פא : אם תקמי . יומא סו : ושמרם את . טקדים מד טס : ר ש"י

סמא שאין במינו פרעה : (טז) ונשא עונו . אם יאכל קדם או יכנס למקדש הייב על סומאה זו ככל
 שאר סומאות : ובשרו לא ירחץ ונשא עונו - על רחיפת גופו עטש כרת ועל כבוד בגדים במלקות :
 יח (ב) אני ה' אלהיכם . אני הוא שאמרתי בסיני לפני ה' אלהיך (שמות כ') וקבלתם עליכם מלכותי
 ועתה קבלו גזירותי רבי אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנחק בעריות בימי עזרא לסיכך בא עליהם מצוה
 אזי ה' אלהיכם דעו מי גזר עליכם . דיון ליסרע וגאון לשלם שגר : (ג) במעשה ארץ מצרים . מניד
 שמעיהם של מזריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות וזאתו מקום שיטנו בו ישראל מקולקל מן הכל
 (ס"ב) : אשר אני מביא אתכם שמה . מניד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים מכולם (ת"כ) :
 ובחקתיהם לא תלכו . מה הניח הכתוב שלא לחזר אלא חלו נמוסות שלהן דברים החקוקין להם כגון פרסיות
 ולאמדיאות רבי מאיר אומר חלו דרכי האמורי שמו חכמים : (ד) את משפטי תעשו . חלו דברים האמורים
 בחורה במשפט שחילו לא נאמרו הים כדאי לאמרון : ואת חקתי השמרו . דברים שהן גזרה המלך שיצר
 סרע משיב עליהם למע לנו לשמון ואומות העולם מסיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישה שעפעו וסרת
 מי חסאת לכך נאמר אני ה' גזרתי עליכם אי חסה רשאי ליפטר : ללכת בהם . אל חספר מתוכם . שלא
 חלמד לזדמתי חכמת ישראל חלך וחלמד חכמת האומות : (ה) ושברתם את חקתי . לרעות שאר דקדוקי
 סרעה שלא פרס הכתוב בהם . דבר אחר ליתן שמירה ועשיה לחוקים וסמידה ועשיה למשפטים לפי שלא

העמק דבר

בלשון מבוחר וכי ימות מן השף וגו' : (טז) ונשא
 עונו . הדגש ידוע דקאי בסומאת פ"ק . אבל לפי
 הפשט כך הענין דמי שאכל מאכלות אסורות ראוי
 כהגיש לחשובה לסבול עזמו ובגדיו כמבואר בחדר"ג
 פ"ח צריצה שנסבית בין הגויים וכשפדארה לזה ר"י
 לסבול אותה משום שאכלה פ"א . מיהו נבלת בהמה
 אפשר להיות בשגגה שלא נשחם כדיון וכן מריפה חספר
 שנודע אח"כ שהיא פרעה . אבל נבילה וסריפה וכו'
 שסירשנו שהיא פרעה וסמילא לא נשחם וס"ה נבילה .
 מש"ה חסילו כשהוא שב עטון סבילה וסטי בגדיו
 לעסרה ואם לא הסעורר לזה וכשא עט . דמאכל
 חיסור שמעמם וגורם לחסות להבא כמ"כ בספר
 דברים ו' י"ב . ועיקר חזרת הכתוב הוא על רחיפת
 נוש כמו לפי הדגש דקאי על סומאת מריק כ"ה לפי
 הפשט . וכ"ה ציו"ד סימן רס"ח לענין פומר :
 יח (ב) אני ה' אלהיכם . סקדים לומר כן צא

ספ' ביחוד פשא"כ בכל הפרשיות דמנאי זה הלשון
 אחר האסרה . אבל כאן הקדים מתחלה בלשן פרעה
 של עריות ענין קשה היה לקבל עגד הכנולס עד מ"ח
 ובדאי' בשבת דק"ל שלא קבלו פ' זו חלל בקסמה
 מש"ה סקדים אזי ה' אלהיכם . ובפ"כ סקבלו גזרות .
 וכענין דמפרש במכילתא לשון עשרת הדברות חכרי
 פ' אלהיך . ועתה סקבלו גזרתי לא יסיח לך :
 (ז) במעשה וגו' לא תעשו ובחקתיהם לא
 תלכו . סקדים חזרות כללו לפ' עריות בלשן אדם
 עשה עבירה זו בשני אופנים . ח' מראש פרעות
 החלוא פורן גדר חקי התורה וחקי הדעת של האדם
 ג"כ . אבל זה האופן לא מיקרי סליכא אלא מעשה
 משום שאינו בא חלל במקרה . ב' מחקי סמדיהם סכך
 סכנינו להסלך באופנים הללו . והסעור על חקי
 התורה אינו מלד חלוא חלל כך סמנהג . פ"ב סקדים
 סכתוב כמעשה חרן מזרים סריתם רגילים לפרון
 כחלואם

אונקלוס

עב

וְאִם לֹא יִצְבַּע וּבִמְרִיהָ לֹא יִסְחִי וְיִקְבַּל תְּחִיבָהּ : * וּמְלִיל יִי עִם מִשָּׁה לְמִימָר :
 ג מְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְחִימָר לְהוֹן אֲנָא יִי אֱלֹהֵבוֹן : ג פְּעוּבְדִי עָמָא דְאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם דִּי יְחִיבְהוֹן בָּהּ לֹא תַעְבְּרוּן וּכְעוּבְדִי עָמָא דְאַרְעָא דְבִנְעוּן דְאַנָּא מְעִיל
 יְתַבּוֹן לְתַמָּן לֹא תַעְבְּרוּן וּבְנִמוּסֵיהוֹן לֹא תַהֲבוּן : ד יִת דִּינִי תַעְבְּרוּן וְיִת קְמִי
 תַמְרוּן לְמַהֲרָ בְּהוֹן אֲנָא יִי אֱלֹהֵבוֹן : ה וְחִמְרוּן יִת קְמִי וְיִת דִּינִי דִּי יַעְבְּרָ יְחִהוֹן

העמק דבר

במאמרו כל חקי דעת אנושי אחס לא תעשו ק' ותגדלו בפני התלמוד הבא במקרה: ובהקשריהם. שחקקו מדעת גדוליםם שראוי להסוג כך להיות אח נוסח אחתה וכדומה: לא תלכו. לא תהנו. מלשון שליכות שלט לו בחקוק ג'. סייט הנכנסה העולם. וכן הרבה. ומש"ס לא כהיב מעשה ח"מ וח"ך כנען ביחד. סייט כמעשה ח"מ אשר ישבחה זה. וכמעשה ח"ך כנען וגו' לא תעשו ובמקומיהם לא הלכו. סייט משום דבמאמרים לא היו חקים בעיני אישות ולא היה רק מעשה ח"מ. אבל בח"ך כנען היה גם מעשה ח"מ גם חקים רעים: אשר ישתבם בה. אשר אני מביא אתכם שמה. גלמה ח"ן ג"מ בזה וגם כל חקות העובדי טובים חבור ח"מ משום דמחמת זה אחס עלולים להיות נכשלים בלא ע"כ הנכס נריכיס להזכר הרבה כמש"כ להלן ס'. כאשר יבואר שם. וכיב"ל הרבה בספר דברים כמו שם ו' י' השמר לך וגו' ובפרשת נגבים יבואר הרבה ברבות ס'. שהזכיר הכתוב לעשות גדלים במקום שגלול להיות נפרץ ביותר (א). וכן איחא בענדתה טובים די"ז ב' דלא ליזיל אפיחחא דונוח דלא כייף יצריה ובמקום דלא אפשר בע"כ צריך לעשות אחרת שלא יכשל: ארץ כנען. ייחד הכתוב אומה זו. מבואר שם היו מקולקלים ביותר מכל שבט אומות. דבאמת אי' בג"ר ס' לך כשבח ח"מ לא"י ראה הוהם חורשים בשעת זריעה כו' ונכנסה מזה שראה אחס עוסקים בד"א ולא בתאוות. אבל הוא נכנס חמטון ח"י. אבל הכנענים היושבי' על הים ועל יד הירדן עוסקים במסחר העים היו עוסקים בחלוות ביותר: (ד) את משפמי תעשו. ידוע ס' הח"כ ובגמ' יומא דס"ל מלוח שדעה אנושי נוחה ג"כ. והזכיר הכתוב שזה יהיה מעשיכם בלא פרעה עפ"י החלום. ולא הוצרך להזכיר להחליף גם דסיינו שיסיה כך מניכס של ישראל. דזה מובן שאחר שכן גם כדעה טמנה. יסי כן סמנהג: ואת חקתי תשמרו ללכת בהם. דברים שאין דעה אנושי טמנה כמו שעמנו וכדומה מכ"מ חסיו שממרים להנהיג

הרתב דבר

(א) ובח"כ ודעו מלאך דודר אחרון שהפטיכו מעשיקן יותר מטולם שא"ל אשר ישכחם בה ומנין שישיבכם של ישראל נרמה להם לכל המעשים הללו שא"ל אשר ישכחם בה וכן בלחץ כנען דרש שדור אחרון סמניכו מעשיכם יוסר מכוים. ובביתאם של ישראל נרמה להם לכל המעשים שא"ל אשר אחס באים וגו'. וכ"ז איט משנין ס' ואלאכרס ח"מ נפורס סנה שניה ללמד דרך הגדה שהקב"ה מסבג וסופה לרשעים שינאו ליד השמש יסירם כדי שיגיע סדין לאכרס וכן מדתו ית' כמש"כ בס' בראשית י"ט ס'. אבל לענין ס"י הוא כדי ללמדנו להיות מואר כיוצא. פשוט שיכחשם בה. ומאוס שאני מביא אתכם שמה: וכו'

**חֲקֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי
 בָּהֶם אֲנִי יְהוָה : ׀ שִׁשִּׁי וְאִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׂאֵר
 בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּהָ אֲנִי יְהוָה :**

ח"א אשר יעשה . ב"ק לח סנהדרין נט מכות כג האלילים ג : וחי בהם . יומא פה סנהדרין עד האלילים כז עקידה שפ
 ע : אפי' ה' . יומא פז : איש איש אל כל שאר בשרו . שפס יב תגינס יא כמכות מו סנהדרין כז האלילים יז :

ר ש י

נתן אלה עשים למשפטים ושמירה לחוקים (ח"כ) : וחי בהם . לשלם הבא וח"ח בשולם הזה והלא סופו
 הוא מת : אני ה' . נאמן לשלם שכר : (ו) לא תקרבו . להזהיר הנקבה כזכר לכך נאמר לשון רבים :

העמק דבר

והמשפטים הל' הדינים שנתקרו עפ"י החקים .
 והכי מוצא נירושלמי מדרים ס"ד והוצא בר"ן שס
 דל"א יוכל אף מקרא ותרגום אהה למד בחנם ת"ל
 חקים ומשפטים כאשר לוי . חקים ומשפטים אהה
 למד בחנם ואי אהה למד מקרא ותרגום בחנם . הרי
 מוצא כמ"כ דפסג של גוף המקרא איט בכלל חקים
 ומשפטים . וכן דברים יבואר כמה פרשיות דכתיב
 בהם חקים ומשפטים ואל"א לפרשם בל"א . וכן הרבה
 פעמים מצינו שאפילו כתיב חקים לבד המשמות כללי
 התורה . אבל כ"פ כתיב חקים לבד שיש להם תמשעות
 אהר . כמו בספר שמות וסודעהי להם אה חקי
 האלהים . וע"ע מש"כ ר"ס אה בחקתי עוד כונה
 אהרת . וכן כ"פ דכתיב משפטים לחוד . ומתפרש
 ג"כ אלוה שנתקרו ע"פ הורה שבע"פ כמו דאיהא
 בסנהדרין דס"ז כי יפלא מתך דכר למשפט . זה הדין
 ומפרש בנ"מ זה ברו מלמדהו דלמדן מג"ש . והכי
 פי' הרמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב הא דכתיב ועל
 המשפט אשר יאמרו לך תעשה אלו דברים שילמדו
 אהם מן הדין בל' מן המדות שהתורה נדרשה בהם
 עכ"ל וסל לפי הענין של אהתו מקרא . וע"ע ספר
 שמות כ"ד ג' וד' . אך במקום דכתיב חקים ומשפטים
 אל"א לפרש אלה כמ"ש (א) . אהנם בזה המקרא אלו
 עומדי' כו שתי' זו שמענו בסירושו ח' הוא הפי' שבכ"מ

הרחב דבר

(א) והכי פי' כמחומא ר"ס שופטים הא דכתיב בתהלים ענין דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי
 ומשפטים כל ידעו . דבריו אלו דברי טורה חקיו אלו מדרשות משפטיו אלו הדינים . ואהה סהל הכתוב בתרתי
 חקיו ומשפטיו . וסיים ומשפטים כל ידעו . ואע"ג דכתנתומא סה מפרש ומשפטים כל ידעו ד"מ סנין אדם להגידו . זה
 אינו אלא דרש וכונה שני' מדרשה הכתוב ומשפטיו ולא ומשפטיו . אהל ודאי שפט המקרא ומשפטיו כ"י סיינו ומשפטיו
 הלכות . והכי מוצא בתגינה ד"ג אין מוסרין ד"ס לעובד כוכבים שא"ל ומשפטיו כל ידעו . וא"כ אמאי לא כתיב חקים אלא ה"ס
 מניד דבריו הוא הורה שבכתב . ופי' מניד מסייע להבין דקדוקי המקרא כלשון הכתובתא פי' יתרו ותנד לכ"י הדקדק עמה .
 חקיו ומשפטיו . מהה דרשות עפ"י חקי המדות והסלכות שיואל עסי' חכמה התלמוד ע"י החקים . לא עשה כן לכל גוי .
 קאי על דבריו שובדי כוכבים אפי"ג שממדים מקרא וכן רזנו ית' שפי"כ נטוס יכושע לכתוב על האכנים בשנשים לשון כדאי'
 נכוש דל"ס . וכן' אמר ס' למשה שמושה המוססים למטן ידע פרעה כי ל"ה הארץ . וכן סרבה . וכן' יכושע כתיב למטן
 דעה כל עמי הארץ אה יד' כי חוקה הוא . וכאיך אפשר לומר שלא תהה הקב"ה אלא לגוים שבדוד סהו . אלא ודאי שהרזון
 כ"י שילמדו מקרא . אבל מל"מ אין בהם תבונה לטמוד על דקדוקי המקראות . והכי אי' כש"ר פי' ל' וכ"מ שאמר עקילם
 סגר לסקיסר שאלו למאי נפגייר והשיב לו כדי לדעת את המורה שאל"ה כסיומו על שגא' מניד דבריו ליעקב . והכי הוא
 למד מקרא כסיומו גוי וכן הקיסר וכמה חכמי או"ש . אלא ידע עקילם סירושא דהאי קרא שאין הקב"ה מסייע להבין המקרא
 כדיוק אלא ליעקב . ומשפטים כל ידעו . מוס אין יודעים כלל ולא רנה הקב"ה שידעו . והנה חקיים שהם סללים סכווייתן
 אין ענין אה ידעו אהם שובדי כוכבים שהרי לא ידעו אין לדרום ולהשפוט בהם . וע"י ס' דברים ד' ו' אשר ישמעון אה
 כל החקים האלה שניארעו על י"ג מדות יע"ש . אבל המשפטים כל ידעו שהוא התלמוד . ויבא עוד לסינו :

אֲנִישָׁא וַיְחִי בְהוֹן בְּחַיִּי עֲלֵמָא אֲנָא יי: יִגְבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בְּסִרְיָה לָא תִקְרְבוּן

העמק דבר

דכנ"ע יסרג וא"י אינו אלא שלם ברזונה ומשום דפנים לה והוי קטלה אבל ברזונה הוי ג"ע כשאר עבירות שבתורה שיעבור ולא יסרג. אבל לדעת ש"פ ז"ל דזה הדרש אינו אלא כונה שניה וקאי על שארי מצות. וזו המהבאר בכלל ענין זה המקרא. וכיב"ז בס' דברים ו' ה' וזאת היונה החקים והמשפטים. פי' בב"ק דכ"ז משפטים דינים שבין אדם לחבירו. והוא כונה שניה. וכמש"כ שם הרמז ע"ז. ושהה עלינו לבאר חלקי המקרא עפ"י שני הכוונות: אשר יעשה אותם וגו'. לפי פי' השני דקאי על מצוה התורה משמעו אשר יעשה בפועל. וכדאי' במשנה דמכות הל"ד דהיושב ולא עבר עבירה שהגיע לידו דומה כאלו עשה מצוה בפועל. אבל לפי' הא' דקאי על עסק התורה פי' יעשה יחדש הלכה ע"י עומק עיון לפי כללי התורה ד"ג מדוח והביות החלמוד. וכדאי' בסוכה פ"ב דריב"ז למד היות דאביי ורבא. הרי דפלטולה ש"ת היה מדור דור. וזה מיקרי עשיה כלשון הנמ' שבה ד"י וכי העלה על דעתך שמה יושב ודן כל היום כולו הורחו מתי נעשית. פי' אע"ג שכבר למד בה"ס אבל מה שמה רבינו חידש הלכה עפ"י עיונו וזה מיקרי הורחו. כדאי' בעבודה כוכבים ד"פ ע"פ ובהורחו יבנה יומם ולילה. ע"ז שול' אחר שהיה מוסרד מתי נעשית (א). ומעשה נבא לפי' הכתוב: אשר יעשה אותם האדם. ובה הדרש אפילו כוהי ועוסק בתורה. פי' עוסק סיינו חוקר ומעיין כמש"כ הפ"ז בה"ח סימן מ"ז

הרחב דבר

(א) וע"י הכונה פק' במס' אבות פ"ד הלמוד ע"מ ללמוד מספיקין בידו וללמוד הלמוד ולעשות. ואם הכונה ולעשות פשוט המוסר. פלא וכי ברישא מיירי ללמוד ולא ע"מ לעשות ה"ו וסרי זה רשע גמור. וכבר נדחקו בזה סרב ובפיו"ט. אבל הפי' הנכונה ע"מ לעשות לחדש בשינוי ולהוסיף לקח בלימודו מש"ס זוכה גם ללמוד כדי שיגיע לו ע"י הלמודים הידועים תורה כידוע מחאר ר"ה במס' הענינים ד"ז ותלמודי יוחר פכולס. וע' מש"כ בס' דברים ב' ה'. וכן נוסח הספלה ברבנות אכבה רבם זמן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. פי' לשמור לזכור מה שכבר למד כלשון הפסוק אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון ומצוינותן כספרי וקידושין דל"ז תשמרו זה המש"ס. ולעשות היינו לחדש הלכות. ובה"ג מה ד' מ"ע ללמוד וללמד לשמור ולעשות והוא ע"כ במש"כ. דלפי' השולס אין כזה מצוה מיוחדת. ולקיים כמשמעו. וזהו לשון משנה שלמי מס' קידושין מלינו שפשה א"א את כה"ת עד שלא ניתנה. והפי' עשה שהעלה בעיונו הלכות התורה כמש"כ בס' בראשית כ"ו ה' הכרה דאי"א לפרש בא"א יע"ש. ובנמ' ברכות ד"ז שכל טוב לכל עושי"ס לעושים לא נאמר אלא לעושי"ס לעושים לעושים לעושים ולא לעושים אלא לעושים שכל העושה שלא לשמה וזה לו שלא נבאר. ופרש"י וקוס' דשלא לשמה היינו לקנטר. שהרי קי"ל לעולם יעשהו אדם בתורה אפי' שלא לשמה. וקשה הא דייק דוקא לשמה והאיך אפשר לומר לאסוקי קנטר אלא כמשמעו שלא לשמה. אבל פי' עושים כאן היינו מחדש בשכלו. וע"ז דייק שפיר דוקא עושה לשם תורה לפעולות הלכה ברורה ולא שלא לשמה דמהדש בתורה שלא לשמה היינו שלא לדעת האמת ה"ז מנגלס פנים בתורה שלא כהלכה. וזהו דייק המקרא עושי"ס שהוא עושה בשביל הכלכות ולא בשביל עצמו. מש"כ הלמוד מה שכבר נדחק טוב ויפה אפי' שלא לשמה שהרי מכ"מ הוא לומד תורת אמת:

(ב) וכן הא דאי' בסנהדרין שם כותי שעוסק בתורה חייב מיתה שנה' תורה וזה לנו משם מורשה. א"ת מורשה אלא מאורשה. אינו אלא בעוסק היינו או בתורה שכתב שחורז משם למשנה ודורש או להיפך בלמוד המשנה שחורז למקרא פי' היותו החלמוד וכמש"כ בס' דברים שם. וסכי' פי' מתאמר במס' דמ"ט כל העוסק בתורה לפני פ"ה כאלו בא על ארוסו כפינו לא בלמוד מקרא ומשנה מיירי אלא חוקר ומעיין. ולשון בא על ארוסו משמע הכי שנא בחדרי התורה שראוי להוליד הדוש הלכה מש"כ ללמוד ללמוד אלא כמו רואה ומסתכל באלוהו. וזכור שביארנו כהא דסנהדרין י"ח' מתיישב ק' ה"ר אלתן בתגינה כ"ל שקשה על הא דאי"א אין מוכרין ד"ס לכותי משום שנא' ומשפטים כל דיעוס. תוס' לן משום לפני טור שהרי ח"מ. והי' אשר ליישב דר"א אשמעינן דאסור ללמוד אפי' הלכות קבועות שאינו בכלל עוסק. אבל כ"ר אלתן פי' לפנינו נוס' לתרת בתגינה והובא במוס' ב"ק דל"ה א' ד"ה קראו ואנו ואלנו. שהביאו זה המחמד הפלמוד תורה לטוב עובר כמש"כ שנה' מגיד דבריו. וכבר ביארנו לפיל דמשמע שחורז ית' משי"ע להבין עוסק דבריו ודקדוק המקרא וזה נאמר ללמוד לכותי. והיינו שקשה פשוט' על הא דקראו ואנו ואלנו. דמשמעות של ואלנו ללמוד הדרשות כמש"כ בס' דברים

(ויקרא העמ"ד) ז א

ם יַעֲרֹת אָבִיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ
 הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ: ם ם עֲרֹת אִשְׁת־אָבִיךָ
 לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אָבִיךָ הוּא: ם ם עֲרֹת אִהוּתְךָ
 בַּת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמְךָ מוֹלַדֶּת בֵּית אוֹ מוֹלַדֶּת
 חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיךָ: ם יַעֲרֹת בַּת־בְּנֶךָ אוֹ בַת־
 בָּתְּךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיךָ כִּי עֲרֹתֶיךָ הֵנָּה:
 ם יַעֲרֹת בַּת־אִשְׁת־אָבִיךָ מוֹלַדֶּת אָבִיךָ
 אִהוּתְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ: ם יַעֲרֹת אִהוּת־
 אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא: ם יַעֲרֹת
 אִהוּת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ הוּא:
 ם יַעֲרֹת אִחִי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא
 תִקְרַב דְּדַתְךָ הוּא: ם יַעֲרֹת כַּלְתְּךָ לֹא תִגְלֶה
 אִשְׁת־בְּנֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ: ם יַעֲרֹת
 אִשְׁת־אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אָחִיךָ הוּא:
 ם יַעֲרֹת אִשָּׁה וּבָתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בַּת־בְּנָהּ
 וְאֶת־בַּת־בָּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלוֹת עֲרֹתָהּ שְׂאֵרָה

ר"א ערות אביך . סנהדרין נד : וערות אמן . שם נג נד : אמן הוא . שם על עה : ערוהה : שם נג : ערות אשת . שם
 נד : ערות אחותך . יבמות כב כג : ערות בת נכך . שם כב לו : ערות בת אשת אביך . שם כב : ערות אחות אביך .
 שם נד : שאר אביך הוא . במדק קט : שאר אמן הוא . שם : ערות אחי אביך . סנהדרין כח : ערות כלתך לא תגלה .
 יבמות כח : אשה נכך הוא . סנהדרין נג עו : ערות אשת אחיך . יבמות נט : ערות אחיך הוא . שם : ערות אשה ובהה .
 שם כב לו : את בת בנה . שם כח : שאר הנה . חגיגה יח יבמות ג כריתות ה : זשה הוא . חגיגה יח יבמות ג סנהדרין
 ר ש"י

אני ה' . נאמן לשלם שכר : (ז) ערות אביך . זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות
 אביך ונאמר להלן ערות אביו גלם (ויקרא כ') מה להלן אשת אביו חף כאן אשה אביו (סנהדרין ל"ד) :
 וערות אבך . להביא אמו שאינה אשת אביו : (ח) ערות אשת אביך . לרבות אחר מיתה : (ט) בת
 אביך . חף בת אנוסה כמשמע : מולדת בית או מולדת חוץ . בין שאומרים לו לאביו קיים את אמה ובין
 שאומרים לו כולא את אמה (יבמות כ"ז) כגון ממזרה או נתינה : (י) ערות בת בנך וגו' . נבחו
 מלנוסחו הכחוב מדבר ונתו וכתו כחו מלשחו אנו למדין מערות אשה ובהה שנאמר בהן לא תגלה בין שהיא

העמק דבר

נשבה די"ג דס"ל לא אסרה תורה אלא קורבה של מוזכר משעה קורבה ודברים המרגילים לך . ולא
 :ע כלבד . ג"כ ה"פ שאם מכיון לג"ע ממש ה"ל נחלקו אלא באינו מכיון לג"ע אם מכ"מ שהיורה תורה

הרחב דבר

ר"י כח דא"י בחגיגה ד"ז וכשתלשו נערכות מואב . מש"ס מקבו שפיר דזה אסור נשום מגיד דכריו ליעקב אכל אכוח

הָנֵה זִמָּה הוּא: י' וְאִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ לֹא תִקַּח
לְצַרֵּר לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: י"ט וְאֶל־אִשָּׁה
בְּנֵדֻת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ:
כ וְאֶל־אִשֶּׁת עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכַבְתָּךְ לְזִרְע

ה' א טס ככיתות ה טו: ואלה אל אחסה. יבמות ג יט כל קדושין כ: לצרר - עליה כחיים. יבמות ח ט יג: לגלות
שכובת עליה. הזכיות ט: ואל אשה כנדת. שבת יג מכות יד שכובות יח כחיותו ב: לא תקרב - שכובות יח:

אונקלוס

לְגַלְּאָה עֲרִיָא אָנָּא י': י עֲרִיַת אָבוּךָ וְעֲרִיַת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אִמְךָ הִיא לֹא תִגְלִי
עֲרִיַתָּהּ: י' עֲרִיַת אִמְתָּא אָבוּךָ לֹא תִגְלִי עֲרִיַתָּא דְאָבוּךָ הִיא: י' עֲרִיַת אִמְתָּךְ בֵּית
אָבוּךָ אוּ בֵית אִמְךָ דִּילִידָא מִן אָבוּךָ מִן אִמָּא אוּתְרִי אוּ מִן אִמְךָ מִן גְּבֵר אוּתְרִין
לֹא תִגְלִי עֲרִיַתְהוֹן: י' עֲרִיַת בֵּית בְּרָךְ אוּ בֵית בְּרַתְךָ לֹא תִגְלִי עֲרִיַתְהוֹן אֲרִי עֲרִיַתְךָ
אֵינּוֹן: י' עֲרִיַת בֵּית אִמְתָּא אָבוּךָ דִּילִידָא מִן אָבוּךָ אִמְתָּךְ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרִיַתָּהּ:
י' עֲרִיַת אִמְתָּא אָבוּךָ לֹא תִגְלִי קְרִיבַת אָבוּךָ הִיא: י' עֲרִיַת אִמְתָּא אִמְךָ לֹא תִגְלִי
אֲרִי קְרִיבַת אִמְךָ הִיא: י' עֲרִיַת אִמְתָּךְ לֹא תִגְלִי לְאִתְחִיָּהּ לֹא תִקְרַב אִמְתָּא
אִמְתָּךְ הִיא: י' עֲרִיַת פְּלִתְךָ לֹא תִגְלִי אִמְתָּא בְּרָךְ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרִיַתָּהּ:
י' עֲרִיַת אִמְתָּא אָחוּךְ לֹא תִגְלִי עֲרִיַתָּא דְאָחוּךְ הִיא: י' עֲרִיַת אִמְתָּא וּבְרַתָּהּ לֹא
תִגְלִי ית בֵּית בְּרָה וְיִת בֵּית בְּרַתָּהּ לֹא תִסַּב לְגַלְּאָה עֲרִיַתָּהּ קְרִיבִין אֵינּוֹן עֲצַת
חֲטָאִין הִיא: י' וְאִתְחִיָּהּ עִם אִתְחִיָּהּ לֹא תִסַּב לְאִעְקָא לָהּ לְגַלְּאָה עֲרִיַתָּהּ עָלֶיהָ
בְּחַיָּהּ: י' וְלִאִתְחִיָּהּ בְּרִיחֻק סְאוּבְתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלְּאָה עֲרִיַתָּהּ: י' וּבְאִמְתָּא

ר ש"י

ממנו ובין שהיא מאיש אחר (יבמות 5"ז): ערות בת בנגד - קל וחומר לבסוף חלל לפי שאין מזכירין מן
סדין למדוס מזכיר שיהו במס' יבמות (יבמות ג' סנהדרין ע"ט): (יא) ערות בת אשה אביך - לומר
שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשה אביך בראוי לקידושין: (יד) ערות אחי אביך
לא תגלה - ומס' היא ערוהו אל אשתו לא תקרב: (טו) אשה בנגד היא - לא אמרתי אלא בשים לבך
חיותו בה שרם לאנוסה ושפחה ונכרית (סנהדרין ע"ט): (יז) ערות אשה ובתה - לא אמר הכתוב חלל
ע"י נשואי בראשונה לכך נאמר לא תקח נשון קיחה וכן לענין העונש אשר יקח את אשה ואת אמה לשון קיחה
חבל אדם אשה מותר לישא בהם (יבמות 5"ז): שארה הגה - קרובות זו לזו: זמה - פנה כחכמותו פנה
חטאין שינך יועך לחטוא: (יח) אל אחותה - שחיסן כאלה (קדושין ל'): לצרור - לשון זרה לפשות

העמק דבר

אלא יצא לידי כך: (ט) מולדת בית וגו' - לפי
הפסוק הוא כפי' הראש"ע בשם י"ח שהוא לשון
גידולים - בין שנחגלה בית אביה עם האם או מולדת
הוא מבית אביו - והכי הוה ראוי לפרש להלן י"ב
בת אשה אביך מולדת אביך - שהיא מורגתו כמשמעו
ונחגלה חללו וזוהו מיקרי אחותך - כמו שאמר חזקוני
על חמור אחותי - והכי נקראת סרת בת אשר אש"ב

הרחב דבר

ספרות אין ראוי דאמור לגמרי. משיה שפיר הקשה כ"ר אלהן ולמוד סדרות אסור מאוס ל"ע. אבל לפי עמ' דילן

Rabbi Greenstein

אבות פרק ו

שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם: רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים:

תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד א

העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא - וא"ת האמר רב יהודה אמר רב פרק מקום שנהגו (ד' נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דהכא מיירי שאינו לומד אלא לקנתר חביריו והתם מיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו.

תוספות מסכת פסחים דף נ עמוד ב

וכאן בעושים שלא לשמה וכדבר יהודה - תימה (דרב) גופיה אמר בפ"ב דברכות (ד' יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואור"י דהתם מיירי כגון שלומד כדי להתייאר ולקנטר ולקפח את חביריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות אבל הכא מיירי דומיא דההיא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות אפ"ה גדול עד שמים חסדו.

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף סב עמוד א

רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר: עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהם לשמם.

רא"ש נדרים

נפשיה באחרת ולא ידעין ליה: ותמי כיון דמשיך גדול הוא חסיד לו נפיקו דברים ונפלים לו כל החלום שנגזר לו: עשה דברים לשם פעלם. לשמו של הקב"ה שפעל הכל לחסדו: ודבר נהן למתן. כל דענין ותמיך דברי חכמים וסיה לשם חסדו כיון לידע ולהנין ולהסיף לקח ופלוטו ולא לקביל ולהתנאות: ולא הפסד פקרה להתגדל בהם. שתלמוד כדי להתעשר ולהתגדל: ולא קרום לחתך בהם. שתלמוד כדי שתהיה כלי תלמיך

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א

מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן? אמר רב יוסף: שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב ששת בריה דרב אידי אומר: כדי שלא יתגדרו על הצבור. מר זוטרא אומר: מפני שהן מתגברין על הצבור. רב אשי אומר: משום דקרו לאינשי חמרי. רבינא אומר: שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא

בעצמו, דכתיב: ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה.

הר"ן מסכת נדרים דף פא עמוד א

דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פרשוהו - מדכתי' ויאמר ה' על עזבם את תורת מכלל דליכא ידיע להדורי טעמא אלא קודשא בריך הוא בלחוד ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ דאם איתא על עזבם את תורת כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם נאים ראויין למי שאמרם.

ב"ח אורח חיים סימן מז

ומ"ש דאמר רב יהודה אמר רב וכו'. רבינו מביא ראיה מרב יהודא אמר רב שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקין בה טובא אם אינן זהירין לברך בתורה תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עבירה קלה ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבידתה והוא אמרו מי האיש החכם וגומר על מה אבדה הארץ וגומר ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניו וגומר ואמר תורת תורת אמת אשר נתתי במתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפניו כשלחן ערוך וכו' וכמו שכתבו רבותינו ז"ל) עירובין נד ב, מכילתא ריש משפטים) (על פסוק) שמות כא א) (ואלה המשפטים אשר תשים לפניו וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורת תורת אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עזבו את תורת וכו' ולא הלכו בה פירוש תחלת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה דהיינו

לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתינו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה וכך היא גירסת רב אלפס (ברכות ה ב) ולומדי תורתך לשמה וכזה ראוי להגיה בסדורים:

זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת שמיני דף לו עמוד א

ובגין כך מאן דאשתדל באורייתא כאלו אשתדל ביה בשמא קדישא והא אתמר, דאורייתא כלא חד שמא קדישא עלאה איהי, ובגין דאיהי שמא קדישא פתחת בבי"ת דאיהי כללא דשמא קדישא בתלת קשרי מהימנותא, ת"ח כל אינון דמשתדלי באורייתא מתדבקין ביה בקודשא בריך הוא ומתעטרי בעטרי דאורייתא ואתרחימו לעילא ותתא וקודשא בריך הוא אושיט לון ימיניה) ס"א וקודשא בריך הוא ארשים לון) כ"ש אינון דמשתדלי באורייתא נמי בליליא והא אוקמוה.

מהר"ל - דרך החיים אבות פרק ו

שנקרא ריע וכו', פי' שהוא ריע אל הקב"ה וגם הוא ריע אל הבריות. ושם ריע נופל על שנים שיש להם שתוף וחבור, כי כאשר יאמר ראובן הוא ריע שמעון וממילא הוא ג"כ שגם שמעון ריע ראובן כי השם הזה בא על שני רעים ביחד, ומ"מ אין לשון ריע רק על שנים שיש להם שתוף וחבור יחד. אבל האהבה מצד מה הוא יותר שנפשו קשורה בנאהב, תדע לך דכתיב (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך א"כ גדול לשון אהבה מלשון ריע, כי האהבה הוא קשור הנפש בנאהב לגמרי עד שנחשב כמותו. ומ"מ לשון רעים נאמר על שני דברים

שיש להם חבור ביחד זה לזה וזה לזה, אבל אפשר כי ראובן אוהב את שמעון ושמעון אינו אוהב את ראובן, וא"כ יאמר שראובן הוא אוהבו של שמעון כי לשון זה בודאי נאמר כאשר ראובן הוא אוהב את שמעון ושמעון ג"כ אוהבו של ראובן ולא שיאהב ראובן את שמעון ושמעון אינו אוהב את ראובן, ואפילו אם ראובן אוהב את שמעון ושמעון אוהב את ראובן מ"מ לא נקראים רעים כי אין לשון ריע רק בשביל שיש להם שתוף וריעות ביחד.

ולכך אמר כי מי שעוסק בתורה לשמה נקרא ריע למקום ולתחתונים, וזה כי התורה היא דביקות אל הש"י ואל התחתונים, ולפיכך מצד הזה הוא ריע אל הש"י ואל התחתונים. ואמר שנקרא אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות וכו', כבר התבאר כי האהבה היא קשור הנפש בנאהב והתאחדות לגמרי, ומי שלומד תורה לשמה הנה יש לו קשור ודביקות עם הש"י והש"י עמו, וכן יש לו חבור עם הנמצאים כולם. ודבר זה מבואר איך כל הנמצאים יש להם קשור וחבור עם התורה והתורה עם הש"י, כי התורה היא סדר הנמצאים אשר סדר הש"י, וזה שאמרו (ב"ר פ"א) שהיה הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם ובשביל כך יש לכל הנמצאים חבור אל התורה שבהם נברא הכל והתורה היא הסדר שמסודר

ומתחייב מן הש"י. ולפיכך מי שעוסק בתורה לשמה אחר שעוסק בתורה לשמה והתורה יש לה קשור עם הש"י בשביל זה נקרא ריע למקום, וכן נקרא מצד זה ריע לבריות. וכבר התבאר זה למעלה ג"כ בפרק בעשרה.

ובפרק חלק (סנהדרין צ"ט ע"ב) כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה שנאמר או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי, רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנא' לנטוע שמים וליסוד ארץ, ור' יוחנן אמר אף מגין הוא על העולם שנאמר ובצל ידי כסיתוך, ריש לקיש אמר אף מקרב הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה ע"כ.

אלו החכמים כולם באו לבאר מעלת התורה לשמה, ואמר כי אם לא היתה התורה לשמה היו העליונים והתחתונים מחולקים כי העליונים אין ספק שהם מחולקים מן התחתונים במה שאלו הם עליונים ואלו הם תחתונים, אבל מצד כי הנמצאים העליונים והתחתונים כולם הם מתחברים לתורה במה שהתורה היא מן עליונים לתחתונים, ולפיכך בתורה הוא משים שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה עד שהם א' כל הנמצאים כולם מתקשרים ומתחברים ביחד, ולפיכך

הלומד תורה לשמה משים שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה וזהו הריע שאמרו שהוא ריע לעליונים ולתחתונים ונקרא ריע אל הקב"ה.

ב

ואמנם צאמת וצאמונה, מי שלומד היטב צפרי מוסר, וזכה לשמוע מפי קדושי עליון החכמים השלימים צאמת, ויש לו מוח צקדקדו ולצ חרד לעבודת השם יתברך לאמיתו, ולא לרמות את עצמו ולהשטות את עצמו, אמיתת ענין זה צרמזים וצקינור גדול הוא זה, כי צאמת האדם מוטצע על זה ונולד צזה שיגצה לצו, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה כג, יג. חגיגה יג, ב) ארבעה מיני גאים צעולם ואדם מתגאה על כולם, וזה מצד קליפת נפש הרע שנחערצה צו.

ובאמת הגצחות נדמה להר גצוה, ואילו היה האדם מרגיש צעת שלצו מתגדל צקרצו, צודאי היה מצחין זה שיש לו גצחות והוא עלה להר, אצל האדם נולד על זה ההר שהוא הגצחות, כמו שאמרו חז"ל (חגיגה שס) אדם מתגאה על כולם, ולפיכך דומה לו שאין לו גצחות ואינו צהר כלל, והאיך יצחין זה - אם לא שירד מן ההר לגמרי לרגלי ההר על הצקעה ממש, דהיינו שירגיל את עצמו צכניעה ושללות צלצ וצמעשה, והעיקר צלצ, ויתודע לו האמת.

והשי"ת הזמין לי משל אמת על זה, אדם נוסע צדרך צעגלה וישן, ונוסע צמו צעל העגלה על הר אחד גצוה, ואחר כך כשהוא צא על ההר ואז הדרך ישר כי צצר צצר הזקיפה והשפוע, ואחר כך אם נחעורר האדם הישן ואומרים לו שהוא על ההר, אינו מצמין, מפני שאינו רואה שום סימן, כי אילו ראה צראשונה השפוע שנסע ועלה עליו, ידע, אצל כעת הוא שזה אליו מהיכי תיתי לו לומר שהוא צהר, ואיך יתודע לו, כשירד מן ההר צשפוע השני היורדת מן ההר לצקעה, יצחין שהיה מתחלה צהר.

כי צאמת מי שיפתח לו השי"ת עיני הכרחו רואה שלותו תמיד ומצצייש את עצמו תמיד, קל וחומר צחושצו צגדולת יוצר כל מעשה צראשית צ"ה וצ"ש, אשר מחמת צושה ממנו הוא כאין נגדו מכל וכל, רק מחמת זוהמת הנחש שמעורר עיני האדם מלהציט אל האמת, וצוהמא זו נולד האדם מחטא אדם הראשון, אז נדמה לו כל הגצחות צלצו, ועיניו טח מראות תמיד יראה ופחד השי"ת צלצו, ואינו יודע ואינו מרגיש צגצחות לצו כלל, כי הוא נולד וגדל צזה מעט מעט צכל יום גדול מצצירו.

ג

אבל השי"ת נתן לנו עצה הגונה למען תנצל נפשינו הקדושה מרדת שחת, כי הגצחות מזהמת הנחש וס"מ אשר לנחש

יאצדו, והמה יאצדו ואנחנו צני ישראל נעמוד, כמו שאמר הכתוב (תהלים קג, כז) המה יאצדו ואחה תעמוד, ואומר (שם כט) צני עצדיך

י. היינו 'נאמנות' שלא לרמאות את עצמו. כלשונו 'תד"ל' (שבת לא. א) נשאת ונתת באמונה. והיינו שלא ברמאות.

ישכנו וגו'*, ונתן לנו תורתו להגות צה לשמה להיות דבוק בהשי"ת שהוא נעלם בתורתו, וכמו שאמרו צוהר (מזרע נג, ב) תורה נקרא על שם דאורי וגלי מה דאיהו סתים, כי השי"ת נעלם ונגלה, נעלם מעין כל, ונגלה בלצבות החפצים והשוקדים תמיד ודורשים תמיד במחשבתם ולצם לדבקה צו באמצעות תורתו ומכותיו, ועל ידי זה השי"ת שהוא נעלם בתורתו שהוא שמו (זוה"ק יתרו פו, א) מתגלה בלצות עמו, והלצ מרגיש אהבתו ויראתו ביותר, וזה נקרא תורה לשמה, ר"ל כשמה - תורה, ר"ל שתורה ופירא להם הנעלם שהוא השי"ת.

ובמו ששמעתי מפי הרב המופלג מו"ה גרשון לוצקר* תלמיד האלהי ר'

דוב בער זללה"ה שאמר צסס רצו על מאמר שאמרו חז"ל (סגיגה יב, א) ראה הקצ"ה האור שאינו כדאי להשתמש בו וגנוזו לנדיקים לעתיד לצוא, והקשה היכן גנוז, ואני אקצר דבריו וקושיותיו, ותוכן דבריו שאמר פירוש דברי רז"ל שהתורה היא אור גדול, ומתחלה היה האור נגלה, ואחר כך גנוז הקצ"ה, והיכן גנוז, בתורה גנוז והעלימו, שאין נגלה האור לטפשים ולאנשים צלתי שלימים, והם אינם משיגים הנעלם, אצל הנדיקים החרדים לדברו ודורשי ה' וחוקרים אותו כמטמונים, כמו שאמר הכתוב (משלי ב, ד) אם תבקשנה ככסף וגו'*, אז עתיד לצוא עליהם האור, וזהו וגנוז לנדיקים לעתיד לצוא, ר"ל שעתיד לצוא לנדיקים האור על ידי דרישתם את השי"ת על ידי התורה.

ד

ובאמת להדבק בהשי"ת ע"י התורה והמלות נריך תנאים רבים, אשר לזאת אנשי דורנו אפילו הצעלי תורה הגדולים העלימו עין מתנאים אלו הנאמרים במשנה (אבות ג, ו), וידמו שכבר יש להם כולם או מקצתם, ונדמה להם שהם באמת צעלי תורה, ועל ידי זה מלעיגים צנדיקי עולם, אצל באמת אילו רצו לעיין קצת בתנאים אלו, ולעיין בעצמם היטב, ויראו שלא זכו אפילו

קצת מן הקצת מתנאי קטן שזהם, צודאי היו שצים אל ה' ודורשים דבר ה' איך ומה הדרך ילכו צה.

והתנאים הם רבים, אצל הקטן שצכולם להיות מופשט מתאוות הזמן במאכל ושינה וזיווג, ולשבור כוחות הגופניות, עד שאפילו צעת המוכרח לדברים הנ"ל, מחמת גודל התלהבות לצו לתורה ולעבודת

יא. זה לשון הפסוק: בני עבדך ישכנו וזרעם לפניך יכון [בני אברהם יצחק ויעקב ישובו לארצם וישכנו בה, וזרעם יהיו נכון לפניך עד עולם, ולא יוסיפו עוד ללכת בגולה, מצודות דוד]. יב. זה לשון הזוה"ק: אורייתא כלא שמא קדישא היא, דלית לך מלה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא. יג. מגיד מישרים דק"ק ליפאווין. יד. זה לשון הפסוק והפסוק שלאחריו: אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא.

השי"ת למען שמו באהבה, לא יחשב אליו התענוג עולם של אותו דבר, כמו אם האדם שמת במשא ומתן שהרוית, אינו מרגיש כלל בתענוג קטן של אכילה.

וזוהו (במשנה אבות טז) צמיעוט תענוג, ואינו אומר 'צמעט' תענוג רק 'צמיעוט', כי למעט אין צריך לומר, רק אפילו ההכרח ימעט, דהיינו שירצה תענוג וחשקות דציקות אלהי בלבו על ידי התורה, עד שיכזה זה כשרגא צטיהרא^{טז}, ואם יהיה לו מעט תענוג אזי יהיה צזה כמו שאמרו חז"ל (פסחים כה, ב) הנאה הצאה לאדם בעל כרחו, והעיקר שיהיה לא אפשר ולא מכוון^{יז} (עיין בגמרא טז), ואפילו אפשר שרי רק העיקר לא מכוון כידוע הדין (רמב"ם מאכלות אסורות יד, יב)^{יח}, וזה הכל צענין המותר לאכול ולשתות ומוכרח צו, וגם כן צענין הזיווג המוכרח צעת ההכרח, זהו התנאי הקטן.

לצורך התוכחה

והלואי שנאחו באפס קנהו ממנו, קל וחומר התנאים המצווארים צמשנה (אבות טז) צאימה וציראה, צענוה, צשמחה, אינו מגיס לבו וכו', כי מי זה פחי שיאמר בלבו שיש לו אימה צעת לימודו, היכן הוא אימתו ופחדו, לפני מי ומפני מה הוא הפחד, ועל זה עפעפינו יזלו מים צראותינו המשנה איך אנו רחוקים מאוד מן האמת כגובה שמים מעל הארץ ויותר מזה.

ולבמה לא נודה על האמת ציינינו לצין צוראנו יחצרך, ואף לפני כל נשפיל עצמינו כאוצ צראותינו וציודעינו חסרונינו, חוך מכמה עונות ופשעים אשר כבר האריך בראשית חבמה הק' (שער התשובה פרק א-ב-ג-ד) [ש] על זה נאמר (תהלים ג, טז) ולרשע אמר אלהים וגו'^{יט}, שתורתינו נמאסת ח"ו לפני השי"ת (עיין ראשית חכמה שער הקדושה פ"ו), ואין להאריך צזה כי הוא ידוע לכל.

ה

ובללו של דבר עיקר צריאת העולמות היה צשציל ישראל כנודע (ויק"ר לו, ד), צראשית צשציל ישראל וצשציל התורה (רש"י צראשית א, א), שר"ל שישראל יתדבקו אח עצמם צהשי"ת על ידי התורה, שזה היה רצון השי"ת ותענוג שלו שיצראו העולמות וצחוכס

ועיקרם הנושא כולם הוא איש הישראלי שמתדבק להשי"ת על ידי התורה, ונמצא נשמת ישראל נשחלשל מרצון השי"ת, הנקרא צספרים (ראשית חכמה שער הקדושה פ"א) מוחא דאצא, שר"ל רצון אצינו, וצא דרך כמה צמצומים עד רדתה לעולם השפל צגוף, ואחר

טו. כנר בצהרים שבטל אורו ואינו מאיר, עיין שבת סג, א. טז. פי' שאי אפשר לו להבדל מהנאה זו, וגם אינו מכוין ליהנות (רש"י). יז. זה לשון הרמב"ם: והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורין אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר. יח. זה לשון הראשית חכמה בפ"ב שם: קודם שיעסוק בתורה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה וכו', הא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת, כאומרם ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך.

כך כשנוטה צחשקה לחשוק בהשי"ת ותפר האציונה" תאות הזמן ולא יתאוה רק להשי"ת, אזי יש להשי"ת תענוג.

במו משל האז ואם שיש להם תענוג מצניהם שירד מעצמם וממוחם למדריגות תחתונות שלהם, ואחר כך כשנגמר היצירה ונולד ונגדל מעט ונושאים את הילד על זרועותיהם יש להם תענוג גדול מאוד, כזיכור השי"ת יש לו בדומה תענוג זה ממנו כשאנו שבים להדבק בו ומדזקים עצמינו צאהבתו ויראתו שהם נקראים (עיין תיקוני זוהר כה, ב) זרועות עולם,

וזו (הושע יא, ג) ואנכי תרגלתי לאפריס" קחם על זרועותיו, וכמו כשהצן משחק במשחקי התינוקות צאגוזים וכדומה, וכשרואה את אציו ומכירו מניח הכל ורק לקראת אציו שיקחנו על זרועותיו, ואציו ל[ו]קחו ומחזקו ומנשקו, כך כשיצוא לנו החעוררות בלב, שהוא התראות השי"ת שמתראה בכל עת לנפשות עמו ישראל, אזי אם נרוץ להדבק אליו על ידי תורה ומעשים טובים ותפלה, אזי נזכה לנשיקות, כמו שאמר הכתוב (שיר השירים א, ב) יסקני וגו', וכידוע ענין הנשיקות מספר ראשית חבמה צשער האהבה (פ"ב).

ו

אבל מי שרואה להדבק להשי"ת צאמת בלתי לה' לצדו, הוא מצין שאי אפשר להדבק בו אם לא שידחה ממנו גבהות לבו, ויכיר חסרונו ופחיתותו תמיד כל כך שלא ידמה צעיניו שיש לו איזה מעלה, כי האמת הוא כך למשכיל, כי בלתי זה נאמר (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גבה לב, ור"ל אפילו בלב ואפילו בכל דהו, כמו (מלכים ב, ד, ז) אין לשפחתך כלי"ב צבית, וכמו שאמרו בגמרא (סוטה ה, א) לא מינה ולא מקצתה מי זוטר מאי דכתיב תועבת ה' וגו' ^כ, וכל מה שיצין שפלותו ויתמיד בה

במחשבה וצמעשה, יותר ירגיש דציקות נפשו בהשי"ת, ועל ידי זה ילהט לבו להיות רודף אחר השפלות ולהיות זנב לאריות ולא ראש לשועלים, צראותו כי יותר מה שמקטין את עצמו ומשפיל את עצמו בלבד יותר יכול להדבק להשי"ת, ומה לו יותר מעולם הזה כי אם זה, הלא כולם כאין נגד זה הדציקות, כי הכל כלה ואצד והוא יעמוד יחד ^כ לנצח.

ובאמת לא כל אדם זוכה, רק (אבות ב, טו) לא עליך המלאכה לגמור כו', ואנו

יט. פי' ייבטל התאוה, עיין קהלת יב, ה וברש"י שם. כ. עיין בתרגום שם ש'אפריס' הוא כינוי ורמז לכל ישראל. כא. פי' אין לי שום דבר בבית, אפילו כל דהוא אין לי בבית, עיין רש"י בכורות דף ג ע"א ד"ה לגרועי. כב. זה לשון הגמרא: "אמר רב ת"ת צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית", פירש"י: כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו, ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם. "א"ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי זוטר דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב", פירש"י: לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקצתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה'. כג. פי' יחד עם דביקותו דבוק בהשי"ת (ויש גורסים 'סוד').

נריכים להפשיט עצמינו בכל האפשר צמה
דאפשר וצעת האפשר מכל עניני העולם הזה,

ולהדבק צהשי"ת על ידי החורה ומעשים
טובים צאמת, והכל על ידי שפלות.

והתורה מציאה לשפלות וענוה, כמו שאמרו
חז"ל (אבות ו, א) ומלצשתו ענוה,
ואף- על פי שאמרו ז"ל (שם משנה ו) שאחד
מדרכי התורה 'צענוה', נמנע ענוה קודמת,
צאמת יש ענוה צראש ויש ענוה צסוף, כי
ענוה הראשונה ר"ל הרחקת הגצחות
וענפיהם המתילדים כמו כעס וכדומה,
והענוה הצ' ר"ל טביעת השפלות בלב מחמת
יראת השי"ת צאמת, וצאמת יש יראה צראש
ויש יראה צסוף גם כן, ואי אפשר להאריך
בכל זה כי המצין יצין הכל.

ויפלא זה לכאורה מה זה הדמיון, ומה דוקא
דמיון זה ולא אחר.

אבל לימוד התורה לשמה צריך להיות
להדבק צהשי"ת, ולהכניע ולהשפיל
[עצמו] לפניו ולפני כל, ויותר שילמוד תורה
יתדבק יותר צהשי"ת ויתקרצ אליו, ויהיה
יותר שפל רוח, ר"ל רוח לשון רצון (עיין רש"י
יחזקאל א, יצ), שרצונו יהיה שפל.

אבל צאמת נראה שכוונת הגמרא הוא
כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד, א) כי
ידוע הפוער עצמו לפעור והזורק אצן
למרקולים חייב אף על פי שכיוון לצוטה,
כיון שזה עצודתה אף על פי שהוא מכוין
לצוטה היא מקבלת מזה כבוד ומתגדלת
כיון שזה עצודתה.

וברומה זה ממש, אם אדם לומד תורה
לתלמיד הגון, הכוונה להדציקו
צה' ולהסיר מלצו גצחות לצו ולשרש אחריה
מן הלב, כמו שאמרו רז"ל ומלצשתו ענוה,
נמנע מכוין להשפיל לצ התלמיד צזה, ואם
הוא תלמיד שאינו הגון אזי ח"ו יותר מקבל
גצחות הלצ מן הלימוד, מפני שרוצה להיות
למדן, ואין כוונתו לשם שמים רק לשמו בלצד
שיהיה מופלג צתורה חריף וצקי, נמנע אף
על פי שרצו מכוין צדברי תורה שלומדו
להשפיל לצצו, הוא מגציה את עצמו צזה,
ממש דומה כזרק אצן למרקוליס^ט, והצן.

ועל ידי זה יוצן מאמר רז"ל (תולין קלב, א)
'כל הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון
כזרק אצן למרקולים, שנאמר (משלי כו, ט)
כלרור אצן צמרגמה כן נותן לכסיל כצוד',

ובאמת רבים מצני עמינו המדומים
צעיניהם וצעיני העולם חכמים

גדולים צתורה צנגלה וצנסתר, ומדומים
ציראה וצכל הדברים, וסוצרים שצאו לקצת

כד. עיין במהרש"א שם שפי' כעיו זה.

תורה ויראה, אבל צאמת עדיין לא זכו אפילו לידעה קטנה מתורת אלהינו, שהיא נקראת תורה על שם שמורה הנעלם שהוא השי"ת (עיין לעיל אות ג).

במו שאמר הקדוש האלהי ר' מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל הנ"ל שאמר בפסוק (מהלים יט, ח) תורת ה' תמימה, ר"ל על דרך נחות שמורת ה' דייקא היא תמימה, שעדיין לא נגע שום אדם אפילו בקלהו, כי לומדים רק חיצוניות התורה שאין צמחשצחם להדצק צהשי"ת ולהיות מרכזה לו ולירא ממנו ולא הצה אותו על ידי התורה, כמו שאמר האריז"ל (שער המצות פר' ואתחנן ד"ה ובענין עסק) והוצא בספר קטן שערי ציון (סוף שער ג), כי הם אינם יודעים כלל מה זה דציקות [צ]השי"ת ומה זה אהצה ויראה, כי הם סוצרים שזה צעלמו - הלימוד שלומדים - הוא הדציקות והיא האהצה והיא היראה, והאיך אפשר זה, והלא ידוע ומפורסם שיש צעוה"ר כמה לומדים שהם צעלי ניאוף רח"ל וצעלי עצירות ידועים, ואף צאומות יש שלומדים התורה שלנו, האיך יתכן

שזה יהיה הדציקות צה', כי אי אפשר למי שהוא דצוק צהשי"ת צאהצה ויראה שיצוא לידי חטא קל, קל וחומר לחמור, קל וחומר שיהיה דצוק צאיזה תאוה ח"ו, כי הלא השי"ת קדוש ומוצל מכל החומריות.

אלא ודאי אין צריך לפנינו שענין אהצה השי"ת ויראתו הוא ענין אחר שהוא צלצ האדם, שיהיה לצו מפחד וירא מהשי"ת חמיד, ויהיה צוער אהצתו צלצו חמיד, כמו שכתב הרמב"ם בסוף ספר המדע [צפרק י] מהלכות תשובה משנה ג' וזה לשונו: כיצד היא האהצה הראויה וכו' עיין שם.²

וזה אין האדם קונה ומחוצר צה כי אם על ידי התורה לשמה, ועיקר מקודס התפלה דציקות וצהתלהצות הלצ, וצכפיות כל כחותיו למחשצות זכות וטהורות להשי"ת חמיד, וצפרישות כל התענוגים, ואין צריך לומר פרישות עצירות קלות וחמורות וכל דקדוקים, וצנקיון כל האצרים ושמירתם צהקדושה השייכה להם, כמו שכתבו ספרי מוסר וציותר צעל ראשית חבמה (שער הקדושה), אבל כמו שהם נוהגים ומזלזלים

כה. זה לשונו שם: ובענין עסק התורה בעצמו כבר כתבתי בשער רוה"ק כי עיקר כונת האדם בעסקו בתורה הוא לכשימשיך עליו השגה וקדושה עליונה, והכל תלוי בענין זה, שכל כונתו תהיה לקשר את נפשו ולחברה עם שרשה העליון ע"י התורה, ותהיה כוונתו בזה כדי שעי"כ יושלם תיקון אדם העליון, כי זהו תכלית כוונתו יתברך בבריאתו את בני האדם ותכלית צוויו אותם שיעסקו בתורה. עוד ירצה קרוב אל האמור כי עיקר כונת האדם בהיותו עוסק בתורה הוא שיכוין לקשור את נפשו לייתדה ולדבקה עם שורשה למעלה ע"י עסק התורה, ויכוין שעי"כ נשלם אילן ואדם העליון הקדוש ונתקן, כי כל תכלית בריאת האדם ועסקו בתורה אינו אלא כדי לתקן ולהשלים אילן ואדם העליון, בהיות נפשותיהם נתקנים ונתורות להכלל שם בו, וזה יועיל מאוד להשגת רוה"ק ע"י עסק התורה בזאת הכונה. כו. זהו המשך לשונו: הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה חמיד, כאילו תולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה חמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה חמיד, כמו שצונו (דברים ו, ה) בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל (שיר השירים ב, ה) כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

כוונת האדם צה, אם כוונת האדם צה לידע עניינה, אינו זוכה לשום דבר, כמו שכתב בראשית חבמה (שער האהבה סוף פרק ה) שעליו נאמר (ישעיה מ, ו) וכל חסדו כליץ השדה^ל, אבל אם כוונתו שחושק לדצק צהשי"ת להיות מרכזה לו, ואין לזה דרך רק כי אם על ידי התורה והמלות, אזי הן על ידי תורה הנגלית הן על ידי תורה הנסתרת ידצק את עצמו, רק שעל ידי הנסתרת יזכה לדציקות נפלא יותר.

וזו לדעתי כוונתם 'דבר קטן היות דאצי ורצא', ר"ל השכל שיש צפולפול הגמרא שהוא היות וקושיות דאצי ורצא לחדודי, הוא דבר קטן, ר"ל מי שלומד צשציל שכל - מה שיש לו מענוג מזה, הוא קטן וכאין הוא, ואינו נוגע להשי"ת, רק כמו שחושק לדבר חכמה אחרת, אבל מי שחושק להיות מרכזה להשי"ת על ידי התורה הוא דבר גדול, וזהו 'דבר גדול מעשה מרכזה', ר"ל לעשות עצמו מרכזה להשי"ת על ידי התורה.

צתפלה, האין יהיה להם דציקות צה' על ידי התורה.

ובאמת אינם לומדים רק מלות אנשים מלומדה - למען יחכמו, ועל זה אמר הכחוצ (ישעיה ה, כא) הוי חכמים צעיניהם^ב וגו', וזה קורא הזוהר (תיקוני זהר עג, ב) חסד דעבדין לגרמייהו כידוע^ב, ועיקר התורה לשמה היא לצוא להתדצק צמי שנעלם צה כנ"ל להיות מרכזה אליו.

וזו שאמרו רז"ל (סוכה כח, א) דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכזה ודבר קטן היות דאצי ורצא, וח"ו שיקראו להיות דאצי ורצא דבר קטן, כי זה עיקר תורתנו הנאמרה צסיני מפי הצורא ית"ש, ואף גם שקראו למעשה מרכזה דבר גדול^ב, כי הלא צזמנינו רוצם כמעט כולם צקיאים צכתצי האריז"ל שגילה כל עניני מעשה מרכזה.

אלא צאמת הן תורה הנגלית הן הנסתרת הכל סוג אחד, כי הכל הולך אחר

צלימודה מכל עניני העולם הזה, וסוצרים שמקיימים הפסוק (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, אבל עדיין לא אור נגה עליהם,

ובאמת רצים וכן שלימים החושקים צתורה, והוגים צה יומם ולילה, וסוצרים שהם דצקים צה' וצתורתו, ומתענגים יותר

כז. הם תושבים עצמם חכמים ונבונים, וכשאומרים להם הנביאים זו דרך טובה לכו בה וסורו מדרך הרעה, הם אומרים להם לא כי אלא הדרך שאנחנו אוחזים הטובה ואנחנו חכמים מכם להכיר הטוב והרע (רד"ק). כת. זה לשון התיקוני"ז שם עם תרגומו: וכל חסדו כציץ השדה, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין [כל חסד שעושים הם עושים לעצמם], ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא [אפילו כל אותן שמשתדלים בהבנת התורה], כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וכו'. כט. כלומר גם זה קשה להבין מדוע נקרא מעשה מרכזה 'דבר גדול'. ל. זה לשון הראשית חכמה שם: הרי מבואר גדול החיוב על לומדי תורה שתהיה כוונתם ליחד השכינה ולא תהיה כוונתו לתועלת עצמו להשיג החכמה או לשכר העולם הבא שעל זה מתרעמת השכינה ואומרת וכל

כי למה אמר הכתוב ודימה לחכמה לאמר אחותי את, ר"ל שיתדבק זה באהבה, ולמה לא דימה החכמה לאשה, כמו שנאמר במקום אחר (שם לא, י) אשת חיל" וכו'.

אבל הענין כי יש תענוג באיש ואשה ויש תענוג באח ואחות, וההפרש ביניהם, זה תלוי בדבר והוא בטל, ואחר המעשה כששוגאים זה את זה יכולים להפרד בגט, וזה אינו תלוי בדבר, רק מחמת ההכרח שהם נולדים מכח אב ואם אחד.

וענין זה יקרה לחכמה, כי אפשר לאהוב התורה מחמת התענוג שיש למי שלומד החכמה ורגיל בה תמיד ומשחשע ציפי של תורה, וזה דומה לתענוג איש מאשה, והתלוי בדבר בטל, אבל אמיתת אהבת החכמה צריך² להיות מחמת שהוא הצל פה מהשי"ת צ"ה וצ"ש, והוא עלם מעלמיו, כמו שכתוב (משלי ג, ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ואנחנו צניו הנאללים מרצונו ית"ש (עיין לעיל אות ה), ונמצא אנחנו אחים לרצונו ולחכמה ואי אפשר להפרד ממנה, ולזה האהבה צריך ללמוד.

בי אף על פי שנרחקנו מזה הדציקות מחמת שנתלבשו בגוף, [ו] עלול שנהיה אנחנו מלאים עונות ופשעים, עם כל זה צריכים אנחנו לשבור לבנו הזונה (ולאשיצ) [ולשוצ] ולהתדבק להשי"ת על ידי האהבה

שצנינו וצין החכמה, ועל ידה נצוא לאצינו שבשמים.

ובאמת מי שלומד שיהיה לו תענוג מהתורה, כצד וגבהות לב, אף על פי שאינו רואה זה בפירושו, רק מסתמא היא כן, כמו שאמר הרב מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל "סתמא שלא לשמה", כדין המופסק בגמרא (גיטין כו, א) לענין גט שצריך להיות לשמה, צריכים לפרש ענין זה כמה פעמים ולחשוב זה כמה פעמים בלב תמיד (עיין שו"ע אבה"ע קלא, ז), קל וחומר צתורתנו הקדושה, אם לא יחזיק³ האדם כל כך להשי"ת כראוי, וח"ו ישכח מלבו השי"ת, ולא יקיים מאמר השלחן ערוך (או"ח א, א) שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים עז, ח), וילמוד מלות אנשים מלומדה, אזי סתמא היא שלא לשמה.

ואף שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג, ב), זהו באמת כך, אבל אנחנו אין מדברים רק איך הוא הדרך לצוא לשמה, ומתי יהיה זה ואיך הוא ומה הוא.

ונמצא מי שלומד שלא לשמה הוא דומה לניאוף, כמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי כג, ד) נואף אשה חסר לב (משלי ו, לב), כל המקבל עליו שררה להנות ממנה (אינה) [אינו] אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה, וכמו שכתב בשל"ה (תורה שכתב

חסדו כציץ השדה. לא. היא התורה (רש"י). לב. כן הוא בכל הדפוסים, זולת בדפו"ר איתא בנוסח אחר, וז"ל: [אבל אמיתת אהבת החכמה] שהוא מחמת החיות הרוחנית שיש בה, וגם האדם דבוק בדביקות השי"ת שהוא נעלם בה, והוא אהבת אח ואחות שאינו תלוי בדבר, והדברים נכונים למבין, וד"ל (ואח"כ חסר שם כמה קטעים, וכנראה שמשום זה נשתנה הסיום שבכאן, והבין). לג. כן הוא הגירסא ברוב הדפוסים, ולכאורה הכוונה שאם לא יחזק את עצמו להשי"ת וכו'. ובדפוס מונקאטש הגירסא 'יחשוך'.

פר' עקב תורה אור אות ה) שאף על פי שאמרו רז"ל (פסחים שם) לעולם ילמוד אדם שלא לשמה כי מתוך וכו', אין ר"ל שאין עבירה בשלם לשמה ח"ו, כי עבירה גדולה הוא, רק ר"ל אם לא ילמוד כלל לא ידע כלל¹⁷, רק אם ילמוד מתחלה שלא לשמה, וכשידע ויצין האמת האין הוא דרכי החורה ותכליתה, לדבק בהשי"ת, ויצין שיש עבירה גדולה בשלם לשמה, ילמוד צודאי לשמה¹⁸, אבל צודאי שלא

לשמה הוא עבירה גדולה, רק מתחלה אין צריכה¹⁹, כ"ז כתב השל"ה במס' שבעות שלו (עיין נר מצוה אות לד-לו)²⁰.

ובאמת אף על פי שאי אפשר שלא לקבל תענוג מן התורה, כי היא מחוקה מדבש, אבל באמת הותר לנו, רק לא למען זה נלמד, רק למען שהיא (משלי ל, ה) אמרת אלוה נרופה, ואנו אחים בני אבינו.

17

ובאמת אם אנו לומדים תורת ה' למען שמו, יש להשי"ת נחת, אף על פי שבערכו היא שפלות גדול, שמה אנוש כי יזכרנו שיזכה להגות בתורתו, אבל הוא רוצה בכך ורצונו הוא כבודו, אבל אם ח"ו אין אנו עושים למענו רק למענינו, אזי יש ח"ו חרפה ועלצון גדול להשי"ת ולתורתו שהיא נרופה ומזוקקה שבעתיים, ואפילו למלאכים נמנעה, ויעללו זה עוללים ויונקים בני אדם הגדילים צליכלוך וטינוף למען למלאות רנוס זה, וזה קלון גדול לה' ולתורתו, וזהו שייך צין צענין לימוד תורה הנגליה צין צלימוד

הנסתרות, שיש לשניהם כוונה אחת לטובה ולהפיכו ח"ו.

ולדעתנו זה פירוש הפסוק ברמז (ויקרא יב, ט) ערות אחותך צח אצרך מולדת בית או מולדת חוך לא תגלה ערותך, ערות ר"ל קלון וחרפה של התורה הנקראת אחותך, כמו שאמר הכתוב (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, בת אביך זה הקצ"ה, מולדת בית ר"ל תורה הנסתרת, או מולדת חוץ ר"ל הנגלות, על שניהם אני אומר לא תגלה ערותך וקלונם להגות זה שלא לשמה ח"ו, רק למען שמו צאהבה.

לד. פי' לא ידע שיש עבירה בלימוד שלא לשמה (עיין להלן בסמוך לשון השלה"ק). לה. עיין עוד להלן 'דרך אמת' סוף אות ד. לו. זה לשון השלה"ק שם: אמרו רז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אל תטעה לפרש קוב"ה מסייעו לבוא לשמה בזכות שעל כל פנים עסק בתורה וכו', כי הפעולה זו אינה פעולה טובה, כי שונא גאות ה', אלא הכי פירושו, שמתוך שעוסק בה אף שהוא שלא לשמה, מכל מקום ימצא בתורה כתוב כי היא עבירה גדולה לעסוק שלא לשמה, ואז יתעורר לעסוק לשמה, אבל עסק התורה שעוסק שלא לשמה היא בעצמה עבירה. לז. ובענין זה עיין מש"כ בספה"ק יסוד העבודה (חלק א פ"ז אות ז) דמה שכתוב שעבירה ללמוד תורה שלא לשמה, מיירי באדם שאינו מצטער בזה במה שמכוין לכבוד עצמו, אבל אדם שמצטער על זה וחופש עצות להשיג שילמוד לשמה מצוה עליו שיעסוק בתורה ומצות שלא לשמה, כדי שעי"ז יבוא בעזרת ה' ללמוד לשמה כי הבא לטהר מסייעין אותו, עכת"ד (עיי"ש באריכות).

ואני שמעתי מפה ק"ק האלהי ר' דוב בער ז"ל צאחתי" שנת שהייתי שונת אללו צחיים חיותו, ששאלוהו איזה מדרש, שאמר שם צמדרש (ויק"ר כו, א) משל של תלמיד חכם למה הדבר דומה לזוג של זהב וענבל של מרגליות וכו', ואמר כי מי שעוסק צתורה לשמה, ר"ל היותו דצוק צהשי"ת ותמיד כל הגיון לצו צהשי"ת, כמו שאמר הכתוב (יהושע א, ט) לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית צו יומם ולילה, 'צו' דייקא, ר"ל צה' יהיה הגיון, כי הוא שורה ומלומלם צרותניות הצל דתורה היוצאת מפה הטור של האדם, אז זכה לטהר פיו ולצו שיהיה מרכצה להשי"ת, נמלא הדציקות שמתדבק צהשי"ת הוא פנימי, ודצרי תורה שלומד היא חילוני ולצוש לזה הדציקות, והוא הנכון.

מה שאין כן אס אין חשקו לאהצתו צהשי"ת, רק הוא דצוק עדיין צתאוות הזמן וחושק לכבוד - אפילו צכל שהוא, אזי פנימיות

מחשצתו היא הכבוד, והתורה היא חילונית למחשצתו, ואחלו לאותה צושה שמשים דצרי תורה לצוש לפנימיות שטות מחשצתו.

ולזה אמר המדרש משל תלמיד חכם למה הדבר דומה לזוג של זהב, כי ידוע (גזיר לד, צ) שהזוג היא חילונית וענבל היא הפנימיות המקשקש צו כענבל צזוג, וזהב נקרא התורה, על דרך (תהלים מה, יד) משצלות זהב לצושה, ר"ל הכתוב אומר (שם) בבורה בת מלך, שהיא יראת השי"ת והשראת שכינתו, היא פנימה צלצ כל ישראל, ומשבצות זהב, שהם אותיות התורה, לבושה. וענבל של מרגליות, ר"ל הדציקות צה' המכונה לענבל של מרגליות, כי הדציקות צהשי"ת אי אפשר כי אס על ידי הענוה האמיתית, כי (משלי טו, ה) תועצת ה' כל גצה לצ, והכתוב אומר (שם ג, לד) לענוים יתן חן, ומרגליות מסוגל לתן, ולזה אמר ענבל של מרגליות, המכוון לזה הדציקות הנעים צתן.

שמיר ושית"ם קוך מכאיב קליפות היצר הרע צלצו, ולצו מזוהס צתאוות ממון ומאכל ומשגל וקנאה ושנאה ותחרות וכעס וכבוד, ולא תמלא החכמה ומוסר צאמיתיות מנוח לכף רגלה ולדצק צלצו, אצל הוא מלגלג צלצו על זה צגצחותו וחושצ הכל לשטות כמו שהוא שוטה צאמת, אצל אינו מדצר רק לאנשים

ובאמת הדרך הזה צריך לפניס ולפני ולפניס, כי אף על פי שאינו"ם מדצר צאזני כסיל, כמו שאמר הכתוב (משלי כג, ט) צאזני כסיל אל תדצר כי יצו לשכל מליך, כמו שכתוב בספר הישר (שער טו) כי אס ידצרו לפני כסיל כל חכמות שלמה המלך ע"ה, אזי יצו לו, כי זדון לצו השיאו"ם, כי

לח. בדפור' הגירסא 'באמרי'. לט. כן הוא בדפור' וברוב דפוסים, וכ"כ להלן בסמוך 'אבל אינו מדבר וכו', וקאי על המגיד הק' ממצזריטש זי"ע שנזכר לעיל. מ. פי' רשעתו הסית אותו. מא. מיני קוצים (עיני רש"י ישעיה ה. ו).

כמונו שהכירו והאמינו בדברי חכמי זמנינו הנאמרים למעלה, חכמי האמת, ר"ל שהם דצקים צה' צאמת, ואנחנו מאמינים בכל דצריהם ומצינים קצתם צאמת.

אבל גם לנו זריכים הדצרים ציאור רחב, ענין הדציקות צהשי"ת צ"ה וצ"ש, וענין השפלות צאמת, שהתחלתי למעלה לדבר צו צסס הרב המגיד [מזל־אמשוב] צ"ה, ואחר־כך לך קצת וכולי האי ואולי תצין אפס קנהו תראה וכולו לא תראה, כמו שאמרו ז"ל (שבת יא, א) כי אילו כל הימים דיו אין מספיקין לכחוצ חללה של רשות (עיין לעיל אות א), והענין הוא ענין עמוק מאוד ומאוד, שים לבך ועיניך עליו אולי תצין אפס קצוה.

בי כבר נודע מדברי קדשי קדשים החכמים הנ"ל שתכלית צריאת העולמות היה צצביל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת צ"ה וצ"ש מנשמת ישראל עמו (עיין לעיל אות ה), והתענוג הוא שנפשיט את עצמינו מכל תאוות הזמן ונטור²² לצנו מכסוף להם, ושיהיו נמאסים צעינינו התאוות ההם צלצ מגודל מה שיכנס צלצנו תשוקות וחשיקות השי"ת על ידי התורה והתפלה ומעשים טובים.

ועיקר לטהר לצנו ממדות קנאה ושנאה וכעס וגבהות, ולחשוק תמיד צשפלות, כדי שעל ידי זה נוכל להדבק צהשי"ת דציקה וחשיקה וחפילה.

בי צאמת נפשו של האדם הרעה מתאוה לתאוות ולמדות רעות, מפני שהיא

מסטרא דמותא וכליה וטומאה שעמידה להאצד צמהרה אי"ה, וחושקת לשרשה לעפר וכליון, שכל אלה היפך קדושתו יתצרך שהוא נצחי²³ ואחדות צ"ה וצ"ש ורוחני תכלית הרוחניות²⁴, ולזה מפתה לאדם [ל]הניצוך הקדוש שלו שימשוך אחריו גם כן, שיחדיו על עפר ישכנו²⁵.

אבל מי שהוא חכם ויש לו חשק לעבודתו יתצרך ותחל רוח ה' לפעמו²⁶, אזי אף על פי שנפשו מתאוה לדצרים רעים הנ"ל, אם צאמת נפשו יודעת מאוד כי רע הוא, אזי רואה לשצר זה, אף על פי שאין לו תענוג מזה, לעומת זה יזכה לטוב הצפון, ואפילו בעולם הזה יזכה לטעום תענוג גדול צתפלה וצחורה וצעשיית המצות צנועס חשקס, ויהיה לו תאוה [טובה] גדולה חילוף [תאוה] רעה.

ועיקר דציקות שעל ידי זה יקבל השי"ת נחת מאתנו, אם על ידי כל מה שדברנו מהרחקת הרע נחצק צטוב, דהיינו שנקיים (תהלים טו, ח) שויחי ה' לנגדי תמיד, ונרגיל עצמינו צמדת אמונה להאמין בכל עת שנוכל שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו וליח אחר פנוי מיניה, כי דצר גשמי אינו מונע מקום לדצר רוחני כידוע צחוש, ועל ידי זה תפול עלינו יראת השי"ת כל אחד לפי שיעורו ולפי הזמן והמקום, ועל ידי יראה זו נוכל לצוא לענוה האמיתית להיות כאין נגד כח השי"ת.

בי צאמת ידעת מה שכתב בשל"ה (עשרה מאמרות א, ה. פסחים דרוש שלישי אות כג) על

מב. פי' ונשמור. מג. כנגד 'כליון'. מד. כנגד 'עפר'. מה. עפ"י איוב כא, כו. מו. מלשון הכתוב אצל שמשון הגבור (שופטים יג. כה).

פסוק (דברים 7, לט) וידעת היום והשבות וגו' כי ה' הוא האלהים אין עוד, וכתב שאין ר"ל שאין עוד אלהים, כי זה אין נריך לומר, רק שר"ל שאין עוד בעולם שום מציאות זולת מציאותו ית"ש, כי הלא כל הנמצאים היו קודם הצריחה זכוחו, והוא האליל כוחותיו וצרא להם לבושים רוחניים וגשמיים, וכוחותיו מחיה כולם, ובלעדם - דהיינו אם ישוּבו למקורם כקודם הצריחה, אין ללבושים הרוחניים והחומריים שום מציאות כלל, כמו שהיה קודם הצריחה ונשגב ה' לבדו (ישעיה 3,

יא עיין ר"ה לא, א) ^מ, וכל הראוי לצוא וכל העומד להעשות כעשוי דמי, כמצואר צגמרא צכמה דצרים, שטר חוב העומד לגבות וכו' ^מ (סוטה כה, א), ענבים [העומדים] לצלור וכו' ^מ (שבעות מג, א), אם כן הרי צכל עת ציד השי"ת וצרונוי להשיב הדצר כצראשונה ויהיה הוא לצדו, אם כן אין בעולם עוד זולת הוא וכוחותיו שהם אחד, וצלתי זה אין מציאות, אף שנראה שיש דצרים אחרים הכל הוא מציאותו וכוחותיו, ועיין שם צשל"ה צמסכת שבעות (תורה אור אות מט) והצן ^מ.

יב

ובל זה אי אפשר להצין שיתדצק צלצ אם לא נחשוב תמיד צצורא ית"ש צענין זה, כמו אשר נצטוינו צמלות האמונה ואהבה ויראה ואחדות, אשר מנות האלה לא יש להם זמן רק מחויצ צהם כל ימי חייו צכל רגע, לא יפסיק אפילו רגע, וכמו שאמר הכתוב (דברים יד, כג) ליראה את ה' אלהיך כל הימים וגו', וכמו שכתב הרמב"ם צהלכות יסודי התורה (ג, א-ג, 7, יצ), וציותר במפר חרדים (פ"א מנות התלויות צלצ ואפשר לקיימן צכל יום) מפורש היטב צזה.

ונמצא אם נזכה לזה הדציקות להכירו היטב צלצ זך, לא כאשר כעת שמדומה לכל שמצין זה אצל אין זה צינה כלל, וההצנה היא שיראה צשכלו שכן הוא צודאי, אפילו לא ראה ולא שמע משום אדם יצין צעצמו על ידי דציקות ומחשבות נפשו המחשבות תמיד

צהשי"ת, כי מי שאינו מחשב צהשי"ת תמיד, אף על פי שמאמין צזה, אף על פי כן אינו צאמת כן מצוייר לפניו, כי תמיד מצוייר העולם צלצו צלתי מחשבות השי"ת צלצו, אצל מי שאינו מחשב בעולם כלל, רק צכל מה שרואה מחשב צהשי"ת שהדצר זה תלוי צו, וצחשק גדול, וכאשר אמרתי משל על זה ממי שמסחכל על צגדי אשה היפים, מי שהוא דצוק צתאות נשים ח"ו אינו נותן לצו על ענין צגדי הרקמה והזהב, רק תיכף לצו נותן" על חמדת האשה שלוצשת זה, ומי שאינו כן ולצו טהור מחמדה זו, מסחכל כפשוטו על הצגד, נמצא שניהם מסחכלים צדצר אחד וכל אחד מסחכל דצר אחר, כן להצדיל צאלפים צין הטומאה לטהרה צענין הקדושה, מי שחושק תמיד להשי"ת, כל מה שרואה בעולם רואה את השי"ת שכוחותיו מחיה את זה, כמו

מז. עיין להלן אות מח. מח. כגבוי דמי. מט. כבצורות דמיין. נ. רצ"ל שתלוי ברצונו. נא. עיין עוד לעיל בפרשת ויצא. נב. בדפוס מונקאטש הגירסא 'נופל'.

שאמר הכתוב (נחמיה ט, ו) ואתה מחיה את כולם, מה שאין כן מי שאינו חושק להשי"ת במחשבתו, אינו רואה כי אם הגשמי, אף על פי שאם יזכרוהו וישאלוהו יאמר שהשי"ת מחיה את הכל, אף על פי כן אין הוא דבוק בזה, והצן היטב מן המשל הזה הדומה מאוד לנמשל.

ונמצא אם נזכה לזה הדבוקות נחשוב על עצמינו ג"כ כן, כי אנחנו אין בלתי השי"ת שמחיה אותנו, הוא המצוי וחולתו אין עוד.

וזרו שאמר הכתוב (נחמיה טו) אתה הוא ה' לצדך אתה עשית וגו', ולכאורה אתה פעם ב' מיותר, אלא שהוא מאמר צפני עצמו, אתה הוא ה' לבדך, ר"ל אין עוד בעולם רק השי"ת כנוצר לעיל (אות יא) בשם השל"ה, ואחר כך אמר דבר אחר אתה עשית וגו'.

ועל זה אמר משה, להיות[ו] דבוק מאוד בהשי"ת וזכור¹ זה מאוד בהכרה גדולה, (וענין הכרה שאני כותב² ובחובת הלבבות כותב גם כן כמה פעמים הכרתו החזקה או החלושה, אצאר לך אי"ה ענין מלת הכרה להלן (אות כא-כב)), אמר (שמות טו, ז-ח) ונחנו מה, וזכר אדם יש בחינת משה, דהיינו השכל האמת שמתעורר בו לפרקים, כמו

שאמרו בגמרא (סוכה לט, א) משה שפיר קאמרת, רק משה היה תמיד דבוק בשכל האמת, ואנחנו לא נדע, ואולי לפרקים, כשתחיל רוח ה' לפעמו עלינו, נוכל להצין זה כמצין מחט סדקית³.

ונמצא כשנכיר זה שאנו כאין באמת, ונדמה לנו שאין בעולם זולת השי"ת כמו קודם הצריאה, אז יש להשי"ת כזיכול תענוג האמיתי שמקוה מאתנו, כדמיון האב ואם שמקווים להוליד בן ולשאחו על זרועם, כך יש להשי"ת כזיכול תענוג מצניו שבאים לזרועותיו ולנשיקה ולדביקה כנוצר לעיל (אות ה).

וזרו שאמרו (כתובות ה, א) גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ואמר ר' דוב בער ז"ל מפני שצריאת שמים וארץ היה השתלשלות יש מאין, מירידה מעליון לתחתון, ולדיקים צמעשיהם שמפשיטים את עצמן מגשמיות, וחושבים בהשי"ת תמיד, ורואים ומצינים ומדמים באמת שהוא⁴ כאילו היה אין - כקודם הצריאה, נמצא מחזירים מיש לאין, וזה יותר פלא להעלות מתחתון לעליון, כמו שאמרו בגמרא (תענית כה, א) גדול הנס האחרון מן הראשון, כי מן השמים מיהב יהצי משקל לא שקלי⁵.

נג. פי' לא רק על דברים שחוץ מאתנו, אלא על עצמינו וגופינו נחשוב ונבין ג"כ כן. נד. פי' שלא שכח מזה אף לרגע. נה. זה לשון רש"י בעירובין נג, א: "מחט שתופרין בה סדקי בגדים והוא דק ביותר" ורצ"ל מעט מן המעט, עיין מגילה יט, ב. נו. האדם. נז. זה לשון הגמרא: אמרה ליה דביתהו [לרבי חנינא בן רוסא], עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי, אמר לה מאי נעביד, בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, תזיא בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו אפתורא דתרי כרעי, אמר לה ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר, אמרה ליה ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינד, בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס

ועל זה אמר מו"ה מנחם מענדל
[מפרעמישלאן] ז"ל יש לפרש
הפסוק (תהלים 5, א) אדני מעון אתה
היית לנו וגו', ר"ל שהיינו אנו, היינו
נשמתינו, בהשי"ת קודם הצריאה^ב, רק

תשב אנוש עד דבא, ר"ל השי"ת השיב
אותנו לדכדוכי שפלות, ואחר כך ותאמר
שובו בני אדם, (להשיב) [לשוב] ולפשוט
את עצמו מחומריות, לשוב להשי"ת
במחשבתו כצראשונה.

יג

ושמעתי מפה קדוש הרב המגיד
[מזלאמשוב] צחג שזעות
שאמר דרוש גדול, ואמר על פסוק (איוב 3,
ח) ונשמת שדי תצינס, ר"ל שנקרא שדי
שאמר לעולמו די (חגיגה יב, א), ר"ל שענין
העולם היה משתלשל מרוחניות לחומריות,
והכל כדי שישוּב^ב על ידי האדם הנדיק
במחשבתו הטורה להיות תענוג גדול, כי
(עפ"י משלי כה, כה) שמועה טובה מארך
מרחקים, ותענוג גדול יש לאדם כשמואל
מטמון צאשפה, כך יש להשי"ת תענוג
שמחומריות גדול יזככו בני אדם לשוב
כצראשונה, ורצה העולם להחפשט יותר, היינו
שיהיה חומריות יותר, כדי שיהיה להשי"ת
תענוג יותר, ואמר השי"ת לעולמו די, מפני
שהצין שלא יהיה צאפשרי, אם ח"ו יהיה יותר
חומרי לא יהיה צאפשרי לשוב עוד האדם
לדביקות, ובלעדי זה למה לו העולם, כי (עפ"י
צרכות ו, ג) העולם לא נברא אלא לנאות, ר"ל
לדביקות הצורא.

לעולמו די, תבינם, ר"ל דבר זה תודיע לנו
צינה, שניצין שלא נצרא העולם בעצור
החומריות רק כדי לשוב לשורשו, שאם לא כן
למה אמר די, והצן.

ונמצא כל החורה ומעשים טובים תלוי בזה,
וזה תכליתו^ב ותכלית כל העולם
להציא לאין.

ועל זה אמר ר' בער ע"ה על מאמר
הגמרא (תמורה לא, א) צענין אפרות
מצינת טריפה מותר, מאי טעמא, כל כמה
דלא מסרח לא גביל, צעידנא דגביל עפרא
בעלמא היא, ור"ל שאי אפשר צסום דבר
בעולם שיצוא ממציאות זה למציאות אחר אם
לא שיצא לאין, דהיינו המציאות דציני ציני,
ואז הוא אין ואין אדם יכול לעמוד עליו, כי
הוא צא למדרגת אין כמקודם הצריאה, ואז
נצרא צריה חדשה מצינה לאפרות, אותו רגע
שנגמר כליון הצינה קודם התחלת התהוות
אפרות הוא אין, והוא נקרא היולי
צפלקסופיא^ב, שאין אדם יכול לעמוד עליו כלל,

וזוהו נשמת שדי, ר"ל הנשמה [הצאה]
מהשי"ת שנקרא שדי על שם שאמר

אתרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי. נח. והשי"ת היה לנו למעון ולדירה.
נט. רצ"ל שישוב החומריות להיות לרוחניות, כדלהלן. ס. של האדם. סא. עיין רמב"ן על הפסוק (ויקרא
יב. ב) אשה כי תזריע.

כי הוא כח קודם הצריאה, ונקרא תוהו²⁰, וכמו כן הזרע הזומת, כמו חמשת מיני דגן ושאר זרעונים, לא יתחיל לזמות עד שנאבד אותו הזרע בארץ וכלה ממהותו כידוע, כדי שיבא לאין שהוא מדריגה שקודם הצריאה, והוא נקרא חכמה²¹, ר"ל מחשבה שאין לה התגלות, ואחר כך מזה נברא, כי (מהליל קד, כד) כולם בחכמה עשית.

ומה שאמר בגמרא עפרא זעלמא, ר"ל היולי נקרא עפר, על דרך (קהלת ג, כ) הכל היה מן העפר, שהוא היולי כנודע, ונקרא

עפר מפני שהוא היולי לדברים החומריים, וזהו הכל היה מן העפר, ר"ל ההיולי, והכל שז אל העפר, דהיינו ההיולי.

ונמצא שחס האדם רוצה שיהיה צריאה חדשה, לא גשמי וחומרי להתאוות לחומריות רק להשי"ת, נריך לצוא צמחשצחו ככל האפשר לו למדרגת יראה המציאה לידי ענוה, לצוא למדת אין, ואז יהיה צריאה חדשה שיצראנו השי"ת, ויהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק כמבואר, והצן כל זה.

יד

ואגב דאחי לידי דברי המגיד [מזלאתשוב] נ"י ששמעתי מפ"ק צחג שזועות של שנה זו שנת תקל"ז לפ"ק, ששצתי שס חג שזועות ושצת שאחריו, ואמר דרוש ארוך צין מנחה של יוס א' למעריצ של יוס צ' צק"ק צראד יע"א צצית המנין שלו, וידעתי כי חציצין עליך שמעתחא דרצ המגיד נ"י ועלי ציותר, וציותר מה שזכיתי לשמוע פנים אל פנים, אמרתי להעלות לך על הכתב דצרו צדיצר צזה הענין.

שישמע שהיה א[ו]מר איש אחד את תרי"ג מלות, ואמר הרצ המגיד כד הוי

צדיחא דעתיה, ואמר מה זה שאתם אומרים התרי"ג מלות, הלא התרי"ג מלות ניתנו עיקרם לקיימם לא לאומרם בצד, ונתחיל צמנזה הראשונה שהיא מלות פריה ורציה, ושאל אחי שאפרש לו מה זה כפל הלשון פריה ורציה ששניהם ענין אחד, ואני שתקתי מחמת צושה, עד ששאל אחי כמה פעמים, ואמרתי מה שפירש רש"י שם (צראשית א, כצ) 'פרו עשו פירות, ואם לא אמר אלא פרו לצד היה משמע שאחד מוליד אחד, לכן אמר ורצו שיהיה אחד מוליד הרצה, ושאל על זה אם כן יאמר (ו) רצו לחוד ולשתמע שניהם.

סב. עיין רמב"ן ר"פ בראשית, וזה לשונו: הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת וכו', הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד, אין בו ממש, אבל הוא כח מציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכת אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים 'היולי', ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן וכו', והחומר הזה שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש 'תוהו', והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ, ב) בתוהא על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תוהא ונמלך לקוראו בשם אתר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל וכו'. סג. ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא. א).

וידמו את עצמם לאין זהינם שצאמת בלעדי כח הצורה ית"ש שצראס ומקיימם הם אין כקודם הצריאה, אס כן אין בעולם זולת הצורה ית"ש, כמו שכתבתי לעיל (אות יב).

ואמר לפי זה הדבר להיפוך ממה שמדמין העולם, שלהם נדמה כשהם אינם דבוקים בצורה ית"ש רק בעיני העולם, והם יש בעיניהם, וחשובים בעיניהם גדולים, והאיך הם גדולים, הלא צין לילה היה וצין לילה אבד וכלל עובר ימיהם, ואף צחיהם הם הצל, נמצא אס הם יש דעתם הן צאמת אין, לאפוקי אס הם דעתם אין מחמת דבוקות הצורה כנ"ל, נמצא הם מדבקים כל כוחותם במחשבתם בצורה ית"ש כמקדם, נמצא הם גדולים מאוד, כי הענף צא לשרשו והוא אחדות אחד עם השורש, והשורש אין סוף אס כן הענף גם כן אין סוף, כי נחצטל צמאיאות, כמשל"ט טפה אחת שנפלה לים הגדול וצאחה לשורשה, ואס כן היא אחת עם מי הים ואי אפשר להכירה צפני עצמה כלל.

ואמר אחר כך צן הצדיק המפורסם מו"ה זוסיא נ"י^ט, שהוא צק"ק האניפאלי ויש לו צן צק"ק צראד יצ"ו והוא מתפלל צמנין של המגיד, ואמר שכתוב צתורה צפרשת צחוקותי (ויקרא כו, ט) 'זהפרייתי אחכס והרציתי אחכס', גם כן כפל, ואמר הרצ המגיד נ"י שס גם כן קשה, ושאל אותי, ואמרתי לו פירוש רש"י שס שפירש 'והרציתי - צקומה זקופה', ושאל מה זה קומה זקופה, עד שהתחיל לצוא בענין הדברים הנ"ל **ואמר** צאריכות כדרכו להסציר הדברים כמה פעמים^ט.

ותובן דצריו צצריאח העולמות היה צציל שעשוע ותענוג שיקבל השי"ת מזה תענוג גדול שיאציל מאתו נשמת ישראל וישתלשלו דרך כמה אלפים ורצצות עולמות עד צואס אל העולם הזה, ויתלצשו לצוש חומרי, ומשס ומאותו המרחק הגדול יזככו ויתקצו ויתדצקו אליו צמחשצתם צאהצתם אותו, וקשורים צו צדביקה וחשיקה וחפילה,

זו

וימא וו' נחלין, ואמר שס 'ואי יצצר אומנא אינון מאנין דתקיין יהדרון מיא למקור', ועיין שס שדצרי המאמר פשוטים שס צמושכל ראשון^ט.

ודבר זה צריך להסציר לך צדדמי יותר, והוא על פי משל שממשיל צרעיא מהימנא (פרשת צא) דף מ"צ (ע"צ) שממשיל שס העשר מדות של השי"ת למקור ומעיין

סד. הרה"ק רבי צבי מנחם מענדיל זי"ע (עי' בריש ספר מנורת זהב - 'גזע תפארת חיים'). סה. מסקנת התירוצ על כפילות הלשונות הוא להלן באות כ. סו. בדפו"ר הגירסא 'כמשז"ל'. סז. לכאורה כוונת רבינו להביא משל הזוה"ק לכאן, לומר דכמו שהמים בהים אין יכולים להתקבל רק ע"י כלים שיש להם גבול, ואם ישברו הכלים אזי יחזרו המים לתוך המקור שהוא הים, כן השי"ת צמצם עצמו כביכול ע"י העשר מדות שיכלו הנבראים להתקיים, ועל ידי זה נתרחקו מן המקור, וע"י שישברו כל הצמצומים דהיינו הגשמיות יחזרו להתקרב ולהתבטל להמקור והשורש שהוא אין סוף ב"ה. לשון הזוה"ק עם תרגמו עיין בנספחות שבסוף הספר (אות א

והענין כן באדם, אף שהוא יש והוא מוגבל, כל זה הוא מלדו מלדו הצריחה שגזרא צה, אצל כשמתפשט את עלמו מגשמיות^ס, ור"ל העיקר התפשטות הגשמיות יהיה בלבו, שיהיו נמאסים צעיניו כל התאוות עולם הזה, אפילו ההכרח יהיה צו לא אפשר ולא מכויץ כמו שכתבתי לעיל (אות ד), וכמו שכתב בספר מגיד מישרים צפרשת צשלח שהזהיר המגיד להצית יוסף ז"ל על זה תמיד, עיין שם, ומכל שכן כל המדות רעות התלויות בלב כנ"ל, ויהיה מופשט מכולם מחמת גודל תשוקתו להצורא ית"ש, אשר כל תאוות וחמדת עולם הזה ורהציו^ס וקנאתו הצל הוא למי שזכה לטעום צנפשו חשוקה זו אפילו באפס קנהו שיהיה באמת, דהיינו שיהיה ציראה וצאהצה, כי בלתי יראה ופחד בלב אין זה רק חילוניות אהבה, כמצואר צכתצים של הרב מוהר"ר דוב בער זלה"ה הלל הם ת"י זיל קרי צהם (ליקוטים יקרים כט, מצ), וכמצואר צספר חסד לאברהם (מעין ד נהר מג) גם כן, כי כל מה שאדם עוצד ה' ועוסק בחורה בלתי יראה, ר"ל פחד הלב, ר"ל שתפול עליו פחד בלב מן השי"ת, ובלתי

זה הכל הוא מצחוק, אצל ציראה נאמר (תהלים קית, ט) זה השער לה', כי מי שצא צשער שהמלך צו נופל עליו יראה צטצע, כן האדם כשנופל עליו פחד השי"ת בלבו סימן שכתנס צמתשצחו צשער המלך, וזהו מדת מלכות, כי כן מדת המלכות צשר ודם, קל וחומר צן צנו של קל וחומר כו' מלכות השי"ת.

ובשמרגיל את עלמו ציראה זו תמיד, אזי ממילא נמאסין צעיניו כל התאוות והמדות רעות מחמת צושה של השי"ת ופחדו ממנו, וזהו ההתפשטות הגשמיות והתגזרות כח השכלי המצואר צשלחן ערוך (אורח חיים) הלכות תפלה סימן צ"ח.

ולא רצימי להאריך צענין זה שראוי להאריך, רק הם צכתצים הנ"ל שהעפיקם החורני מו"ה דוצ צער נ"י וצודאי יתנס לך לעיין צהם, ושם מאריך צענין יראה זו צכמה מקומות, ומיראה זו יצוא אל האהבה האמיתית עד שתדבק נפשו צצת יעקב, כמצואר בראשית חכמה שער האהבה (פ"ד)^נ, וכשיתמיד צדציקות זה על

עמוד קפ). סח. אז אינו מוגבל כיון שהוא דבוק באין סוף ב"ה. סט. לשון גאון וגסות, עיין רש"י תהלים מ, ה. ע. הוא ר"ת 'תחת ידי' או 'תחת ידך' (עיין להלן אות לה), ועיין להלן בסמוך. עא. זה לשוננו: זה הוא תכלית חפץ האדם ומבקשו, גמר עשיית המצוה בלב ובנפש וגוף, והעד על זה מפרשתו של אותו רשע, שאמר (בראשית לד, יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב וכו', כי לא יאחר האדם מלעשות המצוה ומלגמרה אף על פי שידע שיארע לו נזק, כענין הרשע ההוא, כי אפלו שהדבר היה נוגע בגופו ובנפשו בענין המילה שהוא כמעט סכנה, לא אחר לעשות הדבר מפני חפץ בת יעקב וכו', כן לא יאחר מלעשות המצוה מפני חשקו וחפצו בה, כי כל מצוה ומצוה היא בת יעקב כנודע שבה כלולות רמ"ח מצוות וכל מצוה ומצוה כלולה מרמ"ח וכו', ומהירות עשית המצוה בעשייתה וכו', מורה על רב החשק שיש לו בה, ולכך צריך שיפנה עצמו מכל עסקי העולם ומכל מחשבותיו כדי שתתגבר בו רצון הנפש ותתדבק ותתלהב נפשו בעשייתה, עד שאפלו נותנין לו כל ממון שבעולם לא מפסיק מלעשותה וכו', ראוי שיהיה תכלית חשקו במצוה מפני שבעשייתה הוא מזדווג בבת מלך שהיא השכינה בת יעקב וכו', והוא ענין ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך וכו'.

ידי תפלה ותורה ומעשים טובים, יצוא להתפשטות הגשמיות צאמיתות, שיהיה בטל ממליחות צדעתו צעת התפלה ולא ירגיש כלל שהוא צגוף.

ובמו שאמר הקדוש האלהי מוהר"ר מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה על מה שאיתא צמשנה (צרכות כח, צ)

היה רוכצ על החמור ירד ויחפלל, שר"ל אס אדס רוכצ על החמור" צמיד, ומופשט מגשמיות צמיד, אף על פי שאף על פי כן הוא מרגיש שהוא צגשמיות, אצל צשעת התפלה שאז מתצרת הקדושה צנפש על ידי המצות ודצרי התפלה הנאמרים צדחילו ורחימו, יכול לירד ולהתפלל, ר"ל שירד מן החומר ויחפשט מן הגוף לגמרי.

מז

אוצר חכמה

ועל פי זה הצנתי דצרי הגמרא צמסכת שצח דף י"ג ע"א צסופו 'עולא הוי מנשק להו לאחוותיה אצי חדייהו וכו' ופליגא דידיה אדידיה וכו', עיין שס וצתוספות ד"ה ופליגא שמסיים צתוספות 'זהספר לא חש לפרש ולהאריך כאן למה היה עושה', ולכאורה חמוה ענין זה שיאמר הגמרא ופליגא ולא יתקן, ומאי זה אריכות אס נריך לתקן.

אבל נראה לי שצרות קדשס רמזו התירון צדצריהס למצין, ודצריהס כספיר גזרתס", ור"ל שלפי מה שצחצנו לעיל שצאס האדס מופשט מגשמיות אצי הוא מוחלק צעצמו מעצמו אל עצמו, הוא צקרצו דצוק צצורא יצצרך צתשוקה גדולה, וצחינויותו אף על פי כן עושה צעולס פעולות גשמיות כמו אכילה וזיווג וכדומה, וצקרצו הוא כמלאך נצדל מגשמיות, וצחינויות הוא כבהמה צעיני הרואיס, מה

שאין כן ח"ו אס אינו כן אצי הוא אחד עם תאוות הבהמיות ואינו מוחלק ומופלג מהס כלל.

וזהו שאמרו צגמרא עולא בי הוי אתי מבי רב, שהיה אז מופשט ציותר מחמת דצקות התורה, הוה מנשק להו בו', ומפרש צגמרא ואמר ופליגא דידיה אדידיה, ר"ל למה היה עושה כן, מחמת שמופלג דידיה אדידיה, ר"ל רוחניותו מופשט מגשמיותו, דאס לא כן האך עשה זה, וזהו שאמרו צגמרא דאמר עולא [אפילו שום קורבה אסור] בו', ר"ל זה הוכחה עצומה שפליגא דידיה אדידיה, ר"ל שרוחניותו מופשט מגשמיותו, דהא אמר עולא וכו' ואס כן אסור לעשות זה, אלא ודאי מחמת שהוא מופשט כמו שצחצו התוספות", ואפשר וכמדומה לי שצעלי התוספות שהיו צעלי רוח הקודש רמזו זה דצצריהס שאמרו והספר

עב. פי' שמתגבר על החומריות. עג. ע"פ איכה ד, ז והיינו שמאיר כאבן ספיר (ועיין אבן עזרא שם). עד. הכוונה למש"כ התוס' "והוא היה יודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור שצדיק גמור היה".

בו, וספר לספירות דברים הוא דאחי, ר"ל
מלך הספירות והצהירות שצורה למצינים

צפנימיות לא חש להאריך, כי נכלל זה
דצריהם המאירים ומזהירים כספיר.

ובלל זה יהיה צידך, אף שצודאי אהה
צעמך מצין זה, רק מחמת שנחגלו
כתבים אלו של הקדוש מוהר"ר דוב צער ז"ל
הנ"ל לכמה אנשים, ומועטים הם שיכלו
להדמות אליו ולעשות כמעשהו, אפילו לנגוע
צקנהו, והם רואים שם שכותב צכמה מקומות
סגנון זה (עיין ליקוטים יקרים אות קנד, מגיד דבריו
ליעקב אות קנה) דהיינו שמאזהרה רעה שצאה
לאדם יכול לאחוז צאהצת הצורה, צחצו קל
וחומר אם רצונו לאהוב שטות זה שהוא
פסולת שנופל צצצירה, קל וחומר לשורשו
לאהצת הצורה שממנו נלקחה זאת האהצה,
וכן ציראה רעה, וכן צהחפירות הגרוע, וכן
צניצות כו', והם חושצים - אותם שאינם צעלי
שכל שרואים זה, חושצים שדבר פשוט הוא
ללמוד קל וחומר זה כמו שלומדים קל וחומר
צגמרא, אצל שם הוא ללמוד וכאן לעשות, שאי
אפשר ללמוד קל וחומר זה אם לא יהיה
מופשט מגשמיות, כי אם הוא דצוק צגשמיות
וצחאות ומקבל תענוג מהם לרצונו, אזי
צודאי אינו יודע כלל מאהצת הצורה ויראתו
ותפירתו כו', כי לא טעמו כלל, והכתוב
אומר (תהלים לד, ט) טעמו וראו כי טוב ה' ע",
וח"ו יפול צשוחה עמוקה אם לא ישמור את
עצמו מאוד, וצריך להרחיק את עצמו צכל
הרחקות הנמנאים צספרי מוסר, רק מי שהוא

מופשט מגשמיות ואפילו הכי מתעורר צלצו
לפעמים אהצה רעה או יראה רעה, כי עדיין
לא נצרר ונפשט כל נרכו והפסולת רוצה
לאחוז צו ולהדפנו, אזי הוא ענה שלו שיוציא
יקר מזולל וילמוד קל וחומר ויתעורר על ידי
זה צאהצת הצורה ויראתו יותר.

ובתוב צכתבים החדשים שהגיעו לידי (עיין
ליקוטים יקרים אות נח, מגיד דבריו ליעקב
אות רכג) משל מחוק על זה, למשל מי שהמלך
שלח צחימה איש אחד מחיילותיו, והאיש נורא
ומאויס ומפחד כדרך משרתי המלך, וישלח
[אותו] המלך אחר אחד מצני המדינה למהרו
להציאו אליו לדונו שם לפניו צמשפט, ואם זה
ששלח אחריו הוא שוטה, אזי הוא מפחד
מהשליח ומתחיל להתרנות אליו צשוחד דברים
ומתנות, ומה יועיל זה, אצל החכם אומר מה
לי לפחד מזה ולרנותו, הלא פחדו פחד המלך
ואינו יכול לעשות לי שום דבר צלעדי המלך,
טוב לי לילך מהר למלך אולי ארצנו, כי
נעימות המלך ותפירתו עוצר על פשע.

ובן צהיפוך, כששולח המלך (אחר) איש אחד
ממשרתיו צכצוד וצמיני תענוג אחר מי
שיחפץ המלך ציקרו, והאיש אשר המלך חפץ
ציקרו ושולח אחריו, אם הוא שוטה אזי

עה. ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה (משלי לא, יח), כמו שיטעם המאכל ויבחננו
בעצמו אם מר. אם מתוק. אם מלוח. אם תפל ורד"ק.

משמח ומתענג עם השליח ששלח המלך אליו, אבל מי שהוא חכם מציין שכיון שתענוג זה רק בחוץ מצית המלך בשליח של המלך, מה יהיה צצית המלך לפני המלך בעצמו, ומה לי לאבד אותו הזמן בתענוג שפל וגרוע של השליח, מוטב באותו הזמן להדבק ולמהר לילך אל המלך ולהתענג שם, כיון שאני רואה שהמלך שלח אחרי לעשות לי עונג, אקח קל וחומר מזה התענוג, ועל ידי זה אחשוק למהר למלך.

השמים שלחו לו דבר זה מחמת שנחרחק ונפל במחשבתו מיראת השי"ת, ורואה המלך לקראתו ליראתו, ושולח לו זה השליח המפועל של השצירה שצעולם הזה, ואם נלצב יזכור ויצרח מזה היראה ליראת המלך, הואיל ודבר זה בא לקראתו להזכירו לילך ולהתקרב מהר אל המלך, ומה לו להתרעות אל זה השליח, ויצרח במחשבתו ונפשו אל השי"ת.

ובן להיפק צאהצה גם כן, אם נתעורר צו אהצה רעה, מפני שנפל מאהצת הצורא ורואה השי"ת לעוררו ולענגו צאהצתו הגדולה, ושולח לעוררו צפסולת האהצה שהוא שליח של העולם הזה צענין האהצה, ועל דרך מש"כ צמשל, ועל ידי זה הוא העלאת ניצולין משצרי כלים", כי האהצות הרעות והיראות הרעות והתפאות הרעות שהם נמשכים לחומריות צלתי להתקשר להשי"ת, הם פסולת המאנין צצירין שלא נצרו.

והנמשל הוא שמי שיש לו יראת השי"ת ואהצתו צלצו תמיד צוער, אבל עדיין אינו מצורר לגמרי, ולפעמים מתעורר צו אהצה רעה או יראה רעה או התפאות גרוע וכו', ידע צצירור שזה נודמן לו מאת השי"ת, למשל צענין יראה, כשרואה דבר שיש לפחוד ממנו כמו נכרי או כלצ מפועל ומתעורר צלצו יראה מדבר זה, ידע כי מן

יח

בי צאמת לולי השצירה לא היה שום רע ושום חומריות צעולם, רק כל הצרואים היו דצקים צצורא ית"ש כמו האופנים והשרפים וחיות הקודש, אפילו צהמות, וכמו שיהיה לעתיד לצוא צצית המשיח א"י צמהרה, שיוצרך הטוב והסיג" יכלה והרע יכלה, ואז (ישעיה מט, יג) יפנחו הרים רנה, וירננו עלי היער (תהלים נו, יצ), וגר זאב עם כצש (ישעיה יא, ו), ולא ירעו ולא

ישחיתו (שם יא, ט), שיתגלה הקדושה של השי"ת מהקליפות, אפילו דומם ולומח וצעלי חיים לפי ערך נפשם יהיה להם ידיעת ודציקות הצורא ית"ש, כל שכן אנחנו צני ישראל עם קרובו, אבל השצירה גרמה התרחקות והתעצות ושכחה ופירוד מן השי"ת, והכל למען נסוחנו להטיצנו צאחריתנו, כשנודק צמעשינו ונצרך טוב מרע על ידי דציקות הצורא.

עו. ענין 'שבירת הכלים' ו'ניצוצות' יתבאר בנספחות שבסוף הספר (אות ב עמוד קפב). עז. פי' פסולת.

ועיקר הצירור של השצירה אי אפשר להיות אם הוא דבוק ומתאוה ומתענג לתענוג החומריות ח"ו, כי האיך יצרור אם הוא חושק לפסולת צרנונו, אבל הצירור הוא אם הוא דבוק בהשי"ת בדחילו ורחימו, ומציאו היראה לאין - הוא חכמה"ה, ור"ל שמצין בהכרה גדולה ועלומה שתענוג זה הצל, ונמאס בעיניו, וצרנונו לא היה עושה זה התענוג הגשמי כמו אכילה ושחיה וזיווג, רק הוא מוכרח מאת השי"ת מחמת שיש צוה ניצוץ מאהבת ותענוג הצורה שנתגשם ונעשה פסולת וחומריות, והוא על ידי זה התענוג מפריד את עצמו מן הפסולת ונמאס בעיניו תאוות של הפסולת מחמת חכמה.

במו מי שהוא חכם ומציאים לו איזה דבר גרוע, מטצע או צגד, והוא נצוע נלצע טוב מאוד, מי שהוא כסיל דומה לו שהוא טוב כולו, והחכם מצין שהלצע הוא טוב אבל עצמיותו רע, ומפריד בחכמתו הטוב מן הרע.

בבה מי שהוא דבוק בצורה יתברך על ידי יראה המציאה לחכמה, ור"ל להכרת

החכמה שהוא הדעת, כאשר אפשר לך להלן (אות כא) אי"ה, ור"ל שיהיה דבוק בזה ויהיה כן צמחשצחו, ולא שיאמר שהוא כן שזה הצל ותענוג עולם הזה, ואף על פי כן יקבל תענוג ממנו, כדרך כל העולם שאומרים כן צפיהם ובלבדם מתענגים מתאוות הרעות וכוספים להם קודם עשותם ועל כל פנים צעת עשותם, זהו שטות, אבל עיקר החכמה שיהיה צאמת כן, ואז על ידי חכמה זו יוכל לצרר צירורין, וזה מה שאמר צוהר (עיין פרשת פקודי רנד, צ) 'הכל בחכמה אחרירו', ולפעמים אומר (עיי"ש) 'צמחשצח אחרירו', כל זה דברי הקדוש הנ"ל.

לא כמו חסירי השכל שצומנינו הלומדים קבלה וסוצרים שיוכלו לצרר הניצוצים באכילה על פי כוונת האכילה, והאיך אפשר זה אם אינם צמדריגה הנ"ל שיהיה להם יראה המציאה לחכמה הנ"ל, צמחשצחם יחשצו כוונות ואף על פי כן יענגו צה, כמו שאמר הקדוש מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה שצאכילה מתוך לשמה צאין שלא לשמה"ה, כמו שידעת, אבל העיקר כנ"ל.

י

מדברים מאיש קדוש מופשט כמו שכתבתי לעיל (אות יז), וכמו שכתב הרב ז"ל [המגיד הק' ממצורישש זי"ע] צכתצם חדשים

ובדברי יהיה לך אור גדול צכל מקום שתצין איזה דרך ללכת צה, כי רחוק מאוד ממנו דרך האמת, ותצין שהכתצם הנ"ל הכל

עת. ע"ד (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא (ועיין זוה"ק משפטים קכא, א). עט. הכוונה דבאכילה מתוך לשמה היינו אפילו אם מכוין לאכול כדי לברר הניצוצות שבתוך המאכלים, אעפ"כ באין לשלא לשמה, והיינו דבשעה שאוכל מתענג בה. וזהו אם עדיין לא הגיעו למדריגה הנזכר לעיל.

שחחת ידי (עיין ליקוטים יקרים אות קיג) על משנה (שנת סו, ג) 'הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים צווגין וכל אדם אלא שדיצרו חכמים צהוה', ור"ל אותם הנקראים בנים, שיש להם מדריגת נשמה נוספת על הנפש והרוח שבהם (עיין זוה"ק משפטים נד, ג), והם מקושרים במחשבתם לצורא יתצרך, אזי להם מותר ללכת אפילו בשוק לפרקים צעת הצורך להם, כיון שהם מקושרים לצורא ית"ש מאוד לא יפסיקוהו עוצרי דרכים מדציקותו, וזהו הבנים יוצאים בקשרים, ר"ל בהתקשרות הצורא שבמחשבתם.

ובני מלכים, ר"ל מי שאין לו רק נפש ורוח הנקראים בני מלכים, מסטרא דמלכותא דשמיא^א, אך עדיין אין לו חלק נשמה, בזוגים, לא יסמוך על קישור מחשבתו, מפני שלא השיג עדיין למדריגות מחשבה, ואולי לא יהיה הקשר אמיץ וחזק - ויפול, ואין לו ללכת בטל רק כזוג המקשקש להשמיע קול, ככה ישמע קולו תמיד בצדרי חורה ותפלה ויראת השי"ת, ולא יסמוך עצמו על דציקות המחשבה, כי יפסיקוהו עוצרי דרכים ח"ו הואיל ודציקותו חלושה.

ובל אדם, ר"ל כל אדם שוין צזה ואין כמעט צנמנא מי שיהיה צמדריגת הבנים היוצאים בקשרים, אלא מה שדיברו חבמים על הבנים היוצאים בקשרים, הוא בהוה, ר"ל כפי מה שהם היו כך היו מדצרים על עצמם, לא על זולתם, עד כאן דצרי.

עוד כתב שם (עיין מגיד דצרי ליעקב אות רא) פירוש על פסוק (קהלת ה, א) אל תצלה על פיך ולצך אל ימהר להוציא דצר [לפני האלהים כי האלהים צשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דצריך מעטים], שצראשית חבמה שער הקדושה (פ"י) דוחק את עצמו לפרש הפסוק מה שאמר על כן יהיו דצריך מעטים, עיין שם, והוא זלה"ה כתב לפי דרכו והילוכו בקדושה, כי צאמת מי שהוא דצוק צהשי"ת כראוי על ידי שהוא מאמין שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, ר"ל שתמיד חושב צזה לא יפסיק מזה רגע אחד, כמו שנצטוינו, כמו שכתבתי לעיל (אות יב) צשם ספר חרדים וצשם הרמז"ם, ועל ידי זה יש לו דחילו ורחימו ודציקות הצורא, אזי צאמת יכול לדצר דצרים הרצה, כיון שהוא דצוק היטב בקדושה יכול להעלות דצרי חול לקדושה גם כן, על ידי חכמת צירופי אותיות הנודעת להקדוש האלהי הבעש"ט זלה"ה ותלמידיו צעלי רוח הקודש ששתו מימיו, מהם צעלמא דקשוט זכותם יגן עלינו, ומהם צעולם הזה צחיים חיותם, יהא רעוא מהשי"ת שיאריכו ימיהם ושנותיהם ויתקיימו (צבה) חכמי ישראל הם ונשיהם וכו'.

ואין חימה צזה, כי מוכרחים אנו להודות צזה שיש חכמה כזו, כי הלא מצינו צגמרא כמה דצרים צאגדות שנראו דצרים צטלים ח"ו, רק שהתנאים היו צעלי רוח הקודש והיה להם חכמה זו צשלימות גדול ענין צירופי אותיות, ודיצרו הכל צרות קדשם,

פ. זה לשונו בליקוטים יקרים שם: והנה ידוע שמי שיש לו נשמה שהוא מהבינה נקרא בן ויש אדם שלא זכה אלא לחלק נפש בלבד שהוא מדת המלכות וזה נקרא בן מלך, עיי"ש עוד.

והם סודות התורה, והכל זכו מחמת דזיקותם נקדושה עליונה מאוד על ידי דקוּתם ותמימותם ויראתם והצתם הגדולה להשי"ת תמיד.

ובזה הענין אמר הקדוש איש אלהים מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] זלה"ה - ושמעתי זה מפיו הקדוש זי"ע שאמר לי צסם הבעש"ט זלה"ה - כי זהו פירוש המשנה (אבות ו, א) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ור"ל תורה לשמה נקרא כמו שכתבתי לעיל (אות ז) דזיקות הצורה ית"ש, ואז הוא זוכה, ר"ל שיכול לזכך, אפילו דברי חול הרבה.

בי מפני מה נקראו דברים צטלים, ר"ל שהם צטלים צלי חיות כיון שאינם דברי תורה, אבל מי שדבוק בהשי"ת יכול לזכותם ולתת בהם חיות על ידי דזיקותם וחכמתו העליונה אשר אי אפשר לנו להצין איך ומה, כי אין לנו עומדים על דרכה כלל איך נדע מקומה וערכה, רק באמונה נאמין כן, ר"ל אמונת חכמים שנאמין שיש להם חכמה זו, כמו שראינו בגמרא כנ"ל.

ובל זה מי שחושב תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ומתנהג את עצמו לפניו כן, כמו שמצואר צלחתן ערוך (אורח חיים) ריש סימן א' ברמ"א שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול וכו' פ"א, ומתנהג צשפלות וצנניעות לפני השי"ת כאילו רואהו, מה שאין כן מי שחושב שהשי"ת צשמים והוא על הארץ, כדרך שחושבין העולם, זה האדם מוכרח למעט דבריו כל האפשר, כי אינו יכול לתקן שום דיבור חול, רק דברי תורה ידבר תמיד.

וזוהו פירוש הפסוק בי האלהים בשמים ואתה על הארץ, ר"ל כי לשון אם, אם נדעתך הוא כך שהאלהים צשמים ואחה על הארץ, ואינך דבוק באמונה זו תמיד לחשוב צה תמיד שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו, על בן יהיו דבריך מעטים, שאי אפשר לך לתקן שום דיבור כלל.

נמצא לפי זה חלך לצטט דרכך ותצין כי הכתבים הנ"ל מדברים הכל צהוה, ר"ל לפי מה שהיה הקדוש הנ"ל היה מדבר, לא לנו פעוטות חסרי שכל ודלי מעש וריקי כשרון.

ב

ונחזור לדברינו הנ"ל (אות יד) שאמר המגיד [מזלאטשוב] לפרש ענין פרו ורצו,

ואמר לפי זה הענין כך פירוש, השי"ת לוח לנו לפרות ולהוליד צנים, אבל הזהירנו מחמת

פא. זה לשון הרמ"א: שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא

ליקוטי אמרים

נו

בתענוגים להתענג על ה' אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מעין עוה"ב וקבלת שבר והיום לעשות' כתי' ולמחר

לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מודה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הרי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאוה ללמוד פשיטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הרי וכמ"ש במ"א באריכות:

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא

כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומיחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו

כראוי

ליקוטי אמרים

כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויארך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת מליית ותפילין וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיו וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הרעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלובש בפ' שמע והיה אם שמע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחודה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאד שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' דרי התורה שלומר או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה

ככל

ליקוטי אמרים

נז

ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדו"ש כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שבל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובעי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קרימת היראה עילאה כידוע ליודעים: והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה וכישה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור הוצבה ממדרגות תחתונו די"ס דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה בי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במגין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת יראה תתאה ויראת הטא שקדמת לחבמתו ויראה עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו'

אבל

ליקוטי אמרים

אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבריה
 כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
 הן תרין גרפיין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבריה היא
 כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד
 וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ
 המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור
 אהבתו לה' אחד כמחשבתו וברצונו לדבקה בו ית'
 וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה
 בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל. אך אמנם
 אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן
 יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור
 נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם
 שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין
 להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור
 הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות
 מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשבת אור א"ס ב"ה למטה
 ע"י עסק התורה והמצות שהוא מלוכש בהן ויתכוין
 להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל
 לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. והו'
 פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל *

ואף שלהיות כוונה זו
 אמיתית בלבו שיהיה לבו
 חפץ באמת יחוד העליון
 הזה צריך להיות בלבו
 אהבה רבה לה' לברו
 לעשות נחת רוח לפניו
 לבד ולא לרוות נפשו

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן
 הגבורות בחסדים מטילא
 בהתכללות המדות ויחודם על ידי
 גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה
 למעלה באתערותא דלתתא הוא
 גילוי למטה בעסק התורה
 והמצות שהן רצונו ית' וכמ"ש:

באדרא

הצמאה

ליקוטי אמרים

נח

הצמאה לה' אלא כברא
 דאשתדל בתר אבוי ואמי'
 דרחים לון יתיר מגרמיה
 ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל
 בשם רעיא מהימנא]. מ"מ

באדרא רבא ובמשנת חסידים
 מסכת א"א ס"ד שתר"ג מצות
 התורה נמשכות מחיורתא דא"א
 שהוא רצון העליון מקור
 (החסידים) :

יש לכר... אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה
 באמת לאמיתו לגמרי בלבו שיחפוץ בזה בכל לבו
 מ"מ מעט מועד חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה
 הטבעית שבכלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא
 רצון העליון ב"ה ויחד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד
 העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י
 יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש
 בתורה ומצות שעוסקת בהן והיו לאחדי' ממש כמ"ש ל'
 כי עי"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצות שהוא
 הקב"ה עם מקור נפשו האלהית הנקרא בשם שכינה
 שהן בחי' ממלא כל עלמין ובחי' סובב כל עלמין כמ"ש
 במ"א באריכות. אבל יחוד נפשו והתכללותה באור
 ה' להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת
 לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית
 המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד
 ולהיות נכרת ונבדל ח"ו מיהורו ואחרותו ית' בשום אופן
 אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצות והתפלה
 הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף
 במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף
 אלא מחשבתה מיוחדת ומלוכשת באותיות התורה
 והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש
 שזהו כל עסק הנשמות בג"ע כדאיתא בגמרא ובוהר
 אלא

אלא ששם מתענגים בהישגתם והתכללותם באור ה' וזהו שתקנו בתחלת ברכות השחר קודם התפלה אלהי נשמה וכו' ואתה נפתתה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני כו' כלום מאחד שאתה נפתתה בי ואתה עתיד ליטלה ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחודה באחדותך וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי התקשרות מחשבתי במחשבתך ודיבורי בדיבורך באותיות התורה והתפלה ובפרט באמירה לה' לנכח כמו ברוך אתה וכה"ג והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כגודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחיל' הלימוד בבינונים וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הבתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים והמשכת החיות שבשעה שלפניה הוזרת למקורה [בסוד רצוא ושב שבס' יצירה] עם כל התורה ומעשים טובים של התחתונים כי בכל שעה שולט צירוף אחד מי"ב צירופי שם הוי"ה ב"ה בי"ב שעות היום וצירופי שם אדנ"י בלילה כגודע. והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה' ע"י התורה והתפלה להעלות ניצוץ אלהות שבתוכה למקורו תהא רק כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כמשל שמתת המלך בבוא אליו בנו יחידו בצאתו מן השביה ובית

ליקוטי אמרים

נט

ובית האמורים כנ"ל. והנה כוונה זו היא אמיתית באמת
לאמיתו לגמרי בכל נפש מישראל בכל עת ובכל שעה
מאהבה הטבעית שהיא ירושה לנו מאבותינו. רק
שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדולת ה' להשיג החילו
ורחימו שבליים וכולי האי ואולי וכו' כנ"ל:

פרק מב והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה

יובן היטב מ"ש בגמ' על פסוק

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה

את ה' אלהיך ^{אוצר החכמה} אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי

מישה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן

התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי

כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה

כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללי

נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה

הוא כללי כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך

בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי

השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת

משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ם דאצילות

המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע

כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין

מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי

הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה'

ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת

כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש

חפצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו

לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר

הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה' מפי

כופרים

נותנין לו נשמה לנשמה ונקראת חיה. והנה הנפש היא מעשיה, והרוח היא מיצירה, ונשמה היא מצריאה, ונשמה לנשמה היא מאצילות.

ובבמה יזכה האדם לבחינות אלו נתן לנו הקב"ה התורה הקדושה פרד"ס, דהיינו "פשט" רמוז "דרוש" סוד, והפשט הוא כנגד נפש, ורמוז נגד רוח, ודרוש הוא נגד נשמה, וסוד הוא נגד נשמה לנשמה, וצריך האדם בתחילה לעסוק בפשטות התורה ולשמור ולקיים אותה, וזוהו הוא מזכך נפשו וזוכה אל הרוח, וכמו שהארכנו בזה במקום אחר.

והנה עיקר והיסוד הוא פשטות התורה, שכל עוד שלא הזדכך נפשו כראוי על ידי פשטות התורה לא יוכל לעסוק בפנימיות התורה שסכנה היא לו, וכמו שאמר אדמו"ר רבינו אלימלך זצוק"ל צקודס אל מצא נפשי (בראשית מט, ו), מי שאין לו אלא בחינת נפש לצד אל יצא לעסוק בצקודות התורה, רק על ידי שמזדכך נפשו בעסקו בפשטות התורה, וזכה אל הרוח ויוכל לצא לידי דרשות התורה, וזוכה אל הנשמה ומשיג רמוז התורה, ואחר כך זוכה [אל] חיה ומשיג סודות התורה.

והנה מנינו שיש כמה וכמה פנים לתורה, כדאיתא בגמרא (ע"י במדבר רבה יג, טז) שיש עי"ן פנים לתורה, וגם שיש מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, וכן צדוש רמוז וסוד יש כמה וכמה פנים לתורה לאין שיעור, וכל אחד ואחד כפי הזדככות נפשו כן משיג בפשטות התורה העי"ן פנים ומ"ט פנים, וכפי בחינתו צרוח ונשמה שלו כן הוא משיג בפנימיות התורה, כי התורה ניתנה צ"צ

וזהו ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט, יא), ר"ל ^{אוצר החכמות} השם הוי"ה נתן העוז דהיינו התורה (זבחים קט"ז ע"א) לעמו, וזהו לצב ה' עוז כו' (תהלים צג, א), דהיינו שכל התורה וכל העולמות הם לצושים לשם הוי"ה צ"ה, והוא הפנימיות של התורה וכל העולמות.

וזהו פירוש המדרש רבה הנ"ל, פנים צפנים דבר ה' עמכם, ר"ל שצפנימיות דפנימיות דבר ה' עמם, כי הגם שפנימיות הכסא הוא שם אדני"י, אצל פנימיות שם אדני"י הוא שם הוי"ה צ"ה, וזהו פנים צפנים דבר כנ"ל, והבן.

*

עוד במדרש הנ"ל (שמות רבה כט, ב) אנכי ה' אלהיך, הדא הוא דכתיב (דברים ה, ד) פנים צפנים דבר ה' עמכם וכו', אמר רבי אצדימי דמן חיפה כ"צ אלף ירדו עם הקב"ה לסיני, שנאמר (תהלים סח, יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, הנאים והמשובחים, יכול אף על פי שהיו רבים דחוקים היו, תלמוד לומר אלפי שנאן, שאנן והשקט, אדני צם אין כתיב ציו"ד אלא צאל"ף דל"ת, אדוני של כל העולם צם וכו', אמר הקב"ה לישראל לא בשביל שראיתם פנים הרבה מהיו סבורים שמה אלהות הרבה בשמים, דעו שאני הוא ה' אחד שנאמר אנכי ה' אלהיך. לפרש המדרש הזה נקדים להבין מה דאיתא בגמרא (שבח ק"ה ע"א) אנכי"י "אנא" נפשי "כתצית" יהצית.

והנראה צוה, דאיתא צוהר הקדוש (פ' משפטים דף צ"ד ע"ב) ג' בחינות יש באדם, מתחילה נותנים לו נפש, זכה נותנים לו רוח, זכה יתיר נותנים לו נשמה, זכה יתיר

צירופי א"צ ברל"א שערים פנים ואחור, ובלבד שילמוד לשמה ישיג כפי צחינתו הן בפשטות הן בפנימיות הרצה פנים אליבא דאמת, כמו שמתנינו שצכל דור ודור חכמי ישראל מחדשין חידושין בתורה, ומה שדרש זה לא דרש זה, וכולם מכוונין אליבא דאמת.

והנה הקצ"ה זמנאם אלקותו יתברך שמו על ידי עשר קדושות, והצחינה התחתונה של העשר קדושות הוא מלכות, ומלכות יכונה בשם נפש לאלקותו יתברך שמו, כי המלכות היא לבוש להעשר קדושות והעשר קדושות זה נכללים, וכשנתן הקצ"ה התורה לעמו ישראל נתן הפשטות התורה שהיא בכתב צחינות נפש שלו, ובפשטות התורה נכלל הפנימיות, כדי שעל ידי שיעסוק האדם בפשטות יזדקך נפשו, ואחר כך ישיג הפנימיות הנרמו זה כמאמרנו לעיל.

וזדהו פירוש הגמרא הנ"ל אנכי"י "אנא נפשי" כחצית "יהצית, כלומר שפשטות התורה כמו שהיא בכתב נתן הקצ"ה צחינת נפש שלו, ובהפשטות נרמו הפנימיות, כדי שיזדקך האדם נפשו על ידי עסק פשטות התורה וישיג לפנימיות הנרמו זה.

ועל פי זה יובן מאמר המדרש רצה הנ"ל, אנכי ה' אלהיך הדא הוא דכתיב פנים בפנים דבר ה' עמכם, פירוש בכמה וכמה פנים לתורה לאין שיעור דבר ה' עמכם, שצמעמד הר סיני השיגו כולם כל התורה כולה עם כל הצירופים ועם כל הרל"א שערים, אמר רבי אבדימי דמן חיפה כ"צ אלף ירדו עם הקצ"ה לסיני, הפירוש הוא כמו ששמעתי מוהרב המגיד הקדוש דק"ק

ז"א אמשוב זצוק"ל כנ"ל, היינו עם כל צירופי כ"צ אלפי ציחא ברל"א שערים ירד הקצ"ה על הר סיני, וצמעמד הר סיני השיגו כל התורה עם כל הצירופים. יכול אף על פי שרבים היו לחוקים היו, פירוש הואיל שיש הרצה פנים לתורה יש בהן פירושים שהן לחוקים, תלמוד לומר שנאן שאנן והשקט, ר"ל שכל הפירושים והרמזים והסודות כולם מכוונים אליבא דאמת ופירושם נכון, ואם ילמוד תורה לשמה ישיג כפי צחינתו כל עיי"ן פנים ומ"ט פנים צפרד"ס אליבא דאמת. אדני צם אין כתיב ציו"ד אלא צאל"ף דל"ת אדוני של כל העולם צם, ר"ל הפשטות התורה שהוא על הכתב נתן הקצ"ה צחינות מלכות שהיא אדני"י כנ"ל. תאמרו הואיל וראיתם פנים הרצה שמא אלהות הרצה בשמים, ר"ל הואיל ויש כמה וכמה פנים לתורה לכל אחד כפי צחינתו, תאמרו שזאת היא עיקר העצדות להשיג פירושי התורה, תלמוד לומר אנכי ה' אלהיך, פירוש שעיקר הוא להשיג על ידי עסק התורה גדולת רוממותו ואחדותו יתברך שמו.

*

איתא צמדרש רצה (ראש השנה כ"ז ע"א) זכור ושמור צדיצור אחד נאמרו. נוכל לפרש על פי ששמעתי מופה הקדוש הרב רבינו אליבאלך זצוק"ל על פסוק וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה' אלהיך, כי לכאורה מלת לאמר הוא כמיותר, ופירש הוא ז"ל שהקצ"ה נתן לנו התורה והמצוות, וכל התורה כולה הוא כלול באנכי ה' אלהיך, כי זה עיקר הכל אם אדם מקבל אלהותו יתברך שמו עליו, על ידי זה הוא

פרשת יתרו

מצור החכמה

וַיִּזְמַר שְׂאֵמֶר וּכְנָהַר שְׂאֵינוּ פּוֹסֵק, הֵייוֹ שְׂתַמִּיד
 בְּכָל עֵת וּבְכָל רֶגַע הוּא מִמְשִׁיךְ חֲסָדִים
 בְּחֵינַת מַיִם עֲלָיו וְעַל כָּל צָאֵי עוֹלָם וְאֵינוּ נִפְסָק
 כֻּלָּל, וְזוֹה הוּא מִמְתִּיק כָּל הַדֵּינִים שֶׁנִּמְתַּקֵּין
 וְנַעֲשִׂים חֲסָדִים גְּמוּרִים.

וַיִּדְוַע מֵה שְׂכַתּוֹב בְּכַתְּבֵי הָאֲרָ"י זִלְלָהּ"ה
 עֵינֵין תּוֹרָה לְשִׁמָּה, הֵייוֹ לְשֵׁם הָ"א
 עֵינֵין שֵׁם, וְהַגֵּם שְׂאֵמֶר אֲא"ז זִלְלָהּ"ה
 לְשִׁמָּה הֵייוֹ לְשֵׁם הַתִּיבָה וְהָאוֹת עֲלָמָה,
 מִסְתַּמָּא עֵינִים אֶחָד הֵם.

וְזוֹה י"ל שֶׁמְרוֹמוֹ בְּפִסְקוֹ, וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ, יִתְר"ו
 מִסְפַּר הַתּוֹרָה, הֵייוֹ ה' תּוֹרָה, ר"ל
 תּוֹרָה לְשִׁמָּה שֶׁהוּא לְשֵׁם הָ"א כִּנ"ל, וַיִּשְׁמַע
 לְשׁוֹן אֲסִיפָה וְחִיבּוֹר, כִּמוֹ (שְׁמוּאֵל א' ט"ו ד')
 וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל אֶת הָעֵם, וְהֵייוֹ כְּשֶׁמֶאֱסִיף
 וּמִחֲצַר עֲלָמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה מִסְפַּר
 יִתְרוֹ כִּנ"ל, אִזּוֹ כֶּהֵן מִדִּין, הֵייוֹ כֶּהֵן הוּא
 מִסְטֵרָא דְחֲסֵד (זוֹה"ק פ' עֶקֶב דף רע"א ע"א), מִדִּין
 הֵייוֹ מִדִּין, פִּירוּשׁ שְׁעוֹשֶׂה מִדִּין חֲסֵד בְּחֵינַת
 כֶּהֵן, וְהֵייוֹ עַל יְדֵי חֲסָדִים שֶׁהוּא מִמְשִׁיךְ תַּמִּיד
 הוּא מִמְתִּיק כָּל הַדֵּינִים כִּנ"ל, חֲתָן מִשָּׁה,
 וּבְתוֹרָה לֹא כְּתִיב נִקּוּדוֹת, וַי"ל תְּתָן מִשָּׁה,
 הֵייוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה גַם בְּחֵינַת מִשָּׁה שֶׁהִיא נִקְרָא
 חֲתָן לְהַתּוֹרָה, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָר ד' א') צִיּוֹם
 כֹּלֵת מִשָּׁה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לוֹ לְבְּחֵינַת כֹּלֵת כִּנ"ל,
 וְכֵן בְּכָל דוֹר וְדוֹר כְּשֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה וְהוּא
 בְּחֵינַת מִשָּׁה, נַעֲשֶׂה בְּחֵינַת תְּתָן לְהַתּוֹרָה, וְאִזּוֹ

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֶּהֵן מִדִּין חוֹתֵן מִשָּׁה. י"ל זוֹה
 בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ מֵה שְׂחַנְנֵי ה' בְּרַחֲמָיו
 וּבְרוּב חֲסָדָיו, עַל פִּי מֵאֱמֶר רז"ל (אֲבוֹת פ"ו
 מ"א) הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה זוֹכֵה לְדַבְרִים
 הַרְבֵּה וְכו' וּמַגְלִין לוֹ רִזֵי תּוֹרָה וְנַעֲשֶׂה כַּמַּעֲיִן
 הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנָהַר שְׂאֵינוּ פּוֹסֵק. וְעֵינֵין מַגְלִין לוֹ
 רִזֵי תּוֹרָה נוֹכַח גַּם כֵּן בְּזוֹהַר (פ' מִשְׁפָּטִים דף צ"ט
 ע"א), עֵינֵין שֵׁם עַל דֶּרֶךְ אֵין אִשָּׁה מַגְלִית
 מִסְתוֹרָה אֲלֹא לְבַעֲלָהּ, כִּי מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה
 לְשִׁמָּה נַעֲשֶׂה הַתּוֹרָה לוֹ לְבְּחֵינַת אִשָּׁה וְהוּא
 נַעֲשֶׂה לָהּ לְבַעַל, עַל דֶּרֶךְ (בְּמִדְבָר ד' א') וַיְהִי
 צִיּוֹם כֹּלֵת מִשָּׁה, כֹּלֵת כְּתִיב, וְכֵן הוּא בְּכָל דוֹר
 וְדוֹר רֵאשִׁי וְעֵינֵי הַדוֹר הֵם בְּחֵינַת מִשָּׁה, כִּמוֹ
 שֶׁנֶּזְכַּר בְּגִמְרָא (שְׁבַת ק"א:) מִשָּׁה שְׁפִיר קִאֲמַרְתָּ,
 שְׁקִרָא אֶחָד לְחַבְרֵי מִשָּׁה שֶׁהוּא הַדַּעַת, וְמִי
 שֵׁשׁ לוֹ בְּחֵינַת דַּעַת הוּא נִקְרָא מִשָּׁה.

וַיִּלְדֵּבִין הָעֵינֵין וְנַעֲשֶׂה כַּמַּעֲיִן הַמִּתְגַּבֵּר, הוּא
 עַל דֶּרֶךְ (מִשְׁלֵי ל"א כ"ו) וְתוֹרַת חֲסֵד
 עַל לְשׁוֹנָה, וְהֵייוֹ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כוֹלֵה חֲסֵד,
 וְמִי שֶׁמְדַבֵּק עֲלָמוֹ בְּתוֹרָה וְלוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה
 נַעֲשֶׂה כַּמַּעֲיִן הַמִּתְגַּבֵּר, וְהֵייוֹ כִּמוֹ מַעֲיִן
 הַנוֹבֵעַ תַּמִּיד מִמֶּנּוּ מַיִם חַיִּים, כֵּךְ הוּא מִמְשִׁיךְ
 תַּמִּיד חֲסָדִים בְּחֵינַת מַיִם (זוֹה"ק פ' פִּנְחָס דף רנ"ה
 ע"א) עֲלָיו וְעַל כָּל צָאֵי עוֹלָם כָּל אֶחָד לְפִי
 בְּחֵינַתּוֹ, וְאִף עַל פִּי שְׂאֵינוּ נִרְאֶה וְנִגְלָה לְעֵינֵין
 הַחֲסָדִים, עִם כָּל זֶה בְּזוּדָאֵי הֵם חֲסָדִים
 גְּמוּרִים וַיִּתְּגַלוּ לְבִסּוּף.

אז יאמר וישמע יתרו וכו' את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. על דרך דאיתא במדרש כי מצרים היה חידוש צריחת העולם עיי"ש, והנה בצריחות העולם כתיב (בראשית א') צראשית צרא אלקים וכו', וירא אלקים, הכל צחינת אלקים, ואיתא (ויקרא רבה ל"ו ד') צראשית היינו צציל ישראל שנקראו ראשית נצרא העולם, וצציל התורה שנקרא ראשית וכו' (בראשית רבה א' ב') עיי"ש, והנה משה הוא סוד התורה כדכתיב (שמות ב' ב') ותרא אותו כי טוב הוא, ואין טוב אלא תורה (ברכות ה').

וזדהו וישמע יתרו, היינו שהצין את כל אשר עשה אלקים, היינו כל הצריחה שצרא הקצ"ה בעולמו, הוא למשה, היינו צציל משה שהוא ממש התורה כנ"ל, ולישראל עמו שנקראים ראשית, ומהיכן הצין זה, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, וראה חיצת ואהצת הקצ"ה לישראל ששידד ושיצר כל המערכות והמזלות צציל ישראל על ידי משה, ושם היה חידוש העולם, ומה הסתכל והצין שכל העולם לא נצרא אלא צציל ישראל וצציל התורה שקבלו ישראל, והצין, כי זה היה תכלית יציאת מצרים כדי שיקבלו ישראל את התורה, שזה היה הדיבור הראשון בהוציאת את העם ממצרים תעצדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג' י"ב), שהוא קבלת התורה על הר סיני כמו שנתבאר לעיל, והצין.

אז יאמר וישמע יתרו וכו' ולישראל עמו וכו'. י"ל שמונה צ' מעלות שהקצ"ה נתן למשה רבינו ע"ה, ה' הוא אשר עשה אלקים למשה, היינו שעשה השי"ת למשה צחינת

נתגלה לו רזי תורה על דרך אין אשה מגלית מסתורה אלא לבעלה, והצין.

*

אז יאמר וישמע יתרו כהן מדין. היינו כפשוטו ששמע יתרו איך שנעשה לישראל מן הדיינים שהיה להם מצרים, והיינו שהיו משועבדים לעבודה, ועבודה מספר אלקים עם הכולל שהוא שורש הדיינים, נעשה להם כהן שהוא צחינת חסד, על דרך שנתבאר לעיל (פ') וארא דף קס"ו ופ' בא דף ק"ע) שכל המכות שהיו למצרים נגוף וצחינת גבורות, היו לישראל חסדים ורחמים גמורים ורפוא להם, וגם צפסוק כתיב (שמות י"ב כ"ז) ואמרתם זבח פסח הוא אשר פסח וכו', ותרגומו דבח חיים הוא דחם וכו', שנתעורר עליהם מדת החסד ונמתקין כל הדיינים, והצין.

*

עוד יש רמז מוסר צחינת וישמע יתרו. וישמע, היינו ראוי לשמוע תמיד ולהצין ולהשכיל, יתרו, היינו מה שישראל לו לכל עמלו, כי הכל הצל וריק, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' (אבות פ"ו מ"ט), אלא מה שמסגל צתורה ורואה להדריך בניו צדרך הטוב והישר לפני אלקים, זה ישאר לו מכל עמלו, וראוי לו להשגיח תמיד ולשום רעיוניו על זה.

*

גם י"ל וישמע יתרו, היינו שראוי להצין ולהסתכל מה שהוא יתרון ומותרות להשליך מעליו, ולא ירדוף אחר מותרות רק יסתפק צמה שיש לו ושהוא לצורך, וק"ל.

*

וגם כי עלתה למעלה שהיא נקודת חולם (ע' פ"ו הקדמה ז:). והיא הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו, כי השכינה ומרכבה כולם עולין ויורדים בו, בסבת האדם, שאם הוא יורד כולן יורדין, וכשהוא עולה יש עליה לכולם.

והנה ה' נצב עליו, פירש לשומרו, ר"ל בניי לביני מאז שיורד האדם ממדריגתו עד שעולה למקום מעלתו, אז ה' נצב עליו לשומר"ו. ותיבת לשומרו יש לו ב' פרושים, אחד כפשוטו לשומרו מכל פגעי הזמן, כרחם אב שיש לו בן ידיד שסר דרכו מאביו למקום חשך ואפל, מכל מקום שמירת אביו לא סר ממנו, כמ"ש בזוהר שמות דף י"ד (ע"ב) דומה דודי לצבי כו' (ש"ס ז ט), דאם לא כן ח"ו אין תקנה. ועוד לשומרו, כמ"ש ואביו שמר את הדבר (נלאשית לו, יא), כך הקדוש ברוך הוא ממתין ומצפה מתי יתן לבו לשוב לתשובתו הרמתה, כמ"ש הפייטן (פיוט וכל מאמיני), הצופה לרשע וחפץ בהצדקו. ועל זה ידוה לב האדם, כמה צער גורם המאחרי שבת עדיו יתברך המצפה לו בכל עת וכל שעה, וימינו פשוטה תמיד לקבל שבים.

ויאמר אני ה' וגו' הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה, ור"ל דגם בעת השכיבה ששוכב האדם בשפלות וירידה עד עפר הארץ, הוא לצורך עליה לברר הנצוצין בסוד מ"נ, וכמ"ש האר"י (ספ"ג פ"ג) בפסוק עת אשר שליט אדם באדם לרע לו (קהל מ, ט) של השליט עליו, לברר ולהעלות נצוצי מ"ן. וז"ש לך אתננה, לחבר מדריגה תחתונה ארץ, עד עליונה שהיא תואר יעקב והבן.

ויקץ יעקב משנתו, ור"ל עלה מחשבה טובה זו הנ"ל בלבו, מיד נעשה כאיש אחר כאשר יעיר משנתו, ואמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, כי דרך כל השב ממעשיו לתמוה על עצמו איך הלך באוולת שינת שכרותו כל אותו הזמן המשך ההוא, וגם אז לא סר שמירתו יתברך ממנו שהיה אתו עמו, על דרך השכן אתם בתוך טמאתם (ויקרא טו, טו) כדי לשמרו, וז"ש אכן יש ה' במקום הזה, גם כשהייתי הולך בשרירות לבי, ואנכי לא ידעתי, בסוד וידע אדם את חוה (ע' נלאשית ד, כה), ולא ידעתי להעלות הנצוצין משם בסוד מ"נ וכנ"ל.

עד שתירץ לעצמו שאם ידעתי לא ישנתי, ר"ל דאם כן לא היה נחשב לשינה, שגם מדריגה זו יש בשכינה בסוד השינה והדורמיטא, ואז אין האדם נותן לב לידע ^{אוצר החכמה} כנ"ל עד אחר שעברה זמן מדריגה ההיא.

וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּזְגַּר, כי נודע כמה מיני מדריגות היראה יש בעולם, ושורש כולם היא יראת ה', וגבה מעל גבה וגו' (קהל ה ז). כי מתוק הדינין בשרשם (ע"ס יג יא), כשיש לאדם כמה מיני יראת הגשמים ידבק את עצמו עם אלו היראות בשורשן אל יראת ה', ועוד יחבר יראה עם נורא כנודע. וזה שאמר ויירא ויאמר מה נורא וגו', כי מצינו לשון וה' האמירך (דברים טו, יג, ע' נלאשית) אהבה ודביקות וחיבור, וכשראה יעקב אז ויאמר מה נורא, רצונו לומר שחיבר יראה עם נורא המקום הזה.

אין זה כי אם בית אלהים, ורצונו לומר שהוא לשון תימה, שלא תאמר שאין

זה כי אם בית אלהים, שהוא ח"ו נפרד, רק זה שער השמים, כי יש שורש אל בית אלהים הנקרא יראה (זמ"ג טו.), אל מקום הנקרא נורא, וחבורו על ידי יסוד הנקרא זה (ע' זמ"ג לב.), ויראה היא השער, כמ"ש בש"ס דשבת (לב.) ותרעא לביתא לא עביד, ונורא נקרא שמים (מ"ז מ' ע' קנב, זמ"א לב.), וז"ש וזה שער השמים, הרי יחוד זכר ונקבה על ידי יסוד.

ועל ידי שחיבר בשרשן נסתלק היראה, ואז וישא יעקב רגליו, שנשא והעלה מדרגה תחתונה הנקרא רגליו, אל מדריגה עליונה וכן"ל. ובדרך כלל כי אנשי החומר נק' רגליו, העלן למדריגת הצורה העליונה וק"ל.

עוד י"ל וישא יעקב רגליו, כמו שש מאות אלף רגלי (נמדנר יא לב) כי זכרנו בהקדמה כלל גדול בעבודת הש"י ובמצותיו, שיוהר שלא ישכח את עצמו מלקשר ולדבק בעסק המצוה ההיא, בעת שיכוין בעשיות המצוות בכוונה עליונה, יראה שלא יהיה נבדל ונפרד מהעולמות העליונות, כי הכל אחדות אחד, דאם לא כן הוי כקוצץ בנטיעות יעו"ש. וז"ש וישא יעקב רגליו, ר"ל שנשא והגביה מדריגתו, ר"ל את עצמו, לדבק בהליכתו בדביקות קונו. וז"ש וילך ארצה בני קדם וירא באר בשדה וגו', והוא על דרך ויכרך אתך לרגלי כו' (נלאשט ל ג), ודי בזה וק"ל.

ובזה יבואר ג"כ המשך הפסוקים, וישם אותה מצבה ויצק שמן על ראשה וגו'. כי אור העליון נקרא מן וקטרת ישמח לב (משלי טו ט), ע"י יעקב ברא בוכרא, וכמ"ש בזוהר חיי שרה דף קכ"ד ע"ב ומשח רבות וכו'. וז"ש ויצק שמן על ראשה, המשכת אור העליון, שעל ידי זה שם אותה מצבה לחזקה כנשמה בגוף

האותיות וכו'. והיה ה' לי לאלהים, כלומר, שיזכה להמשיך שם הוי"ה אור עליון לי שהוא ז"א, ומשם לאלהים לאור תחתון, שהיא הנשמה להחיותה, שהיא תכלית השלימות, ודי בזה והש"י יכפר א"נ ס"ו.

ונחזור לענין הנ"ל שביארנו, ענין ברית במחשבה ודבור ומעשה, שהיא שבת ותורה וישראל וכן"ל. ובזה יבואר מדרש פרשת אחרי מות (ויק"ר פכ"א ו) וז"ל, בזאת יבא אהרן אל הקדש (ויקרא טו ג), בזכות התורה שנאמר (דברים ד מד) וזאת התורה אשר שם משה, בזכות המילה שנאמר (נלאשט יז י) זאת בריתי אשר תשמרו, בזכות השבת שנאמר (ישעיה טו ג) אשרי אנוש יעשה זאת וגו' שמר שבת, בזכות ישראל וכו'. וקשה למה באלו דוקא.

ולדברינו אתי שפיר, כי בזאת יבא אהרן אל הקדש, הוא להורות דרך לכל הרוצה להתקרב ליכנס פנימה אל הקודש, וכמ"ש בתיקונים (מ' ד יט.) יעו"ש. ולכך אמר כי הקירוב והדביקות הוא על ידי ברית, כמ"ש (נלאשט ט יג) זאת אות הברית וכו', וכ"כ האר"י זל"ה (ע' פע"ה ש' הלולב פ"ב, מא"א מע' הב' ס' מ) כי ברית היינו מלכות הדבוקה ביסוד וכו', והיא נקרא זאת כנודע (זמ"ג קעט ג: ע' מא"א מע' סו' ס"ג), ודרך הדביקות הוא במחשבה ודבור ומעשה, שהיא שבת ותורה וישראל, שכולם נקראו ברית כאמור, ויש בו מקום דביקות להתקרב אל הקודש, וז"ש בזאת יבא אהרן אל הקודש, שיהיה למודו בתורה כדי לדבק במלולא, ושבת כדי לדבק מחשבתו בו ית', וישראל ע"י מצות מילה בעובדא, הרי נשלם מחשבה ודבור ומעשה. והש"י יזכנו לדבק בו על דרך הנ"ל, וכמו שכתוב בפ"ך ובלבבך לעשתו (דברים ל יד), אנס"ו.

יסוד העבודה

ח ר ק א

פ ר ק א

מענין תורה לשמה

זהם לשמם אל תעשם עטרה להתגדל זהם ואל תעשם קרדום להיות עודר בו וק"ו ומה בלשנר שלא השתמש אלא בכלי קודש שנעשו חול נעקר מן העולם המשחמש בכחרה של תורה עאכו"כ , והבריייתא זאת קבעה דבריה על מאמר הכתוב שבסוף פ' גלבים . ונראה הטעם בזה משום דבפסוק זה מבואר הוא שהכתוב מדבר מענין לימוד התורה משום דכתיב לשמוע בקולו שזהו מה שלומד את תורת דברי ה' משא"כ בפ' עקב שהכתוב מדבר במלות , שראש הפסוק אומר כ"א שמור תשמרון את כל המלוה הזאת , והספרי לטעמי' שדרש שם על הלומד ושומר ועושה הר"ז גקרא את כל המלוה שמלות לימודו קיים בשלימות המלוה . ומכאן ראה לדברינו הקודמים שראב"ל אינו יליף הק"ו שלו כ"א על המכוון להנחתו בלבד שהרי בכאן לא הזכיר בשביל שאקבל שכר עוה"ב :

ד) א'מנם הלומד בשביל שיקבל שכר לעוה"ב אינו עושה המלוה בשלימות והגם שקיים ~~המלוה~~ אבל חיסר בה מלות לאהבה את ה' א' . וכן איתא במסכת ע"ז (יט) במלותיו חפץ מאוד אר"א במלותיו ולא בשכר מלותיו . והיינו דתנן הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס . ורש"י ז"ל גרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ שלא לקבל פרס . ופ"י רש"י ולא בשכר מלותיו שעובד את יולרו מאהבת שמו ומאהבת מלות פיו ולא לשם קיבול שכר . ע"מ שלא לקבל פרס , יהי לבך עמו לאמר אפילו אין סופי לקבל שכר אוהב אני את בוראי וחפץ במלותיו :

ו) ב'צינו לומר שהלומד ועושה ומכוין בשביל יראת

א) תניא בספרי פ' עקב פסקא מ"ח לאהבה את ה' אלהיכם שמה תאמר הריני אלמוד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים לעוה"ב ת"ל לאהבה את ה' א' למוד מ"מ וסוף הכבוד לבוא , ר' אלעזר בר' לדוק אומר עשה דברים לשם פעולתם ודבר זהן לשמן וכן היה הוא אומר ומה בלשנר שנשתמש בכלי בית המקדש וכלי חול הו נעקרו חייו מן העוה"ז ומן העוה"ב המשחמש בכלי שבו נברא העוה"ז והעוה"ב . עאכו"כ שנעקרו חייו מן העוה"ז ומן העוה"ב : **וכן** תניא שם בפסקא מ"א בפ' והיה אם שמוע לאהבה את ה' א' שמה תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהי' עשיר ובשביל שאקרא רבי ובשביל שאקבל שכר ת"ל לאהבה את ה' אלהיכם כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה :

ב) ונראה דר' אלעזר ב"ל מה שלומד ק"ו על המשחמש בתורה הוא זה בהלומד בשביל הנחת עוה"ז שהם חול בזה הו בזיון והוא דוגמת מעשה בלשנר שהשתמש בכלי קודש דברי חול אבל הלומד בשביל עוה"ב שזהו עולם קדוש ושם נהנין מזיו השכינה אין בו זה הק"ו ואם דעדיין חיסר המלוה של לאהבה את ה' א' אבל בכל זה אין בו משום איסור של המשחמש בתורה :

ג) והבריייתא זו הובא בגדר"י (ס"ב) ושם הוא בשינוי קלת וז"ל תניא לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו . שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי אשנה שאהיה זקן ויושב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא ר"א בר"ל אומר עשה דברים לשם פעלם ודבר

יראת עונש ואהבת שכר עוה"צ ולא בשביל אהבה ה' עלמו שהוא חיסר ועבר כמה מלות עשה משום שיש כאן ג' פסוקים המלווים על לשמה בשביל אהבת המקום. א' צפ' והיה א"ש לאהבה את ה' ופירשו בו בספרי עד"ז. ב' מה שבסוף פ' עקב לאהבה את ה' א' וללכת בדרכיו ובספרי פירש גם ללכת בדרכיו מה הקצ"ה חסיד אף אתה תהי' חסיד. ותניא איזהו חסיד המתחסד עם קונו. והרי בפסוק

זה יש בו שני מלות עשה וכן בפסוק של סוף פ' נלצים לאהבה את ה' א' לשמוע בקולו ושם בקודם כתיב אשר אנכי מלוך היום לאהבה את ה' א' ללכת בדרכיו. והרי לפי זה חמש מלות עשה המלוים על קיום המלות ולימוד החורה לשם המקום והעובר על זה עובר בחמשה מלות אלו. ובכל עשייתו תורה או מצוה שלא לשמה הרי זה חיסר בו אלו החמשה מלות :

פרק ב'

בו יבואר שכוונת צווי לשמה הוא על ההשתדלות עבור השגת מדה זו .

(א) **וביין דק"ל שאין הקצ"ה** צא בטרוניא עם בריותיו, ולא חייב את האדם ע"ד שהוא אינו ברשותו וזה הענין של אהבת ה' היא מעלה גדולה התלויה בהבנת הלב חכם ומשכיל ואינ' נקני' לאד' במהרה כ"א אחר כמה הכנות והשתדלות רב ושקידה רב' וטהרת התאות ופרישו' מעניני עוה"ז וטהרת המידות והתבודדו' ועזר ה' אשר יחוננוהו את הדעת הזאת להכיר את בוראו ואשר זהו שנאמר צצ"כ יאר ה' פניו אליך ויחונך ואחו"ל צצמ"ר ויחונך בדעת ומהו הדעת איחא בשהש"ר צפ' עמודיו עשה כסן' וכו' דעת זהו הכרת הבורא שנאמר אין דעת אלהים בארץ ואומר השכל וידוע אותי וגם בספרי פ' ואתחנן פסקא ל"צ ר"מ אומר ואהבת בכל לבבך אוהבהו בכל לבבך כאברהם אבינו. ובפסקא ל"ג ואהבת את ה' א' בכל לבבך איני יודע באיזה לך אוהבים את הקצ"ה ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מלוך היום על לבבך תן הדברים האלה על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את הקצ"ה ומדבק בדרכיו. ובפיסקא מ"ט ביאר יותר דורשי רשומות אומרים רלוך שתכיר מי שאמר והיה העולם למוד אגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקצ"ה ומדבק בדרכיו והרי שמעלה זו קשה מאד להשיג' וא"כ איך שייך עד"ז הלוי והחיוז על האדם שהוא עדיין רחוק מאוד ממנו ואפילו מן הסיבות המסבבים אליו את האהבה הנכבדה

הזאת והלא צפ' נלצי' כתי' כי המלה הזאת אשר אנכי מלוך היום לא נפלת היא ממך ולא רחוקה היא וכו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפ"ך ובלבבך לעשותו :

(ב) **ע"ב** מזה נבין שהלוי של אהבת המקום שבשביל גדולתו וכבודו אינו כ"א ע"ד השתדלות מה שהאדם מחוייב להשתדל בהסיבות הנ"ל ואלו הם שהזכרנו ואשר אחר כל אלו ההכנות יזכה למעלה זו לפי ערכו ומעשיו הטובים ועד שיחוננוהו ה' ברחמיו וכתיב במשלי (יב) לפי שכלו יהולל איש (כה) הגו סיגים מכסף וילא ללרף כלי. (כז) מלרף לכסף וכו' לזהב ואיש לפי מהללו פי' לפי מה שישתדל בהכרת גדולת הבורא ית"ש מה שצרא הכל בחכמה נפלאה והוא סדרם בחכמה ובתבונה ובדעת ומחיה אותם ואת טבעם וחוקם ומשגיח על כל יושבי חבל והתכלית הכל הוא בשביל צ"י ואם עושים רלונו משנה את כל הטבעיות בשבילם ומבין בגודל טוב טעמי המלות ומעלת הדיקים ומסוד מעשי בראשית ולמעלה מכל הנ"ל מזכך את תאוותיו ומדותיו בכדי להרכיב את הנפש על הגוף עי"ז יכול לזכות ליהנות באור ה' ולהדבקה בו באהבה וזהו מלרף לכסף שמביאים אותו באש ומנחכים אותו ומצררים אותו מהסיגים וכן יותר מזככים את הזהב ועד"ז יוכך האדם א"ע ואת שכלו כי השכל מורכב בתוך הנפש התאיה בהמיות

ותמר

ואחר שיפרוש את עלמו מכל מותרות ותאות עוה"ז הגודרי' ומעבים את השכל עי"ז יהולל לפי ערך הזיכוך וההשתדלו' שלו וזהו ואיש לפי מהללו: (ג) **ובן** איתא בצרכות (דף לג) דיראת שמים הוא דבר גדול וקשה לקנותה דאמר שם ר' חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' א' שואל מעמך כ"א ליראה את ה' אלהיך ופריך אטו יראת שמים מלתא זוטרתא היא והא אמר ר' חנינא משום רשב"י אין להקב"ה צבית גזויו אלא אולר של יראת שמים בלבד שנאמר יראת ה' היא אולרו ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא דאמר רבי חנינא משל לאדם שמצקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן כלי קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול. ומאמר זה לריך ביאור דקשה מדוע המקשה המתין על מאמר ר"ח ולמה לא הקשה קושייתו על הפסוק בעלמו וצמה נתעורר יותר בזה מן דברי ר"ח מה דיש לפרש בדברי ר"ח דאין ה"כ חוץ מיראת שמים וזהו ג"כ מלתא רבתא היא. ב' דמוכח מרשב"י דאיננה זוטרתא ומה לריך בזה כעוד להקרא בעלמו דיראת ה' היא אולרו כתיב והרי מבואר בפסוק זה בעלמו דאיננה זוטרתא. ג' דמחרץ אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא ומה הועיל לנו בזה הא מש' לישראל אמר ואלליה' הלא איננ' זוטרתא היא. ונראה משום דאיתא בנדה (דף סט) שאלו לריב"ח מה יעשה אדם ויתעשר והשיב להם ירבה בסחורה ויתעשר א"ל והלא הרבה עשו כן ולא הועילו אלא יבקש רחמים ממי שהכסף וזהב שלו, מה יעשה אדם ויחכים א"ל ירבה בישיבה ויחכים א"ל והלא הרבה עש"כ ולא הועילו אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה וחכונה שלו. והרי לפ"ז כל הדברים שאומר שהם בידי שמים כמו חכמה ועושר היינו שהאדם לריך בעלמו להשתדל באלו הסיבות המועילות ומקרבות אליו אלו המעלות אלא דר"ח אמר דצ"ז עדיין הוא בידי שמים וכדמסיק התם אלא יבקש רחמים וכו'. וא"כ מדברי ר"ח זה מוכח מה שסיים דבריו חוץ מיראת שמים היינו שלריך בזה רוב השתדלות

יותר הרבה מעיני חכמה ועושר והבקשה בזה מעט ההועלת בלא יגיעה כי רוצו ככולו תלוי בידי אדם דוקא ועל ידי רוב השתדלות עלמו ומה שישים כל חפלו ועסקו בעמל השגת מעלה זו אז ישיגו. ע"כ מזה נתעורר המקשה עתה לפרוך מדרשב"י משום דבפסוק עלמו היינו מפרשים כ"א ליראה היינו שאתה תעורר את לבבך ביראה ואז אני ג"כ אעזרך להשיגו וכמו שענין זה נוהג אלל חכמה ועושר, מה שא"כ עתה לדברי ר"ח מוכח שהפסוק כ"א ליראה מיירי בלא עזר ה' וא"כ קשה מדרשב"י והיינו דמן הפסוק בעלמו לא קשה די"ל הגם שאין זה דבר קשה לאדם מ"מ חביב זאת בעיני ה' וגונוו באלורו וכמו דאיתא גבי לדיקה ב"ב פ"ק (דף יא) דאמר אבותי גנוו למטה ואני גנזתי למעלה ובמקום שאין יד אדם שולטת בו. אבל כיון דרשב"י אמר אין להקב"ה צבית גזויו אלא אולר של יראת שמים בלבד מוכח מזה דהגם שיש למעלה הרבה אולרות אבל מופלא האולר זה של יראת שמים שהוא מגניז אותו בלבד באלור המיוחד וחביב לפניו משא"כ בשאר האולרות והרי ש"מ שיראת שמים הוא דבר גדול ואיננה מלתא זוטרתא כלל ע"כ קשה. ומשני אין לגבי משה וכו' פי' משום דבגדר המצחין לאדם צין ענין קשה וצין ענין קל יש בזה שני הבחנות אחת יתואר על פעולת האדם שדב"ז קשה שלריך פעולות רבות וקשות ודבר שני אינו לריך פעולות קשות כ"א בפעולות מועטות וקלות יכול להשיגה והר"ז הבחנה אחת, והבחנה השנית היא שאין האדם מביט למה שילטרך בזה רוב השתדלות ופעולות רבות וקשות כי לאדם החכם אין זה גדר הנועל לפניו כי אדם לעמל יולד וביותר בדבר המעלה השלמה ושהיא חכלית המעלות השכל היקר ואור הגלחי והחיים הנעים להיות דבוק ואחוד ביולרו יולר כל העולמים ואך מביט על סוף הדבר וההכלית פעולתו בהמעלה שחפץ להשיגו אם זה דבר הנחלה בבחירתו. ואם ישהדל הרבה כפי הנכון אם אז השג ישיגו ויעלה תועלתו בידו כפי רלונו אז הוא אליו נקרא ונחשב לדבר

קל

קל, ואם גם כשישתדל בכל מאמני כוחו עדיין אין תכלית תועלתו תלוי בידו כלל ח"כ הר"ז דבר קשה מאוד לפני החכם נחשב וזהו מאה"כ החכם עיניו צראשו ר"ל שרואה את הראשית של דבר חפלו שהוא התכלית אם בידו להשיגו והכסיל איננו מביט את הסוף והגם שאפשר שלא ישיג אותה כי איננה בידו בכ"ז כיון שפעולתה בקלות בוחר בזה כמו האדם הכסיל ולפניו שני דרכים אחת בה אור גדול ורק שהיא דרך ארוכה וסובבת ועולת בהרים. והדרך השני היא קלרה וישרה אכן בה חושך עבה והרבה מכשולים בדרך. וכיון שהכסיל אינו מביט להתכלית המקווה ע"כ בוחר בדרך החשך ובחשך הולך, וגמלא לפי ההבחנה השנית שהיא העיקר בטבע החכם המשכיל נתהפכו הדברים, שכל עניני המעלות האנושיות כמו חכמה עשירות גבורה כיון שאינם ביד האדם הם נקראים דברים קשים. אבל המעלה של יראת שמים כיון שהיא מסורה ונתונה ביד האדם החפץ להשיגה היא נקראת דבר קל לפניו. וזהו תשובת המהרץ אין לגבי משה שהוא השתדל בה למאוד ועד שהשיגה נקראת אללו מלתא זוטרתא, ומפני שהוא שיער בעלמו כי דב"ז הוא ביד האדם ובצחירתו תלויה הדבר ע"כ אמר לבנ"י שכן גם אתם אם תשתדלו בזה הרבה בודאי תשיגו אותה לפי כח השגתכם ורוב המיץ כחכם וכמו שאני השגתי בהשתדלות עלמני כמו כן זאת בידכם, ודב"ז בעלמו כיון אליו ר"ח באמרו הכל בירי שמים וא"כ הכל שנחשב לכלי קטן ואין לו ר"ל שאינה תלויה בצלון עלמו הר"ז דומה עליו ככלי גדול חוץ מיראת שמים והגם שכלי גדול הוא כיון שצידו הוא ע"כ נחשב עליו לכלי קטן. וראה כי אלו שני המאמרים אמרם אדם אחד ר"ח שזה מאמר שני שלו ביאור למאמר ראשון שלו, ועוד יתכן לפרש אין לגבי משה שהוא החכם האמתי שמביט להבחינה ב' מלתא זוטרתא היא :

(ד) ודקרי מבואר זה שענין השגת יראת שמים הוא ענין הקשה ביותר כמאמר הש"ס המתמה עד"ז אטו יראת שמים מלתא

זוטרתא היא וכן אמר רשב"י שהוא קנין קשה למאוד עד שאין גנוז צאור שלפני ה' כ"ח יראת שמים בלבד. ואין במעלה זו קלות כ"ח דבר הבטחה שהעמל בה ברוב השתדלות ויגיעה רבה בכל נפשו אז ישיגנה. והר"ז ראה לדברינו לעיל שהלוי לאהבה את ה' מה שהוא יותר קשה מיראה וכאשר נבחר לקמן בודאי הלוי עליו אינו שיעשנה מיד כ"ח על השתדלות הפעולות המסבבות אותה לאדם הרואה ומשתדל בה בכל מאמני כחו ודדיר. וכן אומר בספרי שהכוונה ואהבת היא על השתדלות, שהרי הוא אומר שם ואיני יודע האריך ובח"זה לד אהבים וכו' יעו"ש לעיל :

(ה) ועדיין יש בזה לבאר ולהביע אומר ברור כי גם ענין יראת שמים אי אפשר להשיגו בלתי עזר מן השמים. כדאי פ' החליל (כב) ח"ר ילחק ינה"ר של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום חר"ל ילרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו שנאמר לופה רשע ללדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו, וקרוב לזה תנינא נמי במכילתא (פ' יתרו) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי שמוע שכל התחלות קשות, תשמעו מכאן אמרו שמוע אדם מלוה אחת משמייעין לו מלות הרבה. והרי דאפילו ביראה שמים ג"כ לריך עזר וסיוע. וכן נראה להדיא בהקומץ רבה (כט) אמר ריש לקיש מאי דכתיב אם לללים הוא יליך ולענוים יתן חן בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו. ומלינו שגם הבקשה מה שאדם מבקש ומתפלל להשי"ת שיעזרהו ויילכהו מילה"ר היא לו לתועלת גדול ג"כ כדאי בצרכות (יז) דהו כמה רבנן מתפללים לעזר וסיוע של השי"ת ע"ד עבודת ה' להיות בהם יראת שמים ושינללו מן הילה"ר וכן תקנו בסדר התפלה כמה בקשות על ענין זה והרי גם ביראת שמים לריך ג"כ עזר השי"ת. אלא דזהו החילוק דהכל חוץ מיראת שמים אין זה ביד האדם, ואם אין השי"ת רולה לחננו בהמעלה

ואכן נלרך האדם למען תועלתו בטח שיבקש
 ע"ז ג"כ עזר מהשי"ת ולמען שלא יכשל מחמת
 הילר המליק ומהגבר ואז ה' לא יעזבונו בידו .
 וככל קוטבי הדברים אלו הג"ל תראה בשובע
 עין בלשון המועתק מהרמב"ם ז"ל :

בהמעלה שהאדם מחפשו יתכן שאפילו אם
 יתפלל לפני השי"ת לא יענה לו , מפני שרלון
 וגזירת השי"ת עליו שלא יושלם בהמעלה
 שמבקש , משא"כ ביראת שמים שאם האדם
 מחפשו היטב ואז ברית כרותה לו שישיג בודאי .

פרק ג'

אביא לפניך קוטבי דברי הרמב"ם ז"ל מה שכתב בהל' תשובה
 והל' ת"ת ובסנהדרין . הלכות תשובה פרק עשירי .

לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה
 שמחוך שלא לשמה בא לשמה . לפיכך כשמלמדין
 את הקטנים ואת הנשים וכל עמי הארץ אין
 מלמדין אותן אלא לעבוד ביראה וכדי לקבל
 שכר עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה
 מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילים להם
 לענין זה בנחת עד שישיגוהו וידעוהו ויעבדוהו
 מאהבה ע"כ . והר"ז הקוטב דבריו שיעקר
 עבודה היא לשמה . אכן מפני שהיא מדרגה
 גדולה ע"כ טרם שישיגה האדם מותר לאדם
 ללמוד מפני יראת העונש וההצת השכר וכאשר
 יתרבה דעתו יגלו לו רזי וסודי חכמה מעט
 מעט עד שישיג לעבוד את ה' מאהבת המקום
 וככל דבריו הג"ל :

א' א"ל יאמר אדם הריני עוש' מלות התור'
 ועוסק בחכמה כדי שאקבל כל
 הברכות הכתובות בה , או כדי שאזכה לחיי
 עוה"ב , ואפרוש מן העבירות שהזהירה התורה
 מהן כדי שאגלל מן הקללות הכתובות בתורה
 או כדי שלא אכרת מחיי עוה"ב . אין ראוי
 לעבוד את ה' על דרך הזה שהעובד ער"ז
 הוא עובד מיראה . ואיג"ה המעלה הנביאים ולא
 מעלת החכמים ואין עובדים את ה' על דרך
 זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין
 אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו
 מאהבה . ב' העובד מאהבה עוסק בתורה
 ובמלות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר
 בעולם ולא מפני יראה רעה ולא כדי לירש
 טובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת
 וסוף הטובה לבוא בכללה ומעלה זו היא מעלה
 גדולה מאוד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת
 א"א שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד
 אלא מאהבה והיא המעלה שזונו בה הקב"ה
 ע"י משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ומיד
 שיאהוב את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל
 המלות מאהבה . ד' אמרו חכמים הראשונים
 שמה תאמר אלמוד בשביל שאהיה עשיר בשביל
 שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעוה"ב ת"ל
 לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו
 אלא מאהב' . ה' כל העוסק בתור' כדי לקבל שכר
 או כדי שלא תגיע לו פורעניות הר"ז העוסק שלא
 לשמה . וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל
 שכר אלא מפני אהבת ארון כל הארץ שזונו
 בה הר"ז עוסק בה לשמה . ואמרו חכמים

ב) **עוד** כתב שם ו' דבר ידוע וברור שאין
 אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של
 אדם עד שיסגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה
 שבעולם חוץ ממנו כמה שזוה ואמר בכל לבבך
 ובכל נפשך אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת
 שידעוהו וע"פ הדעת תהיה האהבה אם מעט
 מעט ואם הרבה הרבה לפיכך לריך האדם
 לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות
 המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם
 להבין ולהשיג וכו' עד שישיגוהו כג"ל . וכתב
 הראב"ד עד שיסגה השגיון הזה הוא לשון שיר .
 כמו שגיון לרוד ופי' בכס"מ דהיינו לומר שישמח
 באהבת ה' כמו שאדם שמח בשיר , וענין אחר
 בעבור אהבתה תסגה בעניניך שלא תשים
 עליהם לב . עוד כתב בהלכות ת"ת (פרק ג'
 משנה י) אמרו חכמים כל הגהנה מדברי
 תורה

תורה נוטל חייו מן העולם. ועוד לוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן ע"כ. וכראה מדברי הרמב"ם שאינו מותר לאדם ללמוד בשביל כבוד שיכבדוהו בני אדם עבור זה כי זה נהנה מדברי תורה ועושה עטרה להתגדל בהם. ולא כתב בהל' השובה אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה כ"א על מה שביאר שם בפירוש דהיינו מפני יראת העונש וקבלת שכר מהשם. ואמר שם מיד לפיכך כשמלמדין את הקטנים וכו' אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, ומשמע להדיא אבל לא בשביל כבוד עלמין דזהו אסור ומפני שזה רחוק מאוד מרלון הצורא ית"ש וגם שזה נהנה מדברי תורה שנוטל חייו מן העולם. ולפ"ז מה שכתב הרמב"ם שם במשנה ה' לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה ובין שלא לשמה היינו שלומד מפני יראת העונש אבל לא מפני הכבוד מצ"א מפני שזה אסור, ומה שכתב סחם מפני שסמך על דבריו אלו מש"כ שהנהנה מד"ת נוטל חייו מן העולם וגם על מה שכתב בהלכות תשובה הנ"ל ופשוט הוא ודלא כהלח"מ שפירש שם דאפילו בשביל כבוד תורה מותר להרמב"ם דזה אינו כמו שהוכחנו דעתו ולקמן כאריך בזה (בפ"ו וו'), ולמען תדע בצירור גמור שכן דעת הרמב"ם שאסור בשביל הכבוד וחלק זה גינו אותו חכמים וביזו אותו ואסרוהו ואמרו עד"ז לא זכה וכו' אעתיק בכאן לשון לדיק רבינו הרמב"ם ז"ל מה שכתב בפ"י המשניות בסנהדרין (פ"י א') וז"ל בקינור ודילוג. הבן זה המשל ושם בדעתך נער קטן הביאורו אלל מלמד שילמדהו חכמות שהוא אליו הטוב האמת המביאהו למעלת השלימות. אלא שהנער למיעוט שניו וחילוש שכלו אינו מביין מעלת אותו לימוד ומה שיביאהו לתכלית השלימות ולפיכך מלמדו שהוא שכלו יותר חזק וטוב מן הנער בהכרחו למען יזרז את הנער שילמדו ומה שאינו מביין תועלתו לכך נחשב הלימוד אללו ליגיעה רבה, ע"כ המלמד יזרזו בדברים האהובים להנער באגזים לומר קרא ואתן לך אגזים או תאנים ואתן

לך מעט דבש וזזה הוא קורא ומשתדל לא לעלם הקריאה לפי שאינו יודע מעלתה אלא כדי שיחנו לו אותו המאכל. ואותן המגדים אללו יקר בעיניו מן הקריאה וטוב הרבה בלי ספק, ולפיכך הלימוד שבעיניו הוא עמל ויגיעה בכ"ז לומדו ועמל בו כדי שגיע לו באותו עמל את התכלית האהוב אללו והוא אגוז אחד או חתיכה דבש. וכשיגדיל ויוחזק שכלו יותר ויקל בעיניו אותן הדברים מה שאהבם מקודם כי עתה מביין שתועלת המגדים אינם כדאי לפניו נגד העמל בלימודו ילטרך המלמד לזרזו קרא ואתן לך ב' זהובים והנער משתדל בלימוד בעבור שני הזהובים שהם לו לתכלית נגד הלימוד, וכשיהי' דעתו יותר גדול ונקלה בעיניו זה השיעור. ויתאווה למה שהוא נכבד מזה אז יאמר לו רבו למוד כדי שתהיה ראש ודיין ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך כמו פלוני ופלוני והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלה זו ושהי' התכלית אללו הכבוד שיכבדוהו בני אדם ויכשאוהו וישבחו אותו וכל זה מגונה ואמנם ילטרך למיעוט שכל האדם שישים תכלית החכמה לדבר אחר זולת החכמה ויאמר לאיזה תכלית לומד אלא כדי שישג את הכבוד בו וזה ענין הוללות על האמת ועל לימוד כזה אומרים חכמים שלא לשמה. כלומר שיעשה המאווה וילמוד וישתדל בתורה לא לאותו דבר בעלמו אלא בשביל דבר אחר, והזהירו חכמים ע"ז ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם ולא יתעסק בתורת השי"ת להתפרנס בה ולא תהיה אללו התכלית אלא לדעת אותה בלבד ואין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת ותורתו אמת ותכלית ידיעתה לעשותה ואסור לאדם השלם לאמר מהו הגמול שאקבל על לימודי וקיומי לפי שזה ג"כ כמשל הנער הזה שאינו מכיר התכלית העלם ומבקש תכלית זולתו, וכבר הזהירו גם ע"ז וכמאמר החכם אנטיגנוס אל תהיו וכו' וזהו הענין שקורין אותו עובד מאהבה, הנה התבאר לך הענין ואין מעלים עיניו מזה אלא החויל משתגע שקלקלוהו ושצשוהו המחשבות הסכלות והרעיונות הגרועים וזו היא מעלת אברהם

אברהם אבינו שהוא היה עובד מאהבה וכו' ומ"מ אין ההמון העם מפסידים מכל וכל בעשותם את המלות מיראת העונש והאבת השכר אלא שהם בלתי שלמים ואולם טוב להם זה עד שיהי' להם כח והרגל והשתדלות בעשיות התורה ומזה יתעוררו לדעת האמת ויוחזרו עובדים מאהבה וזהו מה שאמרו ז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה ע"כ :

ד) ורמזנו בדבריו אלו שהלימוד זה שהוא מכוי'ן בשביל תכלית הגא'ת עוה"ז
 היא הוללות ואסור והוא כמו המשחמש בתורה וזולת להקטנים שאין בהם דעת מותר ללמד אותם ולתגכם עד שירצה דעתם ואז לריך להודיעם את הנכון ואת האמת אשר מעתה יראה להסיר ממנו את המחשבות הסכלות והאסור שהוא כונת הכבוד וכהא"ג. ויראה לפניו התכלית המעולה מהאלו הקודמים והוא זה שילמוד בשביל מה שהשי"ת גומל טוב ושכר לעושי רלוגו ומשלם עונש לעוברי רלוגו. וזהו תכלית נלחי הטוב לפני המון העם. ואמנם אינה רלויה לפני השי"ת כחפץ דעתו. וכי זה רלוגו השלם שהאדם יעשה מלותיו וילמוד תורה למען שמו הטוב באהבה. ויאמין כי התורה היא האמת והמשלמת את האדם ושיהי' עי"ז האדם השלם והמקיים אותה באהבה ^{התורה} עי"ז נתקרב אל השי"ת ונעשה דבוק בו כמאה"כ לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, וזהו כוונת ה' הרלויה. והלומדים מפני היראה שהוא העונש והשכר הם בלתי שלמים ומ"מ אינם מפסידים את שכרם בעוה"ב מכל וכל. ואולם טוב להם זה הדרך והגם שאינו שלמות העבודה מ"מ ע"י זה הדרך יורגלו וישתדלו בקיום כל מלות התורה ומזה יביאם כח התורה והמלות מה שמקיימים ומורגלים בה שיבאו לדעת האמת ויוחזרו אחר שיבינו וידעו את האמת להיות עובדי ה' מאהבה וזהו כוונת מאמר חז"ל לעולם יעסוק וכו' ע"כ קוטב דבריו הרלוים וגאמנים :

ה) וראיתי לבאר דבריו מן הש"ס ומאמרי חז"ל כי דבריו מיוסדים על

מאמרים וזה הענין מש"כ בלווי השמה ושהיא איננה כ"א העושה בשביל רלון השי"ת באהבה כבר ביארנו זה בפ"א לעיל. ומש"כ כי המקיים בשביל גמול עונש ושכר עוה"ב איננה לשמה ומ"מ מותר היינו בפ' היה נוטל (דף כב). ת"ר שבעה פרושין הן פרוש שכמי זה העושה מעשה שכס ופירש"י שמלו שלא לש"ס אף זה מעשיו להנחתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים. פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו פי' רש"י מהלך בשפלות עקב בלד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקיף אלבעותיו באבנים. פרוש קוזאי זה המקיז דם לכתלים פי' רש"י עושה עלמו כעולם עיניו שלא יסתכל בגשים ומתוך כך מכה ראשו בכתלים והדם יולא. פרוש מדוכיא דמשפעת כמדוכיא פי' רש"י בזכא עשוי' כמקבת וראשו כפוף. פרוש מה חובתי ואעשנה. הא מעליותא היא. אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה פי' רש"י מה לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עלמו כאילו קיים את הכל. פרוש מאהבה פרוש מיראה. ופי' רש"י פרוש מאהבה מאהבת שכר מלות ולא לאהבת מלות הצורת. מיראה של עונשין. אלא מה על האדם לעשות מאהבת השי"ת כאשר לוגו ה' אלהינו וסוף השכר לבוא. אמרו לו אבוי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ע"כ. והרי זה מבואר כל חלוקי דיני הרמב"ם בזה המאמר דהלומד ומקיים בשביל שיכבדוהו ז"א הרי זה מגונה שגינו אותם חכמים ואסור דהיינו זה פרוש שכמי וכהא"ג מה שחושבם התנא והלומד מפני אהבת השכר ויראת העונש היינו הך דאבוי ורבא שאמרו כי זה הוא מותר אבל איננה בה רלון רלויה מהשי"ת ורק אעפ"כ ילמוד מפני שג"ז טוב להם שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה. והרי זה מבואר ונאמר בו כל קוטב דברי הרמב"ם ז"ל :

ו) ויהנה פרט אחד הנשמע מדבריו עוד נוסף ולדבר חידוש מה ששמע מדבריו דאפילו המקיים את כל התורה כולה אם לא נמלא

מלא בידו מלוא אחת מה שבאותה מלוא לא
 כיון בשביל שכר עוה"צ ועונשו כ"א מפני אהבת
 כבוד ה' בלבד אז אין לו חלק לעוה"צ. ואינו
 מועיל לו כל יגיעתו כ"א ע"י המלוא אחת
 הנקיה שהיא מפני אהבת ה'. דכ"כ שם מ"מ
 אין המון העם מפסידים מכל וכל ואולם טוב
 זה להם עד וכו' ויוחזרו להיות עובדים מאהבה
 וזהו מה שאמרו לעולם וכו' שמתוך שלא לשמה
 בא לשמה. דמשמע מה שחכמים מפסידים היינו
 שהטוב להם מזה יגיעם אחר שיזכו שיהיה
 עבודתם מאהבה ואז כשיזכו יקבלו שכר עוה"צ
 עבור אלו המלות שעשו מאהבה אבל עבור
 אלו שעשו בשביל הגאון לעוה"צ אין להם
 כלום. והיינו שהרמב"ם יל"א לו זאת מדברי
 רב ורצא מה שהם אמרו לעולם יעסוק אדם
 בתו"מ ואפילו שלא לשמה דהיינו בשביל עוה"צ
 ומסיים הטעם שמתוך שלא לשמה בא לשמה
 וכו' ואם איהא דגם על שלא לשמה הג"ל יש
 לו עוה"צ ג"כ א"כ מה לריך הטעם שזה הוא
 להבא ואינה בודאי כ"א ע"ד המקווה. הלא
 פשוט יאמר משום דבזה ג"כ נוהל עוה"צ אלא
 ש"מ דעדיין אינו זוכה עד שישיג מעלת לשמה
 ולפיכך ז"ל שמתוך זה שלא לשמה בא אח"כ
 לשמה. ואפשר דהכי קאמר ויוחזרו לעובדים
 מאהבה ואז יקבלו שכר עוה"צ אפילו על מלות
 שעשו מקודם ג"כ מפני שכ"ז היה סיבה המקרבת
 אותם להיות חוזרים עובדים מאהבה. ומ"מ
 תלוי ענינם בזה דוקא אם יזכו למעלת אלו
 שיהיה אח"כ עבודתם מאהבה. אך מדבריו
 שנביא תומ"י משמע להדיא כפירוש הראשון.
 ומה שאנחנו מפרשים דבריו ודעתו של הרמב"ם
 ז"ל דס"ל כן כמש"כ מבואר להדיא יותר בפירוש
 בסוף מסכת מכות במשנה ר' חנניא בן עקשיא
 וז"ל מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם
 מלוא מתרי"ג מלות כראוי וכהוגן ולא ישתף
 עמה כונה מכונת העולם בשום פנים אלא
 שיעשה אותה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך

הנה זכה זה לחיי עוה"צ וע"ז אמר ר"ח כי
 המלות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה
 אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה
 ובעשותו אותה מלוא תחיה נפשו באותו מעשה,
 וממה שזורה על עיקר זה מה ששאל ר' חנני'
 בן תרדיון מה אני לחיי עוה"צ והשיבו המשיב
 כלום מעשה בא לידך כלומר נזדמן לך לעשות
 מלוא כהוגן, השיבו כי נזדמנה לו מלות לדקה
 ע"ד שלמות בכל מה דאפשר וזכה לחיי עוה"צ,
 ופירש הפסוק ה' חפץ למען לרקו לדרך את
 ישראל למען כן יגדיל תורה ויאדיר. ומזה משמע
 דאין לו שום שכר על השאר מלות שעשאה שלא
 לשמה ואפילו שהיו הענינים ע"ד השתתפות
 מה מן הנאות עלמו. כי כתב זכה זה לחיי
 עוה"צ וכו' ובעשותו אותה מלוא תחי' נפשו
 באותו מעשה וכתב מקודם ולא ישתף עמה
 כוונה מכוונת העולם בשום פנים:

ז) ונראה דהרמב"ם מפרש את דברי הספרי
 שהבאנו אותו בפ"א והוא הביאו
 בהלכות תשובה ובפ"י בסנהדרין כפשוטו ממש
 שאין המלוא כתיקונה כ"א שעושה אותה בלא
 שום פניות עלמו כ"א לאהבה את ה' אלהיו.
 וכיון שהמלוא אינה כתיקונה מה שהשי"ת לוא
 וחייב אותה בזה האופן דוקא הר"ז כמו שחיסר
 בגוף המלוא עלמה ע"ד משל ג' טוטפות או
 חמש טוטפות בתפילין דאינו כלום. והגם
 שיואל באותה מלוא אבל אינו מקבל שכר עלי'.
 והגם דאיהו מפרש דברי הספרי כך מ"מ נראה
 דאיהו מודה לדבריו מש"כ לעיל בפ"א דמלווה
 האדם על השתדלות לבוא באלו העלות המקרבי'
 דעתו ומרבים אותו להשגת מעלת מדה זו של
 אהבת המקום משום מה דאמר שם בספרי בפ'
 ק"ש והיו הדברים וכו' אינו יודע באיזה לך
 אלהים את הקב"ה ת"ל והיו הדברים וכו'
 וכה"ג כתב הרמב"ם בפ"י מה' תשובה
 ומגלין להם רז זה מעט וכו' ואם כה לאחרים
 מכש"כ לעלמו:

פרק ד

נתבאר שיש לפקפק הרבה בדעה זו ושיש גדולים החולקים עליו בזה
והנראה שיש קיצור בדבריו .

והנה יש לתמוה עליו דהא חנן בריש פרק חלק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם לדיקים לעולם ירשו ארץ. ובוודאי בכלל זה נכללו הרבה עמי הארץ ונשים וקטנים ולהם כולם חנן דיש להם עוה"ב ואילו כדבריו הלא אין זה כ"א למי שלמדו והשחלדו עד שהשיגו למעלת אהבת המקום בלא שום השתתפות הנאת עלמם ושזהו מעלת הגבאים והחכמים כמש"כ הוא בעלמו. ואין לתרץ דהכ"ק התנא כל ישראל יש להם היינו דראויים לבוא על ידי הזדמנות איזה מלוא לשמה ובשלמות האהבה ראיתי קטנים דהם אינם ראויים בודאי למדה זו ואיתא שם (דף קי) דתניא קטני בני רשעי ישראל אינן באין לעוה"ב, ופירש"י רשעי ישראל עלמון פשיטא דאין להם חלק לעוה"ב כדאיתא בכתובות (קי"א) אבל בני שיהם קטנים ולא חטאו פליגי שנאמר אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי ר"ג, ר"ע אומר באין הם לעוה"ב שגא' שומר פתאים ה' שכן קורין לינוקא פתיא. איתמר קטנים מאימתי באין לעוה"ב ר' חייא ור"ש ברבי חד אמר משעה שנוגד וחד אמר משעה שסיפר רבינא אמר משעה שגזרע ר"ג בר ילחק אמר משעה שנימול הנא משום ר' מאיר משעה שיאמר אמן, והרי זה מצוה דאפילו קטנים יש להם חלק לעוה"ב וכן מלינו גבי עמי הארץ בכתובות (קי"א) אמר ר' אלעזר עמי הארלות אינם חיים שנאמר מתים כל יחיו תניא נמי הכי רפאים כל יקומו במרפה עלמו מדברי תורה הכתוב מדבר. א"ל ר' יוחנן לא ניחא למארייהו דתאמר הכי א"ל מקרא אני דורש דכתיב כי טל אורות טליך וארץ רפאים חפיל כל שאינו משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו כיון דחזייה דמלטער א"ל רבי מלאתי להם תקנה מן התורה ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום וכי אפשר לדבוקי

בשכינה והכתיב כי ה' א' אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרגמטיא לת"ח והמהנה לת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו דבק בשכינה, כיוולא בדבר לאהבה את ה' ולדבקה בו וכו' אלא כל המשיא בתו לת"ח וכו'. והרי דגם ע"ה יש להם ג"כ עוה"ב, דתחיית המתים ועוה"ב הכל שזכר חלקו בעוה"ב הוא. וכדמוכח ג"כ מפ"י רש"י שהבחנו לעיל וכפה"ג בעלמא (עיין פרק ה' ה') תחיית המתים יש בו יותר דקדוק הדין מן ענין עוה"ב. וכן ג"כ מלינו גבי נשים (בברכות יז) א"ל רב לר' חייא בני נשים במאי זכיין. באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתניהו גוברייהו לבי רבנן ונטרין לגוברייהו עד דאתו מבי רבנן. ועוד איתא (בפסחים ח') וכהא"ג לאו מלוא היא והתניא האומר סלע זו לדקה בשביל שיחיה בני או שאזכה לעוה"ב הרי זה לדיק גמור ופי' רש"י לדיק גמור בדבר הזה ולא אמרינן שלא לשמה עושה אלא קיים מלות בוראו שלוהו לעשות לדיקה ומתכוין אף להנאת עלמו שיזכה בה לעוה"ב או שיחיו בניו והרי כאן דשיתף בפירוש הנאת עלמו ואילו היה בנו בריא לא היה כותן כלל. ואך שאינו תוהא במעשיו דאפילו אם בנו מת אינו מתחרט מהלדיקה שעשה כמש"כ שם בתוספות הר"ז לדיק גמור והרי לדיק נקרא ושייך עליו מאה"כ שהביא התנא ועמך כולם לדיקים לעולם ירשו ארץ. ועוד קשה בצ"ר תולדות פ' ס"ה יקום איש לרורות היה בן אחותו של יוסי בן יעזר איש לרידא והוי רכיב סוסיא בשבתא אזיל קומי שריתא למלטבא א"ל חמי סוסי דארכבי מרי וחמי סוסך דארכבך מרך א"ל א"כ למכעיסוי ק"ו לעושי רנונו וא"כ לעושי רנונו ק"ו למכעיסוי נכנס בו הדבר כארס של עכנא. הלך וקיים בעלמו ד' מיתות צ"ד. נתגמנס יוסי בן יעזר וראה מטתו פורחת באויר אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן. והרי יקום זה היה רשע גמור

(*) פירש"י שם, שריתא היא קורה שהיו מוליכין לפניו קורה לתלות עליו את יוסי, וזהו שאמר חמי סוסך וכו' היינו הקורה שאתה עתיד להתלות עליה.

גמור ותשובתו ג"כ לא היה כ"א מפני דברי יוסי שהודיעו גודל העונש לרשעים ואת גודל השכר ללדיקים ומכני זה עשה בעלמו ד' מיתות ז"ד והרי שזכה עי"ז לעוה"ב. והנה זולת אלו הקוסיות הרי נראים דבריו עלמו בפירושו בסנהדרין כסותרים ח"ע שכתב שם עוד (בר"ה ועתה) והתכלית הוא העוה"ב ולעומתן הוא השתדלות ולפיכך זה החכם המוחזק בידיעת האמת עיין בתכלית האחרון והניח מה שזולתו. ואמר כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ואם היותו הוא התכלית המבוקש אינו ראוי למי שהוא רולה שיהיה עובד מאהבה שיהיה עובד להשיג עוה"ב כמו שביארנו כמה שקדם, אבל יש לעבוד ע"ד שאומר. והרי מלשוננו זה "והתכלית הוא העוה"ב ולעומתן הוא השתדלות וכו', ואם היותו הוא התכלית המבוקש אינו ראוי למי שהוא רולה שיהיה עובד מאהב' וכו'". משמע בודאי מי שתכלית מבוקשו הוא עוה"ב יש לו עוה"ב. אלא שאינו ראוי להיות במחשבה ודרך זו לכיין לזה התכלית של עוה"ב האיש הרולה להיות עובד ה' מאהבה. וגם הרמב"ן צפ"י בפי' אחרי חולק ג"כ עד"ז. וכמו שגביא דבריו צפ"ה :

ע"ב נראה לי שהרמב"ם קילר בלשונו ומודה שאפילו המכוין להגלל מעונש ולהיות קונה עוה"ב יש לו חלק לעוה"ב. אלא שדבר זה מה שקונה בזה עוה"ב אינו קנין עלם מה שעלם חיי עולם הבא יהיה שייך אליו לנפשו. ואינה ניתנת אליו כ"א ע"י איזה סיבות מה שהוא עש"ס מה שהסיבות מעותדים להבב אליו העוה"ב. משא"כ מי שעבודתו מאהבה המקום עלמו וגלי שום שיתוף הנאת עלמו שלו כי אז החיי עוה"ב שייך אל נפשו כמו בטבע עלמויות. והחילוק שבין ע"י סיבה ובין בטבע הטבע. נקל להבין המרחק הגדול

שבין זה לזה כמו משמים לארץ. וכדמלינו במחז"ל (שבת קנ"ב א' וב"מ פ"ג ב') * שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו. וארשב"י ראיתי בני עלייה והם מועטים (סוכה מה ב') ** ודבר זה מרומז שם בדברי הרמב"ם שכתב שם כשיאמין שהתורה היא המציאה לאדם לשלמות המדות טובות שהם המלות, ומרחיקו ממדות הרעות שהם העבירות, וע"י יושלם מעלת האדם בעלם שהוא יהי' אדם אנושי ונבדל מן הבהמה וכשיהיה אדם שלם מטבע האדם השלם הוא שאין מונע אליו שתחיה נפשו ותתקיים בקיום הידוע לה, וזהו העוה"ב כמו שאמרנו, ומשא"כ מי שאין עבודתו כי אם מפני תקות השכר ושמירת עלמו מעונש אינו נבדל מהבהמה, וזהו מאה"כ (תהלים לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום, ר"ל שהמונע את הבהמה מהשתלחות הוא דבר מצחוץ כמו המתג ורסן ואינו ראוי לאדם שיהיה כן. אבל ראוי שיהיה הוא המונעו מאתו ומעלמו. ר"ל לורת האנושי כשתהיה שלמה היא תמנענו אותן הדברים שמונעים ממנו השלמות וסורזו ותביאו אל מדת השלמות. ע"כ חוכן דבריו. והר"ז החילוק כמו הבדל בין עלם אדם שגורתו אדם ובין אדם שגורת נפשו כבהמה, מפני שזה מתקן שלמות נפשו מלד עלמו המחוייב לו לאדם וזה מתקן מלד החוץ למען תקות הנאה. ולפיכך המתקן נפשו מעלמו נעשה אדם השלם וגמשך מטבע שלמות נפשו אליו חיי עוה"ב משא"כ המתקן מלד החוץ שאין שייך לו חיי עוה"ב בעלם, כי אם מלד חנינת הנותן ז"ה. שזהו ע"י איזה סיבה הראוי לו למלא חן והתקרבות אליו אשר יחוננהו כנלע"ד לבאר דבריו ז"ל. וקרוב לדבריו אלו זהו שמלינו (סוטה לא) רשב"א אומר גדול העושה מאהבה יותר מהעושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה לאלפים דור, ופי'

(* שם איתא שכל לדיק ולדיק נותנין לו מדור לפי כבודו. והמאמר המובא בפנים שכא"א נכוה וכו' הוא ז"ב (דף עט).
 (** הכוונה למאי דמביק הגמ' הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דמסתכלי באספקלריא שאינה מאירה וכו' הא דעיילי בצר הא דעיילי בלא צר.

ופי' רש"י ואין אלו דומין לפרוש מאהבה ומיראה לעיל (דף כב) דהנהו מאהבת שכר ומיראת העונשין, והכא מיירי מאהבת המקום ומיראתו. שמוראו גדול ומוטל על הצדיות:

ג) ועתה נבאר דבריו מש"כ ומ"מ אין המון העם מפסידים שכרם מכל וכל, הוא פשוט שיש להם עוה"צ. ואך ששכרם נמוך בשפל המדרגות של עוה"צ מפני שאין עוה"צ להם קנין עלם אלא דרך סיבה ומתנה. ואולם טוב להם זה ר"ל החלק הזה שהוא מועט לפי ערך הזוכה ההגון. מ"מ הרי ג"ז היא טובה ומנוחה לנפש, אשר קורת רוח בעוה"צ טובה יותר מכל חיי עוה"ז. ומה שראוי להם לנפות על טובה העלמיות בעוה"צ. זה עתה חי אפשר. ויש להם לחכות עד"ז בקיומם את התורה עד שיהיה להם כח והרגל והשתדלות, ומזה יתעוררו לדעת האמת ויחזרו להיות עובדים מאהבה. ואז יזכו לעלם חיי עוה"צ, וזהו שאמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות ואפילו שלא לשמה. כי אין מפסידים שכרם מכל וכל. ועוד יחטו שיזכו לבסוף עם השתדלותם מה שיתעוררו את עצמם לדעת האמת אשר מתוך השלל לשמה יבואו לשמה. וכן מה שכתב בסוף מכות יתפרש ג"כ עד"ז, שכוונתו שם שיזכה לעלם חיי עוה"צ הוא דוקא ע"י מלוא לשמה מאהבה צלי שום השתתפות הנאת עלמו. ועד"ז שאל ר' חנינא בן תרדיון מה אני לחיי עוה"צ, ר"ל אם יזכה בעלם כטבע נפש השלם. או רק עד מנוחת הנפש כסיבה מהחן, ולכך שאלו אם קודמן כלום מעשה שעשה על לך השלמות וכו' כמו שפירשו הרמב"ם, ובאות ז' יתורן יותר: ׀

ד) העוה"צ מזה בדעת הרמב"ם שאם ירלה אדם לעסוק בתורה ובמלות משום שיגיע לו כבוד או עשירות הר"ז אסור, ואם זה הוא בענין לימוד הר"ז איסורו חמור מפני שמשתמש בתורה, ואם בשביל שיזכה לחיי עוה"צ, הר"ז מותר, ואינו מפסיד שכרו בעוה"צ מכל וכל, כי בכ"ז יש לו מנוחה ונפשו בטוב תלין, ועוד באם שיזכה אח"כ למלוא אחת שעשאה בתכלית של לשמה מאהבה ובלא השתתפות הנאת עלמו. אז זוכה

לעלם חיי עוה"צ. והעיקר מכל שישתדל האדם להשיג ולרבות דעתו עד שישיג דעת האמת ויכיר את בוראו ואז יזכה לעשות את כל התורה מאהבת המקום. ואפילו בעושה מאהבה יש בו כמה מדרגות כמש"כ הרמב"ם (פ"ט מהל' חשוכה) וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו ידיעה גמורה ונכונה זוכה בה לחיי עוה"צ, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, ובפרק י' כתב דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישיגה בה חמיד כראוי ויעוצב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שז"ל ואמר בכל לבבך ובכל נפשך אינו אהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, וע"פ הדעת תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. ולפיכך לריך האדם ליחד עלמו להבין ולהשכיל בחכמות ושבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שביארנו בה' יסודי התורה:

ה) ובי"ן שקוטב דברי הרמב"ם בכל אלו המקומות שהבחנו אשר קורא להעובד לשמ' אדם הוא זה שהוא בעל דע'. ואלה שבעודתם מפני העונש והשכר קוראים בהמה ושלולים מהדעת, וכמש"כ עוד שאינו אהב להקב"ה אלא בדעת, וכתב בסנהדרין שאין מעלים עיניו מזה כ"א האויל המשחגע וכו', ^{הערה} וי"ן מדבריו דאיהו מפרש מה שאמרו חז"ל (ויק"ר פ"א) כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה הימנו היינו ת"ח הזה שאין עבודתו כ"א מפני השכר ושלל לשמה הרי אין בו דעת והיינו עד"ד שהבחנו לעיל (פ"ב) דדעת הוא השכל וידוע אותו, שהוא ענין הכרת בוראו שראשית דעת יראת ה' כתיב ושיעשה עבודתו בשביל יראת גדולתו, וכן מה שאחז"ל ברכות (ג) ובסנהדרין (דף כב) אמר ר' אלעזר גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר כי אל דעות ה', יתבאר עפ"ז כנכון דהנה זה העובד מפני שכר ועונש עכ"פ הרי זה עובד להש"י. אלא שזהו כמכויין לשם א"ל המורה על מדת החסד כמו אל רחום וכן נקרא אל קנא ואין זה תכלית העבודה. אלא שעי"ז בא לעבודה מאהבת המקום, ואז הוא לפניו משם אל המורה

*) וע"ע פ"ה אות ט'.

המורה על שכן כיון שעבודתו לפנינו ואינו
מכוון לשכר כ"א רלון שם הוי' שהוא המורה
על כי הוא נלחי ומהוה את כל, ולכן כתיב
דעת אחר שם אל ולפני שם הוי'. ואיתא שם
עוד אר"א כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו
רוצה סימן זרעה לעולם שנאמר אין שריד
לאכלו ע"כ לא יחיל טובו ואין שריד אלא
ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא היינו
דווקא אותם ת"ח שהם עובדים לשמה כדמוכח
מהכתוב שהביא. וראשית כתוב זה כתיב כך
(יואל ג) והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט
ובשרידים אשר ה' קורא, משמע האלו אשר
הם מחזבים לשם ה' וכן השי"ת מתבצב דהיינו
אלו ת"ח שהם עובדים לה' מאהבת המקום.
ובספרא פ' ויקרא אין קריאה אלא לשון חבה
לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר וקרא
זה אל זה :

(ו) **ונראה** להוכיח זרעיה נשמעת עוד

דעיקר ענין מעלת המלוה זו

להיות מהנה ת"ח מנכסיו היינו ת"ח שלומד
לשמה הוא. דהא זכותות (קיא) אר"א עמי
הארלות אינם חיים שנאמר מתים כל יחיו"א"ל
רבי מלאחי להם תקנה מן התורה ואתם
הדבקים וכי אפשר לדבוקי בשכינה והכתיב כי
ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא
בתו וכו' והמהנה ת"ח מעלה עליו כאלו מדבק
בשכינה כיוולא בדבר לאהבה את ה' ולדבקה
בו וכי אפשר וכו'. והנה דבריהם אלו מועף
בנפלאות ממנו דקשה מאי מקשה וכי אפשר
לדבוקי הלא כן אפשר שפיר משום דהפסוק
אינו מיירי עם הגוף כ"א עם הנפש המשכלת
אשר בה שייך שפיר דבוקות ותשוקה והילוך
שפיר שהם על הלוכי המחשבות ומדות, וכדאי'
בספרי פ' עקב ללכת בדרכיו, וכי אפשר, אלא
מה הוא רחום מה הוא לדיק וחסיד אף אהה כן,
וה"נ שייך דבוקות על דבוקה האהבה ומחשבתו
דבוקה בשמו תמיד וכן פירש הרמב"ן בחומש
צפ' אחרי. ב' למה דלא תירץ כן א"כ מה הועיל
מה דתירץ שכל המהנה לת"ח כיון דעל ת"ח ג"כ
קשה וכי אפשר לדבוקי, ואם דנאמר בזה שהת"ח
ע"י דבוקו, בתורה נקרא דבוק ה', א"כ אלו

העמי הארלות בודאי לאו זרעיה עסקין
דהא איתא בתענית פרק ראשון דתחייית המתים
אינם אלא ללדיקים. והאמת כן. וגם מה ליער
בו ר"י יומר מן ענין עוה"ב שאינו אלא
ללדיקים ולא לו שיש להם זכויות ומעש"ט דוקא.
אלא שר"א עמי הארלות דקאמר אפילו בלדיקים
קאי ואלא שלא למדו תורה ע"כ נלעטר. וא"כ
מאי דעתיא דר"א הלא כמו שהת"ח נקראים
דבוקים ע"פ תורה כמו כן יתכן העמה"א
להיות דבוקים ע"י מעש"ט שלהם. ועוד עמה"א
אינם זורים ויודעים מקרא וקורים ק"ש,
ואיתא צפ' התכלת הקורא ק"ש שחרית וערבית
קיים והגית בו יומם ולילה, ג' דר"א מביא
ראיה לדבריו כיוולא בדבר וכו' דמאי אולמיה
דהך מהך. ונראה משום דכפי דתניא בספרי
ובנדריים (סב) שהבאנו צפ"ר מצואר שתכליה
העבודה הוא בשביל אהבת המקום והדבקות
הוא ראיה מזכרת על תיבת לאהבה. משום
ד"ל שכן העובד את ה' מפני הטובות והשכר
גדול מה שמקוה שה' יתן לו ע"כ אהבו בשביל
זה משא"כ ולדבקה בו משמע שאין כאן סיבה
המתווכת ואין אהבתו תלויה בדבר משום דא"כ
אין כאן דבקות ממש. כי דבקות היינו בעלם
האהבה כמאה"כ ונפשו קשורה בנפשו. ואי
אפשר לאדם שיזכה למדה זו כ"א ע"פ למוד
תורה שהיא נקראת דעת וכשלומדה לשמה ע"י
התורה נתרצה דעתו ומכיר האמת ואוהב
לצוראו, וכמאמר חז"ל זאבות אים אין חכמה
אין יראה שהיא על יראת ואהבת הרוממות
מיירי כדפירשו המפרשים, ולכך הת"ח שהם
זוכים למדת האהבה וכתבנו לעיל בשם הרמב"ם
שהם זוכים לעלם חיי עוה"ב שהיא כטבע
הנפש המשכלת ודבוקה ליוזרה שתשוב לחיק
ובית אבי', ואשר ע"כ לעתיד מן אולרה
למעלה אשר שם חיים נוצע תחיה גם לגופו,
ומשא"כ העמה"א אים שיש להם עוה"ב אינה
כ"א ע"ד שכן שילום פעלו ואיננה העוה"ב
דבוקה בעלם אליה. ורק שהוא גהנה מרחוק
בחיזה בחינה קטנה, ואשר ע"כ לעתיד אמר
ר"א שאינן קמים בתחיה והיינו מפני דכתיב
גבי תחי' דדרשינן ביה מן תיבת חיים שהוא

(*) נראה שחסר כאן, והכי איתא התם א"ל ר"י לא ניהא למרייהו דאמרת להו הכי וכו' א"ל רבי מצאתי וכו'.

חיים הנלתי וכתוב בו הדבקים והם אינם דבקים, כי אלל הנוף אי אפשר, ואם להנפש הלא אין בו שורש הדבקות כיון שאין בו תורה ודעת. ועד"ז הלטער ר"י והשיב לו ר"א דבכ"ז יש להם תקנה ר"ל הגם דעלם התחי' אינו שייך להם מ"מ ע"י סיבה המתווכת שייך להם תחיה דהיינו שהם ידבקו א"ע באלו הת"ח צמה שהם יהנו אותם ועי"ז יש להם דבקות בהת"ח בגופו מה שבעוה"ז לריך הת"ח להשלמת נפשו לענין חייו והנחתו, והת"ח שהוא דבוק בעלם המעין גנים באר מים חיים שהוא עוה"ב אשר משם יורד טל של התחי' ע"י הת"ח הזה יומשך גם על העמה"א שגם הוא יקום לתחי', והציא רחיה ע"ז שכן אפילו בענין עוה"ב. עיקר קבלת עונג של עולם הבא לעמה"א אי אפשר כ"א ע"י שמהנה לת"ח, ואפשר שכן העמה"א א"א אינו משמש להת"ח זה ואינו מהנהו אין לו חלק לעוה"ב בהעונג הנובע מהעלם כנ"ל כלום משום דחיסר בעבודתו להשי"ת את התכלית העבודה שהוא לאהבה את ה' ולדבקה בו. וזו היא הסיבה המתווכת אליו שיגיע לו חלק שלו בעוה"ב [בהעונג כנ"ל] והגם שקיים את כל התורה כולה. וא"כ אפי' הת"ח מה שהם לומדים שלא לשמה הנ"ל הם ג"כ בכלל עמה"א אלו אלא שלהם יש עלה אחרת שיטכן אולי יזכו בעלמם למנוה אחת שיעשו אותה מאהבה ובלי שום שיתוף פניה כלל. והיינו אחר שישתדלו במדה זו תמיד כמש"כ הרמב"ם דאי אפשר להשיג אותה מדה כ"א באהבתה תשגה תמיד. וכדברי ספרי למוד דברי הגדה המושכים לבך ומודיעים אותך תהלות ה'. ובוה ניחא הא דסיים רבא שמתוך שלל"ש. משום דאכתי כעמה"א נחשב וא"כ מה יועיל לו יותר לימודו. ועד"ז אומר שמתוך שלל"ש בא לשמה:

ז) ועפ"ז יומתק ענין ר"ח ב"ת ע"פ פירוש הרמב"ם דלכאורה קשה מפני מה שאל רחב"ת שאלה זו מה אני לחיי עוה"ב יותר מכל שארי התנאים ובפרט שהוא הלך לקדש את השי"ת במס"נ לשרפה, והיינו משום דרחב"ת לא עסק כ"א בתורה לבד ולא בדקדקה

כדאמר שם לעיל, ולזה חשב ביותר משום דלמלא כל מעשיו אינם מנוקים משיתוף הנחתו וא"כ צמה יזכה לחיי עוה"ב, ואי משום דמהנה לת"ח הלא זה לא היה בו. וע"כ כשהשיב שנזדמן לו מנוה לשמה בשלימות, ובפרט בענין לדקה ותמכי דאורייתא שרחב"ת בודאי היה מדייק לאנשים הגונים, עד"ז השיב לו א"כ מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי. ובצ"ב (דף ט) ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם דרש רבה כשרולים לעשות לדקה הכשלים צבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר. יש לפרש ג"כ עד"ז. מדוע בחר ירמיה לקללם בזה, דהנה אנשי ענתות היו ציניהם בנמלא ת"ח שכן משמע מדבריהם שם שאמרו ונחשוב על ירמיהו מחשבות כי לא תאבד תורה מכהן ועלה מחכם, ר"ל שכן צינינו נמלאים ג"כ בעלי תורה ועלה. ואך הת"ח אלו היו תורתם שלא לשמה. ולכך היו מלעיזים במלאך ה' בירמיהו. ולכך חשב ירמיה לעונשם מעוה"ב משום דאפשר שיזכו על ידי שיהנו לת"ח מנכסיהם, לכן אמר צבקה ויהיו מוכשלים לפניך שלא יעלו בג"ע לפניך, ואם מפני הדקה הנא בעת אפך עשה בהם שיוכשלו עם אנשים ת"ח שאינם מהוגנים וא"כ לא יהי' להם שום תקנה:

ח) וימ"ב בעיקר הדבר מה שחידש הרמב"ם בענין דרחב"ת ונמלא לו עיקר דלריך אדם מנוה אחת שעשאה בשלימות בלא שום שיתוף הנחת עלמו. יש לערער על הדבר דלפ"ז עיקר הדבר חסר מן הספר. דר' יוסי בן קסמא שאלו כלום מעשה בא לידך הי"ל לפרש מעשה שעשית אותה בשלימות אהבה בלי שיתוף עלמך ואם נאמר דר' יוסי לא חשב לפרש משום דסמך על רחב"ת שהוא יבין מעלמו כונת ריב"ק. והיינו משום דסוד זה היה מפורסם ציניהם דלריך מנוה אחת כנ"ל. וכיון דרחב"ת הוא ידע שכבר הגיע מעשה כזה לידו. א"כ למה שאלו מה אני לעוה"ב, אלא דל"ל דלא ידע מסוד זה. וא"כ הי"ל לפרושי, ועוד מה השיבו רחב"ת מעות של פורים נתחלק לי ונתתיו לעניים הל"ל דעשיתי זאת

זאת בלא פניה כ"א מאהבה וחסר עיקר התשובה. עוד מה היה לריך לספר באריכות הל"ל שנתתי פ"א לדקה לעניים. וראיתי שבספר י"ב דרשות להר"ן יש בזה פירוש אחר ואין זה הספר בידי. ויש לפרש ע"פ דאיתא בירושלמי קדושין פ"א על המשנה כל העושה מלוא אחת מטיבין לו ונוחל את הארץ. א"ר יוסי בר בון זייתד לו מלוא אחת ולא עבר מיומוי עליו, ר"ל דאיהו מפרש כונת התנא כל העושה מלוא אחת היינו שייחד לעלמו איזה מלוא שיפסוק וישמור אותה תמיד, ופריך שם מה אית לך. פי' איזה מלוא, ומשני כגון כיבוד אב ואם. ע"כ. ולריך להבין שהרי צקודם פירש את המשנה העושה מלוא אחת שהיא יתירה עם כל המלות שעשה על חשבון עבירות שלו מטיבין לו. ואם להיפוך מריעין לו וכו'.

וא"כ לפי פי' ר"י במה מיירי. דאם דעונותיו מרובין בודאי לא מהני זאת כיון שהאדם נידון אחר רובו, אלא דמיירי אפילו בשזכותיו מרובין מעונותיו. אעפ"כ לריך שיהי' לו מלו' אחת מיוחדת שהוא שומר וזוהר בה תמיד ואז זוכה עי"ז לעוה"ב, והרי שאע"פ שזכותיו מרובין לריך לו שיהי' לו מלוא אחת מיוחדת אליו אשר לא יפגום בה לעולם וישמרנה תמיד, ומה שפירש בירושלמי כגון כיבוד אב ואם אינה בדוקא דמה יעשה אדם שמתו אביו ואמו בקטנותו, אלא משום דבמשנה אמר מטיבין לו בעוה"ז. ובגמרא שלנו פריך וכי בכל מלות יש לו פירותיהן בעוה"ז. והא חנן אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו' אלו דוקא אבל בשאר מלות אין לו פירות. ועד"ז אמר בירושלמי דהכא נמי מיירי באלו כגון כיבוד אב ואם. אבל לענין עוה"ב ה"נ דבכל מלוא אחת מיוחדת זוכה בה. והא דירושלמי משמע נמי בש"ס דילן. א' במסכת אבות לאו וראו איזה דרך ישרה שיבוד לו האדם. ב' כתובות (יז) רב שמואל בר רב ילחק מרקד אתלה. פירש"י ג' כדי של הדם זורק אחת ומקבל אחת, קמי כלה, כד נח נפשיה אפסיק עמודא דנורא קמיה אמרו אהנייה לסבא שיטתי' ופי' רש"י מה דנהג כן תמיד, ובשבת (קית) אמר

ר"נ תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת. ר"י אמר תיתי לי דקיימית עיון תפלה, ומר אמר דלא סגינא ד"א בגילוי ראש, ומר אמר דקיימית מלות תפילין. ומר אמר דקיימית מלות לילית. אבוך במאי זהיר עפי במלות לילית. ז"ח הוה סליק דרגא ואפסיק לו ליליו ולא נחית עד דתיקנה שם וכו'. והנה רחב"ת היה לו אותה מלוא שיחדה לו מרבין תורה ברבים כדאיתא התם וכשהי' מקהיל קהילות ברבים ולמדס תורה ברבים בשעת גזרת השמר שלא ילמדו תורה. בא לו לריב"ק והוכיחו עד"ז.

שאינו עושה בזה כראוי שמביא ח"ע בסכנה מה שאינו מחוייב למסור נפשו כ"א על ג' עבירות כו'. וא"ל תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ס"ת שלך. ע"כ חשש רחב"ת פן עי"ז קלקל אותה מלוא המיוחדת ושאלו מה אני לעוה"ב. א"ל כלום מעשה בא לידך. משום דהגם דבירושלמי אינו מזכיר כ"א אותו מעלה דמייחדה תמיד, י"ל דהוא הדין אם ביזה ח"ע על איזה מלוא. או שויתר עליו ועמד בכסיון עבור איזה מלוא. שהעיקר הטעם בזה משום דכתיב ואתם הדבקים וכו' חיים שדרש ר"א על ענין עוה"ב. ודבקות הוא שייך גם בעשיית המלוא ע"ד הנ"ל. דבקה מלד שקירתה דבקה מלד שכתובה עלי', דבקה מלד נסיון וכה"ג דאמר בכתובות גבי רב שמואל אמרו אהני' ליה שיטתו ואמרי לה שטותיה ופירש"י דהוי מתבזה עלמו עלי'. ואמרי לה שוטית' י"ל משום דלולב והדס איתא במ"ר שמורים על גלחון הילה"ר והאומות שהיא ע"י מסירת נפש. ועד"ז שאל אליו כלום מעשה בא לידך, והשיבו מעות של פורים נתחלק לי וחלקתי לדקה לעניים. ונראה שהענין שהזמין לו מעות שישפיק לו על לרכי הסעודה שהיו עושים בכנופיה עם חברים ותלמידים כדכתיב משפחה ומשפחה. וכיון דחילקס לעניים ממילא הולרך לקמך בסעודה והיה לו בזיון. וגם היה לו נסיון שמלד הדין לא היה לריך לחלקס לעניים. כי ח"ל לדייק על אותן המטבעות שנתנו לו דוקא ומותר להחליף. אלא שממדת חסידות וויתר ממונו בשביל ענינו של מלות המיוחד

לו שהיה גבאי לדיקה והר"ז היה לו זכאן אותן ג' דברים שיטתי' ושטותיה וכעין שוטותיה .
 ע"כ השיב לו מחלקך יהא חלקי :

(ט) **עוד** י"ל ובקילור . כי מלינו ענין כזה של רחב"ת שמסר נפשו במקום שאינו מחוייב גבי פנחס שמסר נפשו על קנאת שמירת הברית במקום שאינו מחוייב . כי הגם שקנאים פוגעים בו . אבל אינו מחוייב למסור נפשו ע"ז . ודב"ז תליא באבנתא דליבא . אם אינו מכויין בזה שום הנאה עלמו כי אם לש"ש לבדו אז מעשיו רלוים . אבל אם יש בו כונת עלמו בהתפארות וגאווה אז אסור להעמיד את עלמו במקום סכנה . ולכן כששאל משה רבינו ע"ה . השיב לו קריינא דאגרתא וכו' . ר"ל אתה יודע בעלמך אם ראוי אתה ע"ד הרלון הג"ל עשה . והעיר עליו השי"ת שכן כיון האמת אשר קנא לאלהיו . וכה"ג היה גבי מרדכי לא יכרע שהביא א"ע וכלל ישראל לידי סכנה . אולם מפני שלא כיוון לעלמו כלום כ"א לעשות נחת רוח ליולרו עלתה בידו ונעשה אז קידוש השם על ידו . ועד"ז שאל רחב"ת מה אני למי עוה"ב . כי אינני יודע פן המס"כ שלי לכבודי אני עושה . והשיבו כלום מעשה בא לידך . ר"ל שדרך מלוה גוררת מלוה , ואם הוזמן לך אחר התנהגותך בלומדך ברבים איזה מלוה הגונה הר"ז סימן שכונתך רלויה

בזה . והשיבו מעות של פורים נתחלק לי וכו' , והר"ז מלוה שהזמין לו השי"ת מעיניו הג"ל . והגם שהמעות היה שייך גם להנאה עוה"ז ואני עשיתי מלוה עי"ז בלא שום הנאה . א"ל א"כ מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי . ובזה מתורץ מה דאיתא שם בחזירתם מלויית פטירת ריב"ק מלאו לרחב"ת שהיה מרביץ תורה ברבים . ואיך עזר על דברי רבו אלא כדפרישית שאח"כ מה שסיפר לו ממעות פורים הרשה לו ר"י ב"ק :

(י) **ונראה** ראה ברורה המכריח לומר דפשט דברי הרמב"ם הם כפי שפירשתי אשר מי שלא זכה לעשות מלוה ע"ד לשמה הג"ל יש לו ג"כ עוה"ב דהא בה' סגהדרין (פי"ג ה"א) כתב בפירוש דכל חייבי מיתות שנהרגין בב"ד מתודין ויש להם חלק לעוה"ב . ובדאי הרולחין והנואפין ועובדי עבודה זרה לא זכו מסתמא מעולם למדרגה זו . וכן בהל' תשובה כתב שהש"ע כל ימיו וקודם מיתתו עשה תשובה יש לו חלק לעוה"ב , אלא ודאי כונתו כמו שפירשתי דאינו זוכה למדרגה שלמה בעוה"ב . אבל בודאי יש להם חלק לעוה"ב , וכה"ג בהך שכתבתי בשם הירושלמי ג"כ הכונה ע"ד עוה"ב בשלמות , אבל לענין חלק גם בלא זה כיון שרובו זכויות יש לו חלק לעולם הבא :

פרק ה'

יתבאר שכן נראה דברי הרמב"ן שהעושה בשביל שכר עוה"ב יש לו עוה"ב .

(א) **הרמב"ן** בסדר אחרי (סימן יח) על מאמר הכתוב אשר יעש' אותם האדם ומי זהם . כתב , וז"ל . ודע כי חיי האדם במלות כפי הכנתו להם כי העושה מלות שלא לשמן ע"מ לקבל פרס בעולמו יחיה בהן בעוה"ז ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד ועל זה נאמר ובשמאלה עושר וכבוד ופירשו למשמאלים זה עושר וכבוד . וכן אותם אשר הם עוסקים במלוה ע"מ לזכות בהן לעוה"ב שהם העובדים מיראה זוכים בכונתם להגלל

ממשפתי הרשעים ונפשם בטוב תלין . והעוסקי' במלות מאהבה כדין וכראוי עם עסקי העוה"ז כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחקותי והשיג לכם דיש את בליר וגו' יזכו בעוה"ז לחיים טובים כמנהגו של עולם ובחיי עוה"ב זכות שלמה שם . והעוזבים כל עיני עוה"ז ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף וכונתם ומחשבתם הם בצוראם בלבד כאשר היה הענין באליהו בהדבק נפשם המיוחד הנכבד יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באליהו

וכידוע

יש בזה כמה מדרגות וכפי ערך התפשטות שלו מעניני הגופניות, כי הכלל בזה לפי ערך הכנתו כן לערך זה מטעימין לו מנועם זיו עליון התענוג הרוחני אשר עין לא ראתה וכפי כח נפשו של המקבל וראוי אליו :

(ד) **ואיהו** סדר גם כן כהרמז"ס שהשכר עוה"צ הוא כפי חיוב הטבע השייך וראוי בעלם לנפש ישראל, אלא שהוא מדעתו מוסיף טוב לבני ישראל כי אפי' אלו שמדרגתם פחותה ורק שזכו בזכותם בקיימם את המלות ע"פ רוב מעשיהם לטוב ואין בהם עון כרת. אז עם טבע נפשם הם זוכים בעולם הבא לפי ערך המגיעם וכפי המקום שיוכלו לעלות לשם לירש טוב העוה"צ כן זוכים זו בחלקם בעלם, וכי זה לשונו שם בסוף סדר אחרי, ותדע ותשכיל כי הכריתות הנזכרים כנפש בטחון גדול בקיום הנפשות אחר המיתה ובמתן השכר בעולם הנשמות. כי באמרו ית' ונכרתה הנפש ההיא מעמיו ונכרתה הנפש ההיא מלפני יורה כי הנפש החוטאת היא תכרת בעונה ושאר הנפשות שלא חטאו תהיינה קיימות לפניו בזיו העליון, ולכך הוא מפרש הנפש ההיא עונה בה כי העון אשר בה הוא יכריחנה. וטעם זה הענין כי נשמת אדם נר ה' אשר נופחה באפינו מפי עליון ונשמת שדי כמו שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים. והנה היא בענינה ולא תמות ואיננה מורכבת שתפרד הרכבתה ותהי' לה סיבת הויה והפסד כמורכבים אבל קיומה ראוי ועומד הוא לעד כקיום השכלים הנבדלים ולכך לא ילטרך הכתוב לומר כי בזכות המלות יהיה קיומה אבל יאמר כי בעונש העבירה תהגאל ותטמא ותכרת מן הקיום הראוי והוא הלשון שתפסה החורה בהן כרת כעקף הנכרת מן האילן שממנו יהי' שרשו, הוא מה שאמרו רבותינו מקרב עמה ועמה בשלום כי הכרת של נפש החוטאת יורה על קיום שאר הנפשות שלא חטאו והם עמה שהם בשלום. וכבר פירשנו כי כל היעודים שבתורה בהצטוות או בהתראות כולם מופתיים מהנסיים הנסתרים בדבר מופתיי תבטיח ותזהיר החורה לעולם וכן תזהיר בכלן בכרת. שהוא ענין נסיי ולא תבטיח

וכידוע ממנו בקבלה וכמו שבא במדרשים בחנוך וזני העוה"צ העומדים בתחיית המתים ולכך יאמרו הכתובים למען יאריכון ימך ולמען תחי' והארכת ימים כי הלשון יכלול מיני החיים כולם כפי הראוי לכאו"א :

(ב) **ונבאר** דבריו בס"ד שהוא קורא ע"מ לקבל פרס בין בשביל שכר עוה"ז ובין בשביל עוה"צ נקרא כ"ז שלא לשמן, שכן כתב בראשית דבריו שלא לשמן ע"מ לקב"פ. וגם כתב אח"כ וכן אותם אשר הם נעוסקים במלות ע"מ לזכות בהן לעוה"צ וגו', ואלו אח"ז לא כתב וכן אלא והעושיין במלות מאהבה כדין מפני שזהו לשמן ומשפטו משונה מהקודמין, ודעתו שכפי הכנת מחשבתו כן מקבל שם שכרו אם דעתו בשביל עוה"ז הרי כן שכרו מקבל בעוה"ז, ואם דעתו בשביל שיגלל מעונש עוה"צ ויקבל שכרו בעוה"צ הרי כן זוכה שיגלל מגיהנם וגם נפשו שם בטוב עוה"צ תלין. אבל אין שכרו בעוה"צ בשלימות כ"א מנוחה וטוב כענין פרס קלוב מעין בחינת עוה"צ. אבל העובד מאהבה כדין ובראוי שהיא מאהבת המקום ותהלתו ית' וכאשר לנו לאהבה את ה' אלהיך אז זוכה גם בעוה"ז וכמנהגו של עולם והעיקר בחיי עוה"צ שם יש לו זכות שלימה שהוא עלם החיי עוה"צ. ואמר עוד שאלו העושים כל עניני עוה"ז והם ע"ד הנפשטים מכל עניני גופניות מפני רוב דבקותם במחשבתם בגורל אהוי"ר להשם הנכבד הם זוכים שהחיים נכפל להם בגופם ונפשם ויכולים להזדקך עד שגופם יתעלה בערך נפש זכה וכמו שמלינו באליהו הנביא ובחנוך שנעשה מלאך מט"ט וכמו שכן יהיה לעתיד האלו שזכו לקום בהחיית המתים שיחיו לעד ע"ד הכ"ל :

(ג) **ורררי** דסדר שאפילו אלו העושים מאהוי"ר של שכר ועונש הנפשות בעוה"צ יש להם ג"כ חלק לעוה"צ אלא שהוא בבחי' קטנה ואינה על גר השלמות וזהו כדברינו לעיל. וגם באלו שעושיין מפני אהבת המקום הגם שאינם עושים את כל עניני עוה"ז לגמרי בכ"ז יש להם חלק עוה"צ בשלמות אלא שבדודאי

תבטיח בקיום שהוא צראוי. ע"כ. ודברי פי חכם חן ושפתים יושק:

(ה) **ורפי** דבריו יש לתת טעם מה דמשמע דענין תח"מ הוא ביותר דקדוק דין על האדם מענין שכר עוה"צ כדמשמע בכתובות דאר"א עמי הארץ אינם קמים בתחית המחיס ומשמע הגם דיש להם חלק לעוה"צ אעפ"כ אינם חיים משום דבעינן טל תורה. וכן מהא דארז"ל באחד שהי' לו חטא רבית שלא קם בתח"מ. היינו משום דעוה"צ הוא טבע הנפש של בני מש"כ ענין התחי' להגוף הוא דרך מופתי וניסי:

(ו) **והנה** צמה שכתב כי המכוון ע"מ לקבל שכרו בעוה"ז אין לו שכר כ"א בעוה"ז ולא לעוה"צ וזה בשמאלה עושר וכבוד דהיינו רק בעוה"ז, קשה דהא בפסחים (ת) תניא הנותן סלע ללדקה ואמר בשביל שיחי' בני הר"ז לדיק גמור וכיון שנקרא לדיק הרי יש לו עוה"צ כדתנן בסנהדרין כל ישראל יש להם חלק לעוה"צ שנאמר ועמך כולם לדיקים וכו', וי"ל דהרמב"ן מיירי במי שאינו מכוון לעוה"צ כלל כ"א בשביל עוה"ז לבד. ומנילא אס אינו פועל מתחרט, אבל בפסחים מיירי בסתם צ"י שהוא אינו מתחרט ואינו מתרעם על השי"ת כשאינו פועל, וכוונתו לשמים אלא שרולה בזה גם בשביל שיחי' בנו דכזה הרי כמו שמכוון למלוה או בשביל עוה"צ, [ונבאר עוד בזה לקמן אות י'. וכן פירש"י בר"ה ד' ומשני שם ל"ק כאן בישראל דלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא תגר, משמע משום דחושב אס לא נושעתי בזה בחיי אזכה בהם לעוה"צ. והגם דשכרו מזה בעוה"צ הוא דבר מועט מפני גודל התערבות כוונתו בעוה"ז כאשר יתבאר לקמן מ"מ אינו יולא בזה מגדר לדיק אס שומר א"ע מעבירות ויש לו חיזה חלק לעוה"צ:

(ז) **והנה** בענין מה שיש חילוק בין הרמב"ם ובין הרמב"ן דלהרמב"ם אינו נוחל עוה"צ כענין טבעיות כ"א כשעבודתו לשמה מאהבת המקום. ולהרמב"ן הוא אפי' כשעבודתו ע"מ שיזכה לעוה"צ נוחל ג"כ חלקו בטבע. נ"ל שיתכנו דברי שניהם. והכלל בזה שאינו

נוטל בעוה"צ יותר מן כחו המקבלו. וזהו ע"ד משל מלך גדול וחכם מאוד בכל עניני חכמות נשגבות מאוד וסודות נסתרות גנוזות מסודי חכמת אלקות, וזכה להיות לו בן יחיד אהוב וחביב לפניו עד מאוד. ומפני אהבתו אליו ראה להטיב לו בתכלית הטובה, אולם בעודנו בנו קטן התבונן אביו צמה שייטיב לבנו וראה שאין הטובה תכליתי מה שייטיב לו כ"א שילמדו דרכי החכמה כי עריבות ותענוג אחרון מכל הטובות הוא תענוג החכמה וסוד הנפש וסוד השכלים הנבדלים ואחריהם חכמת סודי אלקות ואך שיש בקודם ג"כ חכמות שהם תיקון הדעת ותיקון המדות ותיקון המעשה הגהגיות ואי אפשר להחכימו ולהשכילו כ"א בסדר הענינים אלו, מפני שבעת שעדיין בנו אינו מחוקן בדעת מדות ומעשיות. לא יבין כלום באלה הסודות השכליות הנשגבות, וגם לא ירגיש בהם שום עריבות ואף גם סדר התיקוני נפשו אי אפשר להמשיך לבו שילמד מפני שהם טובתו התכלית. כי בנו עודנו דעתו מועטת ואינו מבין זאת. וכי הוא לריך לפתותו ולפייסו באלו ענינים מה שבו **מיעוץ** שכלו מרגיש בהם עריבות וטעם אשר אליו לפי דעתו הם תכלית הטובה. והנה סדרי עריבות אנושי הם לפי ערכי שכלו וזיכך נפשו. כי התענוג באה לאדם מעניני השלמת רלוגו ותשוקתו. והתשוקה באה לאדם מהשלמת מזגו ועלמותו. וכשהוא עדיין תינוק בן ד' שנים מפני ששכלו מועטת אינו כמשך כ"א אחרי עריבות חכו וטעמו מפני שעדיין בו גודל ממשלת נפש הבהמיות שהיא קרובה למזגי הגוף והתינוק יש בו רוב מזג של חלב ודם שהם כוחי המתיקות ולכך אינו מרגיש טעם כ"א בדבר המתוק לחיך כמו מאכל דבש ותאנים ומפני שהי' התינוק רולה ללמוד מבטיחו שיתן לו עבור זה מעט דבש או תאנה והתינוק מתרלה בזה וכשהוא נחגל יותר והוא כבן ז' ושכלו נחגל מעט יותר מבין שענין עריבות רגע של דבש הוא דבר מועט מאוד. כי משיג על ענין היותר תכלית הטובה לפניו וזה ענין מועיל שרולה שאביו יתן לו כמה זהובי' ויהיו לו תועלת טובתו אחת שהיא כללית כוללת כמה פעמים וכמה מיני

מתיקה

מתיקה בכל עת מה שירלה. וכאשר נתגדל יותר מבין שהכלל של עריבות החיך הוא דבר מועט בתכלית מפני שעריבותה אינה כ"א לפי רגע מועטת. וגם מפני שמתחיל בדעתו להרגיש עריבות נפשו מה שהוא ענין רוחניות. והיא חנות הכבוד שהיא מלך הנפש, וענין עריבות הנפש כל מה שתעלה ענין תשיקתו לבחינת רלון הנפש יומשך אחריו יותר הרבה. כי היא העיקר באדם הנפש המשכלת. ואולם מפני שהוא עדיין נער כמו בן עשר שנים. הגם שעתה כל תשוקתו בבחי' תענוג הנפש שהוא הכבוד כי הכבוד אי"צ שום עריבות לגוף ולנפש הבהמיות וכמאחז"ל אין צפת לבט"ח מ"מ עדיין מעורב בו עם כחי הבהמיות ורולה בכבוד של מלבושים נאים. ומפני זה הולך לאביו שיפתנו לבנו עם הצטחת הנתיב' לו מלבושי כבוד וכשבנו נתגדל יותר מבין שיש צענין תענוג של כבוד בחינה שהוא יותר נעלה מכל מלבושי כבוד. והוא זה כשיהי' בן חכם ומשכיל שיתוסף לו מעלה בעלם נפשו אז יכבדוהו כל אדם מפני חכמתו, משא"כ הכבוד של מלבושים איננה כבוד עלמית כ"א ע"ד הסכמה. וגם איננה כבוד כ"א לפני אנשים הדיוטים משא"כ כבוד של חכמתו יתנו לו כבוד גם אנשים חכמים וכולם יכבדוהו הרבה יותר מפני עלם מעלת נפשו החכם. ואז צעיניו נמאם עניני עריבות ואפילו עניני מלבושים ואי"ל לעזר מי שיפעיל בו תשוקת הלימוד. כי מפני עריבות הכבוד הזה שהוא רוחני יותר וטועם בזה תענוג יותר באין שיעור מכל פתויי הטעמים הראשונים מעורר א"ע בזה ושוקד על דלתי החכמה. וכשנתגדל יותר ודעתו מתרבה מבין שיש יותר תענוג מכל הנ"ל כי אחר שאביו מלך גדול ואוהבו ביותר ומצטיחו כשיתחכם ויתקן א"ע בתיקון הדעת והמדות ומעשיו אז יהי' מאוכלי שולחנו ויהי' ישיבתו בין שריו הנכבדים, וגם יהי' מדורו בהיכלי המלך, ויתן לו ג"כ ממשלה ושררות. ואז מניח גם את הכבוד הקודם ועוסק בכל החכמות מפני שימלא חן צעיני אביו המלך. ואז יזכה לתכלית כולל האחרון מגדרי הכבוד אשר אין כמוהו. והנה אחר כך כשנתגדל יותר

ונתרבה דעתו כערך נפש משכילו הבין שגם זה הכל כי צודאי אלו החכמות מעלתם יותר כשגבה באין ערך מתשלומי הכבוד וראוי לו שיהי' לימודו בשביל מעלה עלם החכמות וכפי אותו רלון של אביו עלמו, כי אביו רלונו בזה מה שידע אלו החכמות מפני שעי"ז יתקן כל עלמות נפשו המשכלת ויתדבק מאוד לאביו החכם הנעלה מלך אהבת נפשו המשכלת כי כמו שגדר תשוקת הנפש יותר גדולה הרבה מתשוקות הגופניות כמו כן תשוקת הנפש המשכלת יותר גדולה מתשוקת הנפש הטבעית, ואשר ע"כ בנו אחרי התבוננו את כל זאת עזב כל כוונותיו הקודמים והתחיל ללמוד את כל החכמות בכדי למלאות רלון אביו ומה שאביו רולה בבנו שהוא יהי' דבוק עם אביו מלך אהבה השכלית ואשר עי"כ יהי' לחן צעיני אביו וישים אותו מאנשי סודו. ועתה נבוא להבין צעיני אהבת אביו שהלא אביו כשבנו התחכם ועשה ככל אשר לוהו אביו, אולם ^{היותו נתיב} ^{היותו נתיב} ^{היותו נתיב} אשר כל מה שבנו התחכם ועשה, הם הכל בשביל שאביו יכבדוהו וישים כסאו של בנו בין שריו. לא נתישרו דברים אלו צעיני אביו כל כך, מפני שזה הכוונה מורה שאין לבנו הכרת האהבה לאביו, וגם אינו מבין גדול מעלת אלו החכמות ויתרון עלמות החכמה. ואך מפני שאביו אוהבו אהבה טבעית כי בנו הוא חלק ממנו מילא תשוקת בנו וככל אשר הצטיחו ונעשה מאוכלי שלחנו והוא הוסיבו בשבת התחכמוני בין שריו. אולם לא קירבו ביותר שיהי' בנו ראוי להיות בין שריו היועלים ושיהי' בנו בא בחדרי המלך פנימים מפני שבנו אינו ראוי עדיין לזה ואינו מגלה לבנו אלו הסודות האלקיות מפני שאינו כדאי וגם בנו לא ירגיש עדיין טעם עריבות התענוג בזה, אמנם אח"כ כשבנו קם על דעתו השלם והבין שאין טוב יותר מן מה שימלא רלון אביו אחר שהוא מלך ממנו ואלו החכמות מפני עלמותם האמת רולה אביו שילמוד אותם כי הם אלו החכמות משורש אחד עם נפשו המשכלת והפשיט את עלמו מן הגופניות, כל מה שמפשיט א"ע יותר מהם יותר מחגבר בו נפש המשכלת ולכך מרגיש תענוג גדול יותר ויותר ככל שכתבנו. כי התשוקה

ממנה

ממנה העריבות והתשוקה בזה מן התדמות המזג, ואחר שיהיה הוא כל עלמו נפש משכלת יתאחד יותר ויתדמה עם החכמות האלקות ויתקרב עי"ז אל טבע אציו המשכיל והחכם, ואז יהי לאציו אליו אהבה שכליית מלד ערך התאחדות שניהם בעניני אור השכלתם. ולכך עוז בנו כל מחשבותיו הקודמים ולמד כל החכמות ובתיקון הדעת האלקי עד שמלא חן בעיני אציו ואז הכניסו אציו למדריו הפנימיים וגילה לו סודות אלקות אשר התענוג מזה אין לה שיעור וערך גבוה מעל גבוה מן ערך הקודמים ועשהו מאנשי סודו ואהבו מלד אהבה המשכלת. הנה המשל הזה אינו בערך ודמיון להגמשל אלא שאין כח בפי אדם ובקולמסו לליירו במשל הדומה לו בענין חיבור ואהבת המקום לישראל ובענין תענוג עין לא ראהה. ועפ"ז יובן שהרמב"ם דיבר בענין אהבת השכליות שאין זה כ"א להעובד את ה' מאהבתו ואהבת האמת ומשום כן זוכה לזה בטבע, אחר שבעוה"ז עסק בזה האהבה השכליית נעשה אליו אחר הפשטתו מהגוף לטבע אלקות שיעלה לשם, משא"כ העובד ע"מ שיקבל שכר עוה"ב שאינו יכול לעלות לשם ורק שנהנה משם ברחוק ע"י זיו זוהר מעט המגיע לו משם. והרמב"ן דיבר בענין אהבה הטבעית שהיא בחדרי המלך החילוניים אשר שם מגיע לו תענוג מבחינת אהבה הטבעית וכמשל האב המטעים תענוג גדול לבנו לפי ערכו המקבל מפני שהוא בנו וחלקו: **ח) ובענין גדר עוה"ב השלמה שהוא על דרך משל תענוג הרוחני לכשמה השכלית האלקית שהיא המעלה הגפלאה אשר אמר עלי' רשב"י ראיתי בני עלי' והם מועטים (סוכה ל"ח) קרובים בזה דברי הרמב"ן לדברי הרמב"ם. שהרמב"ם כתב שאי אפשר לזכות אליו כ"א כשיעשה מלוא אמת בלתי לה' לבדו למטן שמו באהבה ושלא ישתהף בה שום הגאח עלמו הן בעוה"ז והן מעוה"ב, ובוודאי אי אפשר שיזדמן לאדם מדרגה כזו כ"א למי שהוא עוזב את כל עניני הגופני ואינו משגיח עליהם כמו שאינו בעל גוף וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל אז אפשר שיזדמן לו מלוא כזאת. כמאמר החכם**

כמו שלא ירד נפש אדם בטיפת חומרי של הבהמה, כמו כן אי אפשר דבר זה שיחול על האיש המורכב ומתאוה לעניני עוה"ז. אלא שהרמב"ם דיבר בעניני עולם העליון. והרמב"ן דיבר בענינים שעי"ז יומשך שפע חיים רוחניים ולעולם גם בעודנו בגוף כאלהו, ומה טוב ונעים שבת אחים רבוה"ק המאורים הגדולים המזהירים לנו על ענין עצודה שחיה' בתכלית הרלון לשם השם יתברך:

ט) ונראה עוד דמש"כ הרמב"ם שההמון עם אינם מפסידים מכל וכל ר"ל מה שעבודתם ע"מ לקבל פרס לעוה"ב ואולם טוב זה להם וכו' מה שהוקשה לנו דמשמע מלשונו שאינם זוכים עדיין בחלקם לעוה"ב כ"א אח"כ כשיזכו לעבוד את המקום מאהבה. היינו שהרמב"ם קורא עוה"ב הוא משאחז"ל (בשבת קנב) שעל נשמות לדיקים נאמר והיתה נפש אדוני לרורה בלרור החיים את ה' אלהיך ופירשו שנשמתם נגזזת החת כסא הכבוד ועד"ז אמר שאי"ז עדיין להם כי אין שייך לשם כי אם אלו שעבודתם היתה בשביל מלך הכבוד וכמאה"כ (תהלים כד) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב, ר"ל שלבבו בר ונקי מלכוון בעבודתו הגאח עלמו. וסיים זה דור דורשיו מבקשי פניך פניך דייקא יעקב סלה שזוכים כיעקב שדיוקנו חקוקה בכסא הכבוד, אבל אלו שעבודתם בשביל עוה"ב הם נקראים בינונים. ואיתא שם א"ל רבה לרב נחמן של בינונים מאי א"ל איכא שכיבנא לא אמרי לכו האי מלתא כך אמר שמואל אלו ואלו נמסרים לדומה הללו יש להם מנוח והללו אין להם מנוח. וזהו כוונת הרמב"ם שאינם מפסידים מכל וכל כי יש להם מנוח, ובוודאי הקורת רוח זה ג"כ יקר מאוד מכל חיי עוה"ז אבל אי"ז נקרא עוה"ב השלם. וכה"ג כתב הרמב"ן ונפשם בטוב תלין שהוא ע"ד כוונה זו ג"כ. והעד ע"ז שהעושה ע"מ לקבל פרס עוה"ב ומיראת העונש נקרא בינוני דאי' ברכות (ס"ח) תניא רבי יוסי הגלילי אומר לדיקטי ילך טוב שופטן שנאמר ולבי חלל בקרבי ופירש"י ילך הרע הרי הוא כמה בקרבי שי' **בירי**

בידי לכופו. רשעים ילה"ר שופטן שנאמר נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו. בינונים זה וזה שופטן שנאמר כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ופירש"י ש"מ שיש לנפשו שני שופטים וכו'. אמר רבא לידע אינש בנפשו אם לדיק גמור הוא אם לאו ופירש"י בעין יעקב אם רואה שילה"ר אינו שולט בו כלל ולריק הוא לקרבו כדי שיעסוק צפו"ר, ל"א דכשמושכו לביהמ"ד מתפולץ הילך הרע ונימוח הוי לדיק גמור והר"ז לא שייך ענין חלל בקרבי ושילה"ט שופטו כ"א בהעובד מאהבת המקום וכן הא דיודע בנפשו כפירש"י כ"א באיש הזה ולא בעובדים ע"מ לקבל פרס כיון שעבודתו ג"כ בשביל הנאת נפש עלמו והר"ז אזהב את עלמו תמיד אי אפשר שישיג אלו המעלות, ועיין במהרש"א בחידושי אגדות שפירש דרבה שאמר על עלמו אנא בינוני אמר משום דלידע אינש בנפשי וכו' עי"ש. עוד בע"ז (י"ט) אמר אשרי איש ירא ה' במלותיו חפץ מאוד, ולא בשכר מלותיו, והרי דזה שעבודתו עבור שכר מלותיו אינו נקרא ירא ה' ואם כן אינו לדיק, והגם שמלינו בכמה דוכתי דקרי לרוב זכויות לדיק, אינו כ"א לענין דינו שדון כלדיק. אבל לא לענין חשיבות עוה"צ שנקרא יושב לפני ה'. ולפיכך אינו כ"א ללדיקים גמורים, כי נבות שהלך ברשות הקב"ה לפתות את אחאב נדחה ממחילתו מפני שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כדרז"ל, ולפי דברינו אלו בהלעת ישוב דעות הרמב"ם והרמב"ן על נכון נ"ל דהם מחלקים בלשון הגמרא, כשאומר יש להם חלק לעולם הבא היינו דשייך לשון זה אפילו בקלת חלק בעלמא כהך דרב נחמן, אבל כשאומר לחיי עוה"צ היינו עוה"צ בשלמות, ועוד ראה מבוארי למבין מתענית (דף י') שאמר שם ע"כ מדה בינונית וכפירש"י שם ועיי"ש. ועפ"ז יש לבאר בפרשת נלבים העידותי בכס היום החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים וכו' לאהבה את ה' אלהיך. בתחלה הזכיר החיים והמות, ואח"כ הברכה והקללה, ולבסוף לא הזכיר הברכה כ"א ובחרת בחיים. ו"ל דהחיים נקרא החיי עוה"צ שהוא

השלמות וצאה ע"י עבודת ה' מאהבה שלמה. משא"כ הברכה שהיא בחינת טובה אשר תח"י המלאך דומה וצאה ע"י עבודה ע"מ לקבלפרס ולכן הזכירם בתחלה לומר שהברירה בכ"ז לפניך, ואולם עלתי ובחרת בחיים השלמים שהוא חיי עוה"צ השלם, והיאך שתראה לבחור בעבודת אהבה לה' ולדבקה בו:

(י) **וְדַבַּרְתָּ** בדברי הרמב"ן שהעושה ע"מ לקבל שכרו בעוה"ז אין לו מזה זכות כ"א בעוה"ז והקשינו לעיל (אות ו) ממה דתניא הנותן סלע בשביל שיחיה בני הר"ז לדיק גמור ראיתי שוב בזה די"ל דהרמב"ן ס"ל כדרך שהוא קרוב לפירש"י בצ"צ הר"ז לדיק גמור על הדבר הזה ומחשבה זו. ור"ל שתמיד עושה הכל לשמה. אלא לפעמים עשה ע"מ שיחיה בנו אינו אוצר בזה את לדקותיו כי גם זה מותר אליו לישראל שאינו תוהא ומתחרט אם לא נעשה בקשתו ותולה בעונותיו. אולם המתנהג תמיד ע"מ שיקבל שכרו בעוה"ז, האיש הזה אין לו מזה זכות כ"א בעוה"ז וצ"ס' האמונה והבטחון כתב הא דבכ"ז לדיק הוא דוקא בלדקה שהוא ענין נדבה. אבל לא בתפילין ולי"ת, והר"ז המכוון קרוב לתירוץ הנ"ל:

(יא) **הַעוֹלָה** מכל זה שהרמב"ם והרמב"ן ס"ל אשר העושה בשביל שכר העוה"ז ומכש"כ העושה בשביל כבוד עלמו חמור מאד מאד והעושה בשביל שיקבל שכר בעוה"צ ושיגלל מעונש שם הר"ז זוכה אשר נפשו בטוב תלין ויש לו חלק בעוה"צ אלא שהוא חלק מועט נגד עיקר עוה"צ. והעושה לשמה מאהבת המקום זוכה לעוה"צ בשלמות, והעוזב כל עניני ותענוגי עוה"ז ואינו חושבו בעיניו לבלום ומסים את כל מחשבתו ותשוקתו באהבה יתירה ובדבקות מחשבתו להשי"ת תמיד עד שהוא כמו אינו בעל גוף הר"ז זוכה להיות מבני עלי' כאלהו וכרשב"י ז"ל:

(יב) **וְהִנֵּה** הלומד ועושה ע"מ שיתכבד בעיני צ"א כבר כתבנו שדעת הרמב"ם דזהו מגונה ואסור בענין לימוד התורה. ואפי' במלוא שהוא ענין השייך להשי"ת וללווי, ג"כ מגונה מאד וזולת בענין לדקה וכה"ג מה דשייך מלך

מלך דרך העולם נראה לי דזה מותר כדאשכחן גבי נקדימון דאמר (בכתובות סו) דאיהו לכבודו הוא דעביד והיינו דלפי עשירות שלו אינו דרך גאווה רק שלא יתבזה (ועיין לקמן פ"ו אות ו') וכה"ג אשכחן גבי אפטרופוס של יתומים דמותר לו לפרוז עבורם צענין השייך לכבודם. ונ"ל שכן דעת הרמב"ן ג"כ כי דב"ז מש"כ דהעושה בשביל שכר עוה"ז נקרא בשמאלה עושר וכבוד רומז לנו בדבריו זה למה דאיתא בשבת פרק במה חשה (סג) אמר רבא בר שילא ואמר ליה רב יוסף בר חמא ח"ר ששת מאי דכתיב אורך ימים צימינה בשמאלה עושר וכבוד אורך ימים צימינה איכא עושר וכבוד ליכא. אלא צימינה

למיימינים זה אורך ימים איכא וכש"כ עושר וכבוד ומשמאילים זה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא. ובשבת (פ"ח) אמר רבא עד"ז למיימינים זה סמא דחיי ולמשמאילים זה סמא דמותא. והרי דש"מ דס"ל להרמב"ן דזהו משמאילים זה דאסור. וכן דעת הריטב"א ביומא פרק בא לו (דף עב) על הא דאמר רבא מאן דזכה הוי לו סמא דחיי ומאן דלא זכה הוי לו סמא דמותא. כתב הריטב"א וז"ל פירוש כשהוא שונה להתגדל ולהתגדר וכדאמרין עלה צפי' היה קורא נוח לו שנהפכה שליתו על פניו. והא דאמרין לעולם יעסוק אדם בתורה וצמלות אפילו שלא לשמה היינו כשעושי' מיראה ע"כ:

פרק ו'

יתבאר בו כי יש דעות במכוון בשביל שיכבדוהו ב"א .

א) הנה הרמב"ם ז"ל ס"ל דבשביל שיכבדוהו ב"א מגונה וחמור מאד וכל זה בשאר מלות אבל צענין לימוד התורה הר"ז אסור ומבזה את התורה ונקרא משתמש בהגא ואובד את שאר מלות כל מה שזכה בו לחלק עוה"ב וכאשר הבאנו דבריו ובארנוהו היטב בפרק ג'. והרמב"ן ז"ל ס"ל ג"כ דהמכבד את עלמו ומכוון בעסקו בתורה ומלות בשביל שיכבדוהו חמור מאד אלא שהוא לא הזכיר זאת וצענין הנכבד יותר ממנו כגון שמכוון להשם יתברך אלא שעושה על מנת שיקבל שכרו בעוה"ז אין לו לעוה"ב, ובארנו דבריו דהיינו שכל עשייתו תמיד הם ע"מ כוונה זו. אבל אם דב"ז אינה כ"א לפרקים אז משהמא לבו מכוון לשמים אלא שרולה ג"כ לקבל מזה גם בהנחת עולם הזה. ואם לא יתקיים רלונו אינו תוהא במעשיו הרי זה מותר. וצענין מי שמכוון בשביל כבוד שמעיין בקל וחומר ומדקרי להו הרמב"ן שהם בשמאלה של תורה ורבא אמר בשבת (פ"ח) דלמיימינים זה סמא דחיי ולמשמאילים זה סמא דמותא ש"מ דסבר דאסור ומקבל עד"ז עונש ומדלא חילק בין לימוד תורה לעשיית המלות ש"מ דס"ל

דהכל אחד דאסור. וכן דעת הריטב"א ביומא (ס"ב) דאסור בשביל כבוד כ"א מפני יראת עונש ואהבת שכר הגם דזהו ג"כ שלא לשמה מותר. וכן הוא דעת הר"י בפסחים פ' מקום שפנה (דף נ) וכו' וכאן צעושים שלא לשמה דהיינו שאינו מתכוון בשביל שום רעה אלא בשביל עללות. אבל המכוון שלומד להתייב ולקנטר בזה אמר רבא נוח לו שלא נברא כיון שמכוון לרעה והרי הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א והר"י ס"ל דאסור. וכן דעת הר"ן בפסחים שם: ב) אבר' רש"י בצרכות (דף יז) בד"ה העושה שלא לשמה חילק בזה דהלומד לקנטר נוח לו שלא נברא. אבל הלומד ומקיים בשביל שיכבדוהו מותר. וכן דעת התוס' שם. אלא שרש"י דייק לפרש במקיים כדי שיכבדוהו דבעינן תרתי שמקיים ועוד שלא לקנטר אלא שיכבדוהו. והיינו דמפיק ל' החילוק הזה מדאמר שם שלא יהא קורא ושונה וצועט ברבו ובמי שגדול ממנו וכו' שכל טוב לכל עושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. משמע אפילו בעושים ומקיימים כיון שזהו לקנטר המציאו להיות צועט אסור. משא"כ המקיים ולומד להתכבד. והתוס' כתבו חילוק זה שבין לקנטר

*) נראה דזה קאי אדלעיל, דהרמב"ן ס"ל ג"כ כהרמב"ם דבשביל שיכתבד בעיני בני"א מגונה ואסור.

ח"ע מכל עבירה ואפילו שבסתר . אלא שכלומדי בפני צ"א מוסיף לעלמו השתדלות עבד שיכבדוהו . ואלמלא הכבוד היה לוקח עלמו יותר לפרנסה או אומנות וכן בקיום חיזה מלות זכה"ג אז מותר . וכ"כ התו"ט במסכת אבות משום דכתיב ולרשע אמר ח' וכו' :

(ד) **וּנְרָאָה** דאפילו מי שיש לו כבר יראת העונש הזה . אלא צעת שלומד

ומקיים כל כוונתו בזה בשביל שיכבדוהו ולא לשם שמים . הגם דזה מותר . אבל אין לו שכר עבו"ז כ"א בעוה"ז והוא נקרא בשמאלה עושר וכבוד דזה איכא . אבל אריכות ימים שזה עוה"ב ליכא . אלא שלדידהו אינו בכלל שמאל לגמרי שהרי מותר לו דהא כתב רש"י בצרכות דהלומד ומקיים כדי שיכבדוהו ע"ז אמר בפסחים (דף כ') רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב מעל השמים חסדך ל"ק כחן בעו"ש ' לשמה וכו' ושלל לשמה עד שמים חסדך . ונראה פירושו דפשוט שאין לו ^{משהו} שמים עבו"ז כ"א בעוה"ז אבל לא לעוה"ב אלא שראיה זו יש לדחות ולפרש כמו שכתב הר"ן עד שמים שאינו משתנה מערכת השמים עבדו . וכשעושה לשמה נשתנה מערכת השמים עבדו . והגם דהר"ן ס"ל כדעת הר"י מ"מ גם לרש"י ותוס' יש לפרש כן : ⤵

(ה) **וַיִּיָּצֵן** להביא ראיה מהא דאיתא בכתובות פרק מליאת האשה (דף סו) נוטשה

בריב"ז וכו' אקר לה בת מי את אל בת נקדימון בן גוריון אני וממון של בית אביך להיכן הלך אל מלח ממון חסר ושל חמיר היכן בא זה ואיבד זה וכו' ופריך וכי נקדימון לא עשה דקה והא כלי מילת היו מליעין תחתיו כשהלך מביתו לבית המקדש ועניים באו ולקחו לעלמן ומשני לכבודו הוא דעבד . והרי בהדיא דכשעושה בשביל כבוד אינה מלוא כלום . וכ"כ שם המהרש"א בח"א . וז"ל . וי"ל דהאי שלל לשמה דלכבודו גרע טפי כמו שמחלקין התוספות וכו' ור"ל דהגם שהתוס' מתירין שם מ"מ שכר מלוא צהק ליכא משום דאינה חשובה מלוא והאריך שם המהרש"א יע"ש . ואין לדחות דלעולם חשוב מלוא בעלמא אלא ללא מהני הזכות ממנה לזרעו . דז"א משום דמוכת דזה אינו חשובה

(*) עיין בהשמטות בסוף הספר .

ובין להתכבד סתם . וצוודאי גם תוספות מיירי דבמקיים מיירי וכמו שמביא רש"י מירושלמי דפרקין והתם איתא הלומד ואינו עושה נוח לו שלא נברא אלא בודאי מקיים ובסוטה פ' היה נוטל (דף כג) האריכו לחלק דאינו מותר כ"א מפני יראת העונש ואהבת השכר . אבל הוא שלל לשמה דתענית וברכות שאינו עוסק בתורה כדי לקיים מאהבה ויראה אלא להוסיף פשע שעתה שגגות נעשו לו כזדונות שאע"פ שידע שאסור ועובר ולא מנע מכל תאות לבו וכו' הר"ז נוח לו שלא נברא . והרי דהתוס' מבארים להדיא דבאינו מקיים אסור ונוח לו וכו' . וכן דעת הסמ"ק דבמקיים ומכוון כדי שיכבדוהו בני אדם מותר דמחוך שלל לשמה בא לשמה והרי דרש"י ותוספות והסמ"ק ס"ל דמותר בשביל שיכבדוהו וכשמקיים :

(ג) **וּנְרָאָה** דאפילו לרש"י ותוס' וסמ"ק אינו מותר כ"א כשכבר יש בו יראת

חטא מפני העונש דאם אין בו אפילו יראת העונש ח"כ האריך שייך לומר שהוא מקיים דאם הוא במקום שיש שם צ"א הרואים שם דייקא מקיימם אבל זכמה עתות שאין שם צ"א הר"ז עלול לכמה עבירות ועובר והר"ז לומד ואינו עושה וגוסיף פשע על שגגתו והר"ז בכלל אלו הלבושים דאיתא בסוטה שם ת"ר שבעה פרושים הם וחשיב פרוש שכמי שהוא עושה מעשה שכם ופירש"י שמלו שלא לשם שמים אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים וחשיב לבסוף פרוש מאהבה פרוש מיראה ופי' רש"י מאהבת שכר עוה"ב ומיראת גיהנם . אמרו אב"י ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהו"ר דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתו"מ אפילו שלא לשמה דמחוך שלל לשמה בא לשמה . אלמא דבפרוש שכמי מודו אב"י ורבא דאסור וא"כ קשה מזה על רש"י ותוספות אלא דרש"מ דהברייתא קאי על הלבושים שאינם מקיימים כ"א במקום צ"א כדי שיכבדוהו אבל צהר עוברים וכדמוכח שם בגמרא דאמר שם רנב"י דמטמרא מטמרא וכו' כי דינא רבא ליתפרע מיני' . והרי ש"מ דלתוס' ורש"י מיירי נמי כשכבר יש לו יראת עונש שמים שמונע

מלוה כלל דהא תניא בתדבא^ז (פרק ז) כשעושה אדם מלוה זוכה לבניו עד דור רביעי וק"ו ממדת פורעניות דכתיב על שלשים ועל רבעים ק"ו למלוה וקשה מאד דהא כתיב ועושה חסד לאלפים ופריך במסכת סוטה (לא) הא כתיב לאלף דור ומשני כאן מיראה כאן מאהבה, והרי דאפילו מיראה הוא נמשך ג"כ יותר מד' דורות ועד אלף דור. וז"ל דהתד"א מיירי בעושה שלא לשמה דמ"מ מלוה בעלמא איכא והיא נמשכת לארבעה דורות. ואם איתא דלכבוד נחשב למלוה מיהת ה"ל ג"כ לאמשוכי ד' דורות אלא ש"מ כדברינו לעיל משום דזד יהיר ע"כ אין בזה שכר כלום לבניו:

ו) ויא דלפ"ז יוקשה על רש"י דפירש עד שמים חסדך בשלא לשמה בשביל שיכבדוהו הרי דיש לו שכר, ואפילו לפירושו מ"מ בעוה"ז יש לו שכר. וי"ל דהגם שדבר המלוה מה שעשה אם היא לפי כוונתו הרעה כדבר עבירה נחשבת בכל זה כיון שהמעשה בעלמה היא טובה ודבר מלוה היא אלא שהוא עושה וקלקלה במחשבת עבירה אין הקב"ה מקפח שכר כל דבר מכל ברירה דהא איתא בסנהדרין (קה) בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה שילאת ממנו רות. והגם דקרצנותיו במחשבה רעה עשה כדי שיחול עי"ז קללת בלעם על צ"י. אלא כיון דהמעשה בעלמה מלוה היה הגיעו עבו"ז שכר, ואחז"ל ביצמות (עח) קא הבע אל שאלו שלא נספד כהלכה וקא תבע על אשר המית את הגבעונים ומשני כדאמר ר"ל מאי דכתיב בקשו את ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו באשר משפטו שם פעלו ופי' רש"י במקום שדנין האדם שם מזכירין פועל לדקותיו. אלמא דיכול להיות משפט ושכר במקום אחד. וכן הוא המדה אפילו בפעולה אחת. וכדאיתא במדרש רבה סדר דברים (פרשה א') וז"ל אמר הקב"ה כבר פסקתי דין עוג בימי

אברהם שצא הפליט זה עוג וכיון לשם נוי של שרה כי אמר אברהם יהרג במלחמה ואני אקח את אשתו שרה לי לאשה א"ל הקב"ה אי רשע חייך שאני נתן לך שכר רגליך ומאריך לך שנים ומה שחשבת להרוג את אברהם ביד בני בניו עתיד אותו איש ליפול. והרי שבמעשה אחת קיבל שכר על המעשה. ונענש על הכונה רעה שחשב בה, וכה"ג איתא בירושלמי בקדושין פ"ד: **ז) ויררי** לפ"ז העושה מלות בשביל כבודו ולהתייר מקבל עונש על מחשבתו של גאון ומקבל שכרו בעוה"ז ג"כ עלי' עלמו אבל אינה מועילה זכותה לבניו אחריו, וכשעושה ע"מ להגלל מעונש גהיגם ולקבל שכר בעוה"ז נמשך זכותו^א ארבעה דורות וכדיליף בתדב"א מן יהוא בן נמשי שהוא קיים מלות ה' ע"י הנביא ונקם באחאב וכל זרעו וכל עובדי הבעל שלו ובטבור זה הצטיחו ה' שיומשך מלכותו עד ארבעה דורות ונראים הדברים שיהוא לא עשה כ"א מפני אהבה השכר ויראת עונש. דאם מפני אהבת המקום היה לו לבטל גם עגלי ירבעם והלא כתיב שהוא הלך בחטאת ירבעם * אלא ש"מ שגל מה שעשה לא היה כ"א מפני השכר והעונש, והעושה ומקיים מפני יראת הרוממות וגדולת המלך הקב"ה זוכה לזרעו אחריו עד אלף דור. והעושה ומקיים מפני אהבת המקום נמשך לשני אלפים דורות. ובספרי איתא לכמה וכמה אלפים דורות. ונראה דהגמ' נמי מודה לזה דלא יפלגו על הספרי. אלא דזהו ענין הנכפל לפי ערכו ומדות האיש בהתגברות האהבה שלו. וכי מדה שבלב אין לה גבול וקלבה ואין דומה בזה אדם לאדם. ואולם הפחות שנכנס בה וראוי הוא להיות נקרא אוהב את המקום יש לו שכר שני אלפים דור: **ט) וע"פ** דברים אלו יש לפרש מאזר רבא בפסחים שהעושה שלא לשמה גדול עד שמים לבד היינו שדבר שזכותו לא

הגה"ה וז"ל דפריך הכי בסנהדרין (קב) מאי גרמא ליה ומשני אביי ברית כרותה לשפחים ורבא אמר חותמו של אחיה השלוני ראה וטעה מ"מ כיון דמלוה נוררת מלוה הי' נמלק מן הטעות אלולי שעשה שלא לשמה בדב"ה ז טעה אח"כ.

*) ועיי"ש בפ"י ישועות יעקב. **) לעיל אות ד.

נמשך לזמן מרובה אינה נכתבת בספר הזכרון אשר לפני ה' מעל השמים כמו דכתיב אז נדברו יראי ה' וכו' ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו דהיינו יראת הרוממות דוקא. אבל העושה לשמה גדול מעל השמים. מפני שנמשך זכותו לחלק ולאלפים דור ע"כ נכתב בספר מעל שמים לפני ה'. והחילוק בזה הרבה וכמאמר חז"ל ברא בתרא (דף יא) גבי מונבו המלך שביזבו אולרותיו לעניים בימי בלורת שהשיב לבית אבי ^{הוא} גנזתי במקום

שאין היר שולטת שנאמר לך ומשפט מכון כסאך, ור"ל כיון שנגזו ונחקק בספר הר"ז ענין הקבוע ועומדת, ואני גנזתי דבר שעושה פירות אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. ופירוש לדיק שהוא עושה לשמה הר"ז כבר נכתב בספר והוא זה כמאמר חז"ל שנחשב לו כמו זריעה שנאמר זרעו לכם ללדקה ועושה מזה פירות בעוה"ז, ואני גנזתי לעוה"ב שנא' והלך לפניך לדיק וכבוד ה' יאספך פירוש שזהו עולם הבא השלימות הנקרא כבוד ה' :

פרק ז

יבאר דמי שלומד את ההגרה בשביל להתכבד בה או שיחפרנם עי"ז יותר גרוע הוא ממי שעושה מצות צדקה וכה"ג ע"ד אופנים אלו .

א) **בספרי** (פ' עקב) ובגדרים (סב) אי' הכי ר' אלעזר ז"ר לדוק אומר עשה דברים לשם פעלם ודבר זהם לשם אל תעשם עטרה להתגדל זהם ואל תעשם קרדוס לעדור זו וק"ו ומה בלשאלר שנשתמש בכלי קדש שנעשו חול נעקר מן העולם המשתמש בכתרה של תורה עאלכו"כ. ופירש"י ודבר זהן לשם שתהא כל כונתך לשם שמים. לעדור זו להשתכר ממנו שיהי' לו מה לאכול :

עודר ומולב בה, ובספרי משמע עוד יותר דהת"ק דברייתא דתני שם כמו בגדרים ת"ר לאהבה שמה תאמר אלמוד בשביל שאקרא חכם בשביל שאשכ בשיבה וכו' ת"ל לאהבה למוד מ"מ וכו' עד"ז מביא הת"ק את דברי ר"א בר"ל הג"ל והראה עד"ז שהת"ק מביאו מדמסיים על דברי ר' אלעזר בר לדוק וכן הוא היה אומר ומה בלשאר וכו' ואם שונה הצרייתא דברי ר"א בר"ל מה שאמר בזה ואינם דברי הת"ק מאי וכן הוא היה אומר הכל דברי ר"א בר"ל הם וה"ל למתני כולם במאמר אחד שלו כמו דתני בגדרים לעדור זו וק"ו וכו' אלא שהת"ק הביא את דברי ר"א ז"ל לראיה שגם הוא סובר כוותי'. ועוד נוסף הודיע לנו ר"א בר"ל ומה בלשאר. והרי דהת"ק הוא המביא את ראבר"ל מה שגם הוא אסר כמותו ועוד מה שהיה אומר עוד בזה בעונשו והרי הת"ק מיירי בפירוש מה שאומר בהתחלת לימודו שאלמוד בשביל שע"י לימודי אזכה להיות חכם ויושב בשיבה ואקבל שכר. עד"ז אמר ראבר"ל שנעקר מן העולם, ובספרי מבאר בפירוש שנעקרו חייו מן העוה"ז ומן העוה"ב שאובד את כל העוה"ב שלו והרי נראה מזה דאפילו הלומד מתחלה ודעתו בשביל שיתכבד ויתעטר בה אח"כ או יתפרנס ממנה נוטל

ב) **ונראה** מלשונם שבין הלומד מתחלה ע"ד שיתכבד בה או שיגיע למעלת הכבוד או לפרנסה או אחר שכבר למד בא להשתמש בה הן בעיני כבוד שיקראוהו רבי והן בפרנסה שיקח שכר על ידה הכל אסור וכמו שכתב הרמב"ם בפירושו למסכת אבות (בפרק ד' משנה ז). משום דה"ז אומר ודבר זהם לשם הרי דמיירי בעת שלומד ועד"ז אומר אל תעשם עטרה להתגדל זהם וגם העושה עטרה בשעה שעדיין עוסק לעשותה אינה ראויה שיהיה מתעטר בה כ"ז שלא נשלמה מלאכתה בשלמות ועד"ז אמר שאל תעשה את תורתך מנה שאתה עוסק בלימודה בכדי שאחר שתהיה יודע אותה בשלמות שלך תתגדל ותתעטר בה, וכן אל תעשם קרדוס מה שאחר שתגמור מלאכתה בשלימות תהיה

חיי

חיי עוה"צ ממנו מכל מה שזכה עד הנה והטעם משום דע"י מחשבתו זאת בלמדו נחשב כמו שהוא משתמש בה על דבר שהוא חולין אלי'. וגם דכיון שמעלה זאת במחשבתו לתכלית לימודו בכל רגע שלומד הר"ז מתהנה ומקבל הנחת עלמו ממנה :

ג) **והרמב"ם** בפירוש אבות האריך בזה למאור ואביא מלשונו חיזה

דברים לראיה שדעתו מפרש בזה כפי הג"ל ואומר כל מי שיהנה בעוה"ז מן התורה נוטל חייו מן העולם פירוש מחיי עוה"צ. והביאו לבני אדם לחשוב וראוי שיעזרו לחכמים ולתלמידים ולכל מי שיעסוק בדברי תורה וזה הכל טעות, ובפי' בסנהדרין פרק עשירי כתב על הלומד כדי שיהיה ראש ודיין ויכדוהו בני אדם ויקומו מלפניו כגון שעושין לפני פלוני ופלוני וזה הוללות על האמת ועל לימוד כזה אומרים חכמים שלא לשמה כלומר שיעשה המלות וילמוד וישתדל בתורה בשביל דבר אחר והזהירו חכמים ע"ז ואמרו לא תעשם עטרה להתגדל בהם וכו' והרי מבואר בדבריו כל מה שפירשנו בדברי הברייתות הג"ל. וכן פירש"י באבות אל תעשם עטרה שלא תלמוד ע"מ ליטול עטרה. והנה הכ"מ האריך בפ"ג מהל' ת"ת למאור היתר לרבנים ותלמידים ^{משה} ^{המקבלים} חוקם מן הליבור ואביא הקילור מש"כ בכוונת הברייתות אלו וז"ל ופי' המשניות באבות כך רי"ש אומר הלומד ע"מ ללמד כלומר שאין כוונת לימודו לשמה רק להתכבד בהיותו ראש ישיבה כמו שאמרו בפ' קונס לאהבה שלא האמר אקרא בשביל שיקראוני חכם או שאהיה זקן ויושב בישיבה או זה שכוונתו ע"מ ללמד וליטול שכר כמו שלומד חיזה אומנות בא ר' לדוק ואמר אל תכוון לאחת מן כוונות הרמאות, ובבחינת כוונת הכבוד אל תעשם עטרה ובבחינת כוונת הפרנסה אל תעשם קרדוס. ותדע ששתי הכוונות אלו אסורות שכך היה הלל אומר ודאשתמש בחגא חלק וכוון שהלל סתם את דבריו הא למדת שכל הנהגה מדברי תורה חיזה מין של הנאה שיהיה כלומר ע"מ השגת הכבוד או השגת פרנסתו נוטל חייו מן

העולם. והני מילי המכוין בתחלת לימודו לכוונות האלה או שאפשר לו להתפרנס בלא שיטול שכר מלימודו. אבל אם למד לשם שמים ואח"כ אי אפשר לו להתפרנס אם לא יטול שכר מותר וכו', והר"ז שהכ"מ מפרש שהעיקר היא האזהרה רבה על הבא ללמוד ע"מ שישיג מן לימודו אח"כ כבוד או פרנסה :

ד) **והר"י** לפי זה שכל מי שמכוין בלמודו בשביל שיקבל מזה הנחת כבוד או

ממון הר"ז נוטל חייו מעוה"צ כמלא מזה שאיבור זה הנקרא משתמש בחגא הוא חמור ביותר בענין לימוד התורה מן כפי שהוא המכוין להנאתו בשאר מלות התורה. דהא מלינו גבי נקדימון בכחובות (סו) שהוא היה לדיק שנקרה לו חמה בעבורו ואמר שם בתפלתו הודיע גא שיש לך אהובים בעולמך. ואעפ"כ אמר שם דהו מליעין לו כלי מילת תחתיו ולקחוס עניים בעת. שהלך מביתו לביהמ"ק ונקדימון בואת הלדקה לכבודו הוא דעבד והרי שהשתמש להנאת עלמו בכוונת מלוה זו. והגם שכתבנו לעיל (פ"ה אות יא) לתרץ עליו שלא היה שייך אליו חטא של גאווה בזה מפני דנגד עשירותו וכבודו הגדול אין הכבוד הזה נחשב לפניו כ"א שהוא לא יהיה צווי על דבר העדר נתינת הלדקה. מכל מקום הרי זה נהנה ממנו ולכבודו הוא דעבד. אלא ש"מ דאין קפידא כ"כ גבי שאר מלות ושאיני הנהגה מדברי תורה מפני שהוא כלי אומנות של הקב"ה אשר בה ברא ה' שני עולמים וקדושתה היא קדושה עלמית ומיוחדת ניתנה ע"מ שיעסוק בה לשמה ע"כ נקרא המשתמש בה כמשתמש בחגא דמלכא וחמור עונשו, משא"כ בענין הלדקה שהוא מדת דרך ארץ ורחמנות ואפילו בין אה"ע שייכת ע"כ לא נקרא העושה לכבודו משתמש בחגא :

ה) **עו"ד** רחיה מנזיר (כג) דאמר שנים שאכלו פסחיהם אחד אכלו לשם שמים ואחד אכלו לשם אכילה גסה הר"ז עליהם נאמר ישרים דרכי ה' ולדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם כך אמר ר"י א"ל ר"ל אמאי קרית ליה פושע נהי דמלוה מן המובחר לא עבד מלוה

שמע) ואהבת איני יודע האריך ת"ל והיו הדברים
האלה שמתוך שאתה נותן את דברי אלה על
לבבך תזכה. ואמר עוד עסוק בהגדה שמתוך
כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.
והרי שעיקר החיוב של לאהבה את ה' הוא
על היגיעה ורוב השתדלות שישיג זאת לאהבה,
או מי שהוא ג"כ כבר הגיע למדת האהבה
עליו הליוי שישמור מלכוון להגאת עלמו וכיון
שהרי זה החיוב הוא על כל בני ישראל ללמוד
את התורה. וכמו דאמר הלל באבות ודלא
יליף קטלא חייב. ע"כ שפיר אומר רבא
שלעולם יעסוק בתו"מ דהיינו במי שמשתדל
להשיג לימודו לשמה ומלטער מזה מה שאי"ז
בלבבו לכוף את ילדו כ"א ע"י כוונת הילד
שהוא בשביל כבוד ודעתו בזה בשביל שיזכה
ע"י לימודו וקיומו שישיג ויבוא ללמוד לשמה
לאיש הזה מלוא עליו שיעסוק בתורה ובמלות
מפני שמתוך שלא לשמה יבוא ע"י עזרת ה'
לשמה כי הבא לטהר מסייעין אותו. והגם שכל
זמן מה שהוא עוסק בתורה ומלות שלא לשמה
אין לו עוה"ב עבור זה וכדפירש"י באבות פ"א
במשנה הוא היה אומר נגיד שמא וכו' ודאשתמש
באגף חלקי החליף את שכרו שאינו נוטל בעולם
הבא כ"א בעוה"ז הא כל הנהגה מדברי תורה
נוטל שכרו בעוה"ז מ"מ אין בו דין של
המשתמש בכתר שבנדריים אשר אמרו נעקר
מן עוה"ב. כי איש זה שכוונתו ג"כ לשמים
אלא שעתה אי"ז בידו והר"ז כאנוס כיון שמחויב
הוא לעסוק ולקיים ע"כ אינו נעקר מן עוה"ב
שלא יקבל חלקו מה שכבר זכה בו אלא
שבאותה התו"מ אין לו שכר עוה"ב. ומיהו
כשלומד ניזול מעונש קטלא וכשמקיים ניזול
מעונשי עבירה. ע"כ מוטב לפנוי שילמוד ועוד
שיזכה אם יתנהג כפי הדברים האלו וכפי
דאיתא באבות כל מי שמקדים יראתו לחכמתו
חכמתו מתקיימת, וע"י מה שצכל יום ישתדל
במוסר ויראת חטא אז ילפה שיבוא אחר כך
לשמה ע"כ מחויב הוא והר"ז ג"כ צכל לאהבה
את ה' כדברינו הג"ל, אבל על האיש שאינו
מבקש מוסר ויראת חטא ואינו מלטער במה
שכל תורה ומלות שלו הם בשביל כבוד של
עלמו

מלוא בעלמא קא עביד, והר"ז שעשה מלוא
להנחתו ואפ"ה אינו נקרא פושע. אלא ש"מ
דאין זה שייך אלא בענין של תורה דוקא.
והרי לללימוד תורה בשביל הגאת עלמו אסור
ועונשו חמור משא"כ בכל שאר מלות התורה
והעונש בזה גבי תורה שנוטל חיו מעוה"ב
כנזכר לעיל:

(ו) **ואין** לדחות זה לומר דהמשתמש בכתר של
תורה אינה על הלומד להנחתו כ"א
על מה שמפרש במגילה (פרק בני העיר) אמר
ר"ל כל המשתמש בחגא זה המשמש במי שסוגה
הלכות. ובאבות דר"ג (סוף פרק י"ג) איתא זה
המשתמש בשם המפורש. דזה אינו. ואי אפשר
לומר כן כדאיתא בהדיא שם בנדריים מהמעשה
דר"ט שאמר טרפון אני ומפני זה עזבו הצעל
הכרם והיה ר"ט מלטער ע"ז כל ימיו והיה
אומר אוי לי שנהנתי מכתרה של תורה וש"מ
דפירוש פשוט על הנהגה מדברי תורה ^{הנהגה}
דבאבות דר"ג ור"ל הוסיפו לומר ולפרש דג"ז
מה שאמרו ג"כ צכל זה של המשתמש בחגא:
(ז) **ומעתה** יש להפליא על שיטת רש"י
וחוספות שדעתם בפירוש רבא
שאמר לעולם יעסוק אדם בתו"מ אפילו שלא
לשמה. היינו בשביל שיתכבד מצ"א דהאריך
אפשר לפרש כן לכתיר דבר שעי"ז עושה עונש
חמור על עלמו שהתורה אסרתו ואמרה שאין
לו חלק לעוה"ב. וכנה"פ הרי זה מלוא הבאה
בעבירה שעד"ז אחז"ל (צ"ק ל"ד) צולע בדרך
גיאך ה'. ונראה ליישב דעתם ע"פ מה שכתבנו
(כפ"א) כיון דקי"ל אין הקב"ה בא בטרוניא על
בריותיו. וגם כתוב צפ' נלצים כל המלוא וכו'
לא רחוקה היא וכו' כי קרוב אליך הדבר מאוד
ע"כ מזה אנחנו מבינים על כוונת הכתוב מה
שנוה לאהבה את ה' וילפינן מזה שאסור ללמוד
התורה כ"א לשמה היינו דוקא במי שאינו
מלטער עד"ז במה שרואה את לבבו הקשה
שמניח כבוד אביו שבשמים ומכוון לכבוד עלמו,
אבל האדם שהוא מלטער עד"ז וחופש עלות
נאמנות במעשיו וצלבו כל יום אשר עי"ז
יתקרב אל המלוא והמדה זו ויזכהו שילמוד
את התורה לשמה. וכמו שאמר בספרי (צפ')

עלמנו. האיש הזה הלך אינו שואל עלה כי הוא מנהאומרים שלום עלי נפשי וצשרירות לבי אני הולך והוא אינו לריך לדברי רבא על איש כזה שעגשו חמור כנז"ל ומלותיו בעצירה כל הימים ועובר על כמה מלות עשה כמש"כ לעיל בפ"א ועוד נבאר לקמן בס"ד כמה וכמה מלו"ע מה שהוא עובר בכל יום ומה שאלו המלות הם שורש וכלל של כל התורה והם עיקרי העבודה ואשר בל"ז אינו נקרא עובר ה' וכאשר אבאר בס"ד בפרקים שלקמן (ח"ב פ"ח). על האיש הזה לא אמר רבא שמתוך שלא לשמה בא לשמה. והר"ז דומה ללומד לקנטר שבזה כ"ע מודו שגוח לו שלא נברא ומוטב שנהפכה לו שליתו על פניו כדאר"י במד^ת ^{השמים} מלות (פ' מ) ועפ"ז יתכן שיתקרב דעות הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א והר"ן לדעת רש"י והוספות אשר אלו האוסרין ועונשין בלהתכבד ופוסקין לו עונש חמור כנז"ל היינו במי שאינו מלטער ע"ז ואינו לומד חכמה ומוסר והגדה מה שע"ז יומשך לבו לתורה לשמה. ורש"י ותוספות מיירי במלטער ומבקש מוסר ותוכחה לכפשו ומשתדל לקנות אליו מעלת תו"מ לשמה :

ח) ועוד בוא וראה כי אפי' אותם שהם עובדים את ה' ומקיימים את כה"ת כולה בשמירתה ועשיותה ורק שזהו כל כוונת דעתם כמה ששומרים ומקיימים את כה"ת אינו מפני אהבת המקום ויראת כבודו הרוממה כ"א מפני יראת העונש ואהבת השכר ואפילו שבשביל עוה"ב. והם אינם משתדלים יותר לבוא אל הקודש למה שיזכו ע"י רוב השתדלות והשגת דעתם להיות עבודתם מפני אהבת ויראת המקום. כי מאניס בזה ודעתם עושים בזה שמספיקו ללבבם עם חלק הפחית מאהוי"ר העונש לבד. והגם אם היו משהדלים בכל לבבם ובכל נפשם הלך היו משיגים את חלק הטוב התכלית הם אינם חפלים בכח הילך הלפוני שבלבם המפתח ומסיתם ע"י כמה טענות כוזבות והשורש מפני שא"כ ילטרכו א"ע להרחיק כל תאותם ולהכניע את נפשם הבהמיות שלהם מפני שאי אפשר לזכות

לדבקות הנפש השכלי אשר ממנה נובע האהוי"ר המעולה כ"א בהכניעו ובהשפילו מקודם את כל חפצי תאותיו הנוצעים מן לבבו הערל הממולא עם תשוקת הנפש הבהמיות ולכך יספיקו דעתם עם הפחות ואומרים די לנו בזה אשר לפנינו. והנה מאמר הגמרא המפורשת ביצמות בפ' החולץ (דף מח) מוחה על קדקדס ומוחץ ראשם דאיתא שם ת"ר חנינא בנו של ר' גמליאל אומר מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורים צאים עליהן מפני שלא קיימו שבע מלות ב"ג. ר' יוחי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכו' אבא חנן משום ר"א אומר לפי שאינן עושין מאהבה אלא מיראה ופרש"י מיראת גיהנם והפורעניות האמורה עליהם וצחום' שם אור"י דמאהבת המקום ומיראת המקום הוי תרווייהו לשבת ומאהבת אדם ויראת אדם תרווייהו לגריעותא או כמו שפי' שם בקוגטרם מאהבת שכר וכו' ואינו עושה כ"א ע"מ לקבל פרס ומיראה היינו מיראת עונש. ואם המדה זו היא נוהגת בגרים מכש"כ בזרע ישראל אשר באו בכמה בריחות ושבועות ונלטוו כ"פ ע"ד ליווי האהוי"ר למקום לאהבה את ה' ולדבקה בו. וכאשר יתבאר בזה בח"ב בכמה פרקים ובפרט יותר בפ"ז. ועוד אמרו שם בפ"ר (דף כ ע"ב) אשר מאה"כ והתקדשתם והייתם קדושים היא מלות עשה ול"ת כוללת על כל התורה כולה וזה יתבאר לקמן בח"ב בכמה פרקים שאי אפשר להתקדש כ"א ע"י אהוי"ר המקום (ועי"ש בפ"ג ופ"ד). ולכן החיוב מוטל על כל אדם בן דעת שישתדל בכל יכולתו ובשקידה ותשוקה רבה ובתחנונים לפני המקום אשר ישיג לזה. והמשתדל בזה בכל כוחו וכפי שיבואר העלות בזה לקמן בח"ב בפ"ד. הגם שעודט בתחלה מבחון מעלה עליו הכתוב כאלו כבר זכה בזה כמאמר חז"ל ולחושבי שמו וכו'. ועד"ו יתכן לפרש מאמר הכתוב והריקותי לכם ברכה עד צלי די פירוש שמצטיח השי"ת לישראל להריק עליהם ברכה עליונה שזה התענוג הרוחני עדן העליון והתחתון ופירותיהן והתחיה לעתיד להנחיל לכל לדיק ולדיק לפי

מאלד צמדתה וצאנשיה ולכן מפני כך אינס מספיקים א"ע לאמר די די לפנינו צאהוי"ר העונש כ"א עיניהם משחוקקים להמעלה הג"ל וגם עליהם אריק את הצרכה וסרד עד אלז שאומרים צלי די והבן :

מעשיו וגודל אהוי"ר צצביל המקום ולמען כבודו הגדול וירד הצרכה זאת לכל אנשי המעלה הזו עד אנשי ערכה מה שהם אפילו עדיין רחוקים צמליאות המעלה ורק זאת שהם משחוקקים ומשחדלים להשיג ממנה וחפלים

חסל פ"ז וח"ד : בעזרת אחרון וראשון . ומכל בעלי לשון . ינצרנו באישון .

חלק ב' פרק א'

בו יבואר דמאמר חז"ל שמתוך שלל"ש בא לשמה אינו ודאי אלא שיתכן כן ואי אפשר כי אם להמצער „ובא לטהר”

למי' הרי שאם אבן הוא נימות. וזהו ביסעי' (כ"ה) דמיירי ג"כ צתורה לשמה דאמר הוי כל למא לכו למים ודאמר שם צסמוך שמעו אלי שמעו ותחי נפשיכם ואכרתה לכס צרית עולם חסדי דוד הנאמנים וכו' למען ה' אלקיך ולקדוש ישראל כי פארך, וצתענית (דף ז) למה נמשלה הצורה למים מה מים אינס האלכים כ"א למקום נמוך. כך ד"ת אינס מתקיימים אלא צמי שדעתו שפלה עליו, והגם דאמר שם כתיב לקראת למא התיו מים וכתיב כל למא לכו למים. ל"ק כאן צתלמיד הגון כאן צתלמיד שאינו הגון. היינו כשהתלמיד שאינו הגון רולה לשוץ ולמא לדבר ה' וכן פירש המהרש"א שם. דאל"כ קשה מהא דאמר שם אח"ז כתיב יהיו לך לצדך ואין לזרים אהך היינו צתלמיד שאינו הגון. וכן קי"ל דאסור ללמוד עם תלמיד שאינו הגון אלא דהכא צעושה צשובה ובוחר לילך צדרכי ה' והוא ע"כ למא למים שדעתו שפלה עליו ע"כ ילך לרצ וכיון שהוא רולה לילך צדרכי ה' הרי תורתו מפני יראת חטא ואף יראת העונש די צזה שרצו יקרצו לצורה :

א) בקדושיין (דף ל) ת"ר קשה ילה"ר
 שהקב"ה קראו רע שנאמר כי ילך לצ האדם רע מנעוריו. א"ר ילחק ילרו של אדם מתחדש עליו ^{אשרות התורה} צכ"ל יום שנאמר רק רע כל היום. ואר"ש צן לוי ילרו של אדם מתגבר עליו צכל יום ומצקס המיתו שנאמר לופה רשע ללדיק ומצקס להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו שנאמר ה' לא יעזבו צידו. והרי שהילה"ר קשה עד שהקב"ה צעלמו מעיד עליו וקראו רע והילה"ר מתחדש ומחגבר עליו תמיד ובכל יום ואלמלא עזר הקב"ה לא היה ניול ממנו. והגם דאיתא שם תנא דצי ר' ישמעאל צני אס פגע צך מנוול זה משכהו לציהמ"ד אס אבן הוא נימות ואס צרול מתפולץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפולץ סלע, מ"מ אין זה צטחון ודאי כי הצחירה ציד האדם וכאשר נצאר עוד צזה. ונראה דאפילו עלה זו דתנא דצרי"ש אינו כ"א צמי שעוסק צתור' לשמה משום דפסוק זה הוא צירמיה (כ"ג) ושם צפסוק הקודם כתיב הנציח אשר אתו חלוס יספר חלוס ואשר דצרי אתו ידבר דצרי אמת הלא כה דצרי כאש. והרי כשמדבר אותם לדיק אז דוקא כפטיש יפולץ סלע. ועוד שמציא התנא דצרי"ש מקרא שני דכתיב הוי כל למא לכו

ב) בסוכה (כ"צ) א"ר אסי ילה"ר צתחל' דומי'
 לחוט של צוכיא ולצסוק דומה כעצבות העגלה שנאמר הוי מושכי העון צחצבי שוא

שוא וכעצו' עגלה חטאה. עוד שם דרש רב עוירא ואיתמא ריב"ל שבעה שמות יש לילה"ר הקב"ה קראו רע. משה קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי א' מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שוגא. ישעי' קראו מכשול. יחזקאל קראו אבן. יואל קראו לפוני ת"ר ואת הלפוני וגו' זה ילה"ר שלפון ועומד בלבו של אדם וכו' את פניו אל הים הקדמוני וסופו אל הים האחרון שכתן עיני' במקדש ראשון ושני והחריבם והרג ת"ח שבקרב' ועלה באש ותעל לחנתו שמניח אה"ע ומתגרה בשונאי ישראל. כי הגדיל לעשות. אמר אביי ובת"ח יותר מכולם וכו' תנא ליה ההוא סבא כל הגדול מחבירו ילרו גדול ממנו וכו' . רב הונא רמי וכו' בתחלה התעם פי' הילה"ר ולבסוף בקרבם פירש"י שנעשה נטוע בלבם . אמר רבא ילה"ר בתחלה קראו הלך ולבסוף אורח ולבסוף איש . שנאמר ויבא הלך לאיש וגו' לעשות לאורח אמרי צי רבי ד' הקב"ה מתחרט על שבראם וכו' ילה"ר שנאמר ואשר הרעותי , ונ"ל לפרש עפ"ז את מאמר רבא מה דאמר (בברכות ס"א) . לידע אינש בנפשי' אם לדיק גמור הוא ואם לאו . כי הילה"ר הוא בחלל הלב השמאלי והי"ט בחלל ימין וכשנפשו מתאווה לדבר עבירה הרי נמשך אחר הילה"ר הקב"ה רע ועד"ז קראו השי"ת רע מפני שמנעוריו עדיין מתגבר ממשלת הילה"ר כמאה"כ שמח בחור בילדותו והלך אחר מראה עיניו וזהו כי ילד לב אדם רע מנעוריו. ודוד שהוא חטא אחר עבור ימי נעוריו קראו טמא מפני שהילה"ר מטמאו ע"י עבירות קלות כמו הטומאה שבאה ע"י גניעה וכן דוד ע"י שהרבה בתשמיש כדאיתא בסנהדרין (ק"ז) וע"י הקלות מביאו לחמורות וכדאיתא במדרש מחשבה מביאה להרהור והרהור לראיה וראיה לידי מעשה ע"כ קראו טמא . ומשה קראו ערל מפני שמטמטס את הלב ואובד תאוותו להקב"ה דאיתא בב"ר (פרשה מ"א) מה תאוותם של לדיקים הקב"ה שמרוב אהבתם אליו הם משחוקקים אליו ברוב תאוה למלאות רלוגו ביחוד הלב והחשק ובכל נפשם וזהו ומלתם את ערלת לבבכם וכו' שלמה קראו שוגא מפני שמטעה את האדם להיות הוא

מוטעה ממנו שעבירה מדמהו למלואו כמו שהטעה לשלמה כדאיתא במדרש שה"ש בתחלתו. ישעי' קראו מכשול זהו השוגג הנעלם ע"י הילה"ר המעלימו ע"י פחו. יחזקאל קראו אבן שעושה לבו קשה אינו מתרכך להיות שב ומתחרט. יואל קראו לפוני שלפון בלבו באיזה מדה רעה ואין האדם משגיח עד"ז להסירו, וכאשר תבא לידו איזה דבר השייך נגד המדה רעה הלפונה אז יולא ומפתחו ומטעהו. והר"ז שבעה כלי זיין בידו . א' מה שמתגבר בו מאוד . ב' שמטמטס את הלב ונטול ממנו כח התאוה של עבודת השי"ת. ג' שמחטיאו ע"י היתרים ברבויים בכדי להרבו' התאו' שלו כסנהדרין שם משביעו רעב. ד' שמאנה אותו ומחליפו לומר לרע טוב ולטוב רע. ה' שמבלבל מחשבתו ודעתו עד שאינו משגיח לשמור א"ע מן העבירה . ו' שמקשה את לבו כאבן שלא יתפעל ולא יתרכך מדברי מוסר. ז' שמסתיר א"ע ומולא העת שגוזלו ומכריחו להמדה רעה הלפונה בקרבו. ואשר ע"כ לריך האדם השלם לגרש את הילד הרע שהוא יהי' בלבו נכנע וכפוף לפני היל"ט ע"ד ולצי חלל בקרבי שנשאר חלל שמאל שבלב בלא מילוי תאוה הילה"ר . ומה שאמר בקרבי ע"ד מחז"ל הנ"ל בתחלה התעם ואח"כ בקרבם . ועד"ז אמר דוד שאני גרשתיו מקרבי ואינני לריך לשמור ממנו . כ"א שלא יתעה אותי מבחון . ולריך שיהיה לבו נמול ומלא תאוותו לאהבת השי"ת כמאה"כ ומל' ה' א' את לבבך לאהבה את ה' א' בכל לבבך ובכל נפשך . ויהיה נשמר ונקי ע"ד קדש עלמך צמותך לך . בכדי שלא יהיה להילה"ר אחיזה בנפשו . כי הנפש נקראת תאוה כדאיתא ברבינו יונה בספריו. ויהי' בישוב הדעת עומד תמיד לפני המלך ה' לבאות בכדי שלא יהי' נכשל בשוגג והעלם דבר וישגיח מאוד על מסתרי לבבו על כל מדותיו לתקנס שלא ישאר בו מדה אחת רעה הלפונה בקרבו פן עי"ז ימלאהו הילה"ר להחטיאו . ויהיה לבו רך כשוננה כל ימיו בתשובה ויהי' נשמר מהילה"ר שלא ירמהו ולא יטעהו . ולמי שכל אלה בקרבו אשר כבר תיקן והשלים בדעתו ובלבו את כל המדות האלו אז

אז ידע שלדיק גנור הוא. [כמרו"ל לדיקים
יל"ט שופטן]:

ג) ב'ומא (פ"ז ע"ב): אמר רב שמעון בר
נחמני אמר רב יונתן מאי
דכתיב (משלי יז) למה זה מחיר ציד כסיל
לקנות חכמה ולב אין. אוי להם לתלמידי
חכמים שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים.
מכריו ר' ינאי חבל על מאן דלית ליה דרתא
ותרעא לדרתא עבד. ופירש"י שהתורה אינה
אלא שער לכנוס בה ליראת שמים. לכך לריך
להקדים לה יראת שמים. א"ל רבא לרבנן
במטותא מנייכו לא סירתו תרתי גהינס.
ופירש"י להיות עמלים בתורה בעוה"ז ולא
תקיימוה ותירשו גהינס במותכם. ובחייכם לא
בהיתם בעולמכם. והרי ר' ינאי ורבא צודאי
שמרו א"ע מלקבל תלמיד שאינו הגון דהא הוא
אפור ורבא בעלמו אמר בתענית י"ג רבא
רמי כתיב יערוף כמטר וכתיב תזל כטל אם ת"ח
הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר. ואעפ"כ
היו מזהירים אותם שלא יהיו מאותם שהם
יורשים גהינס. והיינו מפני שאין זה ברי כלל
אשר יזכה לבוא לשמה ויכול להיות כל ימי חייו
כך שלא לשמה ובלא יראת שמים. אם לא
שישבו ויתעורר א"ע כמש"כ לעיל, וראה שר'
ינאי קרא ליראת שמים דירה ובית ולתורה
קרא שער וכפירש"י שהיראה היא העיקר
וכדאיחא בשבת (דף לא) אמר רב יונה ^ל
רבא הקב"ה את עולמו אלף כרי שייראו
מלפניו שנאמר והאלקים עשה שייראו מלפניו:
ד) וד'נה בשב' (ל"א) מאריך שם בענין הירא'
ולריכים ביאור ושייכים לעניינינו.

וזהו דאמר שם אמר ר"ל מאי דכתיב והיה
אמונת עתיך חוסן וכו'. אמונת זה סדר זרעים.
עתיך ז"ס מועד וכו' יראת ה' היא אולרו דאפ"ה
יראת ה' היא אולרו. אמר רבא בשעה שמכניסין
האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה
קבעת עתים לתורה עסקת בפו"ר לפית ליסועה
פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפ"ה
אי יראת ה' היא אולרו אין ואי לא לא. משל
לאדם שאמר לשלומו העלה לי כור חיטין לעליה
הלך והעלה לו אמר לו עירבת קב חומטין בהן

א"ל לאו א"ל מוטב אם לא העלית. תנא דבי
רבי ישמעאל מערב אדם קב חומטין בכור של
תבואה ואינו חושש. אמר רבה בר רב הונא
כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים
דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ולא
מסרו לו מפתחות החיצוניות בהי עייל. מכריו
ר' ינאי חבל על דעבד תרעא לדרתי' ודרתא
לא עבד. אמר ר"י לא צרא וכו'. ר' סימון
ורבי אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל רב יעקב
בר אחא א"ל חד לחברי' ניקום מקמי' דגבר
דחיל חטאין הוא א"ל אידך ניקום מקמי'
דגבר בר אוריין הוא. א"ל אמינא אנא דדחיל
חטאין הוא. ואת אמרת דבר אוריין הוא. תסתיי
דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין
הוא. דאר"י משום רבי אלעזר אין לו להקב"ה
בעולמו אלף יראת שמים בלבד שנאמר ועתה
ישראל מה ה' א' שואל מעמך כ"א ליראה את
ה' א'. וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא
חכמה. שכן בלשון יוני קורין לאחת הן.
תסתייס. ולריך להבין מה דקשה טובא
בדבריהם. א' דאמר רבא מוטב שלא העלית
ופירושו דיותר טוב היה לו שלא ילמוד, והלא
רבא בעלמו אמר לעולם יעסוק אדם בתו"מ
ואפילו שלא לשמה דמתוך שלל"ש בא לשמה.
ולפירש"י ותוספות אפילו בלמוד בשביל שיכבדוהו
מוטב לו שילמוד שמתוך שלל"ש יבוא לשמה.
ואם נאמר דכאן מיירי בלמוד ואינו מקיים
דאינו שומר את המלות פשיטא. ועוד הלך
כבר אמרה רבא בשבת (פ"ח) למשמאילים בה
סמא דמותא ובתעני' (ז') עורפהו כמטר אם הוא
תלמיד שאינו הגון. ופירש"י. הורגהו. ועוד
דא"כ הל"ל הלמוד ואינו מקיימה. אלף דמשמע
דאפילו במקיים מיירי דאפ"ה מוטב לו שלא
העלה, צ' בקודם מדמה לחומטין משמע
דיראת שמים איננה חשוב כ"א ע"ד שמירת
החטים שהם העיקר המזון מה שא"כ החומטין
הם עפר ורק שעי"ז מחקיים הפירות. וכן
במשל המפתחות. התורה היא מפתח פנימי
והיראה הוא מפתח חיצוני גרוע מתורה ואח"כ
מכריו ר' ינאי חבל על דלא עבד דרתא א"כ
היראה היא העיקר והתורה איננה כ"א שער
לבית

לביית היראה. ואח"כ מביא פלוגתא מה גדול
 אם יראה או תורה. והלא מלינו צברכות (דף ו)
 ובשבת (ל' ע"ב) מאי כי זה כל האדם אמר
 רבי אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כולו לא
 נברא אלא בשביל זה. ר' אבא בר כהנא אמר
 שקול זה כנגד כל העולם כולו. שמעון בן
 עזאי אמר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר
 כל העולם כולו לא נברא אלא לזוה לזה.
 ומעשה כל אלו התנאים בן עזאי ורשב"י
 צברכות (ל"ג) ור' חנינא שם והאמוראים ר'
 אבא ורב יהודה ור' ינאי כולהו ס"ל דיראה
 עיקר הכל והחך יפלוג ר' סימון בזה אכו"ע.
 ועוד קשה דצברכות מקשה מרשב"י אטו יראה
 מלתא זוטרתא וכאן אינו מקשה כלום. ונראה
 משום דאחז"ל באבות אם אין יראה אין
 חכמה ואם אין חכמה אין יראה. וקשה להבין
 דא"כ מהיבא יתחיל אם מיראה הלא עדיין חסר
 חכמה ואם מחכמה עדיין חסר יראה וכיון שזה
 בלא זה אי אפשר א"כ אי אפשר שניהם.
 והיסוד בזה משום דיש שני בחינות ציראה אחת
 מעונש והשנית מיראת הרוממות. ולריך להקדים
 יראת העונש לחכמה כדתנן שם כל שיראתו
 קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. ויראת
 העונש שייך אפילו בעם הארץ. כיון דאינו בור
 שידע הוא מקרא וע"י יראת העונש לומד
 חכמה ומתקיימת והחכמה של תורה בא על ידה
 ליראת הרוממות ומה שאמר אם אין יראה הוא
 של עונש ומה שאמר אם אין חכמה הוא ציראת
 הרוממות שאין יראה זו בלא הקדמת חכמה.
 ועפ"ז יבואר כאן בשבת דמיירי ציראת העונש
 דהיא נגד תורה לשמה גרוע ממנה משום
 דתורה לשמה חשובה מאוד וממנה זוכה ליראת
 הרוממות ג"כ. אבל נגד תורה שלא לשמה
 שהוא לומד רק מפני מעלת הכבוד. וא"כ
 אפשר שילמוד ולא יקיים. והגם שכתבנו לעיל
 דאפילו שלא לשמה שהתירו מיירי בשכבר יש
 לו מקנת יראת העונש ואינו עובר אפילו
 בסתר. אלא דיש דברים שהם קשים עליו.
 ולכך נלרך להיות נהגה בהם בשביל הכבוד
 מ"מ כיון שיראתו מועטת ולימודו מגונה
 שמשמש בה להנאתו אי אפשר לו שיגלל

מהיאה"ר שיש לו שבעה שמות הנ"ל. ע"כ הוא
 מחוייב להקדים המיד יראת העונש לחכמתו.
 וכיון שהיאה"ר לפונה לבזו של אדם שהרי
 שמהויו רובם ע"ש כוחותיו בתוך לב האדם
 ערל ע"ש טמטום הלב כדכתיב ונמלתם את
 ערלת לבבכם טמא ע"ש הלב כמו שמביא שם
 קרא לב טהור צרא וכו' וכן כולם ע"כ עיקר
 המוסר שיעורר לבזו עד שיתרכך וירגיש דאל"כ
 הרי נקרא אבן כדחשיב שם. וגם ילפה שיזכה
 להיות לומד ועוסק במלות שלא מפני הכבוד
 ולא יפחות עכ"פ מפני יראת העונש ולא שיהנה
 בעוה"ז כ"א מפני שכר עוה"ב ועי"ז יגלל מן
 היאה"ר וישמור את התו"מ. ולזה בא רבא
 כאן להודיענו שיהי' יראת ה' אולרו פי' שיהי'
 כל השוקתו אשר יזכה ליראה מעולה וישתדל
 בה להשיגה כמו המשתדל אחר האילר וכמאה"כ
 אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז
 תבין יראת ה'. אבל מי שאומר שלום עלי
 נפשי ואינו משתדל ויגע להוסיף לבזו יראה
 תמיד. וא"כ אינו מוכן ג"כ לבוא לשמה.
 וכדאיתא במכות (ו') בדרך שאדם רולה לילך
 מוליכין אותו וכו' דכתיב אם לללים הוא יליך
 ולענויים יתן חן. לענויים דייקא ועל האיש כזה
 שפיר אמר מוטב שלא העליח. והמשל באחד
 שאמר לחבירו העלה לי כור חטים בעלי' היינו
 שהוא מליה אותו ואשר לא יפחות מכוונתו זו
 בשביל שנה אותו הקב"ה הגם שע"מ לקבל
 פרם הוא ואשר אז ג"כ תורתו חשובה שהיא
 תביאהו ליראת הרוממות. ולכל הפחות שישתדל
 מאוד במוסר על לבו לעורר לבזו ולרככו
 בכדי שישג מ"מ להיות לומד מיראת העונש
 ואהבת השכר ואשר זאת נקראת חומטין לגבי
 תורה שהיא איננה כ"א מפני יראה זו כחפץ
 של והמלה ואם הוא אינו מערב גם החומטין
 הזה מוטב לו שלא העלה. ועד"ז הוא ג"כ
 משל השני שהתורה בעלמה נקראת מפתחות
 הפנימית שהיא בידה לפתוח לו את אולר היראת
 הרוממות ואהבת הרוממות והיראת העונש
 הוא מפתח החילונית נגד עלם התורה. ורבי
 ינאי אמר עוד שאפילו מי שמודה שהעיקר הוא
 היראה שמתוך כך הוא מקיים את התורה ורק

שאומר

שאומר אחר שאלמוד ואדע את התורה אח"כ
 אשים לבי למדת היראה ואז אראה לעלות מיראה
 ליראה המעולה שהיא יראת ה' הרוממות עד"ז
 אמר חבל על דלית ליה דרתא שעתה חזר לו
 שמירה וקיום התורה שהיא הדירה והוא עושה
 לו במחשבתו שער אל היראה, ואשר ע"כ
 הוא גריך להקדים בקודם יראתו לחכמתו.
 ומעתה יבואר פלוגתת ר"ם ור"א ששניהם קאי
 על אדם אחד שיש בו שני המעלות תורה וגם
 יראת העונש כראוי שהוא עי"ז ירא חטא ורואין
 בו שהוא מדקדק וירא מן העבירות מאוד.
 אכן שאין לחנכו יודעים בו בערך היראה חבל
 ידענו מ"מ שהוא דחיל חטאין ששומר ח"ע מן
 העבירה הרבה ויתכן שדבר זה הוא מיראת
 העונש ועתה איזה בחינה מעולה בו שיש לומר
 מעלת התורה עדיפא מפני שממנה יבוא
 להכיר את מי שאו"ה וישיג יראת ה' הרוממות
 משא"כ מיראת העונש הוא קשה להשיגה כי
 לא תבוא זאת כ"א מן החכמה והבינה שלו או
 יש לומר יראת חטא הגם שמעונש לבד היא
 עדיפא משום דעכ"פ היא המציאו לשמור
 ולקיים את כל התורה, ואפילו אם אינו בעל
 תורה כ"כ ורק שיודע ושומע ומצין לשמור ח"ע
 מעבירה משא"כ מהתורה הלא אפשר לו שילמוד
 ולא יקיימה ע"כ כחלקו בזה ר"ם ור"א, ואמר
 תבתיים דר"א הוא דאמר יראה עדיפא שהוא
 מפרש הקרא ועתה ישראל מה ה' א' שאל
 מעמך כ"א ליראה היא על יראת העונש ולכך
 אינו קשה אטו יראה מלתא זוטרתא מפני שזאת
 באה לאדם ע"י השתדלות של האמונה השלימה
 והתעוררות הלב ואלל דור המדבר אשר ראו
 עיניהם את הגדולות ונפלאות של השי"ת
 בעיניהם היא מילתא זוטרתא שהרי הקב"ה המה
 עליהם עד אנה לא תאמינו וכו'. וזהו מה ה'
 א' פירוש אחר שאתה מקבלהו עליך בלב שלם
 שהוא ה' א' ע"כ שאל מעמך דבר קטן ליראה
 אותו, ובכ"ז אמר כי אם, שהוא דבר אחד.
 וא"כ מאה"כ הן יראת ה' ג"כ מיידי ציראת
 העונש, וש"מ דר"א הוא דאמר יראה עדיפא.
 חבל ע"ד יראת הרוממות מקשה שפיר אטו
 יראה מלתא זוטרתא, ורשב"י שהוא אמר אין

לו להקב"ה צבית גזיו משמע דמפרש גבי יראת
 הרוממות ע"כ מקשה שם שפיר, (ועיין לעיל
 בפ"א ופ"ב אות ג'). והרי הקוטב מזה דרבה
 מזהיר על רוב השתדלות היראה ולהקדים
 אותה קודם חכמתו ושיהי' חשוב אליו כמו
 תכלית האור ואשר ילפה תמיד למעלה זו ואז
 דווקא שייך שילמוד אפילו שלא לשמה שמתוך
 וכו', חבל בלא זה מוטב הי' לו שלא ילמוד
 כמאמרו במשל מוטב לך שלא העלייתה, ומה
 שמתוך שלל"ש בא לשמה איננה צבירור כ"א
 שיתכן ודווקא כשהוא בא לטהר כנ"ל דאז נשמר
 מחטא, משא"כ בל"ז הר"ז מתקרב ח"ע משוגג
 למזיד כדברי חוס' שבסוטה (דף כב) וגם כ"ז הוא
 לפי שיטת רש"י והוס', חבל לשיטת הרמב"ם
 והרמב"ן כבר כתבנו לעיל מזה שדעתם להחמיר
 גם בזה, ובדבר המשל מכור חטים וקב חומטין
 נדבר עוד לקמן (פ"ו ט"ו) בזה:

ה) **הלא** מלינו בכמה שהיו חכמים גדולים
 והיו גבורים בתורה והיה סופם
 לגיהנם ואין להם עוה"ב מפני שגפלו בידי
 הילה"ר וחטאו מאוד, דר"פ חלק חן ירבעם
 אחאב ומנשה דואג ואחיתופל אין להם
 חלק לעוה"ב ובגמרא (ק"ג) חושב שם עוד,
 והגם שהיו ראשי הדור בתורה דואג אביר
 הרועים אשר לשאל ואחז"ל שהיה אב"ד
 שבסנהדרין ואחיתופל רבו של דוד, ועלחו כאשר
 ישאל איש בדבר א' ואחז"ל שהשיב אחיתופל
 לשאלו אם לא תאמינו לי שאל צאורים ותומים
 ותראה כי ישיבו לך כדברי, ות"ר מנשה הי'
 יודע חמשים וחמשה פנים בתו"כ אחאב פ"ה
 פנים ירבעם ק"ג פנים (בדף קג), ושם (ק"ו)
 ח"ר חמי אין תורתו של דואג אלא משפה ולחץ
 פירוש שלמד רק משום כבודו, ובחגיגה (ט"ז)
 ילא מכחם ונכחם שמואי לאב"ד שבסנהדרין
 ובגמרא אב"י אומר מאי ילא לתרבות רעה,
 ושם אחר קילץ בנטיעות, ובתוספות מביא
 מירושלמי שאחר פירש על עלמו מאה"כ טוב
 אחרית דבר מראשיתו פירוש אימתי הוי סוף
 תכלית טוב בלדקתו לאדם כאשר אדם זה היה
 טוב לו שהיה עוסק בתו"מ לשמה מראשיתו
 דהיינו מן ימי געוריו חבל אם מתחלה היה שלא
 לשמה

יסוד העבודה עמוד 32 תוספת ספר אצורות התורה, עמוד 84

לשמה יתכן שיאבד ויהי נעשה רשע. והמעשה שלו אשר על צרית מילתו היו בסעודתו ר"א ור"י חורזים בתורה וכו' והיתה האש מתלהטת סביבותם וראהו אביו של אחר ואמר א"כ גדול כח התורה מעתה בני זה אקבענו לתורה שילמוד תמיד בתורה ומפני שאביו כיון שלא מפני רצון השי"ת אלא מפני המעלות של הזוכה בתורה ע"כ גרס מחשבה זו שבנו ילא לתרבות רעה. ובגמרא דידן שם אמר דרב יהודא אשכחי' שמואל דהוה צבי וא"ל מאי צבית א"ל כתיב אי' סופר אי' שוקל וכו' ותנין דואג ואחיתופל ת' צעיות הוו צעי במגדל הפורח באויר ותנן שאין להם חלק לעוה"ב. א"ל שיננא טינא היתה בלבם. ומסיק שם עמר דלא נקי לא סליק בשלם. ופירש"י מפני שהם היו לומדים שלא לשמה. וכה"ג עוד משכחינן טובא ומשכחינן עוד בש"ס דפריך כ"פ והא קא חזינן דלא הוי הכי ומשנינן, אלמא די' צדינו לידון דבר ע"פ מה שאנחנו רואים צעינינו. והלא דבר זה מפורסם בלא שיעור ממה שאנו רואים כמה וכמה אנשים ולאלפים מה שהם לומדים שלא לשמה ורולים להתכבד ולהתפרסם מזה בשמותם בשביל הכבוד וגם לריבוי הפרנסה שלהם והם צעוה"ר מלוי צין אלו שבזמנינו והם ג"כ מאלו שמחברים ספרים לשם כך ומצלים כל ימיהם בתורה שלא לשמה. והרי אלו מאמרי חז"ל שהבאנו והראי' ג"כ ממה שאנו רואין צעינינו לשני עדים הם בדבר שאין זה בהחלט אשר מתוך שלל"ש יבוא לשמה. אלא שזה אינו כ"א ע"ד הכנה לבד שיוכל זה להיות ע"י העלות שכתבנו לעיל. וכמו שהיה מכריז רבא תכלית של תורה חשובה ועוד מעש"ט ועי"ז נכון שיזכה לבוא לשמה. ובא וראה והתבונן מדברי אחר מה שפירש במאה"כ טוב אחרית דבר והביאו בירושלמי. ומפני שרבוה"ק הם הסכימו בזה לדבריו. והרי מזה שמחשבת אביו צעינן שנתנו להלמוד תורה שלא לשמה גרס לבנו מה שמזה ילא לתרבות רעה. ואם לא מי שהוא נותן ללבו מעלמו לבקש מוסר ויראה לנפשו וכבר אחז"ל עד"ז צמו"ק (דף יז) אם הרב דומה למלאך ה' לבאות יבקשו תורה מפיהו

ואם לאו לאו ודי דצרינו צוה :
 (ו) הנה ביארנו (לעיל פ"ו) מגמרא דצ"ב שהעושה דברים בשביל שיתכבד עי"ז צעיני בני אדם כמו ענין לדקה והר"ז מתייר ונופל בגיהנם. ועוד ביארנו (בפ"ז) שהלמוד תורה בשביל שיתכבד זה הר"ז משתמש בכתרה של תורה שנוטל חייו מן העולם. ועוד ביארנו (פ"א ח"ר) שהר"ז עובר על כמה מלות עשה כלליות מה שנוטו השי"ת להיות לימוד התורה וקיום המלות לשמו ומאהבתו. ועוד נבאר (בפ"ח) בס"ד כי יש עוד כמה וכמה מלות התלוים במדות של אהבת המקום ויראת גדולתו. וא"כ האיש הזה שהוא לומד ועושה בשביל שיתרצה כבוד עלמו הר"ז חוטא בכל אלה, אולם חכמים התירו לו שלא להמתין עד שיטהר את לבבו ויגיע למדה זאת הנעלה מפני שדבר זה אי אפשר להשיגה בנקל כ"א ע"י רוב חכמה והגדה וקניית בו בנפשו כמה מדות טובות ופרישת התאוות ומיעוט חטוני עוה"ז והכנעת הלב והתבודדות. ואם תאמר א"כ יהי' הולך בטל ויהי' ריק מכל טוב, ולא די שלא ישיג כי אין עם הארץ חסיד. אלא שהבטלה מציאה לכל המדות הרעות וגם יעבור מ"ע של לימוד התורה. וגם בזה שכל חיובי התורה בכל עניני מלות התלוים בלב איננה כ"א על דרך שהוא מחוייב להשתדל בכל העלות שיתנו לו החכמים הלדיקים בכדי שיזכה אליהם לקנותם בלב וגם מה ששייך בהם מעשה הגם שהמעשה תלוי' בלב והוא רחוק בלבו ממדה זו, מ"מ מה שבירדו לעשות מחוייב לעשות כן, ולמשל כמו מ"ע ללכת בדרכיו שפירשו בו בספרי פרשת עקב מה הוא רחום אף אתה תהא רחום מה הוא חנון וכו' מחוייב האדם בזה להתנהג כן הגם שאי"ז בלבו, ומפני אלו הטעמים התירו לו שיעסוק בתו"מ אפי' בשביל שיתכבד מצ"א לדעה אחת כי הוא עתה כאנוס. אבל באלו הענינים מה שהם צידו לעשות כגון עלונו התורה שהיא נחנה צלוי לנו כמו דאיתא בספרי אינו יודע היאך לאהוב הקב"ה ת"ל והיו הדברים האלה וכו' על לבבך פירוש שחשים הדברים מה שהשי"ת הוא אחד הוא ברא העולם

יש מאין והוא המחי' את העולם והוא משגיח ומנהיג ומטיב ומעניש בעוה"ז ובעוה"ב וזכר לנו וייחד שמו הגדול עלינו, וכאשר יתבונן וישרש נטיעת האמונה האמיתית הזאת נטוע בלבו. ועוד שם בספרי שילמוד דברי אגדות חז"ל ויתבונן בלבו עם דבריהם מכ"ז ישיג את מדת האהבה. והרי זאת לוו' וגם הבטחה כי הבא לטהר מסייעין אותו. הנה ע"ד העלות המוטלים עלינו בחיוב המקרבים אותנו להיות בידינו קיום כל המ"ע הנ"ל ונהי' נשמוי ג"כ מכל הל"ת שזה ענין הגאולה שיש בה לוו' השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדאיתא בסוטה (ד') הלא ע"ד הזה אין סייך לונס, כי גם מי שאין בו מדת האהבה מ"מ יש בו מדת היראה מעונש כיון שמאמין בהשגחה וע"י היראה יוכל לקיים זאת. מכל זה האמת מוכיח שכן הוא זה אשר בודאי הוא מחויב ביותר להשתדל בקביעות עת להתבונן בדברי מוסר והגדה המושכת את הלב ולייסר א"ע עד שירגיש הכנעה ויראה בלבו. ויראה להמאים את מדת הכבוד המדומה והגאולה ולקנות בנפשו טוב והמשכת הלב לענינים המועילים לו לחיי הנלחי שהוא עוה"ב ואשר שזו היא מן המעלה הקודמת התחלת הכנסתו לשמים ומה שהיראה זאת קודמת טרם מה שישג אליו חכמה וכמו שכתבנו בפרק זה אות ב' אשר עד"ז אמרו באבות כל שאין יראתו קודמת לחכמתו אין חכמתו מהקימ' ופירש"י שלריך תמיד להקדים יראתו קודם שילמוד את התורה וזפרט שגם האיש הירא את דבר ה' מחוייב ג"כ לקבוע א"ע בעתים בכל יום לחכמה ומוסר המעוררי' אותו לעבודת ה' מלב ולמען שיהיה שמור מכל עבירה ועון ויחזיק בתו"מ לשמה וכאשר יבואר לקמן בס"ד וא"כ מכ"ס בק"ו שהאיש הזה המנוטר מכל טוב והוא עתה כמו החולה אשר כל מחוק מר הוא לו וכל מר הוא מחוק לו. בזוודאי הוא מחוייב בכל עוז התאמנות למען ילך בדרך הישר ובכדי שלא יעבור על אלה המלות שחיי נפשו תלויים בו אשר יקבע מועד לייסר וליישר נפשו. ואם תאמר כיון שהוא כחולה הזה גם את דברי המוסר קשה לו לקנות בלבו כי עתה

בלבו ערל וכמאחז"ל לא די לרשעים שחוטאים אלא אפילו בעת שמזכירים לעלמס את יום המיתה לבס דריא כאולם, ואשר ע"כ אחר שילמוד שנים הרבה והמאור שבה יחזירו למוטב אז יחזיק במוסר. לא כן הם ה'צורים הלא חנן ביומא (דף פה) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ובגמ' אמר שם כדרב הונא עבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר. ואמרינן בעלמא זכו זכו להולך זה שעבר ושנה משום דקשה לו להיות נפרש ממנה וכיון שהוא מחוייב להשתדל בכל המלות האלה לקיים הר"ז המעלים עיניו מזה חוטא בנפשו ומה שצדעתו לשוב אח"כ הר"ז כמו אחטא ואשוב כי שונה בזולתו שנעשה לו היתר. ועוד שהעבירות ודאי והתשובה בספק כיון שאינו יודע מתי ימות וכדאי' בשבת (דף קנג). תניא ר"א הגדול אומר שוב יום א' לפני מיסתך א"ל תלמידיו וכי אדם יודע אימתי ימות א"ל כש"כ א"כ כל ימיו יהיו בתשובה. וזולת אלו דברים הנ"ל היאך ימתין על הבטחה זו שמתוך שלא לשמה בא לשמה דשמא הוא ימות קודם וגמלא הולך מעוה"ז מחוסר כל ואין לו עוה"ב כאשר בארנו לעיל שזהו לכו"ע. ע"כ בזדאי ^{ממנו} הוא בלי ספק שיטעורר בכל יום ע"י התבוננות מוסר ללבו וע"י תפלה ושפיכת נפשו לפני ה' כדרך שהתפללו כמה וכמה לדיקים עד"ז. וכדאיתא בצרכות (דף יז) והגם שרואה בעלמו שלבו קשה עד"ז לחז"ל הבא לטהר מסייעין אותו. ועוד מה שאמר ר"ע באדר"ג אבני' שחקו מים. וזהו הנוחן ד"ת ומוסר על לבו וכתוב ואתי תדרשון בכל יום ובספרי והיה אם שמוע תשמעו השומע מעט מעט משמיעין אותו הרבה:

ז) דגה מלינו כמה לדיקים שיראו שמא יבואו לחטא וח"ז יתקלקלו ומהם מה שחלפו והגיעו למדת רשעים ז"מ ואם כן מכש"כ האלו שתורתם שלל"ש ואזכיר מקלתם. בסנהדרין (פ"ט) חנניה הנביא שאח"כ נתקלקל ונעשה נביא שקר. בצרכות (כ"ט) יוחנן כה"ג. מכחם לדעת אב"י חגיגה (ט"ז). אחז"ל יעקב אבינו נתיירא שמא יגרו' החטא (ברכו' ד). ובגמ' חגיגה

חגיגה (ה') דלמא מהן בקדושו לא יאמין הוה .
 ושם בקודם ר"י כי הוה מטי להאי קרא הן
 בקדושו לא יאמין הוי צבי , ובמדרש קהלת
 (צפ' את הכל ראיתי) כד חזי דחי הוי תו חיי
 הוי מייט מסלק לו מעלמא . במדרש שמות (פ'
 מ"ח) משל לספינה שבאה והכל שוחקין וספינה
 יולאה והכל שמחין ראה פקח אחד אמר לא כן
 עבדין ספינה יולאת מה יודעין איזו רוחיאל
 מזדמנין לה ספינה באה לריכין לשמות שילאה
 לשלום ובאה לשלום . וכך אדם לכך כתיב וטוב
 יום המות מיום הולדו , אשר ע"כ אין לו לאדם
 לסמוך ע"ד ס' שבספק ודברי רבא שמתוך וכו'
 אינו כ"א שיחנן שיגיע לשמה אם ישר דרכו
 ואם יתנהג בטוב כמו שכתבנו :

ח) הלא איתא בצרכות (צפ' ת"ה) . ת"ר
 אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש
 מי שיודע לתקן ברכת המינים עמד שמואל
 הקטן ותיקנה לשנה אחרת שכחה והשקיף בה
 ב' וג' שעות ולא העלוהו והאמר ר"י אמר רב
 טעה בצרכת המינין מעלין אותו חיישינן שמא
 מין הוא ומשני שאני שמואל הקטן דאיהו תיקנה
 ופריך דלמא הדר בו אמר אב"י גמירי טבא
 לא הוי בישא . ולא והא כתיב ובשוב לדיק
 מלדקתו ועשה עול ההוא רשע מעיקרו אבל
 לדיק מעיקרו לא . והתנן אל תאמין בעלמך
 עד יום מותך שהרי יוחנן כה"ג שמש שמונים
 שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה לדוקי ומשני
 אב"י הוא ינאי הוא יוחנן רבא אמר ינאי לחוד
 ויוחנן לחוד יוחנן לדיק מעיקרו ופריך אלא
 לרבא קשיא ומשני שאני שמואל הקטן דאיהו
 אחיל בה ולא שנו אלא שלא התחיל בה אבל
 התחיל בה גומרה, ונפסק להלכה בכל הפוסקים
 כרבא דקי"ל כוותי' לגבי אב"י ומשום דרבא
 סבר דאפילו לדיק מעיקרו נמי דלמא הדר בו ,
 ונראה דאפילו אב"י חזר בו בזה מדעתו דהא
 איתא בחגיגה (ט"ז) ילא מנחם ונכנס שמאי
 אמר אב"י ילא לתרבות רעה . ומסתמא מי
 שחכמים מנוהו לאצ"ד ראו בו שהוא לדיק
 מעיקרא וא"כ קשה על אב"י מדידיה . אלא
 ש"מ דבתר דשמע תירוץ רבא הדר בו וגם
 מהא דתנן אל תאמין בעלמך באבות פרק ב'

משמע נמי כן דהא הלל היה לדיק מעיקרו
 וא"כ כשאמר כלל זה אל תאמן בעלמך לכו"ע
 ואפילו מי שהוא טוב כמותו . ומאמר זה מרמז
 את האדם אשר מאוד יחזיק את עלמו במוסר
 ובאמונה יתירה כמו שאמר רבי בתמיד פ"א
 (דף כ"ח) וביראה למען שלא יחטא . ומכאן
 ומכ"כ מהא דרבא שר"י ככל יום לקבוע
 ח"ע למוסר ויראה עד שיכנסו בשערי תשובה
 ולא יאמינו בעלמם מק"ו בעודם מתלוצצים ע"ד
 לא טוב ורע לא ימאסו , משום הבטחה זאת
 שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה . והבן היטב .
 וכ"ל עוד דאפילו לרעת אב"י דבצרכות אינו
 אומר כ"א בהלמוד לשמה וכשמואל הקטן יגס
 כ"א בענין דמינות ומאה"כ ובשוב לדיק מלדקתו
 משמע ל"י דנפל מאמונתו כדכתיב ולדיק
 באמונתו יחיה או דעדיפא משני . אבל בשאר
 כל עבודת ^{לעבודת ה' ולעבודת השם} גם אב"י מודה דהא יש ראייה
 מראובן ויהודה ודוד דהו לדיקים . ואב"י בעלמו
 היה מלטער מאוד בההוא גברא דאמר להיהא
 אחתא וכו' ואמר אב"י אי מאן דסני לי הוה
 כו' (סוכה נב) ואב"י שמר ח"ע מאוד ביחוד
 (קדושין פא) וכבר אחז"ל אין אפטרופו' לעריות .
 ועוד אפילו בענין מינות תנן ביומא דמשביעין
 לכהן גדול שלא יעשה כמעשה לדוקי שמא יש
 מינות בלבו . והגם שבדודאי ראו בו שהיה שומר
 את כל התורה כולה ואפ"ה משביעין אותו .
 ואלא שמחזור דאב"י הדר בו וחיישינן אפילו
 בטבא שאם יוחנן אינו ינאי ה' אב"י מודה ולא
 חשדינן ביוחנן דשמא בלבו היה וא"כ היאך היו
 משביעין אלא ש"מ כדברינו :

ט) בל יודע ומבין יבין עד היכן כח הילה"ר
 באדם . עד שחז"ל אסרו להסתכל
 בצגדי לבנונין של אשה ובצ"ח בשעה שמזדווגין .
 ורבי לא היה נוגע למטה מטיבורו ולא הסתכל
 במילה שלו , ואסרו חז"ל אפילו יחוד דפנויה .
 ואמרו כל המגבל פיו וכו' ואפילו השומע יפול
 שם לגיהנם . ואמרו כל המסתכל בעריות כאלו
 נואף והרהורי עבירה קשים מעבירה ושלשה
 דברים אין אדם ניגול מהם כל יום ואחת מהן
 הרהורי עבירה . וכל התנאים הקדושים היו
 חוזרים צפ"ע מוסר לנפשו וגם הם מזהירים
 לנו

דבר זה נשאל לחכמים. וז"ל ומלאתי במגילת סתרים של הרבינו יונה ז"ל ויאמר ה' על עזבם את תורתו וכו' אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחלה חזרה הארץ דאם איתא על עזבם את תורתו כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו והלא דבר גלוי היה נקל לפרש אלא וודאי היו עוסקין בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה חזרה הארץ עד שפירשו הקב"ה בעלמו שהוא יודע מעמקי לב שלא היו מצרכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עלי' שלא היו עוסקין בה לשמה ומתוך כך היו הם מזלזלין בצרכותי' והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה. אלו דברי הרב החסיד הג"ל והם נאים ראויים למי שאמרו ע"כ לשון הר"ן. ועוד בילקוט מלאכי (ג') ושבתם וראיתם בין לדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עזרו. עובד אלהי' שהוא עוסק בתו"מ ללורך חלקים, לאשר לא עזרו. לעובד שלא ללורך חלקים. שלא יעשה דברי תורה קרדוס ועטרה וכו'. ובספרי ברכה אש דת למו מה אש קרוב לה נכוה רחוק ממנה לון ואין לאדם אלא להתחמם ממנה כך דברי תורה פירש ממנה מת עמל בה הרי חיים הוא לו*) ומשמע מדאמר קרוב לה נכוה רחוק ממנה לון. דלא כיון על סתרי תורה למי שאינו ראוי לה דא"כ מפני מה פירש ממנה ועמד א"ע רחוק ממנה מת הלא כן הוא מחז"ל במופלא ממך אל תדרוש. ובחגיגה פ"א שאין מוסרין סתרי תורה וכו' אלא בודאי הכוונה על הנהגה ממנה בעוה"ז שהוא נכוה עד"ז מפני שמתקרב אלי' ועושה לתשמיש גופו והנחתו. אבל העמל בה שלא להנחתו הרי חיים הוא לו. ומי שפורש ממנה שאינו לומדה כלל הר"ז מת, והרי כ"ז מתרים ומעידים על האדם שיראה שי"א עוסק בתורה ומלות לשמה וזהו שיכניע א"ע ויתן לבו בתשובה ואז מן השמים יסייעוהו:

לנו כדרך עקביא בן מהללאל אומר וכולהו תנאי ואמוראי היו מלטערים כל ימיהם והגם שהיה עבודתם בקודש במס"נ בשביל כבוד המקום בכ"ז היו מתנהגים בתוכחה ומוסר ותפלה ובקשה ותעניות כמו שמלינו בכ"ד בש"ס ובמדרשים. ואיתא במד"כ ובסנהדרין ירושלמי פי"א אש להשור האדם עושה דרבון בכדי להוליא חיי שעה. להילה"ר שהוא רולה להוליא את האדם משני העולמות על אחת כו"כ שגריך לו לעשות דרבן. וא"כ אלו שהם כאזובי קיר מק"ו דק"ו שהם לריכין לדרבן המכאיב אל לבו הערל שישוב מדעותיו אחרי אשר הוא נברא לשמש את קונו. וכדאיתא באבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו והיאך הוא נתעה בילרו הקשה שלוקח את הכתר של מלך מלכי המלכים והיא התורה הקדושה ומשים אותה בראשו להתכבד בה, וכבר אחז"ל בתנא דבי אליהו (פרק י"א) לא נענשו אנשי בית שמש אלא מפני הדרך ארץ שלא הי' בהם וכו' ואיה הד"א בזה. וכבר אחז"ל כמה פעמים והלא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן. ואם כן הגם שחסד ה' התירו לעסוק בתו"מ שלא לשמה. אבל היאך לא ישים אשם בנפשו עד שינתק עלות הילה"ר. ואשר ילמוד לפחות מפני יראת העונש וההבנת השכר כשכיר וכעבד לפני המקום:

(י) **נראה** דזה הי' כונת רבא בצרכות דהוה מכריז תכלית חכמ' תשוב' ומעש"ט, דקשה מפני מה אומר תשובה. הלא טוב יותר לדיק מעיקרא, וה"ל להכריז תכלית חכמה שמירתה מעבירה ומעשים טובים. אלא הענין מפני שאלו התלמידים שהיתה תורתם שלא לשמה אשר בשבילם הולך להכריז. היה מודיעם כי גם דעת תו"מ בזו הכוונה שהם עושים לריכים עד"ז תשובה שהיא עי"ז יהי' נימול לבדם לאהבה את ה' כמש"כ בפ' תשובה ומל ה' אלהיך את לבבך לאהבה את ה' אלהיך וזהו תשובה ואח"כ מעש"ט ודוק. והדבר זה מבואר בר"ן נדרים (דף פ"א) בד"ה

(*) בספרי איתא, כך דברי תורה בשתמש ממנה נאכד מן העולם פירש ממנה וכו'.

פרק שני

בו יבואר היאך הם העצות שע"י יתעתק משלא לשמה לבוא לשמה

(א) **הַרְוֵצָה** לטהר את עלמו שיהי' עבודהו ולימוד תורתו לשמה. הוא לריך לג' בחינות אלו, שיתקרב תמיד בדעתו עם כל מחשבות מוחו ולבו אל האמת, והתכלית, ואל הסיבה שהיא נותנת לו הבחירה והמשלה. ושיתנהג כפי דעתו הזוהר בהתקרבות האמת והתכלית ועי"ז יסיר וינתק א"ע מחמדת העוה"ז ולא יכוין בשביל שיכבדוהו בני אדם כ"א בשביל לעשות רלון השי"ת. ואולם עדיין יקוה כשכיר לשכר פעלו שיהי' עדיין עבודתו ועסקו בתו"מ בשביל יראת העושה וההצת השכר. אמנם כשיסקוד ויקצע את עלמו באלה הדברים אז ע"פ קביעות עתים בדברי הגדה ובדברי חכמה שבתורה וע"פ התחברותו עם אנשי לורה שהם האנשים השלמים אשר התייחדו את עלמם בהתקרבות נפשם ורוחם להתדבק בה' באהבת המקום ויראתו הרוממות. והם אלו שפירשו א"ע מן הכחות ומתאות עוה"ז ולכך זכו לחזות בנועם סודות התורה כמאה"כ ולישרים סודו. ואחר שיקבל מהם דרכי עבודה ופרישות ויכין לבו ומוחו לדרוש את ה'. וישעבד את כל אבריו ואת כל מעשיו לעבודת ה' והר"ז ג"כ נכלל בכלל השלשה דברים שנבחרם. וע"ד הקינור. א' לימוד הספרים קדושים מצעלי הגדה ומוסר. ב' התחברות לחכמים לדיקים צעלי עבודה פנימית הדבקים בה' ותהלתו. ג' השתעבדות נפשו וגופו בטהרה ובקדושה בכל אבריו ומדותיו לה'. ואז יהל עליו אור נעלה מהלדיקים ומתורתו ועבודתו, וע"פ טעימת מעט דברי חכמי אמת שהם סוד מעשי בראשית ומרכבה. ע"פ כל אלה אם ישים לבו ורוחו ונשמתו אל כבוד ה' לעבוד אותו באהבה נאמנה ויראה נטושה בכל עשתותיו וכל מעשיו בהתקשרות נפלא תמיד אליו כמאה"כ באהבתה תשגה תמיד. וע"ד הלמא ורעב וכמאה"כ למאה נפשי לאלקים אז ע"י כל אלו וסגא' למעלה יתהפך בו תאות גופו ויתעלו כחות

גופו קרוב לרלון נפשו המשכלת והמכרת צסוד גדולת עילתה עילת כל העולמות וסיבתה שורש כל החיים ותשוקת כל השכלים ואז יעלה להיות גם הוא נכלל בין עוזדי ה' מאהבה ויהיה אז עוסק בתו"מ לשמה מאהבת ויראת המקום ב"ה. ע"כ דברי הכלל שבתכלית הקינור. והנה אם נאמר לבאחרם היטב בפרטיות אין הגוילים יספיקו די לפרש אותם. ואין שכל חנושי משגת את מקום העלם האמת והתכלית ואפי' כל הנביאים והחיות הקודש אינם משיגים את זאת כי האמת הוא חותם של מלך מלכי המלכים הקב"ה וזה נכלל התכלית הטוב. אולם זאת נבין לשום נפשנו לדרוך בדרך האמת. וכל איש יוכל להשיג לפי ערכו ודעתו וכפי חנינת חנו בעיני ה' אשר יאר פניו אליו בהארת אמת ואמונה שלמה ובהכרת בוראו יתברך שמו. ולפי רוב השתדלותו וטהרתו ושורש נשמתו ופרישתו וכפי שטומד בנסיונותיו כמאמר הכתוב ה' לדיק יבחן. ועפ"ז יתעלה תמיד מעיליו לעילוי ויתקרב יותר אל האמת. ואז יקויים בו מאה"כ אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ורק ראשית דברים הכרחים נזכרים בס"ד. ובכדי נקוה שע"ז נזכה להאיר אל דרך החיים עם אלו דברים שהם רב האיות בס"ד:

(ב) **האמת** שישים כל מחשבתו ודעתו חקוקה וחלושה במוחו ולבו נאמן אשר השי"ת צרא כל העולמות הם ותולדותם בעת אשר עלה ברלוננו הטוב כפי רלוננו הפשוט שהוא למעלה מכל רעיון ושכל. וצרא את הכל יש מאין ומאפס המוחלט, וגם אחר שצראם הם כולם כאחד תלויים בחפלו והשגחתו שהוא שופע אל כל הברואים את כל חיותם וכחם וערכם ואילותם ומלכסם וקיומם וגבולם ומקומם וקלכסם וגדרם והתחברותם ובדידותם וזמנם ועתם אותם ואת חלקי חלקם ומזונם והשתוקקותם. וממכון שבתו משגיח

משגיח עליהם תמיד להחיותם וכאשר חטף בידו לשנות אותם לפותחם ולהאבדם או להוסיפם ולהעלותם, ואת הכל עשה מרלונו הנדיבה ולא בחיוב ח"ו. וישם את תכלית הבריאה לאדם אשר נשמתו חלוצה מקודש*) ובכלל נשמת בני ישראל שהם חלוצים מתחת כסא הכבוד והורידה וחיברה עם הגוף אשר הוא לקוח מעפר האדמה. והנה הנשמה והגוף הם כשני בחינות ההפכים. כי הנשמה צהייתה בשורשה בקודש שם תשוקתה מאוד דבוקה באור ה' אשר הוא יהל עלי' מאור מעלה כפי כח קבלתה וכמחז"ל גמירי עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה וכל הנחת הנשמה שם איננה ונהנית שם מזיו רוחניות דקה שאין לנו צמה ליתן לזה דמיון ע"ד משל כ"א ע"ד אור. וזהו מחז"ל שנהנים שם מזיו השכינה, וכאשר הנשמה יורדת כאן למטה בעוה"ז שהוא עולם החומרי והגופני ניתן זה כח הלמנוס והתלצות עבים עד שתהיה קרובה ישיבתה והתחברוה עם הגוף. ומה שעלם הגוף הוא הנפש הבהמיות השורה ומורכב בהם ובכל קומת האדם, והנפש הזאת הבהמיות היא כל תשוקתה אל חלקי הכחות המתדמים אל תכונתה מה שמוה היא נהנית כמו האכילה והשתיה והמשגל וההיתול והחפשיית. ומלך שנפש אדם המשכלת איננה ראויה לכל זאת. כ"א מלך המחברת שלה ואחר למלומה וע"ד משל כמו האש עם הפתילה שהיא מתחברת עמה ע"י השמן. וחכמי אמת גילו בזה סודות הרבה שהם כלליות גדולות טעמים נימוקים לכמה מלות התורה והם ערבים ואמיתים לראוי להם. והרי ע"י ירידת הנשמה במקום שפל מדרגותה בתוך הגוף הגשם ונפש הבהמיות מפני זה גם שכלה נתעבית והיא מתלבשת בשכלית כחות המדמה. כלומר שנעשה לה הרגש של תשוקה גדולה בכל מטעמי הגוף, והיא שמה כל שכליותה איך להשיג כל תענוגי העוה"ז. ולא עוד אלא שאפי' הענינים שאינם מבחינת ההרגשה גשמיות כמו רלון הכבוד וכן הבשת וצמדה זו נכלל המלבושי כבוד והבתיים והחלירות והממשלה בחיוריו. ומדת התקוה שחפץ להיות בטוח במילוי לרכיו

*) לפי הנראה ז"ל וכפרט

על כל ימי חייו וחיי זרעיו וזרע זרעיו. וכן הפחד שהוא היפך התקוה. ואשר כל אלה המדות הם אינם מלך נפש הבהמיות המרגשת לבד כ"א ע"י השתתפות הנפש השכלית אשר משכילה את נפש התאוה. ואח"כ היא מתאוית ונטרדת כל ימי' על השתדלות הכסף והזהב ובתיים וחלרים וכל טוב מלרים. והרי כל זה נכלל בשני בחי' התגברת הילך. התאוה שהיא מלך נפש הבהמיו'. והכבוד מלך נפש המשכלת, ובכבוד נכלל בחי' התקוה הנ"ל ג"כ. ועוד מדה ממוצעת שהיא מפאת נפש שכל הטבעית שיסנה גם בצע"ח. והיא הקנאה שמתקנאת בחברתה, וכאשר אלו הג' מדות מתחברים באדם אז נעשה ירוד ושפל יותר מכל בע"ח מפני השתתפות של נפש השכליות המשים כל שכלהו במושכלות בחירות וע"י סיבות מרחוק ועל אריכות ימים ושנים תדיריות ובכדי למלאות את נפש התאוה. וכיון שעיניו נופות למרחק הזמניות ולתוספות הקנאיות ולהתעלות ברום גובה בחמדת הכבוד ע"כ גם הנפש לא תמלא. וזהו מחז"ל שכיוונו לדב"ז במתק דבריהם מעט הכמות ורוב האיכות. הקנאה והתאוה והכבוד מוליחין את האדם מן העולם. וזו מדתו של בלעם הרשע ותלמידיו. ולאלו האנשים נתהפך בהם הנפש המשכלת להפסד גדול ועד שהיא הלורה הנכבדת באדם והאמיתית היא נעשית כמעין אכזב רפש וטיט. והיא החומר שתוכנה הנפש הבהמית והיא היא המושלת על הנפש השכלית, וכולו הפך מהלורה להחומר ואשר ע"כ מושל באלו האנשים הלב ונפש התאוה והם מתפשטים בו באלו המדות הקנאה והתאוה והכבוד ומן ג' מדות אלו נתפעל בו באדם עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מה שהזכירוהו חכמים באבות פרק ה' וכינו אותו ע"ש תלמידיו של בלעם הרשע עין רעה זו הקנאה מה שהנפש השכליות נטבעה ונלכדה בכח המדמה המרגשת ושזהו הנפש שכל הטבעיות שהיא עיקרה בכח המדמה ומפאת זה נפסדת גם בעלם נפש השכל הבחירי שחומדת בגאווה וכבוד המורגש ומדומה ויורדת ומתעבית עם תשוקתה לכל תשוקת הנפש הבהמית שהיא נפש רחבה כוללת כל תאוות הגשמיות הנפסדות

בכמו רגע פתאומית והרי זה כולם נבללים ונכללים בכח נפש המדומה. וע"י כל זה הנפש המשכלת שוכחה בעלם מעלתה אשר היא היתה מדורגת בקודש טרם התחברותה להגוף העפריי, היתה דירתה ומשכונה בין הרוחנים השכלים הנקראים אישים ומלאכים. ושם נהנית מנועם השכל המאירה בעונג הרוחני הזך והזהר זיו פני אור ה' בהלו נרו עלי ראשה, והיתה מהדבקת ומתעלית בשכל עליון ויונקת ממקור התענוג הרוחני בהתקרבותה אל השורש החיים ושורש המטעמים. אשר כל התענוגי הבהמיות וכל השגות טוב העוה"ז ממש כאין וכלא נחשב אז אללה, והם נחשבות שם נגדה כעניי מיאוס, וכמו איש נגוע ומוכה שחין ומחוסר דעת אשר ראה אליו טוב תענוג המורגש לו בעת שחוכך את עלמו בחרסי האדמה ובא אללו חכם אחד ורופא מובהק ואמר לו חם אני עליך המוכה ומנוגע בשחין המכלה את גופך ואברייך. הגה אתן לך רפואה ותחבוסת אשר תניח אותה על מקומות השחין ועי"ז תתרפא. ואולם תלטרך לסבול מעט ממה שהתחבוסת תמרק את השחין ויורגש לך מזה מעט כאזים ותהי' לך לרפואה, אך באופן שהסבול וגם לא תחכך את עלמך עוד עם החרסים. ויענהו האיש המנוגע והמשולל דעה ברוגז גדול מי ביקש זאת מידך ליעלני ולהסיר ממני כל תענוגי נפשי כי בעת שאני חוכך את עלמי אז טוב לי יותר מכל התענוגים שבעולם. ולא עוד אלא שאחה אומר שאסבול ג"כ כאזים טרם אתרפא. והנה בעיני משכיל דברי המוכה שחין הזה אינם כי אם כפי הדעת המאוס ושכל השפל החומרי הזה המנוגע. וכה"ג הן הם כל תענוגי עוה"ז בעיני הנשמה טרם ירדה אל הגוף. אשר תשכון מרומים ולתם אצירים רוחנים העולה על שולחן מלאכים אוכלת שם ומשולחן גבוה זכה ונהנית מזיו העליון ואשר כל תענוגי עולם הזה ממש לרעת ממארת נחשב אללה וכדאיתא בזוה"ק:

(ג) **ואבאר לך עוד בזה**, כי כל עניני עוה"ז הם כולם נמשכים מן השפע אשר השי"ת משפיע מן מדותיו של רחמים כמאה"כ אני לעביר כל טובי על פניך.

ומדותיו הם שורש עליון החבוקים ודבוקים צו בעלם עד שאינם עושים כביכול צו ית' שום ריבוי ושינוי והרכבה כי הם כלולים צו בעלמותו בתכלית היחוד אשר אין יחידות כמוהו והם צו בתכלית הפשיטות והאחדות כמוס ואין וכמו שכתב בזה הרמז"ס בהלכות יסודי התורה פרק שני. והנה מכוחות מדותיו הכמוסים וגנוזים צו, מהם המליא התפשטות חיות ודעת ומדות. ולמלם אותם בלמלום גדול כמשל אור מאור. ואור מזיו עד שירדו אור מדותיו להחיות הקודש. ומהם עוד נתלמלם כאור הנתקבל בלטישת ברזל או מראה. וחוזר ומאיר ממנו בשרפים ועד שירדה למטה באור חוזר ומלמלם הכל לפי כח המקבלים. ועדיין מה שהם רוחנים בלא גשם וגוף. לכך יש להם כולם חיות וחכמה ותענוג רוחני והתקשרות אור הנמשך להם מן הטוב והמדות של השי"ת. ע"כ הם אינם נפרדים במחשבתם ממנו. ומשא"כ העולם הזה הם גופים מוגשמים והגם שהיותם ודעתם ותענוגם הכל נמשך להם מן השורש, ככ"ז נקראת עוה"ז עולם הנפרד ועולם התמורות. ומה שהם נקראים נפרדים. אינו מפני שכן הדבר בעלם ח"ו. כי לפני השי"ת אין הסתר ישת חשך ^{החשך החסוד} סתרו וידע מה בחשוכה והוא בכחו מחי' את כל כמאה"כ ואחה ממיה את כולם ואין דבר נעלם ממנו. אלא שזה מלך המקבלים ומפני רוב הסתר וגודל הלמלום נהמעט להם ונסתר מהם החבלי עבותות של התקשרות רלונס וחפלים אל כבוד השי"ת, ולכן בא להאנשים בעלי החומר והבהמיות החיות והתענוגים בעיני הגשמים ונפרדים אליהם. וכפי כח מדהם המקבלים ומוסחרים בתכלית ההסתרה ומותעבים בתכלית העביות הגשמים. ומפני זה האנשים נמשכים אחר כח המדמה. וכח הנשמה המשכלת נחשבת ויורדת למדות התמורות שהם ג' מדות הכ"ל:

(ד) **ומה** שחז"ל כינו בג' מדות לבלעם דיקא מפני שמלינו כ"ז כתוב בתורה עליו, כמחז"ל וישא עיניו שעינו רעה ורוח גבוה שהתפאר ויודע דעת עליון ונפש רחבה אם יתן לי בלק וכו' והתורה היא פירשה גבוה. לאמר **איך**

רוחה אדם זולתו שהוא ג"כ עול' במעלו' השקולי' בחכמ' נגדו אז יתכן שילבש קנא', במאמר החכם אין קנאה כקנאת המעלה נגדו, ובמחז"ל כלום מתקנא חכם אלא בחכם שכמותו. ולזה בלעם נתלבש קנאה על בני' ועל רבם משה רבינו. ורזה מאוד לקללם. ורזה והלא לפ"ז הי' לריך להרים אללו את מעלת עלמו להנפש המשכלת ולהוליאה ממאסר כח המדמה המכזבת והמתועבת, והוא לא כן עשה. אחת שנעשה כפוי טובה שהוא בא מלבן ולבן לא זכה לבנים כ"א בזכות יעקב והר"ז מדת כוזב. שנית ששמע מן השי"ת אשר אינו רולה שבלעם יקלל את בני'. והוא אמר להשרי' מאן ה' לתתי להלוך עמכם שזהו כבוד המדומ' והשקר, ואח"כ השתדל לפעול שירשנו ה' לילך. ומפני שאין השם יתברך רולה לבטל את הבחירה מן בני אדם וגמלך בלעם והלך. ג' אחר שנתייחד עם חלק נפשו המשכלת איך הי' מורידה להשפל התחתית שהיא יקח את אחינו הסוכנה לו לזנות במתועב הבהמיות. והנה אח"כ כשבא לקלל את ישראל ועיקם המלאך את פיו אמר לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם, פי' לא איש זה המתקרב לא' אשר הוא אדם המכזב ואפילו זה שאינו מכזב אלא שהוא בן אדם ויתנחם שהוא מתחרט על דבריו ופירש אח"כ מי הוא האיש המכזב ומתנחם ההוא אמר וכוונתו מתחלה שלא יעשה את מאמרו הר"ז מכזב, ודיבר שהכוונה בשעת דיבורו לקיים כי דיבור הוא דיבור מוחלט ואח"כ ולא יקימנה, והיינו מפני שהשי"ת הוא אמת אינו מתדבק בו האיש המכזב הנמשך אחר המדמה, ואמר עוד כי מראש לורים אראנו זה אברהם הן עם לצדד ישכון פי' שכן נשמתו המשכלת אינו מערבו עם הכח הטבעית והתאונית כי היא לצדד תשכון ובגויים שהיא נפש הבהמיות לא יתחשב. ואמר עוד לא די לו בזה אלא שגם החומר מהפכו לנורה וזהו מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל שכל ענינים הגשמיים הם ג"כ בתכלית הקדושה :

(ה) **ואמרו** כל מי שיש בו ג' מדות אלו עין טובה ורוח כמוכה ונפש שפלה

איך שיש בעוה"ז שליטת הרע ע"י התגברות של כח המדמה. כי הלא מהראוי הוא שהנפש השכלית הבחירי אשר היא עיקר מעלת האדם תהיה ממשלטה על כח המדמה הבהמיות שהיא בחינת בהמה, וכמו שהאדם הוא שולט ורודה על כל הבע"ח, וכמאה"כ כל שחה תחת רגליו, והגם שהאדם בעלמו יש בו ג"כ חלק הבהמיות ואעפ"כ ע"י חלק האדם השכלי הוא שולט בכל הבע"ח. הנה מכש"כ שהי' חלק האדם שהוא שכל בחירי הוא ימשול בהחלק הבהמי שהוא נפש הטבעי והמדמה. אלא מפני רוב תערובות של זה בזה ועם כח הילר התגבר לפעמים כח הבהמית על נפש המזכלת, ועדיין יש בזה להליץ על הנפש המשכלת שהיא אם כשהיתה למעלה שם היתה נמשכת על אורחות הרוחניות ובמושכלות דקות מגדולת הבורא ית"ש. אבל אח"כ כשירדה לעולמ הזה עולם התמורות הלא שכחה את כל מחמודי' מקדם ונחמעט שכלה ע"כ ירדה ונשתתפה עם מחברתה להנפש הבהמיות אולם על בלעם א"ל להמליץ כן, כי הלא הוא היה מיוחד בנפשו המשכלת ורזה למועלה יותר מכל הנביאי' עד שכתוב עליו ויודע דעת עליון. ואם כן בודאי היה ראוי אליו שנפשו היודעת מאוד צמודות הרוחנים והיא מושכלת מאד שהיא תשלוט בכל עוז ממשלה על הנפש הבהמיות והמדמה, ובכל זה נחהפך אלל בלעם הדברים אשר נפשו המשכלת צרוחניים דקים היא ירדה לשכל הטבעית וכח המדמה ולנפש התאוה הגופניות, ובענין התאוה עלמה הי' אללו בתכלית ובתחתית השפלות שנתחבר עם נפש בהמה ומה שהיא צבהמה החומריו' ביותר כמו שהי' סוכן לאתונו וכמו שאחז"ל. ולזה ייחסו הענין לבלעם להודיענו את כח הרע הנמלא בעולם ומה שהדברים תלוים בבחירת האדם, ומפני שבלעם צחר לו את תענוגי עוה"ז הורד עי"ז ממעלת נפשו הגבוה והיודעת מושכלות עליונות, ועד שנעשה מתועב ונגרר אחר תאוות המדומות מה שהם בתכלי' הגשם והבהמיות המתועבים. והנה עיקר הקנאה באה מפאת הנפש המשכלת מה שהיא משתוקקת להתעלות בגדרי מעלותי', וכאשר

שפלה מתלמידיו של אברהם חזינו פי' משום דאברהם הסתכל על תכלית הבריאה והשיג בחמתו אשר יש צורח עולם והוא המליא את העולם וכל מה שצרח הוא לכבודו והתכלית הוא האדם הבעל בחירה ולכך חשוב לפע הש"ת העבודה מאדם שהוא עושה בחירת עלמו שבחר בטוב ולא מלך ההכרח, וראה שיתכן לאדם שיתעלה עד שיוזכר ויגיע כמו בחינת הנשמה טרם שירדה בגוף. והוא זא שיהיה עבודתו ע"ד השלמות בזהבה שלמה ודבקות ואי אפשר להשיג זאת כ"א ע"י שלשה בחינות. אחת מה שהיא יהיה שמה בחלקו מה שחנן ה' אליו ולא יקנא לשום אדם כי הכל בזהגחה מן ה' וכפי השעור הראוי לכל אדם ע"פ האמת הנכון נותן לו ה'. וא"כ אין לו לקנא לשום אדם כי אם הוא היה ראוי ליותר היה ה' בעלמו נותן לו. שנית. שיהיה שפל בעיניו ונכנע לפני כבוד ה' כי זהו תכלית האהבה מה שהוא בטל ונעשה כעפר ואין לפני כבוד ה' וזהו עיקר הדבקות משא"כ מי שהוא חשוב בעיני עלמו הר"ז עומד במעלה ואינו בטל לעילתו ואדונו. ג' מפני שיש באדם שני בחינות, א' הנפש המשכלת שמכרת את צוראה ועילתה ועי"ז היא נטפלת אליו ונמשכת אחריו כמו בחי' החלק אל בחי' הכל. והבחי' הב' היא הנפש הבהמיות שהיא מעלמה אין לה דעת זאת. אלא שביד האדם להיות משעבדה שתהי' כשפחה נטפלת לפני הנפש המשכלת ואז יהיה מחובר ודבוק עם אהבתו ושכלו לרלון הש"ת באין מונע ודבר זה אי אפשר כ"א שימעט בהגאת' ולא תרבה בו כח הרגשחה והכח מדמה שלה. ונמלא ממילא שהיא ג"כ תתמשך אחר אדוניה שהיא נפש המשכלת. והיסוד מכל זה מה שהאדם יגביר בו מדת אמת שהוא השכל הנבדל ונטהר מן כח המדמה ואז יהיה דומה ונדמה למדת קונו ועי"ז יתכן בו האהבה שהוא בדומה ונטפל לאהבו. ולכן מי שיש בו ג' מדות אלו הר"ז מתלמידיו של אברהם חזינו ומפני שאברהם חזינו היה הראשון אשר בחר בעבודת ה' וזכה אשר ה' כרת ברית עמו לו ולזרעו אחריו שיהיה להם לאלהים והם לו

לעם. וכמו שאחז"ל הבוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם אלהי אבותיהם מתקיים עליהם. ע"כ כינו חז"ל שהוא מהלמידי אברהם חזינו. והרי האדם שהוא יתבונן בכל מה שכתבנו כי זהו התכלית הבריאה שנצרח בשביל האדם והאדם בשביל התכלית שהיא התורה. והתורה היא תכליתה לקרב את האדם להיות דבוק בה' באהבת אמת והאמת הוא משיג ממנה ע"י המעטת כח המדמה וע"י הגברת כח נפש השכלי והגברת כח השכלי אשר היא ראויה להיות דבוקה לכבוד ה' בלתי אפשר כ"א ע"י השתדלותו אשר ישיג אלו השלשה מדות עין טובה שהוא השמח בחלק עלמו מה שהוא בעלמו מושג בערך השלמות ולא ע"י קנאת חבדיו. ודב"ז תלוי במי שרולה להיות עובד ה' מאהבת המקום ולא בשביל שישג מעלה בערך התדמות לחבדיו. ויש לו גם כן רוח נמוכה שהוא מכיר גדול שפלות עלמו נגד כבוד יולרו ממה"מ הקב"ה. וא"כ האריך יתכן מה שהתורה היא כתר של הקב"ה וזה צרא את כל העולמות והיא נבראת אלפים שנה קודם בריאת העולם יהיה האדם השפל וזרעתו מה שהוא לריך לזה להיות בוחר באמת שהוא ע"י שכל האמת ונפש המשכלת ואז יתכן שיתקרב ^{במדת אמת} לכבוד ה' ואהבתו ועבודתו ע"י תורתו הקדושה שהיא חכמת א' המקור הרוחניות והאריך יסכל א"ע להיות עושה כענין בלעם שיספיל ח"ו את חלקו שבתורה שהוא ענין אחיזתו בבחינת שורש נשמתו הרוחניות הגבוה יותר משרפים וחיות ועתה אריך ישפילנה תחת נפש הטבעית וכח המדמה המכוזב שהוא ילמוד את התורה בשביל שצני אדם החומרים כמותו אשרי אין צידם לקרבו או לרחקו בלתי השגחת ה'. וכן אין קרבתם והרחקתם חשובה למאומה נגד האולת הזאת אשר יגביר בו בעלמו ממשלת הנפש הבהמיות המדמה והמכוזב ועד שהיא תשלוט גם בהנפש המשכלת שלו ולא עוד אלא גם בשורש הנפש המשכלת שהוא בהיגע ובהשתמשות הגאה לנפש הבהמיות. עם התורה שהיא שורש חכמת אלהות. שד"ז כמעשה בלעם הוא וכמאה"כ תחת עבד כי ימלוך ושפחה

נקראת לי שתיבת לי היא מכוונה כאן על מהות האדם שהיא הנשמה וכל עניני עוה"ז אינם כ"א להכמות של אדם ולא להמהות שלו. פי' הנפש כשהיא לבדה נקראת מהות וכשהיא משתתפת עם הגוף נקראת כמות ע"ש הגוף וגם נקרא עלמות שזהו עלם אדם המחובר נשמה לגוף, וזהו אס אין אני לי שזהו להנפש המהות המדבר בעדו מי לי וכשאני לעלמי פי' אני הנפש מכיון אני בשביל הכמות שזהו בהשתתפותי עם הגוף שזהו בשביל הכבוד אזי מה אני חשוב הרי אז כאינני בעולם ע"י בטולי את התכלית המקוה הנלמי ובשביל הגאח הכמות שאיננה כ"א לפי שעה. ואס תאמר עדיין יש לפני עת שאתקן גם לנפשי כמחז"ל שמתוך שלא לשמה וכו' זה אינו ואס לא עכשיו אימתי. כי זהו אבדה שאיננה בחזרה כמאמר החכם אין אבדה כאבדת הזמן. כי מ"מ עת עתה הראויה לנפשי למלאו בה אבנים טובות יקרים אשר אין ערך לשוויים ואני מטעה את עלמי ולוקח אבני חרסים. ב' כי אינני מובטח בזה שאזכה עוד עם הזמן לבוא לשמה מפני כמה ספיקות, א' שאפילו בקדושו לא יאמין וכמו שביארנו בפ' הקודם. ב' כיון שעוד דרכי כל שבעה שעות הילה"ר ישנם בי שלבי ערל וטמא וכו' ולמודי עם כוונתי מושכני לעין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה שדרך זה הוא של תלמידי בלעם איך אזכה לבוא לשמה להתהפך כמו רגע מן הרע שבלב אל הטוב שבלב להיות מתלמידי א"א בודאי הדבר רחוק במליחות עד ששייך לומר עליה אימתי. ג' הלא הזמן אינו בידי ומי יערבני שאזכה אליו והר"ז בקילור א' אבדת הזמן בגנות ומחוסר עבודה ומשתמש בחגא שאין הזמן בחזרה. ב' שהתיקון להבא הוא ספק אפילו לפני המיושר מתחלה. ג' אס כפי דרכי שעי"ז לבי מתקשה ונטמטס ונעשית זרה מעבודת ה' איך אקוה על תקנתו להבא להיות נעתק מהריבוי צריחוק לבוא עי"ז לריבוי הקירוב. ד' ואס אקוה בי פן הזמן המנותין לא יתן אלי מקוה. ואס כל אלה הדברים ישים על לבו ימלא דרך לפניו בזה שיתקרב אל התכלית :

והסיבה

כי תירש גבירתה ומעתה היאך יתקיים במלחמת הילר הנושך מפאת הנפש הבהמיות אשר כל כחה וטבעותה היא בתאות מורגשות ומדומות אחר שהוא בעלמו מכניע את כל שורש הנפש השכלי ומשעבדה להנפש הבהמיות, וזהו מה שהוא לומד בשביל כבוד המורגש והמדומה. הנה מה שהיה ראוי לו שהחורה מה שהיא כתר ורלון השי"ת היא חעזור להנפש השכלי חלק שלמעלה וכמשחז"ל אס אבן הוא נימוח וכו' וכמו שהבאנו זאת למעלה. ועתה חכמה באחור ישיבנה שכן ע"י כוונת לימודו עתה יתגבר בו ביותר הקנאה והכבוד והתאוה ואס האיש הנלבב ישים כל דברים אלו על לבו בודאי ישיג תועלת גדול לנפשו. ובפרט אס יתמיד במחשבתו זאת להתכוון בה תמיד ^{ועליו חתומה} ומדי השכלתו בזה תמיד יקויים בו מאה"כ משכיל על דבר ימלא טוב. והרי רשמנו מעט מהתבוננות בהבחינה א' שיעדנו למעלה שהוא בחי' האמת :

(ו) **התבליית** פירשוהו הלל אחר שהלל הזהיר את הלומדים מלימוד תורה בשביל שיכבדוהו כמו שאמר בפ"א דאבות (משנה יג) נגד שמיא אבד שמיא. אה"כ מיד חנן הוא היה אומר פי' דהוה מרגלא בפומיה התוכחה של דברי בינה אל התכלית. וממה שאין התוכחה נקנית בידיעה בשכל כי אס בשמו בלב ולדכ"ז יש בו תועלת גדול מה שאדם חוזר אותו צפה שעי"ז נכנסים ביותר בלב וכמשחז"ל אימתי קרובים הדברים אליך כשצפוף ובלבצך לעשותו, וזה היה דבריו אס אין אני לי מי לי פי' שכל אבדה מה שאדם אובד אינו ערך אל האבדה מה שהיא אינה במליחות בעולם כמוה וא"כ אינה בתקוה שתשוב אליו זאת האבדה ע"י מי. והנה הענין עוה"ב המאבד את הזמן שלו בכוונתו שלל"ש המגונה הרי זאת היא האבדה שאיננה במליחות ע"י זולתו שאי אפשר לקנות עוה"ב כ"א ע"י עלמו. ואימתי כשאני לומד לי לעלמותי ובשביל נפשי הנלחית לעוה"ב משא"כ כל עניני עוה"ז יתכן ע"י איזה סיבה מזולתו. וגם איננה

ז) והסיבה המיוחדת שהיא תהא מעוררת לאדם מאולתו ויעורר ויקיץ משנתו וכאור נוגה היא האיר לו דרכי השני בחינות האלו האמת והתכלית הנה היא מדה כלליות ובה פרטים הרבה. הכלליות היא ההתבוננות במהותו וכמותו ואיכותו, מהותו היא נפשו השכליות. איכותו הם המדות הנאללות ממנה ושרוים בלבו, כמותו הם כל חבריו וגידיו. ויתבונן מי בראו ולתכלית מה בראו וגם אי' יוקבע מקומו. מי בראו הלא השי"ת שהוא מלך המלכים האל הגדול הגבור והנורא היודע מחשבות ורואה נסתרי ^{שע"ת תורה} נכבות והמשלם לאיש כמעשיו. ולתכלית מה בראו שיהיה לו עבד נאמן בכמותו שיהיה שומר את כל התורה בקום ועשה בשב ואל תעשה, והכמות הזה כלול גם באיכות שהם דרכי המדות כמשל מלות לא תקום ולא תטור ואהבת לרעך ואהבתם את הגר עוזב העוזב תרומה ומעשר ולדקה. וכאשר תעמיק בטעמי המלות תמלאם כולם נכונים למולאי דעת שהם הדרכים המיישרים את האדם בכל אלה השלשה כמות ואיכות ומהות. וכמות ואיכות ביארנו. ומהות היא הנפש עלמה אשר נטיעתה תהיה במחשבות טהורות דעות נאמנות אשר ע"פ התורה. עבדות מגודל אהבה ויראת הרוממות ודבוקה בכל עוז נפשה בראון השי"ת ושתייה חפלה כחפלו. ואיה מקומה ידוע שזה שבתה בתוך עוה"ז ונטועה בגוף מחרסי האדמה הלא זה ימי' חרולים ואריכות ימי' במרכז הזה אינם קלוצים. איננה יודעת עתה אשר בשמה תקרא לשוץ לאיתנה הראשון ולמדור מחלבתה. אשר שם מעולם ישבה מקדם כמו בגן א' ועתה כי תשוב עוד איננה יודעת השופט את כל איה יראה משפט מקומה, אם לו הקשיבה מלותיו יעלה אותה יותר גבוה מני קדם. או יפקדנה על מקומה הראשון, או פן תחייב בעיני שופטה ויגרשנה משם כגירושין של אדם. ובין פושעים בגיא ללמות יפגיענה להתכבס ולהמרק מן כל עונה. או פן יהפוך עלי' את הגלגל שינוה עלי' שוב שנית להיות נרכב בגוף אדמה ומי ומה והאיך תהווה ענין הרכבתה אם בדומם

לומת חי מדבר. ומי ולמי ואנה ועד למתי. אם את כל אלה הדברים יתבונן בהם היטב בכל יום ויסיים את הדברים אלו בלבו ישמע חכם ויוסיף לקח וימשיך אלו החוטי ההתבוננות ויטווס ויארזג אותם ויעשם לטוטפות בין עיניו אז יקוה כי עי"ז יתקרצ מדי יום ויום אל האמת ואל התכלית וזאת היא אשר על דרך הכלל נאמרה. והגם הם הפרטים מה שיבארו בהפרקים שאח"כ. ואלו הענינים השייכים לתוכחה והדרכה. ואולם פרט אחד נלמדך לבארו כאן השייך להתבוננות האדם את עלמו ומתוך חיקור התבונה בזאת נבין אשר דברי רבא ור"י שאמרו ואפילו שלא לשמה היינו ע"י שיתוף הכבוד. אבל גם אם היה במקום שאין בו תקות הכבוד היה ג"כ מתנהג בטוב מפני יראת העונש. דאל"כ בודאי אי אפשר לו שיבוא לשמה ונבאר זה בלות שאח"ז.

ח) הנה נודע גדול התגברות הילר בענין עריות. עד שאחו"ל בשבת (קל) וישמע משה והנה העם בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו, ופי' על איסור עריות. ובסוכ' (נב) חקנו בעזר' תיקון גדול ופריך והיכי עביד הכי לשנות בביהמ"ק והא כתיב מיד ה' עלי השביל ומשני קרא אשכח ודריש וספדה וגו' ומה לעתיד ועוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם. ופירש"י שהמלטער אינו מקיל ראשו. ועוד לעתיד כתיב והסירותי את לב האבן שאין יצה"ר שולט אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד. עכשיו שעוסקין בשמחה. ופירש"י וקרובה לקלות ראש וילכה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה. ומאי הספדא שהקב"ה שוחט להיצה"ר א"כ שמחה טבעי. ומשני שצדיקים בוכים על שנדמה להם כהר ובוכים שנוכרים בצערם האיך יכלנו לכבוש וכו', והשי"ת אומר גם בעיני יפלא וכו' אמרי אביי אי בדסני לי הוי לא הוי מצי לאוקמי נפשאי וכו' ד' שמתחרט השי"ת מה שבראם ואחד מהן להיצה"ר :

בקידושין פ"א רב רב יהודא הו קאולי באורחא הו קאולי הדיא אתהא באורחא קמיהו א"ל רב לרב יהודא

יד לאמה תקצץ אמרו לו ישב לו קוץ בכריסו לא ימלנו והלא כריסו נבקעת אמר להן מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת. ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקיד, ובפ' במה אשה ס"ד תנא דבי רי"ש מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור לכפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה. אמר ר"ש מפני מה מנה הכתוב הכשיטין שבחויץ עם תכשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קמנה שבאשה כאלו מסתכל במקום התורפה. ופי' רס"י סהרי כפרה זו על סנסתכלו זה. עוד אחז"ל מאה"כ יד ליד לא ינקה רע אפילו קיבל את התורה כמשה רע"ה ומונה מעות מידו ליד אשה ומכוין להסתכל בה לא ינקה מדינה של גיהנם. והרמז"ס ז"ל צפרק כ"ח מליסורי ביאה ז"ל ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש או להביט ביפיה אסור ואפילו לשמוע קול ערוה או לראות שיערה אסור, ואף בפניו לא יסתכל דרך זנות, הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה. וכן הביא שם כל הדברים הנ"ל להלכה, ובפרק כ"ב (יח) כתב אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות וכו' ואסרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן וכו' וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים הם והם מעלות של עריות, ועוד אחז"ל הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה וכל המנבל פיו וכו' אפילו השומע לרצונו נופל בגיהנם. ובשבת (לג) תמצא כ"ז ושם המנבל פיו אפילו גז"ר של ע' שנה החתומה עליו לטובה

נהפכה לרעה ומעמיקין לו גיהנם:

(ע) **וְהַנְדָה** אַתָּה רוֹחֵה כֹּאֵן מִכֵּל הַמּוֹבָא לַפְּנֵינוּ סְהִילָה"ר צַעֲנֵי עֲרִיּוֹת וְחִזְזִירֵיהוּ קֶסֶה מֵאֹד מֵאֹד וְאֵיךְ שֶׁאֵפִילוּ הַמַּחֲשָׁבָה לְרִיךְ מֵאֹד לִיזְהַר מִמֶּנּוּ. וּפֶן יִתְקַסֶּה ח"ו. וְגוֹדֵל הַחֵיסוֹר הַנֶּהֱנֶסֶ בְּרֵאִיִּת עֵינָיו וְזִדְיוֹר פִּיו. וְנוֹכֵל לְהַצִּין מִזֶּה כִּי מִי שֶׁאֵין צוּ יִרְאֵת חֶטֶא וְשִׁאֵנוּ שֶׁסֶּ עַל לְבוֹ גוֹדֵל הַעוֹנֵשׁ מִהַעוֹבֵר

על

דל כרעך מקמי גיהנם. א"ל והא מר דאמר בכשרים שפיר דמי א"ל מי יימר דכשרים כגון אנא ואת אלא כגון מאן ר' חנינא בר פפי וחביריו. ופירש"י חביריו כגון ר' לדוק צפ"ק דמסר נפשו על חיסור זאת. ושם מביא מעשה דרב עמרם חסידא שפדה שביות ופיתהו היצה"ר לעלות אליהן לעליה ושקל לדרגיה דלא הוי יכלי עשרה למדלי' ודלי' לחוריה בפלגא דרגיה איפשח רמא קלא נורא בי עמרם ונפק מיניה כעמודא דנורא. רבי חייא בר אשי הוי רגיל כל עידן וכו' הוה אמר הרחמן יצילני מיצה"ר אמרה דביתהו הא כמה שני דפריש מנאי מ"מ אמר הכי יומא חדא הוה גרים בגינתיה קשמה נפשה וכו' תבעה כו' כי אתא לביהא סליק בתנורא דשגרא אמרה לו מאי האי וכו' אמרה לו אנא הואי ויהבה לו סימנא. כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותו מיתה משום דאמר אנא מיהת לאיסורא טכוונא וברתניא וה' יסלח לה וכו' על דבר זה ידו כל הרוויים. והרי שהיזה"ר מתגבר ביותר בענין איסורי עריות וענייניה ועד שכל החכמים והצדיקים בכל הדורות נצטערו מאד בזה. וכאשר מצאנו גם אצל השבטים ויוסף ואצל נחל השיטים עם בנות מואב. והנה ראה גדול הזסירות ופריקות וגדרים מה שנלמד בזה. הנה בנדה פרק כל היד (יג) ר' אליעזר אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאלו מביא מכול לעולם וכו' אמר להם מוטב שיוציאו לעז על בניו שהם סמזרים ואל יעשה עצמו רשע שע' אחת לפני המקום וכל כך למה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה. דאר"י כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנא' וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו, ר' יצחק ור' אמי אמרי כאלו הוא שופך דמים. רב אסי אמר כאלו עובר עבודה זרה, אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ולימא אסור דקמגרי יצה"ר בנפשו וכו' איכא דאמרי אמר רבי אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה דכתיב לא יגורך רע וכו'. רבי מרפון אומר

על דבר ה' כי אין פחד א' לגד עיניו. ואשר
 ע"כ כל מה שעוסק בתורה וגם מקיים אותה
 אינה מפני יראת חטא אלא מפני הכבוד שרולה
 להיות מכובד בין בני אדם. א"כ האיש הזה
 בודאי אינו נשמר בכל אלה בכל עת מלוא
 ומהרהר ומתקשה ר"ל ומסתכל ושומע כיון
 שאין לו גדר המגדיר בעדו נגד גודל הסתת
 יזה"ר שהוא כאש ופורץ במיעוטן של בני ישראל
 כדאיתא במחז"ל ומיעוטן בעריות. ועוד אמרו
 שלשה אין אדם ניצל מהן בכל יום ואחת מהן
 הרהורי עבירה. והרי ההרהור עובר על כל
 אדם בע"כ. והאיש הזה אין לו כלי זיין
 ובודאי נופל בתאות הקישוי. ואם לא שיהי'
 לו תמיד יראת החטא נגד עיניו וכמאמר ר"מ
 בצרכות (יז) גמור בכל לבבך ובכל נפשך
 לדעת את דרכי וכו' ונגד עיניך תהא יראתי
 שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עלמך מכל
 אשמה ועון והרי שאפילו הלומד בכל לבבו
 ונפשו לדעת דרכי ה' והוא שם נגד עיניו
 יראת ה' ובכ"ז לריך לשמור א"ע ופיו מכל
 אשמה ועון. וא"כ האיש הריק מהג"ל בודאי
 אי אפשר לו להיות נשמר מכל עניני איסורים
 הג"ל והוא בחזקה שיעבור עליהן ואחר כל
 אלה האידך אפשר לומר שחז"ל התירו לו ללמוד
 שלא לשמה באופן הג"ל. הא אפילו רש"י והוס'
 דעסם ג"כ כשהוא מקיים את התורה דוקא.
 ודאל"כ נוח לו שלא נברא ולא זכה נעשה לו
 סם המות ובפרט שהוא מתגאה והרי זה קלות
 ראש המרגילין לערוה. אלא בודאי הם מיירי
 באדם שיש לו יראת חטא כראוי עד שהוא
 שומר א"ע מכל האיסורים הג"ל ומיד כשבא
 לו הרהור מדחה אותה. וא"כ האדם הזה
 שאמונתו חזקה ומאמין ביראת העונש ומתן
 שכר העוה"ב ושומר א"ע בגבורה שכובש את
 ילדו החזק כמחז"ל עד"ז שהיא נקראת גבורה
 גדולה. וכי הוא שומר א"ע אפילו בדברים
 הנסתרים מן ז"א. א"כ האיש הזה הנלצב
 איך יתכן אשר בעת שלומד את התורה המודיעה

אותו דרכי ה' ומלותיו ושמירת נפשו וכן כאשר
 עושה את המלות יניח ויסיר מלבו המחשבה
 הטובה אשר בידו מיראת חטא וישם את כל
 משטר מחשבתו לעיקר בשביל שיכבדוהו ז"א
 דבר זה רחוק מהדעת והשכל. אלא בודאי
 שהוא מכויין בראוי לו מפני יראת העונש וכו'
 אלא שמתקף בה ג"כ הנאת עלמו ומעדיף בה
 ביותר כשמולא בה ג"כ הנאת עלמו. עד"ז
 אמרו חז"ל הגם שעתה הרי משותף בך כונת
 שלא לשמה ובעת שמעדיף אז רובו ככולו
 בשביל הנאתו ואעפ"כ מותר ולריך שלא לבטל
 את התורה ומלות ומעתה ניחא שעל איש בזה
 שיש בו יראת חטא ורק שמתערב צונת עסקו
 הנאת עלמו והוא מלמטער עד"ז אליו התירו
 לו ואמרו שהוא יחכה כי יש לו בטחון אשר
 ע"י השתדלות יזכה לשמה :

י' ועפ"ז יתבארו היטב דברי התוספות
 בסו"ט (כב) ד"ה לעולם יעסוק אדם
 בתור' וכו' יעו"ש היטב דבריה' ונראי' דבר'י שם
 כסותרים א"ע בחוך אותו דיבור שכתבו בתחלה
 אי קשיא שלא לשמה נעשה לו סה"מ. נראה
 לתרץ עסק שלא לשמה דמותר כגון מיראת
 היסוויין ומאהבת קיבול פרס והרי נראה
 מזה שהתוס' ס"ל כהרמב"ם דדוקא מיראת
 עונש ושכר מותר אבל בשביל כבוד עלמו
 אסור ולבסוף כתבו אבל ההוא שאינו עוסק
 בה מיראה ומאהבה אלא להוסיף על חטאתו
 פשע שעתה שגגות נעשים לו כודונות שאע"פ
 שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש
 התם תכלית חכמה תשובה ומעש"ע. משמע
 מסוף דוקא באינו מקיימם אבל זה שמקיים
 ולומד בשביל שיכבדוהו מותר והרי דסתרי
 אהדויי. ואולם בדברינו הג"ל ניחא משום דס"ל
 דתליא הקיום כראוי ואפילו במסתרים דאי
 אפשר לו כ"א באופן שירא מיראה ואהבה
 הג"ל. ואז אפילו במהכוין להנאתו גם כן
 מותר ודוק :

ליקוטי אמרים

ט

וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן* ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאתר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בורועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה

מימין שהיא בחי' חסד ומים:

פרקה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא

שאמר אליהו לית מחשבה

תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא

(* כפי' ליתא תיבת בהן. חכמתו

ליקוטי אמרים

חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכיטעון
 ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק
 ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה
 לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום
 מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם
 יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע
 ומשיג בשכלו פסק זה בהלכה הערוכה במשנה או
 גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו
 רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה
 ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות
 הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוכש בהם והוא יחוד
 נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות
 להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת
 מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
 ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי'
 על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד
 תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה
 הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה
 ועד רגלה. ובידיעת התורה מלכד שהשכל מלוכש
 בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל
 משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס
 ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו
 והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה
 מלוכשת בנפש האדם ושכלו ומקפת בתוכם לכן
 נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי
 זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם
 להיות דם ובשר כבישרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת
 התורה

ליקוטי אמרים

התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלוּבש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשבלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור

^{מאמר חסידות} מקוף כמ"ש בפרע"ח]:

פרק ו' והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלישה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלוּבשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או

מדבר

מאור עינים בראשית פרשת ויצא

איתא במדרש (שהש"ר א) מעין גנים באר מים חיים וגו' מעין גנים זה אברהם באר מים חיים זה יצחק ונוזלים מן לבנון זה יעקב הענין הוא כי פיה פתחה בחכמה כי אורייתא מחכמה נפקת ותורת חסד על לשונה ואיתא בתיקונים חסד חס ד' כי נודע החכמה עליונה היא יו"ד נקודה שאין בה תפיסה כמו שאמר הכתוב (איוב כח, כא) ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה ומה שנתן השי"ת את התורה לבחינת התגלות שנתגלה אצלינו הוא חסד והוא חסד שעשה הקדוש ב"ה עם מדריגות התחתונים והוא חס ד' שחס על בחינת ד' דלית לה מגרמ' כלום ויכירו על ידי התגלות התורה כל אחד את מציאת האל יתברך כל אחד לפום שיעור' דילי' כפי מה שמשער אלהותו בקרבו לכן נתמצמ' החכמה עליונה מבחינ' העלם לבחינת התגלות שנוכל להבין את מציאותו יתברך ואז כשמסתכל האדם בהתורה ופועלת בו החכמה שבא לבחינ' בינה ואז נעשין בחינת חכמה ובינה תרין ריעין דלא מתפרשין כמו שהיא בבחינה למעלה ונעשה אצלו הרחבת הדעת שממשיך חיותו יתברך ממקור שנקרא באר מים חיים חיי החיים ב"ה שהוא נוזל מן לבנון ל"ב נו"ן ל"ב נתיבות החכמה ונו"ן שערי בינה שבעולם הבינה כמו שאמור הכתוב) בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ג"ן סדרים דאורייתא ומשם יפרד שאחר כך באים לעולם הפירוד כל אחד כפי שרואה בה והבן וכל זה הוא בבחינ' חסד חס ד' כאמור ועל ידי היראה הגמורה זוכה לדבק בבחינ' באר מים חיים כמ"ש על מאמר רבותינו זכרונם לברכה) אבות פ"ו (ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה לשם תורה שנתורה לו דרך ה' אזי נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק שנתלבש בו אותה בחינה מעיין המתגבר הנקרא באר מים חיים ובחינ' נהר ונעשה עמו אחדות גמור ונקרא רחובות שנתרחב הדעת אצלו וזהו ענין הבארות שחפרו האבות כי אברהם שהוא חסד קיים כל התורה כי אז הותחלו השני אלפים תורה שעד אברהם היו שני אלפים תהו דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה ומשבא אברהם הותחלו השני אלפים תורה והתחיל לחפור בארות מים חיים ולקרב את הבריות אל בחינת באר מים חיים כמו שכתוב) בראשית יב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן ותרגום אונקלוס דשעבידו לאורייתא ואח"כ בא יצחק וישב ויחפור וגו' דכתיב) שם כו, טו) וכל הבארות וגו' סתמום פלשתים וימלאום עפר שסתמום ביסוד העפר ולכן וישב ויחפור וגו' שהדריך את בני העולם בבחינת יראה לבא לבחינת באר מים חיים ומתחלה היה קטרוג השטן על זה כמו שכתוב ויקרא שמה שטנה עד שאחר כך שחפר עוד בשכל יותר גדול ואז ויקרא שמה רחובות שבאו להרחבת הדעת ובבא יעקב סוד הדעת כתיב ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר כי הרע נקרא אבן נגף כמו שאמרו ז"ל) סוכה נב א) שבעה שמות יש לו ליצר הרע ואחד מהן הוא אבן נגף ויעקב ראה ברוח הקודש שהאבן נגף מעכב מאוד מלהגיע לבחינת הבאר חיים והוא המשיך את הדעת והחליש כח הרע שלא ישלוט כ"כ בכדי שיהא באפשרי לדורות הבאים להגיע לבחינת הבאר חיים כי בזולת זה לא היה אפשר להנתן תורה לישראל כי אם על ידי פעולתו שפעל ונעשה רגלי המרכבה העליונה ואז אחר כך נעשה בחינת ג"ד גומל דלים כמ"ש בגמרא) שבת קד א) א"ב אלף בינה ג"ד גומל דלים כי אל"ף הוא חכמה מלשון ואאלפך חכמה) איוב לג, לג) כי התורה שיצאת משם היא גומל דלים כמ"ש חסד חס ד' ולכן נאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה ואמרו רבותינו זכרונם לברכה) מכילתא יתרו פ"ד) בדבור אחד נאמרו והענין כי על ידי שהחכמה נתמצמה לא יכלו ישראל לשמוע את התורה כי הוא בחינת י' שאין לה התגלות והיא נקודה נעלמה מעין כל חי על כן היו כלולים בה כל הדברות לכן אמרו ישראל קרב אתה ושמע דבר אתה עמנו שהוא סוד הדעת שימשיך להם צמצום החכמה בכדי שיוכלו לקבלה.

יבין, ולכן השאיר אדם הראשון לדרך שבעים שנותיו האחרונים, ז' תחתונות דמלכות דא"ק. וראוי ה'יה להיות עוד ל' שנה, להשלים ג' רישיו דילה, כענין "נאם הגבר הקם על" (שמואל ב' כג) והוא גם כן שרש נשמת משיח, שכתוב עליו (ישעיה נ"ב): ירום ונשא וגבה מאד, ודרשו ז"ל על זה (תנחומא תולדות) מאברהם וממשה ומאדם הראשון (רוצה לומר אחר החטא) וזה (שמואל ב' כג, א) נאם הגבר הקם על משיח אלקי יעקב, שאז תתגדל ותתעלה כבוד מלכותו יתברך במקום שרשה הראשון:

פֶּרֶק כ"א

וזאת תורת האדם, שבעת עסקו בתורה לשמה, לשמור ולקיים ככל הכתוב בה, מטהר את גופו מראשו ועד רגליו. כמדורשם ז"ל (ברכות י"ו א') "למה נסמכו אהלים לנחלים כו', מה נחלים מעלין את האדם מטמאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות". וכענין שדרשו ז"ל (עירובין ד:) גבי טהרת הטמאים במקוה, "כל בשרו במים", מים שכל גופו עולה בהם, כך בדברי תורה כל גופו של אדם עולה בהם. (ושערו חכמים אמה על אמה ברום שלש אמות, הן הג' עולמות, ונר"ן, מעשה דבור מחשבה בתורה).

וכשם שכל גופו של אדם עולה ומזדכך על ידי עסק התורה והמצות, כך העולמות כלם, אשר הן המה שעור קומת אדם, כמו שכתבתי לעיל פרק ו'. הם מזדככים ומתטהרים ומתעלים.

ואדם הישר העובד אמת, לא יפנה דעתו ומחשבתו בעת עבודתו לו יתברך שמו, אפלו כדי לעלות ולטהר גופו ונפשו, אלא שיעלה טהר מחשבתו וכונתו ופנה למעלה לתקון וטהרת העולמות הקדושים.

וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות, וכל הצדיקים הראשונים, שקימו את התורה קדם נתינתה. כמו שדרשו רז"ל על פסוק "מן הבהמה הטהורה" גו' (בראשית ז, ח), ואמרו: "מכאן

נפש שער א - פרק כא החיים עא

שְׁלֹמֹד נַח תּוֹרָה, וְאָמְרוּ (יומא כ"ח ב'): "קַיִם אֲבָרְהֵם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה" (וְכֵן אֵיטָא בְּבִרְאשִׁית רַבָּה פֶּרֶשֶׁה צ"ב, וּבְבִמְדָרְבַּר רַבָּה פֶּרֶשֶׁה י"ד, וּבְתַנְחוּמָא בְּהַר, וּבְמִדְרַשׁ תַּהֲלִים מְזֻמּוֹר א')¹⁴⁵.

לֹא שָׁהִיוּ מְצוּיִם וְעוֹשִׂים כֶּךָ מִצַּד הַדִּין, דָּאֵם כֵּן לֹא הָיוּ מִעֲמִידִים ח"ו עַל דַּעְתָּם וְהַשְׁגָּתָם, אִף שֶׁהַשִּׁיגוֹ שֶׁלְּפִי עֲנִין שָׂרֵשׁ נִשְׁמָתָם הֵהֱכִיחַ לָהֶם לְעֵבֶר וּלְשֵׁנוֹת אִף מְקַצֵּת מֵאַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', וְלֹא הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה נוֹשֵׂא ב' אַחֲיוֹת, וְלֹא הָיָה עִמָּרָם נוֹשֵׂא דוֹרְתוֹ ח"ו.

רַק מִצַּד הַשְׁגָּתָם בְּטֹהַר שְׂכָלָם הִתְקוּנִים הַנּוֹרָאִים הַנֶּעֱשִׂים בְּכָל מִצְוָה בְּהַעוֹלָמוֹת וְכַחוֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחַתוֹנִים, וְהַפְּגָמִים הַגְּדוֹלִים וְהַחֲרָפָן וְהַרִיסָה ח"ו שִׁיגְרָמוֹ בָּהֶם אִם לֹא יִקְיָמוּם¹⁴⁶.

וְכֵן נַח הַקְּרִיב דּוֹקָא מִן הַבְּהֵמָה הַשְּׁהוֹרָה, כִּי רָאָה וְהַשִּׁיג הַכַּח וְהַשְּׂרֵשׁ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, אֵיזָה מֵהֶם כַּח שָׂרֵשׁוֹ מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, וְהַקְּרִיבָה, וְאֵיזָה מֵהֶם כַּח נִפְשָׁה מִצַּד הַטְּמְאָה וְהַס"א, וְלֹא בָּתַר בָּהּ לְהַקְּרִיבָה לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ, כִּי לֹא יִרְצָה.

וְזֶהוּ "וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים" (בראשית ה, כד), "אֶת

העליונים, וכל הכוחות מן העליון עד התחתון.

כגון, אם ילבש בגד בן ד' כנפות - תיקונים הגדולים אשר יעשה בעולמות אם יעשה להם ציצית, וכן פגמים אשר יפגום אם ילבש בלא ציצית. וכן התיקונים אשר יעשה בזכירת ושמירת השבתות והמועדים, והפגמים אשר יפגום אם יחלל את השבת, או יעשה במועד מלאכת עבודה אשר איננו אוכל נפש, והתיקונים אשר יעשה במועד לצורך שבת ע"י עירוב תבשילין, ולכן קיים אאע"ה אפילו עירוב תבשילין, אך המילה לא קיים קודם שנצטווה, כי ראה והשיג בשכלו לפי שורש נשמתו שלא יהא שום תיקון אם ימול את עצמו קודם היותו בן צ"ט. ועי"ש עוד. עיין בארוכה באור החיים פר' וחי מט, ג.

145. ב"ר, שמר יוסף את השבת עד שלא תינתן. ובבבבב רבה, אמר הקב"ה, יוסף אתה ששמרת את השבת עד שלא תינתן. ובתנחומא בהר, כשעה ששמר אאע"ה מצוותיו של הקב"ה עד שלא ניתנה תורה וכו' שמרה א"א וכו' אפי' ערוב תבשילין קיים. ובמדרש תהילים, מלמד שזימן לו הקב"ה שתי כליותיו כשני רבנן והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה כל הלילה ואר"ש ב"ן בשם ר"י קיים א"א אפי' עירובי תבשילין ועירובי חצרות וכו'.

146. וז"ל רבינו ז"ל בהקדמתו לספר ביאורי הגר"א על הוזה"ק. ... וזו היתה עבודת הצדיקים הראשונים, אשר עדיין לא ראו אור התורה קודם שניתנה, ויתהלכו חנוך ונח את האלוקים, וכן התהלכו האבות לפני האלוקים, כי עדיין לא היו מצווים ועושים רק עפ"י השגתם אשר השיגו בשכלם תיקוני כל מצוה ומצוה בעולמות

הַאֱלֹקִים הַתְּהִלָּה נַח" (שם ו, ט), "הַאֱלֹקִים אֲשֶׁר הַתְּהִלָּכוּ אַבּוֹתַי לְפָנָיו" (שם מח, טו), שְׁפָרוּשׁ "אֱלֹקִים" - בְּעַל הַכַּחוֹת כָּלָם, הֵינּוּ, שֶׁהַשִּׁיגוֹ עֲנִינֵי הַכַּחוֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְחֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּמִשְׁטָרָם, וְסִדְרֵי הַנְּהַגְתָּם וְהַתְּקַשְׁרוּתָם וְהַרְכַּבְתָּם עַל יְדֵי כָּל עֲנִינֵי מַעֲשֵׂי הָאָדָם, וְעַל פִּי סֵדֵר וְעֲנִין זֶה הִיָּה כָּל אֶחָד מֵהֶם מִתְּהִלָּה וּמִתְּנַהֵג בְּכָל עֲנִינָיו, כִּפִּי שָׂרָאָה וְהַשִּׁיג הַתְּקוּנִים הָעֲלִיּוֹנִים לְפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ:

לְכֹן כִּשְׁהַשִּׁיג יַעֲקֹב אַבִּינוּ ע"ה, שְׁלִפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ יְגַרֵם תְּקוּנִים גְּדוֹלִים בְּכַחוֹת וְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים אִם יֵשׂא הַשְׁתִּי אַחֲיוֹת אֵלָיו רָחֵל וְלֵאָה, וְהִמָּה יִבְנוּ שְׁתֵּיהֶן אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יָגַע כַּמָּה יְגִיעוֹת וְעִבּוּדוֹת לְהַשִּׁיגֵם שִׁינְשָׂאוֹ לוֹ. וְכֹן הָעֲנִין בְּעַמְרָם, שֶׁנִּשְׂאָ יוֹכֵבֵד דוֹדָתוֹ שִׁינְשָׂאוֹ מִמֶּנָּה מִשָּׂה, אֶהְרֹן וּמֵרָיִם:

וְזֶה גַם כֵּן אֶחָד מֵהַטְּעָמִים שֶׁלֹּא נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְנַח וְהָאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים, שְׂאֵם הִיָּתָה נִתְּנָת לָהֶם, לֹא הִיָּה יַעֲקֹב רִשְׁאֵי לִישָׂא ב' אַחֲיוֹת, וְלֹא עַמְרָם דוֹדָתוֹ, אִף אִם הָיוּ מִשִּׁיגִים שֶׁכֵּן רָאוּי לָהֶם לְפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתָם, וּבִאֲמַת זֶה הִיָּה כָּל בְּנֵי־בֵית יִשְׂרָאֵל עִם סִגְלָה וְתַקּוּן כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. כְּעֲנִין מֵאֲמָרָם ז"ל (סְנֵה־רִינֵן נַח:) וְאִם תֵּאֲמַר קִינֵן נִשָּׂא אַחֲוֹתוֹ, "עוֹלָם חֹסֵד יִבְנֶה" (תְּהִילִים פֹּט, ג):

פְּרָק כ"ב

וּמִשְׂבָּא מִשָּׂה וְהוֹרִידָה לְאָרֶץ, לֹא בְּשָׁמַיִם הִיא. וְלִבֵּל יִתְחַפֵּם הָאָדָם הַגְּדוֹל שֶׁהַשִּׁגְתּוֹ מְרַבָּה, לוֹמֵר, אֲנִכִּי הִרְוָאָה סוּד וְטַעְמֵי הַמְּצוֹת בְּכַחוֹת וְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁרָאוּי לִי לְפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתִי, אוֹ לְמִי וְמִי לְפִי שְׂרָשׁוֹ, לְעַבְרֵי ח"ו עַל אֵיזָה מְצוּהָ, אוֹ לְדַחֲוֹת שׁוּם פֶּרֶט

ובזה יובן מאמר חכמינו ז"ל (שבת קי"ח) **ששבת מביא גאולה עפ"י דברי האר"י ז"ל בפסוק כי גר יהיה זרעך שכל הגליות באים מחמת פגם הברית. ממילא שבת שמתקן זה הפגם מביא גאולה *** :

ועפ"י זה יובן

הגה"ה

נחיצת הלימוד בהלכות שבת לתיקון פגם זה. כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה. וביותר בלימוד התורה בעיון. עפ"י מה ששמעתי מאדמו"ר זצ"ל בפיו דברי הזוה"ק שעל חטא שז"ל אינו מועיל תשובה משום דתשובה הוא מלב כדכתיב ולבבו יבין ושב וגו'. ופגם שבזרע הוא במוח והרי הקלקול

(* ואזכיר מעניינא מה שתרצתי דברי הש"ך יו"ד [סי' קנ"ז סק"ג] שנסתפק באנס שאמר לו לעבור עבירה פלונית ואם לאו אחתוך אבר אחד וסיים ונראה להקל. ותמוה דמפורש באור"ח למד שפקוח נפש דוחה שבת ממילה שהיא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת קו"ח לכל גופו שדוחה שבת [פירש"י שהוא תיקון אבר אחד] וא"כ לכאורה אבר אחד נהי דקו"ח ליכא כמה מצינו נלמוד שידחה שבת. אך באמת אין כל האברים שוים. וכוונה ח"ב צ"ב. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא וכגין דבהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא כגוונא דא שבת איהו כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב"י תליין וקיימא דשבת כקיימא דכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא עכ"ל זוה"ק. הנה מפורש דאבר הברית כולל כל הגוף וזה דוחה שבת. אבל אבר פרטי לא למדנו. וכן רמז ראב"ע גופ"י כמה שאמר ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה אברים ולמה ל"י להאריך כל כך והיה לו לומר בקיצור. [ולעולם ילמוד אדם לתלמידו דרך קצרה]. ומה מילה שהוא אבר אחד:

אך

הפירוש כך ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שהוא אחד כלול מרמ"ח אברים דוחה שבת קו"ח כל גופו שהוא רמ"ח אברים בפועל. ובאבר הברית כלול רק כל "מקורין" דשייפי גופא אבל לא שייפי גופא ממש. וע"כ אין סכנת אבר אחד זולת אבר הברית דוחה שבת. וא"כ נכונים דברי הש"ך שאם אנסו לעבור עבירה אחרת שאינה מצות שבת שפיר יש ללמוד ממילה דוחה שבת כמה מצינו דכשם שתיקון אבר הברית הכולל כל הגוף דוחה שבת הכולל כל התורה. כמו כן אבר פרטי דוחה מצוה פרטית. וזה נכון וברור לקיים דברי זקני הש"ך ז"ל (א):

למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס' זרע קודש. וע"כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ"ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג"כ במוח. ובזוה"ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא בתומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכה וככל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון במצרים מפגם הוצאת שז"ל כידוע ע"י שיעבוד ועבודה גופנית. כ"כ נעשה התיקון ע"י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. ומעתה יובן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל (פסחים 11) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח"ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא ממש חטא שז"ל ר"ל]:

ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה וק"ו ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרכא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמוח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבק]. וכוונה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה כודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג וכהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה:

הגהות וחדושים

(א) **ואף דש"ך סתמא אמר אס אנסו לעבור עבירה פלונית ולא הו"א שנת מן הכלל. משמע שאף אס אנסו לחלל שנת מיקל נסכנת אבר. הנה באנסו לחלל שנת יש ליישב**
 נפשטות על פי דברי מהר"ק שורש קל"ג דזה חשיב מלאכה שאינה נריכה לגופה דלכונן הפוסקים זולת הרמב"ם פטור. ופשיטא דנסכנת אבר לא נמוש ליחידא. [סי' קל"ג ז']:

ברית מלח עולם גנוזה לעתיד לבוא כו' והאכילה והסעודה היא ההשגה ששיגו כו':

ביאור הדברים הנ"ל ע"פ ולא תשכית מלח וגו'

הנה בס' של בינונים פ"ג נתבאר בענין הנפש שהיא כלולה מעשר בחינות כנגד ע"ס עליונות כו', וכן פ"ב נת' מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה כו'. אך באמת חסר שם ולא נתבאר איך שגם החכמה שהיא ראשית שבעשר בחינות הנ"ל הוא רק בחי' כלי בלבד לעצמיות ומהות הנפש. כמו שהמוח הגשמי הוא רק כלי לכח השכל והחכמה המתפשט מהנפש. כך עדי"ו כח השכל שבנפש הוא רק כלי למהות ועצמיות הנפש. (ועמ"ש בדיה פתח אליהו). אבל לא שהשכל הוא ממהות ועצמיות הנפש. שהרי השכל אינו שוה באדם בכל עת שפעמים צלול דעתו ופעמים לא כן עד שפעמים ידבר שטותים וא"כ יש בהשכל שינויים רבים, ולכן א"א לומר שהשכל הוא עצמיות הנפש ממש ושעצמיות הנפש הוא רק עשר בחינותי' שהן שכל ומדות או אפי' לומר שהיא מציאות א' והוא שכל אלא שהשכל הוא רק כלי לבד ואפילו בחי' רצון שיש בנפש למעלה מהשכל כמו ענין שתוק כך עלה כו' ג"כ נק' קרקפתא או גלגלתא דחפיא על מוחא שהוא גם כן בחי' כלי (ולכן אנו רואים שהשכל הולך ומתגדל והתינוק שכלו קטן ביותר וכשמתגדל מעט מעט כך יתוסף הגדלת שכלו ומדותיו וקני ת"ח כל מה שמזקינין דעתן מתיישבת כו'. והרי הנשמה היה בו גם מקטנותו ואם כן למה היה אז שכלו קטן. אלא הענין כי הנשמה עצמה היא למעלה מהשכל. והשכל הוא כח המתפשט ממנה וכדי שיהיה נמשך המשכה והתפשטות זה אל הגילוי הוא כשיש כלי להכיל דהיינו כלי המוח שהוא כלי לאור השכל אזי הכלי הוא ממשך לתוכו גילוי אור וכח השכל ובקטן מצד קטנות מוחו השכל מאיר בקטנות מאד כו', אבל הנשמה עצמה מלוכשת בו גם מקטנותו ותחלת התהוותו). והנה מהות ועצמות הנפש היא חלק אלוה שאינו בגדר עשר בחינות שיש להן גדר מיוחד אלא אור פשוט כו', וכן כתב הגאון מהר"ל מפראג זצ"ל בהקדמתו לס' גבורות ה' ד"ג ע"ג וז"ל ואולי יאמרו אם אין עצמותו שכל וגשם ח"ו לומר עליו אם כן מהו יתברך. נשיב להם וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל לעמוד על אמתתה. כל שכן וכל שכן בורא הכל שאין לשאול עליו קושיא זאת כי לא יראני האדם וחי עכ"ל. הרי ביאר שהנשמה עצמה היא למעלה ממהות שכל. והנה כמ"כ יובן מזה הנמשל למעלה (כמ"ס הגאון הנ"ל) בענין ע"ס עליונות לגבי המאציל א"ס ב"ה. או שכמו שהוא למעלה כך הוא למטה בנפש (כמ"ש נעשה אדם בצלמנו כו' דקאי על הנשמה ועיין בשליה ד"ט וד"י) שאפילו בחי' חכמה עילאה דאצילות היא רק בחי' כלי לבד לאור א"ס ב"ה, אבל אינה עצמיותו של המאציל ב"ה כי הוא פשוט בתכלית הפשיטות, משא"כ בחי' חכמה הוא איזה מהות וגדר מיוחד. ואנת חכים זהו השפלה וענוה שמשפיל א"ע כביכול להיות מתלבש בחכמה ואזי איהו וחיותו וגרמוהי חד ולא כמו התלבשות הנפש בשכל. ומ"מ הוא רק כלי כו'. וכמ"ש בס' של בינונים דמ"ש הרמב"ם הוא המדע והוא היודע כו' והודו לו חכמי הקבלה, זהו דוקא בהתלבשות אור א"ס ב"ה ע"י צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצ"י אך לא למעלה מהאצ"י כו'. כי הנה בהקדמה לספר גבורות ה' שם השיג לגמרי עמ"ש הרמב"ם שהוא המדע כו', וז"ל אבל הוא ית' שקראו רז"ל בשם הקב"ה ולא נקרא השכל ב"ה כי אמיתת עצמותו לא נודע רק שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים ועל זה נאמר הקדוש ב"ה שענין קדוש נאמר על מי שהוא נבדל כי הוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות כו' יעו"ש שהאריך להשיג לגמרי ע"י הרמב"ם הנ"ל. אמנם לפי קבלת

(*) ע"י בהוספות.

דאבא שהמלח הוא מתולדות המים שע"י חום השמש ששורפם נעשה המלח. ומים הוא בחי' חסד שבחכמה והמלח זהו בחי' גבורות ולכן היא חריף. (ועיין במאיא את מים טעיה ע"א). והנה מבואר בע"ח שמגבורות דאבא נעשו חסדים דאימא. פי' דהגם דלגבי אבא נחשב לבחי' גבורות עכ"ו כשנמשכים לאימא נחשבים בחינת חסדים לגבה. ונודע שכל הטעמים נמשכים מחכמה כי טעמים הם כשם ע"כ שהוא חכמה, ולכן המלח ששרשו מבחי' אבא הוא הנותן טעם בדבר הנמלח. ומ"מ הוא עצמו אין בו טעם. מפני שהוא מבחי' גבורות דאבא. לכן לפי שהוא מבחינת גבורות אין בו טעם, אבל הרי מבחי' גבורות דאבא נעשים חסדים דאימא. וזהו שמתעים הבשר, (וענין הבשר עבמ"ש ע"פ בהעלותך את הנרות חייך שלך גדול משלהם, וסוד"ה והיה מדי חודש גבי יבא כל בשר להשתחוות. ויובן משם דהבשר שרשו מבחי' בינה. וכמארו"ל אודם מן האם שממנו בשר כו', ולכן הבשר נמתק ע"י המלח שחסדים דאימא נתתו מגבורות דאבא כנ"ל). ועוד שזהו כענין בחכמה אתברירו שחכמה הוא המברר כל הברורים להפריד הטוב מן הרע. והנה עדי"מ האדם המברר אוכל מתוך פסולת או הפסולת מן האוכל הרי אין מהותו נמצא בהמתברר כ"א רק שעל ידו נעשה הברור. וכן עדי"מ הברור של הגבינה מה שנברר האוכל מתוך הפסולת דהיינו מן הקום ומי חלב ונעשה גבינה והיינו ע"י עור הקיבה שנותנים בה כידוע. והנה עצמיות הטעם של עור הקיבה אינו נמצא ונרגש לא בהגבינה ולא בהקום (כ"א) אעפ"כ הוא פועל הברור שמתברר האוכל מהפסולת וישתנה למעלותא. וכך הוא ענין בחכמה אתברירו שמברר הברורים שיהיה נפרד הטוב מן הרע. מה שמקודם היה הטוב מעורב ברע לכן לא היה בו טעם עדי"מ וע"י החכמה נעשה הברור ויפרדו הסיגים והפסולת אז נתגלה הטוב כו'. וזהו ג"כ ענין המלח שהמלח מפליט הדם מן הבשר שמברר הפסולת מן האוכל לפי ששרשו מגבורות דאבא דבחכמה אתברירו ולכן אף שבעצמו אין בו טעם עכ"ו הוא פועל טעם בהבשר. ע"ד הברור וטעם הגבינה ע"י המחבץ כו' (ועמ"ש עוד מענין מלח בביתר ע"פ והיה לכם לציית כפי' ברית מלח עולם היא כו' ע"ש). ושרש של בחי' מלח הוא בחי' בוצינא דקרדוניתא שהוא בחי' קו המדה. כי מלח בגימ' מזלא ואבא יונק ממזלא, ושרש מזלא נמשך ממ"ס שבו מלוכשת גבורה דע"י שנק' בוצינא דקרדוניתא. וענין קו המדה שהוא המודד לכל המשכות האורות וכלים איך וכמה יומשך (וזהו ענין מ"ש אורך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה. שנמדד באמה היא בחי' קו המדה, ועדי"מ האמה שמוודדין בו שאף שנותן מדה לכל הדברים מ"מ הוא עצמו אינו מלוכשת בס' כו'). ולכן צריכין להניח מלח על השלחן להגין מן היסורין כי מפני שהוא שרש כל הגבורות ע"כ הוא ממתיק הדינים שאין הגבורות נמתקין אלא בשרשן:

והנה כמ"כ יש בחי' זו גם כן בתורה, שבחי' חכמת הקבלה היא גם כן בבחי' המלח. שהיא בעצמה נסתרה ונעלמה שאינה מושגת בבחינת טעם ממש כמו שיש לנו השגה וטעם בהנגלות לנו. ואעפ"כ המלח הוא הנותן טעם בכל המאכלים גם בלחם גם בבשר. שכלי' הנהגות העולמות הוא ע"פ פנימי' התורה וכל התורה נאמרה ע"פ הקבלה. וכן גם באדם העוסק בתורה הוא כן שהמלח הוא נותן טעם בלחם ובשר כו'. וכמ"ש כולם בחכמה עשית וע"כ גם בקרבנות נאמר ולא תשכית מלח כו'. כי בחכמה אתברירו והקרבנות המה ענין ברור נפש הבהמית כו' ונק' המלח ברית אלקיך ברית הוא בחינת התקשרות הבורא עם הנבראים שהתקשרות הוא ע"י בחי' זו דבחכמה אתברירו כו'. (ועיין בוח"א וחי' דרמ"א ע"כ). ועיין בספר עמ"מ שער י"ד פ"ד דף פ"ד ע"ד שפ"י עדי"ו בשם ר' יהודה חסיד כספר האורה מארו"ל פ"ה זכ"ב דף ע"ד ע"ב) בענין ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא שהוא ענין

שו"ת הטעם — (כ"א) ת"י זו נמצאת בכמה כתבי ונדפוס ראשון. ונדפוס ויילנא הקיפו בסוגריים ולכאורה מיותר.

(*) ע"י בהוספות.

שורח ע"פ — כו: בכת"י מעתיק: ג"כ.

בחכמה שבתורה שהיא חכמתו ית' עי"ז ממילא נעשה ג"כ התכללות ויחוד עצמיות הנשמה שלמעלה מהשכל באור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' ח"ע כיון דאור א"ס ב"ה מלוּבש בח"ע אשר היא הלכה זו. וגם נשמת האדם שלמעלה מהשכל שלו מלוּבשת בכח השכל שהרי הנפש נק' נפש המשכלת. א"כ בהתקשרות ויחוד שכל האדם בחכמת התורה. נעשה גם כן יחוד עליון יותר מזה והוא התכללות עצמיות הנשמה בעצמיות אור א"ס ב"ה. וכ"ז נעשה דוקא על ידי התקשרות השכל בחכמת התורה והוא שאיתא דאורייתא היא היכלא עילאה דקוב"ה. ואע"פ שהאדם אינו מרגיש כלל התכללות זו בשעת עסקו בתורה ועיקר עסקו וטרדתו הוא בהחכמה להשיגה ולא עוד אלא שאפשר שיתערב מקצת ישות באמצע אם השכיל בטוב כו' מ"מ מאחר שעיקר כוונתו לשמה ובתורת ה' דוקא חפצו לכן עצמיות נשמתו נכללת בא"ס ב"ה ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי. (ועמ"ש מכל זה בדי"ה וידבר אלקים בני חג השבועות ע"ש). ובזה יובן איך שני הפי' דבכל נפשך מישר שייכי אהדי וגם דשייך ודברת במ תיכף לובכל מאדך. כי המס"נ ליבטל ולהכלל בא"ס ב"ה ובעסקו בתורה גם כן מתכללת נשמתו בא"ס ב"ה כו' לכן ענין ודברת במ הוא המרוה צמאון אה"ר דבכל מאדך ליבטל וליכלל בא"ס ב"ה (ועמ"ש מענין עסק התורה בדי"ה כי כיום הזה יכפר בפי' והיו הדברים האלה כו' ודברת במ ע"ש):

ג וזהו הטעם לעוצם השקידה בתלמוד תורה של חכמי המשנה והגמרא אשר זה היה עבודתם כל הימים לא פסק פומי מגירסא. ומהדר תלמודי' מתלתין יומין לתלתין יומין וגם רשב"י כנו' בשבת פ' במה מדליקין. וגם בזוהר נז' מארי מתניא ומארי קבלה מועטים היו ומהו הלימוד סדר זרעים בצמח הארץ וסדר טהרות אבות הטומאה כו' שהם הכל מדברים בענינים גשמיים אלא לפי שבהם נתלכשה חכמתו ית' ע"י התלכשות בחכמה דבריאה כו' כנ"ל ובתוכה שורה אור א"ס ב"ה, וזהו עיקר התכלית להמשיך גילוי אור א"ס ב"ה שלמעלה מהאצי'. וגם המלאכים בקשו התורה בשביל זה ולא ניתנה להם אלא לישראל דוקא להמשיך גילוי אור הסוכ"ע בעה"ז דוקא ולכן נתלכשה התורה בענינים גשמיים דוקא. בכדי שאח"כ בתח"מ שהוא תכלית הבריאה יהי' גילוי זה לנשמות שבגופים דוקא. והיינו ע"י ביטול הנפש והתכללותה באור א"ס ב"ה עכשיו ע"י עסק התורה כנ"ל שלא להיות בבחי' יש כפ"ע אלא להיות בטל לאור א"ס ורצונו וחכמתו שזהו עסק התורה וכמ"ש ולא תחללו שלא לעשות בחי' חלל והעלם אור א"ס ב"ה. שהוא ית' אינו שורה במי שהוא יש ודבר שאין אני והוא יכולים לדור בעולם א"כ גורם בחי' חלל שמסתלק אור א"ס ב"ה ממנו כו'. והנה ידוע שלהיות התהוות העולמות נעשה חלל ומקום פנוי ואח"כ נמשך קו לתוך מקום החלל, וענין החלל הוא העלם האור והקו היא בחי' הגלוי. אך כיון שהגילוי מעט רק עד"מ בבחי' קו וחוט לבד ע"כ ברובי ההשתלשלות העולמות נעשה למטה בחי' העלם והסתר, וגם כי הארת הקו מסתיים במלכות דאצי' אלא שאח"כ נמשך ובוקע דרך הפרסא. אמנם לעיל יהי' גילוי אור א"ס שלמעלה מהצמצום וחלל ולא יהי' עוד הגילוי בבחי' קו אלא עצמות אור א"ס יתגלה ולא יהיה עוד חלל והפסק כלל. והגילוי יהיה למטה דוקא. משא"כ עכשיו שהקו מסתיים באצי' כו' והא בהא תליא שכשהגילוי רק בבחי' קו ע"כ הולך ומתמעט וכמשל החבל שבראשו עב והולך ומתקצר כו' עד שמסתיים באצי' משא"כ כשהגילוי הוא עצמיות האור שלא בבחי' קו הנה מעלה ומטה שוין, (וכמ"ש בדי"ה זכור את יום השבת גבי פי' קיינו כו' ולעילי כו' ע"ש). וגילוי זה לעיל הוא ע"י עסק התורה עכשיו בבחי' ביטול שבחכמת התורה שורה ומלוּבש אור א"ס אלא שהוא בבחי' קו. וע"י הביטול של הנפש האדם שעצמיות הנפש נכללת בבחי' ביטול בהקו אור א"ס שבתורה גורם וממשיך התגלות

האריז"ל עולה שדברי שניהם אמת, דבא"ס ב"ה עצמו לא שייך כלל לתאר בחי' חכמה כי החכמה נחשבת אצלו כמו עשי' ממש וכדברי הגאון מהר"ל שלכן נק' הקב"ה כנ"ל. ומ"מ בהתלכשות אור א"ס ע"י צמצומים רבים בכלים דחבי"ד דאצילות כיון דאיהו וחייהו וגרמוהי חד בהון זהו מ"ש הרמב"ם שהוא המדע והוא היודע כו' וכמאמר התיקונים אנת חכים ולא בחכמה ידיעא כו'. ואם כן מכ"ז מובן מ"ש שהחכמה הוא רק כלי לאור א"ס ב"ה:

(והנה הגם שבתניא נתבאר שהנשמה נמשכה מבחי' חכמה שהוא המדע כו' כמו שהבן נמשך ממוח האב והחכמה היא בחי' כלי כנ"ל. אך י"ל כי אע"פ שהחכמה היא בחי' כלי מ"מ שורה בה עכ"פ א"ס ב"ה עצמו שלמעלה מהחכמה וכמ"ש בס' של בינונים פל"ה בהג"ה ולכן גם בהנשמה הנמשכת מכלי ח"ע מלוּבש גם כן הארה מבחי' האור המלוּבש בכלי הח"ע דאיהו וחייהו חד. וכמ"ש באגה"ק משל גשמי לזה כמו בהטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלוּבשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש עכ"ל. והוא שזכר לעיל שעצמיות ומהות הנשמה הוא למעלה מהשכל כו' והשכל אינו רק בחי' כלי לבד להנשמה עצמה. אכן באמת בחי' יחידה היא נמשכה מלמעלה ממש מהחכמה, ועיין בזוהר ח"ג נשא דקמ"א ע"ב ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים, ועיין בשע"ק להרח"ו ח"ג ש"ב שהיחידה שרשה מא"ק והוא למעלה מעלה מהחכמה ועמ"ש על פסוק אלה מסעי בענין מוצייהם למסעיהם, ועמ"ש במ"א על פסוק ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם בענין האהבה מסותרת שהוא מבחי' קיצו של י"ד שלמעלה מהחכמה כו').

ב והנה לפיכך בחי' ומדרגת מס"נ שהוא ענין הביטול במציאות ממש לא"ס ב"ה נמשך דוקא מצד עצמיות הנפש שלמעלה מהשכל שבטלה לעצמיות א"ס ב"ה שלמעלה מעלה גם כן מהחכמה כביטול הנר באבוקה. אבל לא די בבחי' השכל שבנפש לבד מאחר שאינו רק כלי וגם מקור החכמה הוא כלי בלבד לאלקות. והוא בכל נפשך ממש ולא בחינת לבושים לבד מודומ"ע, (ובזה מתורץ למה לא נמצא בתורה טעם על מס"נ רק על אהבה כמ"ש לאהבה את ה' אלהיך כו' כי הוא חייך אלא שהוא מפני שהמס"נ נמשך מצד הבחי' שלמעלה מהשכל א"כ איך שייך לומר ע"ז טעם ושכל). ועפ"ז יובן גם כן ענין ותלמוד תורה כנגד כולם, וגם מ"ש ודברת במ מיד לאחר בכל מאדך דמאדך היינו אה"ר בלי גבול ליכלל וליבטל בא"ס ב"ה ואיך תתיישב צמאון אה"ר זו ע"י ודברת במ כו' גם בפי' בכל נפשך שהוא מס"נ ממש. וידוע דיש גם כן עוד פי' דבכל נפשך היינו ג' לבושי הנפש מחשבה ודיבור ומעשה לקשרם במודומ"ע של הקב"ה ע"י עסק התורה ומצות. ואם כן איך ב' פירושים אלו שבתכינות בכל נפשך שייכים זל"ז. והענין כי התורה היא חכמתו ית' שבאצי' שבה מלוּבש אור א"ס ב"ה ממש, (ולכן נקרא התורה משל הקדמוני שהיא בחי' ח"ע שהוא כלי לאור א"ס ב"ה שהוא קדמונו של עולם כמ"ש מזה בדרוש פורים) וחכמה דאצילות נתלכשה בחכמה דבי"ע כדי להתלבש בהלכות הערוכות לפנינו שהם מדברים בענינים גשמיים דעשייה פיאה תרומות ומעשרות כו' יציאות השבת כו'. וכשהאדם לומד התורה ומבין ומשיג איזו הלכה לאשורה הרי חכמתו מתקשרת בחכמתו ית' שבהלכה זו. והיו לאחדים מכל צד ופנה כמ"ש בס' של בינוני ח"א פ"ה. והנה מבואר למעלה שעם היות הנשמה עצמה היא למעלה מהשכל מכל מקום עכ"פ השכל הוא כלי לעצמות הנשמה. וכן למעלה אע"פ שאור א"ס ב"ה הוא למעלה מגדר ובחי' חכמה אפילו מבחי' ח"ע דאצילות מ"מ מלוּבש הוא בחי' שהחכמה היא דוקא כלי לאור א"ס ב"ה כמ"ש הטעם בס' של בינונים פל"ה בהג"ה וכיון שכן הרי על ידי התקשרות ויחוד חכמה ושכל של הנשמה

דר"ל בבחי' ההתלבשות שבמקרא נתלבשה ח"ע גם בעשי' שעיקר הקפידא הוא על תמונת האותיות ושיהיה הקלף כדיון כו' ובתגין שבהם נרמזו רזין דאורייתא שלא יוכלו להתלבש בדיבור אלא ע"י עשי' כמו לחכימא ברמיזא כו' ומשנה ותלמוד הן נתלבשו ביצי' ובריאה שהוא בחי' אותיות הדבור והחכמה שבהן. משא"כ קבלה היא באצ"י דהיינו שאין מהות חכמה זו מושגת למטה כיון שלא נתלבשה בבריאה ויצי' כמו משנה ותלמוד. לכן אין מושג רק מציאותה ולא מהותה משא"כ משנה ותלמוד מושג מהות חכמתו ית' שבהן. והוא ענין משנה ביצירה כו' שע"י מושג מהותו. אך להבין לפ"ז תוכן ענין לימוד פנימית התורה שהאריכו בזהר ותיקונים ובע"ח בחיוב לימוד זה וכמ"ש ג"כ בספר ראשית חכמה בהקדמה ובשלי"ה במסכת שבועות שלו בפרק גר מצוה הפליג מאד במעלת לימוד זה. ויובן ענין זה בהקדים תחלה ענין שלישי במקרא. כי הנה ענין הלימוד במקרא אינו ע"ד לימוד משנה ותלמוד שהעיקר הוא להשיג החכמה שבהן שע"י יתקשר שכל האדם בחכמה זו שבתורה כו' אלא דצריך ג"כ להוציא הדברים בדיבור פה דוקא אבל מ"מ אם אומר ההלכה ואינו מבין אינו נחשב לו ללימוד כלל כמ"ש במ"א סי' נ/ו, משא"כ בעסק המקרא ותשב"כ אם מוציא בשפתו אע"פ שאינו מבין אפי' פ"י המלות מפני שהוא ע"ז ה"ז מקיים מצות ולמדתם, שלפיכך כל ע"ה מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לסי"ת, וכ"כ בפרדס שכ"ז פ"א גבי לימוד המקרא שגם מי שלא יבין לחבר התיבות גם הוא אם יעסוק בו יומם ולילה שכרו אתו ופעולתו לפניו כו', ואדרכה כתב והלומד בתורה לדעת כמי שלומד בספר וזכרונות כו' הלואי שלא יפסיד כו' ע"ש. והענין כי הנה מה שבא מהתשב"כ בהתגלות בתשב"ע"פ דהיינו ידיעת איך ומה לעשות הציצית והתפילין כו' עד"מ, זהו התלבשות אור א"ס בבחי' חכמה וח"ע נתלבשה בחי' עד שנתלבשה בחכמה דבריאה יצירה ומשם נתלבשה בהלכות דתשב"ע"פ עד שנתלבשה החכמה להיות מושג ונתפס בשכל אנושי. אמנם יש בתורה דברים שלא ניתנו להתלבש למטה בחכמה ושכל כלל וכמו ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר, (ועיין בפ' המשניות להרמב"ם פרק חלק וז"ל ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים. ושם אשתו מהיטבאל. ותמנע היתה פלגש. ובין אנכי ה' אלקיך. ושמע ישראל כי הכל מפי הגבורה) שבחי' ההמשכה מאור א"ס המרומו באותיות אלו וספור זה לא יוכל להתלבש כלל בחכמה ושכל. ולכן ההמשכה היא רק ע"י האותיות והפסוקים בלבד כי נעוץ סופן בתחלתו כו', ולכן גם מה שלא נתלבש בחכמה דהיינו שהוא מבחי' כתר שלמעלה מהחכמה (כי אורייתא מחכמה נפקת. נפקת דייקא שהתגלותה הוא מבחי' חכמה אבל שרשה בעצם למעלה מהחכמה וכמ"ש לעיל בד"ה ויקרא אל משה, ולכן מה שנתלבש ממנה בבחי' חכמה הוא רק הארה ע"י שערות וצמצומים כי אבא יונק ממזלא כו' אבל עצם האור שבכתר לא יוכל להתלבש בחכמה). ואעפ"כ נמשך הוא ג"כ ע"י האותיות שבתשב"כ ולכן נקרא מקרא שקורא וממשיך התגלות אור א"ס ע"י האותיות אף שאינו משיג כלל, ועמ"ש מענין אותיות התורה איך ששרשן למעלה מהחכמה בד"ה גר חנוכה כו' כדי שתהא מזוזה מימין כו' ע"ש וסד"ה צאינה וראינה גבי בעטרה שעטרה שהעטרה נעשה מאבנים טובות הוא בחי' אותיות התורה, (וכמארז"ל כל התורה שמותיו של הקב"ה. ועד"ז יובן מארז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים כו' כי הן המשכות ממקור התורה כמו שהוא עדיין למעלה מבחינת חכמה, וע"כ האריכה התורה הרבה בסיפור מעשה דאליעזר עבד אברהם כו' יותר מבכמה גופי תורה מתורתן של בנים כו'. ועד"ז הוא ענין סיפור ויוסף הורד מצרימה כו' כנ"ל. והמשכה זו הוא ע"י האותיות דוקא. ולכן אף ע"ה שאינו מבין

עצמיות האור שלמעלה מהקו והחלל כו', (כי ביטול היש מעורר מאד למעלה לכן ביטול זה של הנפש והחב"ד שלה ולבושיה מר"ד בעסק התורה בבחי' ולא תחללו גורם להמשיך תוספת אור בהתורה. וזהו פ"י עוסק בתורה לשמה ר"ל לשם התורה עצמה. שהרי עכשיו מלובש בה רק קו מאור א"ס וע"י עסק האדם בתורה לשמה גורם התגלות אור... א"ס שלמעלה מהקו כו', ועמ"ש סד"ה ויקח קרח). ומ"מ ארז"ל כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, כי בכדי שיהיה נעשה התכללות הנפש באור א"ס ב"ה בעסק התורה ברעותא דלבא תליא מלתא שיחפוז באמת בביטול זה. והיינו ע"י קדימת ק"ש ותפלה וכמ"ש האריז"ל למס"ג באחד. דלכאורה הרי מס"ג הוא באומרם ובכל נפשך. אלא כי ענין מס"ג באחד היינו הביטול עצמיות נפש האלקית שלמעלה מהשכל כו'. וענין מס"ג דובכל נפשך היינו שגם נפש הבהמית תסכים לזה בבחי' אתכפייא ואתהפכא והיינו ע"י ההתבוננות כו', ולזאת אח"כ כשעוסק בתורה ומתקשר שכלו בחכמתו ית' שבתורה. נעשה ג"כ יחוד והתכללות עצמיות הנפש באור א"ס ב"ה ממש המלובש בח"ע. וכמ"ש אם ישים אליו לבו כו'. והגם שבדברי רז"ל נז' הלשון כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו אלא תורה וגמילות חסדים. הנה ודאי דגמילות חסדים הוא כפשוטו ממש כי תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים והלומד ואינו עושה נוח לו שתהפך שלייתו ע"פ. אמנם באמת גם עיון תפלה הוא בכלל גמ"ח כדאיתא בגמ' ופרש"י בשבת דקכ"ז (ועמ"ש בד"ה וכל בניך לפודי ה' בענין בניך ובגוד):

ד והנה מכ"ז יובן שמעלה ומדרגה זו שבעסק התורה ששכל האדם העוסק בתורה מתקשר ומתאחד בחכמתו ית'. וע"י נכלל עצמיות הנפש באור א"ס ב"ה המלובש בחכמתו ית' זהו דייקא בעסק התורה הנגלות לנו שהם שיתא סדרי משנה המדברים מכשר ופסול טמא וטהור וחייב וזכאי כו' לפי שהם נתלבשו בעשיה ר"ל שחכמתו יתברך שבאצ"י שבתוכה אור א"ס ב"ה נסעה וירדה עד שנתלבשה בדברים גשמיים שבעניני עוה"ז בכדי שהאדם הלומד ההלכה יהיה שכלו משיג ותופס מהות ועצמיות החכמה שבההלכה מכיון שמדברת בענינים גשמיים שמהותן מושג. ולכן נעשה התקשרות ויחוד אמיתי שכל האדם בחכמה שבההלכה וכיון שהיא חכמתו ית' ממש המיוחדת במאציל א"ס ב"ה רק שנתלבשה בלבושי' כו' ע"כ ע"י נעשה ג"כ היחוד העליון שעצמיות נשמתו נכללת בעצמות אור א"ס המלובש בח"ע המלובשת בהלכה זו. אבל בלימוד חכמת הקבלה הואיל שחכמתו ית' שבענינים אלו מלובשת בענינים רוחניים כמו בתיקון פרצופי האצ"י או בבי"ע בבריאת שרפים וחיות כו' נשמות ומלאכים ג"ע העליון וג"ע התחתון כו' הרי האדם הלומד זה דהיינו ידיעת סדר ההשתלשלות שבע"ח אין יד שכלו משיג מהות חכמה זו ששכל האדם אינו משיג המהות רק בעשיה ולא מהות הרוחניות איך ומה הוא רק מציאותו, ולכן כשחכמתו ית' מלובשת בעשיה משיג מהותם ממש כמו בד' רשוית לשבת משיג היטב מהות רה"י ומהות רה"ר. משא"כ כשהחכמה מדברת בענינים רוחניים שאין מהותן מושג כלל היינו בלימוד הקבלה אין שכלו תופס ומשיג ומתקשר כ"כ במהות חכמתו ית'. רק במציאות' ולא במהות' ואין זה יחוד והתקשרות כמו בנגלה ששכל האדם תופס ומשיג מהות חכמתו ית' ולא מציאותה לבד. ולכן ע"י דוקא נעשה ג"כ התכללות עצמיות נשמתו באור א"ס המלובש בחכמתו יתברך שהשיג מהותה ממש. שבתוכה א"ס ב"ה. משא"כ בלימוד ידיעת סדר ההשתלשלות שהשיג רק מציאות מחכמתו ית' ולא המהות ממש. והוא מ"ש בפע"ח דקבלה היא באצילות ותלמוד הוא כבריאה ומשנה ביצי' ומקרא הוא בעשי'. דלכאורה תמוה שהרי משנה ותלמוד הן תשב"ע"פ ודאי כולם נמשכו מחכמה דאצ"י וכ"ש המקרא ותשב"כ, אלא

פי' המלות ממשיך משא"כ בתשבע"פ שנתלכשה בחכמה לכך כשאינו מבין אינו ממשיך אבל בתשב"כ ממשיך אף שאינו מבין ואינו תלוי כ"כ בהבנת הפי' יען מקור המשכה זו הוא מלמעלה מהחכמה כו' והיינו ע"י האותיות ולכן נק' תשב"כ מקרא שקוראים וממשיכים ע"י האותיות ועמ"ש מענין מקרא סד"ה ענין ק"ש). והנה בכלל לימוד המקרא הוא ג"כ לימוד האגדות שהרי רוב האגדות הם על הפסוקים ומעט מוסר וגם הם אין מושגים ובכלל מקרא יחשב. והנה בכלל מקרא הוא ג"כ לימוד פנימית התורה שהרי מדרש הזהר הוא על פסוקי התורה. ועוד שגם בלימוד רזין דאורייתא אינו משיג רק המציאות מההשתלשלות ולא המהות. א"כ אינו דומה למשנה ותלמוד שמשיג מהות חכמתו ית' ובלמוד ההשתלשלות אינו משיג כלל מהות חכמה זו מהו בחי' אופנים וחיות ושרפים וכ"ש למעלה יותר כו'. אלא רק ידיעת המציאות. ואעפ"כ דבר גדול הוא מאד כיון דא"א להיות בזה השגת המהות. וה"ז כמו שבמקרא אע"פ שא"א להיות ההשגה בבחי' חכמה כיון ששרשה למעלה מהחכמה לכן גם מה שאומר האותיות דבר גדול ועצום הוא אף שאותיות הוא רק בחי' האחרונה ונקרא בחי' דומם לגבי השכל כו'. כמ"כ ידיעת המציאות מהפנימית אע"פ שאינו משיג כלל המהות דבר גדול הוא עד להפליא. ועיין זח"ג פ' אחרי דע"ג א' ג' דרגין אינו מתקשרין דא בדא, ועמ"ש מזה בד"ה כי קרוב אליך הדבר מאד, והנה כיון שהתורה היא הממוצע המקשר ומחבר נש"י להקב"ה, והממוצע יש בו שני בחינות סתים וגליא א"כ בחי' הפנימיות הנק' סתים הוא המקשר ומחבר בחי' פנימיות של הנשמה לבחי' פנימיות אלהותו ית'. ועיין זח"ג בהעלותך קנ"ב א'. ועמ"ש ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו בענין שיש ב' בחינות חסד. ועד"ז יובן קצת ענין סוכ"ע וממכ"ע סתים וגליא כו', ועמ"ש בד"ה שובה ישראל בענין מ"ש אם יהיה אלקים עמדי כו' והיה הוי' לי לאלקים, ועמ"ש מענין סתים וגליא סד"ה להבין ענין לחם משנה. ועמ"ש מזה בביאור ע"פ לריח שמניך. (ועי"ל בענין מעלת העסק בפנימיות עפמ"ש באגה"ק בד"ה להבין מ"ש בפע"ח דלימוד פנימיות כוונת המצות לא גרע מלימוד הלכותיה ואדרבה כו'. אף שאינו משיג המהות עכ"ל, ור"ל מפני שהמצוה מושג מהותה לכן ידיעת סודות המצוה אף שאינו משיג המהות לא גרע כו'. ואף שכ' שם משא"כ בסדר ההשתלשלות אף אם השיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשגיג ותופס המהות כו'. הרי מסיק אח"כ אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רמה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום. דע את אלקי אביך כו'. ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר. ור"ל כמ"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלהינו. הרי תכלית התומצ"צ הוא לב לב שלם שהוא ליראה את ה', ולכן ארז"ל שהתורה נק' תרעא לדרתא לגבי יראה כו' והיינו לגבי יראה עילאה וכמ"ש בסש"ב ס"פ כ"ג והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות רק שזו היא מצוה א' מתרי"ג והאדם צריך לקיים כל התרי"ג כו' לכך צריך להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפ"מ במודומ"ע כו' א"כ הרי בידיעת ההשתלשלות אף שאינו משיג כלל המהות מקיים מצות וידעת כו' ולא גרע מלימוד ההלכות):

ה **ועפ"ז** יתורץ מה שנדחקו גדולי המפרשים בפי' מימרא זו דלעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד דהר"ן ספ"ק דע"ז כ' ולא דוקא שישלש ימותיו בשוה כו'. והרמב"ם פ"א מהל' ת"ת ס"ל דישלש היינו לשלישים שיום ממש אלא דנתכוין לתרץ קשיית הר"ן במ"ש שזוהו בתחלת למודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה כו' ויקרא בעתים מזומנים תשב"כ כו'. ולפ"ז דוחק קצת לשון לעולם ישלש כו' וגם מה שהקשו בגמ' מי ידע כמה חיי. דמזה משמע דכל שני חיייו ישלש כו'. ורי"ן בשם הרמ"ה כתב דלא אמרו זה אלא לדורות

ראשונים כו' כמ"ש בב"י. אמנם לפמ"ש א"ש דבתחלת למודו של אדם ישלש השליש במקרא ממש לבדו. דאע"ג שבתלמוד צריך זמן יותר מ"מ יש לו למהר ללמוד המקרא בתחלה ואחר שהגדיל בחכמה יש לו לקיים השליש במקרא בתשב"כ עם מה שילמוד אח"כ מפנימיות התורה והאגדות שזה נכלל הכל בשליש במקרא כנ"ל, (ואפשר דגם לימוד מדרש רבה ושאר המדרשים הוא בכלל השליש במקרא שהרי בפ"ק דברכות דף י"א ע"ב משמע בהדיא בגמ' ופרש"י דמדרש הוא קרוב למקרא כו' לפי שהם מדרשי מקראות. וכ"מ בנדרים דל"ז סע"ב ואף שבהלכות ת"ת מבואר דמדרש תורה שהוא ספרא וספרי וכה"ג הן בכלל שליש במשנה היינו מפני שהן הלכות וגופי התורה כמו המשנה משא"כ לימוד הרבות שהן אגדות שעל המקרא ומוסר ה' אפשר שזה נכלל בשליש במקרא. ולכן אתי שפיר דלעולם ישלש אדם כו'. והנה ענין לעולם ישלש אדם מה שחלקו זה לשלישים י"ל כדכתיב ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואין כבוד אלא תורה. והנה תלמוד בבבליא ומשנה ביצירה וכתוב יוצר אור ובורא חושך. ולכן ארז"ל במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי. ומקרא בעשיה. והנה אף עשיתיו אף הוא בחי' רבוי שמרבה בחי' רביעית כמ"ש בד"ה מי מנה עפר יעקב כו' ע"ש, לכן בכלל שליש במקרא נכלל בחינה הרביעית שהוא לימוד פנימיות התורה. וזהו שארז"ל והביאו הרמב"ם בפי' המשניות ספ"ה דאבות ע"פ אף חכמתי עמדה לי חכמתי שלמדתי באף עמדה לי כו'). והנה מכ"ז יובן כתוספת ביאור ענין ולא תשבית מלח כו' שלימוד הפנימית נק' בשם מלח שהמלח ממתקת הבשר. אף שאין בו טעם בעצמו כמו הבשר, וכך הנגלה שבתורה נמשל לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי. וגם לבשר כמ"ש במ"א ע"פ זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי. דקאי על תשבע"פ. וכן בגמ' ב"ב דכ"ב אמרו אכלו בישראל שמינא בי רבא. והיינו כמו הלחם והבשר יש בהן טעם וממש כך בלימוד הנגלה שבתורה יש בה השגת המהות ממש משא"כ בלימוד הפנימי שאין בזה רק ידיעת המציאות ולא השגת המהות והמהות נסתר ונעלם ואינו מושג כלל להיות בבחי' טעם ממש כמו הנגלה עד לע"ל שיתגלה פנימית התורה. ולכן נמשל למלח לומר שעם היות שאין בו טעם עכ"ז הוא דייקא הנותן טעם בהבשר. וז"ש רז"ל באדר"ן ס"פ כ"ט וכ"ה ג"כ ברבות כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות לא טעם טעם של חכמה כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא, פי' שהלכות נק' טעם של חכמה לפי שבהן ועל ידן מושג המהות חכמתו ית' שנתלכשה בהלכה זו משא"כ בלימוד הפנימיות הנק' מדרש אין מושג המהות ממש ולכן נק' שלא טעם טעם של חכמה פי' המהות ממש. ועכ"ז מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא כי אף שבלמוד המדרש אין מושג רק הארה מ"מ זו ההארה מביאה לידי יראת חטא ועמ"ש מענין פי' יראת חטא סד"ה וידבר משה אל ראשי המטות. ועוד כי אף שזהו רק הארה הנה היא הארה מבחי' הפנימיות כי אורייתא סתים וגליא, והנה ארז"ל חכם עדיף מנביא אף שהנביא משיג המהות ממש בבחי' ראייה משא"כ החכם אינו משיג המהות כ"א ידיעת המציאות. וכמ"ש באג"ה בד"ה עוטה אור כשלמה. אעפ"כ חכם עדיף מנביא לפי שמשגיג תעלומות חכמה מה שלא ניתנו להתגלות כנבואה. א"כ אף ההארה מבחי' עליונה יש בה מעלה יתירה מהמהות שבבחי' שלמטה, וכה"ג נתבאר בענין מצות לית ומ"ע סד"ה חייב אינש לבסומי בפוריא. וגדול כח גילוי כו' ע"ש וכענין ברכה והודאה שאף שההודאה אין בה השגת המהות אעפ"כ היינו לפי שהיא בבחינה דלית מחשבה תפיסא ביה כמ"ש במ"א בביאור ע"פ אתה הצבת כל גבולות ארץ ובד"ה אלה פקודי המשכן,

(ע"י בהוספות.)

גם ע"ד שארז"ל אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת אף שמהאב נמשך בו המהות ממש שהטפה היא מהמוח מהעצמיות ממש ומהרב אין נמשך בו מהות ועצמיות ממש רק הארת השכל המלוּבש בהדבור כו', אעפ"כ זו ההארה שהיא התורה גבוה מעצמיות החכמה שננפש כמ"ש בתניא ח"א פ"ה. ובמסכת סופרים פט"ו ה"ח הובא בספר ערכי הכינויים מבואר דהמקרא נמשל למלח. וא"ש ג"כ ע"פ ל"מה שנת' לעיל, ולכן נק' המלח ג"כ ברית אלקיך פי' ע"ד מ"ש לעברך בברית ה' אלקיך שהוא בחי' התקשרות ואהבה רבה ונפלאה למעלה מהשכל וכמו כריתת ברית, ועמ"ש מזה בד"ה אתם נצבים ובד"ה מקוּשש עצים, והמשכת אהבה רבה זו בנפש נמשך ע"י עסק התורה וכמ"ש לע"י עסק התורה מתקשרת באור א"ס ב"ה הסוכ"ע. ועפ"י יש לפרש מארז"ל פ"ב דחגיגה ד"יב ע"ב ע"פ הקוטפים מלוח עלי שיש (באיוב ס"י למ"ה) שפוסקים מד"ת ועוסקים בדברי שיחה הרי שד"ת נק' מלוח, ועמ"ש בזה רש"י פ"ק דע"ז ד"ג ע"ב, ולפי מש"כ י"ל כפשוטו. וזהו ג"כ ענין מארז"ל פ"ב דשבת דל"א סע"א קבעת עתים לתורה כו' פלפלת בחכמה כו' ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא. משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטים לעלייה הלך והעלה לו אמר ליה עירבת לי בהו קב חומטין אמר ליה לאו, א"ל מוטב שלא העלית. והענין כי חטה הוא כ"ב אתוון דאורייתא. ולכן מ"ת בשבועות בכורי קציר חטים. וכמ"ש במ"א באריכות בד"ה וספרתם לכם כו' ע"ש. וקב חומטין פרש"י ארץ מלחה, והוא ענין ולא תשבית מלח כו' וזהו שנזכר עירבת לי בהו קב חומטין דתיבת לי מיותר. אלא דר"ל שע"י שיראת ה' היא אוצרו אזי התורה והחטים הם לי ונק' תורת ה' וכמ"ש והייתם לי כו' כי לי בני כו' משא"כ תורה בלא יראה כו'":

ו והנה פי' וכל קרבן מנחתך במלח תמלח קאי על המנחה ואח"כ על כל קרבנך תקריב מלח היינו בכל הקרבנות כולם. כי הנה המנחה שהיא סולת ושמן זהו ענין עסק התורה חטה כ"ב אתוון דאורייתא וצריכה מלח כנ"ל, וזהו פת במלח תאכל פת הוא לימוד הנגלות משנה ותלמוד במלח תאכל מקרא ואגדות כו' כנ"ל, ואמר אח"כ ומים במשורה תשתה כי המלח גורם הצמאון היינו להיות צמאה לך נפשי שהוא הפלגת האהבה בכח' כלתה נפשי. והעצה לזה הוא בחי' מים שהם המרוים הצמאון והוא ענין אם רץ לבך שוב לאחור [לאחד כנ"ק] והקרבנות שהם בשר העולה הוא ענין בירור והעלאת נפש הבהמית וכמ"ש בד"ה צו את בניי ואמרת אליהם את קרבני לחמי מענין עצמות גידין ובשר של קרבן העולה שהבשר שרשו מן הדם שבלב והוא ענין המדות שננפש הבהמית וצריך להפכן מן הקצה אל הקצה כו', וע"כ צריך לזה מלח דוקא שהוא מגבורות דאבא ובחכמה אתברירו. ולכן ע"ה אסור לאכול בשר וכמ"ש מזה בד"ה בהעלותך את הנרות ופרש"י כשראה אהרן כו' יעו"ש. ופי' גבורות דאבא הוא ע"ד לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר ועמ"ש ע"פ וגם אתה תדין את ביתי כו' וזהו שארז"ל פ"ג דמנחות דכ"א ע"א ע"פ במלח תמלח יכול תבונה ופרש"י יכול יתן בו טעם כבינה המתקנת את האדם כו'. ולכאורה אינו מובן. אלא הענין כי בינה המתקנת את האדם קאי על נפש האלקית כי בינה היינו בן י"ה וכמ"ש ע"פ וכל בניך למודי הוי' וע"י נאמר יסוכבנהו יבוננהו. וע"י אמרו יכול שאין קרבן נה"ב עולה לרצון אא"כ תתהפך למעלת ומדרגת הביטול דנפש האלקית ממש, ובאמת זהו דבר הקשה כי הנה"א היא חלק אלוה ממעל שנלקחה מפנימיות העולמות וע"כ יש בה בחי' הביטול האמיתי בטבעה להשתפך בחיק אביה אור א"ס ב"ה משא"כ בנה"ב שלוקחה מק"צ כו' וכמ"ש בד"ה אדם כי יקריב מכם מן הבהמה כו' וזהו ת"ל תמלח. שעכ"פ תוכל לבוא גם היא לבחינת

(*) ע"י בחוספת.

ביטול היש כו'. וזהו ענין ההפרש בין למסור נפשו באחד ובין בחינת בכל נפשך כו' כמ"ש. והנה הרמב"ן בפ"י החומש כאן כתב שהמלח הוא מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח כו' והמים והאש באים בה כו' ולכן תקיים הדבר וגם תכרית כמ"ש גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח כו'. ועיין ברבינו בחיי שביאר דבריו דהיינו שכלול משני המדות חו"ג שבהם הנהגת העולם וקיומו כי מלך במשפט יעמיד ארץ. והוא ע"ד הנזכר בזח"א דנ"א ע"א בענין תכלת דאכיל ושיצי ות"ח אע"ג דאורחא דהאי נהורא תכלא אוכמא לשיצאה כו' ואתם הדברים בה' אלקיכם חיים כו' ע"ש כי המל' נקרא נהורא תכלא ארץ אוכלת יושביה והיינו שמכלה את הקוצים והרשעים שהם יש ודבר נפרד היא מכלה אותם אבל ואתם הדבקים ע"י שיש בכל אחד בחינת ביטול למס"נ באחד ע"י אדרבה חיים כו' וכענין הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה צדיקים מתרפאים בה ורשעים נכוין בה. והנה נהורא תכלא תכלת שרשו מגבורות דאבא וכמ"כ המלח שרשו משם כנ"ל. לכן יש במלח ג"כ ב' הכחות דהיינו כמ"ש במ"א שהתורה נקרא עוז ותושיה פי' שנותן עוז כח וגבורה בנפש האלקית ומתשת כח נפש הבהמית. והיינו על ידי כי בחכמה אתברירו הוא מברר נפש הכהמית ומפריד הרע ממנו כו' וז"ש כי שמים כעשן נמלחו (כישעיה ס"ג נ"א). והיינו כי שמים אש ומים והיינו המדות חו"ג ויש בהו זה לעומת זה שמים דקדושה כמ"ש השמים כסאי שהם המדות כשר פסול כו' ולעומת זה מדות הרעות נקרא שמים דקליפה. וע"י נאמר והיו שמך אשר על ראשך נחושת. וכמ"ש בת"י תקון ח' ובשליה דפי"ח ע"ב בשער האותיות את קו"ף בענין קונה שמים וארץ כו' ועל זה נאמר כי שמים כעשן נמלחו ופרש"י לשון רקבון עיין בירמיה ל"ח י"ב בפרש"י, והיינו ע"י המלח דקדושה שמכלה ומכרית היש ודבר נפרד כו'. ועיין מ"ש בד"ה זאת חקת התורה כענין להקריב אותיות להקריב כו' ע"ש. והנה כמו שהמלח יש בו כח להכרית את הרע להיות שמים כעשן נמלחו כו'. וע"ד שפי' בש"ך ס"פ תצא בשם המדרש בענין תמחה את זכר עמלק מתחת השמים אתה מתחת השמים ואני מעל לשמים כו'. כמ"כ יש בו כח לקיים את הטוב וכמ"ש גבי אהרן ברית מלח עולם וכן גבי דוד (ד"ה ב' י"ג ה'). ועיין מזה ברבות ר"פ קדושים. והיינו שנותן טעם להיות טעמו וראו כי טוב ה' ונותן כח בנפש האלקית כנ"ל וגם מהפך הטוב דנפש הבהמית להתעלות בקדושה שזהו ענין על כל קרבנך תקריב מלח כנ"ל. וכמ"ש לקמן שמלח לשון תערובות והפך והיינו שמהפך נה"ב ממרירו למיתקו:

ו וז"ש גבי אלישע שריפא את מי יריחו ע"י מלח (במ"ב ס"י ב' כ"א) וכמ"ש בזח"א דרמ"א ע"ב דאיהו ממרק ומבשם מרירו לאטעמא. ועי"ל בזה כי מים הרעים שרשם נמשך ע"י ההבדלה שהבדיל בין מים עליונים ובין מים תחתונים. ומזה נמשך הפסולת דמים שהם מים הרעים ע"ד מים המאריים כו' עיין זח"ב שמות ד"ז ע"א ובפ' נשא דקב"ה ע"א ובפרדס בעה"כ ערך מים בסופו ובמ"א את מ' סעע"י ט"ז, והנה רש"י פי' כאן ע"פ ולא תשבית מלח שהובטחו מים תחתונים ליקרב ע"ג המזבח במלח ובניסוך המים. והיינו שע"י המלח של הקרבן מתעלים המים תחתונים עד שנעשו בבחי' מים חיים. וז"ס רפואת מים הרעים דיריחו ע"י המלח שהוא שרש התיקון לבחי' מים תחתונים כו' עד שנעשו ע"י בבחי' באר מים חיים כו'. וכמ"כ יובן ענין זה בנפש שבכדי לרפאות המים המרים דנה"ב שנמשכת אחר תענוגי עוה"ז הנקרא בשם מרירו. כמ"ש כי נופת תטופנה כו' ואחריתה מרה כלענה. וע' זח"ב ויקהל דר"ג ע"ב הנה זהו ע"י התורה שנקרא בשם מלח וכמ"ש רפאות תהי לשרך דהיינו אפילו מפלגך ולתתא שהוא למטה מרקיע המבדיל בין

שמואל. דר"ל מעוני הדעת. סופו לקיימה מעושר הדעת שהוא ישפיע עליו מחכמתו כו' וזהו אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה אין יראה, וא"כ איך יתחיל. אלא כי יש ב' בחי' יראה הא' יראה תתאה והיא תרעא לאעלאה, ולכן אם אין יראה אין חכמה. ואח"כ ע"י החכמה יזכה ליראה עילאה כו' ששם אין שייך חמוץ כו'. וזהו שאמרו יאה עניותא לישראל. ור"ל שיהיה בעיניו נגד הקב"ה בבחי' עני מן הדעת ולהיות בבחי' אמונה. וכמ"ש בסש"ב ח"א פרק י"ח דכתיב פתי יאמין לכל דבר ואצל הקב"ה הכל כפתיים, וכמ"ש בהמות הייתי עמך וכתיב אדם ובהמה תושיע הוי' וארז"ל פ"ק דחולין דף ה' ע"ב אלו בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון ומשימים עצמם כבהמה דכאי רוח ע"ש בפרש"י כו' וכ"כ ברבות פ' בשלח פכ"א ע"פ יונתי אמר הקב"ה אצלי הם כיונה פותה כל מה שאני גזור עליהם עושים כו'. וע"כ בענין חיוב אכילת מצה שהוא תחלת העבודה צ"ל לחם עוני דוקא שהוא בחי' אמונה ואתכפיא בלי שום טעם ודעת. וע"כ אין ליתן בה מלח. שהמלח הוא נותן טעם להיות בחי' טעם ודעת שהוא גילוי פנימית התורה כו'. וראשית העבודה צ"ל בבחי' לחם עוני דוקא. ולכן ישראל מונין ללבנה, אלא שאח"כ צריך להיות בה המשכת הדעת מבחינת שמשא וזהו ענין מצה עשירה, ועמ"ש בפ"י רבת תעשרנה פלג אלקים בד"ה והיה מספר בני' כחול הים כו' ואוי מבחי' דל"ת נעשית ה' ועמ"ש בזה סד"ה המגביהי לשבת כו'.

ט וביאור הענין יש להקדים מ"ש באו"ת פ' קרח בשם הה"מ נ"ע וז"ל והנה נאמר באהרן ברית מלח עולם הוא. הוא כתיב והקרי היא. והנה ידוע שאהרן שושבינא דמטרוניא הוא המקשר עולמות ע"י עבודת הקרבנות והקטורת שהוא לשון קשר. כי תרגום ותקשור על ידו בפ' וישב וקטרת על ידה. וזהו פ"י ברית מלח לשון עירוב כמו המלחים. היינו כדפרש"י בחומש פ' כי תשא ע"פ ממולח טהור קדש מעורב שיערב יפה יפה ואומר אני שדומה לו וייראו המלחים כו' שמהפכין כו' ע"ש. ופ"י ברית מלח שכרת לו ברית שע"י עבודת הקרבנות יקשר ויערב העולם שהם כלל העולמות בא"ס שהוא יהיה הממוצע והמחבר והמקשר העולמות זה בזה כו' וזהו עלה בכבש כו'. עד מערבית שהוא מדת אהרן ברית מלח שמערב העולמות כו', והנה הכתיב ברית מלח עולם הוא והקרי היא כי למעלה הוא בהעלם גדול לכך כתיב הוא לשון נסתר אבל למטה כאשר בא תוך הקרי שהוא הדבור ושם הוא התגלות לכן נק' היא עכ"ל, וזהו שבקטורת נאמר ממולח כי הקטרת הוא ענין הקשר והעירוב כו'. וביאור ענין שמערב העולמות, כי הנה ארז"ל ביום חתונתו זו מתן תורה, וצ"ל מהו פ"י חתונתו, אך כי חיתון פירושו תערובות כמ"ש בת"י פ' עקב ז' ג'. וא"כ פ"י חתונתו היינו ענין תערובות והתקשרות העולם בא"ס ב"ה ע"י התורה, והוא ע"פ מ"ש ברבות פ' וארא פ"ב ע"פ כל אשר חפץ ה' עשה אמר דוד אע"פ שגזר הקב"ה השמים שמים לה' כו' כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל שנאמר וירד ה' על הר סיני. וכתיב ואל משה אמר עלה אל ה' הוי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ עכ"ל. ופ"י ענין ירידה ועלייה יובן מ"ש במ"א בד"ה ושמתי כדכד שמשותף כדן וכדן כו' ועכ"פ הוא השתלשלות והמשכת האור מסוכ"ע בממכ"ע וזהו כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא כו' וזהו ענין ברית מלח עולם. והנה פ"י ליל שמורים הוא ע"ד שמור לנוקבא היינו מה שהמקבל ממתין ומצפה ומיחל אל המשפיע כעני הצופה ומביט מתי יתן הבעה"ב

ש"ה כו' - יאה: בדפוס ראשון ובגובותייק: יפה.

מים למים כו', ולכן נקרא המלח ברית אלקיך. כי שורש הדינים והמרירות נמשכים משם אלקים שיש בו קי"ך צירופים המשתלשלים למטה עד סוף העשייה ומהם יונקים קי"ך צירופים דנוגה שבין שניהם נעשים מ"ד ב"פ קי"ך וכחשבון עמלק. והמלח ממתיק הדינים הנ"ל ע"י שממשך משרש ועיקר הגבורות דקדושה כו' ומקיים ומכרית כו' כנ"ל. ובכהארז"ל אמר מלח כחשבון ג' שמות הוי' ולכן נאמר גבי אהרן ברית מלח עולם כי הכהנים מברכים את העם שלש ברכות שהן ג' שמות הוי' דיברכך יאר וישא, ששרשן גבוה מאד נעלה למעלה מההשתלשלות ובזה הוא קיום העולם וזהו שנק' מלח שהוא קיום הדבר כו' ועם היות המלח הוא גבורה אך גם ברכת כהנים נקרא ששים גבורים ברבות נשא פ"א. וזהו פ"י ברית אלקיך שהוא ענין ההמשכה משם הוי' בשם אלקים כו' שיהי' בבחי' אלקיך ממש בבחי' גילוי בפנימיות. וכמארז"ל מה ברית האמור במלח, מלח ממתקת. דהיינו המתקת הדינים של שם אלקים. ובת"י תקון כ"א דף ג"ד ע"א מלח אותיות חלם ואותיות מחל כי חולם הוא הנקודה שבראשי אתון שמורה על עליות המל' להיות עטרת תפארת כמ"ש בתו"א פ' נח סד"ה להבין הענין שתפלת הבעל עסק כו' שנקודה א' העליונה כולל בחינה התחתונה כו' ע"ש, ומשם נמשך המחילה ביוהכ"פ וכן הקרבנות באין לכפר ועלייה זו ע"י ברית מלח כו'. גם פ"י חלם לשון חיזוק כמו יחלמו בניהם (איוב ס"י ל"ט ד') שפרש"י יחזקו. וכן ותחלימני והחייני (בישעיה ל"ח י"ז) פרש"י תבריאני ותחזקני. ועד"ז פ"י רבינו בחיי בפ' תצוה בענין אבן אחלמה וסגולת האבן הזאת שמחזקת את הלב כו'. וענין חיזוק זה זהו ע"ד מ"ש ויתן עוז למלכו. וכמ"ש ע"פ ועתה יגדל נא כח אדני כו' וזהו נמשך ג"כ מבחי' מלח שהוא הכח המעמיד ומקיים הדבר שזהו פ"י ברית מלח עולם הנאמר גבי אהרן ס"פ קרח וגבי דוד (כדברי הימים ב' ס"י י"ג ה'). ועמ"ש סד"ה שובה ישראל עד. להיות יחוי"ת כמו יחוי"ע בבחי' תרין, ריעין בחי' אהל כל יצען. וכמ"ש וארשתוך לי לעולם:

ח והנה לפ"י צ"ל דגבי מצה כי הפוסקים שלא ליתן מלח בפת בפסח כמ"ש בטוש"ע ס"י תנ"ה. ולכאורה אינו מובן לפמשנית למעלה שורש ענין המלח מדוע יהיה שבמצה לא יהיה מלח וכמ"ש בגמרא פ"ח דשבת דע"ט ע"א מצה כמשמעו דלא מליח כו', ובטו"ב ס"י תנ"ה כתב לפי כי המלח הוא שורש הדין כו', ואין זה מספיק דאדרבה הוא מיתוק הדינים כנ"ל. אך הענין מבואר בת"י תקון ס"ט דק"ח ע"א לחם עני בלא מלחא כו' בגין דאיהו מצה פרוסה כו' ע"ד דתהא שלימה לא צריך לקרבא עלה מלח דאיהו חלם ומאי גיהו חלם אמצעי דכולהו עכ"ל, ופ"י בכס"מ שכשהיא פרוסה היא אות דל"ת לשון דלות היינו לחם עוני. וצריך להשלימה באות ו' בתוכה שתהיה ה"א כו' ואז דוקא תקריב עליה מלח שהם ג' שמות הוי' שבתגית עכ"ד. והענין כי פ"י לחם עני זהו ע"ד סיהרא לית לה מגרמה כלום ואוי היא בחי' עניה. וכמ"ש בזח"א בראשית דל"ג א'. ויחי דרמ"ט ע"ב. ואין עני אלא בדעת. וע"י קבלתה משמשא נפקא ממסכנותא היינו ע"י שנמשך בה הדעת מבחי' שמש הוי'. וכמ"ש ברע"מ ר"פ כי תשא העשיר דא עמודא דאמצעיתא. היינו קו האמצעי דעת תפארת ועמ"ש בד"ה וידעת היום והשבות כו'. ומתחלה כשהיא רק בבחי' אמונה לכד נק' לחם עני. והנה תחלת העבודה צ"ל בבחי' אמונה לבד דווקא. וכמארז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. וכתיב פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים (בישעיה ס"י כ"ז ב'). וכדפירש"י שם. וכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות (שם ל"ג ו'). וממנה יבוא אח"כ לבחי' הדעת שהוא השגת פנימית התורה וכמארז"ל כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. כפ"ד דאבות. ופ"י במדר'

ש"ה משרש - וטיקו: בגובותייק 1122: ומקור.
ש"ה הנקודה - אתוין: בגובותייק: אתוין.

ע"ש, והמכוון כי התו' נק' עץ חיים ונק' גן היינו ג"ן סדרים דאורייתא וכן המצות הם עצי הגן והפרדס (ברכות פ' כי תצא). וע"י קיום התומ"צ יבואו לבחי' ומדרגת אחרי ה' אלקיכם תלכו מ"ש בו בים דרכך וכן הם יעלו ע"י להיות להם דרך בים הג"ל ועד"נ דרכיה דרכי נועם כו' (משלי ג' י"ז) וזהו ושמרו דרך הוי' עמ"ש ע"ז בת"א פ' בשלח בד"ה אשירה להוי' ובד"ה מהלכים בין העומדים בענין אם בדרכי תלך כו'. אך הספינות והלבושים הג"ל צריכים עוד לבחי' מלחים המנהיגים אותם בים וכמ"ש בזח"ב מ"ח ב' בענין דאתי חד דברא בימא כו', שהוא דוקא הנותן בים דרך ע"י שממשיך בו האור והשפע מאור א"ס ב"ה כנ"ל וממתיק גבורות הגלים של הים אזי דוקא יוכלו הספינות לילך בו. וע"ז רמזו רז"ל בירושלמי פ"ב דשבת וברכות פ' בראשית פ"ו בחקתי פל"ה הנותן בים דרך מן העצרת ועד החג, והיינו ע"י שאזי נמשך דרך הוי', כי בעצרת הוא מתן תורה כו' וע"ז נעשה בים דרך כו' ובעבודה זהו ע"ד מארז"ל מצות צריכות כוונה, והיינו כמארז"ל שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות. עול מלכות שמים ע"י ק"ש למס"נ באחד, ע"ז ממשיך דרך הוי' בבחי' ים מלמעלה למטה, כי ים דומה לרקיע כו' לכסה"כ כו' שזמנה משיכיר בין תכלת ללבן. ותכלת דומה לים כו' לכסה"כ אשר ע"ז ממשיך הנותן בים דרך מלמעלה למטה, וכמ"ש בים דרכך ושכילך כו' ואח"כ יקבל עליו עומ"צ שאזי ע"י המצות שהם הארבי"ן דהיינו האניות יוכלו גם הנשמות להיות להם דרך בים כו'. וע"כ נק' הספנים מלחים ופרש"י שהוא ג"כ לשון תערוכות שמהפכין את המים כו', ויש לפרש שהתערוכות הוא שממשיכים דרך בים מלמעלה למטה להיות בים דרכך וכן מלמטה למעלה שיוכלו אנשי היבשה שמעלמא דאתגליא להתעלות למעלה להיות להם השגה בעלמא דאתכסיא, אך ק"ס הוא בחי' עליונה יותר שהים נעשה בו דרך יבשה ממש ואזי א"צ לארבי"ן, וע"ד מ"ש במ"א ע"פ צאינה וראינה כו' צאינה מן הלבושים והיינו ע"י גילוי. בעטרה שעטרה לו אמו היינו אור הכתר שע"ז הפך ים שהוא עלמא דאתכסיא להיות עלמא דאתגליא ממש ואזי א"צ ללבושין הנק' ארבי"ן שמפסיקין בין האדם לים החכמה שלא ניתן ליהנות מים החכמה כ"א ע"י לבוש ומשל החוץ בינו ובין ים החכמה ע"ד ויבא משה בתוך הענן כו', אבל כאשר הפך ים ליבשה ממש לא יצטרך כלל ללבוש ומשל כ"א יהיה בו דרך כמו ביבשה וע"ז ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים כו'. וזהו ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך. פ"י מצות בוא"ז זהו כשנמשך בבחי' מצה דלא מליח כו' בחי' וא"ז ונעשית בחי' מצוה, וע"ז אח"כ וביום השביעי נמשך בחי' עליונה יותר להיות הפך ים ליבשה, וזהו ענין עצרת להוי' אלקיך ע"ד אחרי הוי' אלקיכם ממש תלכו מ"ש בו בים דרכך וא"צ ללבושים כו'. והיינו כדפרש"י ע"פ הנותן בים דרך דקאי על קריעת ים סוף:

לירו מאומה כמ"ש סד"ה זכור את יום השבת כו' בענין פ"י שמור כו' ע"ש וכך הוא ענין ליל שמורים. אשר בחי' ליל הוא מדת החשך וההעלם ונמשך מבחי' ממכ"ע. ובחי' זו היא בחי' שמורים ומצפה להמשכת האור מבחי' סוכ"ע שהוא בלי גבול. ולכן נאמר שמורים לשון רבים ע"ש התחברות משפיע ומקבל כמ"ש בזח"ב פ' בא דל"ח ע"ב ולכן המצה היא דוקא לחם עני כעני הצופה ומביט כו' כנ"ל וכן פ"י בפי' ויצא דקנ"ז ע"א בענין לחם עני מאז עני דא דוד מלכא דכתיב ביה כי עני ואביון אני. והאי לחם עני אקרי מצה נוקבא בלא דכורא מסכנותא הוי. אתקריבו לגבי מצה בקדמיתא כיון דקריבו לון יתיר ע"יל לון קב"ה בדרגין אחרנין ואתחבר דכורא בנוקבא וכדין מצה כד אתחברת בדכורא אקרי מצוה בתוספת וא"ז עכ"ל. ועמ"ש מענין וא"ז בד"ה הקל קול יעקב ומ"ש לקמן בד"ה ששת ימים תאכל מצות, וכיון שכן שבחי' מצה הוא דוקא לחם עני, שמשתמרת לקבל היחוד ואור העליון מבחי' סוכ"ע קודם שנמשך האור. רק הוא בבחי' שמור לנוק, ולכן נוהגין שלא ליתן מלח במצה, שבחי' ברית מלח עולם זהו כאשר כבר נמשך האור ונעשה בחי' תערוכות וזהו ע"י אהרון שושבינא דמטרוניתא כו', ומ"ש בדוד ברית מלח עולם זהו לאחר שרימם הקב"ה מלכותו ונמשך האור מבחי' סוכ"ע בממכ"ע וכמ"ש דוד ארוממך אלקי המלך כו', אבל בבחי' מצה לחם עני א"צ ליתן מלח כו'. וזוהו יובן איך מנהג ישראל תורה, ואח"כ בקרבנות שהוא ענין הקירוב והיחוד של המדרגות דממכ"ע וסוכ"ע בא המצוה ולא תשבית מלח כו' כדי להיות התקשרות והתחברות כו'.

י. ועפ"ז י"ל ג"כ מה שפרש"י שהספנים נקראו מלחים ע"ש שמהפכין את המים במשוטות כשמונהיגין את הספינה כו', דהנה כתיב כה אמר ה' הנותן בים דרך (בישעי' ס"י מ"ג י"ז) פ"י כי ים עלמא דאתכסיא והקב"ה נותן בו דרך שיוכלו הנשמות לעלות שם. והיינו ע"י הספינות שהם הלבושים של תומ"צ שבהן ועל ידן מתעלים בים היינו העלייה מבי"ע לאצ"י כמ"ש בכה"ז פ' בשלח דס"ז ע"א שיש נשמות הנק' נוני ימא וע"ד מן המים משיתיהו שהם בעצם מעלמא דאתכסיא נשמות דאצילות אכן נשמות דבי"ע שהם מיבשה מעלמא דאתגליא לא יוכלו לעלות בים כ"א ע"י הלבושים שהם הנק' ארבי"ן, שם אניות יהלכון כו' וע"ש דס"ט ע"ג שזוהו ע"ד ויבא משה בתוך הענן כו' ועמ"ש מזה בת"א פ' חיי שרה. ועוד יש פ"י הנותן בים שהוא מל' דרך שממשיך בו ההמשכה מלמעלה היינו ע"י יסוד ז"א שממשיך בו מחב"ד שבחכמה מלושב אור א"ס ב"ה (וכמ"ש מזה בזח"א בראש"י כ"ט סע"ב מקץ קצ"ז ע"ב תרומה קל"ז סע"א ובסה"מ ס"י קי"ד קט"ו). וזהו משרז"ל ברבות קדושי' פכ"ה ע"פ אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לביי' להלך אחר הקב"ה אותו שכתוב בו בים דרכך כו' אלא כו' ויטע ה' אלקים גן בעדן אף אתם כו'

פרשת צו

מחיה את כולם, ועיין פ"י ואתה מחיה בזח"ב ר"פ ואתה תצוה דקע"ט ע"ב. ובהשתלשלות המדרגות ע"י ריבוי רבבות ממוצעים שהם המלאכים שבכל העולמות שעובר השפע דרך שם וכיניהם ונק' וכל קרבי שהם בחי' קרביים שדרך בם עובר השפע והמאכל וע"ז נתהווה מזה מאכל גשמי. וכמארז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שמכה בו שהמזל הוא כח רוחני וגבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם עד שמגיע בשרש כל השרשים במלאכים העליונים דבריאה שמקבלים כח ועוז מדבר ה' ית' להיות משיגים באלהות ומהם נשתלשל ונתהווה המאכל גשמי שמבחי' פני שור שבמרכבה שהם מלאכים שמבחי' גבורה נמשך למטה נפש

ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם (ביאל ס"ב ב).

ובילקוט שם וכשהוא מברך את הצדיקים כופל את ברכתם ואכלתם כו' ולא יבושו כו'. הנה ענין כוונת האכילה הוא כי יש נשמות ומלאכים בבחי' ההשתלשלות העולמות ב"ע ולכבודי בראתיו יצרתיו כו' ויש מלאכים דבריאה ויש מלאכים דיצ"י ויש מלאכים דעשי'. והנה למעלה המזון של המלאכים הוא מה שנמשך להן כח ועוז רוחני להיות משיגים אלהותו ית' ולהיות עובדים אותו בכל לבם, וכמ"ש ברבות ס"פ משפטים ע"פ כי שמי בקרבו לפי שאין מלאכי השרת ניוזיין אלא מזוי שכינה שנאמר ואתה

מרשעתו ועושה משפט ונדקה חיה יחיה, עוונות נחשב לו לזכיות, יש חן מתוק מזה עכ"ל (נמ"ד י, א). וא"כ גם אנחנו נאמר שהקב"ה לוו מהרחק התיעוב בעבור שמירת הגופים, ומקבלים שכר על זה, היש חן מתוק מזה. וז"ל (מהלים יט, ט) פקודי ד' ישרים צוודאי, ומשמחת לב המה, ואין חן מתוק ממנה, כי מצות ה' ברא מאירת עינים - היינו מי שמחנהג צמנות ד' כראוי שומר מאור עינים שלו, ואפילו הכי מקבלין שכר על זה, א"כ ישרים המה מאוד ומשמחים, וצדיקים ילכו צם (הושע יד, ז).

או יאמר ע"פ מה שמנינו חמשה מעלות במצוה הזאת, היינו בענין זיווג, א' שמיצ' לב כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (הל' דעות ד, יט) לא יבעול אלא כשימצא כובד ממחניו ולמטה, זה צריך לבעול ורפואה הוא לו עכ"ל, הרי מי שנהג במצוה הזאת כדת וכראוי משיצ' נפש. ועוד לו, שצניו יהיו מחוכמים ויפיים, כמ"ש רז"ל (משכח כלה א, א) שאלו לאימא שלום מפני מה בניך יפיים ביותר וגו'. ועוד לו, שהוא משמח את הלב, כמ"ש רז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה כו' (יבמות סג, ב). ועוד לו, שמשמרת לו מאור עיניו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות דיעות (ד, יט) ע"ש. ועוד לו שצניו יהו קיימים ורע קיימא, כי אם ח"ו משמש לס"א, הלילית חייכת זהו וקטלית זהו כמו שכתב צוהר הקדוש (ע"י זוה"ק אחרי טו) ע"ש. ועוד לו, שצניו יהיו צדיקים צוודאי כיון שפסולס וחצינתם בקודש

ויירתי נשמתא קדישא כמ"ש צוה"ק (מולדות קט"ו). וכנגד אלו החמשה אמר, תורת ד' תמימה "משיבת נפש" וגומר, "מחכימת פתי" וגו', "משמחי לב" וגו', "מאירות עינים" וגו', "עומדת לעד" וגו'.

ואי רצה לגדור מאותו צוה, אין תיקון יותר לזה כמו התמדת התורה, וע"ד שכתב הרמב"ם ז"ל בקוף הלכות איסורי ביאה (כג, כ-כא) וז"ל, ראוי לאדם להרגיל עצמו בקדושה ובטהרה ובמחשבה טהורה וצדעת נכונה כדי להנצל מלהכשל בדבר עבירה, ויזהר מהיחוד שהוא הגורם הגדול, וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומשיכרות וגו', שאין מחשבות עריות גוברת אלא בלב פנוי מחכמה, עכ"ל. כי התורה שבלב האדם משמחתו, והעד, אומרם ז"ל (ברכות לב, א) אין עומדין להתפלל אלא מחוך הלכה פסוקה, כי בהלכה פסוקה מאור בהאזניות אור אין סוף ב"ה וצ"ש, ואז בהתדבקותו יעמוד להתפלל. וזהו שפרש"י ז"ל הלכה פסוקה - שמחה הוא לו, ומחוך שמחה יתפלל, כמ"ש (מהלים יט, ט) פקודי ד' ישרים משמחי לב, כי השכינה יכונה צם שמחה (זוה"ק ויקרא ח: כמ"ש (מהלים ק, ג) עבדו את ד' בשמחה.

ואפילו כן מצוה ג"כ ללמוד בהלכה עיונית ולחדש בה, שלא יהא שכל עקר, הגם שבהלכה עיונית נפסד קצת מהדבקות. ע"ד ששמעתי צם הרב הצדיק מזלאטשיב ז"ל, כל השוכח דבר "אחד"

ממשנתו (מנחות ט:). היינו האחד יתעלה ויתקדש שמו נלח, מתחייב בנפשו. יכול אפילו תקפה עליו משנתו, פירוש שעוסק בהלכה עיונית, ח"ל (דברים ד, ט) ופן יסורו מלבבך וגו', הא - אינו מתחייב בנפשו. דייק לומר הא אינו כו', פי' בכגון הא, אינו מתחייב, עד שיש ויסירם מלבו - היינו בתחלת למודו מסיר ח"ו מלבו.

ובזה מפרשים אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמחוך כך זכרהו (ברכות לא), כי יש לאדם לזכור את בוראו בלימודו ולהתחבר לו בדביקה, כי זה העיקר הלימוד לשמה, ולהאיר באומיות אור אין סוף ב"ה. אמנם זהו באם עוסק בהלכה פסוקה, אבל בהלכה עיונית אי אפשר, כי כל מחשבתו צריך ליתן בהלכה לירד לעומקה, עכ"ו זה מנהיג יותר גדולה מלימוד דברים קלים, והתקנה לזה בתחילת לימודו יזכור במחשבתו את בוראו ויוצא בזה. וז"א אל יפטור אדם מחבירו, פי' אין לו רשות לאדם להפטר א"ע מהדביקות וממקום חיבורו, אלא מתוך דבר הלכה - עיונית.

עוד יש לומר ע"פ דבריהם ז"ל (ב"ב קסד): לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמחוך שבתו בא לידי גנותו, והוא אצק לשון הרע. והיינו במילי דעלמא, אבל במילי דשמיא לומר דבר הלכה משמו, מנהיג נמי איכא, כי האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם (מגילה טו.). וז"א אל יפטור מחבירו פי' אל יספר מחבירו, "יפטור" לשון דיבור הוא כמו

יפטירו בשפה (סהלים כג, ח), אין מפטירין אחר הפסח וכו' (פסחים ק"ט:), כי מתוך שבתו בא לידי גנותו. וזהו שסיים "אלא מתוך דבר הלכה", פי' אין לך הימור אמירה רק כשחאמר בשמו איזה דבר הלכה, ומתוך דבר הלכה אמה רשאי לזכרו. וזהו שמחוך כך זכרהו - לשלול צענין אחר.

וכשאדם דבק בתורת ד' וחפלו בה, אז עושה נחם רוח ליוצרו ומתפאר בו, וחפץ ד' ומשוקמו למצותיו של האדם. וזהו אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד וגו' (סהלים קי"ב, א), ע"ד אומרו (שם ג, טו) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו', משא"כ לנדקות הצדיק מתאוה לה קב"ה. וז"א מי שהוא ירא את ד', ואז הקב"ה - חפץ במצותיו של הצדיק.

והעיקר הכל לשמור מצות הזיווג כפי יכולתו בטרהרה לפי ערכו ומדריגתו, ואז האב זוכה לבנו בנוי בכח בעושר וכו'. וזהו כי יודע ד' "דרך" לדיקים (שם א, ו), רומז לזיווג כד"א (משלי ל, יט) "דרך" גבר בעלמה וגו'. וזהו שמוזהיר יתייצב על "דרך" לא טוב - רע לא ימאס (סהלים לו, ה).

ובשם הרב הצדיק וכו' ר' זיסיא ז"ל שמעתי, שמדבר בנטילת ידים שחרית, שלא יתייצב רגלו בארץ קודם הנטילה, כי אם לא יוהר ח"ו בזה אז עבירה גוררת עבירה, וח"ו יבוא לידי - שרע לא ימאס, עכ"ל הקדוש. וזה רומז כי יודע ד'

בְּסִפְרֵי יִרְאָה עַד שִׁקְבַּע בְּלִבּוֹ יִרְאָתוֹ יִתְפָּרֵף, כְּאוֹתוֹ הָאָדָם אֲשֶׁר
אֵינְנוּ קְבוּעַ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה.

כי התורה הקדושה מעצמה תלבישהו יראת ה' על פניו, במעט
זמן ויגיעה מעטת על זה, כי כף דרכה וסגלתה של התורה
הקדושה, כמו שאמרו (אבות ו, א): "כל העוסק בתורה לשמה כו',
ומלבשתו ענוה ויראה".

ובמשלי רבתא פרשה א', חכמה ומוסר אוילים בזו, אם מוסר,
למה חכמה, ואם חכמה וכו', אלא אם למד אדם תורה ויושב
ומתעסק בה כדי צרכו הרי בידו חכמה ומוסר, ואם לאו כו'.

ובתנא דבי אליהו סדר אליהו רבא פרק י"ח "ועל הנחל יעלה
על שפתו, מזה ומזה כל עץ מאכל" כו' (יחזקאל מ"ז), ומזהו העץ
אשר יעלה בנחל זה, אלו תלמידי חכמים, שיש בהם תורה מקרא
ומשנה הלכות ואגדות ומעשים טובים ושמוש תלמידי חכמים, כו'.
משלו משל, למה הדבר דומה כו', כף תלמידי חכמים בעולם הזה
בדברי תורה, כיון שקראו את המקרא ושנו כו', ודברי תורה מתוק
עליהם, הקדוש פרוץ הוא מרחם עליהם, ונותן בהם חכמה ובינה
ודעה והשכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה והכל מתקן
לפניהם כו'.

פֶּרֶק י

ובשעת העסק והעיון בתורה, ודאי שאין צריך אז לענין
הדבקות כלל, כנ"ל. שבהעסק ועיון לבר הוא דבוק בראצונו ודבורו
יתפרף, והוא יתפרף וראצונו ודבורו חד.

והוא ענין מאמרם ז"ל בשמות רבה פרשה ל"ג, אדם לוקח
חפץ, שמא יכול לקנות בעליו, אבל הקדוש פרוץ הוא נתן תורה

מדרגת התורה כמ"ש בברכות ס"ו עה"פ כי שם הוי"ה אקרא לברכת התורה לפניו (ועיין לקמן רנ"א) והיכל בגימטריא אר-נ"י, שהוא שם

היראה כמ"ש בז"ח והוא ענין ד"א של הלכה בתוך האוצר של יר"ש.

לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהֶם, כְּבִיכּוֹל לִי אַתֶּם לִדְקוּדָתְכֶם כו'. וז"ש בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּזֵּהָר דְּקוּדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאוֹרֵיתָא חַד. וּגְדוּלָהּ מְזוּ בְּפִרְשַׁת בְּשֵׁלַח ס' ע"א, וְאוֹלֵיפְנָא דְקוּדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא תוֹרָה אִיקְרִי כו', וְאִין תוֹרָה אֶלָּא קוּדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, [וְלִמְדַנּוּ שְׁהַקְב"ה נִקְרָא תוֹרָה וְכו' וְאִין תוֹרָה אֶלָּא הַקְב"ה].

וְגַם כִּי שָׂרְשָׁה הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, הוּא בְּעֲלִיּוֹן שְׁבַה־עוֹלָמוֹת הַנִּקְרָאִים עוֹלָמוֹת הָאִין סוּף, סוּד הַמְּלָבוּשׁ הַנֶּעְלָם הַנִּזְכָּר בְּסֵתְרֵי פְּלִיאוֹת חֲכָמָה מִתּוֹרַת רַבְּנּוּ הָאֲרִיז"ל, שֶׁהוּא רֵאשִׁית סוּד אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְכַמ"ש (מִשְׁלִי) "ה' קָנְנִי רֵאשִׁית דְּרַכּוּ קָדָם מִפְּעֻלְיוֹ מֵאֶז"י". וְזֶה שֶׁאָמְרוּ ז"ל שֶׁקְּדָמָה לְעוֹלָם, הִינּוּ גַם מִכָּל הָעוֹלָמוֹת כָּלָם, שֶׁהָרִי אָמְרוּ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה א' שֶׁקְּדָמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד, וְהָאֵמֶת שֶׁקְּדָמָה כְּבִיכּוֹל גַּם לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת יִתְב' כַּנ"ל, אֶלָּא שֶׁהָאֲצִילוֹת נִקְרָא אִין, וּמִסוּד הַכֶּסֶף מִתְחִיל סוּד הַשְּׁעוֹר קוּמָה כְּבִיכּוֹל, לְכֵן אָמְרוּ שֶׁקְּדָמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד.

וְלִכֵּן בָּה נֶאֱצְלוּ וְנִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, כַּמ"ש (מִשְׁלִי ח' ל) "וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן", וְאָמְרוּ ז"ל (ב"ר א, ב) אֵל תִּקְרִי אֲמוֹן אֶלָּא אוֹמֵן וְכו'. וּבְמִשְׁלֵי רַבְתָּא רִישׁ פְּרָשָׁה ט', חֲכָמוֹת בְּנֵתָה בֵּיתָה, זֶה הַתּוֹרָה שֶׁבְּנֵתָה כָּל הָעוֹלָמוֹת:

וְהָעֲנִין, כִּי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הִיא דְּבוּרוֹ יִתְבָּרַךְ, וּבְמֵאֲמַר פִּיו יִתְבָּרַךְ בְּמַעֲשֵׂי בְּרָאשִׁית נִבְרְאוּ הָעוֹלָמוֹת כָּלָם, שֶׁעַל יְדֵי סְדוּר גְּלָגוּל צְרוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת עַל פִּי סְדֵר הַר"א שְׁעָרִים פָּנִים וְאַחֲרָיו שֶׁבְּמֵאֲמַר בְּרָאשִׁית בְּרָא וְכו', נֶאֱצְלוּ וְנִבְרְאוּ הָעוֹלָמוֹת, עֲלִיּוֹנֵי עֲלִיּוֹנִים רַבֵּי רַבּוֹן, בְּכָל סְדֵר מִצְבָּם וּפְרָטֵי עֲנִינֵיהֶם וְכָל הַנִּכְלָל

13. ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו, אמר הקב"ה לישראל, מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה, שנא' ויקחו לי וגו'.

14. עיין ביאור הגר"א שם שמפרט איך מרומז בפסוק זה המאמרות והעולמות.

בָּהֶם, וְכֵן בְּכָל מֵאֲמַר וּמֵאֲמַר שָׁבוּ עַל דְּרֹךְ הַנַּ"ל נִבְרָאוּ כָּל פְּרִטֵי
 הַמִּינִים וְהָעֲנִינִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַסּוּג שֶׁעָלְיוֹ נֵאֱמַר אוֹתוֹ הַמֵּאֲמַר.
אוֹצֵר הַחֲכָמִים

כַּמֵּ"שׁ בַּזְהַר תְּרוֹמָה קִס"א א', דְּכַד בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 עֲלָמָא, אֶסְתַּפַּל בְּהַ בְּאוֹרֵיתָא וּבְרָא עֲלָמָא, וּבְאוֹרֵיתָא אֶתְבְּרִי עֲלָמָא,
 כְּמָה דְּאוּקְמוּהָ, דְּכְתִיב "וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן" כּו', אוֹרֵיתָא צוּחַת
 וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן, בִּי בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלָמָא, דְּעַד לָא
 אֶתְבְּרִי עֲלָמָא אֶקְדִּימַת אוֹרֵיתָא כּו', וְכַד בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 לְמַבְרִי עֲלָמָא, הָוָה מְסַתַּפַּל בְּהַ בְּאוֹרֵיתָא בְּכָל מְלָה וּמְלָה, וְעֵבִיד
 לְקַבְּלָהּ אוּמְנוּתָא דְּעֲלָמָא, בְּגִיז דְּכָל מְלִין וְעוּבְדִין דְּכָל עֲלָמִין
 בְּאוֹרֵיתָא אֲנוּן כּו'. בְּאוֹרֵיתָא כְּתִיב בְּהַ "בְּרֵאשִׁית בְּרָא" וְכו', אֶסְתַּפַּל
 בְּהַאי מְלָה וּבְרָא אֶת הַשָּׁמַיִם, כְּתִיב בְּהַ (בְּרֵאשִׁית א, ג) "וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", אֶסְתַּפַּל בְּהַאי מְלָה וּבְרָא אֶת הָאוֹר, וְכֵן בְּכָל מְלָה
 וּמְלָה דְּכְתִיב בְּהַ בְּאוֹרֵיתָא, אֶסְתַּפַּל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְעֵבִיד הַהוּא
 מְלָה. וְעַל דָּא כְּתִיב "וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן", כְּגוֹנָא דָּא כָּל עֲלָמָא
 אֶתְבְּרִי, [כְּשֶׁבְּרָא הַקַּב"ה אֶת הָעוֹלָם הַסְתַּפַּל בְּהַ בְּתוֹרָה וּבְרָא אֶת הָעוֹלָם.
 וּבְתוֹרָה נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁהֶעֱמִידֵנוּ שְׁכָתוּב וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן וְכו'
 הַתּוֹרָה צוּעֶקֶת וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן בִּי בְּרָא הַקַּב"ה הָעוֹלָם דְּעַד שְׁלֵא נִבְרָא
 הָעוֹלָם קְדָמָה הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁרָצָה הַקַּב"ה לְבְרָא הָעוֹלָם הָיָה מְסַתַּפַּל בְּהַ.
 בְּתוֹרָה בְּכָל מְלָה וּמְלָה וְעָשָׂה לְעַמְתָּהּ אוּמְנוּת הָעוֹלָם מְשׁוּם שְׁכָל הַדְּבָרִים
 וְהַמְעֻשִׂים שֶׁל הָעוֹלָמוֹת כְּלָם הֵם בְּתוֹרָה וְכו' שְׁכָתוּב בְּתוֹרָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא
 וְכו' הַסְתַּפַּל בְּמְלָה זֹו וּבְרָא אֶת הַשָּׁמַיִם, בְּתוֹרָה כְּתוּב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי
 אוֹר הַסְתַּפַּל בְּמְלָה זֹו וּבְרָא אֶת הָאוֹר וְכֵן בְּכָל מְלָה וּמְלָה שְׁכָתוּב בְּתוֹרָה
 הַסְתַּפַּל הַקַּב"ה וְעָשָׂה דְּבַר הַהוּא וְע"כ כְּתוּב וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוּן בְּאוֹפֵן זֶה
 נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם] ע"כ.

וְלָכֵן כָּל הַתּוֹרָה בְּכָלֵל וְכָל הָעוֹלָמוֹת כְּלָלִיָּהֶם וּפְרִטֵיהֶם
 וְסְדוּרָם וְכָל עֲנִינֵיהֶם, כְּלָם כְּלוּלִים וְרִמּוּזִים בְּעֶשֶׂר הַמֵּאֲמָרוֹת
 דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְכִמוֹ שְׁכָתוּב רַבִּינוּ הַגְּדוֹל הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מוֹהַר"א

וצוק"ל בפרושו על הספרא דצניעותא בפרק ה'¹⁵, ועין בזה בזהר בראשית מ"ז א'¹⁶:

ולכן אמרו בזהר, דאורייתא היא נהירו דכל עלמין, וחייתא וקיימא ושרשא דכלהון.

והענין, כי העולמות הולכים על סדר ההשתלשלות וההדרגה, שכל עולם היותר עליון וגבוה, הוא נשמתו וחייתו וקיימו ואורו של העולם שתחתיו לבר'¹⁷. אמנם יתרון עולם האצילות על הג' עולמות בריאה יצירה עשיה, שהוא מתפשט ומאיר לכל הג' עולמות בריאה יצירה עשיה שתחתיו. עין בעין חיים שער פנימיות וחיצונות דרוש ב', ושם ריש דרוש ח' וריש דרוש י', ובשער דרושי אבי"ע פרק ז', ובשער השמות פרק א', ובשער קלפת נגה פרק א', שכלו אלקות גמור, כמ"ש בהקדמת התקונים, דעשר ספירות דאצילות מלכא בהון, איהו וגרמיה חד בהון, איהו וחייהי חד בהון, מה דלאו הכי בעשר ספירות דבריאה, דלאו אנון ואיהו חד לאו אנון וגרמיהו חד. [עשר ספירות שאצילות המלך בהם, הוא ועצמותו אחד בהם, הוא וחייתו אחד בהם, משא"כ בעשר ספירות שבבריאה, שאין הוא והם אחד, ואין הוא ועצמותם אחד].

ולכן, התורה הקדושה, ששרשה העליון הנעלם הוא למעלה

החיות תוקף הרוחות ומחשבות אדם יחסי האילנות וכחות השרשים כל דבר מכוסה ומגולה, כל זה ידע בתורה, והכל מצא בה בפירושה בדקדוקיה באותיותיה ובקוציה וכו' ועי"ש עוד.

16. וירא ה' את כל אשר עשה וגו', וכי לא חמא ליה קודם, אלא כלא חמא ליה קוב"ה, ומאן דאמר "את כל" לאסגאה דכל דרין דייתון לבתר כן, וכן כל מה דיתחדש בעלמו בכל דרא ודרא עד דלא ייתון לעלמא "אשר עשה" - דא כל עובדין דבראשית דתמן אתברי יסודא ועקרא לכל מה דייתי ויתחדש בעלמא לבתר כן, ובג"כ חמא ליה הקב"ה עד דלא הוי ושוי כלא בעובדא דבראשית. 17. עיין לעיל ש"א פ"ה.

15. הכלל, כי כל מה שהיה הוה ויהיה עד עולם, הכל כלול בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, ולא הכללים בלבד, אלא אפי' פרטיו של כל מין ומין, ושל כל אדם בפרט, וכל מה שיארע לו מיום הולדו עד סופו, וכל גילגוליו וכל פרטיו ופרטי פרטיו, וכן של כל מין בהמה וחיה וכל בע"ח שבעולם וכל עשב וצומח ודומם וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם, בכל מין ומין ואישי המינים עד לעולם, ומה שיארע להם ולשרשם וכו'. (ע"ע אורות הגר"א תורה פ"א).

ועיין רמב"ן הקדמה עה"ת... ושלמה המלך ע"ה שנתן לו האלוקים חכמה ומדע, הכל מהתורה היה לו וממנה למד, עד שידע סוד כל התולדות, ואפי' כחות העשבים וסגולתם... ומעשי המזלות וכו' וקביעות הכוכבים לחות הבהמות וחמת

מעלה גם מאצילות קדשו יתברך כנ"ל, וקודשא בריך הוא ואורייתא, כלא חד, היא הנפש והחיות ונהירו ושרשא דעלמין כלהו.

שכמו שבעת הבריאה, בה נאצלו ונבראו כלם, כן מאז, היא נשמתם וחיותם וקיומם על סדר מצבם, ובלתי שפעת אורה בהם, כל רגע ממש להאירם להחיותם ולקיימם, היו חוזרים כלם לתהו ובהו ממש:

פֶּרֶק י"א

ולזאת, עקר חיותם ואורם וקיומם של העולמות כלם על נכון, הוא רק כשאנחנו עוסקים בה פראוי, פי קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל כלא חד¹⁸, (עי' זהר פ' אחרי עג.) שכל אחד מישראל, שרש נשמתו העליונה מדבק ונאחו באות אחת מהתורה, והיו לאחדים ממש.

ולכך אמרו בבראשית רבה פ"א, שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, ולא בא לחלק על מה שאמרו שהתורה קדמה לכל דבר, כי הכל אחד בשרשן, והיא היא.

וז"ש 'מחשבתן' של ישראל. וכמו שאמרו "ישראל עלה במחשבה", רוצה לומר, ראשית המחשבה, סוד הרעותא עלאה, כמ"ש בזהר וירא קי"ח ב', דהא ישראל סליק ברעותא דקודשא בריך הוא עד לא יברא עלמא. [פי ישראל עלה ברצון הקב"ה עד שלא נברא העולם].

והרעותא היא ראשית הכל, אלהות גמור כפיכול, מעולמות אין סוף, כנזכר שם בפרשת נח ס"ה א', ופקודי רס"ח ב', אמר רבי שמעון ארימית כו', דכד רעותא עלאה כו', וכל אנון נהורין מרנא

18. עיין ש"א פט"ו בהג"ה ד"ה ועפי"ו.